

ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«СПІЛКА ВЕТЕРАНІВ АТО»

ХАРКІВСЬКА МІСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
ГРОМАДСЬКОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ «СОЮЗ ЧОРНОБИЛЬ УКРАЇНИ»

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
УКРАЇНСЬКЕ ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО "ЧОРНОБИЛЬ НООСФЕРА"

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ УКРАЇНИ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА СТАНЦІЯ
ЮНИХ ТУРИСТІВ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

*Присвячується 35 – тим
роковинам аварії на
Чорнобильській АЕС*

**Обласна військово-патріотична акція учнівської
та студентської молоді
«СЛОБОЖАНСЬКІ ДЗВОНИ ПЕРЕМОГИ»**

(матеріали акції)

Харків-2021

УДК 37.035
ББК74.200.5

Матеріали обласної військово-патріотичної акції учнівської та студентської молоді «Слобожанські дзвони Перемоги»

[упорядники: Кривоустова А.Б., Павелко І.В., Пристюк Н.П.] Х.: 2021. – с. 312

У збірці представлені матеріали пошуково-краєзнавчої роботи учнівської та студентської молоді закладів освіти щодо подій Другої світової війни на Харківщині: спогади ветеранів війни, дітей війни; інформація про пошукову роботу юних краєзнавців про сучасні події на Сході України та долі воїнів АТО і ООС; про трагічні сторінки та наслідки Чорнобильської катастрофи; спогади харків'ян-учасників локальних війн.

Матеріали збірки можуть бути використані учнями, студентами, педагогічними працівниками в освітньо - виховному процесі.

Тези надруковані в авторській редакції.

Упорядники: Кривоустова А.Б., методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради;

Павелко І.В., методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради;

Пристюк Н.П., методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Відповідальна за випуск: Редіна В.А., директор Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Важкі випробування випали на долю України у ХХ столітті. Революція, Голодомор, дві світові війни прокотилися по нашій землі. Всі ці жахи довелося витримати нашому багатостраждальному народу. І коли, здавалося, все вже має бути мирно і спокійно — вибух реактора на Чорнобильській АЕС сколихнув планету і став нелегким випробуванням для України. У 2021 році весь світ з біллю в серці згадує події 35-ти річної давнини, вшановує героїзм учасників та пам'ять загиблих під час ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електричній станції.

Юні краєзнавці Харківщини постійно ведуть пошукову роботу та збирають матеріали, в яких досліджують участь у ліквідації аварії на ЧАЕС пожежників, науковців, медичних працівників, будівельників, працівників комунальних служб та хімічних бригад Харківської області.

Не забувають юні пошуковці і про події Другої світової війни: вивчають бойовий шлях військових частин, документують розповіді дітей війни та внесок юнацтва в перемогу над фашизмом через самовіддану працю в тилу, досліджують документи що містять спогади ветеранів, свідків подій, встановлюють імена загиблих воїнів, розробляють маршрути походів шляхами бойової слави, проводять значну волонтерську роботу.

Але випробування ХХ –го століття, на жаль, не були останніми для нашої країни. І сучасна історія України – це історія подвигів і боротьби.

На кожному історичному етапі розвитку нашої держави є люди, які до останнього виконують свій громадянський обов'язок, іноді ціною життя. Це і воїни-афганці, герої-чорнобильці, які врятували світ від ядерного лиха, і захисники Вітчизни — герої АТО та ООС. Подвигом цих героїв захоплюється молодь, на таких прикладах у молодого покоління виховується почуття свідомості, відповідальності за збереження та шанування національної пам'яті.

***Честь і шана живим!
Вічна слава загиблим!
Хай не згасає пам'ять про героїв!***

ЗМІСТ
ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Авраменко Віктор. ПОДВИГУ ЖИТИ

Андрєва Анастасія. ПОВЕРНУТИЙ ІЗ НЕБУТТЯ...

Андрєйченко Ніка, Колесніченко Інна, Сокирко Олексій. І ТІЛЬКИ ПАМ'ЯТЬ НЕ СИВІЄ

Антонов Артур. ХРАМ НА КРОВІ

Баєв Олександр. ВІЙНА СПОГАДАМИ ОЧЕВИДЦІВ. БЕРЕГІНЯ МАТРОНА

Барков Максим. ДОРОГАМИ ВІЙНИ ПРЯМУВАЛИ ДО МИРУ

Батюта Єлизавета. ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЛІ СВОЄЇ РОДИНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Безрук Вероніка. ВІЙНА У СПОГОДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Белялова Альбіна, Козирод Олександра. ЖИВЕ В СЕЛІ БАБУСЯ

Бондаренко Єлизавета. НАШІ ЗЕМЛЯКИ НА ФРОНТАХ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. БРОНІСЛАВ БОХАНЧЕНКО – СТАРШИЙ РОЗВІДНИК, ЄФРЕЙТОР 202 – ГО ОКРЕМОГО ПРОТИТАНКОВОГО ДИВІЗІОНУ 124 –ї МГІНСЬКО-ХІНГАНСЬКОЇ ЧЕРВОНОПРАПОРНОЇ ОРДЕНА СУВОРОВА СТРЕЛЕЦЬКОЇ ДИВІЗІЇ

Борисов Денис. НЕДИТЯЧІ СПОГАДИ ДИТИНИ ВІЙНИ

Босняк Захар. СПОГАДИ ВЕТЕРАНІВ ПРО СВІЙ БОЙОВИЙ ШЛЯХ В РОКИ ВІЙНИ

Бутенко Марія. СПОГАДИ ШЕВЧЕНКА ОЛЕКСІЯ МИКОЛАЙОВИЧА, ВЕТЕРАНА ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Вербицький Данііл. СЕСТРА МИЛОСЕРДЯ

Вихованці гуртка «Українознавство». НИМИ ПИШАЄТЬСЯ НАШЕ СЕЛИЩЕ КОЗАЧА ЛОПАНЬ

Воскобойник Вероніка. ЖИТТЯ – ПРИКЛАД ГЕРОЇЧНОГО ПОДВИГУ І ТРУДОВОЇ ЗВИТЯГИ

Галицька Анна. ДЗВОНИ ПАМ'ЯТІ

Ганзієнко Анна. КОХАННЯ В НЕВОЛІ

Глинський Валерій. НІХТО НЕ ЗАБУТИЙ, НІЩО НЕ ЗАБУТЕ!

Головінов Сергій. ВІЙНА У СПОГАДАХ МОЄЇ БАБУСИ

Голубцова Олена, Журенко Анна. МИ МАЄМО ПАМ'ЯТАТИ

Гриценко Микита. ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА В ІСТОРІЇ МОЄЇ РОДИНИ

Гульалієва Нурін. ІСТОРІЯ БРАТІВ ЕЛЕФТЕРІАДІ

Давидян Аїда. ДОЛЯ ЛЮДИНИ В ІСТОРІЇ СВОЄЇ КРАЇНИ

Дворніченко Валерія. МОЯ РОДИНА У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дорофєєва Інна. ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ НА ТЕРИТОРІЇ ГУСАРІВСЬКОГО РЕГІОНУ В 1941 – 1942 РОКАХ

Дробилко Юлія. ФРОНТОВІ ДОРОГИ РОДИНИ МАНЬКО

Євтушенко Анастасія. ДІТИ ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ

Єрмоленко Владислав. НЕЛЕГКА ДОЛЯ ВЛАСІВЦЯ

Жайворонок Михайло. СЕЛИЩЕ БУДИ НА ХАРКІВЩИНІ. 1943 Р.

Желновач Анна. ТВОРЧІСТЬ ПОЕТА-ЗЕМЛЯКА ІВАНА НЕХОДИ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Зарицький Олексій, Меренко Дмитро. ДОЛЯ ВІЙСЬКОВОГО ЛЬОТЧИКА ГОЛДІНА МИКОЛИ ІВАНОВИЧА

Зашаловська Дар'я. ДОЛЯ ПРАДІДІВ

Землін Владислав. ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Зінковський Ілля. ДОЛЯ МОГО ПРАДІДА КРАСУЛІ МИКОЛИ ЯКОВИЧА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Зубенко Вікторія, Тортіка Серафима. ДОЛЯ ОДНОГО ХЛОПЦЯ...

Зубенко Вікторія, Тортіка Серафима. ЯК ДАВНО ЦЕ БУЛО Й ТАК НЕДАВНО...

Іваннікова Єва. ГЕРОЙ МОЄЇ РОДИНИ

Іванов Матвій. ВІЙНА ОЧИМА ДІТЕЙ

Ісмаїл Світлана. СПОГАДИ ПРО МОГО ПРАДІДА ГУР'ЄВА МИХАЙЛА

СЕМЕНОВИЧА

Карбань Євгенія. МОЛИТВА НЕМОВЛЯТИ...

Коваленко Ілля. ПОЕТ ВЕЛИКОЇ ДУШІ ТА ЦІКАВОЇ ДОЛІ

Колісник Анжеліка, Колеснік Ельвіра, Дзимінський Євгеній, Топоркова Анжела, Харченко Вікторія. СПОГАДИ ВЕТЕРАНІВ БОРІВЩИНИ ПРО РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Кондрацький Максим. ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Кононенко Дар'я. ТИХ ДНІВ НЕ ПОМЕРКНЕ СЛАВА

Копитько Микита. МІЙ РОДИЧ ПІД ЧАС ІІ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Кошелєва Дарина. ОСТАРБАЙТЕРИ. МАЛЕНЬКІ ЛЮДИ НА ВЕЛИКІЙ ВІЙНІ

Криволапова Анастасія. ДИТИНСТВО, ЯКЕ ПОРУЧ...

Кузнецова Софія, Пирожкова Анастасія. ПАМ'ЯТЬ СЕРЦЯ

Куманцева Віра. НІХТО НЕ ЗАБУТИЙ, НІЩО НЕ ЗАБУТЕ!

Курганський Юрій. ВІЙНА У СПОГОДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Кучерявий Сергій. МОЯ БАБУСЯ – ДИТИНА ВІЙНИ

Леонов Денис. КЕГИЧІВЩИНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Лисак Ілля. ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Лісогорський Кирило. СТОРІНКАМИ СПОГАДІВ ПРО ВІЙНУ НА ІЗЮМЩИНІ

Марюхіна Марія. ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Маслій Владислав. ВОГОНЬ ВІЙНИ У НАШОМУ СЕРЦІ

Минка Алевтина. ЖІНОЧА ДОЛЯ - ТЯЖКА

Михня Максим. ДВАДЦЯТЬ ОДИН МІСЯЦЬ БОЛЮ І СТРАХУ (РОЗПОВІДЬ ОЧЕВИДЦЯ)

Мірошніченко Олександр. ПАМ'ЯТЬ МОЄЇ СІМ'Ї

Мокроусова Олеся. ЖІНОЧА ДОЛЯ НА УЗБІЧЦІ ВІЙНИ

Мордакова Олена. СУВОРИЙ ШЛЯХ ДО ПЕРЕМОГИ

Некіпелов Артем. ЖІНОЧЕ ОБЛИЧЧЯ ВІЙНИ

Нерушенко Андрій. БОЙОВИЙ ШЛЯХ МОГО ПРАДІДУСЯ

Онищенко Ігор. ЛИСТ ІЗ 2021 У 1945

Попов Владислав. ЗАЛИШИЛОСЯ У ДИТЯЧІЙ ПАМ'ЯТІ

Прийомко Олександр. ТЕ, ЩО МАЛО СТАТИ ВЕЛИКИМ КІНО...

Рогозін Данііл. ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Роленко Богдан. ВІЙНА В ІСТОРІЇ МОЄЇ РОДИНИ

Рошка Ніна. ДЗВОНИ ПЕРЕМОГИ ТОРКАЮТЬ СЕРЦЯ ПРИЙДЕШНІХ ПОКОЛІНЬ

Семенова Катерина. ВІЙНА В СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Ситніков Оскар. ВІД ФІНЛЯНДІЇ ДО ПОЛЬЩІ: БОЙОВИЙ ШЛЯХ СПРАВЖНЬОЇ ЛЮДИНИ

Соболева Анна-Софія. МІЙ ПРАДІДУСЬ – МОЯ ГОРДІСТЬ!

Стаднік Іван. ІСТОРІЯ МОЄЇ РОДИНИ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Стаднік Мирослава. ЩОДЕННИК МОГО ПРАДІДА

Сьомочкін Дмитро. МІЙ ПРАДІДУСЬ – ГЕРОЙ НАШОЇ РОДИНИ

Тимченко Дар'я. МИ ПАМ'ЯТАЄМО, І ВИ НЕ ЗАБУДЬТЕ

Тихоненко Тетяна. СПОГАДИ БАБУСІ

Ткаченко Роман. ВІЙНА В СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Токар Владислав. ІСТОРІЯ СІМ'Ї ВЛАДІМІРОВИХ

Учні 5 класу Харківської гімназії №43. СПОГАДИ ВЕТЕРАНІВ

Філіпенкова Ірина. РОЗПОВІДЬ ПРО МОЮ РОДИНУ І МОЄ РІДНЕ МІСТО

Фурашов Артур. ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ МОГО ДІДУСЯ ЧЕНЧЕВИЧА ГРИГОРІЯ ЮХИМОВИЧА

Чубакова Валерія. ДОЛЯ УЛЯНИ МОЙСЕЇВНИ

Шапошнік Аліна. МОЯ РОДИНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Шрамко Святослав. ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Щегурець Дар'я. РОДИНА ГУЛАКІВ – ВЗІРЕЦЬ ЛЮБОВІ ТА ЗГУРТОВАНОСТІ

СТЕЖКИ, ОПАЛЕНІ ВІЙНОЮ

Астахов Михайло. ЗЛАМАНІ ВІЙНОЮ ДОЛІ
Бабенко Даніїл, Хасанов Денис. ВЕТЕРАНИ ІНДУСТРІАЛЬНОГО РАЙОНУ
Басов Ілля. ЗОЛОТА ЗІРКА КУП'ЯНЩИНИ
Бовт Євгенія, Кашуба Артем, Курусь Анатолій, Муравко Юлія, Олефіренко Богдан, Редько Богдан, Ткач Микола, Шкляр Анна. СПОГАДИ ПРО ВІЙНУ
Бондаренко Арина, Гречихіна Марія, Соколова Уляна, КРОКУЄМО СТЕЖКАМИ ПАМ'ЯТІ
Борох Вероніка. СТОРІНКИ СІМЕЙНОГО АЛЬБОМУ
Брагаренко Кирило. СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ ПРО ГЕРОЯ
Василенко Гліб. ЗЛОДІЯННЯ ГІТЛЕРІВСЬКИХ ОКУПАНТІВ У ХАРКОВІ
Герасименко Карина, Педько Валентин, Печериця Ярослав. ТРАГЕДІЯ ЄВРЕЙСЬКОГО НАРОДУ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ГОЛОКОСТ НА ХАРКІВЩИНІ
Гойденко Анна. РОДИННІ СПОГАДИ
Губа Єгор. ПИШАЮСЯ СВОЇМИ ПРЕДКАМИ
Демідова Валерія, Тищенко Карина. ДОКУМЕНТИ СВДЧАТЬ...
Дубіль Дарина. ВІЙНА – З ЖІНОЧИМИ ОЧИМА
Жмурко Данило, Кобиляцький Микита. ДИТИНСТВО ОПАЛЕНЕ ВІЙНОЮ
Захаров Олександр. КЛЮЧ ДО ХАРКОВА-КОРОТИЧ!
Кас'яненко Ігнат. МЕРЕФ'ЯНИ -ОСТАРБАЙТЕРИ
Коваль Назар, Єселев Нікіта, Єселев Валера, Щербань Дмитро. ПАРТИЗАНСЬКИМИ СТЕЖКАМИ
Колісник Анжеліка, Дзимінський Євгеній, Топоркова Анжела, Проценко Діна, Вікторія Марченко, Проценко Карина. ПІДПІЛЬНИЙ РУХ НА БОРІВЩИНІ В РОКИ ОКУПАЦІЇ
Коптєв Руслан. ВОЇН-ВИЗВОЛИТЕЛЬ ХАРКОВА
Костів Ганна. НА ЗАХИСТІ БАТЬКІВЩИНИ
Костікова Ірина. В БОЯХ ЗА БАТЬКІВЩИНУ
Кутковий Михайло. СТЕЖКИ ВІДОМОГО ДИВЕРСАНТА І. СТАРІНОВА
Мартиненко Данії. МОЄ МІСТО МЕРЕФА В РОКИ ОКУПАЦІЇ
Мельников Олександр. СОЛДАТСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ РАЦІОНИ ХАРЧУВАННЯ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
Музика Ольга, Селецька Поліна. ВНЕСОК АКТОРІВ ХАРКІВЩИНИ В ЛІТОПИС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ...
Петренко Дмитро. ГЕРОЙ УКРАЇНИ, СОЛДАТ, ЄВРЕЙ, ВИЗВОЛИТЕЛЬ ЄВРЕЇВ
Присіченко Кароліна. СТЕЖКИ ОПАЛЕНІ ВІЙНОЮ: ВІД ПОКОЛІННЯ ДО ПОКОЛІННЯ
Приходько Ярослав. РЯДКИ, ОБПАЛЕНІ ВІЙНОЮ
Селіванова Анна. ШЛЯХ ДОДОМУ
Слива Вікторія, Слива Єсенія. НАШІ ЗЕМЛЯКИ - ВИЗВОЛИТЕЛІ ЄВРОПИ
Ткачов Вадим. ПОДІЇ 1943 РОКУ НА ДВОРІЧАНЩИНІ
Тугай Аліса. МОЇ ПРАДІДИ - ФРОНТОВИКИ
Учні 11 класу Зачепилівської загальноосвітньої школи. БОЙОВИЙ ШЛЯХ ГВАРДІЇ МАЙОРА СТРОЄВА ВАСИЛЯ АНДРІЙОВИЧА
Холодняк Андрій, Темирбек Анастасія, Петраш Денис. ВИХІДЦІ З УКРАЇНИ - МАРШАЛИ ПЕРЕМОГИ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ
Цвіркун Анна. ДИТИНСТВО, ОБПАЛЕНЕ ВІЙНОЮ
Чередниченко Юлія. ЗГАДАЙТЕ, ВКЛОНІТЬСЯ ВИ ПРАДІДАМ ВАШИМ
Шевченко Олександра. БОЙОВИЙ ШЛЯХ 96 ШУМЕНСЬКОЇ ТАНКОВОЇ БРИГАДИ ІМЕНІ ЧЕЛЯБІНСЬКОГО КОМСОМОЛУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КАРТИ-ЩОДЕННИКА)

МИ ВІЧНО БУДЕМО ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО

Андріянова Аліна, Курочка Анна. МИ ВІЧНО БУДЕМО ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО

Бенделіані Георгій, Бенделівні Катерина. СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ ГЕРОЯМ!
Блудов Ілля. БАГАТСТВО ЛЮДИНИ У ПАМ'ЯТІ ПРО ПОДВИГИ СВОЇХ ПРЕДКІВ
Бондаренко Тетяна. ТРАГІЧНІ ПОДІЇ ОКУПАЦІЇ ЗОЛОЧЕВА
Борщ Катерина. ДОЛІ ЛЮДСЬКІ...
Бочарова Марія, Кацай Кіра, Лагоржевська Анастасія. ВІН ПРОЙШОВ ДОРОГАМИ ВІЙНИ
Бутенко Оксана, Бутенко Анна. МИ ВІЧНО БУДЕМ ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО
Вихованці гуртка «Юні музеєзнавці». ПЕРЕМОГА – У ВІДЕО, ФОТО І МАЛЮНКАХ
Вихованці гуртка географічного краєзнавства “Барви Слобожанщини”. ЗВІТ ПРО ВОЛОНТЕРСЬКУ РОБОТУ ПРОТЯГОМ 2014-2021 РОКІВ
Волобуєв Артем, Добра Єлизавета, Кошара Владислав, Палієнко Владислав, Сінний Дмитро. ВУЛИЦЯ ГЕНЕРАЛА БОБКІНА
Гайдаш Антон. БЕЗСМЕРТНИЙ ПОДВИГ СОЛДАТА
Геронок Юрій. МИ ВІЧНО БУДЕМО ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО
Гурток «Історичне краєзнавство» Барвінківського ліцею №1. ВАРТОВІ ІСТОРІЇ БАРВІНКІВЩИНИ
Даценко Ілля. В ІМ'Я ПЕРЕМОГИ ...
Завада Вероніка. ПАМ'ЯТЬ ВІЙНИ
Іванченко Дарина. ДИТИНСТВО ЗА КОЛЮЧИМ ДРОТОМ
Катречко Анар. ГЕРОЇ - ЗЕМЛЯКИ
Качанов Ілля. ПАМ'ЯТАЮ! ПИШАЮСЬ!
Китаєв Микита. ІВАН ДМИТРОВИЧ МЕРЗЛЯК – ГЕРОЙ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ
Кишковарова Софія. ХТО ВИ, ІВАН ПИЛИПОВИЧ ВЛАСОВ?
Куйко Ангеліна. А ПАМ'ЯТЬ ЖИВА
Ландик Мирослава. ДРОБИЦЬКИЙ ЯР: МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ
Лісовий Нікіта, Марченко Петро. ІСТОРІЯ ПРО СОЛДАТА
Ляшенко Ярослав. АКТ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ, ЙОГО МІСЦЕ ТА ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ
Малаканова Анастасія. МОБІЛІЗАЦІЯ 1943 РОКУ В БАРВІНКОВОМУ В ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ
Мірошніченко Олександр. СТОРІНКИ МУЖНОСТІ Й ВІДВАГИ
Місько Кіра. КИРИЛЕНКО ПЕТРО СЕМЕНОВИЧ – СОЛДАТ ПЕРЕМОГИ
Набу Халіл. МИ ВІЧНО БУДЕМ ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО
Нагієвич Владислав. ГЕРОЇ ЖИВУТЬ У НАШИХ СЕРЦЯХ
Овчаренко Владислав. БОНДАР ВІТАЛІЙ ІВАНОВИЧ – ГЕРОЙ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
Пересада Дар'я. ГОРДІСТЬ НАШОЇ РОДИНИ
Посохова Поліна. СТИХІЙНИЙ РУХ ОПОРУ НА ВЕЛИКОБУРЛУЧЧИНІ
Прашук Софія. М.В. КУЛЬЧИЦЬКИЙ – ІСТОРІЯ КРАЇНИ, ІСТОРІЯ МІСТА, ІСТОРІЯ ШКОЛИ
Сало Анна. БІЛЬШЕ НІЖ ПІВ СТОЛІТТЯ ЗАМОВЧУВАННЯ...
Сергієнко Софія. НАВІКИ В НАШИХ СЕРЦЯХ
Сидоренко Катерина. ІСТОРІЯ ПОЖОВКЛОЇ ФОТОГРАФІЇ
Скрипник Богдана. ГЕРОЙ-ПАРТИЗАН ВАСИЛЬ ЯРЕМЧУК
Соболь Анастасія, Шило Ярослав. ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ ГЕРОЮ – ПУРТОВУ ФЕДОРУ ПЕТРОВИЧУ
Товкунов Максим. БОЙОВА БІОГРАФІЯ МОГО ПРАДІДА
Трифорова Дар'я. ВІЙНА І МОЯ РОДИНА
Трифорова Мар'я. ПОДВИГ МОГО ПРАДІДУСЯ
Учні 3-Б, 3-В, 4-А та 4-В класів Комунального закладу «Харківський ліцей №8». ПЛЕКАЄМО ПАТРІОТІВ
Холодняк Андрій, Темирбек Анастасія, Петраш Денис. МАРШАЛИ ПЕРЕМОГИ В

ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ-ВИХІДЦІ З УКРАЇНИ

Чан Тхі Хієн Ань, Комар Карина, Романова Дар'я, Герасименко Ірина, Галуненко Ганна, Галуненко Ольга. ТРАГЕДІЯ ДИТЯЧОГО ПРИТУЛКУ «СОКОЛЬНИКИ»

Шабратко Діана. ВОНИ ЗВІЛЬНЯЛИ МОЮ МАЛУ БАТЬКІВЩИНУ

Шевченко Дар'я, Шестаков Кіріл, Ібрямова Надія, Сосюра Андрій, Холошенко

Марія, Жученко Гліб. ПРОЙШЛА ВІЙНА СТЕЖКАМИ ДОЛІ

Шетілов Ярослав. МІЙ РОДИННИЙ ЛІТОПИС

КРІЗЬ ПЕКЛО ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН

Аветисян Карина, Мірошнікова Вікторія. ДОЛІ ОБПАЛЕНІ АФГАНІСТАНОМ. ПАМ'ЯТІ ВОЇНА-АФГАНЦЯ АНАТОЛІЯ ФЕДОРОВИЧА КОЛЕСНИКОВА

Бардакова Софія. БІЛЬ ПАМ'ЯТІ

Біндус Віталій. ТИ – ВІЧНИЙ БІЛЬ, АФГАНІСТАН

Болдовський Тимофій. САКУН ВОЛОДИМИР – КЕРІВНИК КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ФЛІЇ СПІЛКИ ВЕТЕРАНІВ АТО. ОДНЕ ЖИТТЯ – ДВІ ВІЙНИ

Вислогуб Олена. МІЙ ДІДУСЬ – ВОЇН АФГАНЕЦЬ

Вовк Дар'я, Китнюх Ірина, Остапенко Вероніка, Шморгун Поліна, Згонник Єва,

Григорова Анастасія. ДОЛІ ЗЕМЛЯКІВ – УЧАСНИКІВ ВІЙНИ В АФГАНІСТАНІ

Воробйов Роман. БІЛЬ АФГАНІСТАНУ

Воротінцев Назарій. КРІЗЬ ПЕКЛО ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН

Воскобойник Юлія. ЮНІСТЬ, ОПАЛЕНА ВІЙНОЮ

Гавриш Марія, Мацкова Тетяна, Танцюра Валерія. СПОГАДИ ЗИМОНІНА МИКОЛИ АНАТОЛІЙОВИЧА

Гацман Кіріл. НАШ ГЕРОЙ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ

Дерев'янка Тетяна. ЧАС І ДОСІ НЕ ЗАГОЇВ РАНИ

Івашенко Олександра, Куценко Дар'я, Сипко Юлія. ВІДЛУННЯ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ідалов Кирило. КРІЗЬ ПЕКЛО ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН

Ізотова Софія, Курявський Владислав, Караван Віктор. ХАРКІВЩИНА ПАМ'ЯТАЄ. ПОГЛЯД НА ЖЕРТВИ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ

Кануннікова Ольга. АФГАНІСТАН: ПОДВИГ, БІЛЬ, ПАМ'ЯТЬ

Ковальова Анастасія. ДОЛЯ ОБРАЛА ЙОГО...

Козаков Євген. ПРИХОВАНА ВІЙНА

Кондрашова Альона. КРІЗЬ ПЕКЛО ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН

Кріуліна Аліна, Кріуліна Альона, Кріуліна Алєся. ОПЕРАЦІЯ «ВИХОР» ОЧИМА ЇЇ УЧАСНИКІВ

Кузнєцова Тетяна. ПАМ'ЯТІ БАЦІЯ

Лебідь Олексій, Носаненко Денис, Фоменко Тетяна. АФГАНІСТАН – МІЙ БІЛЬ

Левенець Римма. ЛИСТ З АФГАНІСТАНУ

Мітіна Альона, Мітіна Оксана. ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ ГЛОТОВ - УЧАСНИК ОПЕРАЦІЇ «АНАДИР»

Нижник Вадим. АФГАНІСТАН – НЕОГОЛОШЕНА ВІЙНА

Оріщенко Анна, Ситник Богдан. СОЛДАТИ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ – МЕШКАНЦІ СЕЛИЩА НАФТОВИКІВ

Поваляєв Дмитро. НЕ ВЩУХАЄ БІЛЬ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ

Подольська Марія. АФГАНСЬКА ВІЙНА: У БОЮ ЗАХИЩАЛИ ДРУЗІ...

Пошукова група шкільного музею «Історії села Кислівка». ЖИТТЄВИЙ ТА БОЙОВИЙ ШЛЯХ КОМАНДИРА ВЗВОДА

Прихідько Анна. БЕРЕЖІМО ПАМ'ЯТЬ

Рибалко Дар'я. НАШ БІЛЬ – АФГАНІСТАН

Ситник Олексій. РОЗПОВІДЬ ПРО ДЯДЬКА

Сосєдкіна Ангеліна. ДОСЛІЖДЕННЯ БОЙОВОГО ШЛЯХУ МОГО ДІДУСЯ В РОКИ ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ РЕСПУБЛІКИ АФГАНІСТАН

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

Андрущенко Вікторія, Воронцов Антон, Зайцева Анастасія, Мурашко Антон,

Стешенко Владислав, Шевченко Максим. НАШ ЗЕМЛЯК
Білоус Діана. ЯК НАРОДЖУЮТЬСЯ СПРАВЖНІ ГЕРОЇ
Бондаренко Нікіта. ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ
Бондура Артем. ГЕРОЇ, СУПЕРМЕНИ...
Буркун Валерія. ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ
Вихованці гуртка «Пішохідний туризм». ЛЮДСЬКА ВДЯЧНІСТЬ ТА ПАМ'ЯТЬ
НІКОЛИ НЕ ЗГАСНУТЬ
Волобуєва Аліна. «НЕМАЄ БІЛЬШЕ ВІД ТІЄЇ ЛЮБОВІ...» ПОДВИГ СЕРГІЯ
МИХАЛЬЧУКА, ГЕРОЯ УКРАЇНИ
Гавря Вікторія. ВІН ЗАГИНУВ, ЗАХИЩАЮЧИ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ
Драган Катерина. МІЙ ТАТО – ОФЦЕР ЗСУ
Желновач Анна. ВІН ЗАСЛУЖИВ НА ПАМ'ЯТЬ І ШАНУ
Жовнір Дар'я. ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ
Зубенко Вікторія, Торгіка Серафима. ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ
Козир Поліна. ЗАГИНУВ, ЩОБ СИН ЖИВ...
Котляревська Софія. ОСТАННІЙ ПОДИХ ВІЙНИ
Литвиненко Денис. А ЯКА ТВОЯ СУПЕРСИЛА?
Мархалюк Дмитро. УЧАСНИК БОЙОВИХ ДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ
Межерицький Максим, Вдовиця Олексій. ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ ГЕРОЮ!
Молодан Анжела. НАШ ГЕРОЙ
Нужа Юлія Павлівна. УКЛІН ТОБІ, ЛЮДИНА МИРУ
Панич Вікторія. ОДИН ІЗ НИХ
Поставка Поліна. МОЯ СЕСТРА – НАША ГОРДІСТЬ
Путря Володимир. У ЖИТТІ НЕМАЄ НІЧОГО ВИПАДКОВОГО
Сергєєв Денис. ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТУСУ
УЧАСНИКА АТО
Ситник Юлія. «МИ ВІЧНО БУДЕМО ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО. МОЯ
МАМА - ГЕРОЇНЯ»
Сідельник Денис. ГЕРОЙ НАШОГО ЧАСУ
Сніжко Олександр. МІЙ ТАТО – ГЕРОЙ
Снісаренко Юлія. ГЕРОЇ ВІЧНО ЖИВУТЬ У НАШИХ СЕРЦЯХ
Сокол Дар'я, Юшкова Катерина. МОЇ ЗЕМЛЯКИ – МУЖНІ ЗАХИСНИКИ
УКРАЇНИ
Усенко Ксенія. ГЕРОЇ ЖИВУТЬ ПОРУЧ
Фролова Валерія. МІЙ БРАТ – ЗАХИСНИК УКРАЇНИ
Чаплигін Анатолій. ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ

Березовська Кароліна. Є МІСЦЕ ПОДВИГУ І В МИРНИЙ ЧАС
Біленко Крістіна. ЧОРНОБИЛЬ-БІЛЬ УКРАЇНИ
Біленко Олена. ЧОРНОБИЛЬ НЕ МАЄ МИНУЛОГО ЧАСУ
Блага Даріна. ГЕРОЇ ЧОРНОБИЛЯ ПОРУЧ
Бондаренко Альона, Тимошенко Денис. ТИМОШЕНКО МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ –
УЧАСНИК ЛІКВІДАЦІЇ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС
Вежлівцев Володимир. ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ
Єрмак Єлизавета. ПРАЦІВНИКИ МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ – БОРЦІ З НАСЛІДКАМИ
РАДІАЦІЇ
Знагован Марія. ТИ БУДЕШ В ПАМ'ЯТІ МОЇЙ ВІЧНО
Іващенко Олександра, Хайло Юлія. ГІРКА ЧОРНОБИЛЬСЬКА ІСТОРІЯ
Карпенко Юлія. ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ
Клименко Дмитро. УЧАСТЬ МОЄЇ РОДИНИ У ЛІКВІДАЦІЇ АВАРІЇ НА
ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АТОМНІЙ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ
Коновалова Софія. «МИРНИЙ АТОМ?»
Кунєєва Таїсія. ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ

Овсова Аліна. ЧОРНОБИЛЬ ЯК ВІДБИТОК ДОЛІ
Парнюк Кирило. ЧОРНОБИЛЬ – БОЛЮЧА ПАМ'ЯТЬ ПОКОЛІНЬ
Проценко Діна. ЧОРНОБИЛЬ – ТОЧКА ВІДЛІКУ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
Пурей Юлія. ЖАХЛИВА ПОДІЯ В ІСТОРІЇ
Путятіна Еліна. ГЕРОЇ, ПРО ЯКИХ НЕ ЗНІМАЮТЬ КІНО
Романов Роман. ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ
Саєнко Анастасія. ВІДЛУННЯ МИНУЛОГО...
Сазонов Артем, Каркач Софія. ЧОРНОБИЛЬ НЕ МАЄ МИНУЛОГО ЧАСУ
Селегень Олександра. МІЙ ДІДУСЬ – ЛІКВІДАТОР АВАРІЇ НА ЧАЕС
Семенченко Олександр. ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ ЛЮДИНИ В ІСТОРІЇ КРАЇНИ
Соболь Владислав. ОБПАЛЕНИЙ ЧОРНОБИЛЕМ
Ткаченко Іван. І ЗНОВУ В ПАМ'ЯТІ СПЛИВАЄ...
Федяй Анжеліка. ЖИВІ І МЕРТВІ... ВСІ ВІДВАЖНІ ВІТЧИЗНІ-МАТЕРІ СИНИ...
Чепіга Дар'я. ГІРЧИТЬ ЧОРНОБИЛЬ, КРІЗЬ РОКИ ГІРЧИТЬ
Шевченко Інна. ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ
Шендрик Інна. ВІД КАТАСТРОФИ ЧОРНОБИЛЯ ДО МОГО СЕРЦЯ
Штиленко Євген. 26 КВІТНЯ – ЧОРНА ДАТА УКРАЇНИ

ФІЛЬМОТЕКА ПАМ'ЯТІ

Здобувачі освіти 7-А класу ХЗОШ №19. ПАМ'ЯТЬ ЖИВЕ У КОЖНІЙ РОДИНІ
Котенко Катерина, Мельнік Данило, Руденко Аліна, Спольнік Валерія. БОЇ ЗА СЕЛИЩЕ КОЗАЧА ЛОПАНЬ ЖОВТЕНЬ 1941 - СЕРПЕНЬ 1943 Р.Р. (ЕКСКУРСІЯ МУЗЕЄМ БОЙОВОЇ СЛАВИ КЗ "КОЗАЧОЛОПАНСЬКИЙ ЛІЦЕЙ" ДЕРГАЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Покусай Єлизавета, Безрук Валерія, Кулик Денис. ЗАГІН «ВІДРОДЖЕННЯ» - ШЛЯХАМИ ПОДВИГУ І СЛАВИ ДЕРГАЧІВЩИНИ
Сабельникова Анжеліка. ДИТИНСТВО МОЇХ БАБУСЬ, ОБПАЛЕНЕ ВІЙНОЮ
Цапок Аліна. ХАЙ НІХТО НЕ ЗНАЄ, ЩО ТАКЕ ВІЙНА

ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

ПОДВИГУ ЖИТИ

Авраменко Віктор, вихованець гуртка «Історичні постаті української держави» Балаклійського Центру дитячої та юнацької творчості Балаклійської міської ради Харківської області, учень 10 – А класу Балаклійської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Балаклійської районної ради Харківської області.

Керівник: **Махаріна Лариса Миколаївна**, керівник гуртка БЦДЮТ, вчитель історії, вища кваліфікаційна категорія, вчитель-методист.

Друга світова війна – вічна рана українського народу. Фронтовики, поранені, вивезені на примусові роботи до Німеччини, військовополонені, ті, хто важко працював на окупованих територіях, діти війни. Всі ці люди мають свою історію війни, свій рахунок. Від початку війни нас відділяють 80 років, все менше тих, хто може розповісти про ті трагічні події. Тому цінними є спогади, фото, які зберігаються в музеях, родинях.

В нашій школі функціонує музей «Моя земля - Балаклійщина». Один із напрямків нашої роботи – збір інформації про долю родин учнів школи в роки II світової війни, про земляків, що пережили страшні роки війни чи загинули на полях битв. Ці розповіді вражають, вони знайомлять сучасне покоління з подіями, які навіть важко собі уявити, вони демонструють, що пережили люди в роки війни.

В цій роботі я хочу представити долі своїх земляків, які не скорилися нацистам і здобули Перемогу.

Плеханова Пелагея (Поліна) Євдокимівна народилася 5 травня 1926 року в місті Балаклія в сім'ї колгоспників Пономаренків. У 1941 році закінчила 6-ий клас середньої школи. Окупація міста стала важким випробуванням для його мешканців. На початку жовтня 1942 року Пелагею з групою інших підлітків вивезли на примусові роботи до Німеччини. Вона потрапила до міста Кетен. Спочатку потрапила на роботу до 70-ти річного бауера Рокколь, який був власником ресторану. Її обов'язком було миття посуду, прибирання та інша робота. Старий власник жорстоко ставився до своїх працівників, відверто знущався над ними, всіляко принижував. Щоб позбутися цього пекла 16 річна дівчина зважилася на те, що пошкодила собі руку сокирою. Бауер здогадався в чому справа і відправив її до поліції, де вона пробула майже тиждень на хлібі та воді. Від розстрілу її врятував випадок. Якась німкеня набирала жінок та дівчат на матрацну фабрику і Пелагея потрапила до цієї групи. З кінця 1942 року до 16 квітня 1945 року вона була працівницею матрацної фабрики. Це місто було звільнено американцями, і всіх дівчат відправили до СРСР. Але радянська влада вважала цих людей неблагонадійними або навіть зрадниками. Декілька місяців Пелагея провела в репатріаційному таборі. В кінці травня 1945 року повернулася в Балаклію. Працювала на різних роботах на залізниці. Життя було важким, тому, в пошуках кращого, вирішила поїхати на Донбас. Влаштувалася працювати на шахту в місті Сталіно (сучасний Донецьк) зарядчицею акумуляторів. Там вийшла заміж за офіцера Олексія Плеханова, який охороняв полонених німців на шахті.

Тяжку долю остарбайтера пережила і Мирошник Марія Павлівна. Коли почалася війна їй було 14 років. На все життя вона запам'ятала день 22 червня 1941 року. Важко було повірити в офіційне повідомлення про початок війни, але в небі з'явилися літаки з хрестами. З них на землю скидали німецькі листівки, в яких закликали переходити на сторону нацистів.

У 1942 році почали вивозити молодь до Німеччини. Марії не вдалося уникнути цієї долі. Вона потрапила до сільського господаря. За день їй необхідно було подоїти 50 корів. Від тяжкої праці у дівчини постійно пухли руки і тому, коли вона лягала спати, підв'язувала їх догори. Потім її перевели прибирати в кімнатах будинку. В одній з кімнат був радіоприймач і Марія таємно знаходила хвилю Москви, щоб дізнатися новини. Одного разу це помітив син господаря Адольф, який був членом молодіжної нацистської організації. Дівчину відправили до концентраційного табору «Равенсбрюк» ще відомий як Жіноче Пекло. Кожного дня в таборі розстрілювали та спалювали в'язнів. Для Марії Павлівни то важкі спомини. У 1945 році табір звільнили американські війська.

Ще одна героїчна доля Уварова Василя Тимофійовича. Дитячі роки Василь Уваров провів в рідному селі Мілова, закінчив школу, вступив до комсомолу. З групою молоді Балаклійського району у 1936 році виїхав на роботу на Донбас. Там працював на будівництві шахти, потім на одному з заводів міста Слов'янськ.

У 1938 році Василя призвали до лав Червоної Армії. Планував, що через три роки повернеться в рідне село, буде працювати на землі, але доля склалася по-іншому, бо втрутилася війна. Довоєнну службу проходив в одній з артилеристських частин Сибірського військового округу. Успішно закінчив полкову школу та отримав звання молодшого лейтенанта. У 1940 році його призначили помічником командира вогневого взводу.

З липня 1942 року Василь Тимофійович у діючій армії. Довелося воювати в районі Харкова, Чугуєва. Відзначився наш земляк і в битві під Сталінградом. Червоноармійська газета Сталінградського фронту писала про стійкість та сміливість Василя Уварова в оборонних боях під Сталінградом. Боець був нагороджений медаллю «За оборону Сталінграда».

На якій би ділянці фронту не був взвод Уварова, завжди проявляли виключну витримку, героїзм, відвагу. Важким випробуванням для артилеристів були бої на Курській дузі. Необхідно було стримувати шалені танкові атаки противника, який намагався прорвати радянську оборону. З 5 по 9 липня артилеристи відбивали по декілька атак. Особливо важким був день 9 липня 1943 року. Артилеристи тримали оборону біля залізничної станції Понири Курської області. В цей день вони відбили вісім танкових атак, знищили 8 танків та до двох рот гітлерівських солдат. Коли гармати вийшли з ладу і до вогневих позицій прорвалися німці, Василь Уваров повів своїх бійців в контратаку і громили ворога із стрілецької зброї.

Це був останній бій Василя Тимофійовича Уварова. Така насичена біографія, а було йому всього двадцять чотири роки. Поховали воїна, разом з іншими загиблими, у братській могилі села Береговець Понирівського району Курської області. За стійкість і мужність Президія Верховної Ради СРСР присвоїла посмертно молодшому лейтенанту Уварову Василю Тимофійовичу звання Героя Радянського Союзу.

II світова війна завершилася Перемогою над нацизмом. Перемогою добра, справедливості, людяності. Перемогу здобули ті, хто до війни сіяв хліб, працював біля станка, виховував дітей, писав вірші, навчався, здобував професію. Ці люди захищали своє життя, свої мрії. Світ повернувся до мирного життя.

ПОВЕРНУТИЙ ІЗ НЕБУТТЯ...

Андрєва Анастасія, учениця 6-В класу

Балаклійської загальноосвітньої школи I-III ступеней № 2

Керівник: **Подольская А.Ф.**, вчитель географії

«Мить перемоги – омріяний час!

Обійми салютів з весною.

Солдати! Ми не забудемо вас!

Ви – наші справжні герої!»

Л. Бойко

Період Другої світової війни й донині залишається однією з актуальних тем історичної науки. З точки зору історії України важливим є об'єктивне висвітлювання подій даної війни, які відбувалися на території нашої країни, всебічне вивчення участі наших громадян у бойових діях та їх внеску у перемогу над ворогом.

На жаль, усе менше й менше з кожним днем залишається живих безпосередніх учасників тієї війни. І вже не стільки з розповідей очевидців і учасників, а все більше з фільмів, книг, підручників, історичних праць знають про війну ті, хто народився після Перемоги. Тому немає завдання більш шляхетного, ніж донести до нових поколінь Пам'ять про наших дідусів.

Історія мого прадідуся, це історія тисяч і тисяч солдат, офіцерів незаслужено принижених та покараних за любов до Вітчизни. Вони йшли на муки, смерть заради життя та щастя наступних поколінь.

Коврига Роман Семенович народився у Липецькій області в селі Масленці, у багатодітній сім'ї (12 дітей). Закінчив 7 класів школи (тоді була семирічна), з математики був особливо сильний. Часи були тяжкі, голодні і щоб якось вижити, дідусь додав собі рік і пішов служити. На службі продовжував навчання, але вже військовій справі справлявся з цим відмінно! Пізніше потрапляє у внутрішні війська, службу закінчує з відзнакою. Перший орден Леніна отримує у 1933-34 р. за те, що затримав особливо небезпечного диверсанта. Війну зустрів начальником прикордонної застави в званні старшого лейтенанта у м. Стрій на Західній Україні, маючи 3 ордени Леніна за заслуги перед Вітчизною.

2 липня 1941 році німецькі війська увійшли у місто... бій... не рівний бій! Дід встиг заховати прапор військової частини і документи, а потім був ПОЛОН..., 4 роки ПЕКЛА в німецькому концтаборі Маутхаузен. Проїшов випробування каменоломнями, де видобували граніт, для вимощування вулиць Вени і інших австрійських міст. Мізерне харчування, спека і холод, хвороби, знущання (наприклад, обливання водою на морозі, фашисти заради розваги, як вони говорили, робили «крижані статуї»), або у спеку поїли солоною водою, а потім не давали пити). Це було справжнє пекло, всього й не перелічити...

5 травня 1945 року вже після падіння Берліна, війська антигітлерівської коаліції, звільнили один із найстрашніших концтаборів – МАУТХАУЗЕН. Дідусь зовсім не любив згадувати війну, замовкав та йшов до своєї кімнати...

Може бути, не має тих, хто прославляв би силу духа, сміливість радянських воєнополонених, бо відповідно до точки зору Й. Сталіна, вони були не героями, а зрадниками, бо потрапили до полону, а за це повинні понести покарання: діду дали 10 років ув'язнення, позбавили військового звання і винагород.

Із грудня 1947 р. він відбував покарання у Кемеровській області, селище Кумзас. Морози там знатні -450. Говорили був на лісорозробітках (у народі «лісоповал»). Відсидів 5 років, тому що в зазначеному ним місті, знайшли прапор військової частини та документи, які він сховав. Коли змінилися політичні погляди, вдалось повернути військове звання, та один орден Леніна, лише один, а ще 2 ордени канули у Лету.

Роман Семенович прожив тяжке, але гідне поваги та захоплення життя. Дідуся не стало 21 травня 1998 року...

Дуже важко усвідомлювати, що з кожним роком їх, справжніх героїв, стає все менше, їх майже не лишилось. А це ж вони вистояли, не зламалися, не здалися!

Багато хто запитає, навіщо це згадувати, тривожити минуле? Відповідь: « Ми не просто повинні, ми забов'язані пам'ятати, якою Великою ціною була завойована Перемога, ми покликані зберегти у наших серцях пам'ять про той страшний час, про мільйони солдат, офіцерів і простих людей, які віддали своє життя у битві з гітлерівськими військами».

І ТІЛЬКИ ПАМ'ЯТЬ НЕ СИВІЄ ...

Андрейченко Ніка, Колесніченко Інна, Сокирко Олексій,

учні 8-Б класу Комунального закладу «Печенізький ліцей

імені Г.Семирадського» Печенізької селищної ради Харківської області

Керівник: **Сиром'ятнікова Оксана Олександрівна**, вчитель історії та правознавства

В світовій історії є такі періоди, такі дати, які не можливо витерти з пам'яті людської. Саме таким періодом є Друга світова війна, а пам'ятною датою – перемога над фашизмом у цій війні, який залишив після себе незабутні, болючі спогади. Не кожен біль стихає з роками. Іноді він міцно оволодіває нашими серцями, нагадує про себе. Але скільки б не пройшло часу і як би не зарубцювались рани, незрима нитка пам'яті довжиною в 76 років єднає сьогодні минуле й сучасне.

Переможно крокує світом весна. Початок її останнього місяця асоціюється з закінченням кривавої, нищівної війни з фашизмом. Все менше й менше залишається безпосередніх учасників такого далекого лихоліття. Та живі ще свідки тих подій, серед яких більшість – діти війни.

Дана робота саме про таку дитину війни - Сиром'ятнікову Людмилу Анілівну, в недалекому минулому вчительку англійської мови нашого ліцею. Життєвий шлях Людмили

Анилівни – це справжня жива історія, адже вона пам'ятає важке повоєнне, голодне дитинство, яке припало на роки сталінського режиму; хрущовський «комунізм»- це її студентські роки; брежневський «розвинений соціалізм», горбачовська перебудова – це все було в її житті. Але Людмила Анилівна пережила всі ці періоди і зуміла лишитись людиною порядною, чуйною, доброю, вчителем за покликанням.

Частина біографії Людмили Анилівни вмістилась в рядках її власного вірша, який склався в хвилини глибоких роздумів про свій життєвий шлях.

*Народилась я в жовтні, то ж мій знак –
Терези.*

*Грізний рік 41-й крокував по країні.
Бігли люди за Волгу від тієї грози,
Та було все одно лиш маленькій дитині.*

*Народилась тоді, як фашизм лютував,
І здавалось, що горе нас не зможе
покинуть.*

*Але землю свою наш народ відстояв,
Повернулись батьки, що змогли не
загинуть.*

*Я сирітської долі, на щастя, не знаю,
Але голод і холод завжди пам'ятаю.
Пам'ятаю скалічену татову руку,
Пам'ятаю страждання і мамині муки.*

*Пам'ятаю, як тато приходив з роботи
У куфайці, у кирзових драних чоботях.
Витягав із кишені скориночку хліба:
- Це від зайчика, дітки.
- Татусю, спасибі.*

*Ми маленькі були, і ми вірили свято,
Що від зайця той хліб, що приносив нам
тато.*

*Лиш пізніше, як трішки доросліші стали,
Ми збагнули, які то «зайці» хліб давали.*

*Ми збагнули, що тато не їв свою долю,
Щоб нам більше було, адже хліба не
вволю...*

*Чим же вимірять можна батьківські
турботи?
Чим віддячити можна за всі їх клопоти?*

*Пролетіло, як сон, повоєнне дитинство.
Ось і юність буяє легка, промениста.
Я про вчительську працю тоді не гадала,
Мабуть, доля сама цю стежину обрала.*

*Школа, роки студентські – все позаду
лишилось.*

*Більшу частку життя тут прожити
судилось.*

*Тут я хлопця зустріла, сім'ю збудувала.
Печенізька земля батьківщиною стала.*

Дійсно, печенізька земля стала для Людмили Анилівни другою батьківщиною. Всією душею прикипіла вона до прекрасної природи цього краю, до його людей, не стала шукати кращої долі. Вона єдина із випуску 1966 року факультету вчителів англійської мови Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М.В.Гоголя, яка не поміняла місця роботи, а пропрацювала в Печенізькій школі 46 років – від призначення до заслуженого відпочинку. Незважаючи на свій поважний вік, Людмила Анилівна цікавиться подіями, які відбуваються в селищі, в школі. Вона охоче розповідає про своє життя підростаючому поколінню, щиро радіючи, що молодь небайдуже ставиться до минулого своєї країни, яке стало для них історією.

ХРАМ НА КРОВІ

Антонов Артур, учень 11 класу Комунального закладу

«Первомайський ліцей № 7 Первомайської міської ради Харківської області»

Керівник: **Коваленко Олена Олександрівна**, вчитель історії Комунального закладу
«Первомайський ліцей № 7 Первомайської міської ради Харківської області»

Робота присвячена дослідженню історії рідного краю в роки Другої світової війни на основі спогадів очевидців про трагічні події в селищі Єфремівка Харківської області. Робота складається із вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. До основної частини увійшли три розділи. У Розділі I «Спогади, що тривожать душу» подано згадки очевидців – жителів сусідніх сіл та самої Єфремівки про трагедію. Розділ II «Єфремівське згарище» присвячений самій трагедії, передумовам та

наслідкам цієї події. Розділ базується на спогадах очевидців та учасників самої трагедії. у Розділі III «Храм на крові» подано факт розбудови сучасної церкви на місці спаленої, котра поховала під своїм згарищем понад 250 православних прихожан. В додатках представлені фотографії меморіального комплексу в пам'ять Єфремівської трагедії в роки війни.

Актуальність даного дослідження визначається важливістю розуміння сучасниками громадянського обов'язку, готовності в будь-який час стати на захист Батьківщини. Важливість полягає у вихованні громадянської позиції школярів на основі героїчного минулого як ідеалу духовної готовності боротися за славу і честь Вітчизни.

В умовах сучасного життя особливо гостро постає потреба в становленні громадянина як культурно-освіченої, творчої, високодуховної, всебічно розвиненої, гуманістично спрямованої особистості зі своїм сформованим світоглядом, з почуттям патріотизму.

Предметом розгляду виступає архітектурна і культурна пам'ятка – духовна святиня

Первомайщини – Єфремівський храм, що став спадщиною для сучасників в пам'ять знищеного фашистами православного храму.

Об'єктом дослідження слугують спогади очевидців (усні та писемні джерела) про Єфремівську трагедію 1943 року, як згадку про жахливі події війни маленьких населених пунктів з точки зору аналізу національної пам'яті народу.

Мета роботи: дослідити та розкрити незнані чи забуті сторінки історії маленьких селищ, уславити їх в народній пам'яті. Мета роботи: формувати патріотичні, національні почуття у представників молодого покоління. Виховувати почуття гордості та вдячності до історії своєї держави, свого народу; любові до рідного краю, як складової громадянського становлення особистості.

Завдання роботи – дослідити спогади очевидців (усні та писемні джерела) про Єфремівську трагедію 1943 року, возвеличити національну пам'ять народу про Другу світову війну. Виховувати, шляхом досліджень історичних сторінок малої Батьківщини, любов до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, родини). Формувати духовно-моральні взаємини, любові до культурного і духовного спадку. Обґрунтувати важливість і необхідність для кожної особистості бути патріотом своєї держави.

Робота написана на основі усних, писемних, візуальних джерел, інтернет-ресурсів.

ВІЙНА СПОГАДАМИ ОЧЕВИДЦІВ. БЕРЕГІНЯ МАТРОНА

Баєв Олександр, учень 8- А класу, **Раденко Владислав**, учень 10-Б класу

Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 139

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Раденко Т.В.**, учитель історії, спеціаліст вищої категорії,
«старший учитель»

Дана робота - спроба дослідити історію окремої родини в роки війни. На дуже превеликий жаль все менше стає очевидців того страшного лиха, ім'я якому Друга світова війна. І ми вже чуємо розповіді про війну не від тих, хто її пережив, а від їх нащадків Тому дуже важливо зберегти спогади очевидців війни, які вони залишили нам у спадок.

Спогади - це не хроніка, не підручник, це пережиті людьми події, яким вони самі дають оцінку. Вони можуть бути суб'єктивними, але вони завжди правдиві.

Готуючись до олімпіад, працюючи в МАН, я співпрацював із своїм керівником - Раденко Т. В., яка багато розповідала мені про те, що чула колись від своєї бабусі Пономарьової Матрони Онисимівни, мешканки міста Харкова. Матрона Онисимівна пережила окупацію фашистськими загарбниками Харкова із двома синами Віктором, 1 року, та Іваном, 8 років. Матрона Онисимівна померла у віці 90 років у 1985 році. Тим більше цінні і цікаві її розповіді для родини Тетяни Вікторівни.

Тетяна Вікторівна часто каже: «»В моїй родині, на щастя, ніхто не загинув під час Другої світової війни, але дякувати моїм дідусям і бабусям за те, що вони вижили у те лихоліття. Завдяки їм і я, народжена через 20 років після Перемоги, живу на цьому світі».

Серед спогадів Матрони Онисимівни, переданих мені моїм учителем, я для себе виділив наступне:

1. Смерть чоловіка в день вступу німців у Харків та неможливість евакуації.
2. «Квартиранти» у будинку 12-Б по провулку Зміївському.
3. Зимівля у сараї з двома синами.
4. Сходити «на обмін» – означало вижити.
5. Примусові роботи.
6. «Лихий дарунок квартирантів».

Жителів міста супроводжувала постійна небезпека: голод, арешти, облави, бомбардування, страх смерті, знущання з боку окупантів, дискримінація. Вижити серед цього, не втратити людської гідності, вже було героїзмом.

Під час роботи над спогадами було оброблено певну кількість документів, фотоматеріалів, наданих Тетяною Вікторівною. Також я звернувся до кіно- та фотодокументів, які передають життя Харкова у воєнне лихоліття.

При підготовці роботи були використані матеріали знайдені в бібліотеках: шкільній, юнацькій; Історичному музеї; ресурсі Internet.

Харків – місто військової слави. Це звання визначає значущість рідного міста в ході війни.

Тому для мене особисто було важливим встановити місце боїв за Харків в загальному контексті бойових дій під час війни, бо це стало логічним продовженням моєї наукової роботи «Жуківка – село примара», де я згадую бої під Таранівкою – бої за Харків.

Дана робота, в якій я досліджую історію окремої родини, значно розширила моє уявлення про Другу світову війну, її матеріали можуть використовуватися і практично використовуються на уроках історії, Харківщинознавства, у виховній роботі.

Робота має спонукати учнів до збору інформації про минуле своїх родин у воєнні часи, а згодом, по мірі накопичення матеріалів, видати шкільний часопис, який міг би їх узагальнити.

Виклад фактів здійснюється в контексті загального історичного процесу.

В роботі використані як емпіричні методи (опис, спостереження) так і теоретичні (аналіз, обґрунтування, узагальнення).

ДОРОГАМИ ВІЙНИ ПРЯМУВАЛИ ДО МИРУ

Барков Максим, учень 6-А класу

Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 168

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Мотузка С.М.**, вчитель історії, вчитель-методист

керівник шкільного етнографічного музею

Когла беда нагрянет на страну

Мужчины умирают не одни.

Не женщины придумали войну,

Но, если надо, встанут и они.

И встали, воевали наравне,

И под огнём шли к раненым бойцам,

Безусым пацанам и их отцам.

Минають роки. У вічність ідуть люди, що пройшли страшну війну, що вершили Велику Перемогу.

Про долю жінок написано багато книжок, віршів, знято фільми, але й цього замало, щоб віддати шану жінкам, що поруч з чоловіками йшли дорогами війни. На любові жінки, її ніжності, вірності, доброти, зберіганні домашнього вогнища тримається весь світ. Однією з таких жінок була Снегірєва Лідія Миколаївна, з домашнім архівом якої я познайомився.

Прийшовши до свого друга в гості, я побачив на стіні однієї з кімнат багато фотографій, на яких зображена жінка. На одних фото вона була одягнена в воєнну форму, на інших – в яскравий одяг. Друг пояснив, що то його прабабуся, яка пройшла через усю війну. Ми дістали з шафи папку, в якій були зібрані фото та спогади Лідії Миколаївни, так звали його бабусю. З її спогадів ми дізнались, що повістку до військкомату їй було вручено прямо на випускному вечорі. Школу Лідія закінчила в 1942 році. За направленням один рік і чотири

місяці навчалась в училищі зв'язку. По закінченню потрапила до авіаційного полку дальньої розвідки, з яким пройшла від Смоленська всю Білорусію, Польщу та частину Німеччини. Про свій полк Лідія Миколаївна згадувала: «Які це були хлопці! Молоді, веселі, багато хто з них прямо з училища. За період служби дівчини, льотний склад полку помінявся дев'ять разів. Дехто з молодих льотчиків здійснив тільки один політ, а хтось не повернувся з завдання за один день до перемоги». Любили в полку Лиду за веселий нрав, за дотепність, за вміння підтримати пілотів перед важким вилітом, а головне, за вміння чекати, що було найважчим випробуванням для кожного.

Лідія Миколаївна згадувала: «Коли екіпаж збирався на виліт, проводжали всією командою, а потім ставали у вікна і чекали їх повернення. Дуже часто не дочекавшись, повертались до казарми і намагались згадати кращі моменти їх життя. Чудо траплялось не завжди, пілоти гинули – це війна. Не всіх могли поховати, а сім'ям відправляли повідомлення «пропав без вісті. Може це повідомлення було надією на повернення рідних людей з пекла».

Війна. Це слово викликає почуття страху, уявлення руйнувань та страждань.

Дивно, але в спогадах ми не побачили жалоб на свою нелегку долю, опису боїв, страждань. Весь текст пронизаний бажанням скоріше побачити квітучі сади, почути спів птахів навесні, почути слово «перемога».

На війні Ліда зустріла свого майбутнього чоловіка Павла, якому було трошки більше двадцяти років. За всю війну Павло Дідора здійснив сто дев'яносто чотири виліта тільки в дальню розвідку (в Берлін, в район Польщі) та багато бойових вилітів. Не завжди Лідія могла проводити і зустрічати Павла, тільки її віра в перемогу та любов до близької людини допомагала жити і чекати. Лідія Миколаївна згадує: «Це війна, але кохання ніхто не відмінював. Ми розлучались, зустрічались, а потім шляхи війни розлучали нас знову, як в пісні співається: «Дан приказ ему на Запад, ей в другую сторону», – наче про нас написано».

Звістку про закінчення війни Лідія Миколаївна зустріла під Берліном зі званням «Гвардії старший сержант». Три роки ще служила в армії, потім закінчила бібліотечний інститут, стала бібліотекарем. Вийшла заміж за Павла, любов до якого пронесла не тільки через усю війну, а й через усе життя.

Сімейною реліквією є скринька, яку мені показали. В ній зберігаються нагороди, листи однополчан, невеличкі фото серед яких аркушик з наклеєною засушеною квіткою з написом «Привіт з Берліну». Цьому аркушу з квіткою 76 років!

Серед листів Лідії Миколаївни знайшли світлину з написом «Не вір, що ті, хто пройшов війну говорять тільки про її страхіття. Ми виконали свою місію, а тепер треба жити, щоб мрії збувались, а не думати весь час про те, як нам було важко на фронті. Труднощі будуть завжди, але справляйся з ними і більше посміхайся». Світлина не була відправлена, але які прекрасні слова, начебто адресовані сучасній молоді. Роки минають, відлітаючи у вічність, а пам'ять повертає забуте, або незнане раніше. Вірно кажуть, що народ живе доти, доки живе пам'ять, наша пам'ять про минуле і тих, хто переміг.

Минають десятиліття... народжуються і виростають нові покоління. Але в пам'яті народній ніколи не погасне подвиг тих, хто боровся і переміг.

*Дожди, морозы, отблески гранат
В висках рождали пряди седины,
Не отступали женщины назад
На всех фронтах безжалостной войны.
И снились им незбыточные сны,
Но наяву не видели они
Ни свадебных нарядов, ни весны
И ни свои домашние огни.*

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЛІ СВОЄЇ РОДИНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Батюга Єлізавета, учениця 10-Б класу Комунального закладу «Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області
Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

Зламани долі.

Минули десятиліття від того часу, як відгриміли бої Другої світової війни на нашій землі. «Війна» – це чорне слово, яке викликає надто багато страху і тривоги за завтрашній день, особливо в такий моторошний період в Україні.

Спогади про Другу світову війну і донині не дають спокійно спати багатьом людям. Це не лише зламани долі, розбите щастя, втрачене дитинство, а й спалені цілі міста і села.

Мабуть, жодну сім'ю не оминула ця трагедія. В моєї родині не залишилося в живих нікого, хто пережив воєнний час. Я не певна, але, здається, бабуся розповідала мені, що її батько загинув на полі боя. Мої прабабусі та прадідусі померли ще до мого народження, тож я не отримала шансу з ними поспілкуватися. Отже, в моєї родині залишилися спогади лише про післявоєнний період, який теж був моторошний.

ВІЙНА У СПОГОДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Безрук Вероніка, учениця 7 класу Комунального закладу

"Безруківський ліцей" Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник: **Малець Т.С.**, заступник директора з навчально-виховної роботи

Дана робота – прагнення дослідити воєнне минуле нашого земляка, зберегти світлу пам'ять про захисників Батьківщини – простих робітників, що сіяли хліб, годували худобу, виховували дітей, але вмить перетворилися на мужніх воїнів, здатних на подвиг та самопожертву заради свого народу.

*«Війна – найбільше з лих,
І виростають покоління,
Котрі не чули тишини.
О, найстрашніше з літочислень
Війна – війною – до війни!»*

Л. Костенко

Не сплять ветерани – не можуть забути загиблих однополчан, своїх рідних та близьких. І поки б'ються серця ветеранів молоде покоління повинно знати події тих страшних подій – подій Другої світової війни.

Війна. Яке страшне слово. Війна – це горе і страх. Війна – це розруха і смерть. Летять роки... Все більше часу віддаляє нас від Великої Перемоги. Все менше залишається людей, які здобули цю Перемогу. І тим дорожче для нас стають спогади ветеранів, дітей, які народились під час війни.

Наш земляк Дмитро Мефодієвич Козак, звичайний український чоловік який народився 26 жовтня 1912 року в бідній сільській родині на Полтавщині.

Його батьки – Козак Мефодій Фалімонович та Козак Олена Трофимівна – прості робітники, туму доля хлопця була вже вирішена. Ще в юних літах Дмитрія, від тяжкої хвороби помер його любий батько до якого він був дуже прив'язаний. Залишившись з матір'ю він став єдиним чоловіком у сім'ї. Після закінчення освіти, яка складалася з першого класу працює у колгоспі, наймається до людей аби прогудувати себе і матір. Через кілька років приїздить до Харківщини, влаштовується кочегарем у Пушкінській драматичний театр. Також працював на заводах, фабриках, різних підприємствах. Його вміння столярської і токарської праці давало можливість підробляти у заможних людей. Можна сказати, що всю свою юність і молодість йому довелося тяжко працювати, а на особисте життя не вистачало часу.

1937 року перебувавши у селі Миронівка Золочівського району, він зустрів дівчину Уманець Марію Романівну, яка йому дуже сподобалася і того ж року вони одружилися. Збудувавши маленьку хатину в селі Безруки Дмитро разом з дружиною переїздить. І 7 квітня 1938 року у них народилася перша донька Козак Любов Дмитрівна. Недовго довелося втішатися сімейним життям 1941 року Дмитрій Мефодійович був призваний воєнкоматом Дергачівського Р. Віт. Харківської області на війну. Він служив у першій Гвардії Ж.Д. бригади, мав посаду стрільця. І, як кожен солдат мужньо захищав свою Батьківщину.

Приймав участь у багатьох бойових операціях. З них можна виділити героїчну оборону Кавказу, під час якої був тяжко поранений, після чого тривалий час провів у госпіталі. Але ніяке поранення не могло зупинити людину вірну своїй справі. Пізніше війна перекинула його аж до Варшави, де він приймав участь в обороні. І по закінченні Війни було вручено медаль "за визволення Варшави".

Також було вручено медаль "за перемогу над Германією у Великій Вітчизняній війні". Можна сказати, що доля усміхнулася йому, залишивши найцінніше – життя. І в 80-ті роки за хоробрість, стійкість і мужність проявлені у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками нагороджений орденом Вітчизняної війни 2 ступеня.

В 1945 року повертається додому до дружини і доньки. Війна залишила глибокий слід у серці солдата. Він починає жити знову, але втраченого здоров'я вже не повернеш. За станом здоров'я його відразу звільнили від воєнних зобов'язань. Влаштується працювати кочегаром в тролейбусне депо, потім майстром на завод "Металовиробів".

Все подальше життя тяжко хворів. І 12 липня 1987 року помер.

Війна була жорстокою. Тисячі людей помирали тільки за того, щоб наше майбутнє, було дійсно життям, а не як у ті часи: пеклом. Так давайте низько вклонимося нашим прадідусям, прабабусям, дідусям і бабусям і подякуємо їм за наше життя.

Спогади

Як давно все це було...

Скільки болю пережито.

Скільки смутку в кожній хаті.

В кожнім серці у душі.

Пам'ятають те жахіття наші рідні дідузі.

Як війна прийшла зненацька, не чекав її ніхто.

Міни, бомби та снаряди.

Все в диму, палають хати.

Мужні та хоробрі наші браття,

Всі пішли на захист рідної Землі.

Стали в бій за наші ниви, ясні зорі, сміх дитини

та за спокій кожної родини.

За Батьківщину йшли вони! За Україну!

І ось, нарешті, перемога!

Святкують всі дорослі та малі.

Вклоняючись солдатам, які вернулися з війни.

Ми всі повинні пам'ятати

Героїв, що за нас своє життя там віддали!!!

Тетяна Малець

ЖИВЕ В СЕЛІ БАБУСЯ

Бєлялова Альбіна, Козирод Олександра, учениці 7 класу Новомажарівської загальноосвітньої школи I – III ступенів Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» Комунального закладу «Зачепилівський будинок дитячої та юнацької творчості»

Зачепилівської селищної ради Зачепилівського району Харківської області

Керівник: **Устименко Ірина Сергіївна**, учитель історії та географії Новомажарівської ЗОШ I – III ступенів Зачепилівського району Харківської області, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» Комунального закладу «Зачепилівський будинок дитячої та юнацької творчості» Зачепилівської селищної ради Зачепилівського району Харківської області

Живе в селі Нове Мажарове, що на Харківщині маленька енергійна бабуся. У свої 80 років вона вправно допомагає дітям та онукам по господарству, із задоволенням доглядає малих правнуків, а ще й знаходить час на вишивку. Дивлячись на неї, навіть і не подумаєш, що їй вже вісімдесят і що випала їй нелегка доля.

Тож сьогодні хочемо розповісти про неї – жительку села Нове Мажарове Песиголовець Людмилу Іванівну.

Народилася вона 25 липня 1941 року в місті Брянськ рівно через місяць від початку Німецько-Радянської війни. Вже через два місяці після народження довелося маленькій Людочці разом з батьками та старшими сестричками рушити товарним вагоном до Сибіру. Адже тракторний завод, на якому працювали її батьки евакуювали саме туди і родині не залишалося нічого іншого, як рушити в Сибір. Від переживань у мами зникло молоко і тому дорога для двохмісячного немовля була важкою: не було молока, та й умови товарного вагону для маленьких дітей не зовсім придатні. Та все ж вони витримали.

Після звільнення Брянська від нацистів, завод і всіх його працівників почали повертати з евакуації. Та родина повернулася в рідне місто вже в неповному складі. Померла одна дитина, а батька забрали на фронт, звідки він не повернувся. Для нього досі не закінчилася війна, адже його доля по сьогодні не відома. Пішов воювати і пропав без вісті. «Не отримувала мама ні похоронки, ні інших якихось повідомлень. Зник і все», - згадує Людмила Іванівна.

По поверненні в Брянськ родину чекало нове випробування. Будинок, у якому вони жили до евакуації, був повністю зруйнований.

«Мама так і продовжувала працювати на заводі без вихідних, - згадує Людмила Іванівна, - Голодно було в той час, їсти було нічого, топити теж було нічим. Тож у вільний час, а це вже було ввечері, мама із санчатами ходила до лісу по хмиз, щоб хоч якось протопити будинок і зігрітися. Таким же чином доводилося добувати й харчі. Мама йшла в поле, де була не прибрана картопля та буряки, і збирала вже померзлі овочі. Звичайно в теплому будинку ці овочі перетворювалися на квашню. Та голод не тітка. Смажили з них драники на пательні. Нам малим вони такими смачними видавалися, що це була наша улюблена їжа. Кращого ж на той важкий час ми просто не знали. Навесні до раціону додалися трави та різні бур'яни. А ще іноді від голодної смерті рятували мамині продуктові картки, які вона отримувала на заводі. Продукти видавалися тільки на одну особу, а харчувалися ми всі.

Так і жили ми щоправда не довго. Коли мені було сім років мама тяжко захворіла. Тоді ходила епідемія тифу. Тож захворівши мама потрапила до лікарні, де й померла за кілька днів. Так ми залишилися з бабусею без засобів до існування.

Через деякий час нас із сестричкою відправили до дитячого будинку, який знаходився у селі Супоніво Брянської області. Нас таких діток там було дуже багато. Звичайно одягали, годували, але ж мами й бабусі вже не було поруч».

В 1961 році був призив до армії і так як чоловіків не вистачало, Людмила Іванівна та ще близько 1,5 тисячі дівчат були призвані на військову службу. «Нас посадили в вагони і повезли. Ми навіть не знали куди їдемо. Їхали довго. Вночі потяг зупинився. Нас пересадили в автобуси і повезли далі до військової частини. Як виявилось згодом, нас призвели на Байконур – космодром.», - розповідає вона.

Після двохмісячної військової підготовки дівчат розподілили по різних підрозділах. Хтось потрапив у медчастину, хтось на кухню, а Людмила Іванівна на метеостанцію. Тут вона зустріла свого чоловіка, вийшла заміж і після служби приїхала з ним на його батьківщину – село Нове Мажарове.

На питання, щоб вона хотіла змінити в своєму житті, посміхаючись відповідає: «Я б на інше життя не погодилася б».

Ось таких от бабусь із цікавою життєвою історією вистачає мабуть в кожному селі. А ми, проходячи повз, навіть не здогадуємось про те, скільки всього їм довелося пережити.

НАШІ ЗЕМЛЯКИ НА ФРОНТАХ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. БРОНІСЛАВ БОХАНЧЕНКО – СТАРШИЙ РОЗВІДНИК, ЄФРЕЙТОР 202 – ГО ОКРЕМОГО ПРОТИТАНКОВОГО ДИВІЗІОНУ 124 –І МГІНСЬКО-ХІНГАНСЬКОЇ ЧЕРВОНОПРАПОРНОЇ ОРДЕНА СУВОРОВА СТРІЛЕЦЬКОЇ ДИВІЗІЇ

**Бондаренко Єлізавета, учениця 9 класу Комунального закладу
«Тавежнянський ліцей» Сахновщинської селищної ради**

Наші часи позначені зростанням інтересу до проблем вітчизняної історії, до непересічних досягнень минулого. Український народ сповнений духу національно - культурного відродження. Це знаходить свій вияв, зокрема, у прагненні мільйонів людей до пізнання історії свого села, міста, до пізнання історії рідного краю. Інтерес до свого минулого став повсюдним, а пошуки історичної правди стали не тільки справою професіоналів, але й завданням кожного з нас і всього суспільства. Немало трагічних подій відбулося на нашій землі в ХХ столітті. Здається, немає нічого у світі, чого не здатна викреслити людина зі своєї пам'яті. Та це лише здається. Бувають події у житті людей чи цілих народів, які з часом не тільки не вмирають у людських серцях, а навпаки, з плином часу виринають все яскравішими спогадами, стають частиною життя і вічним болем, знаходять себе невіддільними моментами в історії народу. Не гинуть в пам'яті людській криваві, жахливі роки Другої світової війни, яка в історії людства стала однією з найжорсткіших і найстрашніших війн вже навіть за кількістю її жертв. Вона прокотилася винищувальним полум'ям не тільки по нашій землі. Вона обпекла людські долі, відібрала мрії і кохання, перші поцілунки і перші кроки дітей, щастя материнства і спокій старості. Болить душа за тих, хто поліг на полях битв. Гинули в боях 18-20 річні юнаки, гинули молоді батьки малолітніх дітей, тонули у річках, помирали від ран бійці і командири. Уявімо їх поодиночі, уявімо собі кожного із них і тоді відчуємо, що таке війна, збагнемо ціну Перемоги.

Війна... Ця безлика істота зі страшним іменем приводила в жах кожного, хто чув про неї, до кого вона мала бодай найменше відношення.

У музеї Великобучківської ЗОШ І-ІІІ ст. (а після її закриття у кімнаті бойової слави Великобучківської бібліотеки – філії) можна побачити фото молодого юнака, який у неповні 18 років загинув у війні з японськими агресорами у серпні 1945 року. Це Броніслав Боханченко, який народився у селі Великі Бучки Сахновщинського району Харківської області. Як виявилось, його бойовий шлях зовсім не досліджений. При вивченні літератури, писемної інформації, стало зрозуміло, що друкованих джерел практично немає. Інтернет-ресурси допомогли розшукати нагородний лист Броніслава та фото пам'ятника воїнам дивізії на Синявинських висотах, де і похований наш земляк-герой.

Це було 13 серпня 1945 року. Передовий механізований загін 124-ї Мгінської Червонопрапорної Ордену Суворова стрілецької дивізії був використаний командиром дивізії генерал-майором Папченко М.Д. «як таран» по винищенню противника на головному напрямку з'єднання. Відірвавшись на десятки кілометрів від основного складу, дивізія була обстріляна артилерійським вогнем японців. Бій продовжувався майже весь день. Японці безперервно вели вогонь із дзотів і закритих артилерійських батарей по нашому загону. Боєприпаси наші закінчувалися. Командуванню вкрай необхідно було дістати дані про противника. Командирам 3-х артилерійських дивізіонів, командир батальйону автоматників був наданий наказ: для виконання цього бойового завдання знайти добровольців. Бажаючих були десятки, але виконати цей наказ було доручено старшому розвіднику, ефрейтору 202-го окремого винищувального протитанкового дивізіону Боханченку Броніславу Кириловичу...

Невдовзі із зайнятих японцями висот, в ефір по рації Боханченко передав координати декількох вогневих точок противника, які відразу були знищені нашою артилерією. Сам Броніслав в тилу ворога продовжував вести за японцями спостереження і коректував вогонь наших батарей. Японці зрозуміли, що десь поблизу знаходиться радянський розвідник. Кинули на його пошук цілий піхотний підрозділ. Броніслав, опинившись в оточенні ворогів, залишаючись вірним присязі, як патріот своєї Батьківщини зробив вибір: краще смерть, ніж полон і визвав вогонь на себе. Йому виповнилося 17 років і 8 місяців.

Однополчанин Броніслава П. Г. Солоницький пише: «Це був подвиг. Подвиг, який коштував життя Боханченку. Він вирішив закінчення бою для всього передового взводу. Він загинув. Але своїм подвигом залишився назавжди в наших серцях і зробив крок в безсмертя».

На одній із безіменних висот, під самотнім деревцем, поблизу китайського села Наньсинань, яке розташоване біля підніжжя Великого Хінгана, поховали Броніслава як героя - під салют кулеметних, автоматних пострілів по ворогу. Бойові машини загону сигналами провели його в останню путь. Прийняла його в свої обійми чужа земля.

НЕДИТЯЧІ СПОГАДИ ДИТИНИ ВІЙНИ

Борисов Денис, учень 9-А класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 108 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Шило К.В.**, вчитель української мови та літератури

Події 1939–1945 рр. не просто глобальна трагедія світового масштабу. Це жахливе дійство, подібне до бензинової плями, що залишила свій темний відбиток на десятках націй, кожній родині й не оминула жодної людини того періоду, незалежно від віку, соціального статусу й матеріального забезпечення...

Сьогодні, після майже 76 років від завершення Другої світової при згадці тих подій досить популярним є словосполучення «діти війни». В найпоширенішому тлумаченні фраза «діти війни» – помітка в біографії тих, хто не був безпосереднім учасником воєнних дій тих років, однак проживав події Другої світової війни в юному віці. Проте, достатньо часто ті ж таки «діти» брали безпосередню участь у перебігу сумних подій першої половини 20 століття. Про один з таких випадків, що стосується моєї родини піде мова далі. Моя бабуся, Борисова Леся Петрівна, час від часу розповідає про своє дитинство, що дуже тісно переплітається з воєнними подіями. Від народження й безпосередньо під час війни бабуся мешкала в невеличкому містечку в Харківській області, де власне й трапилася така подія.

Бабуся розповідає: «То був червень, як і зазвичай, близько 5 ранку ми з сестрами вирушили по воду до колодязя попід лісом. Бігали тоді босоніж, то щось й встромилося мені в ногу. Присіла на землю, бачу – пілотка, замизгана вся, подряпана... Ще далі завиднілося щось чорне... Чобіт наче.. Одній було лячно... Покликала сестер, пішли.. Бачимо – то солдат, непритомний, напівсидячи спирається до сосни.. Й досі не розумію як, та ми з дівчатами дотягнули його до нашого подвір'я...»

Мати бабусі усю війну пропрацювала лікарем, часто днями була відсутня вдома, була то на передовій, то ночами в госпіталі, то просто лишалася на ніч у сусідів, рятуючи від гарячки чи інших недуг. То й на той момент матері вдома не було. Солдата вкляли на соломі в куріні. Лише тоді побачили на брудному рукаві німецьку символіку.

«Дякувати Богу, мама лікар... Опритомнів той солдат. Ще тижня зо два мати виходжувала, бо ж ще потайки брала медикаменти з лікарні. Однак, що ж його робити – німець, ще й майже не розмовляє російською... Трохи пізніше дізналися, що чоловік відбився від своїх чи то під час партизанського рейду, чи то розвідки... Майже з півтора місяці пробув у нас той німець... Відремонтував нам тин, полагодив стіл, кілька коромисел й взагалі добре порався по хатніх справах... Але все потайки...»

Так, як вже сказано вище, це продовжувалося десь півтора місяці, а може й навіть більше. Все ніяк не могли вони вирішити, як «здати» того німця радянським військовим.

Однак, одного дня ситуація вирішилася сама собою. «Якось вранці мати як завжди понесла в курінь миску із їжею та німця вже не було. Залишилася лише пілотка, саме та подряпана, пошкрябана, яка лежала того дня у траві».

Це випадок, що торкнувся моєї родини. Тож описана історія, як і низка інших подібних, свідчить про те, що в будь-якій ситуації й навіть найгіршому становищі не слід забувати про людяність і звичайні людські почуття, що власне й допоможуть в такі моменти не лише не впасти духом, а й у певній мірі допоможе стати на шлях до перемоги!

СПОГАДИ ВЕТЕРАНІВ ПРО СВІЙ БОЙОВИЙ ШЛЯХ В РОКИ ВІЙНИ

Босняк Захар, учень 9-класу Комунального закладу «Мереф'янська Загальноосвітня школа I-III ступенів №6»
Мереф'янської міської ради Харківської області
Керівники: **Кукленко О.С.**, **Терещенко О.Л.**, вчителі-методисти

Славну сторінку в літопис боротьби проти гітлерівської навали вписали українці, які воювали в різних родах військ, на різних фронтах, виявляючи при цьому звитягу й доблесть. Їх спогади про свою військову одісею викликають повагу і розуміння цінності миру без війни.

Яременко Володимир Васильович розповідав: «У 1941 році після навчань нас зібрали на станції і відправили воювати під Ленінград. Потім мене відправили в 354-й гарматний артилерійський полк, 205-ої бригади. Я воював під Брянськом, на Україні, в Румунії, Югославії, Чехословаччині, звільняв Будапешт і Заполяр'я, за що мені була вручена медаль. Переслідуючи противника, ми в окремі дні долали по 25-30 км. Ні вдень, ні вночі не вщухали бої. Розбиті німецькі армії відступали до Відня. Їх відступ часом переходило в панічну втечу. Почалася масова здача в полон угорських військ. В Австрії я був поранений в плече. Відомості про закінчення війни застало мене в Австрії, в місті Брук. У липні 1946 року демобілізувався. Війна ще довго не відпускала мене, так як і після її закінчення я ще чотири роки спав у касці».

Багато відзначилися у війні і отримали множинні нагороди. Одним з таких людей є житель міста Мерефи, Максименко Микола Матвійович, який має багатий військовий досвід. Ось, що він розповідав про війну: «Я був покликаний на війну в 1943 році у віці вісімнадцяти років, і пройшов великий фронтний шлях. Воював в Україні, Латвії, Литві, багатьох інших містах і на різних військових об'єктах. За роки військової служби мені довелося бути і партизаном, і кулеметником, і розвідником, командувати взводом і відділенням. Довелось мені побувати і в полоні у фашистів. На продовженні всієї служби я перебував на передовій лінії, маю легкі і важкі поранення. За час служби я перебував під таким вогнем противника, що навіть через стільки років страшно це все згадувати. За бойові досягнення у війні з німецькими загарбниками маю тринадцять нагород: «Переможець Другої світової війни», «За відвагу», «Відмінний розвідник», «Фронт радянської армії», «Георгія Жукова», «20 років перемоги», «25 років перемоги», «40 років перемоги», «50 років перемоги», «60 років збройних сил СРСР», «Орден Вітчизняної війни 2-го ступеня».

Максименко Олексій Данилович розповідав про війну наступне: «28 лютого 1943 року я був покликаний Зміївським військкоматом на проходження служби в Радянській армії. Був зарахований до 25-ї дивізії під 2-й батальйон. Найважчим був мій перший бій, під селом Охоче. Тоді наша дивізія була змушена відступати за Сіверський Донець. У цьому бою я був важко поранений в голову і відправлений на лікування. У січні 1944 року був направлений в 151-ю Жмеринський-Будапештської дивізію в 485-й батальйон 2-а батарея. З цією дивізією я пройшов з боями від Вінниці до Карпат. Потім потрапив до Угорщини, де звільняв Будапешт. Після цього наша дивізія пішла на Відень, звільняти віденський штат. В цей час я отримав медаль за відвагу. За звільнення Будапешта отримав орден червоної зірки. Після Відня вирушив до Австрії, звільняти Брук. Там і зустрів закінчення війни».

А, Мар'яненко Григорій Павлович розповів про те, як важко було радянським солдатам через голоду та холоду. Ось його розповідь: «Коли, почалася війна, мене відправили в місто Ленінград в 13 танкову бригаду і відразу кинули в бій. Окопалися біля Ленінграда, в болотистій місцевості, так там і залишилися. Щоб окоп в торфу вирити, доводилося розрізати торф на частини, і ці частини накладали один на одного, і це була вся наша захист. Жили в наметах. Постійно мокрі, брудні, голодні. Їсти було абсолютно нічого, і більшість солдатів померло від голоду. Руки були опухлі, як «подушка». Так і сиділи в обороні. Якщо прорветься через оточення літак і скине ящики з продовольством, тоді хоч трохи дістанеться їжі. Коли перекинули резерви в допомогу Ленінграду, почався наступ (1944р.). При настанні загинуло дуже багато солдатів, майже вся бойова техніка була знищена. Коли прорвали оточення і почали просуватися, далі мене поранили. Осколок розривного снаряда влучив у ліве стегно, і перебив нерв - ліву ногу, довелося ампутувати. За бойові заслуги я був нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня. Після госпіталю повернувся в Мереву інвалідом II групи. Будинок був повністю згорів. Рідних не застав в живих, всі загинули. Міськрада дала квартиру. По можливості допомогли влаштуватися на роботу».

Пройдуть століття ... Пройдуть роки ... Але ми завжди будемо пам'ятати імена тих, хто заради Перемоги не щадив свого життя.

СПОГАДИ ШЕВЧЕНКА ОЛЕКСІЯ МИКОЛАЙОВИЧА, ВЕТЕРАНА ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Бутенко Марія, учениця 9-А класу Харківського ліцею № 161

“Імпульс”, гурток “Барви Слобожанщини”

Керівник: **Бутенко Олена Сергіївна**

Дана робота ґрунтується на зафільмованих спогадах брата моєї бабусі. Цей невеличкий фільм було записано 9 травня 2008 року.

Наша родина традиційно збиралася в цей день щоб привітати зі святом Олексія Миколайовича і помянути загиблих родичів.

Оповідь була присвячена подіям лютого- березня 1943 року. Перше визволення Харкова. Під час окупації родина проживала в с. Мала Данилівка Харківської обдасті, де оселилися після розкуркулення. Також і в Белгородській області, де залишилося багато рідні.

Олексій, підлітком ходив на менку, допомагав родині виживати. Він рано втратив матір. Вона вмерла у вагоні потягу, який вивозив їх до Сибіру. Разом із батьком наважилися на втечу. Пішки повернулися на Харківщину. Олексієві виповнилося 18 років, коли взимку 1943 року вперше було визволено Харківщину.

Для того, щоб уникнути вивезення на примусові роботи в Німеччину, переховувався у бабусі на Белгородщині, звідки і походить наша родина Шевченків.

Олексій Миколайович згадує: “На день на два до бабушки Хаврошки в Байцури, вона в такому місці жила, що до неї ніхто не заглядував, і я в неї на печі дня два перебув.

В скорості наші прийшли, і після того я вже пішов у армію. Забрали мене. Спочатку брали старших Михайло Павлович пішов, батько Микола Павлович Шевченко, Михайло Ілліч (чоловік Катерини Павлівни Шевченко). В 1941 пішов у військо лише один з братів-Іван Павлович Шевченко (мій прадідусь). В кінці лютого зразу нас освободили і старші года пішли. В батька була старенька лошадка і ще на санях. Я помню, хтось сказав, що вони стоять за Борисівкою в яком то селі вони ще форміруються. І я їм повіз. Бабушка приготувала що було їсти. А я на тій кобильчині й поїхав. Поганенька стара шкапа була.

Потом в скорості наших турнули. Но правда наші поїшли ще до того, як ми в лісі жили. За Борисівку. А потом турнули, аж до Белгорода. Команда вже нас брали молодчїх. На Белгород в военкомат. А до Белгорода ми прийшли, нас побомбило. І того, що на мене жалувався, сина, ранило в руку. Налетіли самольоти, ми попадали. І на мене стікло летвло. В перві дні, ну на другий день як з дому. А того ранило. Німці ще не зайняли наше село. Він ранений вернувся додму. І кажуть одразу він і вмер.

А ми пішли. В Белгороді нашого военкомата нема. На Коротчу. В Коротчі нема на Скородноє. Нема. На магнітну аномалію в Курську область, а там тоже нема.

І ходили мабуть більш місяця поки найшли. І в Старий Оскол. А за Белгородом село чи Комишене. А там і пехотний полк. Потріпало крепко. Вони стояли на пополненіє. І вони нос позаписували. Чо ви будете шукать, оставітьєсь у нас, ми вас позаписуєм і всьо. Ми осталиєсь.

І з того полка старички в одній хаті попали з нами. І вони кажуть, знаєте, що хлопці. Завтра ж вам дадуть ПТри, що ви його ще і не знаєте. І почнуть в бой. А ви шукайте свій район. Вас може пошлють на обученіє. Може в артилерію попадете. І правільно. На другий день полк ізнявся. Через річку, там ото ж оте, Сєверний (Сіверський) Донець. Розрито там, льод був. Ми розсипались. Самольоти налетіли. Начали бомбить.

І ми кажем, да, хай ідуть. А ми підєм шукать свій район. І ото пішли. Пішли, отділиєсь втрьох. І найшли військомат у Старом Осколі. Поки ми ходили з сумок усе поїли. Нема нічого. На нас напала всяка ота носєкома.

Ми дєсь найшли, те, ДУСТ. Я помню пороздівалиєсь і дустом обсипалиєсь, й білльо. Не дай Бог.

Попали туди. Район направив нас на пересильний пункт. Направив. Прийшли. А там на день давали стакан жита. На день. Та ми й варили його декількох годин.

Там же на пересильному були місчні, не далеко. І їм і рідя щось приносить.

А нас там зібралось із Борисівського району чоловік двадцять. А ми й голодуємо. Один раз хтось там сказав, що за селом є гурти буряка. Ідіть туди, хоч бурячка наберете. Ми й пішли.”

Цей період війни згадують н часто- через поразку Радянської армії, великі втрати серед солдат і мирного населення. Приємніше розповідати про визволення Харкова влітку 1943. Однак, ті, хто пережив той рік на Слобожанщині свідчили про те, якою ціною довелося заплатити за один місяць без німців. Про те, як було організовано мобілізацію. Хлопці не могли повернутися додому, бо їх би вважали дезертирами. До того ж вони не мали документів. І не могли піти в армію, бо евакуювали військомат. Історія про те, як вони йшли на схід, наздоганяючи військомат мене дуже зацікавила. Сподіваюся, вона буде цікавою і для інших.

Нажаль, уже шість років виповнилося, з того часу, як Олексій Миколайович помер. Я дуже пишаюся тим, що така добра і світла людина трапилася в моєму житті. Я була дуже мала, однак любила дідуся Олексія. Люблю слухати розповіді про нашу сім'ю. Моя бабуся також розповідає багато цікавого, хоч була тоді ще дуже маленькою.

Вважаю, надзвичайно важливим збереження саме спогадів очевидців і учасників історичних подій. Вони дають нам можливість сприймати історію серцем.

СЕСТРА МИЛОСЕРДЯ

Вербицький Данііл, учень 11 класу Комунального закладу

«Обласна спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Обдарованість»

Харківської обласної ради», вихованець гуртка «Юні краєзнавці» Балаклійської станції юних натуралістів Балаклійської міської ради Харківської області.

Керівник **Пурдя Ігор Миколайович**, культурорганізатор

Балаклійської станції юних натуралістів

Балаклійської міської ради Харківської області

Кажуть – у війни не жіноче обличчя, та статистика показує нам, що в час смертельної небезпеки жінки сміливо стають на захист рідної землі як і чоловіки. В роки Другої світової війни на фронтах воювали майже 800 000 жінок, 150 000 отримали бойові нагороди, десятки з них стали Героями Радянського Союзу. Чотири жінки стали повними кавалерами ордену Слави.

Одна з цих чотирьох героїнь – наша землячка, Мотрона Семенівна Нечипорчукова (Ноздрачева).

Народилася Мотрона Семенівна 3 квітня 1924 року в селі Вовчий Яр Балаклійського району Харківської області. Дитячі і юнацькі роки видалися для неї дуже важкими. У 1933 році після масової епідемії висипного тифу та голоду вона втратила батьків, чотирьох братів і всіх родичів. Як сироту її помістили до інтернату с. Вовчий Яр, де протягом зими 1933 року з 35 дітей в живих залишилося тільки троє.

Продовжуючи навчання в школі-інтернаті, Мотрона вирішила стати лікарем. Великий вплив на вибір нею майбутньої професії зробила місцева акушерка Лукерія Єгорівна Медведєва, з якою у дівчинки склалися дуже теплі стосунки. Можливо також, що усвідомлення цінності людського життя ще в дитинстві підсвідомо визначило її майбутню професію. Мотрона росла доброю, чесною і акуратною дівчинкою.

У 1939 році, закінчивши сім класів, вона вступила до дворічної Балаклійської акушерсько-сестринської медичної школи, що стало своєрідним виходом у доросле самостійне життя. Доводилося економити в усьому, щоб прожити на стипендію в 34 карбованці. Підробітку донорством довелося припинити через погіршення аналізів крові. Незважаючи на матеріальні труднощі в медичній школі Мотрона відчувала великий духовний підйом: старанно вчилася, була секретарем комсомольської організації своєї групи.

Після закінчення навчання хотіла виїхати на молодіжне будівництво в Комсомольську-на-Амурі. Та все змінила війна

Здавши останній іспит, випускниці школи були спрямовані на риття протитанкових ровів під Полтавою. Там і відбулося перше знайомство з війною. Почалися нальоти ворожої авіації. Лінія фронту невблаганно рухалася на схід. Поверталися додому неорганізовано, кожен добирався, як міг. Балаклея була майже порожня. Більшість жителів евакуювалися. Повістка про призов до лав Червоної Армії була виписана на 16 жовтня. Але 13 жовтня німці зайняли Балаклею. Вона не знала куди податися. Вирушила в рідне село. Інтернату вже не існувало. У період окупації, до лютого 1943 року, жила у подруги, знайомих, а більшу частину часу в родині колишньої завідувачої інтернатом Олександри Іванівни Колесник.

Величезне бажання відчувати власну користь людям спонукало Мотрону в квітні 1943 року відправитися на фронт по повістці хворої подруги Фені Демочки. Вже опинившись у військовій частині, Мотрона назвала своє справжнє ім'я. Так вона стала санінструктором 2-го стрілецького батальйону 100-го полку 35-ї гвардійської дивізії 8-ї гвардійської армії під командуванням В. І. Чуйкова.

Свою першу нагороду медаль «За відвагу» і звання гвардії сержанта вона отримала восени 1943 року під час боїв за Дніпровський плацдарм. Першим орденом Слави 3-го ступеня вона була нагороджена у липні 1944 року за проявлені мужність і сестринський борг в боях за Магнушевський плацдарм і форсування річки Вісли на території Польщі. В одному з боїв Мотрона Семенівна винесла 64 поранених бійця.

Орденом Слави 2-го ступеня удостоїли її в квітні 1945 року в результаті клопотання поранених солдатів на ім'я командира полку. Після бою за польське місто Радом радянські війська пішли вперед. У складі того ж 100-го гвардійського стрілецького полку 35-ї гвардійської стрілецької дивізії (6 армія, 1-й Український фронт) Мотрона Нечипорчукова при прориві оборони противника на лівому березі річки Одер і в боях на берлінському напрямку під вогнем винесла з поля бою сімдесят вісім поранених солдатів і офіцерів. Разом з піхотою вона пододала річку Шпрее південніше німецького міста Фюрстенвальде, і будучи пораненою, продовжувала надавати медичну допомогу солдатам і офіцерам. З пістолета вбила гітлерівця, який намагався вести вогонь по пораненим.

Орден Слави 1-го ступеня вона отримала вже після закінчення війни в травні 1946 року за проявлений героїзм при форсуванні Одера, в боях за Зеєловські висоти і боях на вулицях Берліна. У Берліні, отримавши поранення, винесла близько 80 поранених бійців і командирів.

Після закінчення війни вона влаштувавшись на Ставропіллі, батьківщині чоловіка. Останнім місцем її роботи було хірургічне відділення Ставропольської крайової клінічної лікарні.

Одна з видатних нагород знайшла Мотрону Семенівну через десятиліття після війни. 12 травня 1973 року їй була вручена медаль «Флоренс Найтінгейл» Міжнародного комітету Червоного Хреста, що вручалася один раз на два роки тільки медсестрам і добровільним санітаркам за прояв виняткових душевних і професійних якостей під час рятування хворих і поранених під час стихійних лих і воєн.

Мотрона Семенівна Ноздрачова померла у 2017 р., не доживши до 93 років лише 2 тижні. На свою малу Батьківщину вона часто приїздила у 60-80 роки, коли ще не дуже турбували воєнні рани. До сьогодні балаклійці пишаються своєю землячкою, пам'ятають її героїчні вчинки і в центральному парку встановили на її честь пам'ятний знак.

НИМИ ПИШАЄТЬСЯ НАШЕ СЕЛИЩЕ КОЗАЧА ЛОПАНЬ

Вихованці гуртка «Українознавство» Комунального закладу
«Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області
Керівник: **Дигало І.О.**, вчитель української мови та літератури

Дана робота – відтворення архіву даних про учасників, очевидців подій Другої світової війни, спроба побачити ці події очима мешканцями селища Козача Лопань.

Війна постукала до кожної оселі і принесла українцям багато горя та сліз. Здається, що немає на Україні такої родини, яку не оминув би цей жах.

Харламенко Михайло народився 1 жовтня 1909 року, в місті Ростов-на-Дону. Закінчив семирічну школу. Брав участь у подіях Другої світової війни у період з 8 серпня 1941 по 1943 рік. Був у німецькому полоні з 1943 по 1945 рік. Ветеран Другої світової війни, мав звання – молодший сержант. Усі свої спогади про воєнні події описав у своєму щоденнику, який розпочав вести з 1989 року по 1997 рік. Йому було на той момент 76 років. Був нагороджений орденом та 4 медалями: "Захиснику Вітчизни", "50 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг."

Лупівовк Олександра Іванівна народилася 19 квітня 1920 року. До Німеччини була вивезена в 1942 році. Олександра була найстаршою, тому за рішенням батьків до Німеччини випало їхати саме їй. Під час перебування в полоні працювала санітаркою в одному з німецьких будинків для людей з розумовими вадами, що знаходився за декілька кілометрів від Берліну. Там вона і познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком, Харламенком Михайлом Миколайовичем. З ним вони разом повернулись на Україну, одружились і прожили довге і щасливе подружнє життя.

Руднев Петро Павлович народився 13 червня 1927 року, у селі Потопахіне Курської області. На війну пішов у 18 років. Був снайпером. Йому доводилося непорушно годинами лежати на землі, щоб вистежити ворога, інколи навіть у воді, влітку та взимку, восени та навесні. Не вистачало їжі, спали по кілька годин. Але найстрашнішим було бачити те, як поруч гинули товариші. Петро Павлович зустрів Перемогу в Німеччині. За роки, проведені на війні, Руднев Петро Павлович був нагороджений медаллю «За відвагу», орденом «Слави III ступеня». Помер Руднев Петро Павлович 7 січня 1992 року, похований на харківському цвинтарі.

Головко Григорій Юхимович народився 3 червня 1905 року, в селі Солохи Борисівського району Белгородської області. У роки війни працював шофером. Він возив лікарів та солдат на фронт, забирав звідти поранених і відвозив їх до госпіталю. Одного разу Григорій Юхимович потрапив під обстріл, був поранений снарядом і залишився без ноги. Він ніколи не падав духом, вірив у перемогу, завжди хотів миру, впевнено йшов до своєї мети. Помер Григорій Юхимович у 1986 році.

Свічкарь Мусій Павлович народився 11 вересня 1891 року, в селищі Козача Лопань. Коли почалася війна, був зарахований солдатом I Всеукраїнського фронту. Мужнім та відважним воїном пройшов всю війну. У лютому 1945 року під містом Будапештом був поранений та відправлений до госпіталю. А в березні місяці був демобілізований, повернувся додому, до рідного селища. Свічкарь Мусій Павлович був нагороджений медалями «За битву під Сталінградом», «За відвагу», «За форсування Дніпра», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Після війни працював стрілочником на залізниці, займався бджолярством, а ще гарно шив чоботи. Помер Мусій Павлович 12.12.1974 року.

Наш сьогоднішній обов'язок завжди пам'ятати про тих, кого вже немає поряд, про тих, хто загинув на цій війні. Хочеться пригадати рядки з поезії : «Куди б не йшов, не їхав ти, а зупинись, могилі рідній, дорогій, всім серцем поклонись...»

ЖИТТЯ – ПРИКЛАД ГЕРОЇЧНОГО ПОДВИГУ І ТРУДОВОЇ ЗВИТЯГИ

Воскобойник Вероніка, вихованка гуртка «Юні археологи» Комунального закладу

«Золочівський будинок дитячої та юнацької творчості»

Золочівської селищної ради, учениця 6-Б класу Комунального закладу

«Золочівський ліцей №2» Золочівської селищної ради

Керівник: **Світлична Олена Володимирівна**, керівник гуртка «Юні археологи»

Життя Петра Миколайовича Воскобойника може служити добрим прикладом самовідданого служіння Батьківщини. Уся його трудова діяльність була присвячена роботі на залізничному транспорті. Навіть під час війни виконував завдання командування пов'язані із залізницею. Слід сказати, що мій прадідусь був небагатослівною людиною, якщо мова йшла про нього. Та він мав багато рис і зокрема, доброти, вміння вислухати і

організувати людей. Все це йому допомагало в роботі на посаді начальника залізничної станції Золочів.

Він був людиною відповідальною. Певне, ці риси врахували коли призначали його на посаду інспектора міністерства залізничного транспорту в місті Тернопіль. Тут прадідусь і зустрів початок війни. Вже до 12-ї години 22 червня 1941 року його призначили відповідальним за евакуацію по Тернопільській залізниці. З цим завданням він впорався з честю. Хоча можна лише уявити, яких зусиль це коштувало, адже німці були неподалік.

Петро Миколайович супроводжував ешалон з цінностями до Сталінграду. А коли звільнився від цієї місії одразу пішов на фронт. Саме під Сталінградом йому довелося брати участь у кровопролитних боях. Проте, що на війні було вкрай важко, свідчить спогад колишнього солдата про свого бойового побратима. Той сказав йому такі слова: «Петре, якщо доведеться вижити в цьому пеклі, то я б усе життя працював у шахті безплатно». На жаль, цей солдат загинув. А Петра Миколайовича було переправлено із диверсійною групою до Чеських Татр. Спочатку він був заступником командира диверсійної групи, а згодом очолив цей невеликий, але боєздатний загін в завдання якого входило пускати під укіс ешалони, що йшли на схід.

Тут з боями пройшов від Сталінграду до Західної України. Звідти направлений через лінію фронту в Словенію: там із місцевих патріотів вже формувались партизанські загони. В один із них і влились бійці. Загін носив назву «Яношек». Петро Миколайович був призначений командиром взводу, потім командував ротою.

Одного разу, як згадував дідусь: вночі зупинилась легкова автомашина. З неї вийшов угорський полковник зі своїм шофером. Вони ввійшли в будинок мельника і стали вечеряти. Нас було четверо. Заскочивши в будинок я скомандував: «Руки вгору»! Мої хлопці обшукали будинок, забрали зброю, а полоненого офіцера доставили в штаб загону. Дуже важливі відомості ми добули в той раз. Повертаючись із операції, прадідуся викликали до штабу. Намічалася дуже серйозна справа. Треба було підірвати ешалон і відрізати фашистам шлях. Холодно, незатишно в лісі в кінці листопада. Нелегкий шлях двадцять кілометрів по лісовому бездоріжжю лежав попереду. Пізно ввечері вони вийшли до глибокої залізничної виїмки, діждавшись ночі поклали вибухівку під рельси. Через півгодини пролунав страшений вибух. Операція пройшла успішно.

Півтора року провели вони в тилу ворога. За цей час знищили 10 ешалонів, які були заповнені бойовою технікою. Вести невидиму війну та ще й на чужій території було нелегко. Адже знищенню ешалонів передувала велика підготовча робота

За бойові заслуги пов'язані з виконанням диверсій Петро Миколайович був нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеню. Крім того, він отримав Орден Слави III ступеню.

Після з'єднання з фронтом, в лютому 1945 року був призначений командиром мінометного відділення в один із полків.

Демобілізувавшись із армії дідусь працював начальником станції Золочева.

При виконанні трудових обов'язків також був нагороджений медалями «За трудову доблесть» та «За трудову відзнаку».

Справу бійця продовжував його син, мій дідусь, Анатолій Петрович Воскобойник. Проходження строкової служби в лавах Радянської Армії співпало з вторгненням військ до Чехословаччини, куди і було його направлено.

Я пишаюсь тим, що я правнучка такої мужньої та сміливої людини. У нашій родині дбайливо зберігаються його нагороди. А 9 травня, кожного року, ми всією родиною відвідуємо могилу Воскобойника Петра Миколайовича, щоб вшанувати його пам'ять.

ДЗВОНИ ПАМ'ЯТІ

Галицька Анна, учениця 11-Б класу Комунального закладу

«Слобожанський ліцей» Кегичівської селищної ради

Керівник: Романська К.І., вчитель історії

Війна... Ця страшна звістка вже через декілька годин після нападу ворога облетіла всі населені пункти Кегичівщини. Спочатку всі сподівалися, що війна незабаром закінчиться... Але пройшов день, два, тиждень, місяць... І вже не залишалося ніяких сумнівів, що лихо вступило на рідну землю. Так подихи війни все наближалися, ставали реальністю прикметами воєнного часу.

Мама мого тата Галицького Сергія Миколайовича Динник Валентина Степанівна народилася в 1937 році народження, розповідала, що її батьки, коли розпочалася Друга світова війна проживали на території смт Кегичівка. Сама бабуся, звичайно тих подій не пам'ятає. Але дуже часто ми слухали її розповіді про страхіття проживання в умовах німецької окупації населеного пункту. Хата, в якій проживали батьки бабусі чудом вціліла і залишилася неушкодженою, тому в самі найнебезпечніші моменти мама бабусі ховалася разом із маленькими дітьми під піч. В сім'ї було четверо дітей. Самим найменшим вижити не вдалося. Мій прадід, Динник Степан Федорович, народився 1907 року. Був мирною і доброзичливою людиною, з м'яким та поступливим характером. Та ось розпочалася війна, яка внесла корективи в його життя. Горе і смерть, рабство і поневолення на вічні часи несли на своїх багнетах гітлерівські розбійники. Двадцять третього червня сорок першого року був призваний до лав Червоної армії. Знищувати ворога всюди, не дати загинути у вогні рідній землі – таке завдання поставив перед собою молодий воїн, який мужнів у смертельних поєдинках, набирався досвіду, загартовував свій бійцівський характер. Жахливі картини понівеченої землі, замучених людей бачив він на звільнених від ворога землях, і серце його обливалося кров'ю, владно кликало до помсти. Але недовго прабабусі судилося читати солдатські листи, бо в грудні 1942 року прадідусь пропав безвісти. Бідувала жінка та вкривала рясними сльозами свою гірку долю, хоча в душі жевріла надія: чоловік живий...

В грубці весело стрибають вогники. За вікном падає лапатай сніжок... І ось ми знову в гостях у бабусі. З нами до найріднішої людини завітала і наша знайома, Брік Тетяна Євгеніївна, до якої я завжди ставлюся із великою повагою і захопленням. Вона свято береже пам'ять своїх рідних. В неї є чимало фотографій, листів, нагород, цілі папки, в яких зберігається інформація про її рідних... Розповіді про далеке минуле продовжуються...

Брік Тихон Омелянович народився 4 березня 1900 року в селі Мартинівка на Вінничині в багатодітній сім'ї. Він був наймолодшим – дванадцятим. Як було заведено, молодшого сина віддали до церкви. Він рано навчився читати і писати. Що тоді мало хто вмів. Його часто запрошували сусіди прочитати листа чи Писання Боже. А читати Тихон любив.

На його долю випало багато випробувань: революція, громадянська війна, роки розрухи, голодомору. В двадцятих роках він одружився, мав п'ятьох діточок. Працював на різних роботах, навчався. Коли розпочалася війна, Тихон працював на Вінницькій кондитерській фабриці. На виробництві його знали як одного із кращих майстрів, який старанно виконував роботу. Та улюблену справу свого життя довелося поміняти. І вже 13 липня 1941 року був мобілізований Барським РВК. Потім потрапив до сьомого саперного батальйону. Став Тихон сапером, оволодівав всіма секретами інженерної і мінної справи. Він наполегливо вчився розмінювати містки, очищати дороги від мін та інших «сюрпризів». Багато чого довелося пережити і багато чому довелося навчитися в жорстоких умовах боїв, відступаючи до самої Москви. Кажуть, що війна робить людей сміливими. Але, мабуть, і дістається їм найбільше... Воював відважно, завжди на передовій...

На захист столиці була створена з ополченців 60-та Севська дивізія у складі армії К.К. Рокосовського, до якої чоловік записався добровольцем. Під час одного із боїв потрапив у оточення. Серед бійців, які залишились після бою, він був найстарший. Тому взяв командування на себе. Навколо були мінні поля і тут пригодилися набуті знання сапера. Розмінуючи міни, зробив вузький прохід і вивів людей з оточення.

3 травня 1942 року він у 93 стрілецькому полку тієї ж дивізії в складі мінометної батареї брав участь у Сталінградській битві, на Курсько-Орловській дузі. Після цієї битви його прийняли до лав ВКП (б) у серпні 1943 року. Далі були: Харків, форсування Дніпра, бої в лісах Брянщини. З великим хвилюванням і радістю ступив воїн-визволитель на рідну українську землю, очищаючи сплюндровані села і міста від окупантів. І всюди – запеклі бої.

Хоча гітлерівцям і було завдано нищівного удару під Сталінградом та Курськом, але вони не думали втрачати завойоване, відчайдушно билися на кожному рубежі. Та нестримний бойовий дух наших воїнів був непереборним, в запеклих боях вони звільняли свою землю... На фронті точилися все жорстокіші бої, які ставали все запекливішими по мірі просування до Дніпра. «Східним валом» називав ворог свої укріплення вздовж річки Дніпра... Дніпро-Славутич кипів від розривів снарядів та ворожих мін. Дідусь часто згадував: «На плотах, підручних засобах ми форсували річку, по якій текла не вода, а людська кров». Не всім судилося дібратися до правого берега... Та Тихону Омеляновичу вдалося вижити.

Скільки подібних ще боїв було на рахунку. Були жорстокі битви з ворогом. Були й відчутні втрати своїх побратимів. Про його героїчне минуле нагадують численні нагороди, що він заслужив ратними подвигами в боях із ворогом. Нагороджений орденом Червоної зірки, медаллю «За відвагу», за участь у Другій світовій війні та іншими. Наказом Верховного Головнокомандуючого від 20 березня 1945 року за № 304 «За оволодіння городом Альтдамом ліквідацію сильно укріпленого плацдарма немцев на правому берези реки Одер восточнее Штеттина – приймавшему участие в боях Бриг Тихону Ємельяновичу, старшине, об'явлена благодарність». Нагороджений медаллю «За звільнення Варшави». Війну закінчив командиром мінометної батареї у Берліні, приймав участь у штурмі Рейхстага.

На все життя запам'ятав радість і той настрій, коли офіційно оголосили Перемогу, як навколо співали, сміялися. Танцювали, плакали... Додому повернувся у липні 1945 року. Довго працював і після того, як пішов на пенсію. А в 1992 році отримав орден Вітчизняної війни II ступеня, нагороду, яка шукала його з 1943 року. Тихон Омелянович в 1994 році та пам'ять про нього зберігається... Деякі речі, нагороди, документи, в яких відображене його довге повне цікавих подій життя...

Правда про війну – це максимально повна інформація про неї, про різні категорії людей, що брали участь у ній, соціальні групи, які намагалися вижити в ній.

КОХАННЯ В НЕВОЛІ

Ганзієнко Анна, учениця 11 класу Комунального закладу

«Першотравнева загальноосвітня школа I-III ступенів

«Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області

Керівники: **Поліщук Світлана Павлівна**, заступник директора з виховної роботи,

Пушкаренко Любов Павлівна, зав. музеєм

В роботі використані матеріали спогадів колишньої учениці Першотравневої школи Ковальової Ніни Василівни. Ніна Василівна часто буває в школі і при спілкуванні з нею я дізналася багато цікавого про її рідних, зокрема про батька Ковальова Василя Денисовича та її маму Харитину Давидівну. Їх вже немає, але доля цих людей схожа на сотні й тисячі тих, чия молодість припала на роки війни. І чи могли б знати наперед хлопець зі Змієва та дівчина з Полтавщини, що вони зустрінуться в самий тяжкий час в далекій Німеччині, покохають один одного, створять сім'ю. Але все по порядку.

Отже тато Ніни Василівни, Ковальов Василь Денисович, народився в січні 1925 року у селі Геївка Балакліївського району Харківської області.

Перед початком війни він з батьками та братами проживав у місті Змієві. Під час окупації у жовтні 1942 року Василя схопив на вулиці патруль поліцаїв, доставили на вокзал. Таких як він там вже зібралось чимало, швидко молодь загнали в товарні ешелони та повезли у невідомому напрямку.

Василь Ковальов розповідав своїм дітям, що їх везли товарними вагонами призначеними для худоби. Василь потрапив у Берлін працювати на заводі «Telefunke». Слід зауважити, що до війни хлопець встиг закінчити семирічку в Змієві та профтехучилище в м. Харків. Це визначило його характер роботи. На заводі його поставили за верстат токарем.

Проживали оstarбайтери у дерев'яних бараках. На роботу та з роботи їх виводили під конвоем озброєні німці. Працювали більше 12 годин на день. Кожен робітник мав бірку зі своїм власним номером та словом «OST». Номер Василя був 45332, він цей номер пам'ятав усе життя.

Це була рабська дармова робоча сила. Спочатку взагалі не платили ніяких грошей. Тато Ніни Василівни згадував, що контроль трішки послабили із середини 1943 року: почали виплачувати невелику зарплатню, але за ці гроші у магазинах їм нічого не продавали, окрім часнику. Але вони і часник купували. Придумали таку хитрість: щоб отримати якийсь відпочинок, часник прикладали до ніг, утворювалися рани. Тоді можна було деякий час не ходити на роботу. Годували всіх примусових працівників лише на заводі під час невеликої перерви, давали якусь баланду з бруквою. У бараках, де вони жили, ніякої їжі ніхто не давав.

Після деякого послаблення режиму щодо остарбайтерів наприкінці 1943-1944 років навіть почали давати вихідний день. В цей вихідний їх водили до центру міста, де бранці могли трішки погуляти та сфотографуватися у Трептов-парку. У сім'ї Ніни Василівни зберігаються декілька моментальних фото того часу.

Дружина Василя, Харитина Давидівна, народилася у жовтні 1923 року у селі Піски Лохвицького району Полтавської області у багатодітній родині Миленка Давида Мойсейовича. В сім'ї було дев'ятеро дітей, Тіна була другою серед них. Ніна Василівна пам'ятає, як мама її розповідала, що під час окупації у жовтні 1942 року до села приїхали німці, які хотіли забрати молодь на роботу до Німеччини. Їм допомагав місцевий староста. Він називав прізвища молодих людей, хто повинен був їхати туди. Хто не хотів добровільно, забирали з поліцаями примусово. У цьому списку була і Тіна. Їхати кудись в невідомий край, далеко від рідних на чужину дуже не хотілося дівчині. Коли за нею прийшли додому, Тіна втекла і сховалася у кукурудзяному полі. Та поліцаї вирішили забрати її маму Пелагею. Дівчина була змушена вийти зі сховища. Так почалися її поневіряння як остарбайтерки.

Доля закинула Харитину Давидівну теж до Берліну на той же завод «Telefunken». Вона разом з такими ж дівчатами із України виготовляла спіралі для електричних ламп підводних човнів. Жили у бараках, спала на двоярусних ліжках. Ліжко Тіни було на 2-му ярусі. Бараки для жінок і чоловіків були на спільній території, обнесеної колючим дротом. Їх по периметру охороняли озброєні конвоїри. На роботу і з роботи водили під конвоєм озброєні старі німці, які вже не могли воювати. Годували дуже погано. Усі жінки й чоловіки були голодні і виснажені. Їжі не вистачало. Грошей не платили. Ставилися до остарбайтерів по-різному. Щоразу перед зміною їх оглядали, перевіряли одяг, щоб не занесли нічого зайвого. Але мама Ніни Василівни згадувала, що в цеху була майстриня-німкеня, яка їй симпатизувала невідомо чому, то вона іноді залишала у особистій шафці Тіни невеличкий бутерброд. Тож і серед фашистів були люди.

Василь Ковальов спочатку познайомився з подругою Тіни, односельчанкою Шклярєнко Галею. Одного разу він таємно прийшов до Галини в гості, бо відкрито такі зустрічі були заборонені. Але Галі на той момент у бараці не було. Як згадував сам Василь: «Я побачив її (мою Тіну) і більше ніхто мені був не потрібен». Дівчина одразу дуже сподобалась йому.

Так почалося їхнє кохання в неволі. Бачилися вони дуже рідко. Хлопець приходив у барак до дівчини, хоча це було дуже небезпечно. І вже у грудні 1943 року він запропонував Тіні одружитися. Для неї Василь власноруч виточив із гайки перстень і зробив гравіювання «Тіна + Вася, 1943». Ця обручка і зараз зберігається у родині, як реліквія.

Після звільнення Берліну в квітні 1945 року почалась їх спільна дорога додому. Добиралися до кордону як могли: машинами, пішки, деяку частину шляху їхали до Бреста поїздом на відкритих платформах. У Бресті молодій парі довелося розлучитися. Василь залишив вже вагітну дівчину і звернувся до військкомату. Служив в армії сапером ще довгих п'ять років.

Тіна повернулася додому на Полтавщину 8 травня 1945 року за день до давно очікуваної Перемоги. А у жовтні у Тіни народився первісток Віталій. Не легкі то були післявоєнні роки для жінки.

У середині 1950 року Василь повернувся до жінки. Одружилися вони 24 жовтня 1950 року. І почалося їх спільне мирне життя.

Молоде подружжя перебралося в село Першотравневе, де відбудовувався радгосп «Червоний велетень». Потрібні були робочі руки. Василь в господарстві довго працював

столяром. І собі збудував хату. Тіна теж тут працювала, У березні 1951 року народилася донечка Ніна, а через три роки ще один синок Миколка.

І жили вони довго і щасливо. До їх спільної долі підходить ще одна мудра приказка «Не було би щастя, та нещастя допомогло».

НІХТО НЕ ЗАБУТИЙ, НІЩО НЕ ЗАБУТЕ!

Глинський Валерій, учень 4-Б класу
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 80
Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Сівцова О.О.**, учитель початкових класів

Усі мої прадіди приймали участь у війні 1939 – 1945 років. Але, на жаль, на сьогодні немає точної інформації про всіх, тому я розповім про деяких з них.

Тихонов Іван Іванович – це мій прадід за матусиною лінією, який протягом всього життя був військовим. Закінчив службу у званні підполковника. Він народився у селі Інкіно Бутурлинського району Горьківської області 20 вересня 1914 року. Після закінчення Ульяновського військового училища в 1936 році у званні капітана був направлений на службу до Горьківського бронетанкового училища, яке у 1938 році було передислоковано до Харкова.

У липні 1941 року 1-ше Харківське танкове училище, як і всі інші, приступило до формування курсантських батальйонів. На базі училища був сформований Зведений курсантський ударний батальйон (29 танків Т-34 і 4 танки КВ-1) під командуванням майору Гришина. 4 липня 1941 року батальйон увійшов до складу 27-го танкового полку 14-ї танкової дивізії 7-го механізованого корпусу, який брав участь у складних боях у Вітебській області. Дивізія потрапила в оточення, але вирвалася з нього. У серпні 1941 року була розформована.

У вересні фронт перемістився до Харкова і 1-ше Харківське танкове училище разом з Харківським піхотним училищем брали участь в обороні залізничної станції Буринь та хутору Михайлівського.

У зв'язку з необхідністю підготовки кадрів для автобронетанкових військ за наказом Ставки Верховного головнокомандувача 22 вересня 1941 року увесь курсантський та викладацький склад був передислокований до міста Чирчик Ташкентської області. За скороченим терміном навчання (один рік) мій дід разом з іншими викладачами готував спеціалістів для танків Т-24 і Т-26 та перевозив їх на лінію фронту.

Тихонов І.І. має такі нагороди: Медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні» (09.05.1945), Медаль «За бойові заслуги» (05.11.1946), Орден Червоної Зірки (19.11.1951), Орден Червоного Знамені (30.12.1956)

Другий мій прадід – Борзенков Василь Гордійович, народився 20 березня 1911 року в селі Орловка Лівенського району Орловської області. Був призваний до рядів Радянської Армії з перших днів війни. Мав звання старшого сержанта. У складі окремого батальйону зв'язку Воронежського фронту брав участь у захисті Сталінграду, операції «Курська дуга», захисті Севастополю. Був поранений, але після госпіталю повернувся до батальйону. Василь Гордійович брав участь у визволенні Варшави, закінчив війну у Празі, де відсвяткував перемогу.

Має нагороди: Медаль «За бойові заслуги» (19.08.1943), Ордени Другої світової війни I та II ступенів (25.02.1945), Медаль «За визволення Праги» (09.06.1945).

З боку батька мені відомо про двох дідів.

Гордієнко Максим Якович народився в 1911 році у Харкові. Брав участь у бойових діях при звільненні Харкова та Харківської області у складі 431-го стрілецького полку 52-ї гвардійської стрілецької дивізії в батальйоні зв'язку Південно-Західного фронту з лютого 1943 року. Був важко поранений, після чого демобілізований. Нагороджений Орденом Червоної Зірки (02.10.1943).

Глинський Василь Кузьмич народився у селі Мащанка Тростянецького району Сумської області у 1925 році. Був призваний до рядів армії у грудні 1944 року. Воював

звичайним солдатом у складі 1074-го стрілецького полку 314-ї стрілецької дивізії 1-го Українського фронту на території Польщі та Чехословачії. Мав нагороди: Медаль «За відвагу» (21.03.1945) та Орден Вітчизняної війни I ступеню (1985).

Я дуже пишаюся, що є пращуром таких видатних людей.

ВІЙНА У СПОГАДАХ МОЄЇ БАБУСИ

Головінов Сергій, учень 9-А класу

Донецької загальноосвітньої школи I-III ступенів №2

Балаклійської районної ради Харківської області

Керівник: **Ковальова Тамара Іванівна**, вчитель історії

Спогади моєї прабабусі про жахи воєнних часів - це історії про смерть, руйнування та безмірні страждання. Водночас це історія про надію, співчуття й людську велич.

Літвінова Віра Сергіївна, моя прабабуся, народилася 1938 року в хуторі Веселий (нині Ізюмського) району Харківської області. Після завершення війни закінчила 7 класів Павлівської школи, а потім навчалася у Дмитрівській середній школі.

Прожила дитинство у холоді та голоді, бо в сім'ї було 8-меро дітей, тому всім потрібно було багато вчитися та працювати. Батьки працювали в колгоспі, тому часу на виховання маленької Віри не було, вихованням займалися її брати та сестри. У родині було велике господарство: город 40 соток, корова, яку ховали в очереті від німців.

«У 1942 році над окупованим німцями хутором пролітав радянський літак-розвідник. Під час складної нічної операції літак було збито. Аварійна посадка літака закінчилася погано, льотчик втратив ногу, літак упав у сусідському городі.

Після закінчення війни, один з поліцаїв на прізвище Клімов - хуторянин, який у час німецької окупації "прислужував" нацистам, був заарештований у Казахстанських степах. Під час арешту він, побачивши міліцію, сказав: "Я цього чекав десять років"».

Моя прабабуся, Віра Сергіївна, була свідком цих обставин тому. І хоча бабуся була маленькою, ці події запам'ятала назавжди.

Друга світова війна - це жахливе випробовування для всього світу, і саме вона стала тяжким випробовуванням для всього нашого народу, який з гордістю подолав всі труднощі війни. Війна, що тривала 1418 днів розповіла нам багато страшних історій, подвигів та випробовувань.

Я хочу, щоб спогади Літвінової Віри Сергіївни залишилися не тільки в моїй пам'яті, в пам'яті моєї родини, а й у пам'яті всього українського народу, в історії нашої багатостраждальної Батьківщини.

МИ МАЄМО ПАМ'ЯТАТИ

Голубцова Олена, Журенко Анна, учениці 9-Б класу

Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 38

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Погребняк А.І.**, вчитель історії

Цей час був дуже важким для усіх родин, та деякі теперішні сім'ї ще пам'ятають історію предків

Ось що розповідають учні нашої школи про ветеранів своїх сімей.

Кириченко Антон: «Моя прабабуся, Стефанія Леонтіївна, розповідала про тяжкі роки війни, які довелося пережити родині. Під час війни прабабуся була дитиною, але добре пам'ятає жахіття війни. Вона зі сльозами на очах згадує як родина голодувала. Це змушувало їсти цвіт різноманітних трав, заварювати листя лободи. Прабабуся розповідала, що інколи була така голодна, що бігала на огород і їла пир'я цибулі і від того було так гірко. Але більше нічого було їсти, бо все що вирощувала родина відбирали німці.

Для тепла топити сухий соняшник, а його попелом мили голову.

Були дуже страшні роки, але віра в краще, тяжка праця та взаємна підтримка допомогла родині вижити під час війни.

Прабабуся пам'ятає як німці відбирали худобу, ловили курей та качок. Навіть забирали дрова, якими топили під час холодів».

Журенко Анна: «Моя прабабуся була учасницею Другої світової війни. Її звали Поля. Коли почалася війна, їй було всього 20 років. В той час вона була комсомолкою, і її призвали на фронт.

Вона жила у місті Горький (зараз Нижній Новгород), на річці Волга. Саме тому її призвали санітаркою на пароплав «Дюканов». На ньому під час війни переправляли поранених бійців. Потім їх відправляли до госпіталю.

Ще зовсім молоді та тендітні дівчата на своїх плечах переносили бійців з поля бою на пароплав. Потім цей пароплав відправляли до пункту призначення у тил. В той період фашистські літаки часто обстрілювали річку, саме тому пароплав часто кружляв на одному місці. Побоюючись обстрілів, санітарки часто забивалися в куток та чекали доки перестануть бомбить.

Прабабуся розповідала, що поранені бійці часто заспокоювали їх та казали: «Не бійся, сестричко, перепливемо...»

Мосі прабабусі вже немає з нами. Вона була інвалідом Другої світової війни, першої групи. У кінці свого шляху вона сильно хворіла і пересувалася за допомогою палиць.

Я завжди буду пам'ятати мою прабабусю Полю».

Бондаренко Денис: «Мій дідусь Доценко Петро Абрамович воював з фашистами. Був водієм в званні молодший сержант. За час війни був кілька разів поранений, нагороджений медаллю «За звільнення Будапешта», медаллю «За відвагу» (в боях за Сталінград) і орденом Червоної Зірки.

Кулик Михайло Андрійович в 16 років пішов в партизани, потім потрапив в діючу армію і дійшов до Берліна. Був нагороджений медалями, але вони, нажаль, втрачені.

Прапрадід Серік Антон Васильович пішов на фронт добровольцем, коли німці підійшли впритул до села. Він загинув через кілька місяців, захищаючи Червоні Гусарівці 1943 року. Похований у братській могилі».

Дружинін Данило: «Я хочу розповісти про свою прабабусю, яка жива до сих пір. Її звуть Дружиніна Олександра Дмитрівна. Народилася 12 лютого 1933 року. З її вуст я чув безліч історій про війну. Вона з'явилася на світ в селі в багатодітній родині. У неї було 4 брата і 3 сестри. Практично не маючи грошей, всі члени сім'ї з дитинства працювали в поті чола. Бували навіть часи, коли вони їли тільки хліб з водою.

У 6 років на бабусиних очах німці вбивали людей, знущалися над дітьми і жінками. Вона з сестрами була змушена ховатися в підвалі будинку. А її брати замість навчання йшли в бій - захищати свою батьківщину і сім'ю. Одного з них так і не змогли врятувати. Його застрелили, а братам довелося нести його тіло додому.

Спогади прабабусі дуже лякали мене. Вона завжди плакала, тому що вони виживали як могли. Дивлячись на неї, стає зрозумілим, що вона незламна і вільна жінка, яка пройшла дуже складний шлях, через війну і голодомор. Я пишаюся своєю бабусею».

Голубцова Олена: «Мій прадід Голубцов Андрій Дмитрович був покликаний в армію 1943 році. На взяття Сапун-Гори перший піднявся в атаку і вогнем з автомата і гранатометами знищив чотирьох німців. Був поранений і відправлений в госпіталь. Після чого з піхоти перейшов в артилерію. Був випадок, коли вони котили гармату і зачепили протитанкову міну. Всі хто це робив загинули, залишився тільки дідусь. Ще раз коли доля помилювала його була така ситуація: «снайпер поранив дідуся в руку, він почав відступати, однак і стрілець не відставав. І ось коли здавалося що все закінчиться добре і можна встигнути в окопи, ворог вистрілив. Він промазав, але куля була настільки близько, що дідусь навіть тепло відчув». Після цього його відправили в госпіталь, залатати руку. По дорозі, перетинаючи річку, дідуся мало не віднесло течією, і він би потонув, однак йому допоміг поляк і ця історія закінчилася добре.

Також Андрій Дмитрович був винищувачем танків. Поранений багато разів, один раз контужений. Осколок потрапив йому прямо в голову і застряг в черепі, його дістали, але спочатку голова залишалася м'якою. Згодом, звичайно, зажила. Нагороджений орденом Червоної Зірки.

Мій двоюрідний прадід Шкуродеров Микола Федорович ще до початку війни був покликаний з Волгоградської області під Херсон в морський флот. До 1941 року він мав демобілізуватися, але не зміг. Як він писав в останньому листі: «Нас перенаправляють кудись. Буду писати...» але з цього моменту не прийшло більше жодної звісточки. Довго був зниклим. Згодом сказали, що він загинув смертю хоробрих.

Мій другий прадід Бояринцев Олексій Іванович був покликаний в 1943 році на Ленінградському фронті. Був активним учасником Другої світової війни, виявляв стійкість і мужність у боях з німцями. Двічі поранений.

Перший – 16 травня 1944 отримав легке поранення в бою на річці Велика.

Другий – також легке поранення отримав в бою на під Тукумсом.

За свої подвиги нагороджений орденом Червоної Зірки. А ще дідусь писав вірші, і один про 9-те травня зберігається донині:

*«9 МАЯ - ДЕНЬ ПОБЕДЫ!
Поздравляю с днем 9 мая -
Датой исторических дней,
О чем мечтали народы мира,
Была мечтой мирных людей.
Этот день — как день Победы
Над заклятым фашистским зверьем,
Отмечают сегодня народы
В торжестве и веселье своем.
Свободно дышит сегодня Европа,
Народы всех наций веселья полны,
После такого фашистского погрома
Ненавистой звериной орды.
Итак, день Побед — 9 мая
Решил судьбу миллионов людей,
И для меня он весельем играя
Началом будет в жизни моей!
9 мая 1945 года.
Яунпилс».*

Я дуже пишаюся хоробрістю і відвагою своїх прадідусів, і не тільки їх, але і всіх солдатів, які боролися за мир над нашими головами!»

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА В ІСТОРІЇ МОЄЇ РОДИНИ

Гриценко Микита, учень 9-А класу Харківської спеціалізованої школи I- III ступенів №85 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Мицай О.В.**, учитель історії

Війна... скільки всього вкладено у зміст цього слова. Біль, горе, втрати, згуртованість, печаль - все це відчували наші прадіди, які брали участь у Другій світовій війні. Вони ставали героями й жертвами війни, убитими й пораненими, солдатами й в'язнями концтаборів, партизанами й військовополоненими, сиротами й інвалідами, переможцями та ветеранами війни...

Мій прадідусь, Шевченко Петро Іванович, народився 15 жовтня 1922 року. Пішов на війну в 1941, коли йому виповнилось 19 років. У перший рік війни потрапив у полон і був вивезений до Німеччини в місто Ессен, працював на примусових роботах військового заводу Фрідріха Круппа. Звідти втік, був затриманий і 7 діб перебував у в'язниці. Після цього прадідуся Петра перевели в міста Куфедрен, де змусили працювати на механічному заводі до липня 1943 року. Знову втік й опинився в Польщі (м. Познань), де був затриманий і переданий в Гестапо міста Франкфурт-на-Одері. Щоб не бути страченим, змінив прізвище, ім'я, по батькові і рік народження. Назвався вигаданим ім'ям: замість Шевченка Петра

Івановича 1922 року народження, став Безпрозваним Анатолієм Петровичем 1924 року народження.

З Гестапо Петро Іванович був направлений до концтабору «Заксенгаузен - Оранієнбург», де отримав табірний номер «72852». На головних воротах до Заксенгаузена стояло ганебне, як для цього місця, гасло: Arbeit Macht Frei (Праця робить вільним). 21 квітня 1945 року розпочався марш смерті. Передбачалося перекинути на берег Балтійського моря понад 30 тисяч в'язнів колонами по 500 чоловік, завантажити на баржі, вивезти у відкрите море й затопити. Знесилених на марші розстрілювали. Так в місті Мекленбурзі було розстріляно кілька сотень полонених. Задумане масове знищення здійснити не вдалося. Радянські війська звільнили їх на марші. Близько 100 тис. в'язнів померли в Заксенгаузені від знесилення, хвороб, недоїдання чи пневмонії, спричиненої переохолодженням. Багато людей було страчені внаслідок звірячих медичних експериментів.

З українських ув'язнених у концтаборі загинув заступник голови ОУН Андрія Мельника поет Олег Ольжич. Тут були в'язнями українські націоналісти: Тарас Бульба-Боровець та Степан Бандера, Андрій Мельник, Олег Штуль (Жданович), колишній секретар Української Центральної Ради Євген Онацький, Ярослав Стецько та інші.

Моєму прадідусеві пощастило залишитися живим. 21 квітня 1945 року був звільнений радянськими військами, пройшов державну перевірку ПФЛ № 233 міста Кірхмезер (Німеччина) і направлений для проходження подальшої служби в Радянській Армії з 29.05.1945 року. Шевченко Петро Іванович прожив довге й щасливе життя й помер на 93 році.

Війна – це як випробування в житті людей: хтось витримав, а хтось ні, хтось залишився героєм, а хтось так і пішов у небуття ніким. Проте воєнне лихоліття змінило всіх, адже на підсвідомому рівні люди починали розуміти, що для них є найціннішим і найдорожчим. Той, хто пройшов війну, вже не стане колишнім!

ІСТОРІЯ БРАТІВ ЕЛЕФТЕРІАДІ

Гульалієва Нурин, учениця 10-А класу Комунального закладу
«Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради
Харківського району Харківської області
Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

Мої родичі приймали безпосередню участь у Другій світовій війні. Вони з честю пройшли всі випробування, які випали на їх долю: репресії Сталінського режиму, евакуацію в тил, роботу на окупованих територіях, пройшли всю Європу та штурмували Берлін.

Розповідь про мою родину варто розпочати з прадіда Елефтеріаді Прокофія Івановича, який у 1939 році закінчив артилерійське училище та отримав звання лейтенанта. Тоді, випускникам військових навчальних закладів надавалась місячна відпустка. Мій прадід, отримавши відпустку, вирішив навістити свою матір, яка мешкала у Донецькій області. Зустрічали червоного командира всім селом.

Але не всім сподобався чесний та прямий характер Прокофія... Хтось з односельчан написав до Народного Комісаріату внутрішніх справ СРСР донос, в якому стверджував, що червоний командир, під час відпустки, висловлював думку про те, що він не вірить, що всі офіцери, які були вже на той час заарештовані, є ворогами народу...

Після цього доносу він одразу був заарештований та репресований режимом Сталіна. Посмертно Прокофій Іванович був повністю реабілітований, про що у нас є відповідний документ з Центрального військового архіву (м. Москва, Росія).

Другий мій прадід капітан Червоної Армії Елефтеріаді Вацлав Генригович. Він пройшов всю війну та отримав поранення в живіт в день Перемоги 9 Травня 1945 року в Берліні. Його дуже поважали прості солдати. Про це свідчить той факт, що коли його поранило, солдати десь добули декілька флаконів американського пеніциліну та терміново доставили до аеропорту, а потім літаком до Москви - це врятувало його життя. Солдати віддячили йому за те, що свого часу він теж про них піклувався та не підставляв задарма під ворожі кулі. Елефтеріаді Вацлав Генригович був нагороджений трьома орденами Другої

світової війни, Орденом Олександра Невського, орденом Червоної Зірки, медаллю «За відвагу», медаллю «За взяття Берліну», іншими державними нагородами. Ці нагороди зберігаються в нашій родині.

ДОЛЯ ЛЮДИНИ В ІСТОРІЇ СВОЄЇ КРАЇНИ *(спогади про воєнний шлях Зінченко Григорія Ігоровича)*

Давидян Аїда, учениця 8-А класу комунального закладу
«Первомайський ліцей №6 Первомайської міської ради Харківської області»
Керівник: **Шестопалова А.Л.**, вчитель історії

Немає такої сили, яка могла б зломити народну волю, народну душу, перемогти добрі начала в людині, убити життя. Народна пам'ять - найцінніше, що є у людей. Саме завдяки цій пам'яті я можу знову і знову повернутися в минуле, відроджувати дійсність. «Без минулого немає сьогодення», «Людина без минулого-це дерево без коріння». Знати своє минуле - обов'язок кожної людини. У цьому мені допомагають розповіді ветеранів, а також хроніки тих років, фільми, книги. Упевнена, що тема Другої світової війни буде актуальною ще довгі і довгі роки. Занадто дорого коштувала перемога, мільйони життів забрала вона. Народ зробив усе, щоб врятувати батьківщину і увесь світ від нацизму. Все, що винесло покоління воєнних років, - це подвиг, самопожертву в ім'я Перемоги.

Мета роботи:

- дослідження військового шляху мого прадідуся Зінченко Григорія Ігоровича;

Для реалізації поставлених цілей вирішувала завдання:

- проведення пошукової роботи зі збору матеріалу, його опрацювання та систематизації;

- дослідити долю людини, як складову історії українського народу;

- дослідити маловідомі сторінки життєвого шляху мого прадідуся.

Проблема людини та історії, пошук людиною свого місця в світі є однією з важливих проблем сучасності. Звернення до подій минулого сприяє усвідомленню залежності долі людини від суспільних обставин, формуванню історичного мислення, яке і робить можливим розуміння особистістю своєї ролі в суспільстві, шляхів самореалізації та самовираження.

Саме тому тема мого дослідження є актуальною.

Об'єктом мого дослідження є мій прадідусь – житель с. Олексіївка Олексіївської об'єднаної громади Харківської області, Зінченко Григорія Ігоровича.

Предметом дослідження є історія життєвого шляху прадідуся та його участь в Другій світовій війні.

Мета дослідження: на основі дослідження існуючих матеріалів(спогадів, фотодокументів) дізнатися більше про свого прадідуся, виявити і привести у хронологічну відповідність зібрану і досліджену з різних джерел інформацію.

Для вирішення вище зазначених завдань я використовувала наступні методи наукового дослідження: аналіз інформації, збір спогадів, опис та узагальнення даних.

Наукова новизна дослідження визначається спробою комплексного вивчення життєвої спадщини моєї сім'ї.

Практичне значення: зібрані у процесі дослідження матеріали можуть бути використані під час проведення уроків з історії рідного краю та літератури, а також, слугуватимуть основою для проведення подальших наукових розвідок.

Структура роботи: робота складається зі вступу, одного розділу, висновків, списку використаної літератури, додатків.

У вступі розкривається актуальність теми, визначено мету роботи, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження.

У розділі обґрунтовується розкривається життєвий шлях Зінченко Григорія Ігоровича. Висновки містять результати мого наукового дослідження.

Додатки ілюструють зміст досліджуваного матеріалу (фото, листи, грамоти).

Впевнена в тому, що без минулого у людини немає і майбутнього, тому всі ми повинні знати про життя своїх предків, про їх надбання, про їх сімейну історію, про їх вклад

в життя своєї країни. А вклад мого прадідуся неоціненний: дякуючи йому я зараз живу в мирний час.

Я дуже пишаюсь своїм прадідусем – Зінченко Григорієм Ігоровичем, мене наповнює гордість за те, що в моїх жилах тече його кров, кров такої героїчної та мужньої людини, для якого на першому місці є свобода свого народу, прагнення до миру на землі та велика любов до життя.

МОЯ РОДИНА У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
Дворніченко Валерія, учениця 9-Б класу Комунального закладу
«Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради
Харківського району Харківської області
Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

Мабуть, немає не однієї родини, яку не торкнулася б війна. Мою родину вона теж не обійшла стороною, принесла багато горя.

Нам випало щастя народитися через багато років після війни. Тому ми знаємо про неї тільки з розповідей літніх людей та прочитаних книжок. Але все менше залишається ветеранів-учасників війни, для яких слово «війна» - незагойна рана. Такою є моя бабуся та її матір. В їхньому селі Галицькому, що на Полтавщині, в 1941-42 роках стояли німецька частина. Моїй бабусі тоді було 3 роки. Німці зайняли хату та жили в ній, а сім'ї бабусі довелося перебраться жити до сараю. Майже всю свою їжу вони повинні були віддавати німцям – яйця, кур, молоко, овочі. Всю молодь села зігнали до вокзалу та насильно відправили до Німеччини.

У школі німці влаштували табір військовополонених. Але якщо приходили жінки і говорили, що там знаходиться їх чоловік, син чи брат, то їх їм віддавали. Ось так і моя прабабуся в різний час врятувала двох солдатів. Кожен з них кілька днів жив у них вдома. Його годували, чим могли, лікували. І зміцнівши, він йшов за лінію фронту.

Мій прадідусь молодим хлопцем добровольцем пішов на війну. Служив артилеристом. Був нагороджений орденами і медалями. Закінчив війну сержантом в Берліні. За чотири роки на фронті жодного разу не був поранений. А ось його рідний брат Петро до війни навчався в Донецькому політехнічному інституті. Коли його мобілізували на війну, то направили навчатися в морехідне училище на морського офіцера. Але коли велися важкі оборонні бої під Києвом, його у складі морської піхоти відправили туди. І в першому ж бою його важко поранило в живіт, і він помер. Про це його мамі розповів після війни Петін друг, який воював разом з ним.

Другий мій прадідусь працював під час війни на Харківському тракторному заводі. Змінювати його і таких же працівників було просто нікому, тому нерідко на заводі працювали по дві доби поспіль. Його дружина декілька тижнів добиралася з Мерефи до Харкова, везла чистий одяг і їжу. Коли вона побачила прадідуся, то була шокована його худорбою і фізичним станом взагалі, так як робочих практично не годували. Після закінчення війни вони обидва оселилися в Харкові: прадідусь знову повернувся на завод, а прабабуся стала працювати економістом.

Багато років сплигло з часу закінчення Другої світової війни, та ми маємо пам'ятати, якою ціною була здобута перемога і бути вдячними тим, хто захищав нашу Батьківщину. Ми не повинні забувати Другої світової війни, щоб не допустити іншої.

ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ НА ТЕРИТОРІЇ ГУСАРІВСЬКОГО РЕГІОНУ
В 1941 – 1942 РОКАХ

Дорофєєва Інна, учениця 9 класу Гусарівського ліцею
Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської
області Керівник: **Чернявська Олена Іванівна**, вчитель історії

За селом Нікополь, Барвінківського району на Харківщині, згладжує неблаганний час на тілі матері-землі шрами. Засипані старі окопи, зарубцювалася посічена кулями та осколками кора вцілілих дерев. А пам'ять людська – вічно жива.

У небагатьох старожилів села, які залишилися живими та перенесли страхіття німецько-нацистської окупації, до цього часу не стерлися в свідомості вражаючі сцени безчинств, грабунків, насильства та вбивств, що творили арійські «надлюди» та колаборанти із так званої «допоміжної поліції».

В Акті Надзвичайної державної комісії про звірства німецько-нацистських загарбників, складеному в жовтні 1943 року, та в Акті комісії з розслідування злочинів німецько-нацистських окупантів у Барвінківському району від 20 березня 1944 року зафіксована насильницька смерть 33 громадян, похованих у ямах в селі. У районі сіл Нікополя, Василівки, Донзасу замучено окупантами більше двохсот чоловік: Сосульова В.С., Болотова А.В. Бабич А.С., Отченаш А.О. та багато інших.

На схід від села Нікополь, Барвінківського району насаджень акацій, а також фруктові сади в самому селі були перетворені на кладовища і місця, де розстрілювали людей. На всій території посадок виявлено ями з тілами замучених... З 10 розкритих ям вийнято 22 трупи ...

До самої смерті мучилася спотворена колаборантами Наталія Прийменко. Втратила зір від звірячих побоїв жителька сусіднього села Друга Василівка – Наталія Мусієнко. Передчасно посивіла мати замордованого п'ятнадцятилітнього Колі – Марія Зелена... Під час Другої світової війни він був розвідником і підрильником партизанського загону. У 1943 році після знищення німецького складу боєприпасів на станції Шидлівка, прикривав відхід групи. Був схоплений і після катувань розстріляний.

Страшні сліди залишила гітлерівці на землі Барвінківщини. Серед їх жертв поруч з радянськими військовополоненими лежать у братських могилах мирні жителі села: вісімдесятичотирирічна Олена Іллівна Холомоненко, шістдесяти-п'ятирічний Степан Кузьмич Олійник, ветеринарний лікар Петро Кирилович Коломицький, секретар виконкому сільради села Червоний Маяк Галина Омелянівна Отченаш, колгоспник Остап Васильович Шарко та інші чесні трудівники-хлібороби.

Доля багатьох з тих, хто добровільно начепив пов'язки поліцаїв трагічна, але закономірна.

На чужині, в далекій Австралії доживав останні дні Володимир Кейс, який втік від кари за свої злочини, вчинені на території Нікополя. В 80-ті роки ХХ століття були живими свідки тих подій – вчителька Надія Михайліна Колісніченко, пенсіонерка Марія Олексіївна Зелена – серед убивць – першим назвали оберката старосту Кейса.

Поліцай Федір Горб у 1948 році був засуджений Військовим трибуналом до 25-ти років тюремного ув'язнення за знищення людей на території Гусарівки.

Не витримавши тягаря злодіянь, повісився душолюб Щербаченко, який ховався довгі роки під чужим іменем. В 1977 році був схоплений і засуджений поліцай Майборода.

Боягузи, дезертири, зрадники Вітчизни, кати. Така природна трансформація цих людей. Бажання вижити за будь-яку ціну паралізувало волю і свідомість. Вони не знайшли духовних сил зупинитися на шляху, який вів у прірву.

...Тихе, затишне зараз село Нікополь. Обабіч довгої вулиці міцні, цегляні будинки селян, що влітку потопають в садах. Весело перемовляються біля ошатних будинків жінки. Граються на ігрових майданчиках діти.

І новому поколінню невтямки, що сімдесят дев'ять років тому, їх село називали центром смерті. Вона чатувала на кожного, хто не скорявся «новому порядку».

В жовтні 1941 року на багатьох будинках і парканах німці розклеїли накази німецького командування, кожен з яких закінчувався загрозливими словами: «смерть» або «розстріл». Жертвами нацистів у перші дні окупації стали: голова колгоспу «Червоний Маяк» Андрій Бабич та секретар Веселківської сільради комсомолка Ганна Отченаш.

А староста Новопавлівки Голуб повідомив німців, що в селі проживає сім'я партизана Василя Колісниченка: дружина Марія Омелянівна та восьмеро дітей. Поліцаї арештували дружину партизана, сестру Наталію Топчій, старшу доньку 18-річну Надію, племінницю

Марію та Олександрю з чоловіком і кинули у Барвінківську в'язницю. Малолітні діти залишилися під наглядом сусідів. На щастя, старший поліцай Малюта приховав донос зрадника й затриманих відправили в Слов'янськ, а звідти повернули в Гусарівку.

Під час пошукової роботи в 70–80-х роках ХХ століття, яку проводили учні нашої школи, були записані свідчення очевидців тих страшних часів.

Самойленко Марія Данилівна (жителька села Василівка Перша, 1926 року народження згадувала, що якось до Самонової Галини Степанівни прийшов партизан з проханням пошити маскувальні халати. Та про це дізналася її сусідка і доповіла німцям, за це Галину Степанівну закатували до смерті. Її троє дітей залишилися сиротами. Після смерті матері вони були змушені жебракувати, щоб не померти з голоду.

То були страшні часи, траплялися випадки, коли людей вішали, кидали в колодязі живцем, з метою залякування інших.

Окупанти не жаліли ні старих, ні малих. На квартирі у Хомовської Антоніни Іванівни в селі Василівка Перша, стояло троє німців. Один з них Ірік, був особливо жорстокий. Одного разу хлопчики підмовили Сашка, сина Антоніни Іванівни вкрасти в німців кілька цигарок. Коли німець про це дізнався, то мало не розстріляв п'ятирічну дитину.

*...Видяться мені іще й понині
Пригорілі в полі колоски,
І село злітає лебедино,
Попелом спадає на піски.
Як людей вивозили за ґрати,
Як фашистська лютувала злість,
Розкажу я синові-солдату,
Хай колись онукам розповість.*

ФРОНТОВІ ДОРОГИ РОДИНИ МАНЬКО

Дробилко Юлія, учениця 10 класу Харківської гімназії № 178

«Освіта» Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Пелепець С.А.**, вчитель історії вищої категорії

Метою даної роботи є висвітлення участі членів родини Манько у Другій світовій війні.

8 травня світ відзначає День пам'яті та примирення і День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, наймасштабніший війні в історії людства. Адже участь у ній взяло понад 80% населення планети. Війна – це не лише театр військових дій, за допомогою яких задовольняються амбіції лідерів держав. Перш за все – це доля людства взагалі та окремої людини зокрема.

Для моєї родини поняття війни – це не лише слова. На долю моїх предків випали страшні випробування: Перша і Друга світові війни, Голодомор 1932-1933 рр. Далі детально хочу розповісти про деяких родичів (прадід, дідусі і бабусі моєї мами), крізь життя яких червоною ниткою пройшла війна.

Манько Гнат Васильович народився в 1895 р. на Харківщині. Був учасником Першої світової війни, брав участь у Брусиловському прориві в 1916 р. В березні 1943 р. був призваний на військову службу до лав Червоної Армії. В роки Другої світової війни займався підготовкою собак - підричників, винищувачів танків, яких використовували під час оборони Сталінграду. Другою спеціалізацією Манько Г.В. було мінування. За вдалу, героїчну роботу, нагороджений медаллю «За перемогу над Німеччиною» Демобілізований 25 вересня 1945 р.

Манько Марія Гнатівна (1920-2000 рр.), дочка Гната Васильовича, в роки війни закінчила курси радисток, після чого потрапила на фронт. На фронті була медсестрою, допомагала пораненим бійцям на полі бою. Нагороджена медалями.

Манько Ольга Іллівна (1925-2015 рр.), невістка Гната Васильовича, дружина Миколи Гнатовича – найменша дитина в багатодітній родині, рано втратила маму, пережила Голодомор 1932-1933 рр. В роки війни працювала в тилу. Випробування, що випали на долю моєї прабабусі, страждання людей, які вона бачила з дитинства та особливо в роки війни,

відіграли велику роль у виборі її професії. Вона мріяла стати лікарем, тому майже все життя пропрацювала акушеркою, допомагаючи малюкам побачити цей світ. В 1999 р. за працю в тилу в роки війни указом Президента України нагороджена медаллю «Захиснику Вітчизни».

Манько Микола Гнатович, син Гната Васильовича, народився в 1923 р. на Харківщині. Призваний на військову службу 15 квітня 1942 р. до лав Робітничо-селянської Червоної Армії. Спочатку був курсантом піхотної школи 124 стрілецької дивізії, потім – курсантом 21 Армії. З жовтня до листопада 1942 р. був командиром мінометного взводу 52 стрілецької дивізії в званні молодшого лейтенанта. З листопада по грудень 1942 року після поранення перебував на лікуванні в армійському польовому госпіталі. З січня по травень 1943 р. – курсант курсів удосконалення командного складу Донського фронту і отримав звання лейтенанта. З травня по липень 1943 р. знаходився на лікуванні в госпіталі в Узбекистані в зв'язку з ускладненням після поранення. З липня 1943р. по травень 1944р. – командир мінометного взводу. З травня 1944р. по липень 1944 р. – перебував на лікування у госпіталі. З липня 1944р. по жовтень 1944р. – знаходився в резерві, був слухачем 45 навчальної частини Білоруського фронту. З жовтня 1944р. по грудень 1944р. – слухач 20 відділення навчального дивізіону. Такий детальний життєвий шлях можна прослідкувати на основі автобіографії Миколи Гнатовича. Він був учасником Сталінградської битви, що поклала початок корінному перелому в Другій світовій війні, в результаті якого німецькі війська втратили стратегічну ініціативу. В складі розвідувальної групи М.Мінько отримав завдання знищити підрозділ німецьких військ. Завдання було виконано.

З усієї групи живим залишився лише мій прадідусь, якого було сильно поранено. Перед відправленням до військового госпіталю за виконання особливо важливого завдання командування представило мого прадідуся до нагородження званням Героя Радянського Союзу. Але, на жаль, цього не сталося. В 70-х рр. Микола Гнатович подав запит до військового архіву СРСР з проханням надати інформацію про отримання нагороди, але відповіді не отримав.

У вересні 1943 р. був нагороджений медалями «За відвагу» - вищою радянською відзнакою. Також отримав медаль «За перемогу над Німеччиною» та орден Вітчизняної війни I ступеня. Мав статус інваліда війни.

Манько Федір Гнатович (1925-1991), молодший син Гната Васильовича, в роки війни був зв'язковим. В складі сил III Українського фронту брав участь у Будапештській операції (29 жовтня 1944 – 13 лютого 1945 рр), Балатонській операції - останній великій оборонній операції Червоної армії проти німецьких військ. Нагороджений медалями «За відвагу» та «Взяття Будапешта».

Історія моєї сім'ї, як і багатьох українців, тісно пов'язана з подіями 1939-1945 років. В моїй родині були і медсестри, які ризикуючи власним життям, виносили поранених бійців з-під куль, і розвідники, що ціною власного здоров'я та життя друзів, прагнули виконати завдання керівництва, протидіяли планам ворога, здобували цінну військову інформацію, незримою роботою сприяли прискоренню перемоги; і мінери, що не мали права на помилку, але прочищали дорогу бійцям; і кінологи, які намагалися кропітким навчанням тварин прокласти шлях там, де не може пройти людина; і мінометники та зв'язкові, які розуміли, що від їх витримки, вправності та зосередженості залежало не лише їх життя та життя бойових товаришів, а й доля всього багатостраждального народу.

На жаль, я вже не застала моїх прадідусів і прабабусь, історію їхнього життя мені розповіли батьки, бабусі та дідусі. Але для мене вони – Герої. Адже, навіть, незначна на перший погляд робота демонструвала невичерпну жагу до перемоги, сильний дух, незламний характер, міцні нерви, шалену любов до життя і прагнення бути щасливими.

ДІТИ ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ

Євтушенко Анастасія, учениця 9-класу

Комунального закладу «Мереф'янська

Загальноосвітня школа I-III ступенів №6»

Мереф'янської міської ради Харківської області

Керівники: **Кукленко О.С., Терещенко О.Л.**, вчителі-методисти

Важко довелося дітям, які проживали в окупованих німцями містах.

Ось що розповідає з цього приводу Крайник Володимир Кузьмич: «Народився с 15 травня 1932 року в м. Мерефа. До війни закінчив перший клас. У 1941 році пішов у другій. Вчитися довелося недовго, так як все частіше і частіше Мерефу бомбили німецькі літаки, по тривозі переривалися заняття. У жовтні 1941 року Мерефу окупували німецькі війська. Місто зайняли тихо, без бою. Я сидів в бомбосховищі зі своїми сусідами. Виглянули назовні з притулку, почули німецьку мову і зрозуміли, що Мерефу зайняли німці. Батько добровільно пішов на фронт, а я з матір'ю потрапив в окупацію, яка тривала до 1943 року. Майже відразу повернувся батько інвалідом 1-ї групи, тому-то після контузії він осліп. Життя було дуже важким. Комендантська година з 7 години ранку і до 19 години вечора обмежувало пересування цивільного населення по місту і за містом. Доводилося працювати в колгоспі. Мати йшла в далекі і близькі села, вимінювали на свої речі зерна, щоб як-небудь вижити. У будівлі Мереф'янської школи № 6 жили німці. На першому поверсі знаходилися коні і сіно. У дворі стояла німецька школа на колесах. Вся територія шкільного двору була перекопана під городи. З початку війни всі, хто не відправився на фронт, працювали в колгоспі. Працювали навіть взимку, здебільшого в парниках: сіяли там помідори, капусту та інші овочі. Під час окупації копиці сіна стояли до зими, і німці змушували прибирати їх, потім вивозили. Щоб вижити доводилося рубати дрова, а на виручені гроші купували зерно. Найчастіше ми їли лушпиння картоплі, які приносилися з німецької кухні. Все, особливо діти страждали через голод. У нас опухали ноги, траплялися голодні непритомності. Навесні 1942 року з'явилася кропива, різна зелень, жити стало легше».

НЕЛЕГКА ДОЛЯ ВЛАСІВЦЯ

Єрмоленко Владислав, вихованець гуртка «Історичне краєзнавство»

Комунального закладу «Зміївський ЦДЮТ» Чугуївського району Харківської області,
учень 9 класу Комунального закладу

«Соколівська загальноосвітня школа I – III ступенів ім. О.Яроша;

Керівник: **Хименко Любов Павлівна**, учитель історії

Тема війни в наші часи актуальна як ніколи, тому говорячи про героїзм і відданість слід говорити і про зрадників. Актуальна ще й тим, що ця частина Другої світової війни мало вивчена або недоступна широкому загалу.

Участь армії генерала А.А.Власова на боці Вермахту і сьогодні суперечлива. Одні його висвітлюють як героя, інші як зрадника. В рядах власівської армії було багато громадян із України.

Метою цієї науково-дослідницької роботи є маловідомі сторінки історії Другої світової війни. Для реалізації поставленої мети слід вирішити такі задачі:

- висвітлити причини переходу громадян СРСР на бік Німеччини;
- участь перебіжчиків у бойових діях;
- залежність солдат армії генерала А.А.Власова від Збройних Сил Німеччини.

В роботі вперше висвітлюється перехід громадян України на сторону ворога та участь їх у Празькому повстанні. В роботі вперше вводиться в науковий обхід раніше невідомі, недоступні спогади, архівні матеріали учасників, які дозволяють по-новому поглянути на характеристику формування армії А.А.Власова.

Хронологічні рамки дослідження 1941- 195рр.

Матеріали можуть бути використані на уроках історії України, всесвітньої історії, працівниками культури під час масових заходів.

Про Другу світову війну багато написано і знято художніх і документальних фільмів, але про участь радянських людей на боці нацистської Німеччини не так уже і багато. Ця сторінка історії не дуже висвітлена в історіографії війни. Щоб якось доповнити її я намагався дізнатися у жителів свого села Соколова, де хто воював і чому не всіх ветеранів вітають з Днем Перемоги. Виявилось, що дехто із моїх односельчан і сусідніх сіл воювали у власовській армії, їх за моїми дослідженнями виявилось аж 16. Це мене здивувало. Їх в

живих уже не має нікого та все таки, на мою думку, потрібно їх пам'ятати. В радянські часи їх вважали зрадниками Батьківщини, а що пережили їхні сім'ї не передати словами.

Із спогадів Дубенко (Жиліна) Анни Терентіївни, 1926р.н.: «Мій брат Жилін Іван Терентійович народився в 1921 році, закінчив сім класів Соколівської школи. Коли розпочалася війна, Ванька не взяли в армію за станом здоров'я. Під час окупації його забрали до Німеччини. Як мама не просила, не умовляла Федора поліцая, все рівно забрали. Тоді забирали молодих хлопців та дівчат. Та якось у вечері заходить він до хати в німецькій формі, мама обімліла. Виявилось, що в Харкові хлопців, хто згодився служити в армії Власова, не відправляють до Німеччини. Довгий час нічого не було чути. Ми вже думали загинув. Та в 1958 році приходять лист від Ваньки із Сибіру. Він у ньому описав все своє життя: що служив у армії Власова, що під Прагою їх американці віддали Радянській армії, що його судили воєнним трибуналом і відправили на шахти до Сибіру. Там в Сибірі він одружився і має двох дітей, але приїздити додому йому заборонено на 15 років. В 1961 році він приїздив із своєю сім'єю. Що його там вважають «ворогом народу», дітей не приймали ні в жовтенята, ні в піонери. Так і помер на чужій стороні, ми навіть не знаємо, де його могила. Та і сусіди з коса поглядали і на нас із мамою».

Дійсні масштаби співробітництва громадян Радянського союзу з окупантами і сьогодні є таємницею. Багато неясностей пов'язано із армією генерала Власова. Що спонукало досвідченого генерала, учасника Громадянської війни, командира Волховського фронту перейти на бік Гітлера і на завершальному етапі війни вступити бій, коли вже явна була перемога Радянської Армії – це загадка. І напевне, буде не розгадана. Але його дії зламали долі багатьох сотен радянських людей, які після війни були репресовані.

СЕЛИЩЕ БУДИ НА ХАРКІВЩИНІ. 1943 Р.

(діяльність німецької розвідувальної-диверсійної школи у селищі)

Жайворонок Михайло, вихованець гуртка Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень 6 класу Будянського ліцею № 2 Південної міської ради Харківського району Харківської області

Керівник: **Безрукова Тетяна Миколаївна**, керівник гуртка КЗ «Харківська обласна станція юних туристів», почесний краєзнавець України

Селище Буди на Харківщині (за 25 км від обласного центру) розташовано на берегах річки Мерефа, що є лівою притокою р. Мжа (басейн Сіверського Донця). Під час Другої світової війни населений пункт був в окупації 23 місяці (з 20 жовтня 1941 по 20 лютого 1943 р., з 11 березня 1943 по 5 вересня 1943 р.). До війни у селищі на повну потужність працював великий фаянсовий завод «Серп і Молот», заснований у 1887 р. визначним промисловцем і меценатом М. Кузнецовим. У 1941-1943 рр. завод частково був евакуйований у м. Ірбіт Свердловської обл. Деякий час (до жовтня 1941 р.) на підприємстві виготовляли гранати. Під час окупації завод працював. На ньому виготовляли посуд. Тих, хто працював на заводі не забирали на примусові роботи до Німеччини.

У травні 1943 р. німецьке командування вирішило відкрити у Будах школу для підготовки диверсантів, які повинні були здійснювати терористичні акти на лінії фронту та найближчому тилу Червоної Армії. Вона входила у склад «Абвергрупи – 204» і підпорядковувалася «Абверкоманді – 202», що розташовувалася у селищі Коротич. Відстань до цього селища від центру Буд приблизно 6-7 км у північно-західному напрямку.

За відомостями місцевих мешканців в червні-липні 1943 р. в Будах було 130-150 полонених червоноармійців, їх у селищі називали власівцями. Вербували у курсанти військових із тих, хто утримувався в концентраційних таборах. Агітували на службу до Вермахту або до Російської визвольної армії генерала А. Власова. Деякі військові погоджувалися і добровільно ставали зрадниками, а деякі погоджувалися та хотіли при нагоді, повернутися до Червоної Армії. За відомостями контррозвідувальної організації «СМЕРШ» 69 армії в Будах пройшли навчання близько 250 курсантів. Школа розміщувалася у приміщенні фабрики-кухні, яка була введена в експлуатацію у 1935 р. як підрозділ

фаянсового заводу. Ця двоповерхова будівля розташована у центрі селища на розі Центрального майдану і вул. Харківська і всі знають її як Новий клуб (Старий клуб, розташований за адресою вул. Першого Травня № 1, збудований у 1888 р. як зразковий будинок для службовців і робітників «Ново-Харьковской фабрики М.С. Кузнецова»). За спогадами одного з курсантів школи на першому поверсі були розташовані дві їдальні, кухня та кімната для курсантів. У програму їх навчання входили такі предмети: тактика, підривна справа, проводили стрільбища і стройову підготовку. Практичні заняття проходили у лісочку понад Кирпичним ставком за стадіоном. Окрім денних були і нічні заняття, практичні тренування (захоплення «язика»). Проводилися також політзаняття, де вивчалися прийоми та методи антирадянської агітації.

Побутові умови були спартанські. В кожній кімнаті мешкали по 20 чоловік, спали на соломі на підлозі. Носили радянську військову форму, правда, віддавали перевагу взуттю німецькому. Кожному курсанту на день видавали 600 г хліба. На сніданок – каву без цукру і 15 г масла. На обід давали суп без другого блюда. Грошей не давали.

У зв'язку із наближенням лінії фронту в серпні 1943 р. розвідувальну школу вирішено було евакуювати на Полтавщину. При евакуації частина слухачів заховалася у місцевих мешканців, маючи бажання повернутися до Червоної Армії.

Бої за селище велися з 24.08.1943 р. до 05.09.1943 р. О четвертій годині ранку п'ятого вересня частини 69 Армії прорвали оборону німців і повністю звільнили Буди .

Після звільнення північної частини селища 29 серпня, чоловіки, що ховалися від евакуації школи прийшли до військоматів та збірних пунктів для того, щоб повернутися до Червоної Армії.

Один із місцевих мешканців прийшов до обласного НКВС і повідомив про розвідшколу і залишених її курсантів. Також він назвав прізвища колишніх слухачів, які вже стали бійцями Червоної Армії.

Усіх їх засудили до п'яти років виправних робіт у виправних трудових таборах. Лише 18.04.1991 р. усі особи, що проходили по даній справі були заочно реабілітовані.

Про ці події нам на заняттях розповідала керівник гуртка Т.М. Безрукова. При підготовці інформації я використовував роботи харківських дослідників: кандидата історичних наук, доцента ХНПУ ім. Г.С. Сковороди О.В. Дьякової та старшого наукового редактора Харківського тому «Реабілітовані історією» І.В. Шуйського з якими особисто знайома керівник гуртка Т.М. Безрукова, яка й допомогла мені написати статтю.

ТВОРЧІСТЬ ПОЕТА-ЗЕМЛЯКА ІВАНА НЕХОДИ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Желновач Анна, учениця 8 класу Олексіївського ліцею

Краснокутської селищної ради Богодухівського району, вихованка гуртка
«Основи бібліотечно-бібліографічних знань. Палітурна справа»

Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості

Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: **Сербіна Валентина Анатоліївна**, завідувач бібліотеки, керівник гуртка

Кожен талановитий поет, міцно вкорінений в народне життя, відображає людину, свій час, епоху. Я рада і горда тим, що Іван Іванович Нехода народився в 1910 році саме в моєму рідному селі Олексіївка Богодухівського (Краснокутського) району в простій селянській хатині. Ще в шкільні роки, захоплюючись віршуванням, молодий поет стає дитячим кореспондентом газети «На зміну», в 1929 – 1932 роках навчається на літературному факультеті Харківського інституту народної освіти, дедалі більше віддається літературній роботі. По тому вчителював, працював у редакціях різних газет і журналів, здебільшого дитячих. Поет день у день удосконалює свою майстерність, шукає точної дохідливої літературної форми, так би мовити «випишує» свій почерк.

Та 22 червня 1941 року, одразу ж після мітингу київських письменників, він пішов до військкомату й записався добровольцем на фронт (хоча і був пізніше знятий з військового обліку за станом здоров'я).

Знаходився у діючій армії. Воював на Південному, Калінінському, 2-му Прибалтійському фронтах. 4 січня 1944 року в боях на 3-му Прибалтійському фронті був тяжко поранений — осліп на праве око.

Творчість поета особливо розквітла, змужніла в грізні роки війни.

Будучи військовим кореспондентом армійських газет «Защитник Родины», «Фронтвик», Іван Нехода пройшов великий і важкий солдатський шлях. Та все-таки він і в ці буремні роки залишався життєлюбом. Тільки до розмаїтого реєстру думок і почуттів поета долучились ноти священної ненависті до ворога, інтонації солдатської мужності, слова вірності отчій землі, безмежної віри в перемогу над лютим напасником.

Саме у збірках «Я іду в бій» (1942), «Южный фронт» (1943), «Лісові оселі» (1944), «Дорога в свято» (1945) істотно визначилась творча зрілість Івана Неходи. У книжках, створених у вирі боїв, знайшла відгук сувора правда окопних буднів, відступів і штурмів, скупих фронтових радостей. Про це виразно свідчать такі прекрасні вірші як «І дівчата не виносили нам квітів», «Я зберігаю від квартири ключ», «Літо 1941 року», «Біженці», «Балада про Лаврінову могилу», «Балада про журавлів», «Хата» та інші з цього ряду.

У роки війни розквітає ліричний талант поета. Він пише сердечні, сповнені смутку і мужності вірші. З-під пера працівника редакцій армійських газет з'явилися не тільки твори бойової публіцистики, а й прониклива лірика люблячого серця, спраглого мирного життя, зболілого в роздумах про рідну землю, отчу домівку, милу родину. Він пише сердечні, сповнені смутку й мужності рядки, присвячені своїй дочці й дружині, що залишилися далеко в тилу, оспівує подвиги своїх побратимів-воїнів. Уже в першій поезії «Як спитає дочка про мене», написаній 01 липня 1941 року, поет, звертаючись до дружини, впевнено заявляє:

...Ще скажи їй, що тато повернеться,

Їй скажи це. І вір сама...

Нам до щастя дорога стелеться,

І другої дороги нема!

У віршах, написаних Іваном Неходою у перші дні війни: «В моїм блокноті слід ще мирних днів», «Я щодня питаю в листоноші», «Сьогодні у мене свято» та інших - з'являються образ трепетного людського серця, в якому єднаються біль і смуток, сподівання і мрії, спогади про минуле і невблаганна рішучість покінчити з ворогом, ніжність до найпростіших проявів життя й роздуми над майбутнім світу. У відчутті ліричним героєм суворої воєнної дійсності є нещадність і мужність, людяність і гуманізм.

Спостережливе око автора підмітило цікаві деталі воєнного пейзажу, теплі риси людських характерів, ту особливу атмосферу чоловічої дружби, яка буває тільки на війні. Суворі картини тих днів написані з усією предметністю, характерною для Івана Неходи, а тому й особливо вразливі:

Це – священна війна. Як раділи, коли

Перший горбик відбили в бою й горобину...

На яких би ми, друзі, фронтах не були, -

Ми воюємо за всю за свою Батьківщину!..

Лише чотири рядки. А скільки в них трагізму, болю, жаху! Так можна написати, тільки самому побачивши таке неймовірне видовище. Це та вірогідність, яка під пером справжнього майстра стає художньою правдою великої сили.

Іван Іванович Нехода був до кінця закоханий у розмаїту красу життя. Його творчим кредо були власні слова: «Життя – це пісня. Днів так мало. Живи, щоб лихо танцювало!». Умів бачити красу життя і поетизувати її, бо знав на власному досвіді: «Світ сонця – вартий крил і ран...». Поет ніколи не вигадував свої образи. Вони народжувалися в нього органічно, внаслідок безпосереднього спілкування з життям, від баченого і почутого. Це й є те, що зветься талантом.

ДОЛЯ ВІЙСЬКОВОГО ЛЬОТЧИКА ГОЛДІНА МИКОЛИ ІВАНОВИЧА

Зарицький Олексій, Меренко Дмитро, учні 11-А класу Харківської

загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №64

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Голдін В.М.**, вчитель предмета Захист України

Голдін Микола Іванович народився 18 грудня 1918 року в місті Орел. Після закінчення поступив до Орловського залізничного технікуму, який в 1939 році успішно закінчив. За комсомольським призовом у цьому ж році вступив до лав ВПС ЧА 1939-1940 рр. Після закінчення льотних курсів, став літати на різних військових літаках:

1939-1940 рр. – старший радист, літак ДБ-3;

1941 р. – ад'ютант бомбардир, літак Р-5;

1942 р. – ад'ютант ст. бомбардир, літак ТБ-3;

1943 р. – штурман загону, літак Р-5, У-2.

Другу Світову почав у 340 бомбардувальному полку. Брав участь у визволенні Курська, Харкова, Києва, Братислави, Берліну. У 1943 тяжко поранений після важкого повітряного бою був доставлений до тилового шпиталю де переніс 3 важких операції.

Після одужання повернувся у свій рідний полк. Перемогу над фашистською Германією зустрів у Чехословаччині у складі 340 бомбардувального полку.

Після закінчення війни в Германії і переведення полку до Маньчжурії, Голдін Микола Іванович брав участь у розгромі милітаристської Японії.

У період з 1941-1945 рр. був нагороджений бойовими нагородами:

орденом "Вітчизняної війни II ступеню" – 2 шт.;

орденом "Червоної зірки";

медаллю "За бойові заслуги".

Після закінчення війни з Японією, проходив службу на Сахаліні у складі 340 полку.

У 1946-1948 рр. закінчив вище військово училище повітряних сил.

У 1951 штурман корабля – інструктор, навчав курсантів на літаках: У-2, Як-6, Лі-2, Як-18, Ту-2, А-20.

У 1954 штурман авіаескадрильї.

У 1955-1960 рр. старший штурман полку.

Після демобілізації перейшов на вчительську роботу до авіаційного клубу ДОСАФ. Був викладачем з бомбардування, начальником підготовки. Багато часу приділяв військово-патріотичному вихованню військової молоді. Мав 18 урядових нагород та звання полковника повітряних сил, заслуженого військового льотчика.

ДОЛЯ ПРАДІДІВ

Зашаловська Дар'я, учениця 10-Б класу Комунального закладу

«Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради

Харківського району Харківської області

Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

В тяжкі роки 2-ї світової мій прадід, який до війни був начальником Головного поштампу міста Харкова, пішов на війну, а бабуся з трьома дітьми залишилась дождатись його у селищі Коротич. Там на війні він теж займав високу посаду воєнного командира.

Бабусі в цей час довелося від нападу фашистів з дітьми поїхати до Казахстану, де їх зустрів великий голод і хвороба тиф, яка настигла прабабусю. Трьом малолітнім дітям довелося виживати в іншій країні без їжі та допомоги. Вони харчувались шкурками від кавунів. З часом прабабуся одужала і з дітьми повернулась до рідного села.

Інший мій дідусь, якому на час війни було 8 років, проживав зі своєю родиною на станції Куряж, яка була окупована німцями. Німці жили в їхньому будинку, а прадіду із родиною довелося жити в погрібі. Голод настиг і їх, але німці до дітей ставилися добре і тому підгодовували їх.

Обидва мої прадіди живими повернулися з війни до своїх родин!

ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Землін Владислав, учень 11-А класу Комунального закладу

«Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 32 Харківської міської ради

Харківської області області імені двічі Героя Радянського Союзу О.О. Головачова»
Керівник: **Середа М.В.**, вчитель історії

Дана робота — це можливість донести всі жахи війни, через які пройшли мільйони людей. Це звертання до людей сучасності, які повинні зберегти у пам'яті цей страшний урок минулого.

Землін Володимир Ігорович — учасник Другої світової війни, який на собі відчув весь жах війни. Він згадує: «Друга світова війна — це пекло, яке прийшло в моє рідне місто Харків в 1941 році. Я був наляканий, адже мені тоді було лише 17 років. Я підліток і це був найкращий час для мого життя. Але... Страшна війна забрала ці миттєвості юності. Я тільки-но закінчив школу і мене відразу мобілізували до лав армії, сімнадцятирічного хлопця, який ще навіть не відчув запаху дорослого і щасливого студентського життя».

Володимир Ігорович воював у битві на Курській Дузі, яка є однією з наймасштабніших у Другій світової війни на території СРСР. «А потім, після цієї битви, пішли ми Білорусь — звільняти. Воювали під Мінськом. Десь там мене поранили, але на війні без цього ніяк. Був я у лікарні і там лікарі дали мені шанс на життя» — говорить Володимир Ігорович.

Поранень у Володимира Ігоровича на війні було чотири. Але четверте найстрашніше. Ось, що він говорить про це: «Так, поранень було у мене чотири. І ось, четверте — це пекло неминуче. Мене поранили в спину. Це було на території УРСР. Тоді я, нічого не підозрюючи, пішов у бій. Думав, що вже війна стихає і ось, нарешті, прийде та мить, коли всі обстріли зупиняться і все — я вдома зі своєю родиною, адже мене вдома чекає мати щира та усміхнена, така вона завжди поставала в моїх очах, в моїх на той час, так би мовити, ще дитячих оченятках, які ще не знали того жаху війни, який чекав на мене в цей найстрашніший день мого життя. Я потрапив під страшенні обстріли, міг би померти, але мій товариш Ілля Сергійович мене врятував від рук смерті». Коли Землін Володимир Ігорович це згадував з його очей текли сльози, і ми, так підкреслюємо цей момент, адже вважаємо, що кожна людина повинна пам'ятати війну. Також наш почесний герой — Володимир Ігорович дуже вдячний своєму найкращому другові Іллі Сергійовичі. Володимир Іванович розповідає: «Так, в той день Ілля мене врятував, ризикуючи власним життям заради мене, він на своїх плечах доніс мене до безпечного місця і надав першу домедичну допомогу. З того часу ми друзі такі, що один за одного багато чого ладні зробити, бо як говорять «Друг пізнається в біді». Ще малим хлоп'яком я не надто задумувався про справжню дружбу, та в мене і друзів не було як таких, але я вдячний цій війні за одне — дружбу довжиною в життя. Ми з Іллею й досі можемо приходити один до одного в гості й спілкуватися на різні теми. Залишилися друзями ще з того часу. Хоч зараз нам вже й по багато років».

Володимир Ігорович дав нам настанову, щоб ми цінували своє життя і друзів, адже ми зустрічаємо гарних людей не просто так і маємо їх цінувати: «На війні я зустрів не тільки друга, але і свою дружину, Ольгу. Вона була медичною сестрою і допомагала мені в скрутні хвилини, надавала першу медичну допомогу при будь-яких пораненнях».

Також ми поговорили з Ольгою Василівною і запитали в неї про Другу світову війну. Ось, що вона говорить: «Війна була страшна, хоча я і працювала медичним працівником, але пам'ятаю багато. Дуже страшними були поранення, люди не бачать нікого і нічого на війні, окрім одного — мети вбити свого суперника, і неважливо, що по той бік теж людина, ні — вона суперник, і її треба вбити. Найяскравішим, так би мовити, спогадом війни є гасло: «Не стріляйте!» Війна закінчилася. Я думала, що такого не може бути, але нарешті — сталося, люди попадали на коліна і почали кричати: «Свято!». Відтепер кожен рік ми це святкуємо».

Отже, провівши таке опитування, ми можемо зробити висновок, що війна — це страшне лихо, яке може прийти несподівано і в будь-яку хвилину. Ми маємо поважати ветеранів, дітей війни і всіх тих, хто ціною власного здоров'я й життя зробили можливим так, щоб сьогодні ми могли вільно думати, ходити і жити. Ми не задумуємося над цим, але маємо. Пам'ять — це наша совість, біль, гордість. Пам'ять наших дідів, батьків і старших братів, пам'ять вічно молодих солдатів і офіцерів, що мужньо боролися з ворогом і перемогли, пам'ять всіх, чий серця обпалила Друга світова війна. Ми повинні зберегти її.

Коли помирають мільйони людей — це трагедія. Кризь дощі і сніги, кризь роки і лихоліття з нами говорять ті, хто не посміхнеться сьогодні, не зустрине цю весну. Поклонимося ж тим, хто поліг у бою.

ДОЛЯ МОГО ПРАДІДА КРАСУЛІ МИКОЛИ ЯКОВИЧА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Зінковський Ілля, учень 8 класу Комунального закладу

«Лиманська загальноосвітня школа I – III ступенів

Слобожанської селищної ради Чугуївського району Харківської області»,

вихованець історико- краєзнавчого гуртка КЗ «Зміївський ЦДЮТ»,

Керівник: **Рябуха Людмила Миколаївна**, учитель історії вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель, керівник історико- краєзнавчого гуртка КЗ «Зміївський ЦДЮТ»

Дана робота – спроба задокументувати усні спогади моїх предків – очевидців подій Другої світової війни - остарбайтера Красулі М.Я. та його доньки, моєї бабусі Надії Миколаївни.

Пам'ять... Пам'ять людини, пам'ять поколінь, пам'ять народу, історична пам'ять. А скільки ще існує видів пам'яті, навіть важко уявити. Впевнений, що нікому і ніколи не вдасться знищити пам'ять українців про події Другої світової війни. Пам'ять вічна і нетлінна. Але щоб пам'ятати, треба знати.

Дізнавшись про акцію «Слобожанські дзвони Перемоги», вирішив розпитати про життя мого прадіда Красулі Миколи Яковича та його сім'ї в ті далекі часи у своєї бабусі. Як виявилось, мій прадід протягом трьох років був остарбайтером у Німеччині. В той час багато українців опинилися далеко від рідної землі на примусових роботах. Деякі з них їхали добровільно, але більшість – навпаки, ставали заручниками обставин.

Красуля М. Я. народився у 1924 році в Україні в м. Горлівка на Донеччині в звичайній робітничій родині. Єдина світлина з довоєнного часу – фото зроблене в 1936 році. Микола навчався в школі, мав великі плани на майбутнє, але всі плани перекреслила війна. В 1941 році, на початку війни юнаку виповнилося лише 17 років, але разом з друзями він будь яким чином намагався потрапити на фронт, щоб захищати рідну землю від ворогів. Миколі це вдалося, він був відправлений на фронт. Як відомо, на початковому етапі війни радянські війська зазнавали численних поразок, несли великі втрати. За волею долі мій прадід не загинув у бою, але потрапив у полон. Кілька місяців перебував у тимчасовому таборі для військовополонених, в такому собі пеклі, в голоді, холоді, серед постійних знущань з боку німців-наглядачів. Від смерті його врятував приїзд німецьких «бауерів» - великих землевласників, які у таборах серед військовополонених набирали в свої мастки робітників. Так у віці 19 років Микола Красуля потрапив на роботу до заможного німця. Там парубок був вимушений доглядати худобу, щодня варити харчі для худоби та поратися по господарству. На щастя, німець не знущався з молодого хлопця, а навпаки, дозволяв їсти та відпочивати, коли не було роботи.

Все було буденно. Тяжка робота, прибирання у господарських спорудах, галас, чужа країна та чужі люди, туга за рідним краєм та своєю родиною. А ще - думки про втечу. Миколі дуже хотілось знати, як живуть мама, тато та брати в окупації. Останнє, що парубок дізнався, від таких як і він робітників, була звістка про поразки німців на фронті, про наближення радянських військ до кордонів Німеччини. От тоді Микола і наважився на втечу. Довгою була дорога на Україну, але мій прадід здолав її. Коли прибув до рідної Горлівки, то не знайшов ні своєї сім'ї, ні свого будинку. А ще зрозумів, що там йому залишатися не можна. Бо влада жорстоко переслідувала людей, котрі були в полоні й вижили після тяжкої праці в якості остарбайтера. Зазвичай, повернувшись з німецького табору такі люди потрапляли у радянські табори до Сибіру, де згодом помирили від катувань чи каторжної праці. Прадід та його нові друзі вирішили тікати з України, сіли в поїзд та рушили в нове життя, та згодом зрозуміли, що їдуть до Сибіру. На новому місці мій прадід влаштувався на роботу в шахту, працював бульдозеристом.

Одного дня Микола Якович зустрів дівчину, мою майбутню прабабусю Ганну Павлівну, з якою разом працював у шахті. Ось так почалось нове щасливе життя. Велика

родина, власний дім, улюблена робота. Вони мали все для того, щоб жити в злагоді. Микола Якович отримав багато нагород, більшість з них - за працю на шахті. З повоєнного часу до 1970 року родина прадіда жила в Новосибірській області, в містечку Кисельовськ, а потім переїхала на Харківщину - в селище Червоний Донець Балаклійського району, де жили далекі родичі прадіда. З розповідей бабусі знаю, що її батько все життя мріяв переїхати на Україну. До речі, мої прадід Микола Якович та прабабуся Анна Павлівна прожили разом 54 роки, а в 1997 - відсвяткували «золоте весілля». Зараз моя сім'я та бабуся Надія Миколаївна мешкають в с. Лиман.

В 2001 році мій прадід помер, а я народився лише через 6 років. Нажаль, я знаю прадіда лише за бабусиними розповідями та старими світлинами, що нині зберігає моя родина. Мене також вразив один факт із розповіді бабусі про її батька: вже в похилому віці мій прадід міг би набути статусу остарбайтера й отримувати матеріальну допомогу з Німеччини, але не вважав це за потрібне. До кінця життя Микола Якович подумки дякував німцю, який фактично врятував його від смерті, коли забрав з табору на роботу до свого маєтку. І то була найбільша, на думку прадіда, винагорода.

На жаль, бабуся не змогла згадати географічних назв, імен людей, з якими доля пов'язала певні епізоди життя мого прадіда, хоча, можливо, вона про них й не знала. Цілком ймовірно, що ці моменти свідомо замовчувалися в роки бабусиною дитинства. Я шаную пам'ять про моїх близьких. Разом з бабусею та моєю старшою сестрою Іриною ми вже не один раз переглядали старі світлини, але кожного разу я дізнаюся щось нове та цікаве.

Хочу зробити висновок, що Друга світова війна залишила вагомий відбиток в історії моєї родини. Впевнений, якщо в людини є віра й бажання щось змінити, життя обов'язково стане кращим. А ще варто знати долі власних родин, адже зберегти можна те, що запам'ятав, а відтворити - те, що зберіг.

ДОЛЯ ОДНОГО ХЛОПЦЯ...

Зубенко Вікторія, Гортіка Серафима, учениці 7-Б класу
Харківської гімназії № 14 Харківської міської ради
Харківської області, шкільне самоврядування «14 паралель»
Керівник: **Золоташко Яна Володимирівна**, педагог-організатор,
вчитель образотворчого мистецтва

Сазонов Євген Антонович народився в 1925 році, у місті Харкові. Учасник бойових дій у Другій світовій війні. Визволитель міста Харкова від німецьких загарбників. Нагороджений орденами "Вітчизняної війни" I ст., "Орден слави" III ст, медаллю "За бойові заслуги" та ін. медалями.

Далі розповідь ведеться від першої особи, зі слів очевидця...

«Я, Сазонов Євген Антонович народився в місті Харкові в 1925 році. У 17 років добровільно пішов на фронт. За довгий час, перебуваючи на війні, було багато різних епізодів, але пройшло вже більше шістдесяти років, як скінчилася війна. Після війни було багато різних переживань, і хороших, і поганих, після чого стара інформація стирається, а нова надовго володіє тобою...

Що таке фронт? Фронт - це війна, а коли йде війна - фронт всюди. Смерть чатує скрізь, на передовій, на другій лінії фронту і в тилу. Кожен день ти під прицілом ворога. Одна необережність - і ти підірвався на міні, або тебе підстрелив снайпер. Уявіть собі, кругом рвуться снаряди, свистять кулі, а тобі потрібно встати і піти в атаку. Земля тебе не пускає, вона тебе тримає, і немає ніякої сили відтепер відірватися. Але настає така хвилина, і ти встаєш, біжиш в атаку, назустріч своїй долі, або коли на тебе рухається танк, а ти з гранатою лежиш і чекаєш, коли він підійде на відстань метання гранати.

Земля тебе штовхає, щоб ти піднявся і побіг, а ти опираєшся і чекаєш, коли він підійде ближче, щоб докинути гранату. Хіба це можна забути? І так кожного дня. На війні все можна втратити: пам'ять, честь, життя. Але солдат ніколи не втратить саперну лопатку, казанок і особисту зброю. На фронті у кожного своя доля, як і в мирний час, наприклад - обвалився житловий будинок, а під ним залишилися люди, одного врятували живим, іншого

пораненим, а когось - мертвим. Так і на війні, йдеш в атаку - один падає вбитий, інший поранений, а третій продовжує йти. Щоб це все описати, потрібно подумки все це пройти, а це не кожному дано. Якби це було легко зробити, то у нас все були б письменниками, а письменників у нас мало. Після війни прийшла велике життя. Старе з пам'яті стирається, нова інформація видаляє стару. Пішли з життя син, мати, дружина, сестра. Все минуле вважається маленьким горем, нове горе все затьмарює. Все докладно згадати важко...

Це було в Чехословаччині, в Карпатах. Я тоді служив в Київсько-Житомирській дивізії 1й гв.армії 4-го укріпленчеського фронту розвід.роти старшим сержантом, заступником командира взводу. Командир взводу лейтенант Федоров Рем Григорович був дуже хорошим, сміливою людиною, він сам із Ленінграда. У нашому взводі служили грузин, литовець, українці, вірменин і ін. Ми були дуже дружні, як одна сім'я. Вік був від 45 до 18 років, ну це нас не розділяло на старих і молодих, як і зараз.

Дружніше людей, ніж в розвідці, я не зустрічав. Ми ніколи не залишали пораненого або вбитого товариша, обов'язково виносили його, як би не було важко. У нас, коли йдеш на завдання, йде група захоплення і група прикриття. Поки група захоплення з полонених не відповзе, ми, хто в групі прикриття, стояли до останнього патрона. Бої в Чехословаччині, в Карпатах були дуже небезпечними. Потрібно було брати висоти, які були укріплені і заміновані фашистами. Води не було! Пили з кожної ями, де збереглася вода після таяння снігу. Пам'ятаю один добрий день на фронті, один наш батальйон пройшов вперед і потрапив в оточення німців. Командир нашої 30 ст. дивізії генерал-майор Угорський В.П. викликав нашого командира розвід.роти майора Сергєєва О.С. і поставив завдання, допомогти прорвати кільце німців, щоб батальйон міг вирватися з оточенням. Нам із Анатолієм Совою дали на допомогу роту автоматників капітана Алпатова і відділення снайперів. Був розроблений план, поставлена задача - схопити «язика», а мені, гв.старшому сержанту Сазонову Е.А.- з іншого флангу провести розвідку з боєм.

Рота автоматників нас прикривала, наша задача була виконана на відмінно. Батальйон майора Бобка Івана з розгорнутим прапором і криком "Ураааа ..", прорвала кільце і вийшла з меншими втратами. За цю операцію нас нагородили урядовими нагородами, а дивизионная газета написала статтю "Слово розвідникам і автоматникам роти Сергєєва і Алпатова".

Ми були дуже дружні з сержантом Анатолієм Совою, він був дуже чесною людиною; українець, з Кам'янця-Подільського, писав вірші, пісні ... На жаль, він загинув за кілька днів до кінця війни, під час взяття міста Морівськ Острови.

Бережіть і любіть одне одного, щоб спогади, про які писали люди, були тільки про мир і любов. Сазонов Е.А.»

ЯК ДАВНО ЦЕ БУЛО Й ТАК НЕДАВНО...

Зубенко Вікторія, Тортіка Серафима, учениці 7-Б класу Харківської гімназії № 14 Харківської міської ради Харківської області, шкільне самоврядування «14 паралель»

Керівник: **Золоташко Яна Володимирівна**, педагог-організатор,
вчитель образотворчого мистецтва

Гранкін Микола Кирилович

«Так давно це було і так недавно. 2-3 покоління розділяють нас. Ще не пізно дізнатися, як це було з перших вуст, щоб зберегти в пам'яті на папері, щоб передати нашим дітям і онукам; бо є такі речі, які забувати просто не можна... Зробити це сьогодні ще не пізно ...

Ось уже 80 років відділяє нас від того фатального дня, який перевернув життя наших прадідусів і прабабусь, дня, який змусив мільйони радянських людей по-іншому поглянути на життя, визначити, що є найважливішим у житті людини ...

22 червня 1941 року... Вчора ще були випускні вечори. Вчора ще були білі сукні, веселощі, жарти і надії, а завтра була війна. І все, чим жили - залишилося в минулому. Дівчата і хлопчачки 41 року, як розпорядилася війна вашими долями? Вам тоді було трохи більше, ніж нинішнім 10-класникам. Ви були такими різними: сумними і веселими,

щасливими і не дуже, але ви так мріяли про майбутнє: вступ до інституту, перше кохання; всі так хотіли жити! Всі ці мрії перервала війна.

І всі подорослішали водночас. І всі відразу забули «хочу» і твердили «я повинен»; і всі відразу ж забули «моє», бо на довгих чотири роки було тільки «наше»: «наша» Батьківщина, «наш» будинок і раптом відразу ж стало соромно залишитися в стороні від цього «наше». На фронт йшли цілими класами, і гинули теж цілими класами. З тих випускників 1923 року народження в живих залишилася тільки 3%. Тим, хто живе в ХХІ столітті, часто важко усвідомити до кінця вашу жертвовність, вашу рішучість віддати життя за Перемогу, за Батьківщину...»

Гранкін Микола Кирилович народився 18.03. 1926 у селі Червоний Жовтень Харківського району Харківської області. Освіта: 6 класів, Поступив у ремісниче училище при заводі ХЕМЗ, після війни закінчив вісім класів вечірньої школи, будівельно технічне училище. До трудової біографії: в евакуації в Свердловську робота на УЗТМ, після війни працював протягом 49 років диспетчером.

Микола Кирилович потрапив на фронт сімнадцятирічним хлопчиною. Позаду 6 класів навчання в школі, незакінчене ремісниче училище, евакуація в місто Свердловск, робота на Перемогу в тилу на Уральському заводі танкових машин. Не досягши призовного віку, потрапив на фронт. Радянські війська, перемігши під Сталінградом і Курськом, здійснили докорінний перелом у війні. Почалося звільнення. 23 серпня 1943 року було звільнено Харків, 6 листопада 1943 року - Київ. Радянські війська форсували Дніпро, почалося звільнення Правобережної України, що включає в себе 10 вдалих операцій Червоної армії; в результаті однієї з з них радянські війська вийшли до Варшави. Ось сюди, до командувача першим українським фронтом, легендарного Г.К. Жукова, і потрапив Микола Кирилович.

Перший бій-бойове хрещення-отримав під Варшавою. Звільнили Польщу і рушили на Берлін - столицю фашистської Німеччини. Німці ретельно підготувалися до захисту. Кожен будинок - неприступна фортеця, підземні ходи, ціла система укріплень. Кілька десятків тисяч радянських солдатів загинули на підступах до Берліну - загинули за крок до Великої Перемоги. Тут, в 50 км від Берліна, отримав поранення Микола Кирилович. Перемогу зустрів у госпіталі. Всю ніч з 8 на 9 травня ніяк не міг заснути. І ось вранці - Перемога!

Як співалося в усьому відомій пісні: "Пів-Європи ми прокрокували, пів-Землі, цей день ми наближали, як могли".

Ще не скоро побачить будинок Микола Кирилович. Після війни він був спрямований на Волгу, в Ульяновськ, в Гвардійське танкове училище, де до 1950 року навчався командувати зняряддям. Ну і на війні, і по її закінченню, звичайне людське життя триває. Люди закохувалися, творили, жили. Микола Кирилович захопився малюванням.

Картини писав маслом. Оскільки отримати спеціальну освіту не було можливості, займався самоосвітою: ходив у бібліотеку імені Короленка, змалював картини. Коли на виробництві дізналися про захоплення диспетчера, були приємно здивовані.

І вражені. Картини Миколи Кириловича повезли до художнього інституту, де вони отримали досить високу оцінку. Автора запросили на навчання. Але ... Якби не війна ...

Країна отримала б ще й музиканта-акордеоніста. Адже в Ульяновську після війни Микола Кирилович захопився грою на акордеоні. Але доля розпорядилася інакше, і музикою Миколи Кириловича, і творами його художнього мистецтва насолоджувалися не всі співгромадяни, а тільки найближчі і улюблені люди.

У Миколи Кириловича є дочка, Гранкіна Людмила Миколаївна. Вона працює в АК Харківобленерго провідним інженером, продовжуючи династію енергетиків.

Внучка закінчила 14 школу м.Харкова (тепер 14 гімназія) і поступила до медичного училища на фельдшерське відділення. Зараз працює фельдшером.

ГЕРОЙ МОЄЇ РОДИНИ

Іваннікова Єва, учениця 9-Б класу Комунального закладу
«Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради
Харківського району Харківської області
Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

В кожній родині є власні герої. Хтось щодня чесно виконує свої обов'язки лікаря чи вчителя, хтось пожежника чи військового і вони є героями для своєї родини. А мій прадідусь Іванніков Олександр Михайлович був героєм з великої літери – він був Героєм Радянського Союзу. Його вже давно немає в живих, але пам'ять про нього зберігається в нашій родині.

Олександр Михайлович Іванніков (26 грудня 1913 - 16 березень 1974) - Герой Радянського Союзу, учасник Другої світової війни, командир 169-го гвардійського стрілецького полку

В Червоній Армії з 1935 року. У 1938 році закінчив Харківське військово – технічне училище та курси командного складу. На фронті з листопада 1941 року.

Нагороджений орденом Леніна, 3-тя орденами Червоного Прапора, орденами Олександра Невського, Червоної Зірки, медалями.

Пам'ятна дошка, присвячена командирі стрілецького полку О.М. Іваннікову встановлена на Південному вокзалі Калінінграда, на якій викарбовано: «У ніч на 8 квітня 1945 року першими з боєм увірвалися в будівлю вокзалу воїни 169-го гвардійського Червонопрапорного стрілецького полку під командуванням гвардії підполковника Іваннікова О.М.»

6 травня 1975 року Монетна вулиця Калінінграда була перейменована у вулицю імені Героя Радянського Союзу О.М. Іваннікова.

ВІЙНА ОЧИМА ДІТЕЙ

Іванов Матвій, вихованець гуртка «Юні екскурсоводи»

Дергачівського будинку дитячої та юнацької творчості

Дергачівської міської ради Харківської області на базі

КЗ «Дергачівський ліцей №2» Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник гуртка: **Кологойда С.П.**

Друга світова війна... Страшна війна ХХ століття, пекуча рана, яка болить досі чи не в кожній родині в Україні. Не сплять ветерани – не можуть забути загиблих однополчан, своїх рідних та близьких. І поки б'ються серця ветеранів молоде покоління повинно знати події тих страшних років – подій Другої світової війни.

Саме з такою метою учні нашого ліцею щорічно проводять творче дослідження у рамках проєкту «Війна очима дітей». Кожен учень, якому було доручене певне завдання, провів у сімейному колі опитування найстарших членів своєї родини, які жили у часи Другої світової війни.

Мені 10 років, я, Іванов Матвій, учень 4-го класу і про війну знаю з фільмів, книжок, розповіді моєї вчительки, батьків, дідуся й бабусі. Але найбільше мене вразила розповідь прабабусі Кологойди Олександри Терентіївни, яка у березні відсвяткує 99-річчя, на яке, як завжди, збереться вся родина.

Народилася прабабуся (мама мого дідуся Олексія) 1922 року в с. Стариця Вовчанського району. Нелегке було життя її родини. Треба було пережити тяжкі роки голодомору. Батьки шукали кращої долі для своїх доньок і тому переїхали до Дергачів, де пройшло дитинство і шкільні роки Олександри. По закінченню навчання (вчилася вона у Дергачівській сш №1) мріяла стати вчителем географії. Та війна перекреслила всі мрії. Німці захопили Дергачі і молодь силоміць вивозили до Німеччини. До табору праці, на чужину, далеко від рідної домівки потрапила і прабабуся Олександра.

Жінки, які були на фронті, спростували поширену думку, що у війни не жіноче обличчя. Вони розділили нарівні з чоловіками криваву ношу воєнного лихоліття. Не кожен чоловік здатний витримати труднощі війни, а жінки витримували.

Ось такою була і прабабуся Іванова Антоніна Лук'янівна, 1922 року народження (бабуся мого тата Геннадія). Юна дівчина жила мирним життям, готувалась до світлого та щасливого майбутнього допоки на Батьківщину не увірвалася війна... Антоніна закінчила Харківську акушерсько-сестринську школу і пішла на фронт, де надавала першу медичну

допомогу пораненим на полі бою. Виносила з-під вогню, перев'язувала, допомагала робити операції, рятувала життя воїнам...

Друга світова війна ніколи не перестане хвилювати людей, роздираючи старі рани. Ми не хочемо війни, але ж її не хотіли й ті, хто загинув тоді, не думаючи про те, що не побачить більше ні сонця, ні дітей, ні свого будинку. Серед ветеранів Другої світової війни у моїй родині були і чоловіки – це прадідусь Фатєєв Павло Іванович 1924 року народження (батько моєї бабусі Кологойди – Фатєєвої Світлани).

На війні з жовтня 1943 року по 1945, молодший сержант, командир відділення в/ч 47147. Дисциплінований, вимогливий до себе і своїх підопічних. Постійно вболівав за порядок у підрозділі. Чуйний і доброзичливий до товаришів. Завжди з болем і сльозами на очах згадував ті страшні і жахливі кровопролитні роки. Холод і спека, голод і недоспані ночі, яких майже не було під час війни. Інколи не хотілося нічого, згадував Павло – тільки б поїсти та виспатися. Розповідав про поранення. Продовжував військову службу до 1950 року. Часто згадував своїх друзів однополчан, хвилювався про їх майбутню долю. А доля їх розкидала по всіх куточках світу.

У нашій країні немає жодної родини, якої б не торкнулася війна. Моя сім'я — не виняток. Мій прадід, прабабусі пройшли майже всю війну. Вони воювали за Батьківщину, за нас, за те, щоб всі ми жили в мирі, за спокійну дорогу до школи, за моїх друзів і радість спілкування з близькими людьми. На жаль, їх давно немає серед живих. У нашій родині рідко говорили про війну, напевно, дуже важкі були спогади про неї. Але я безмежно вдячний прадіду, прабабусям та всім захисникам нашої Батьківщини.

Спасибі їм за те, що вони не шкодували свого життя, борячись з фашистами. Спасибі жінкам, людям похилого віку та дітям, які стояли біля верстата та повторювали безсмертну фразу: «Все для фронту, все для Перемоги!». Дякуємо тим, хто, пройшовши через страшне випробування полонем, йшов звільняти захоплені міста. Спасибі вам, що, втрачаючи близьких, не здавалися, не опускали рук. Наша вдячність вам за те, що у ваших очах горів вогонь надії.

Ми, молоде покоління, повинні навчитися цінувати мирне життя, адже саме за нього билися на війні наші прадіди.

Вічний вогонь Перемоги не повинен згаснути в наших серцях!

Нам не забути днів війни...

У нашій пам'яті вони.

І ті герої незабутні,

Що з нами йдуть в віки майбутні.

СПОГАДИ ПРО МОГО ПРАДІДА ГУР'ЄВА МИХАЙЛА СЕМЕНОВИЧА

Ісмаїл Світлана, учениця 5-В класу, вихованка гуртка

«Українознавство» КЗ «Козачолопанський лицей»

Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник: **Дигало І.О.**, вчитель української мови та літератури

Дана робота – відтворення архіву даних про учасників, очевидців подій Другої світової війни, спроба побачити ці події їх очима.

Гур'єв Михайло Семенович народився 19 вересня 1923 року, в селі Уди Золочівського району, Харківської області.

У вісімнадцять років був направлений на навчання до військового танкового училища міста Куйбишева. Через півроку отримав звання молодшого лейтенанта, був направлений на фронт командиром танка Т – 34. Брав участь у боях за Харків, під час Ізюмсько – Барвенківської операції. Брав участь у боях за Сталінград.

З вересня 1942 року по листопад 1943 року навчався в московській танковій академії, де йому було присуджено звання лейтенанта.

У листопаді 1943 року його направили на перший Український фронт командиром автомобільного взводу. У січні – лютому 1944 року мій прадід брав участь у Корсунь-Шевченківській операції.

У складі Першого Українського фронту пройшов Польщу. У лютому 1946 року прадід був демобілізований у званні старшого лейтенанта і повернувся додому. Він прослужив у Радянській армії чотири з половиною роки, із них три роки і дев'ять місяців це були роки війни.

Після демобілізації Михайло Семенович одружився, проживав із родиною у Черкаській області. У 1961 році після народження третьої дитини померла його дружина Олександра Гнатівна. І залишився ветеран із трьома дітьми на руках, а найменшій донечці було всього два тижні від народження. Але колишній воїн вистояв. Він зумів виростити дітей, дати їм належну освіту, виховати добрими людьми. І хто знає, коли йому було важче: у роки війни, чи після смерті дружини?

Михайло Семенович до виходу на пенсію в 1983 році працював шофером у колгоспі «Іскра». Помер 5 грудня 2002 року, у селі Уди, Золочівського району, Харківської області.

Особисто я ніколи не бачила свого прадіда, не мала змоги з ним поспілкуватися, бо народилася лише через 9 років після його смерті. Але багато знаю про нього з розповідей своєї бабусі і мами. Слухаючи їх, я можу сказати, що мій прадід був чесною, хороброю, справедливою людиною та гарним батьком.

Старі люди кажуть: «Людина жива поки про неї згадують добрим словом нащадки». Сподіваюся мені вдасться так само, як і моїй мамі зберегти добру пам'ять про свого прадідуся, щоб потім розповісти про нього своїм дітям. Таким чином історія життя та пам'ять про мого прадіда буде збережена.

МОЛИТВА НЕМОВЛЯТИ...

Карбань Євгенія, учениця 9 класу Миколаївського ліцею
Старовірівської сільської ради Харківської області
Керівник: **Денисенко Н. В.**, учитель історії.

Зі спогадів Криволапової Пелагеї Сергіївни 1938 р.н., дитини війни.

Коли почалася війна, я була ще малою, багато чого не розуміла, але жахіття, яке тоді відбувалося, відчувала.

Як прийшли німці, я пам'ятаю... Ми всією родиною ховалися в Горобйовому провулку, подалі від краю села, де ми жили. Коли німецька колона пройшла, повернулися додому, а хата спалена, худоба постріляна, а в нашому погребі увесь куток заховався. Відчуваючи небезпеку, сховалися теж, а німці знов підійшли і зайшли на наше згарище. Односельці, перелякані, сиділи, тремтіли, а я, мала, почала молитися пошепки. Потім усі сусіди говорили, що всіх тоді врятувала молитва немовляти.

Нас тоді взяли жити до себе сусіди, у яких хата вціліла. А німці повернулися і почали стріляти по ній. Ми всі попадали на підлогу, і нас не зачепило, а мій брат руку до підлоги не притиснув, і слід від кулі і досі у нього.

Одного разу до нас прийшов німець, який трохи розмовляв російською, побачив нас, малих, і сказав, що в нього вдома теж діти 3-х і 5-ти років. Він нас не кривдив, а навпаки: то харчами допомагав, то попереджав про обхід. Так ми і перебули страшні роки 1941-1943.

А потім прийшов голод... Поїхали до Москви, а потім - до Львова. Побиралися... Всяко було... Було так, що давали поїсти, а часто гнали і били...

Повернулися додому, а в нас два відра картоплі закопано в садку(заховано). Ми різали її на шматочки. Що їли, а що й посадили на городі.

Пережили дітьми щось страшне, але Бог нас оберігав і рятував. Кажуть люди, що молитва з вуст дитини дуже сильна. Може, через неї я та моя родина врятувалися та пройшли свій шлях. Хто знає?

Мені здається, що одним із найбільших успіхів у житті людини є щасливе дитинство, але я його не мала. Дякуючи Богові, я вижила і гідно прожила життя!

ПОЕТ ВЕЛИКОЇ ДУШІ ТА ЦІКАВОЇ ДОЛІ

Коваленко Ілля, учень 8 класу Пришибського навчально-виховного
комплексу «загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ

ступенів – дошкільний навчальний заклад»
Донецької селищної ради Харківської області
Керівник: **Дерев'янюк Ірина Олексіївна**, вчитель початкових класів

Ніколи в людській пам'яті не потьмяніють і не згаснуть полум'яні роки минулої війни, коли юнаки та дівчата разом зі своїми батьками відстояли та захистили рідну землю від фашистського поневолення. Війна живе в душах людей, які пережили її такими спогадами, що вони ніколи не зможуть забути її.

Немає на Харківщині родини, в якій б війна не залишила шрами. Пройшлась вона і по моїй родині.

Микола Ілліч Мілаш – людина з цікавою долею фронтовика-танкіста, поета. Його доля незвична. Він не тільки на власні очі бачив жах цієї війни, але й сам брав участь у боях. І пройшов його бойовий шлях до самого Берліна.

Народився Микола Мілаш у селі Вербівка в Харківській області в багатодітній родині у грудні 1925 року. Коли голос Левітана сповістив страшну новину про напад на нашу країну німецько-фашистських загарбників йому було 15 років. Старші брати були призвані на війну. А Микола разом з друзями дев'ятикласниками вирішили теж іти до військомату. Їм відповіли, що для солдатів вони ще замалі.

Але хлопчачки виявилися кмітливими. Порадившись, швидко зметикували як вчинити далі. І от з другої спроби все вдалось. Накинувши хто один, а хто – два роки, сповістили комісії, що їм вже 17 або 18 років. Так опинилися хлопці-однокласники в ополченні. Спочатку копали окопи, возили поранених в тил, підвозили снаряди на передову.

Після закінчення училища було присвоєно військове звання молодший лейтенант і відправлено на Калінінський фронт.

Перший бій – головний бій його життя – це бій під Прохорівкою. В цьому бою отримав і перше поранення. Крім цього був поранений ще тричі, мав контузію, сім разів горів у танку. А от у бою на підступах до Берліна за кілька годин до взяття Рейхстагу, його танк було підбито. Члени екіпажу загинули, а Миколу викинуло з танка. Пораненого підібрали солдати із сусідньої частини. І командування відправило похоронку батькам. Але трапилося так, що лист від Миколи прийшов раніше на один день від похоронки. І батьки, які вже отримали дві сумні звістки на старших синів, жахливу новину отримали пізніше, ніж прийшов лист від сина-танкіста.

Дослужився Микола Ілліч за роки війни до командира роти, помічника начальника штабу полку, звільняв рідну Харківщину, Західну Україну, воював у Польщі, Румунії, Німеччині, дійшов до Берліна, штурмував Рейхстаг.

Груди ветерана прикрашали ордени і медалі. Зокрема орден Богдана Хмельницького III ступеня, який вручав йому другий президент України Леонід Кучма в 1997 році. В післявоєнні роки продовжував служити, працював юристом та в правоохоронних органах. Полковник у відставці. Голова Ради ветеранів 1-ї гвардійської танкової армії. Вже перебуваючи на заслуженому відпочинку вів громадську роботу. Поет. Член Міжрегіональної спілки письменників, Міжнародного співтовариства письменницьких спілок, Конгресу літераторів України, лауреат літературних премій.

Автор більше тридцяти поетичних збірок: «Цветы на броні», «Честь имею!», «Стихи с натуры», «...А мене п'ятнадцять миновало...», «От Балаклеи до Берлина», «Балаклея – молитва моя» та інші. Більша частина з яких на військову тематику. Бо сам пройшов через смерть, випробування.

21 травня 2017 року пішов з життя полковник, ветеран Другої світової війни, поет і просто гарна людина Микола Ілліч Мілаш.

Ми повинні пам'ятати, яким страшним лихом стала для нашого народу Друга світова війна. Пам'ять та пошана подвигу людства робить нас сильнішими. Вічна пам'ять героям! Вічна їм слава.

**СПОГАДИ ВЕТЕРАНІВ БОРІВЩИНИ ПРО РОКИ
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

Колісник Анжеліка, Колеснік Ельвіра, Дзимінський Євгеній, Топоркова Анжела, учні 1 класу, **Харченко Вікторія,** учениця 10 класу, вихованці гуртка «Історичне краєзнавство» Борівського будинку дитячої та юнацької творчості Борівської районної ради Харківської області на базі Першотравневої загальноосвітньої школи I-III ступенів Борівської районної ради Харківської області
Керівник: **Ляпка Юрій Миколайович,** керівник гуртка

Ми хочемо знати все про героїв, які захищали нашу землю. Пишаємося ними, їхньою хоробрістю, незламною силою духу, яка допомогла їм стати Героями, Переможцями. Нажаль, ми не владні затримати час, зробити їхнє життя вічним, але ми можемо увіковічнити пам'ять про них і передати їхню героїчну історію нашим нащадкам. Юність, обпалена війною. Та в пам'яті кожного ветерана навіки залишаться ті буремні роки, вірні друзі, які пліч-о-пліч ішли в запеклий бій з ненависним ворогом.

В рамках пошукової роботи ми провели дослідження історії бойового шляху борівських ветеранів, які визволяли кожний окремих населений пункт, входили до складу різних фронтів Другої світової війни, звільняли не лише Україну, але і європейські країни, деякі з них приймали участь у війні з Японією.

Серед них Котко Іван Романович, який народився 15 травня 1924 року в Боровій. У 1942 році Іван Котко розпочав свою військову службу. Півроку навчався у 7 навчальному автотанковому полку 84 гвардії помічником на «Катюші» Довгоочікувану перемогу зустрів у Кенігсберзі в 1945 році, але демобілізувався в 1947 році. Військова дорога Івана Романовича Котка героїчна й відважна про це свідчать ордени «За мужність», «Другої світової війни», велика кількість медалей, серед яких – «Захиснику Вітчизни», медаль Жукова.

Олексій Пилипович Ніколенко. Завдяки своїм спогадам дав змогу дітям, простежити повсякденне життя простих солдат, розповів про звільнення України, Польщі, Німеччини, Чехословаччини. Також повідомив цікаві відомості про настрої місцевого населення по відношенню до радянської армії. Цікавою була інформація про харчування, технічне забезпечення, озброєння радянських бійців.

Шкляр Андрій Тимофійович народився 19 грудня 1923 року в селі Миколо-Комишувате Красноградського району Харківської області.

У серпні 1943 року, Андрій вступає до армії і направляється до Харківського артилерійського училища, яке закінчує через 4 місяці. Всі екзамени здає на «відміну», саме тому начальник училища і запропонував йому вести заняття по ознайомленню з мінометами для бійців, які побували вже на фронті, а в даний момент знаходилися на лікуванні в госпіталі.

Шкляр Андрій Тимофійович пройшов дорогами війни від Києва до самого Берліна. Воював у складі 7-го гвардійського кавалерійського корпусу (1-й Білоруський фронт). За бойові заслуги має такі нагороди: медаль «За взяття Берліна», медаль «За звільнення Варшави», медаль «За перемогу», орден Вітчизняної війни III ступеня. Також має подяки від Верховного Головнокомандуючого Маршала Радянського Союзу Сталіна.

Служба Петра Логвиновича Павленка розпочалася 8 грудня 1939 року, коли його призвали до армії. Спочатку прибув до Ленінграда, звідти до міста Порохова під Псковом, де він проходив курс молодого бійця.

Весною 1941 року бійці їхнього батальйону були направлені в Литву для будівництва військових укріплень (дотів). Ось тут і застала бійців війна. Хоч як намагались організувати оборону, але натиск добре озброєного ворога був сильним і тому червоноармійці змушені були відступати аж до зимових квартир поблизу Талліна.

Весною 1942 року лейтенанта Павленка було направлено на Північно-Кавказький фронт. Тут він призначений командиром роти 24-го гірського-мінноінженерного батальйону, в складі якого воював під станицями Київською та Кримською.

Потім були Ленінградський і Карельський фронти, навчання в Московській вищій офіцерській інженерно-мінній школі Червоної Армії, яку закінчив у квітні 1945 року. Отримав короткотермінову відпустку додому. Та війна тривала. Його направляють на

Байкальський фронт, де йшла війна з Японією. Тривала воно не довго – до 2 вересня 1945 року.

Важко знайти слова, якими можна було б передати всю вдячність за безсмертний подвиг переможців у найжорстокішій війні, якої зазнало людство. Грядущі покоління у вічному боргу перед Вами за обірвану війною юність, за надзвичайну мужність, силу духу, самопожертву, які Ви проявили в боях за рідний край. Подвиг воїнів-переможців невіддільний часу, як і безмежна наша вдячність усім, хто відстояв нашу Вітчизну.

ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Кондрацький Максим, учень 7-А класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 140 Харківської міської ради Харківської області.

Керівник: **Курганська С.І.**, вчитель української мови та літератури

Дана робота - спроба побачити війну очима Зосімова Андрія Денисовича-фронтовика, оstarбайтера, в'язня нацистських таборів.

Автор роботи - правнук учасника бойових дій, відтворює свої враження, які виникли після розповідей ветерана і пошукової роботи, що була проведена через мережу інтернет в архівах декількох держав.

Це усвідомлення того, яким був шлях простої людини від рідного села до Берліна, через майже найжорстокішу битву Другої світової війни, полон, рабську працю на австрійського фермера і концтабір.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі опублікованих документів та матеріалів, критичного переосмислення спогадів ветерана висвітлити події часів Другої світової війни з позиції об'єктивності та історичної правди.

Для досягнення мети потрібно вирішити такі завдання:

- проаналізувати факти, які мають відношення до даної теми
- провести пошукову роботу через мережу інтернет
- зібрати спогади очевидців
- систематизувати спогади фронтовика, матеріали архівів, статей періодичної літератури, книжок.
- розповісти про війну через долю окремої людини

Актуальність теми полягає в усвідомленні того, що події Другої світової війни не повинні мати термінів давності, а героїчний дух переможців не можна втрачати в часи, коли на терена нашої держави знов прийшла війна.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає в тому, що викладені в ній матеріали можуть слугувати основою для подальшої розробки даної теми.

ТИХ ДНІВ НЕ ПОМЕРКНЕ СЛАВА

Кононенко Дар'я, учениця 9 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області.

Керівник: **Гацман Н. В.**, учитель української мови та літератури, спеціаліст II категорії.

Нам не забути днів війни...
У нашої пам'яті вони.
І ті герої незабутні,
Що з нами йдуть в віки майбутні.

Пам'ять... Це не просто частина історії. Пам'ять – це наша совість, біль, наша гордість. Пам'ять наших дідів, батьків і старших братів, пам'ять вічно молодих солдатів і офіцерів, що мужньо боролися з ворогом і перемогли, пам'ять тих, хто поліг смертю хоробрих, пам'ять всіх, чий серця обпалила Друга світова війна ... Війна...

Війська фашистської Німеччини на чолі з Гітлером хотіли завоювати, поневолити нашу країну. Але наш український народ разом із братніми народами колишнього

Радянського Союзу визволити свою землю, вигнати ворога, хоча й дорогою ціною. У цій війні загинуло більше 20 мільйонів невинних людей. А скільки згарищ, руїн, страждань, голоду і холоду завдала війна нашому народові.

Друга світова війна почалася 1 вересня 1939 р. Того вікопомного вересневого дня гітлерівська Німеччина напала на мирну Польщу. Ця іскра швидко перетворювалася у світову пожежу. А вже 17 вересня 1939 року Сталінська радянська імперія, що важким чоботом розтоптала Наддніпрянщину, під лицемірним приводом порятунку Західної України від нацистських окупантів кинулася й собі звиряче шматувати Польщу, до складу якої на той час входили західноукраїнські землі... Побоючися подальшого наступу сталінської Червоної Армії, Гітлер ударив першим. Сталося це недільного ранку 22 червня 1941 року. У вогняному смерчі Другої Світової війни запалала вся Україна...

Ця війна зруйнувала й мирне життя мешканців району. Уже в червні 1941 року було проведено мобілізацію в армію, а тисячі жителів району брали участь у будівництві оборонної лінії навколо Харкова, що проходила в районі сіл Гаврилівки, Солоницівки, Пересічного, Вільшан і станції Ріпки (Богодухівський район). Понад 3 тисячі жителів району виїхали на спорудження оборонної лінії біля міста Чернигова та станції Крути.

22 жовтня 1941 року німецькі війська увійшли в Деркачі. Окупація принесла в район багато горя. Фашисти встановили кривавий окупаційний режим. У райцентрі окупанти розстріляли і замучили 122 радянських громадянина. В травні-червні 1942 року було розстріляно 20 радянських військовополонених. За час окупації до Німеччини з району у рабство вивезли 14697 мешканці. 8 тисяч мешканців району не повернулися з війни. У братських могилах Дергачівського району поховано 10 140 загиблих солдат і офіцерів.

Під час окупації у районі діяла підпільна партійна організація, яка мала у своєму складі 19 осіб, серед них – третій секретар РК КП (б)У М.Б.Ясновицький, голова райвиконкому Д.С.Коваль та ін. Крім того було створено декілька партизансько-диверсійних груп у Вільшанах, Козачій Лопані, Черкаській Лозовій та інших населених пунктах, але знайшлися зрадники, і майже все підпілля в 1942 році було розгромлене.

13 лютого 1943 року Радянська Армія вперше визволила Деркачі і район, але вже 10 березня наші війська були змушені відійти під натиском фашистських військ. Остаточного селище було звільнено лише 19 серпня 1943 року під час Харківсько-Белгородської наступальної операції.

Наша перемога – це ні з чим незрівнянна втілена легенда, якої не знав світ, це титанічний подвиг воїнів старшого і молодшого поколінь, це рани і смерть братів і сестер, котрі не шкодували життя в ім'я тих, хто живе і трудиться сьогодні. Друга світова війна стала однією з найбільших трагедій в житті українського народу за всю багатовікову історію. Вона принесла лихо і біль майже у кожну сім'ю.

Не залишають байдужими і подвиги нашого односельця- Кулика Костянтина Яковича. Народився герой 17 січня 1926 року. Його батьками були Кулик Яків Опанасович та Кулик Палагея Василівна. Батько працював у колгоспі, а матір була домогосподаркою, адже родина мала восьмеро дітей. Костянтин Якович був сьомою дитиною. Навчався наш герой у Слатинській середній школі. Після закінчення школи пішов на війну 16 серпня 1943 року, а повернувся з війни в червні 1950 року.

Зі спогадів Костянтина Яковича: «Був страшний і запеклий бій. Ворог не хотів відступати. Почався сильний артилерійський обстріл. Він був коротким, але дуже потужним. Активно діяла авіація: одна група відлітала, а інша прилітала. У цей час ми з товаришем залягли в капонірі - землистому укритті. Від маси танків, які рухались, вибухів тисяч снарядів і авіаційних бомб сонце майже сховалось, так що ледь-ледь проглядався його диск. Видимість була погана. Від пилуки та кіптяви двигунів танків дихати було нічим. Як тільки виднівся силует танка, ми стріляли та дивились: якщо є спалах - влучили. Вороги припиняли наступ.

Але враз почувся вибух. Ми залягли глибше. Вибух повторився ще раз, і все затихло. Я крикнув: «Відходимо!» - і глянув на товариша. Але він не піднявся. По його обличчю текла кров. Уламок від снаряда влучив йому в голову. Товариш загинув... Наші війська почали

штурм і противники відступили. А наступного дня нам повідомили про перемогу Радянської Армії і закінчення війни».

Костянтин Якович має нагороди: 6 медалей, 2 ордени: «Червоної Зірки», «За визволення Кенігсберга». Після війни Костянтин Якович працював токарем 308 заводу у м. Харкові. Одружився. Народилися діти. Згодом пішов на пенсію. Зараз у Костянтина Яковича велика родина: двоє внуків і троє правнуків.

Немає сім'ї, якої не торкнулася б пожежа Другої світової війни. Але подвиг людей, котрі винесли на собі всі труднощі та поневіряння тієї страшною війни живе у наших серцях без сумніву буде жити у свідомості прийдешніх поколінь. Все далі в історію відходять жорстокі битви, в яких наш народ проявив справді героїчну мужність, відстояв честь і незалежність Батьківщини.

9 травня 2021 року виповниться 76 років історичної Перемоги у найбільшій і найкривавішій війні. Але й сьогодні величний подвиг захисників і визволителів залишається невичерпним джерелом патріотизму, вірному служінню своєму народу. Важко знайти слова, якими можна було б передати свою вдячність за безсмертний подвиг переможців у найжорстокішій війні, якої зазнало людство. Грядущі покоління у вічному боргу перед Вами за обірвану юність, за надзвичайну мужність, силу духу, самопожертву, які Ви проявили в боях за рідний край. Подвиг воїнів - переможців непідвладний часу, як і безмежна наша вдячність усім, хто відстояв нашу Батьківщину. Обов'язок нащадків – бути гідними Вашого життєвого подвигу, усіма своїми справами утверджувати мир, злагоду та суспільну гармонію на українській землі.

МІЙ РОДИЧ ПІД ЧАС ІІ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Копитько Микита, учень 9-Б класу Комунального закладу
«Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради
Харківського району Харківської області
Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

Родина моєї бабусі дуже велика. І хоча моя бабуся народилася в 1949 році – вже після війни, її старші брати та сестри разом з родиною пережили війну.

Мій прадід Пилип Микитович Явніков пішов на фронт. Після війни повернувся з пораненнями та багатьма нагородами. Найповажнішою нагородою була медаль «За відвагу». Нагороди прадіда досі зберігаються у нашій родині як пам'ять про його подвиг.

Прабабуся Марія Трохимівна Явнікова залишилася в своєму домі в селі Велика Бабка під Чугуєвом з трьома маленькими дітьми та старенькою паралізованою матусею.

В село прийшли німці і розселилися по хатах жити. В нашій домівці також жили німці, але поводити вони себе як звичайні люди, а не як жорстокі загарбники. Розуміли голод родини і допомагали маленьким дітям. Подвиг прабабусі був не менший, за подвиг прадіда. Вона тривалий час жила в страху за життя своєї родини та намагалася здолати страх перед німцями.

Друга світова війна залишила не тільки фізичні поранення на тілі мого прадіда, які в похилому віці дуже заважали йому жити та погіршили його здоров'я, а й великі душевні рани у всієї родини – у прабабусі та братів і сестер моєї бабусі.

Ті часи позаду. Прадід та прабабуся померли до мого народження, але історії про нелегке воєнне життя та подвиги прадіда живуть в нашій родині!

ОСТАРБАЙТЕРИ. МАЛЕНЬКІ ЛЮДИ НА ВЕЛИКІЙ ВІЙНІ

Кошелева Дарина, учениця 10 класу Миколаївської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів Зачепилівської селищної ради Харківської області,
вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» Зачепилівського БДЮТ
Керівник: **Владимирець О.М.**, вчитель історії

Дана робота – це розповідь про життя молодих дівчат-остарбайтерів, наших землячок, які були примусово вивезені на роботи до Німеччини. Тема остарбайтерів досі залишається «білою плямою» в українській історії, незважаючи на масштаби трагедії.

Жителі України, незалежно від того, поїхали вони до Рейху добровільно чи примусово, мали однаковий соціальний і правовий статус – перебували в безправному становищі. Їм необхідно було носити спеціальну нашивку на одязі.

Шанси на виживання залежали значною мірою від того, куди людина потрапляла: на державне виробництво, де умови праці та побуту були найважчими, чи до сільського господаря, де було легше прохачуватися.

Від табору до табору, від господаря до господаря умови життя вихідців з України різнилися. Багато хто з примусових робітників зміг через багато років по війні розповісти про допомогу й співчуття місцевих працівників, людяне ставлення до них «бауерів» (німецьких фермерів).

Територія Зачепилівщини була окупована восени 1941 року. Частини румунської армії увійшли в села Олександрівка і Забарине 8 жовтня 1941 року. Комісаріат розмістили в приміщенні колишньої контори. Його стіни були прикрашені плакатами, що прославляли життя в Німеччині, запрошували на роботу, змальовуючи її як велике благо.

На початку 1942 року на роботу запрошували добровольців. Вже наприкінці року стали брати молодь, незважаючи на вік, навіть 16-17-річних. Активну участь у агітації та відправленні на роботи в Німеччину проводив бургомістр.

Молодь поспіхом брала шлюб, бо одружених до Німеччини не відсиляли. Кому не пощастило одружитися, намагалися не потрапляти на очі поліцаєм, переховуватися під час облав. Та не всі змогли уникнути відправки до Німеччини. Всього було вивезено близько 40 чоловік.

Про долю остарбайтерів розповіли наші односельчанки: Коробка Антоніна та Савченко Ольга.

Савченко Ольга Тихонівна (1924 – 2012). Була вивезена до Німеччини навесні 1943 року у місто Віттенберг. Працювала на фермі - доїла корів. Ставлення господині до Ольги було відверто зневажливе. Через рік дівчина змінила господаря і стала домашньою прислугою в родині солдата Вермахту, що загинув на східному фронті. Звільнена була передовими загонами Червоної Армії.

Коробка Антоніна Марківна (1923 -2013). Навесні 1943 року Антоніна, як і всі інші молоді дівчата і хлопці 1924-1926 року народження, отримала на руки наказ прибути у відділок для відправлення в Німеччину.

Привезли у Німеччину (назви міста Антоніна не пам'ятає), поставили молодь на площі в шеренгу, переписали і розподілили згідно робочих заявок. Тоня та ще двоє дівчат, Марія та Дуня, потрапили в одне село до різних господарів.

Родина, в якій жила Антоніна, приязно ставилася до неї: працювали разом, дарували подарунки на свята, завжди запрошували до столу, дозволяли ходити в церкву. Коли стала розуміти мову, то відчула і те, як самі німці ненавидять війну, яка забрала життя їхніх рідних.

Подрузі Антоніни, Марії, господар давав лише об'їдки зі столу. Тоді вона почала відбирати частину пайки у собаки, через що собака дуже схуд. Коли господар про це дізнався, заявив до поліцейського відділку. Поліцай приїхав, розібрався і наказав господареві добре годувати дівчину.

Інша, Дуся з Донбасу, посварилася зі своєю хазяйкою, і її покарали. Вісім днів вона стояла по коліна у холодній воді підвалу.

У квітні 1945 року дівчата опинилися в американській зоні окупації, і їм був даний дозвіл повертатися додому.

Через місяць поневірянь фронтовими дорогами дівчата дісталися рідної домівки. Їм тоді було по 20 років, а попереду - ціле життя. Та факт перебування в Німеччині під час війни ліг чорною плямою на їхні біографії. Адже радянська пропаганда прославляла воїна-переможця, партизана, підпільника, а про колабораціоніста, в кращому випадку, не

згадували. Лише в 90-х роках остарбайтери змогли поділитися своїми спогадами про цей важкий період в їхньому житті.

ДИТИНСТВО, ЯКЕ ПОРУЧ...

(Зі спогадів Єкімової Ганни Іванівни 24.09.1928 р.н., дитини війни)

Криволапова Анастасія, учениця 6 класу Миколаївського ліцею

Старовірівської сільської ради Харківської області

Керівник: **Денисенко Н. В.**, учитель історії.

Восени 1941 року прийшли німці в наше село, яке тоді називалося Мелихівка. Я була вже дівкою і мешкала з мамою, бабусею та чотирма братами. Двоє моїх братів були повнолітніми і пішли на фронт, а двоє малих залишилися вдома. Батько наш помер ще у 1933 році, і ми росли сиротами.

Деякі мешканці нашого села зустрічали німців «з хлібом-сіллю», а більшість поховалися по хатах. Потім нам наказали зібратися в центрі села для оголошення «Нового порядку».

Поки ми були на зборах, німці повитягали з дворів худобу та птицю. Згодом заарештували мою матір, бо старша сестра була одружена з комуністом.

Часи були скрутні. З їжею було геть погано. На місцях, де проходили бої, ми бігали серед мертвих і шукали харчі. Одного хлопця за це навіть розстріляли.

Коли німці вирішили просуватися далі на схід, то зігнали усіх на ремонт дубового мосту у сусідньому селі Парасковія. Одні лагодили міст, а інші слугували живим щитом-прикриттям, бо в небі літав радянський літак, але він не стріляв по нас. Німці почали його обстрілювати.

Згодом вони прийшли за мною... Вороги хотіли забрати мене на роботу до Німеччини. Я побігла городом, а вони стріляли, але мені вдалося втекти. Так було моторошно...

А ще було у нашому селі й таке... Один німець порушив наказ, так його змусили викопати собі могилу, а потім застрелили і закопали у ній. Виходить, що сам собі викопав могилу.

1943 року німці відступали і палили вулиці і хати. Горіла і наша хата, але ми загасили. Згорів тільки дах. А потім теж важко було, але хоч німці пішли...

Згадую оце і думаю, що це було нібито вчора, а роки ідуть собі та йдуть. А я вже стара, ходжу погано, а уві сні тікаю від німців, наче дитина. А вони стріляють і стріляють...

Давно це було, але я буду пам'ятати аж до смерті. Багато разів вона була поруч, але мені пощастило вирватися з її пазурів. Я вдячна долі за те, що й досі топчу ряст на цій землі.

ПАМ'ЯТЬ СЕРЦЯ

Кузнецова Софія, Пирожкова Анастасія, учениці 9-А класу, гурток

«Історичне краєзнавство», Центр позашкільної освіти

Чкаловської селищної ради Чугуївського району Харківської області

Керівник: **Пастухова Тетяна Михайлівна**, вчитель української мови та літератури

Коробочкинського ліцею Чкаловської селищної ради

Чугуївського району Харківської області

Дана робота – результат пошукової роботи гуртківців. Працюючи з архівними документами, учні з'ясували долі багатьох селян, що не повернулися з війни додому. Наведемо лише декілька розповідей про воєнне лихоліття. Багато коробчанпройшли фронти, повернулися додому, працювали на благо Вітчизни, жили не тільки своїм життям, а й за кожного загиблого товариша. Ми з'ясували, що з нашого села на фронтах Другої Світової війни воювало 450 чоловік, це не враховуючи «чорнорубашечників» (так називали селян, які приєдналися до військових частин після визволення села, бо були одягнені в цивільний одяг). Більше 400 чоловік було відправлено на примусові роботи до Німеччини. Багато, хто повернувся додому після визволення з таборів, а деякі загинули на чужині. Ми записали

спогади коробчан, що в роки війни були дітьми. Це Єлецька Ніна Кирилівна, учитель-пенсіонер, Попова Лідія Василівна, поштар-пенсіонер, Домріна Марія Яківна, Пузикова Клавдія Михайлівна. Спогади учасників війни були записані ще пошуковою групою «Слідопит» у далеких 80-х роках минулого століття, збереглися і листи з фронту.

Авдєєв Петро Григорович служив в армії водієм, обслуговував запуск моторів літаків автостартером. У серпні 1942 р потрапив на Волгоградське напрямком в м. Камишин, був на обслуговуванні винищувачів Як особливої ескадрильї Верховного Головнокомандування ПС-2, яка вела бої за Волгоград. Брав участь в боях зі знищення Волгоградської угруповання. У червні 1943 р обслуговував нічні бомбардувальники американської марки Б-2, але вже не стартеристом, а на бензовозі. З липня 1944 р в Одеській області перейшов на обслуговування авіації винищувальної дивізії, прославленого комдива А. І. Покришкіна, тричі Героя Радянського Союзу.

Домрін Іван Архипович у 1943 році був призваний на фронт. З листопада 1943 року до травня 1945 року воював у складі 46-го зенітного кулеметного полку. Воював у складі 1-го Українського фронту, згадував Рокоссовського, Толбухіна. Звільняв Прагу, Угорщину, Албанію, Болгарію, Чехословаччину.

Єлецькому Андрію Петровичу особисто була видана довідка в тому, що «йому за відмінні бойові дії при форсуванні Дністра, оволодінні містом Бельці і виході на державний кордон СРСР Верховний Головнокомандувач Маршал Радянського Союзу товариш Сталін наказом від 26 березня 1944 року оголосив подяку».

Єлецький Павло Митрофанович згадував: «У 1944 році вісімнадцятирічним хлопцем був мобілізований в Радянську Армію. Служив спочатку в 53-ому стрілецькому полку, потім в 5-ому навчальному автополку, потім до закінчення війни служив в 43-ій винищувальній протитанковій бригаді 65-ого полку. Вперше бойове хрещення отримав в Угорщині під містом Кечкемет».

Рютін Іван Омелянович пройшов усю війну і повернувся додому.

Коли почалася війна, Іван Омелянович служив в армії і відразу пішов на фронт. Воював він трохи, бо потрапив у німецький полон. Він сім разів тікав, на сьомий раз йому вдалося втекти з одним солдатом. Друга вбили, а його поранили. Поранений Іван Омелянович заповз в сарай в селі Балаклійського району. Його знайшла жінка на ім'я Уляна, вона його вилікувала і німцям та поліцейським говорила, що він її син. Коли німці пішли, він повернувся додому і знову пішов на фронт. У 1943 році брав участь в Курській битві і був поранений під Прохорівкою.

Загорюєва Валентина Василівна загинула. На початку війни закінчила курси медсестер. Потім добровільно всім курсом пішли в Радянську армію – серпень-вересень 1941 року. Надіслала один лист в липні 1942 року з фронту з м.Тіфін Ленінградської області:

«Вже рівно місяць пройшло з того дня, як я покинула рідне село

Привіт з Ленінградської області!

Добрідень! Привіт, дорогі і рідні Татко, Мамочка, Льоничка і Толичка! Пишу листа, а серце гризуть сумніви, чи дійде мій лист до Вас, чи потрапить він комусь з Вас в руки? За час довгої розлуки з Вами я в багатьох місцях побувала, багато побачила, багато чому навчилася. На теперішній час я жива і здорова, чого і Вам бажаю, мої дорогі! В даний час я працювала в госпіталі, а до першого січня була в частині...» Лист зберігається в родині Загорюєвих. Ще в наявності є листи від Яковлева Івана Івановича та Саяпиної (Гусарової) Олександри Василівни.

Шишков Олександр Якович, кавалер двох орденів Слави. 24 червня 1945 року старший сержант Шишков серед одинадцяти тисяч радянських воїнів, які вижили, вистояли в кривавій битві з фашистами, добили ворога в його лігві, пройшов урочистим маршем мостовою Красною площею на знак підтвердження Великої Перемоги.

Тема війни і миру – найголовніша проблема, яка хвилює українське суспільство. Ми з повагою ставимося до захисників нашої Батьківщини і пам'ятаємо тих, хто своїм життям зберіг мир на землі. Кожен має пам'ятати про страшні наслідки будь-якої війни та цінувати золоті секунди миру та спокою. Тільки разом ми здатні подолати всі негаразди, бо сила українців в єдності. Лише так можна досягти найвеличнішої мети – миру на нашій землі.

НИХТО НЕ ЗАБУТИЙ, НИЩО НЕ ЗАБУТЕ!

Куманцева Віра, учениця 4-Б класу
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 80
Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Сівцова О.О.**, учитель початкових класів

Мільйони життів віддав наш народ за Перемогу в найкривавішій війні в історії людства. Ми ніколи не повинні забувати про це. На долю мого прадіда припало зазнати увесь тягар воєнного лихоліття. Коротко про його нелегкий життєвий шлях я б хотіла розповісти.

Народився Пасмор Ілля Антонович 1 січня 1926 года у селі Мартове Печенізького району Харківської області.

Батьками Іллі Антоновича були прості селяни, робітники колгоспу. У родині було троє синів: Ілля, Іван та Василь. До важкої праці брати звикли з раннього віку: пасли телят, доглядали худобу, працювали в полі, вели домашнє господарство. У роки дитинства їм довелось пережити весь жах голодомору, коли від голоду помирали односельці. Страждання дуже згуртувало братів, усі вони дожили до глибокої старості, підтримуючи один одного словом і ділом.

Закінчив Ілля Антонович 5 класів середньої школи, потім працював трактористом у сусідньому селі Косянівці. Про початок війни хлопець дізнався одного літнього дня від матері свого друга, що прибігла сповістити дітей, які грались м'ячем. У рідному селі Мартовому на березі річки Сіверський Донець німці розмістили свою передову. Мешканців села вони примушували викопувати бліндажі, а потім розстрілювали їх. Так і сталось з братом Іваном. Та на диво він один з усіх вижив під час розстрілу. Іван отримав важкі поранення, але крідькома вибрався з-під мертвих тіл односельчан. На все життя він залишився інвалідом.

У 1944 році вісімнадцятирічним юнаком Ілля був призваний до армії, до полку урядового зв'язку. Завданням взводу, в якому служив Ілля Антонович, було забезпечення зв'язку між командними пунктами. Працювати доводилось переважно у нічний час, у повній темряві. Лінії зв'язку прокладались таємно, під ворожими обстрілами. Товариші гинули на очах, та часу на розпач не було, треба було швидко робити спільну справу.

Рядовий Пасмор був направлений до Польщі, де у той час був наступ на Варшаву. Нагороджений медаллю «За взяття Варшави».

За відмінні бойові дії пів час визволення окупованої Польщі мій прадід має наступні нагороди:

- 1) за оволодіння містом Варшава;
- 2) за оволодіння містами Лудзь, Кутно, Тмашув, Гостишен та Ленчішен;
- 3) за оволодіння містом Гнезен (Гнезно);
- 4) за оволодіння містом та фортецею Роїн.

Після визволення Варшави напрямок руху війська був тільки вперед, на Берлін.

День Перемоги мій прадід зустрів у Берліні під час його штурму, у якому він брав безпосередню участь, був на завданні командування.

Головною своєю нагородою, «За взяття Берліна», мій прадід дуже пишався.

Після закінчення війни Ілля Антонович продовжував служити ще 5 років у Грузії до 1950 року. Його повк перекинули до Тбілісі, столицю Грузії, де він налагоджував урядовий зв'язок та прокладав кабельні лінії до міста Сухумі.

Після демобілізації мій прадід прибув до Харкова, отримав ділянку під будівлю у селищі Бабаї, одружився з прабабусею Пасмор Неонілою Яківною. Почав працювати на Харківській взуттєвій фабриці №5, де пропрацював до пенсії 35 років наладчиком швацького обладнання. На відпочинку займався вирощуванням овочів на своїй ділянці. Дуже любив пригощати нас вирощеними власноруч плодами.

Помер Ілля Антонович у віці 87 років 26 березня 2013 року.

Я пишаюсь своїм прадідом, вважаю його справжнім героєм. Він мужньо пережив всі складності війни, ніколи не падав духом, з оптимізмом дивився у майбутнє, завжди вірив у Перемогу.

Наша родина береже у пам'яті розповіді прадіда про війну, а документальні свідоцтва й нагороди - у сімейному архіві.

Його життя – це досвід справжньої мужності, наполегливості й сумління заради нащадків, заради свого народу.

ВІЙНА У СПОГОДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Курганський Юрій, учень 7 класу Комунального закладу
"Безруківський ліцей" Дергачівської міської ради
Харківської області
Керівник: **Малець Т.С.**, заступник директора

*«Мій перший віри написаний в окопі,
на тій сипкій од вибухів стіні,
коли згубило зорі в гороскопі
моє дитинство, вбите на війні...»*

Ліна Костенко

Ми, діти, внуки і правнуки визволителів - спадкоємці їх великої Перемоги, пам'ятаємо полеглих і свято шануємо живих за їх героїчні ратні подвиги, їх самовіддану працю заради свободи і незалежності нашої Батьківщини, за ради нашого світлого майбутнього.

Ми, які не знають жахів тієї тотальної війни, приносимо глибоку вдячність всім, хто не щадив себе на фронті і в тилу, хто визволив Україну, хто відродив з руїн і попелу її міста і села!

«Ніхто не забутий! Ніщо не забуте!» - лунають ці слова в травневі дні. Вони на устах і в очах дітей і дорослих, вони в малюнках і в похилених головах, вони в весняних квітах, покладених до підніжжя пам'ятників, вони в наших серцях...

Вічна слава переможцям!

Усі ми знаємо про страшні події 1941-1945 років. Нічого немає страшнішого, ніж війна. І на очах у дітей були ріки крові, постріли, безсонні ночі. Та щодня дітей Другої світової війни стає все менше і менше. Тому, щоб залишити про них щось на вічну згадку, я не втрачаючи свій шанс, розпитав колишню випускницю Безруківського ліцею (Завгородню Ірину) про її дідуся, Зіньківського Івана Федотовича - про його тодішню долю. І ось розповідь Ірини: Зіньківський Іван Федотович.

Народився мій дідусь 7 липня 1922 року в місті Дергачах, в родині сільського робітника Федота Леонтовича. Батько працював в колгоспі бригадиром. Мати, Євдокія Павлівна, жінка з ніжним і чуйним серцем, виховувала п'ятьох дітей: два сина і три доньки. Дідусь був другою дитиною в сім'ї. 1929 році він пішов до школи, де дуже плідно і старанно вчився. Закінчивши семирічну школу пішов працювати в колгосп. Працюючи, вивчався на слюсаря. Час минав швидко. 16 жовтня 1941 року, коли дідусеві було лише 19 років, його забрали на фронт. Йому, ще зовсім молодому, дали в руки гвинтівку, якою він не вмів користуватися. Таких, як він, було 800 чоловік. Вони йшли пішки з Белгорода на Урал. Потім з Уралу до міста Вольська, а з Вольська по річці Волзі ще 12 км. до селища Рибне. Мороз тієї зими видався на славу (- 42 градуси). З 800 чоловік - 70% обморожений. Мій дідусь ледь залишився в живих. Його ноги були покриті кригою, руки вже не відчували нічого. Саме там, в Рибному, відбулися тренування, після яких їх в товарних вагонах відправили в Смоленск. Зі Смоленська ішли пішки ще 80 км на фронт. 10 листопада 1941 року Вони виступили проти німецько-фашистських загарбників. Мій дідусь, ще зовсім юним і молодий, став на захист вітчизни, став на передовій.

Зима була суворою. А ще суворою виявилась доля. 26 березня 1943 року дідусь був поранений і попав до шпиталю, де пробув на лікуванні два місяці. Ще не зовсім одужавши - знову на фронт, на передову. Знову окопи, постріли гармат...

І знову поранення.

8 місяців лікування в шпиталі не допомогли дідусеві повністю одужати. Він, вже не здатний до боротьби, був звільнений від воєнного обов'язку.

На початку 1945 року дідусь приїхав додому. Сестру Параску було забрано в Германію. Зустрів дідусь мій перемогу зі сльозами на очах. Хоча й був він вдома, але душа, думки його були разом з бійцями, були на місці перемог. За відвагу, за безстрашшя, за ризик своїм життям на благо Вітчизни дідусь був нагороджений багатьма орденами та медалями. На жаль, багато нагород було загублено. Серед нагород і орден "слави першого ступеня".

Та на цьому життя не закінчувалося. Час минав і треба було якось налагоджувати життя. 24 травня 1946 року одружився він з гарною дівчиною Наталкою. Життя почало набувати якогось сенсу. 23 лютого 1947 року народилася в дідуся дочка Зіньківська Євдокія Іванівна.

З 7 січня 1949 року працював завгоспом в Дергачівській ЗОШ №1. Школа навіки запам'ятала дідуся не тільки як завгоспа, ветерана війни та праці, і просто як чуйно людину з ніжним і лагідним серцем. Пропрацював в школі аж до 1990 року. Він, інвалід війни, отримав безліч нагород та почесних грамот. 28 жовтня 1988 року обірвалася часточка дідусеві души померла його дружина. Та на цьому життя не закінчилася. В нього є дочка, внуки. Є те, за що він воював. Те, для чого потрібно жити. Часто згадував дідусь свої воєнні роки, свої 33, 39 та 49 армії, лейтенанта Фітільова, який за хорошу оборону отримав звання командира, та найкращого друга воєнного - Івана Боброва. Визволення міст і страшні бої, безсонні ночі і холодні зими...

І згадував оцей маленький віршик, який не тільки підіймає настрої, а й дає змогу нову усвідомити, що покладали солдати свої життя не дарма:

*«Дякуємо, солдати,
Вам за рідний край,
За яскраве сонце,
За квітучий май!»*

МОЯ БАБУСЯ – ДИТИНА ВІЙНИ

Кучерявий Сергій, учень 7 класу Караванської гімназії
Люботинської міської ради Харківської області

Керівник: **Цехмістер В.Б.**, вчитель історії, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

Дана робота – це спроба автора більше довідатися про свою родину. Кучерява Лідія Марківна має статус дитина війни. В цьому році виповнюється рівно 80 років, як почалася величезна трагедія для долі багатьох українців, напад нацистської Німеччини на Радянську Україну. Саме 20 листопада 1941 року народилася моя бабуся вже в окупованій на той час Україні. Для моєї бабусі це великий дарунок долі, що попре всі негаразди вона народилася і прожила достойне життя.

Автор роботи відтворює власні враження після розповіді Кучерявої Л.М. Цінність даної роботи полягає в спробі автора узагальнити матеріал із сімейної історії, зберегти його для майбутніх поколінь.

Кучерява Лідія Марківна (дівоче прізвище Черепова) народилася в сім'ї селянина в Селі Корбини Івани Богодухівського району Харківської області. Про день свого народження бабуся дізналася із розповіді своєї мами Черепової Віри і написала віршовану розповідь:

Мамо, розкажи про війну

Запитали ми в мами,
Як тоді у війну було?
Не забула з роками,
Як німці захопили село?

Розповідала нам вона
Аж сльози бриніли в очах,
«Хай буде проклята війна!

Скажу одне, це просто жах!»

Вже рік сину був до війни,
А в сорок першим донька
Мала з'явитись на світ,
Таке не забути довіку.

Молодь в Німеччину брали

Вивезли сестру і брата.
Працювати всіх заставляли,
Щодня горіла чиясь хата.

На полі була я з людьми,
Важко було вже на той час
Допомагала сусідка мені.
Втекли не помітив німець нас.

Близько танк розбитий стояв
швидко сховались за нього.
Нікого, люк був відкритий,
Німця не було другого
Коли лишилася одна,
Не було сил терпіти.

Народження - справа складна,
Та дитя народилося щоб жити
І я з маленькою донечкою на руках,
Якось добралась до хати
Втихала біль, минав і страх
Про двох діток треба дбати.

Якось німці до хати зайшли:
- Їдь в Німеччину, кіндер
бросай!

Мене на біржу повели,
Врятував знайомий поліцай.

Зібрала я діток малих,
А німці в селі скаженіли.
Пожила в людей чужих
Поки село наші звільнили.

Похоронка з війни прийшла,
Що загинув чоловік на війні.
Потім Перемога була
Вже про це не забути мені.

Дійсно моя прабабуся Віра була дуже героїчною жінкою. Народила доньку Лідію прямо під танком на самому початку війни в листопаді 1941 року. Апотім з двома дітьми, в окупованій загарбниками Україні, продовжувала жити і чекати на повернення свого чоловіка Марка, на Велику Перемогу. Не судилося повернутися йому живим, залишився на полі – бою, навіки залишився молодим, нашим героєм. Батько, Черепов Марко Антонович 1917 року народження, був призваний у лави радянської армії на початку війни у 1941 році. Пішов Марко Антонович разом зі своїми рідними братом Гнатом і сестрою Любою Череповими. Загинули брати від ворожої кулі, а сестра Люба повернулася. Моя бабуся ні разу не бачила його живим. Але любов до батька береже усе життя. Любов до батька і ненависть до війни, яка позбавила її щасливого дитинства...

Не здійснилися мрії

А мене батько не благословляв,
Як йшла в самостійне життя,
Від рідного порогу не проваджав
В моє незвідане майбуття.
Напуття не дав у дорогу,
Не порадив, досвідом не поділивсь,
Не відчув мою радість, тривогу
Та хоч, би в сні коли явивсь.
Подав руку, підставив плече,
Батько же, мов, щит для родини,
Коли від болю душа пече
Не лишить в біді дитини.
Батько мій загинув на війні,
Не збулися ті мрії, бажання.
Його не вистачало мені.
В альбомі пам'ять остання
З болем на фото дивлюсь
В військовій формі, молодий.
Я за тебе, батьку, Богу помолюсь
І за тих, хто лишився живий.

В рідному селі Лідія Марківна закінчила семирічну школу, а в с. Ямне Сумської області отримала повну середню освіту. Після школи пропонували залишитися в селі працювати бібліотекарем або завідувати клубом. Але відмовилась і поїхала у Луганськ поступати в музичне училище. Здала екзамени на вокально – хоровий факультет. Закінчила дворічне Луганське музичне училище за спеціальністю керівник хорових колективів.

В 1961 р. за направленням Харківського райкому комсомолу була направлена в Караванську восьмирічну школу. Працювала старшою піонер вожатою та вчителем образотворчого мистецтва і хорового співу. В 1962 р. в Каравані вийшла заміж за Кучерявого Анатолія Івановича. З 1963 по 1967 навчалася в Харківському педагогічному училищі за спеціальністю вихователь ДНЗ. В 1974 році вступила у Харківський педагогічний інститут ім. Г.С.Сковороди на заочне відділення філологічного факультету. Має вищу педагогічну освіту, 36 років стажу, вела позакласні гуртки хорового співу і танців. Отже, в нашій родині в цьому році ще одна ювілейна дата шістдесят років як Лідія Марківна проживає в селищі Караван. Все своє життя вона присвятила спілкуванню з людьми, вихованню молоді, а коли вийшла на пенсію за віком в 1997 р. працювала директором Караванського клубу. З 2004 року очолює Первинну ветеранську організацію с. Караван, член Ради ветеранів м. Люботина, керівник вокального жіночого ансамблю «Журавка».

Розповідала мені бабуся як встановлювали пам'ятник у селищі Караван. Коли вона приїхала у селище працювати, то пам'ятника не було. Щороку учні школи на день Перемоги впорядковували могили і несли квіти на місце, де в 1943 році проходили бойові дії за визволення селища від нацистських загарбників. У нас і зараз люди називають це місце «мінне поле». Всі могили загиблих воїнів були розташовані за межами селища, а це було незручно, тому на зборах робітників Караванського спиртового заводу було прийнято рішення організувати встановлення пам'ятного знака в центрі селища. Школою було організовано

клуб «Пошук», яким керувала молода піонервожата Лідія Марківна. Через Харківський обласний військкомат було встановлено хто загинув у вересні 1943 року при звільненні селища Караван. Прізвища цих бійців викарбувані золотими літерами на нашому пам'ятнику. Церемонія відкриття пам'ятника відбулася у 1968 році. По догляду за братською могилою закріпили Караванський спиртовий завод і Караванську школу. Ця традиція зберігається вже більше ніж півстоліття. А Лідія Марківна разом з учнями школи писали листи родинам загиблих. Відшукали майже всіх. На день Перемоги приїздила родина Сисоєвих. Із Омська родина Попова. Написала Лідія Марківна вірш про пам'ятник і в рідному селі.

Пам'ятник в селі.

Приїхали у рідне село,
До старої батьківської хати,
Де моє дитинство пройшло
Дітям, онукам показати.

Стоїть тепер в самоті
Пам'ятник в центрі села,
Тим, хто поліг на війні,
Що в сорок першому була.

Прізвища на стелах, імена
Вічна скорбота і пам'ять
Спів пташок приносить весна,
Та зорі над ним мерехтять.

Було ж людно біля нього,
У підніжжя росли квіти
І поминали кожного
Рідні, родичі і діти.

Тепер, мов вимерло село
Розгулює вітер бур'янами,

Не залишали поза увагою і жінок – вдів (вдів – солдаток). Кожного року, за спонсорські кошти, купували хустки, підписували вітальні листівки і разом з учнями школи ходили вітати жінок зі святом. Це була радість зі сльозами на очах і одночасно біль по втраті сина чи чоловіка, який не повернувся додому з війни. Бабуся розповідає, що таку хустку і вітальну листівку отримала і її мама від директорки Караванської школи Міхальської Ніоніли Григорівни.

- Чому саме хустка? – запитав я у бабусі.

- В ті часи була традиція, що всі заміжні жінки повинні були носити хустки. І з'являтися серед людей з непокритою головою було не прийнято. Хустку дарувала дівчина хлопцеві при заручинах, як знак взаємної любові. Тому чоловік повертаючись із далекої подорожі привозив матері і жінці в подарунок хустку. ...Присвятила вірші:

«Женщинам – вдовам»

Перед женщиной – вдовой
Низко голову склони,
За подвиг ее трудовой
И фронтовые, нелегкие дни.

Тяжесть жестокой войны,
Легла на женские плечи.
Все для фронта, для страны,
Стояли у доменной печи.

Мов буреломом пронесло
Рідко хати з димарями.

Дай Бог не бачити того
Лишились самотні, старі
Доживають віку свого
Ледь пораються по дворі.

Та гірко стало на душі,
Все бачили онуки й діти.
За що боролись дідусі?!
Хто для них посадить квіти?!

За рідний край душа болить,
Колись тут кипіло життя
Хто його тепер відновить?
Чи піде все у забуття?!

Стоїть, мов на варті солдат,
Що нашу землю захищав,
Не випускає з рук автомат
За неї життя він віддав.

Шли похоронки с войны,
Сколько слез и горя ей,
Прибавляли седины,
Да тревоги за детей.

Она заботилась всегда,
Чтобы дети были сыты
Не забывали никогда
За счастье их отцы убиты.

Слезой умывалась горькой
Ночами, чтоб не видели
От боли и горечи женской
Обид душевных, печали.

Быстро летели года,
Повзрослели дети ее
И разлетелись туда
Где гнездышко совьют свое.

Женщины – вдовы

Где найти мне такие слова,
Чтобы гордо и нежно звучали,
Чтоб женщин таких, как вы,
В поэмах, стихах прославляли.
Не вернулись мужья с войны,
Вы сами детей растили.
О заботе и ласке мужской
С военных лет позабыли.

Он мечтал увидеть их взрослыми,
Но война все прервала.
На плечи твои свалилась тяжесть –
Трудилась, недоедала, недосыпала,

Не жалейте добрых слов
За мужество ее и силу,
Нерастраченную любовь,
Что унесла в могилу.

Пусть набатом звучит
Слава в песнях, стихах
И вечный огонь горит,
Женщину слава в веках!

О детях заботилась ты,
Чтоб были одеты и сыты,
И чтоб помнили всегда
Что отцы за их счастье убиты.

А ночами слезу в подушку роняла
Украдкой, чтоб они не слышали
Твоей слабости женской
От одиночества души и печали.

Прошли трудные годы –
Выросли дети – войны.
Они надежда и счастье твое
И гордость нашей страны.

Не полишила Лідію Марківну творча муза продовжує писати вірші. «Вірші пишу для себе, для душі», - говорить вона. Висвітлює декілька тем. На перше місце ставить тему «Дорога до мами», друга тема присвячена подіям Другої світової війни «Спомин», «Жінкам вдовам», третя «Відлуння моєї душі» - інтимна лірика вірш «Липневий етюд», четверта тема патріотична це такі вірші: «Наш завод», «Заводська труба», «Караван», «Присвята вчителям». Деякі вірші друкувалися в місцевих газетах, а саме: газета «Місто», «Люботинський вісник», «Слово» ветерана», «Сільські новини», «Селяночка». Крім віршів пише Лідія Марківна і замітки в газети про життя селища та його мешканців.

Життєве кредо Лідії Марківни – українська народна пісня, якої з дитячих років навчила мати. Життя моє без пісні не життя,

Без неї я себе не уявляю,
Душа моя – мелодії душа,
Тому душею зроду я співаю.

Не скаржиться моя бабуся на долю, бо ніколи сумувати. Вона мудра і весела, оточена любов'ю дітей, онуків і правнука, і звісно ж людською увагою і шаною. Кожен день її наповнений активною роботою. Чи то готує нову пісню на конкурс з ансамблем, чи працює з ветеранами, чи пише нові вірші. Я пишаюся своєю бабусею і історію нашої родини буду берегти.

КЕГИЧІВЩИНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Леонов Денис, учень 7-А класу Комунального закладу
«Слобожанський ліцей» Кегичівської селищної ради
Керівник: **Леонова В.В.**, педагог-організатор

Війна ввірвалася в серце нашого народу, як осколок. Затьмарила сонячне небо димом пожеж, стала болем нестерпним від чорних похоронок, що тисячами проходили щодня.

Стільки сліз виплакано! Рідна земля стала суцільним згарищем, плакали росами трави, палали чорні дерева, стогін розлягався стоголосою луною.

Мені до рук попали свідчення жителів нашого району, які пережили ті страшні роки.

Голова Антоновської сільради с.Розсохувата Хорешко пригадувала:

«В ніч з 6 на 7 жовтня німецькі фашисти зайняли село Розсохувата. Почалися грабежі. Німці бігали по дворах, забирали у селян свиней, курей, корів. В колгоспі залишився не зібраний врожай цукрового буряку. Фашисти гнали селян на роботу, але селяни не хотіли працювати, адже вони цілком зрозуміли, що все це не на користь колгоспу, а все це піде на користь німецьких катів та баронів. Зовсім без охоти ставилися селяни до роботи аж до травня 1942 року.

14 травня 1942 року радянські війська визволили наше село від німецького ярма. Але недовго тривала радість в селі. Німці одержали нові сили, знову почали просуватися вперед. Війська Червоної Армії вели героїчну охорону села, селяни також завзято допомагали Червоній Армії, особливо це відзначилось на ритті окопів. Але німці все ж таки 23 травня 1942 року знову окупували село Розсохувату. І знову село неначе погоріло, неначе люди подуріли. Тяжко було дивитись на селян, які до війни процвітали щасливим життям. Ось в друге засіяло радянське сонце, вдруге радянські воїни звільнили с. Розсохувату в лютому місяці 1943 року. Але озвірілі німці знову ввірвалися в село. Жахливі бої тривала с. Розсохувата, Антонівка, Кегичівка та інших селах району. Героїчно боролися війська Червоної Армії, до останньої краплі крові боролися воїни за визволення радянських сіл.

Був ранок 21 лютого 1943 року. Декілька бійців та партизан, залишивши Кегичівку, перешли в село Антонівку і зайняли оборону в ж/д водокачки, яка містилась край села. В цей час німецькі автомашини їхали в напрямку водокачки, де їх бійці та партизани обстріляли, убили декілька німців. Озвірілі німці повернулися с. Антонівку та с. Розсохувату, де почали жахливу розправу з населенням. С. Розсохувата з кожної хати вигнали всіх чоловіків та хлопців від 6 років на майдані всіх розстріляли. Було розстріляно 26 душ. Стріляли у вікна хат, кидали гранати в підвали, розчавлювали танками жінок і дітей, які попадалися на путі, палили хати, хліви, ревіли перелякана скотина. І так в 10 хвилин загинуло 32 чоловіка в с. Розсохувата мирного населення, сере яких були старики, жінки та малі діти. Ніколи не забудуть селяни своїх земляків, які загинули від руки фашистів, ніколи не забудуть осиротілі діти свої батьків, матерів, які загинули на їхніх очах від руки палача. Німці знову захопили наше село. Це тяжке життя тривало вже не довго.

Наші війська почали гнати німців від Сталінграда – міста – героя. Все ближче підходили наші частини і все злішими ставали німці. Вони вигнали все населення з Розсохуватої, також гнали всю рогату худобу на захід. Палили українські села, скирди хліба, стогнала земля під тяжким чоботом німецьких катів і чекала допомоги від Радянських воїнів.

І ось настав довгожданий день – 13 вересня 1943 року. Наші війська назавжди визволили наше село з -під ярма німецьких фашистів. Почалась відбудова народного господарства, селяни будували хати, колгоспні будівлі, стайні, зерносховища, все що було, знищено німецько-фашистським ворогом...

Настала осінь 1941 року. Німецькі фашисти продовжували свій наступ. Червона Армія відступала. Через Кегичівку проходили відступаючі частини Червоної Армії. Люди з сумом і жалем дивилися на них. Скоро стало чути старший гуркіт, рев гармат і артилерії. Все сутніше і сутніше. Скоро вже чути було й тріскотняву кулеметів. В селі залишалися партизани та невелика частина бійців Червоної Армії. Надвечір 7 жовтня партизани заметушилися. Було зрозуміло, що німці наближаються. Не пройшло і півгодини як з'явилися німецькі мотоциклісти. Люди з жахом кинулись хто куди. Незабаром вся Кегичівка захрясала фашистами. Прочитав твір Ольги Пучки, в якому вона теж досліджувала ці події на території нашого району. А далі очевидці, як зазначає учениця, розповідають слідує: «Гітлерівці кинулись грабувати населення. До нас в хату ввірвалася згряя німців і нещадно почала нищпорити по всіх закутках. Скоро в хаті не залишилося нічого із продуктів. Нищпорячи, вони нашли батькову мисливську рушницю й порох, що було закопано. Німці почали кричати на матір, наставляючи автомат. Вони кричали: «Партизан! Комініст!

Партизан -капут!» Мати стояла перелякана, нічого не відповідаючи. Скоро прийшли ще офіцери, що почалище дужче кричати. Я з двома маленькими братами сиділа в кутку хати і спостерігала жахливу картину. Нарешті німці вгамувалися. Вони забрали рушницю і побили її. І так тривало декілька днів. Крик, грабіж, насильства. Нарешті фронтова лінія пройшла. Скоро приїхала німецька банда, яка установляти владу, свої порядки. Але грабіж не припинявся. Було обрано старосту, поліцаїв. Поліцаї, як голодні собаки, ризикали скрізь, вишукуючи все. Кожного дня до нас приходили поліцаї, які забирали все: хліб, посуд, одяг. Одна радість і надія для людей були листівки, що кидали радянські літаки. Рано вранці вставали і збирали скинуті літаками листівки, поки ще не позбирала їх поліція. Люди жадібно читала ці листівки, в яких писалося, що скоро прийде Червона Армія і визволить з-під фашистського ярма. І скоро стало чути гуркіт і через декілька тижнів німці відступили. 11 травня на територію району вступили бійці Червоної Армії. Бійці залишалися стояти в Кегичівці. На другий день зграя німецьких літаків прилетіли бомбити село Кегичівку. Протягом трьох днів фашисти не давали передишки й на 5 хвилин. Не було такого місця, де б не упала бомба. Страшні дні пройшли і заспокоїлись усі. Але ненадовго. Скоро Червона Армія відступила. Знову вернулися гітлерівці. Почались вбивства, катування. І так пройшло 2 роки. Два роки тяжкого життя. І нарешті настав довгожданий день, день коли Червона Армія визволила наш район від фашистських звірів, що віроломно напали на нашу священну землю. Цей день був 17 серпня 1943 року.

Життя після війни було тяжким, але допомагав патріотизм, милосердя, людяність. Дорогою ціною був завойований мир. Тож давайте пам'ятати про це і берегти його задля дітей, задля майбутнього.

ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Лисак Ілля, учень 10-А класу Комунального закладу
«Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 32
Харківської міської ради Харківської області
області імені двічі Героя Радянського Союзу О.О. Головачова»
Керівник: **Середа М.В.**, вчитель історії

Ця робота написана для ознайомлення з життєвим шляхом одного з Героїв Радянського Союзу, який народився на Харківщині.

Ахтирченко Михайло Іванович народився 29 жовтня 1918 у селі Пархомівка Краснокутського району Харківської області у звичайній сім'ї селян. Навчався у трудовій комуні в м. Охтирка Сумської області, там він і отримав своє прізвище. У 1938 році почав працювати на цукровому заводі, брав активну участь у громадському житті заводу.

Потрапив до Червоної Армії в 1939 році. Проходив службу у танкових частинах на західному кордоні.

З червня 1941 року Михайло Іванович стає на захист Батьківщини у Другій світовій війні, брав участь в обороні Шуляєва та Новгорода. Отримав важке поранення в бою за річку Волхов. Був доставлений в госпіталь, де після проведення 11 місяців йому було дозволено повернутися на фронт.

Був механіком-водієм танку Т-34 288-го танкового батальйону 52-ї гвардійської танкової бригади. В жовтні 1943 року відзначився в боях за розширення плацдарму на правому березі Дніпра. У бою в районі Святошина зіграв вирішальну роль, знищивши 2 воєнних автомобіля та 40 возів противника. Його батальйон був один з найперших, які перекрили шосе Київ – Житомир, не давши відступити ворогу назад. В боях за Святошино сотні радянських воєнних були удостоєні звання Героя Радянського Союзу – в тому числі й Михайло Ахтирченко.

У важких та кривавих боях був учасником звільнення Києва, Тернополя, Перемишля, Проскурова, Львова та завершив війну у Празі. З жовтня 1945 року пішов у запас.

Після війни закінчив Київське училище самохідної артилерії.

Післявоєнне життя провів у місті Києві, працював майстром та механіком на фабриці технічних паперів. Брав активну участь у громадській діяльності, виховував молодь. Вносив чимало пропозицій по підвищенню продуктивності праці. Брав участь у політичному житті України, декілька раз був обраний на посаду депутата Дарницької та Київської міських Рад, був членом комітету профспілок.

Помер 5 червня 1996 році.

Нагороджений орденом Леніна, Трудового Червоного Прапора, Вітчизняної війни 1-го та 2-го ступеня.

Для вшанування героя, 23 серпня 2018 року у місті Охтирка на Алеї Слави було встановлено бюст М.І. Ахтирченко.

СТОРІНКАМИ СПОГАДІВ ПРО ВІЙНУ НА ІЗЮМЩИНІ

Лісогорський Кирило, учень 11-А класу
Ізюмської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 5
Ізюмської міської ради Харківської області
Керівник: **Казакова Ю.Г.**, вчитель географії.

Друга світова війна – найбільша трагедія людства минулого століття. Вона згубила мільйони людських життів, покалічило багато сімей. Тема героїзму нашого народу в роки Другої світової була, є і буде актуальною, поки залишаються в пам'яті людей її страхоття, поки живі учасники і очевидці воєнних подій, поки звучатимуть у наших серцях їхні спогади.

Збереження історичної пам'яті про подвиг ветеранів, які забезпечили свободу і незалежність нашої Батьківщини є священним для теперішніх і прийдешніх. Ми завжди будемо пам'ятати тих, хто захищав свій народ.

У своїй роботі ми зібрали матеріали про бойові дії на Ізюмщині, про наших земляків, які воювали на різних фронтах.

В перший день війни сотні жителів Ізюма і району подали заяви до військкомату з проханням направити їх на фронт. 26 червня 1941 року було сформовано перший загін добровольців. Всього ж по мобілізації і добровільно захищати Батьківщину з нашого місто пішли 10399 чоловік.

На початку вересня 1941 року, коли виникла небезпека окупації, був сформований партизанський загін. Очолив його голова колгоспу «Шлях до соціалізму» А.М.Сало, комісаром став В.А.Рогоза, загін вів розвідку в тилу ворога, знищував його живу силу і техніку. В ніч з 6 на 7 листопада його бійці зайняли позицію на передовій в районі села Червоний Шахтар. Партизани діяли сміливо, ініціативно. Всього за період існування партизанський загін знищив 264 німецьких солдатів і офіцерів, 10 автомашин, 11 возів з військовим майном, 2 тягачі, велику кількість боєприпасів і пустив під укіс ворожий ешелон.

В жорстоких боях на Ізюмській землі радянські воїни продемонстрували чудеса героїзму та стійкості. Вищої нагороди – звання Героя Радянського Союзу – були удостоєні Дмитро Іванович Трубін, Микита Петрович Гомоненко, Григорій Кирилович Денисенко, Павло Антонович Колісник, Володя Трохимов, Іван Петрович Остапенко, а льотчику – штурману Анатолію Костянтиновичу Недбайлу, це звання присвоєно двічі. На Ізюмщині 44 братські могили, всі вони утримуються в зразковому стані, тільки в 1993 році в ході пошукової експедиції було виявлено 231 невідоме поховання. Останки солдат перенесені в братські могили в села Довгеньке, Кам'янка.

Світлій пам'яті тих, хто воював на ізюмській землі, хто чотири довгих роки йшов до Великої Перемоги, присвячений величний меморіал на горі Кременець.

В поколінні нашого віку, ми повинні завжди пам'ятати, виховувати повагу до тих, кому зобов'язані миром і злагодою на нашій Землі!!!

ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ
Марюхіна Марія, учениця 5-Б класу

Трагедія кожної сім'ї – війна. Незабаром виповниться 76 років від дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Кожна родина 9 травня віддасть шану героям. Героям, що повернулися з жахливої війни справжніми захисниками. Одні - важко пораненими, інвалідами, інші зі зраненою вщент душею. А деякі так і залишились назавжди невідомими героями: пропали безвісті, загинули, як на рідній землі так і на чужині.

Багато часу сплигло після закінчення війни, та ми маємо пам'ятати, якою ціною була здобута перемога. Серед моїх рідних також є учасники минулих трагічних подій.

Мета роботи – дослідження долі моєї родини в роки Другої світової війни, створення родинного літопису.

Моя робота спирається на усні спогади Склярова Олександра Костянтиновича, Склярової Олени Іванівни та Марюхіна Олександра Валентиновича про своїх рідних, які брали безпосередню участь у війні: Зубахіна Тихона Степановича (1904 р.н.), Склярова Андрія Мусійовича (1918р.н.), Скрипку Петра Івановича (1923р.н.), Марюхіна Андрія Андрійовича (1910 р.н.).

Історія моєї родини – це історія звичайних людей, які зробили неперевершені вчинки для всього світу.

Зубахін Тихон Степанович 1904 року народження, який в часи війни, захищаючи Вітчизну, був взятий в полон німецькими окупантами, після чого перебував у таборі військовополонених, а у 1950-х роках був реабілітований.

Склярів Андрій Мусійович 1918 року народження, який був призваний Савинським РВК Харківської області на військову службу і з перших днів війни добровільно пішов на фронт. Він помер у 1943 році від отриманих ран на полі бою. Був нагороджений медаллю «За відвагу» в 1943 році.

Скрипка Петро Іванович 1923 року народження визволяв Ригу, Варшаву, штурмував Берлін. За бойові заслуги рядовий 241 стрілецького полку 77 гвардійської стрілецької дивізії був нагороджений: трьома медалями «За відвагу», орденом Слави III ступеня, орденом Вітчизняної війни II ступеня. Також Петро Іванович був учасником Параду Перемоги в Москві у червні 1945 року. Про відомого героя війни неодноразово згадували в місцевих друкованих виданнях, розміщували його фото на дошках пошани та друкували статті про його героїзм у місцевих газетах.

Марюхін Андрій Андрійович 1910 року народження, який 06.01.1942 року Тихорецьким РВК Краснодарського краю був призваний на військову службу та став героєм війни. В 1945 році двічі був нагороджений медалями «За відвагу».

Моя родина пишається спогадами про своїх предків, що ціною власного життя та здоров'я внесли вагомий внесок у визволення нашої держави. Завжди пам'ятаємо, цінуємо та дуже вдячні за наше щасливе і вільне життя.

ВОГОНЬ ВІЙНИ У НАШОМУ СЕРЦІ

Маслій Владислав, учень 11-А класу Комунального закладу

«Дергачівський ліцей №2» Дергачівської міської ради Харківської області,
вихованець гуртка «Декоративно-ужиткове мистецтво» Дергачівського будинку
дитячої та юнацької творчості Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник: **Маслій С.І.** вчитель трудового навчання, керівник гуртка

Пам'ять... Це не просто частина історії. Пам'ять – це наша совість, біль, наша гордість. Пам'ять наших дідів, батьків і старших братів, пам'ять вічно молодих солдатів і офіцерів, що мужньо боролися з ворогом і перемогли, пам'ять тих, хто поліг смертю хоробрих, пам'ять всіх, чий серця обпалила Друга світова війна ... Війна...

Друга світова війна – одна з найстрашніших сторінок в історії людства . Але поки живі ті люди, які безпосередньо брали участь у бойових діях на фронті, боролися з ворогом

на окупованих територіях, зазнавали тяжких страждань в умовах окупації – необхідно звертатися до їхніх свідчень і спогадів.

Для нас, сучасної мододі, війна – це долі наших прадідів та прабабусь, дитинство і молодість яких залишилися в далекому 1941 році... Ранок 22 червня 1941 року в одну мить зробив їх усіх дорослими.

У мальовничому селі Похвістнево Куйбишевської області перед війною жив молодий хлопчина – Полніков Іван Петрович. Він був веселим та життєрадісним, багато працював на колгоспній ниві.

Коли розпочалася війна, Івану було лише 19 років і його забрали на фронт. Воював він з березня 1942 по квітень 1945 року в повітряно – десантній бригаді мінометником, а пізніше, після контузії і поранення, – санінспектором. Пригадую як Полніков Іван, мій дідусь, розповідав, що захищаючи наші рідні місця в с. Черкаська Лозова, літак підбили німці. Пілот загинув, а йому пораненому довелося катапультиватися з палаючого літака. Йому повезло, бо пощастило приземлитися разом з парашутом у закинтий колодязь поблизу села. Німці бачили парашутиста. Та прочесавши місце, де відбувалися події, парашутиста (мого дідуся) не знайшли. І лише через декілька днів мешканці села дістали бійця з колодязя. Знесиленого і пораненого солдата приютила одна жінка – мати чотирьох дітей. Ризикуючи своєю сім'єю, вона переховувала його на горищі. Це була вже пізніше моя прабабуся. Найстарша донька приглянулася пораненому, бо вона постійно допомагала своїй матері лікувати і переховувати воїна. На той час їй було 16 років. А у майбутньому – це моя бабуся.

Наші прабабусі та прадіди жили в той страшний час, коли людство було втягнуте в Другу світову війну. Вона залишила болючий слід в історії кожної родини, невідворотно вплинула на долі багатьох людей.

Наше покоління – це діти ХХІ століття, яке народилося в мирний час, у вільній та незалежній державі. Ми щасливі, що не стали свідками кровопролиття, щасливі, що не були його частиною.

Наші прадіди вибороли мир і щасливе майбуття залізом і кров'ю. І ми вдячні їм за це. Я глибоко розумію всю велич подвигів ветеранів перед Батьківщиною. Час віддаляє нас від тих тяжких років Другої світової війни. Але пам'ять про тих, хто віддав своє життя в боротьбі з фашизмом, не тільки не згасає в наших серцях, а нагадує нам про обов'язок берегти мир. Все менше стає невідомих героїв. І це, звичайно, дуже прикро.

Я хочу низько вклонитися і подякувати Вам, дорогі ветерани, за ваші подвиги. Ризикуючи своїм здоров'ям і життям, Ви зберегли мир у світі, захистили наше майбутнє. А ми, юне покоління, обіцяємо пам'ятати про Ваші подвиги.

Я щиро бажаю Вам здоров'я, щастя, чистого безхмарного неба, пошани від оточуючих, турботи та любові близьких. Хай завжди на Землі панує мир і спокій.

Хай літають завжди журавлі,

Колоски видзвонюють наліті.

Ми за те, щоб мир був на землі

Для усіх людей на цілім світі!

ЖІНОЧА ДОЛЯ - ТЯЖКА

Минка Алевтина, вихованка гуртка «Юні археологи»
Комунального закладу «Золочівського будиноку дитячої та
юнацької творчості» Золочівської селищної ради,
учениця 11 класу Комунального закладу
«Золочівський ліцей №2» Золочівської селищної ради
Керівник: **Світлична О.В.** – керівник гуртка

Минка Ганна Петрівна - народилася 6 грудня 1906 року в селі Дуванка Золочівського району Харківської області в селянській, зажиточній сім'ї. Батько - Приходько Петро Дмитрович, мати - Єлизавета Максимівна мали свою пасіку невеликий земельний наділ. Весь вільний час, приділяли вихованню дітей, а їх у них було шестеро, дві доньки Ганна та Віра та

чотири сина: Михайло, Іван, Яшко та Павло . Коли померла мати, Ганні було лише три роки , а Вірі півтора. Батько сумував не довго, згодом одружився на іншій. Спільних дітей у них не було, але і великої любові до дітей чоловіка мачуха також не виявляла. Хлопці один за одним, досягнувши 15 років, подалися до м. Харків. Де працювали, а згодом створивши свої родини, залишилися жити у місті. Ганна, закінчивши три класи приходської школи, поїхала теж до старшого брата у м. Харків. Там закінчила школу, її дуже любила невістка, яка залюбки займалася вихованням дівчинки. Братова дружина добре вміла в'язати гачком різні вироби, цьому навчила і Ганнусю. Так, вона з дитинства заробляла собі на життя. Вечорами, в'яжучи на продаж речі, співали пісень. Музичні здібності в роду передавалися із покоління в покоління. Потім Ганна пішла працювати у вагонне депо Південної залізниці, прибиральницею. Там вона зустріла своє перше кохання. Її обранець Петро - був родом із Золочева. Він одразу ж запропонував одружитися. Та мабуть доля вирішила по іншому. Одного разу йдучи пішки в с. Дуванка, до батька з мачухою, вона зустріла свого найкращого товариша дитинства - Михайла. Саме в нього доводилось переховуватись дівчинці, коли мачуха прискріпливо сварила за якісь дріб'язкові дитячі витівки , а батька не було вдома, щоб захистити. Вже тоді Ганна була за ним, як за кам'яною стіною. Став вибір між Петром та Михайлом. Дати жіночу пораду було нікому, батько сказав: « Доню, йди за того, кого підказує серце». А воно мовчало. Михайло надійний, красивий та стрункий, а Петро ніжний і добрий. Все таки дівчина вибрала Мишка, згодом вони побралися, народили дітей. Чоловік працював на Південній залізниці помічником машиніста , а Ганна в Золочеві на мельниці. Їй допомагали старші діти-хлопці Василь та Іван.

Настав 1941 рік. Почалася війна. Михайла в перші дні війни, забрали на фронт, а Ганна маючи на руках чотирьох дітей, виживала, як могла. Лише листи з фронту підтримували, додавали віру в найкраще майбутнє. Зі старшими хлопцями, працювала в колгоспі «Трьох комунарів» (згодом Довжанський, а зараз ТОВ «Довжик») , за трудовні, як тоді їх називали «паличку», щоб хоч якось прогодувати діточок. Дівчатка були зовсім маленькими, тому приходилось залишати їх на сусідку, або і взагалі самих вдома. В кінці грудня 1942 року Михайло був поранений. Згодом його комісували, бо «відмовила» нога. Коли повернувся до дому, життя легшим не стало. Тяжко жилося родині, доводилось міняти речі на якісь недоїдки чи буханець хліба, щоб не померти з голоду. Єдине, що допомагало вижити - це віра в перемогу, та непосильна праця моєї прабабусі на заробітках і вдома.

Після закінчення війни народився в сім'ї син Миколка. Прабабуся тоді працювала за себе і за чоловіка. Доньки – Віра та Ніна доглядали за наймолодшим братиком. У вільний час Ганна Петрівна випікала на весілля та інші свята короваї, шишки та пироги. Кожну її працю супроводжувала пісня. Вечорами, писала листи односельчанам , бо на вулиці вміла писати та читати лише вона та прадід Михайло Якович. Згодом вони побудували новий будинок. Старші діти одружилися, переїхали до міста, здобули освіту: хлопці закінчили технікум, а дівчата інститут, а найменший Микола, здобувши освіту залишився жити з батьками, у Золочеві. Прадід помер у 1977 році, загорювавши за чоловіком, померла і прабабуся.

Світла пам'ять про легку, добру вдачу моєї прабабусі живе і зараз серед односельчан.

Розповідь була записана зі слів сина Минки Ганни Петрівни – Минки Миколи Михайловича. Який народився 01.07.1945р. в селищі Золочів, навчався в Золочівській ЗОШ №2 і Золочівській ЗОШ №1 та закінчив автодорожній технікум у м. Харків. Зараз він пенсіонер і проживає з донькою та мною – онукою в рідному селищі.

ДВАДЦЯТЬ ОДИН МІСЯЦЬ БОЛЮ І СТРАХУ (РОЗПОВІДЬ ОЧЕВИДЦЯ)

Михня Максим, учень 10-А класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 20 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Стрижак В.М.**, вчитель історії та правознавства

Дана робота присвячена баченню війни очима дитини - Воробйової Марії Вікторівни, яка опинилася у Харкові під час нацистської окупації міста. Марія Вікторівна - корінна

харків'янка у третьому поколінні. У Харкові прожила усе своє життя. У місті живуть її син, онуки та правнуки.

Хочу поділитися своїми спогадами про маловідому сторінку історії воєнного Харкова окупацію. На початку нападу нацистської Німеччини на Радянський Союз мені було дев'ять років. Дитинство для нас, людей мого віку, закінчилося 22 червня 1941 року. Війна вбила мого батька й діда.

Пам'ятаю перші дні окупації міста Харкова. Страшне затишшя, що лякало. Німецькі солдати 2-3 чоловіки обшукували домівки. Прийшли і до нас. Один, з автоматом напоготові, стояв біля дверей, а інший копирсався у буфеті, заявивши ломаною російською мовою, що вони шукають зброю і партизанів. Мати з моїм маленьким братом на руках сказала, що дитина хвора. Тоді солдати, взявши запас цигарок та сірників, швидко пішли.

Люди, що залишилися у місті були полоненими у повному сенсі цього слова. Магазины й ринки були зачинені. Запаси їжі швидко скінчилися і містяни змушені були, поклавши на візки цінні речі і одяг йти по селах, щоб обміняти їх на продукти. Це називалося «йти на мінку». Голодні, виснажені люди долали десятки кілометрів. Багато з них вмирало у дорозі. А вдома на них чекали хворі, старі та діти, сподіваючись одержати хоч яку-небудь їжу.

В мене тоді теж думки були тільки про те, щоб хоч що-небудь поїсти. Біля німецької кухні ми підбирали картопляні очистки, ходили на городи, маючи надію зібрати там капустяні качани, що залишилися.

Голод, холод, хвороби. Не було не тільки продуктів, але й води, електрики, радіо – взагалі ніяких новин про те, що відбувалося на фронтах. Від голоду, холоду і нацистського терору загинули десятки тисяч харків'ян. На моїх очах вмерла дитина. У цього нещасного немовля не було сил навіть плакати. Він просто заснув назавжди. Мати цієї дитини, яка не змогла його нагодувати, щоб зберегти життя, від горя збожеволіла.

Нацистські окупанти запровадили комендантську годину. Після 17-ої години не можна було виходити на вулицю. Усіх, хто порушував цей наказ, сажали у машини та увозили у невідомому напрямку. Після цього їх вже ніхто ніколи не бачив. Моя мати двічі попадала у ці облави, але їй вдалося втекти. Усі об'яви окупантів закінчувалися словами: «Хто не підкориться наказові, буде розстріляний».

Для залякування тих, хто намагався чинити спротив окупантам, німці вішали нескорених. У перші дні окупації на вулицях Сумській та Свердлова (нині Полтавський шлях) з балконів було повішено понад 100 людей. У скверах і парках людей вішали прямо на деревах. Я особисто бачила двох повішених у сквері напроти Кінного ринку, де стикаються вулиці Богдана Хмельницького та Шота Руставелі.

В якійсь з днів листопада 1941 року нацисти зібрали людей під приводом «важливого повідомлення» біля будинку колишнього обкому компартії (нині приміщення Харківської обласної держадміністрації). Зібрався натовп і на очах тисяч людей окупанти прямо з балкону будинка повісили п'ятеро чоловік. У кожного з них на грудях була табличка з написами «Я — партизан», «Я — підпільник», «Я — більшовик».

Були й такі люди, які наживалися на стражданнях інших і такі, хто відкрито переходив на бік окупантів. Але таких зрадників було обмаль. Переважна більшість людей не скорилися ворогові і чинили опір окупантам, чекаючи повернення Червоної Армії.

Нарешті у лютому 1943 року радянські війська визволили Харків від окупантів. 14-15 лютого вулицею Кірова (нині вулиця Молочна), де ми тоді жили, йшли радянські солдати та офіцери. Вони виглядали дуже втомленими після тривалого наступу. Гармати тягли за собою коні, а поранених везли на санчатах.

Але через три тижні вороги знов захопили місто. Почався другий, ще більш страшніший період окупації Харкова. Нацисти жорстоко розправлялись з тими, хто радісно зустрічав радянські війська. Знов потягнулися майже шість місяців болю і страху.

23 серпня 1943 року я називаю своїм другим днем народження. Цей день забути неможливо. Напередодні було чути постріли та канонаду. Неможливо було вийти на вулицю.

Вранці 23 настала тиша, а вдень ми з вікна побачили двох радянських солдатів-розвідників. Вони запитали в нас чи бачили ми німців, чи ні. Отримавши негативну відповідь, вони рушили далі. А вже увечері того ж дня сусідньою вулицею Плеханівською зі східних районів міста до центру вулицею одна за одною проходили маршеві роти радянських воїнів, гуркотили танки і вантажівки, які тягли за собою гармати.

Важко описати радість, яка наповнювала серця нас, харків'ян, що пережили окупацію. Вранці на вулицях з'явилися розвідники, а вже вдень і ввечері зі східних районів міста до центру йшла піхота, танки, артилерія. У душах людей, що пережили жахіття окупації, було справжнє свято, яке ми чекали довгий двадцять один місяць нацистської окупації.

ПАМ'ЯТЬ МОЄЇ СІМ'Ї

Мірошніченко Олександр, учень 8-го класу Дворічанського ліцею

Дворічанської селищної ради Куп'янського району Харківської області

Керівник: **Бабай Людмила Василівна**, методист КЗ «Дворічанський Центр дитячої та юнацької творчості», спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

Мене звати Олександр, мені 13 років і я ходжу до школи. Мені подобаються гуманітарні дисципліни, особливо історія. Я часто замислююся над цікавими її фактами і мені зрозуміло, що при визначених обставинах можна і самому стати її учасником. Я хочу розповісти про три долі чудових людей і, що особливо приємно, що це три мої прадіди. Вони всі учасники Другої світової війни і всі вони живими повернулись додому, за що я їм дуже вдячний.

Прадідусь по лінії мого тата – Зуй Олександр Володимирович, 1918 року народження, уродженець села Заславль Мінської області республіки Білорусія. А прадідусь по лінії моєї мами – Чухлебов Михайло Дмитрович, 1910 року народження, уродженець Дворічної Харківської області України. Вони були із звичайних, небагатих сімей. В сім'ї Олександра було четверо дітей, він був наймолодшим. В сім'ї Михайла також було четверо дітей. Олександр закінчив семирічку і курси зубних техніків, працював по спеціальності до призиву на строкову службу в армію, а прадід Міша закінчив чотири класи церковно-приходської школи, потім вчився на курсах і здобув професію коваля – він не уявляв себе на іншій роботі і теж працював до призиву в армію, виготовляв різні металеві речі, підковував коней. Підкови сам і виготовляв. Ще один дідусь – Мірошніченко Павло Іванович, 1909 року, народився в селі Соболівка Уразівського району Курської області. Як і прадід Михайло, закінчив чотири класи, а потім школу шоферів і працював шофером на уразівському млині до війни.

Коли в сорок першому році розпочалася війна, яка зламала мирне життя наших людей, мої прадіди були призвані в армію. Почалися страшні випробування цих трьох молодих чоловіків. Олександр до цього часу ще не мав сім'ї, Михайло вже був одружений, мав сина і доньку, Павло теж був одружений і мав сина й доньку. Олександр був призваний з Мінська, а Михайло був призваний з Дворічної і направлений в 771 артилерійський полк. Павло був призваний з села Уразово і направлений в 610 армію, якою командував Рокосовський.

Я думаю: які схожі бувають долі у різних, зовсім незнайомих рядових армії і народу, який без страху став на захист своєї Батьківщини. Солдатські долі під час війни – тяжкі долі. Не обійшли вони і моїх прадідів.

В 1942 році потрапив у полон Олександр Володимирович. Тоді він на собі відчув всі тяготи війни. Голод, холод, знущання – все випало на його долю. Він, як і всі діди, не любив говорити про війну, але деякі спогади все ж збереглися: «Було дуже важко, конвоїри змушували робити важку роботу, знущалися. Ще страшніше було усвідомлювати, що шанс повернутися додому дуже малий. До нас відносились гірше, ніж до тварин – для них ми були рабами, що робили найважчу роботу. Сторожових собак годували ковбасою та м'ясом. Одного разу, страждаючи від голоду, довелося забрати в собаки шматок кінської ноги... Хоч

я і сам розумів, і мене застерігав мій товариш, що за це я міг поплатитися життям, голод все ж був сильнішим, аніж страх».

Як відомо, солдати виконують накази генералів: зла доля привела Михайла в армію Власова. Молодий сільський чоловік, який звик сумлінно працювати ковалем, був чесним і порядним, не міг припустити, що за збігом обставин потрапить в армію зрадника. Перейти на сторону ворога він відмовився і таким чином потрапив у полон. Почалися довгі і тяжкі поневіряння на чужині. Як і інші, Михайло не говорив про війну, для нього це була дуже болюча тема, але все ж ми зберігаємо декілька спогадів з його життя в той час:

«Був бій під містом Лозова Харківської області. Армія була погано забезпечена зброєю. Коли був підірваний наш ешелон, у воронці біля залізничного полотна, ми натрапили на німця, що сидів у ямі і плакав, промовляючи: «Kinder, Mütter...» (укр. «Діти, мама»), благав зберегти життя».

«Військова частина потрапила в полон. Умови в таборі були жахливими. Конвоїри з наглядових веж розстрілювали автоматними чергами полонених, які намагались рухатись (часто за біологічними потребами).»

«Перевозили полонених на кораблі. Багато з них були виснажені. Конвоїри викидали їх за борт корабля, в море»

«В Норвегії ми працювали на заводі, де на конвеєрі з автозапчастин збирали механізми. Поруч шеренгою стояли конвоїри з автоматами, які постійно повторювали: «lass dir Zeit» (укр. «Не поспішайте»). Один з конвоїрів запримітив у мене хист до техніки і запропонував відкрити сейф, за що пообіцяв хліба. Мені вдалося це зробити, але замість хліба я отримав прикладом по голові».

На шляху до Перемоги дідусь Павло брав участь у битві за Москву, визволяв Мінськ, Вітебськ, Польщу, Кенігсберг, Чехословаччину і дійшов до Берліну, після чого був направлений на війну з Японією.

Все ж таки добре, що всі війни закінчуються миром. Для прадіда Олександра війна закінчилася в Румунії, де його було звільнено з полону. Для Михайла війна закінчилася в 1945 році, місце його звільнення невідоме. До 1948 року Олександр працював в госпіталі вільнонайманим в Румунії, там в 1945 році він зустрів своє кохання і майбутню дружину – санітарку військового госпіталю Ганну Никифорівну, яка теж пройшла дорогами війни і дійшла до Румунії. Вони одружилися і в 1948 році народився син. А прадід Михайло після закінчення війни був направлений на відбудову міста Новоросійськ.

Не були мої дідусі репресовані, не було на них такої провини, то були тяжкі солдатські долі.

Після народження сина дідусь Олександр з дружиною переїзять на Україну в село Калиново, яке простяглося вздовж річки Оскіл у Куп'янському районі. Село те було квітуче, красиве, з добрими, працьовитими людьми. Так розповідає часто моя бабуся, мама мого тата, яка теж народилася в цьому селі. А далі пішли трудові будні, Олександр Володимирович збудував будинок в селищі міського типу Дворічна, куди перевіз свою сім'ю, яка вже складалася з чотирьох чоловік. В 1952 році народилася донька, моя бабуся.

Після Новоросійська Михайло разом зі своєю дружиною Уляною Трохимівною, яка поїхала разом з чоловіком на відбудову міста, повернулися до рідного краю. З часом побудував будинок і Михайло в селищі Дворічанське, яке в післявоєнні часи відбудовувалося, було дуже мальовничим, тонуло в зелені садів і лісів, як і багато наших українських сіл. Тут в їхній сім'ї в 1948 і 1950 роках народилися ще дві доньки.

Павло в 1947 році повернувся додому, де працював машиністом на електростанції до виходу на пенсію. Згодом у Павла Івановича та Уляни Іванівни народився син – мій дідусь.

Післявоєнні часи були важкі, відбудовували державу переможців, яка була так зруйнована, що розповіді про ті часи змушували людей глибоко замислюватися про ціну людського життя. Всі мої прадіди мають нагороди, серед яких у Олександра – Орден Вітчизняної Війни II ступеня та Орден «За мужність»; У Павла – два Ордени Червоної Зірки, Орден Вітчизняної Війни, медаль «За взяття Кенігсберга», медаль «За бойові заслуги»,

медаль «За відвагу» та грамота від Сталіна «За війну з Японією». Ці нагороди дійшли до мене і я при нагоді із цікавістю їх розглядаю та пишаюся заслугами своїх дідусів.

Війна забрала в нашого народу життя мільйонів людей: солдатів і генералів, дітей і матерів, бабусь і дідусів. Але мої повернулися і в пам'ять про всіх учасників війни я вклоняюся до землі.

Життя нам дає випробування не тільки під час воєн, а й після них. Так, Олександр після закінчення війни хотів відшукати своїх близьких та рідних на батьківщині, але, на жаль, знайшов лише розчарування – з його родичів залишилася лише одна сестра, яка ще до війни виїхала за кордон.

Я не застав своїх прадідів живими. Михайло помер в 1986 році, Павло – в 1993 році, а Олександр – в 2003 році.

Як ще від народження почалися ці три долі – прості, чесні, трудолюбиві, доброзичливі люди, такими вони і були, за що їх поважали і любили рідні та близькі і просто знайомі люди. Вони чесно працювали, піклувались про свої сім'ї, були прикладом для інших.

Я відвідую могили своїх предків, в цьому відчуваю не тільки потребу, а і любов до них. На жаль, на могилі Павла Івановича я не був жодного разу, бо знаходиться вона в іншій країні, але я маю велике бажання її відвідати.

Я пишаюся прадідами, а особливо тим, що вони внесли частину себе в боротьбу за перемогу над чумою ХХ століття – фашизмом і тим, що для них День Перемоги був священним. Вони йшли своїми шляхами, боролися з труднощами і таки переплелися в одну міцну, нерозривну «косу» людських долей, на які випало все: любов, страждання, дружба і зрада. Хоча життя їхнє і скінчилося, «коса життя» була нерозривною, в неї будуть «вплітатися» нові долі, нові люди, нове життя...

Я дуже вдячний своїм прадідам, що зараз живу в країні, де немає війни, де конвоїри не розстрілюють полонених, в країні, у якій йде своєю чергою мирне життя, в якій більше не обривають «коси людського життя». В 2007 році народився я. Їхні долі стали однією, тому що я – їх нащадок – живу, пишаюся ними, розповідаю про них і вдячний їм.

Записав зі спогадів моїх бабусь Ліди та Віри, діда Колі 29.01.2021 р.

ЖІНОЧА ДОЛЯ НА УЗБІЧЧІ ВІЙНИ

Мокроусова Олеся, учениця 11 класу Первомайського ліцею №3 «Успіх»

Первомайської міської ради Харківської області

Керівник: **Грицюк Олена Сергіївна**, вчитель історії

Дана робота – спроба дослідити і розглянути долю жінки, яка в роки Другої світової війни, в часи окупації на Харківщині була вивезена до Німеччини разом з іншими односельчанами на примусові роботи.

Життєвий шлях Віри Семенівни Куліш мешканки міста Первомайський Харківської області, ветерана Другої світової війни був дуже нелегкий. На її долю випали такі випробування, які б могли зламати найсильнішого чоловіка, але не її.

Жінка згадує війну не тільки як героїчний наратив про втрати і страждання, але і як повсякденність, наповнену переживаннями, емоціями, деталями виживання під час тих подій. Найціннішим, що є у людини, — це її життя. Воно дається їй тільки раз і кожній — своє. Довге чи коротке, неповторне і звичне, радісне і сумне, солодке, як мед, і гірке, як полин, воно триває лише від народження до смерті, і його не можна прожити двічі. На підставі свідчення очевидця, тих історично наповнених подій, сьогодні ми розглядаємо характерні особливості життя людей на Харківщині у роки воєнного лихоліття.

Автор роботи, на підставі усної розповіді, фотоджерел, які були надані Вірою Семенівною відтворила власне бачення життя людини на протязі майже сторіччя, відзначаючи любов до рідної землі, повагу до людей, яких вже немає серед живих, пам'ять, яка залишилась і є на сьогодні безцінним джерелом заповнення пробілів в історії жінок на війні, тим більше, що інформантів – учасниць і свідків подій – із кожним роком залишається

все менше. Усні спогади про війну дають нам змогу краще зрозуміти сенс і значення воєнного досвіду для самих жінок – учасниць тих подій.

Аналіз життєвого шляху Віри Семенівни продемонстрував обставини у яких діяли жінки. Її доля є унікальною і типовою водночас, маленька дівчина в умовах війни перетворилася на мужню та сильну жінку. Віра Куліш була вивезена до Німеччини разом з іншими односельчанами, в таборі пережила встановлений жахливий режим, а після звільнення з полону працювала у військовому госпіталі до кінця війни. У післявоєнні роки намагалася не говорити про історію свого перебування у концтаборі, адже відношення як держави, так і людей до оstarбайтерів було неоднозначним. Почуття незрозумілої вини залишалося на довгі роки. Її образ це приклад мужності та героїзму на повсякденному рівні. Жінка і війна. Про це не можна говорити без хвилювання і сьогодні...

СУВОРИЙ ШЛЯХ ДО ПЕРЕМОГИ

Мордакова Олена, учениця 10-А Куп'янського навчально-виховного комплексу
«Школа-гімназія №3» Куп'янської міської ради Харківської області
Керівник: **Зіненко С.А.**, вчитель історії та правознавства, спеціаліст вищої категорії

1 вересня 1939 року... Цей день ми не забудемо ніколи. Наймасштабніший збройний конфлікт в історії значно змінив життя людей. Ми вшановуємо пам'ять усіх загиблих і з особливою вдячністю згадуємо тих, хто боровся із нацизмом. Війна – це не лише гвинтівки, танки, гранати та мільярди випущених куль. Війна – це мільйони загиблих та зламаних душ, а саме діти війни, в'язні нацистських таборів, фронтовики, оstarбайтери та військовополонені. Перемога над німецьким фашизмом та японським мілітаризмом дісталася нам завдяки єдності і соборності. Як писав Т.Г.Шевченко:

Борітеся – поборете. Вам Бог помагає!

За вас правда, за вас Слава і воля свята!

Згадуючи всі ті трагічні події, ми також пам'ятаємо і наших родичів, які стояли вічна-віч з ворожим фронтом. Особисто мені на думку спадають мої прадідусі Сальников Федот Єлизарович та Чумаков Тихін Іванович, які боролися із нацизмом і перемогли його.

У житті кожної людини є події, які неможливо забути. Для Федота Сальникова таким став час війни. Він народився 2 липня 1908 року в Харківській області Борівського району в селі Новолатонівка. У 1941 році його призвали на війну до міста Керч. Після цього щодня в його голові були лише такі думки: чи не підірветься він на міні, чи не підстрелить його ворожа куля, чи повернеться він додому живим. Але ніякі страхи не могли зупинити могутній наступальний порив його загону. У боях за Керченський перешийок Федот Єлизарович зазнав значних травм. Йому прострілили коліно, в голові був осколок від міни середніх розмірів (який, до речі, витягли тільки перед смертю в Боровій) та не вистачало декількох пальців на руці. Хто не міг йти або не мав на це сил, тих розстрілювали на місці, а інших відправляли працювати до Німеччини на баржі. Його тримали у полоні цілий рік, за цей час в основному його примушували саджати картоплю, виконувати непосильну працю. У 1946 році Федот Сальников повернувся додому. Але на цьому наслідки війни не закінчилися, він був змушений відпрацювати на Кубані за те, що потрапив у полон до ворога. Свою першу нагороду він отримав лише в 1957 році, це була медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр». Одного разу його дуже образили слова сусідки Світлани Долотової: «Чого ти бігаєш за тими пайками, хто воював, той уже мертвий». Ця фраза глибоко зачепила його, адже він згадав, як відчайдушно бився, як помирали його товариші та як він прагнув цієї перемоги. Після цього він більше не ходив отримувати нагороди та пайки.

Доля жінок під час війни теж була важкою: їм доводилося закопувати вбитих та переносити до ешелонів поранених. Із спогадів дружини Федота Сальникова: «Убитих було багато, одних топили, інших ховали біля клубу, а пізніше перепоховали, зробивши труни та зібравши кістки».

Доля Чумакова Тихона Івановича склалася теж нелегко. Він народився 9 серпня 1914 року в селі Пирогово Олексіївського району Белгородської області. Під час Другої Світової війни служив вірою і правдою у складі військ Південно-Західного фронту. Отримав військове звання старший лейтенант. Після закінчення війни служив у Куп'янському відділі транспортної міліції. Звільнився на пенсію 30 травня 1991 року, маючи звання капітана МВС СРСР. За весь час був нагороджений Орденом Червоної Зірки та багатьма медалями.

Для мене герої—це не персонажі зі сторінок коміксів, їх не можна зустріти у фільмах чи телешоу. Герої—це ті, хто ризикують своїм життям на фронті, прагнучи захистити свою країну, родину та тих, з ким стоять пліч-о-пліч під дощем із куль. Такі люди залишають за собою вічну пам'ять, яку ми шануємо та поважаємо. Найважливішою мораллю має бути не культ перемоги, а вміння цінувати мир та захищати його перш за все. Сальников Федот та Чумаков Тихон завжди будуть займати особливе місце у моєму серці, я буду пам'ятати їх як героїв, що боролися за майбутнє своєї країни та свого покоління.

Багато солдатів отримали свої нагороди після оголошення перемоги, але не менше отримали їх посмертно. Ніхто не забутий, ніщо не забуде! Події минулого формують наше майбутнє, тому ми не можемо безслідно викреслити їх із нашої пам'яті. На жаль, війни будуть завжди, але і хоробра відвага наших предків завжди буде текти у наших жилах. Ми не забудемо тієї перемоги, з гордістю розкажемо про неї наступним поколінням та разом із ними вшануємо пам'ять усіх, хто подарував нам світле майбутнє.

ЖІНОЧЕ ОБЛИЧЧЯ ВІЙНИ

Некіпелов Артем, учень 9 класу Слобідської гімназії
Краснокутської селищної ради Богодухівського району
Рівнік: **Іванова Наталія Іванівна**, вчитель біології та хімії

Дана робота – це спроба поділитися власними думками, зберегти пам'ять про жінку на війні. Доценко Марія Михайлівна – санінструктор, яка була добровольцем у Другу світову війну.

Автор роботи - учень, який провів власне дослідження, поспілкувався з онукою героїні. Це спроба розкрити роль жінки у здобутті перемоги під час буремних років. Такий приклад життя – це яскравий приклад мужності, самопожертви, героїзму, на якому повинна виховуватись сучасна молодь. Це приклад того, що старше покоління було сильне не лише зброєю, а відданістю, своїм хистом, вмінням співчувати і навпаки бути безпощадними.

Нещодавно мене зацікавило гендерне питання. Які професії суто чоловічі, які суто жіночі. Що краще може зробити чоловік, а що жінка. Це запитання звичайно, риторичне, на нього немає однозначної відповіді, але саме це дослідження привело мене до можливості дослідити питання участі жінок у Другій світовій війні, згадати людину, яка залишила свій слід на землі, цікавий приклад мужності, героїзму і порядності.

Доценко (Прокопенко) Марія Михайлівна, народилась 22 червня 1925 року в Краснокутському районі, Харківської області. Про її дитячі роки вдалося дізнатися дуже мало. Її онука, саме від неї я довідався про цю мужню жінку, розповіла, що бабуся вкрай мало говорила про війну та дитинство. Виросла у звичайній селянській сім'ї, у якій крім неї ще було двоє дітей, але важке життя, голод 1933 року залишив живими тільки її та меншу сестру. Закінчила сільську початкову школу, а потім почала ходити у семирічку до сусіднього села за шість кілометрів. Навчалася залюбки, з дитинства мріяла бути медичною сестрою, допомагати людям. Вкрай важкі умови життя внесли свої зміни і після закінчення школи вимушена була піти працювати до колгоспу. Саме за цією роботою і застала її війна. З села почали евакуювати людей, суцільним потоком рухалися біженці, переганяли величезні стада великої рогатої худоби далеко за Дніпро. Саме тоді і з'явилась можливість звернутися до військомату і піти добровольцем на війну. Маленьку, тендітну дівчину, яка була схожа на підлітка, направили, за її бажанням, на курси санінструкторів. І уже на початку 1943 року була відправлена до польового госпіталю у складі 2-го Білоруського фронту.

Почалися військові будні. Догляд за пораненими, виїзди на поля бою, допомога лікарям та військовим хірургам. Любила згадувати, що в періоди затишшя організовували концерти для поранених і просто збиралися і співали народних пісень.

За роки війни була двічі поранена. Це сталося у 1944 і 1945 роках, саме під час другого поранення у госпіталі і познайомилась з своїм майбутнім чоловіком Доценко Олексієм Степановичем, з яким після війни приїхала жити спочатку на рідний хутір Кубашівка (наразі вже зник з карти України), а потім до села Березівка Краснокутського району.

Була нагороджена медаллю «За бойові заслуги». У листі командування було написано, що за двоє суток боїв під вогнем противника перев'язала 36 поранених бійців і командирів, винесла з поля бою 14 тяжкопоранених, чим врятувала їм життя. Цей лист датований 07.09.1944 роком. Після цього ще до кінця війни була санінструктором окремої навчальної роти. Перемогу вона зустріла в Польщі. Після війни нагороджена орденом « Вітчизняної війни II ступеня.» (06.04.1985р.)

На запитання, що було найважче пережити, говорила, що невідомість про батьків, сестру. Будучи на фронті дізналась, що сестру у 1943 році забрали на примусові роботи до Німеччини. Довгий час про неї нічого не було відомо і тільки у семидесятих роках стало відомо, що під час роботи сестра познайомилась з військовополоненим та переїхала жити до Америки. Їх зустріч стала можливою набагато пізніше.

Жінки, які повернулися з фронту стають перед серйозними викликами: жити в новій сім'ї, знайти мирну роботу, народити та виховувати дітей. І цей перелік можна продовжувати і продовжувати. Марія Михайлівна спочатку працювала в місцевому лісництві, але рани років війни давали про себе знати і вплинули на стан здоров'я . Вона знайшла своє покликання у роботі поштаркою. Незважаючи на погоду, на те, що села, які вона обслуговувала знаходились далеко один від одного, вона вчасно доставляла листи та газети до адресатів. Весела, завжди привітна, тендітна, як і в молоді роки, відповідальна - такою вона залишилась у пам'яті односельців та рідних. Працювала до 1986 року. Будучи на заслуженому відпочинку тримала підсобне господарство, займалась вихованням онуки. Її серце перестало битись 15 квітня 2012 року.

Жінки, які були на війні спростували думку, що у війни не жіноче обличчя. Вони нарівні з чоловічою статтю розділили страшне лихоліття війни. На той час нарівні з чоловіками в радянській армії воювали 800 тисяч жінок. Жінки становили сорок відсотків фронтних лікарів, фельдшерів, санінструкторів.

Особисто мене вразив життєвий досвід цієї жінки, яка пройшла війну в страшних умовах, ризикуючи життям, втрачаючи своїх бойових друзів. Надзвичайно важке випробування, але вона при цьому залишилася милою, люблячою, доброю жінкою.

БОЙОВИЙ ШЛЯХ МОГО ПРАДІДУСЯ

Нерушенко Андрій, учень 9-А класу Куп'янської гімназії №2

Куп'янської міської ради Харківської області.

Керівник: **Тарасенко Вадим Степанович**, вчитель історії

Мій прадід, Вінніков Олександр Маркович, потрапив у самий вир Другої світової війни. Йому пощастило повернутися живим.

Яку велику ціну ми сплачуємо... Ви коли-небудь бачили, як плачуть чоловіки? Моя мама каже, що бачила. Так, іноді у мого дідуся котилася сльоза з очей, коли він розповідав про війну і товаришів, які на ній загинули.

Народився мій прадідусь 27 листопада 1925 року, у селі Корніївка Куп'янського району. Закінчив сім класів сільської школи, і, не отримавши, як зазначається у військовому квитку «цивільної спеціальності», пішов на фронт. Шістнадцятирічний юнак сам вирішив свою долю: я хочу бути на передовій. Він розповідав, що була якась нестримна жага йти, битися, захищати, щось робити, але не чекати. Його батько, Вінніков Марк Корнійович, загинув у перший рік війни під Волновахою. Що відчував юнак? Злість, обурення, потребу

не сидіти на місці? Я навіть не можу уявити, з якою розпукою мати відпускає сина, скільки молитов читає та хрестить його в дорогу... Але як не відпустити сина?

Чекання виснажувало, бо спочатку Олександра Марковича відправили до школи зв'язківців. «Я згадую цей важкий металевий ящик, який постійно повинен був носити, щоб забезпечувати зв'язок. Спочатку його ненавидів, але потім дякував, що він зберіг мені життя, коли поруч розірвався снаряд. Я перший раз потрапив до госпіталю із пораненнями лівого та правого стегна» - Так розповідав він своїм дітям та онукам. - «Після десятимісячного перебування у госпіталі, я закінчив курси мінометників і повернувся на фронт».

Я зацікавився, який вигляд має пристрій, що забезпечував зв'язок на бойових позиціях. Адже це зараз, в епоху смартфонів та інших бездротових апаратів, все достатньо функціонально. Оперативний зв'язок навіть у мирний час дуже необхідний, а на війні – це питання життя і смерті.

Прадід розповідав, що на початку війни багато військових начальників занадто переоцінювали дротовий зв'язок і не завжди вірили у радіотехнічні засоби. Таке ставлення отримало назву «радіобоязнь». Обрив лінії - це втрата зв'язку. виправили ситуацію лише у 1942 році, коли Ставка Верховного Головнокомандуючого прийняла рішення ввести особисті радіостанції для командирів, яка постійно повинна була знаходитися при ньому разом з радистом і шифрувальником. Це рішення було дуже важливим і відіграло важливу роль у покращенні керування військами. Найпоширенішою радіостанцією піхоти була станція А-7, до якої ще йшов комплект батарей. Усі розуміли, що зв'язківець – важлива військова спеціальність. Але він прагнув іншого – йти в атаку у перших лавах бійців.

найяскравішим спогадом була Курська битва, у ході якої було звільнено Лівобережну Україну та Харків. 1943 рік. Війна триває. Вже не юнак, а досвідчений чоловік, воїн, солдат. Здавалося, нічого вже не зможе вибити землі з-під ніг. Але... річка Міус. Треба перейти. Спогади про подолання водного рубежу змушують вас здригатися, бо першими йшли штрафники. Коли увійшов у воду підрозділ мого дідуся, то вже була не вода. То суцільна кров та мішанина з тіл. Мертвих тіл. «Я намагався рухатися швидко. Але нам, тим, хто рухався за штрафниками, було важко знаходити дорогу серед тисячі трупів. Мій одяг просяк кров'ю. Не моєю кров'ю, а тих людей, яких послали просто у пашу смерті». Коли я чув ці слова, я не міг навіть у страшному сні уявити цю картину. Мені ставало моторошно. Я почав шукати інформацію про те, хто такі «штрафники». виявилось, що серед них були різні люди: ті, хто відмовлявся виконувати злочинні накази, ті, хто не міг відректися від Бога, друзів, родичів, які стали поперек горла радянській владі. Це був зручний спосіб позбавитися «ворогів народу». Як ,бувало, казали у ті часи: «Змити кров'ю». Змили...

У роки війни штрафні батальйони і роти (це принципово різні окремі військові частини) стали формуватися тільки з літа 1942 року, проіснувавши потім до літа 1945 року. Всього за час війни через штрафні частини пройшло приблизно 428 тисяч чоловік. Своєю винуватою, реальною або уявною, переважна більшість їх спокутували з честю, причому, багато хто платив своїм життям. До їх пам'яті слід ставитися з повагою, адже у Великій Перемозі є і їхній внесок. Для мене це стало жакливим відкриттям. Мій прадід бачив загибель цих людей на власні очі і розумів, що багато хто заробив звання «штрафник» несправедливо. Згодом Вінніков Олександр Маркович отримав друге поранення. Було травмовано руки та черевну порожнину. Знову довге чекання, чекання на одужання. Не затримуючись у госпіталі, він продовжує воювати.

Війну мій прадід завершив в Австрії. Має такі нагороди: Орден Слави III ступеню, медаль «За взяття Будапешту», дві медалі «За відвагу». Про те, як воював мій прадідусь, збереглися скупі свідчення його командирів, які представляли відважного солдата до бойових нагород: «...відмінно виконував свої обов'язки в ході прориву ворожої оборони біля с. Хаджимус (Молдавська ССР) ... 20-21.08.44 р. Під вогнем противника точно передавав і приймав команди, багато разів відновлював зв'язок після поривів лінії».

Якщо на хвилинку уявити, що означають ці слова, стає моторошно. Осколки снарядів і мін не вибирають цілі. Розлітаючись на всі боки, вони шматують людські тіла, впиваються в стовбури дерев, пошкоджують лінії дротового зв'язку. Вороги добре розуміють, що без

зв'язку порушується управління підрозділами на полі бою, і вони стають дуже вразливими. В таких ситуаціях від зв'язківця залежить доля всього бою, сотні і тисячі людських життів. Але заради їх порятунку треба пожертвувати своїм життям. Потрібно перебороти страх і, повзаючи на полі бою під свист куль і снарядів, знаходячись під прицілом ворожих снайперів, знайти порив на лінії. При цьому пам'ятаючи вже не наказ, а благання командира – вижити і відновити зв'язок.

Померти на полі бою героїчною смертю солдату-зв'язківцю ніяк не можна, бо тоді будуть приречені на загибель і всі його однополчани. От і думай, солдате, як обдурити смерть і виконати свою роботу якнайкраще. Але після чергового артилерійського обстрілу лінія зв'язку знову пошкоджена, і стомлений зв'язківець знову рушає у пекло...

Минуло багато часу після закінчення тієї страшної війни, на якій загинуло 27 мільйонів радянських людей. Все менше і менше залишається в живих тих, хто наближав Велику Перемогу зі зброєю в руках або в тилу, працюючи на заводах, фабриках. Ми з пошаною і повагою ставимося до них і пам'ятаємо. Пам'ятаємо про їхні подвиги і звитягу. Адже людина жива, поки про неї пам'ятають.

ЛИСТ ІЗ 2021 У 1945

Онищенко Ігор, учень 11-А класу Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 88 ім. О. Г. Зубарева
Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Рощупкіна В. С.**, вчитель української мови та літератури

Тонкой Федір Микитович народився 17 лютого 1918 року в селищі міського типу Введенка Чугуївського району Харківської області. Його батько — Тонкой Микита Ілліч — був середняком, під час колективізації відмовився віддавати корову та коня в колгосп, за що на три роки потрапив за ґрати. Родина переживала скрутні часи. З чотирнадцятьох дітей вижило лише п'ятеро — двоє синів та три доньки. Наймолодшому Федору судитиметься відчувати всі жахи Другої світової війни. У вісімнадцять його призовуть до армії, а звідти він потрапить до Маньчжурії до 35-ї армії. Удома залишаться батьки та молода дружина, яка довгих вісім років без надії сподіватиметься на повернення свого рідного Федора. Будь-яка звістка від фронтовика була щасливою миттю. Читала-перечитувала листи-трикутники, дякувала Богові за кожний рядок, а пекучі сльози радості засліплювали очі й лилися на чорнила. Притиснувши до грудей омріяного конверта, засинала. Добре, якщо вдавалося відпочити до ранку. Тут, у колись мальовничій Введенці, що встигла протягом кількох тижнів війни набути сіро-чорного забарвлення, постріли гармат змушували людей проти ночі бігти в ліс. Дякувати поліцаєві Іллі, який потайки сповіщав сусідів про черговий прихід німців до села. Закутавшись у теплу хустину й поспіхом взувши чоботи, жінки бігли світ за очі. Бувало, не встигали залишити домівок, тоді ховалися в погребях чи під ліжками. Затамувавши подих, сиділи й здригалися від кожного пострілу чи ворожого голосу.

13 серпня 1945 року під час радянсько-японської війни 35-а армія захопила місто Дунань. Жорстокі бої точилися вулицями міста, небезпека очікувала за кожним рогом. Земля здригалася від вибухів: падали будинки, дерева, стовпи електропередач. Прадідусь говорив, що це було «пекло на землі». Про страхіття війни фронтовик згадувати не любив.

На початку 1946 року двадцятишестирічний сержант Федір Тонкой з медаллю «За відвагу» уперше за довгих вісім років повернувся на батьківщину. Це було свято зі сльозами на очах. А потім був далекий Ташкент. Ледве втиснувшись у забруднений товарний поїзд (іноді влаштувалися на дахах), односельці прямували по пшеницю. Мішок чи бодай півмішка був порятунком для багатьох родин. Через рік Федір Микитович влаштувався до термічного цеху Харківського підшипникового заводу, де й працював аж до пенсії.

Спогади про війну не полишали Федора протягом усього життя. Він часто розповідав про фронтові будні, тривалий час підтримував зв'язок з однополчанами, любив переглядати поживклі фотокартки та листи. Бувало, усамітниться десь у кутку й годинами гортає фронтовий альбом, уважно вдивляється в знайомі обличчя, посміхається, сумує... «Память с

кров. Армії. Дружя по службі. Фото здолана в дни боєв в Маньчжурії с японськими імперіалістами в китайському городі Дунани. Лето 1945 года» — саме так він власноруч підписав найдорожчу світлинку зі своєї колекції.

Лист ветерану

Присвячую своєму прадіусю

Тонкому Федору Микитовичу – сержанту 35-ої армії

«Учора я бачив тебе уві сні. Ти міцно й водночас ніжно тримав мене за руку. Хотів щось сказати, а може, від чогось застерегти... не знаю, бо щоразу зупинявся, на твої очах з'являлися сльози. Прадіусю, чому? Що тебе засмутило? Ні, облиши, не відповідай. Бачу, як тобі важко. Я почну сам.

Напевне, ти сумуєш за своєю домівкою. Не переймайся, все гаразд. Мої бабуся з дідусем доглядають і за будинком, і за городом. Час від часу приїжджає мама. Тут їй спокійніше, ніж у місті, дихається вільніше. Щоразу, збираючись у село, каже, що їде до вас із прабабусею. Якась вона дивна. Знаю, ти навчив її грамоти. «Труд», «Известия», «Правда»... Не мало значення, якого напрямку та чи інша газета, її цікавило все, вражали величезні розвороти, вкриті маленькими літерами, а подекуди — графічні малюнки. «Внученько, спробуй прочитати цей заголовок», — вказівним пальцем ти визначав напрямок вашої літературної мандрівки. Втім, найбільше моїй мамі подобалося виводити літери. Цього ти навчив її двома роками раніше. Її дитячі записники рясніли словами «мама-тато», «дідусь-бабуся», «брат». Літери складалися в слова, слова — в речення. Гадаю, ти б пишався нею.

А я нещодавно знайшов ложку на горіщі. Так, твою фронтову з викарбуваними ініціалами. Оце так знахідка! Я хотів залишити її на згадку, проте мама сказала, що ти обіцяв онукові. Тоді вона загубилася, й всі спроби її знайти виявилися марними. Днями ми віддали її дядькові Сашкові.

А тепер про головне. У нашому садку незабаром розквітне чудовий бузок на тому самому місці, де ти його посадив, коли пішов в армію. Додому ти не повернувся, бо почалася війна й тебе забрали на фронт. Фронтіві листи... Єдина ниточка, що зв'язувала вас, солдатів, з рідними під час війни. Єдиний спосіб для матері дізнатися, чи живий син, чи не поранений. Вони додавали сил і сенсу жити, вірити в перемогу. Вдома також чекали на зворотний зв'язок. Хоча б три рядки... дружині й вони були в радість. Прабабуся читала-перечитувала твої фронтові листи-трикутники, впізнавала рідний почерк і від того була дуже щасливою: «Здрастуй, моя рідна Анно! Я дуже за тобою скучив, скучив за домом. Я часто згадую тебе, особливо перед боєм... Часто бачу тебе уві снах... Сподіваюся, що все-таки повернуся з війни, зможу тебе обійняти і поцілувати. Твій Федір». Того дня, коли ти вперше за довгих вісім років з'явився на подвір'ї свого будинку, розквітнув бузок. Здавалося, ніби все повітря сповнилося духмяним ароматом весни. Ти повернувся живий, неушкоджений. З орденом.

Невпинно летить час, його нам не зупинити. Твої пожовклі фронтові листи, фотокартки, які ми зберігаємо в альбомі, чимало речей, виготовлених власноруч, згадки бабусі та мамі — ось і весь мій скарб. На жаль, мені не пощастило з тобою познайомитися особисто. Ти пішов в небуття, коли моїй мамі було менше від мене.

Здрастуй, прадіусю! Вибач, що відразу не привітався. Дописуючи листа, чомусь стало самотньо й захотілося побути поруч з тобою. Щиро кажучи, давно збирався, проте щось заважало. Ось я тут. Приніс твої улюблені квіти — тюльпани. Я безмежно вдячний тобі за мою родину, мирне небо над головою...

Завтра — День Перемоги — свято «зі сльозами на очах». До обеліску Слави чи братської могили вже вирушать діти, онуки та правнуки ветеранів. У мить мовчазного єднання з полеглими за рідну землю охопить радість і біль, смуток і надія... Щось і мені, дідусю, важко говорити... Так, невже ви, наші дорогі ветерани, ризикували своїм життям, щоб 75 років потому лунали постріли гармат?»

Тиша... Раптом почулося курликання. Я підвів очі до неба: хмарию летіли журавлі.

ЗАЛИШИЛОСЯ У ДИТЯЧІЙ ПАМ'ЯТІ

Попов Владислав, вихованець гуртка «Географічне краєзнавство» Балаклійської станції юних натуралістів, учень 8 класу Андріївської ЗОШ

I-III ступенів № 1 Донецької ОТГ Ізюмського району Харківської області

Керівник: **Грицюта Вікторія Юріївна**, керівник гуртка «Географічне краєзнавство» Балаклійської станції юних натуралістів, вчитель історії Андріївської ЗОШ-III ступенів № 1 Донецької ОТГ Ізюмського району Харківської області

*Мій перший віри написаний в окопі,
на тій сипкій од вибухів стіні,
коли згубило зорі в гороскопі
моє дитинство, вбите на війні
(Ліна Костенко)*

Друга світова стала найбільшою війною в історії людства. У ній брали участь десятки країн. Ніколи до цього історія не знала війни з такою кількістю жертв. Наша країна теж була залучена в ці події. Немає родини, яка б не втратила близьких в ті страшні часи. Багато людей тоді стали героями, захищаючи те, що було для них святим. Друга світова - це зламані долі, розбите щастя, втрачене дитинство, розлучені закохані, розірвані сім'ї. Це військові злочини: тортури та знущання, досліди над живими людьми. Це спалені міста та села, заміновані поля, концтабори.

Спогади нашої односельчанки Бабусенко Лідії Михайлівни: «... в 1941 році я закінчила 3 класи. Коли об'явили про початок війни, я в цей час знаходилася в таборі в Балаклії. Спочатку нам не доходило до розуму, що таке війна, і чого треба боятися. Повернувшись з табору, відчула своїм маленьким серденьком, що це не жарт: чоловіків і жінок посилали копати рови, почалася евакуація заводів і організацій, солдати, які служили в Балаклії, цілими днями марширували, проводили різні навчання на полігоні. Одного разу, коли солдати вели навчання, з'явилися два німецькі літаки і почали кидати бомби, одна з яких впала на сад мого дідуся, а ми з мамою та братиками (одному 6, другому 4 роки) і зовсім маленькою сестричкою (півтора роки їй виповнилося) забилися у куток світлиці, нагнули голови, заплющили очі. Коли гулу літаків не було чути і перестали рватися бомби, ми вийшли з хати і побачили, що будинок був без вікон, покрівля, двір були засипані землею, все чорне і запах гарі – наша родина перша в місті відчула запах пороху війни. Обійшлося без жертв, лише дідусяві корінням дерева обідрало голову, але прибігли солдати і відвели його в санбат, де зробили перев'язку.

Кожного дня йшли чоловіки, які отримували з воєнкомату мобілізаційні повідомлення, багато молоді йшли добровольцями. Ми слухали радіо, з якого повідомлялося, що фронт наближається і про ті злодіяння, які робили фашисти на окупованій території. Поступово місто спустіло, запанувала тиша, безвладдя, люд принишк у своїх домівках, немов вмер.

Погода була холодна, морозна, але ще снігу не було. 9 грудня з'явилися фашистські війська, перейшовши через Сіверський Донець. Прийшли нові господарі: вигнали хазяїв, в яких були більші-менші світлі, більші розміром хати, зі своїх домівок, в одні самі поселилися, а в інші коней поставили, встановили комендантський час, з'явилися поліцаї, які слідкували за людом, мобілізували молодь до Німеччини, робили доноси на тих, які не хотіли їм підкорятися, висліджували партизанів, з якими жорстоко розправлялися. Ми були свідками, як двох партизанів (чоловіка і жінку) привезли на машині до вішалки, накинули на шиї петлі, вистрелили в них, а потім зашморгнули, так вони робили, щоб ті не втекли. Фашисти грабували населення, брали все, що їм потрібно, забирали живність у людей, городину, худобу. За мілку крадіжку прив'язували людину до стовпа, а на груди вішали табличку з надписом «ВОР». Цим вони хотіли залякати інших.

Таке життя терпів народ до кінця 1942 року. Коли фашистів розгромили під Сталінградом, за одну ніч всі вороги вимелися з Балаклії, а через тиждень чи два в місті з'явилися війська і фронт зупинився в місті до серпня чи вересня. Дуже постраждали села за Донцем, там не тільки хати горіли, а і земля здригалася.

В період окупації ми всі вижили. Нас було у мами четверо. І вона нас всіх зберегла. Годувалися якоюсь крупною, прілим зерном, макухою, кормовими буряками, мама нас не покинула, як це роблять зараз у мирний час, бо не хочуть трудитися.

Ну а далі вже всім поступово ставало легше, бо настав мир...»

Війна постукала в кожну оселю, принесла біду: матері втратили синів, жінки – чоловіків, діти zostалися сиротами. Ми завжди будемо пам'ятати їх мужність, відвагу і перемогу, адже своїм життям ми завдячуємо тим, хто загинув під час війни, хто вижив у ті страшні роки, хто протистояв ворогу на фронті та в тилу.

Низький Вам уклін!!!

ТЕ, ЩО МАЛО СТАТИ ВЕЛИКИМ КІНО...

Приймко Олександр, учень 10-В класу Харківської гімназії №46 ім. М. В. Ломоносова Харківської міської ради в Харківській області
Керівник: **Приймко А.Є.**, учитель української мови та літератури Харківської гімназії №46 ім. М. В. Ломоносова Харківської міської ради в Харківській області

Робота присвячена переосмисленню спогадів про Другу світову війну в родинному колі. Що таке страх перед війною, чому саме він стає головною емоцією мого покоління? Чому спогади про війну стають своєрідними сімейними реліквіями, неодмінними атрибутами родинних зустрічей і бесід. Війна – це те явище, що зупиняє розвиток суспільства і творить новий сутінковий світогляд. Спогади рідних, що передаються у спадок, є важливим чинником у вихованні мене як сина, учня, спортсмена, громадянина.

Історія через край сповнена людським стражданням, убивствами, насиллям, а значить, її важко осмислити й сприйняти сучасні люди. Тільки дякуючи дідам, я не бачив війни, але вона живе в моїх відчуттях, мабуть, через те що з покоління в покоління в спадок вона передавалася мені як застереження, що світ надто хиткий, а мир ледве не тимчасове явище...

Найбільше усвідомлення війни прийшло, коли мама вперше розповіла історію про свою маму й бабусю (а про моїх бабусю Пурич Тамару Григорівну та прабабусю Пурич Анну Іванівну), які перебували на окупованій території в місті Ізюмі Харківської області.

Ізюм. Красивий, мальовничий, на берегах Сіверського Дінця... Кілька разів переходив з рук в руки: німці зайняли найвигідніший плацдарм – гору Крем'янець. Сиділи в погребах, було, по кілька діб, а людей ховали на городах, бо дійти до громадського цвинтарю було неможливо.

Іноді на думку спадає: скільки ж потрібно було пережити, побачити, відчути моїм рідним, та й не тільки від німців...

Ніхто не розбирався, чому мирні мешканці ставали заложниками обставин, чому виходило так, що змушені були працювати на німців. У таких обставинах опинилася моя прабабуся, яку, звільнивши від німців, радянські солдати, незабаром вели на розстріл..., і якби не донечка її, яка бігла за приреченими нещасними, невідомо, чим би могло все закінчитися...

Моя прабабуся була солдаткою, тобто дружиною солдата, а коли радянські війська зайшли в Ізюм, звільнивши його, то чим могла допомагала солдатам.

А ще в нашій родині живе спогад про крихітну світлину з фронту, яку надіслав прадід своїй сім'ї. Він гордо стояв у верхньому ряду в білому халаті й ковпачку, оскільки був кухарем для цілого полку й для генерала. (От для якого? Стерлося часом...) Генерал знав, що українець Григоріймав гарно готувати вареники... Недаремно кажуть: людина має залишатися людиною навіть на війні. Фронт і мужність у бою само собою – головні чинники воєнних дій, але людські стосунки, підтримка, приємні пахощі із солдатського котелка й бажання подарувати своєму командиру й солдатам хвилини домашнього затишку – чи це не найбільше цінувалося тут, на чужому полі, серед чужих людей, які за роки пекла й віри в Перемогу злилися до купи, в єдину сім'ю.

А ще прадід був страшенно скромним і не любив носити своїх нагород, хоча дружина з дітьми нагадували: «Сьогодні 9 Травня – одягни. Ти ж заслужив! Сьогодні парад – вийди в люди в нагородах!» – «Я не для того чотири роки по фронтах і по госпіталях...».

Мама ніколи не розповідала, як дід кидався на танки з гранатами чи йшов у бій з автоматом. Та й орденів і медалей практично не було – діти порозбирали на іграшки, тому за труною на невеликій шовковій подушечці несли тільки орден Другої світової.

Довелося ще моїй бабусі, тоді п'ятирічній дівчинці, подружитися з радянським солдатом, який перебував разом з іншими солдатами на вулиці, де жила їхня родина. Може, нагадувала йому маленьку донечку? Тому й старався возитися з нею...

Такі собі прості історії простих людей, рідних мені, більшість яких я ніколи не бачив у своєму житті, але які створили в мені особливий резервуар пам'яті, яку обов'язково передам у спадок своїм синам – інакше бути не може, бо це єдина правда, людська, не написана в підручниках і статтях, а яка намотує свої нерви на кіноплівку моєї майбутньої історії і оживає...

ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Рогозін Данііл, учень 9-В класу Харківської гімназії №163

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Капустянська Наталія Олексіївна**,

вчитель української мови та літератури

Друга світова війна стала випробовуванням для усього світу, і наше місто не є виключенням. Тисячі мешканців Харківщини було вивезено до Німеччини, ще більше – вбито. Ця робота присвячена жителям Харкова і свідкам цього страшного часу, і які можуть розповісти новим поколінням, як жага до життя і свободи боролася з страхом перед ворогом.

Наталія Морозова - свідок страшної дати окупації Харкова, розповідає як все відбувалося: «На той час мені було лише 9 років, спочатку ми не розуміли, що відбувається на дворі. Усі ми вважали, що німці не люди, а якісь інопланетні створіння. Наступ почали саме з Клочківської вулиці, і люди виходили подивитись на це, але гітлерівці не звертали на них уваги. Пізніше, дорослі зрозуміли в чому справа і почалась серед народу паніка. Всі ховалися в підвалах, і коли німці вже осіли в нашому районі, вони постійно шукали нас. І коли знайшли, гітлерівці зі своїм акцентом запитували: «Чи є тут серед вас партизани? Є чи ні?» Усе моє дитинство було в страху і голоді». Ось як описують окупацію Харкова німцями.

Євгенія Алімова - розповідає про тогочасну ситуацію в народі: «Одного разу німці скинули бомбу прямо на ринок, одного коня розірвало на шматки, голодні люди щодуху мчали до рештків аби зібрати що-небудь для їжі. Собаки, кішки, ворони й голуби, сіно й трава - усе це йшло на їжу. На перший час вистачало, потім все менше і менше, почався справжній голод. Сучасний парк ім. Горького тоді був окопами, інколи ми там грали в розбійників, тоді мені було 5 років - все одно були дітьми. Справжній жах почався пізніше, німці почали масово страчувати невинний народ, і з дому виганяли всіх й приводили на ринкову площу для того, щоб дивились усі, дітей завжди ставили уперед».

Гайденко Марія - розповідає що відбувалося в області: «З 11 років працювала на полі, допомагала закопувати братські могили і окопи. Батька одразу забрали на фронт, так і не повернувся. Школа тоді нікому не була потрібна, завжди працювала. В нашому селищі німці не воювали і не розстрілювали - лише забрали з дому худобу, зерно і курей. На диво вони були добрі, лише діти були добрі до них також. Неподалік від села був табір наших військових. Пам'ятаю зиму 1942 року, такого голоду не було як в містах, завжди чим-небудь можна було підживитися, але тоді наші війська програли на полі битви - мертві тіла лежали, наче снопи сіна».

Таким чином зі слів очевидців ми дізнались подробиці тогочасного побутового життя, долю дітей у часи Другої світової Війни, побачили страх і одночасну дитячу посмішку у найскрутніші часи усього світу.

ВІЙНА В ІСТОРІЇ МОЄЇ РОДИНИ

Роленко Богдан, учень 6-А класу Балаклійської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Балаклійської районної ради Харківської області.

Керівник: **Махаріна Лариса Миколаївна**, вчитель історії Балаклійської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Балаклійської районної ради Харківської області, вища кваліфікаційна категорія, вчитель-методист.

Мій прадідусь Іщенко Борис Романович народився 24 вересня 1924 року у селі Веселе.

Німці увійшли в село в останніх числах вересня 1941 року. Вірніше, не увійшли, а в'їхали: своїм надривним риком жителів центральної вулиці налякав очманілий від безперешкодного пересування німецький мотоцикліст. Услід за ним підтяглися серйозні фашистські угруповання. Наші безуспішно відступали і застрягли десь на інших рубежах, а у Веселому залишились лиш ті, хто не зміг евакуюватись. Жителі села з цікавістю та певним страхом спостерігали за розгортанням подій.

Троє німців поселилися в прадідусевій хаті, а він з батьками і молодшим братом, перейшов до більш ветхої будівлі в їхньому дворі. Німці вели себе нормально: ні розстрілів, ні знущань з мирного населення не було. Дуже швидко почали готуватись до наступних боїв. Довелося і прадідусеві, разом з іншими, рити окопи, будувати бліндажі. За день так втомлювались (бліндаж 4м. в глибину), що до вечора ні рук, ні ніг не відчував, але чорне вічко автомата уважно слідкувало за ними. Вибір невеликий: або кидати лопатою, або схопити автоматну чергу.

Два роки тривав окупаційний режим. З наближенням наших військ фашисти почали помітно нервувати. Побоюючись розправи над мирним населенням, староста, із місцевих, порадив односельцям переховуватись у погребях,

у виритих наспіх за городами, ямах. Багатьох це тоді врятувало.

Погожого вересневого ранку 1943 року до села увійшли, не увійшли, а увірвались з піснями радянські війська . В пам'ять прадідуся яскравим спомином вривався епізод, коли фашистський мотоцикліст, на ходу відстрілюючись, прямував до чагарників, але так і не встиг сховатися у колючих зарослях: влучна куля наздогнала його.

Майже одночасно з визволенням рідного села розпочинається бойовий шлях прадідуся.

Прадідусь – був учасником Вітебської і Вісло-Одерської операції. З боями пройшов Білорусію, Польщу, війну закінчив на кордоні з Німеччиною, з боку Польщі. «Під час підготовки до Вітебської операції, - згадував прадідусь, - за геніальним планом Жукова (він задумав вийти на ворога через болото, а не в обхід), довелось добряче попрацювати сокирою, готуючи дерев'яний настил, але який це мало зиск! Операція завершилась повним розгромом німецько-фашистських угруповань.

Наступна, Вісло – Одерська операція ледь не коштувала прадідусеві руки.

Прадідусь мав природний хист до малювання, він малював в війну плакати, коли лежав у госпіталі. Потім він отримав доручення намалювати портрети Ворошилова, Рокосовського, Жукова та інших відомих полководців і державних діячів. Прадідусь намалював портрет Жукова на білому простирадлі, малював з фото. А Рокосовського бачив на відстані витягнутої руки. Він грав на багатьох музикальних інструментах, був дуже талановитим в усьому.

Борис Романович помер у 2006 році. Я народився пізніше, але багато чув про нього. В пам'ятні дати, пов'язані з життям мого прадідуся, в родині ми завжди згадуємо його і його життя.

ДЗВОНИ ПЕРЕМОГИ ТОРКАЮТЬ СЕРЦЯ ПРИЙДЕШНІХ ПОКОЛІНЬ

Рошка Ніна, учениця 11 класу КЗ «Ветеринарний ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник: **Федоренко Л. М.**, учитель української мови та літератури

Яка дивовижна стійкість, яка живучість! Чи не так і народ наш, сто разів толочений і топтаний, січений, рубаний і стріляний, вистояв у тих битвах, і живе, і гонить з дужого коріння нове пагіння, цвіте і сіється по землі, вибореній, відстояній навіки.

(І. Цюпа)

Дана робота є віддання шани й поваги тим, хто виборював долю українському народові в роки Другої світової війни. Героями нашого дослідження є жителі селища Козача Лопань, рід Погорілих Миколи і Тетяни, які внесли свій посильний вклад у велику битву з фашизмом.

У дослідженні подана картина воєнних дій в районі селища Козача Лопань, звернена увага на життя, побут жителів під час окупації і простежується щире бажання молодих людей внести свою частку у виборенні незалежності рідного краю. Немає вже Погорілого Миколи Йосиповича, 1924 року народження, землелюба, працелюба, гармаша полів у роки війни і мирного свердлувальника космічних деталей, які виготовлялися на заводі «Гідропривод» у місті Харкові – перестало битися неспокійне серце у 1970 році. Немає вже і Погорілої Тетяни Макарівни, 1924 року народження, чорнокосої красуні, люблячої і ніжної трудівниці, вічної «телефоністки», вимогливої мами і турботливої бабусі Тані. Пішла з життя у 2010 році. Сорок років чайкою пробилася у вирі клопотів Тетяна Макарівна, уже не в парі, але з вічними спогадами про свого Микольцю, про друга свого рідного, найкрасивішого для неї і для нас...

Починається оповідь про долю цієї звичайної і незвичайної пари, ніжної, закоханої, вірної і щасливої у своєму вимірі і їх ролі у подіях Великої війни 1940-1945 років. У роки Другої світової війни 196 чоловік, жителів Козача Лопань, віддали своє життя за свободу. Проти ворога воювали 410 жителів селища, 334 нагороджені орденами і медалями. Уперше село було окуповано 23 жовтня 1941 року. Наступного разу – 17 березня 1943 року. За цей час в Німеччину було відправлено 485 наших односельців.

На початку 1943 року у дев'ятнадцятирічному віці Микола добровольцем пішов служити до лав Червоної Армії - і вся Жигаївка (район села) проводжала молоду поросль у військовий похід. Та особливо зворушливим було прощання Миколи з Тосею... Біла хустина на спогад, скромні поцілунки і своєрідна обіцянка:

Я повернуся до тебе,

А ти мене чекай... чекай...

Так і пройшли роки, які відразу ж молодь зробили дорослою, відповідальною. Провела Танечка коханого, а сама з подругами на роботу – шпиталь, який розгорнувся в селі після того, як фашистів погнали у 1943 році. Прали бинти, доглядали за пораненими, годували німечних, допомагали тим, хто не міг сам піднятися. Фронт пішов далі, почала молодь замінити старших, сусід порадив Тані вивчитися на телефоністку (а йшов набір якраз). З його легкої руки стає військовозабов'язаною телефоністка Таня з позивним «Конвалія». Так і пройшло життя за комутатором – 53 роки стажу, безперервного, ряд нагород і відчуття: я потрібна людям, я маю своє місце в житті.

Доля звичайних жителів пропливає перед нами. Робота написана на основі спогадів рідних Миколи й Тетяни, на основі світлин, які зберігаються у домашньому архіві родичів, на основі матеріалів історичного музею селища.

Ось чому ми подумки говоримо з нашими Миколкою і Танечкою, благаємо їх бути нашими вічними берегами, хай ваше життя, ваші вчинки будуть нашим щитом, нашим захистом, і всі покоління Погорілих, поки живе пам'ять, шлють вам вічного спокою – а на нашій землі чується тільки мирний передзвін військових нагород, мирних відзнак і щасливий дитячий сміх.

ВІЙНА В СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Семенова Катерина, учениця 4-Б класу

Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 72 Харківської міської ради

Керівник: **Семенова І.П.**, вчитель російської мови та літератури

Дана робота основана на дослідженні долі своєї родини в роки війни та в період відбудови господарства країни, створення родинного літопису. Головний герой спогадів - Блажевич Петро Іванович – учасник бойових дій, який пройшов бойовий шлях від Омська до Кенігсбергу.

Про історію його життя я, Семенова Катерина, дізналася з розповідей батьків і прабабусі Каті. У сімейному альбомі збереглося багато фотографій минулих років. Мене зацікавив знімок, на якому я впізнала маму, їй там 4 роки (Додаток 1). На фотографії поруч з нею мій прадід, Блажевич Петро Іванович, у парадній військовій формі з великою кількістю нагород. Мене вразила фотографія, і я вирішила більше дізнатися про життя прадіда.

Блажевич Петро Іванович народився 31 грудня 1922 року в місті Омськ у сім'ї колишнього латиського стрілка Блажевичуса Яна Яновича, якого за часів громадянської війни в складі латиського батальйону перекинули на схід Росії.

У 1938 році Петро Іванович закінчив семирічку, у 1940 - два курси річкового технікуму, у 1941 році переведений до Омського льотного училища, яке закінчив за прискороною програмою, і в січні 1941 року призваний до лав ВПС Радянської армії. У 1944 році прадід закінчив Харківське військово-авіаційне училище.

У сімейному архіві збереглася льотна книга штурмана старшого лейтенанта Блажевича Петра Івановича, з якої видно, що мій прадід за період 1941- 1952 років здійснив 714 польотів, що становить майже 441 годину, а це в свою чергу більше 18 діб. Серед них - 15 бойових вильотів, пов'язаних з участю в бойових операціях. Мій прадід літав на літаках ІЛ-28, Пе-2, Уле-2, Р-5, СБ, Лі-2, По-2 (Додаток 2).

Його бойовий шлях починався в Омську в складі льотної ескадрильї, а закінчився участю в Кенігсберзькій операції у квітні 1945 року в складі I Прибалтійського фронту.

Мій прадід пройшов усю війну. Його бойові подвиги були відзначені двома орденами Червоної Зірки, двома орденами Вітчизняної війни, медалями «За взяття Кенігсберга», «За відвагу», «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» (Додаток 3). Усі його нагороди, парадний кітель, годинник, фляга, яка заміняла смертний медальйон, є реліквією нашої родини (Додаток 4).

Мама розповідала мені, що один із орденів Червоної Зірки врятував моєму прадіду життя: осколок потрапив в орден, збивши червону фініфть на ньому (Додаток 5).

У 1945 році закінчилася війна, але військова служба мого прадіда продовжилася в місті Екабілліс у складі 11 оравп 15 ВА Військового Прибалтійського округу. У 1951 році у мого прадіда народився син, Блажевич Павло Петрович, мій дідусь. Незабаром полк мого прадіда перевели на територію Східної Німеччини, де він прослужив до 1958 року. Під час одного з розвідувальних вильотів літак Блажевича Петра Івановича підбили. Прадід разом з літаком упав на ворожу територію. Лише обмін на німецького офіцера допоміг повернутися йому додому. Результатом цього останнього вильоту стала сильна контузія, численні переломи й непридатність до військової служби. У 1958 році прадіда комісували у званні капітана. Він повернувся разом з родиною до Харкова в рідне місто своєї дружини.

Після виходу у відставку Петро Іванович до пенсії пропрацював на 8 Харківському підшипниковому заводі майстром цеху.

Його старший син, Блажевич Павло Петрович, пішов по стопах батька, обравши професію інженера ракетних військ. Він у 1972 році закінчив Харківське вище військово ракетне училище ім. Крилова.

На жаль, я особисто не була знайома з моїм прадідом-героєм. У 1994 році він помер. Але пам'ять про нього живе в сімейному альбомі, його нагородах ...

ВІД ФІНЛЯНДІЇ ДО ПОЛЬЩІ: БОЙОВИЙ ШЛЯХ СПРАВЖНЬОЇ ЛЮДИНИ

Ситніков Оскар, учень 9-Б класу Красноградського ліцею № 1

ім. О. І. Копиленка Красноградської міської ради Харківської області,

член краєзнавчо-пошукового гуртка «Слідопит»

Керівник: **Зінченко Л. Ю.**, вчитель історії, вчитель вищої категорії, старший учитель.

Манучарян Йосиф Геворкович... Хто він? Чому я все більше звертаюсь до нього? Чому його доля так цікавить мене?

Напевно тому, що мій прадід був серед тих мужніх та самовідданих людей, які зробили вирішальний внесок в долі багатьох людей, в тому числі і в мою. Хто знає, якщо б не такі, як він, чи були б ми тут і зараз, чи змогли б ми жити взагалі.

Прадід не любив говорити про війну. Завдяки моїй тітці Манучарян Ларисі Йосипівні, яка ходила за ним слідком і благала розповісти про воєнні роки, бойовий шлях мого прадіда залишився власноруч записаним на аркушах А4.

Саме ці спогади дозволили мені сьогодні розповісти про його бойовий шлях.

Манучарян Й. Г. народився 1918 року в селі Човдар Дашкесанського району Азербайджанської РСР.

Високого зросту, зі спортивним тілом, він був вправним еквілібристом та канатоходцем, за що його називали «вуличним циркачем». Мріяв, як і вся молодь його часу, про щасливе життя.

1938 року він був призваний до армії. 10 грудня 1939 року 420-й стрілковий полк, в якому він служив, відправили в Фінляндію на Зимову війну. Фінляндія – Молдавія – Грузія – Білоруссія – Польща. Де тільки не побував він за п'ять років! Що тільки не прийшлося йому пережити!

«В своём первом сражении, – згадував прадід, – я участвовал всего лишь 21 день: тяжело раненый в голову, был госпитализирован. После лечения вновь вернулся в строй и теперь уже продолжал службу в Харькове. Но недолго длилась моя служба в мирных условиях».

Влітку 1940 року СРСР оголосив Румунії ультиматум з вимогою повернути Бессарабію, який був задовільнений. 30 червня 1940 року Червона армія зайняла ці території. Серед учасників цього походу був і Йосиф Геворкович.

«Казалось бы, – продовжував свою розповідь прадід, – пора и домой вернуться. Но наступил злополучный 1941 год. В это время я служил в Рени, у границы Румынии. Нашим войскам приходилось очень тяжело. Ведь мы, можно сказать, одними из первых приняли на себя удар. Приходилось отступать с кровопролитными боями. Вражеское наступление было остановлено лишь у Одессы. Здесь я получил своё второе тяжелое ранение и был эвакуирован в тыл».

Але на цьому бойовий шлях Йосифа Геворковича не закінчився. Після одужання його направляють на Кавказ, який необхідно було захистити від зазіхань агресора.

У 1942 році прадіда несподівано направили на навчання у воєнне училище, яке знаходилося в Тбілісі. Після закінчення училища на «відмінно» йому було присвоєно звання молодшого лейтенанта медичної служби та кваліфікація санітарного інструктора воєнного часу.

25 квітня 1944 року Йосиф Геворкович відправився на Білоруський фронт в 420-й стрілковий полк, де він служив під час радянсько-фінської війни. Далі його шлях проліг через Білорусію та Польщу.

У своїх спогадах прадід описує декілька епізодів зі свого бойового життя: «На Первом Белорусском фронте я вынес из поля боя 17 раненых бойцов. Из них двух офицеров и 15 солдат.

В том же 1944 году перед очередным наступлением 11 наших бойцов отправились на разведку в тыл врага. Среди них был и я. Нужно было в течение пяти дней взять «языка». Было тяжело».

Під час цієї операції загін радянських бійців потрапив у ворожу засідку. Прориватися на свої позиції прийшлося з боєм, під час якого було знищено багато ворогів, але загинуло чотири наших розвідники. Не дивлячись на це, завдання було виконано – «язык» був узятий. За мужність та героїзм під час проведення цієї операції Йосиф Геворкович був нагороджений медаллю «За бойові заслуги».

Останні свої битви прадід описав так: «За Белоруссией следовала Варшава. В варшавском направлении полк, в котором я служил, переправился через Вислу, где была сосредоточена огромная немецкая армия. Переправа была тяжёлой. Шли ожесточенные бои. И вновь ранение. На этот раз в ногу. С перевязанной ногой я вместе с бойцами своего полка продолжал путь освободителя. Впереди Польша.

В октябре 1944 года в 7 часов утра немцы перешли в контрнаступление. Много погубило наших, а я получил ранение в правое плечо и в ногу. Ранение в руку было тяжёлым: кость оказалась раздробленной, началось сильное кровотечение. Меня вынесли из поля боя и отправили в госпиталь в Брест. Благодаря советским врачам, удалось сохранить жизнь, но навсегда лишиться руки.

За героическое сражение, мужество, проявленное в бою, впоследствии я был награждён орденом «Отечественной войны I степени», а после победы – медалью «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.». А уже День Победы встречал дома».

Сміливий, стійкий, мужній в бою – таким він був і в житті: нічого не боявся, йшов по життєвому шляху, долаючи всі перешкоди.

Перше, що він зробив – навчився писати лівою рукою.

Влаштувався на роботу: спочатку розносив телеграми, потім закінчив медінститут і влаштувався санінструктором. Працював, не покладаючи рук. Вважав найбільш брудним ділом ходити з простягнутою рукою.

У вільний від роботи час саджав сад, будував дім. Моя бабуся пам'ятає, як він з лопатою в руках, точніше в одній руці, працює в саду. І не просто працює, а саджає нові дерева, схрещуючи одне з іншим.

У 1987 році як інвалід II групи Другої світової війни Йосиф Геворкович отримав машину с ножним управлінням. Він навчився не лише керувати нею, а навіть і ремонтувати її. І все однією рукою. Не розумів людей, що лежать на дивані та ниють. Будував життя! Любив жити! Але жити йому не дали.

Війна між Вірменією та Азербайджаном за землі Нагірного Карабаху призвела до його вигнання з рідної держави. Він був змушений бігти до України, де й помер у 1993 році. Не стерпів, не пережив вигнання.

Йосиф Геворкович був благородною людиною, чесною та порядною.

Таким мій прадід Манучарян Йосиф Геворкович залишиться у моїй пам'яті – справжньою людиною, яка в роки війни пододала важкий шлях від Фінляндії до Польщі.

МІЙ ПРАДІДУСЬ – МОЯ ГОРДІСТЬ!

Соболева Анна-Софія, учениця 3-А класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 170 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Соколова І.І.**, вчитель початкових класів

Одного разу мені в руки потрапив старий альбом. В ньому були світлини, на яких я нікого не впізнавала.

І тоді матуся мені розповіла, що це мій прадід Толя (так його звали у родині, хоча за документами він Антон) зі своїми однополчанами. Мені стало цікаво: якими були люди в ті далекі часи...

Мій прадідусь, Бобир Антон Григорович, народився 18 січня 1923 року в Миргороді Полтавській області. Після закінчення середньої школи (1940 році) вступив до педагогічного університету. Коли він закінчив перший рік навчання – почалася війна. Прадідусь дуже хотів захищати Батьківщину, тому прийшов до військомату і сказав, що народився в 1922 році. Так його відправили на фронт. У званні сержанта прадід командував взводом у підрозділі кінної розвідки.

З 9 вересня 1941 року по 15 квітня 1945 року мій родич був учасником бойових дій. Він був стрільцем, кавалеристом, командиром підрозділу, командиром зняряддя в танковій роті. У його старій пошарпаній червоноармійській книзі є запис подяки верховного

головнокомандуючого армією за оборону Сталінграда і запис про вручення йому нагрудного знака гвардійця.

Мій прадідусь має багато нагород, які я ретельно зберігаю...

12 листопада 1944 року Антон Григорович отримав важке поранення і йому сказали, що він непридатний до подальшої військової служби. Але боєць не хотів з цим змиритися - він пройшов курси перепідготовки і перекваліфікувався на командира зняряддя в танковій роті. Танкістом він і служив до Перемоги....

Мій прадідусь Антон не хотів розповідати про воєнні роки...

Мама пам'ятає, що одного разу вона вмовила його розповісти хоча б щось про ці часи. Дідусь сказав кілька речень, сльози з'явилися на його очах і він замовк...

Вони ніколи не говорили про це знову ...

Після війни мій прадід продовжив навчання в Чернівецькому державному педагогічному інституті, який успішно закінчив 3 липня 1946 року з кваліфікацією викладача математики і фізики середньої школи. 19 серпня 1946 року він став працювати вчителем у школі, а 26 серпня 1949 року прадідусь був призначений директором. На цій посаді він продовжував викладати дітям математику, фізику, креслення до 18 липня 1983 року, коли вийшов на пенсію. Мій прадідусь не забував свою школу до кінця життя, допомагав новому директору, вчителям... Він був дуже суворим і дуже справедливим. В його трудовій книзі записано багато подяк за відмінний успіх в освітній роботі школи...

Шкода, що я не мала можливості познайомитися з ним ... і я можу тільки гортати і перечитувати документи, роздивлятися світлини... і слухати розповіді про них від моєї матусі ... і відчувати гордість, що в мене був такий прадід.

ІСТОРІЯ МОЄЇ РОДИНИ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Стаднік Іван, учень 10-А класу Комунального закладу «Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області
Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

Нашу родину також не обійшла стороною Друга світова війна. На фронті воювали мої прадіди Юхим Денисоич і Омельян Іванович. Де вони воювали? Як пройшли свої бойові роки? Як жили їх жінки і маленькі діти?

Мені розповіла про деякі факти їх життя моя мама, мамі розповів її тато (мій дідусь Гриша). Я знаю, що прадіда Юхима призвали на фронт коли йому було 41 рік. З ним до воєнкомата забирали сусідів - чоловіків та юнаків.

Дідові приснився сон, що він пройшов у ворота, а інші не пройшли. Юхим Денисович казав, що це віщий сон, з війни він повернувся живий. У прадіда Юхима я бачив багато різних нагород. Його дружина Поліна залишилася вдома з маленьким сином Костіком.

Ще дідусь Гриша розповів мені, що була в нього бабуся, яку називали Пересиленкою. У сусідів було десять дітей і з ними жила їх мама. Якби не корова, що була у них, то діти не повиживали. До них прийшли німці і забрали корову. Баба Пересиленка знала німецьку і пішла до німців, там вона розповіла про дітей і попросила німців повернути корову. Корову привели назад і вибачилися. Я думаю, що це мужній вчинок моєї прабабусі вона врятувала сусідських дітей від голоду.

Другий дідусь Омельян служив медбратом. Я знаю, що він був веселий, з гумором ставився до різних життєвих ситуацій. Так приходили до нього з різними травмами та скаргами, але ліків на усіх не вистачало і він давав одні й тіж самі ліки від усіх хвороб. І підбадьорював своїм гумором.

Мені шкода, що мої прадіди не дожили до цих днів. Я б обов'язково розпитав про роки війни більше, про життя, яке прожили мої дідуся та бабусі.

Але я пишаюся вчинками своїх рідних: Юхима Денисовича, бабусі Поліни, Омельяна Івановича і бабусі Переселенці. Обов'язково розповім своїм дітям про подвиги прадідусів та прабабусь.

ЩОДЕННИК МОГО ПРАДІДА

Стаднік Мирослава, учениця 5- А класу Коммунального закладу
«Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 175 «Кулиничівська» Харківської
міської ради Харківської області»
Керівник: **Єфремочкіна З.І.**, вчитель історії.

У моїх руках безцінний скарб – зошит на 96 сторінок – щоденник мого прадіда. Я поділюся з вами тільки першими сторінками його розповіді, періодом з поч. ХХ ст. і до 1941 року, які охоплюють часи перебування у концтаборі.

«У селі Кїйданчи Коломийського району Івано-Франківської області жила собі жінка Одакія. Вона лікувала людей травами й словом. Чоловік її помер, лишивши їй трьох дітей (двох синів: Грицька та Прокопа та доньку Анну). Газдувала Одокія добре, жила над ставом біля млина.

А коло церкви жила собі Олена Берзовська, яка мала двох синів та двох доньок. Син Олени Іван одружився на доньці Одокії Анні, і народили вони двох синів Штефана та Василя. Одного разу Іван молотив зерно, а коли Анна покликала його обідати, вирішив піти спочатку на став скупатися, та й застудив легені і через два тижні помер...»

«У 1914 році почалася Перша світова війна. У 1919 році Василь почав службу в Українській армії під проводом Євгена Коновальця. Воював він під Бродами і Львовом, але сили ворогуючих сторін були не рівні, так що довелося відступати, а відходити було нікуди, і з Коломни чоловік пішов додому. Слідом прийшли поляки і стали знущатися з тих, хто був в Українській армії. Василь тікає у гори, через деякий час, коли стало тихо, повертається додому. Йому вже було 20 років, час, коли парубки одружувалися. Василь походив із багатой родини, а узяв собі в дружини Марію, яка була з дуже бідної родини. Мати Василя була проти цього нерівного шлюбу, але потім пожаліла сина і дала йому 4 морги землі і трохи лісу, стару стодолу на хату.

Василь із Марією побудували хату біля млина й почали газдувати. У 1922 році поляки хотіли забрати Василя до армії, але йому вдалося втекти у гори, де він ховався, доки його не зловили. Відслужив він 18 місяців, повернувся додому, де вперше побачив свого сина Василька. Потім у родині з'явилася дівчинка Анна, а у 1928 році 13 квітня у п'ятницю народився Я (на честь діда мене назвали Іваном).

Родина розросталася, і батько став думати, як далі виживати. Він орендував у держави ставок і став ловити рибу, згодом непогано заробляв на цьому. Купив корову, коня, став скуповувати у людей землю, 10 тисяч зберігав у банку, ще й давав людям у борг, але це було недовго.

У 1939 році почалася Друга світова війна. Німці напали на Польщу – і за два тижні її не стало. Польща потрапила під окупацію німців, а Галичина – до Радянського Союзу. Десь 22-23 вересня ми бачили, як по Дідьковському шляху тікають до Румунії поляки. У цю ніч ніхто не спав, бо була така велика заграва, ніби щось горіло. У цей час біля ставка зібралося багато людей, переважно чоловіки. Вони стояли групами і про щось говорили. Бідніші, розмірковували про те, що «наші брати йдуть нас визволяти, а заможніші, що «то йдуть антихристи-безбожники, все заберуть, а на людей чекає Сибір».

На другий день було свято. Я з хлопцями побіг на гузир, бо там приземлився польський літак, і пробув там до вечора. У цю ніч спати не прийшлося, тому що батько прибіг із села і сказав, що на Княждворі поляки ріжуть людей. Почалася паніка! Нас батько закрит у півнику, де ми просиділи до ранку. Коли нас випустили, надворі вже розвиднювалося. Кругом було тихо, аж потім, пізніше, коли люди стали вертатися, я дізнався, що сталося...

А було так. У Княждворі польські жовніри – солдати заблукали і вийшли з лісу до крайньої хати спитати, де вони знаходяться, і попросити води. Стара баба, побачивши їх, із переляку підняла крик: «Рятуйте, поляки ріжуть!» Солдати повтікали у ліс, а люди злякалися і давай тікати до Коломиї, де вже стояли радянські танкісти. Таке ж саме траплялося і в інших місцях. Після полудня стали їхати на машинах радянські солдати, і старі діди

говорили, що це не ті москалі, що були у чотирнадцятому році, ці воювати не будуть. У той час у багатьох місцях Галичини переважно біднота зустрічали радянські війська хлібом – сіллю. Кричали, що прийшли наші визволителі, наші брати. Вони не знали, що ці «брати» ще себе покажуть. Спочатку знищили усю українську літературу, а потім узялися за людей: хто утік, хто сховався, а кого забрали і ніхто донині не знає, де вони. Я бачив, як у сорокових роках над'їжджали «чорні ворони», висакачували чекісти й заштовхували людей у «воронок» і поминай як звати: де ті люди ділися, ніхто не знає.

До війни у магазинах було усе: полиці гнулися від усякого товару, але у людей не було грошей. А коли звільнили, то у магазинах не стало нічого, за кілограмом цукру треба було стояти у черзі цілий день. У 1939 році Ріббентроп і Молотов домовилися, що Радянський Союз має право окупувати Литву, Латвію, Естонію, Буковину і Молдову. За той час Гітлер закинув на ці території не одну сотню своїх людей, які роз'їхались по Союзу, так що німець мав скрізь свої вуха і очі, усе знав, що робилося, одним словом, надурив Сталіна і Молотова, як сам схотів.....»

«...розпочалася радянська окупація. Летіло багато літаків, потім пішли танки, машини, кавалерія. Солдати йшли пішки, засинаючи на ходу, падаючи, їх кляли на машини, щоб трохи виспалися, і ті йшли далі. Вони запитували, чи ще далеко до Чернівців, бо вже йдуть п'ятий день маршем. На Дідковській толоці були солдатські кухні, там варили їсти і нас пригощали борщем із сухарями.

А увечері вішали полотно і показували кіно. Коли я прийшов до школи, то в класі не було Божої ікони. Зайшла вчителька, ми встали і сказали: «Слава Ісусу Христу». Вона перелякано глянула на нас, повернулася і побігла до свого батька, директора школи. Нас добре висварили і повідомили про наш вчинок батькам. Дома мене батько добре висік і сказав: «Ти хочеш, щоб мене через тебе вивезли до Сибіру?» Відтоді я уже був чемний. Так люди звалили до радянського життя.

Коли звільнили Молдову й Буковину, стали вивозити людей, які жили близько румунського кордону. Вивозили цілі села, частіше гуцулів, лемків, бойків, яким казали, що на Східну Україну, і дозволяли брати все необхідне майно.

Я бачив, як гуцули гнали отари овець, корів, везли сіно, домашні речі, але мало хто залишався в Україні, частіше їх везли у Сибір та на Далекий Схід...»

«...а у 1941 році у червні місяці у неділю рано ми почули, як зенітна артилерія стала стріляти по літаку. Літак полетів – зенітки замовчали. На толоці стояли намети, там були військові, увесь час там щось дирчало, нам казали, що то глушать радіостанції. У неділю рано вони десь зникли, а з Корницької автобази йшли люди, які там працювали, й говорили, що почалася війна...»

МІЙ ПРАДІДУСЬ – ГЕРОЙ НАШОЇ РОДИНИ

Сьомочкін Дмитро, учень 5-А класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 88 ім. О. Г. Зубарева Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Каракуш Т. С.**, вчитель української мови та літератури

Мій прадідусь, Гарбар Іван Андрійович, народився в 1910 році у багатодітній родині (11 дітей всього, прадід 7-й) в с. Харліївка Попільнянського району Житомирської області. Дитинство його припало на буремні роки громадянської війни. Але все одно всі діти в родині відвідували школу в с. Андрушки за 4 кілометри від Харліївки, де працювали прекрасні вчителі, які й навчили дітей усім дисциплінам, зокрема бездоганно володіти українською та німецькою мовами.

У 1927 році, у віці 17 років, молодий Іван попрямував буквально пішки до Києва та вступив там до артилерійського училища (КАУ). Вчився сумлінно, став офіцером і прослужив в армії до 1960 року. Був членом КПРС з 1937 року.

У 1941 році, коли почалася війна, мій прадід був майором і служив у Сумському артилерійському училищі. З перших днів війни пішов на фронт. А на початку 1943 року був тяжко поранений (кулею перебиті обидві ноги) і відправлений у госпіталь до Сибіру в м.

Ачинськ. Там його прооперував видатний хірург Борис Єгоров – батько майбутнього космонавта Бориса Єгорова. Лікар поставив хворого на ноги в прямому сенсі цього слова, й прадід зміг знову повернутися до армії. Війну закінчив під Мінськом, служив у багатьох місцях. Плідно працював у штабах, будучи чудовим стратегом і топографом.

У 1949 році Івана Андрійовича відправляють до Німеччини з метою створювати Німецьку Демократичну Республіку. Прадід прослужив там 3 роки на посаді начальника штабу артилерії корпусу. Одержав звання полковника. Потім була служба в Білорусії, Середній Азії, Казахстані, Росії (Ростов-на-Дону), а далі – Харків, який став другою рідною домівкою.

Помер прадід у 1985 році у віці 75 років. Похований з офіцерськими почестями в Харкові.

МИ ПАМ'ЯТАЄМО, І ВИ НЕ ЗАБУДЬТЕ

Тимченко Дар'я, учениця 10 класу

Коломацького ліцею ім Героя Радянського Союзу І.Є.Єгорова

Коломацької селищної ради

Керівник: **Ринкова С.І.**, вчитель історії та географії

Дана робота сприяє розвитку інтересу до питань ідеологічного дистанціювання від радянської версії трактування подій Другої світової війни на території України і їх переосмислення. В даній роботі зроблено спробу вибудувати концепцію історичної пам'яті не згори, а знизу, тобто акцентуючись на історіях звичайних людей. Акцентується увага на персональних історіях українців – учасників війни, не лише вояків, а й тих, хто пережив її в тилу чи на окупованій території. Всебічне й об'єктивне висвітлення умов окупації, визволення та повоєнного часу допоможе краще зрозуміти реалії того періоду.

Як українському суспільству зберегти пам'ять про Другу світову війну і одночасно відмежуватись від російського, ідеологічно забарвленого трактування участі України в Другій світовій війні? Відповідь варто шукати в багатоманітності: українцям слід пам'ятати події тих часів враховуючи досвід і приклади різних регіонів, замінити узагальнені історії розповідями про людей. З цих історій буде видно, що люди вчиняли приблизно однаково і залишалися людьми, просто обставини та умови були різні. Якщо буде створене таке зібрання «малих історій», це може стати хорошою платформою для вироблення власної позиції поглядів на участь України у Другій світовій війні.

СПОГАДИ БАБУСИ

Тихоненко Тетяна, учениця 10-Б класу Комунального закладу

«Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради

Харківського району Харківської області

Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

Про події 1941 року я знаю із розповідей моєї покійної прабабусі Ганни. Народилася вона в 1922 році у невеликому хуторі. Важко сказати, що її дитинство було безтурботним, адже зростаючи в багатодітній сім'ї і практично не маючи грошей, необхідно було вдень і вночі працювати в поті чола, виснажуючи своє здоров'я. Тож, навіть до наступу фашистів, важка селянська праця та біднота знесилювали і додавали клопоту.

Ось і почалася війна. На прабабусиних очах безжальні німці вбивали людей, знущалися над дітьми та жінками. Молоді хлопці замість того, щоб навчатися, йшли в бій, захищаючи свої родини.

1941 рік для прабабусі Ганни був страшним і радісним водночас, бо народився її син. Поява на світ дитини завжди асоціюється зі світлим почуттям, а не з муками, кров'ю та загиблими людьми. Тепер прабабуся відповідає не лише за своє життя, але і за життя крихітної дитини, яку привела у цей світ. Прабабуся розповідала, що деякий час вони сиділи у льосі, бо не існувало іншого місця, де можна було сховатися від пострілів. Розповідаючи,

вона завжди плакала, згадуючи той випадок, коли куля пролетіла над хусткою, дивом не потрапивши у голову.

Найбільше вразив мене той факт, коли німці все-таки потрапили до оселі прабабусі Ганни. Говорила, що злякалася не на жарт, ледь не прощаючись із життям. Проте вороги прийшли з іншими намірами. Вони забрали останні харчі і речі у домі, говорячи незрозумілою німецькою, потім спокійно покинули двір. Думка, що усі залишилися живими надавала трохи сил і енергії, щоб пережити не одне випробування.

ВІЙНА В СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Ткаченко Роман, учень 8-В класу

Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 72 Харківської міської ради

Керівник: **Варламова В.Г.**, класний керівник 8-В класу,
керівник музею Бойової і трудової слави закладу освіти

Дана робота основана на дослідженні долі своєї родини в роки війни та в період відбудови господарства країни, створення родинного літопису. Головний герой спогадів - Мухін Євген Михайлович – учасник бойових дій, пройшов недовгий бойовий шлях (через поранення його комісували), але потім майже 40 років працював на залізниці від кочегара до машиніста. На мою думку, мій прадід заслуговує на те, щоб його пам'ятали потомки.

Історію життя Мухіна Євгена Михайловича я, Ткаченко Роман, дізнався від свого дідуся, маминого тата. Мухін Євген був дуже доброю людиною. Народився він у 1925 році в місті Стара Русса Новгородської області.

У 1941 році, коли німці прийшли в Стару Руссу, сім'ї мого прадіда довелося виїхати в Кіровську область. На той час йому виповнилося шістнадцять років. У 1943 році Євгена забрали вчитися у Львівське піхотне військове училище. З наближенням фронту курсантів евакуювали для продовження навчання в місто Бобрів Воронежської області. Але й туди наблизився фронт, і знов почалася евакуація... На цей раз до міста Халтуріне Кіровської області. Усіх курсантів училища, які не встигли доучитися навіть за прискороною програмою, у кількості 1500 чоловік, зокрема і мого прадіда у званні молодшого лейтенанта, відправили на фронт до Луцька Волинської області. Дорога була не легкою: їм довелося три дні йти пішки. Курсантам видали, як згадував прадід, сухий пайок: хліб, тушонку, по три оселедці й багато іншого. Вони не голодували, але води було дуже мало, і вона швидко скінчилася. Колодязі охоронялися німецькими автоматниками.

У Луцьку почалася перша битва з німцями. Мухіну Євгену не довелося довго воювати. 738 стрілецький полк, до складу якого він належав, дійшов до Ельби, а прадіда в 1944 році важко поранила ворожа куля. Він вижив, але був комісований з армії 18 квітня 1944 року через інвалідність. Із півтори тисячі чоловік, випускників училища, живими залишилися лише триста, а решта загинули, борючись за Батьківщину.

У період з 1944 по 1949 роки прадід працював у воєнізованій охороні по супроводу залізничних вантажів. Після закінчення терміну інвалідності переїхав до Прибалтики в місто Лієпая для вступу на курси стрілка воєнізованої охорони залізничних вантажів, був направлений у Республіку Комі в селище Іраель на півночі Росії, де працював воєнізованим охоронцем вантажів. Через деякий час він влаштувався в локомотивне депо кочегаром паровоза. Потім перевчився на помічника машиніста, а в 1961 році став машиністом паровозу. Незабаром прадідусь перевівся на помічника машиніста тепловоза, де і пропрацював до самої пенсії, на яку вийшов у 1982 році. Загальний стаж роботи на залізниці складає 38 років.

За час проживання в Комі він познайомився з моєю прабабусею Ганною (яку я теж ніколи не бачив) і у них народився син, мій дідусь Ігор. За розповідями мами і дідуся Ігоря, там де жив мій прадід Євген, життя було не дуже легке. Зручностей у будинках (крім вбиральні і та без води, воду приносили відрами з колодязя) не було. Щоб помитися, доводилося ходити до лазні. Були відведені два дні: один день на тиждень чоловічий, інший - жіночий. Опалення в будинках теж не було. Доводилося щодня топити піч. А на півночі

морози сильні, температура взимку щодня була нижче мінус 20 градусів. І готувати теж доводилося на пічному опаленні. Але звичайно були і хороші моменти. Мій прадід дуже любив риболовлю. Вона завжди в нього вдавалася на славу. Улов був хороший, менше ніж без 20 великих харіусів дід не приходив додому. Була така в них традиція, якщо ти ходиш на риболовлю не один, а з другом, то улов ділили навпіл. Мій прадід був хорошим рибалкою, завжди вмів ловити багато риби, а його друг не міг похвалитися великим уловом, але за їхньою традицією моєму прадідусеві доводилося віддавати частину улову своєму другові, щоб додому вони приносили порівну.

У 1995 році померла моя прабабуся Анна, дружина Мухіна Євгена, і мої дідусь та бабуся вирішили перевезти його до себе в Харків, де він прожив ще рік у колі моїх бабусі з дідусем, мами і її сестри (моєї хрещеної). Помер прадід 17 грудня 1996 року в кареті швидкої допомоги від ішемічної хвороби серця на руках у мого дідуся.

Похований він на кладовищі в місті Мерефа, куди ми з мамою їздимо щороку провідати його. Моя матуся дуже любила дідуся. Вона багато розповіла мені про нього, і мені іноді здається, що я особисто був знайомий з ним. Наша родина турботливо зберігає фотографії тих часів, нагороди прадіда, його документи. Мама привила з дитинства повагу до мого прадіда і всіх захисників нашої Батьківщини. Честь і хвала моєму прадіду і всім воїнам Другої світової війни.

ІСТОРІЯ СІМ'Ї ВЛАДІМІРОВИХ

Токар Владислав, учень 10-А класу Комунального закладу «Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області
Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

День Перемоги – свято із сльозами на очах. У кожній родині були люди, яким ми завдячуємо своїм мирним життям і щасливим дитинством.

Моя прабабуся Владимірова Лідія Іванівна народилася 4 листопада 1921 року. у Белгородській області в селі Шейно. На війну не потрапила, але потрапила до канцтабору у Німеччині. Там вона перебувала до 1945 року.

Мій прадід Владіміров Микола Савелійович народився 18 вересня 1919 року також у Белгородській області в селі Шейно. На війну пішов добровільно у 22 роки. У 1942 році, коли німці наступали на Белгород, по річці Сіверський Донець (село Подольхі в Прохоровському районі Белгородської області Росії) переправляли паромом радянських бійців, техніку.

Мій прадідусь дійшов до Білорусії і отримав вогнепальне поранення в праве плече. Має багато орденів та медалей: Орден «Вітчизняної війни», Орден «Червоної Зірки», Медаль за бойові заслуги, Медаль за «Перемогу над Німеччиною» та Медаль «За відвагу».

СПОГАДИ ВЕТЕРАНІВ

Учні 5 класу Харківської гімназії №43 Харківської міської ради
Керівник: **Медведева Вікторія Вікторівна**, заступник директора з навчально-виховної роботи

Запара Євгенія Михайлівна

21 червня 1941 року у звичайній школі м.Харкова був випускний вечір. Десятикласники прощалися з улюбленою школою, учителями. Спогади і плани на майбутнє, слова подяки і побажання чергувалися з номерами художньої самодіяльності і, звичайно, танцями. Була і святкова вечеря, організована нашими батьками. Було весело і трішки сумно. А коли ранком ми вийшли зі школи на вулицю жінка, що проходила, нам сказала: «От ви веселитесь, будете плакати – війна почалася».

Так горе і сльози раптово обірвали нашу безхмарну юність. Ми плакали щодня, проводжаючи в армію своїх рідних, друзів-однокурсників. Тривожні звістки звучали з репродукторів радіо, але все-таки не вірилося, що це надовго. Я подала документи в

авіаційний інститут. З нашого класу в Чугуївське авіаційне училище після 9 класу поступив Толя Добродецький і Ваня Сагатенко. Уже після війни, повернувшись у Харків, я дізналася, що Толя героїчно загинув, захищаючи свого командира у повітрі, за що був посмертно визнаний гідним звання Героя Радянського Союзу, а Ваня загинув безвісті.

У цей тривожний час мій батько працював у селі Ново-Михайлівка Туапсинського району, будував там будинок відпочинку. Він вирішив забрати маму, мене і молодшу сестру до себе. Я їхати не хотіла, тим більше що вже була прийнята до інституту. Але мама не хотіла їхати без мене, і я змушена була погодитися.

25 серпня ми залишили Харків. У Ново-Михайлівці нас прийняли добре, дали квартиру на березі моря, а мені навіть запропонували роботу в сільській школі вчителем 2 класу. Так почалася моя трудова діяльність. У комсомольській організації села теж були раді поповненню рядів, адже хлопці вже були в армії.

Вже в травні 1942 року я по комсомольському закликові була мобілізована до Радянської Армії і 7 травня виїхала спочатку в Туапсе, а потім у м.Курсавка Ставропольського краю, недалеко від Армавіра і Мінвод.

Побутові умови там були дуже погані. Спали ми на підлозі на соломі, кухні не було, лазні і гарячої води теж. Ні помитися, ні випрати, а зміни білизни та одягу в нас із собою не було, тому ми дуже швидко вимазалися біля нашого наочного обладнання, змащеного до того ж машинним маслом. Вивчали ми види і обладнання кулеметів, гармат, бомб, вибухівки, навігаційних приладів. Заняття тривали по 10-12 годин і в наших головах уся ця нова, незвична інформація перетворювалася в кошмарну суміш. Але такі були строки навчання, адже з нас за 1,5 – 2 місяця повинні були зробити фахівців, здатних замінити чоловіків.

Усе круто змінилося 5 серпня 1942 року. Напередодні вночі і вдень сильно бомбили Армавір та Курсаву, і нашу школу спішно евакуювали пішим ходом на Кавказ. І ми пішли зі скаткою шинелі, казанком, речмишком на спині та гвинтівкою по черзі.

Ми йшли 24 дні степовими дорогами Ставропілля, у передгір'ях і горах Кабардино-Балкарії і Осетії. Транспорту в нас не було, за винятком 2-х запряжених конями підвід, на які підсаджували вже зовсім знесилених. Ми були голодні і холодні, ночували або переховувалися вдень у хлівцях і сарайчиках. Харчувалися сухарями та іржавими оселедцями. Хотілося пити, але вода була рідко. Збирали по дорозі в чужих садах і городах усе, що вдавалося знайти. Було страшно. Цей період тривав 24 дні, і ми прийшли до Грузії в селище Мцхета. Там уперше за останні місяці нас нагодували, улаштували лазневий день, замінили, кому дуже було потрібно, одяг і взуття і, посадивши в поїзд, відправили ще далі, у Кабулеті. Тут ще весь вересень ми чомусь доучувалися, і тільки з початку жовтня я потрапила у свою частину.

Це був 982 винищувальний авіаційний полк 298 дивізії, 3-я ескадрилья. Це була система ППО Закавказького Військового округу. У цьому полку і проходила моя військова служба. У завдання нашої дивізії входила охорона повітряного простору Чорноморського берега від Батумі до Новоросійська, а також акваторії Чорного моря та охорона морського транспорту. Патрулювання було цілодобове. У мене було 1 ланка з 3-х літаків. У моєму підпорядкуванні були ще 2 солдата. Ми відповідали за озброєння наших літаків. Типи літаків винищувачів були різні, відповідно і різнилося стрілецьке озброєння.

В ескадрильї я була обрана секретарем комсомольської організації, а в жовтні 1943 року прийнята кандидатом у члени КПРС. За зразкову службу в 1943 році я нагороджена грамотою ЦК ВЛКСМ

Після демобілізації повернулася в Харків і поступила на навчання в Харківський Державний університет ім.Горького, закінчила його в 1951 році і була направлена на роботу в УкрНДІ харчової промисловості, де проробила від лаборанта до старшого наукового співробітника 27 років.

Штепа Олена Яковлівна.

Я народилася 26 грудня 1924 року. З першого класу навчалася в середній школі № 67 м. Харкова. Грізний час війни застав, коли я закінчила 9 класів. Пережила всі тяготи

німецької окупації. Було все: і голод, і холод. Бачила розстріляних знайомих, які боролися проти фашистів, душогубки, які їздили вулицями міста, збираючи людей. Ненависть закипала в серці, хотіла на фронт.

Відразу після визволення Харкова в 1943 році добровільно вступила до будівельного батальйону Другого Українського Фронту в званні рядової.

В армії я виконувала різну роботу: працювала писарем при штабі, кухарем на кухні.

Разом з армією визволяла міста України: Полтаву, Кременчук. Потім місто Рибницю в Молдавії, Будапешт, Братиславу.

Останній рік війни знаходилась в Маркерському лісі в Австрії, де й закінчила війну.

За участь у Великій Вітчизняній війні маю нагороди: орден «Вітчизняної війни», медалі: «За мужність», «Фронтвик 1941-1945», «За взяття Будапешта», «За перемогу над Німеччиною в Великій Вітчизняній війні», ювілейні медалі.

РОЗПОВІДЬ ПРО МОЮ РОДИНУ І МОЄ РІДНЕ МІСТО

Філіпенкова Ірина, учениця 6-А класу Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №170 Харківської міської ради Харківської області
Керівники: **Гречихіна О.М.**, учитель другої іноземної мови (англійської),
Хавіна С.Я., учитель української мови та літератури

Харків дав багато мені і моїм рідним. Моєму прадідусеві Юхиму Ісааковичу виповнилося 92 роки. Усе життя він присвятив музиці. У роки Другої світової війни прадідусь був вихованцем музичного взводу. Якось, коли я була у нього у гостях, він розповів мені дивовижну історію, яка трапилась із ним та його бойовими товаришами.

Відбувалося це влітку. Одного разу музичний взвод, у якому служив прадідусь, опинився на лінії бойових дій, на суходолі. Навколо — жодної річки, жодного озера. Температура повітря була дуже високою. Ротна кухня привозила питну воду, але її не вистачало.

Увечері, коли стемніло і наступило невелике затишшя у бою, окопом пролунало: "Пийте, скільки хочете".

Усі навколо спочатку сприйняли це як розіграш, були дуже здивовані тим, що відбувається. Але через деякий час з'явився старший сержант, який наливав воду у підставлені казанки.

Звідки вона? Ми хотіли швидше про це дізнатися. Виявилось, що вночі, коли розвідник виконував бойове завдання, побачив колодязь. При місячному світлі він міг розгледіти, що поруч із колодязем стояв німецький солдат, невеликого зросту, чорнявий. Він набирав воду у свій казанок. Найдивовижнішим було те, що після перемовин, солдати мирно розійшлися.

Вночі старший лейтенант підкинув ще і записку до ворожого окопу. Невідомо, чи прочитали її німці, письмової відповіді наші не отримали. Після цього упродовж місяця, поки тривали бої, колодязь на нейтральній смузі слугував і німцям, і нашим солдатам.

Ось такі дивні ситуації траплялися на дорогах війни.

Повернувшись із війни, прадідусь служив в оркестрі військової академії імені Л.О.Говорова. Паралельно отримав музичну освіту. У різні роки мій прадід керував багатьма музичними колективами. Довгі роки він був керівником оркестру на Харківському приладобудівному заводі імені Т.Г. Шевченка. Були колективи в Центральному парку культури та відпочинку і Парку Машинобудівників. Із 1994 року він став керівником народного естрадного оркестру імені Анатолія Слатіна в Палаці культури будівельників, очолював цей колектив 23 роки. Кількість музикантів у кожному колективі була різною: від 22-х до 30-40 осіб.

Зараз мій прадід на заслуженому відпочинку, але продовжує займатися музикою, бо він не тільки диригент, а ще й композитор і аранжувальник. Моєму дідусеві Віталію Аркадійовичу Харків дав освіту в одному з кращих університетів України – Національній академії імені Ярослава Мудрого, і роботу, спрямовану на захист правопорядку, а саме в

органах внутрішніх справ – міліції спочатку СРСР, а потім незалежної України. Під час навчання і роботи дідусь знайшов друзів, із якими підтримував стосунки до останнього (на жаль, дідуся не стало минулого року).

Я завжди прислухалась до дідуся, із ним було про що поговорити. Якщо у мене виникало питання, наприклад, із історії чи географії, я завжди знала, що отримаю розгорнуту і цікаву розповідь від дідуся. Також у дідуся були приятелі з дитинства, із якими він продовжував дружбу, незважаючи на те, що кращий друг у 1994 році виїхав жити до Німеччини. Моєму дідусеві Харків подарував прекрасних і вірних друзів, вірну дружину – мою бабусю, із якою він прожив усе життя з 1983 до 2018 року, і роботу, відслуживши 25 років, прийшовши туди рядовим, а пішов на пенсію в званні підполковника.

Друзів сім'ї, із якими дідусь із бабусею проводили всі свята, у родини було багато.

Моя бабуся Фаїна Юхимівна отримала в Харкові вищу освіту в ХІСІ (зараз Харківський національний університет будівництва й архітектури) і здобула професію "інженер-будівельник". Правда, за професією вона практично не працювала, віддавала перевагу допомозі малозабезпеченим і самотнім пенсіонерам, працюючи в територіальному центрі. Надалі

працювала в аптеці провізором, звідки і пішла на заслужену пенсію. Разом із дідусем теж відслужила в органах внутрішніх справ, тому завжди розуміла, що його професія була часом небезпечною, він міг по кілька днів перебувати на роботі, виконуючи важливі завдання.

Моїй мамі, Ользі Віталіївні, Харків дав освіту в Національному університеті внутрішніх справ, професію, якій вона віддала майже 12 років, а саме: службі в органах внутрішніх справ, бо вона пішла по стопах свого батька –

мого дідуся. Дослужилася до капітана і пішла в запас, кардинально змінивши професію. Моя мама також займається створенням флораріумів, вишивкою картин, допомагає влаштовувати весілля, дні народження, декоруючи заходи, виготовляє аксесуари для цих свят. Я б сказала, що вона у мене різнобічна особистість і Майстер на всі руки.

Виходячи з вищевикладеного, я можу зробити висновок, що моє рідне місто найкраще! Я люблю своє місто, мені в ньому комфортно і затишно, люблю його красиві вулиці, різноманітну архітектуру. Люблю гуляти, відвідувати музеї, парки, кіно і театри. Тут завжди можна знайти заняття до душі. А які у нас творчі люди, і скільки знаменитостей виростив Харків.

Харків дає мені крила, я відчуваю себе в ньому вільно і легко, мені є до чого прагнути, і я вірю, що у мене все задумане вийде.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ МОГО ДІДУСЯ ЧЕНЧЕВИЧА ГРИГОРІЯ ЮХИМОВИЧА

Фурашов Артур, учень 8-А класу КЗ «Козачолопанський ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник: **Фурашова С.С.**, заступник директора
з навчально-виховної роботи, вчитель історії

Дана робота – відтворення архіву спогадів про Другу світову війну, бо війна залишає по собі спогади. Ці спогади ми можемо бачити у художніх та документальних стрічках. Спогади про пам'ятні та криваві роки війни ми можемо прочитати у документальних матеріалах, побачити у репродукціях картин, прослухати у тематичних патріотичних піснях та віршах. Але коли у твоїй родині були свідки або учасники війни, яка залишила свій слід у пам'яті людини це зовсім інше. На сьогодні величний подвиг захисників і визволителів Другої світової війни залишається невичерпним джерелом патріотизму, вірного служіння своєму українському народу.

Кожного року ми згадуємо всіх, чиє життя забрала війна, вшановуємо тих, хто боровся на фронтах II світової війни, в тилу самовідданою працею наближав розгром ворога, виніс роки окупації та пекло концтаборів, у повоєнні роки піднімав країну з руїн.

Важко знайти слова, якими можна було б передати всю вдячність за безсмертний подвиг переможців у найжорстокішій війні, якої зазнало людство.

Ми – покоління розвинутого XXI століття у вічному боргу перед Вами за обірвану війною юність, за надзвичайну мужність, силу духу, самопожертву, які Ви проявили в боях за рідний край. Подвиг воїнів-переможців непідвладний часу, як і безмежна наша вдячність усім, хто відстояв нашу Батьківщину.

Саме 1944 року коли точилася велика та страхітлива війна на території Радянської України познайомилися моя бабуся Денисенко Раїса Михайлівна з молодим лейтенантом Ченчевичем Григорієм Юхимовичем. Сам дідусь Ченчевич Григорій був родом з села Золотухи Полтавської області. Народився 3 серпня 1921 року у сім'ї звичайного селянина. Окрім Григорія у родині виховувалося ще донька Оленка та молодший брат Іван. Доля Івана склалася не добре. У післявоєнні роки, а саме 1948 року він був арештований на 10 років.

Григорій закінчив залізничний технікум зв'язку та 18 жовтня 1940 року з Чугуївського військового комісаріату, Української ССР, Харківської області був призваний на службу. Дідусь служив до 16 грудня 1962 року у 19 експлуатаційному залізнично-дорожньому полку та у 9 залізнично-дорожньому полку Червоної армії. Отримав звання старшого лейтенанта, капітана.

Коли наше село звільнили від німців почалася відбудова в першу чергу залізничних шляхів. По селу Ілліча (теперішня назва Нова Козача) Дергачівського району після бойових атак німців прокладалося електропостачання для залізниці. Моїй бабусі тоді було 20 років. Гарна, вродлива дівчина до якої звернувся молодик напитися води. Так відбулася їхнє знайомство. Вже через рік молоді одружилися і моя бабуся поїхала жити до міста Харкова у військовий гуртожиток. Почала працювати філіалі заводу №75 від Харківського заводу транспортного машинобудування ім. В. Малишева. Але попрацювала недовго, у зв'язку з тим що чоловік був військовим служба проходила по всьому колишньому Радянському Союзу: Красноярську, Кавказі, Архангельську, Баку, Криму. До 1963 року родина проживала по гуртожиткам, постійно на валізах. Того ж року повернулися до Харкова і вже капітану Ченчевичу Григорію Юхимовичу надали однокімнатну квартиру. Бабуся влаштувалася музейним доглядачем до Харківського історичного музею де пропрацювала до 1978 року. На жаль доля не дала їм дітей, але вони гарно опікувалися племінницями Іриною та Тамарою (моя рідна мама та рідна тітка).

На жаль у 2005 році помер мій дідусь Григорій Юхимович. Бабуся померла коли їй було 89 років у 2013 році. Згадуючи їхнє прожите подружнє життя хочеться ВСІМ побажати взаємоповаги один до одного, шанувати дорослих та жити у мирі, злагоді та суспільній гармонії на нашій українській землі!

ДОЛЯ УЛЯНИ МОЙСЕЇВНИ

Чубакова Валерія, учениця 10-Б класу Комунального закладу «Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області
Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

Сьогодні хочу розповісти про Пономарьову Уляну Мойсеївну, 1901 року народження. Жила Уляна Мойсеївна у селі Мала Вовча (Харківська обл.), мала 5 дітей, чоловіка та господарство. Але настали лихі часи - Друга світова війна.

Німці захопили село, а з ним і домівки простих селян. Усі чоловіки, які були в селі, пішли на фронт. Уляні Мойсеївні довелося переселитися до сараю разом із 5 маленькими дітьми в той час, як декілька німців жили в її будинку. Усе молоко, яйця та інше вона віддавала їм. Та головний із німців, котрі жили у неї, був доволі добрим, коли йому приходила посилка з цукерками, наприклад, він обов'язково давав трохи дітям.

В один день син Уляни бавився на дворі та знайшов діжку з водою, де умивалися німці, а біля діжки був шматочок мила, маленька дитина взяла цей шматочок погратися, а коли німці знайшли в нього це мило, то хотіли розстріляти хлопчика. Побачивши направлену зброю на свого сина, бабуся Уляна побігла до хати і покликала головного офіцера, який в цей

час був у будинку, він вийшов і пожалів маленького хлопчика, та заборонив в нього стріляти. Цим хлопчиком був рідний батько моєї бабусі Олени.

МОЯ РОДИНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Шапошнік Аліна, учениця 10-Б класу Комунального закладу «Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області
Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

Моя прабабуся Марія Григорівна Бондаренко народилася на північному Кавказі в станиці Надьожній Отраденского району. Їй було приблизно п'ятнадцять років коли розпочалася Друга світова війна. Мати прабабусі – Дарина Миколаївна Бондаренко, виховувала її сама, бо тато захворів та помер ще до війни.

Щоб не голодувати, мати прабабусі працювала у колгоспі, де за роботу людям платили зерном, борошном та іншим.

В станиці було спокійне життя. Як казала мені бабуся, там й справді було спокійно, наскільки це, звісно, було можливо. Але якось до станиці приїхали німці. Мама і діти постійно ховалися від них, і мої бабусі також.

Одного дня їм все ж-таки вдалося схопити прабабусю і відправити на зборний пункт, де утримували молодь для відправки до Німеччини, але вона змогла втекти від них. На жаль, моя бабуся не пам'ятає, як само. Згодом після цього німці поїхали звідти назавсім. Але пережитий страх змушував довгі роки просипатись вночі та не сплющувати очей до ранку.

ВІЙНА У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ

Шрамко Святослав, учень 10-А класу Комунального закладу «Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 32 Харківської міської ради Харківської області області імені двічі Героя Радянського Союзу О.О. Головачова»
Керівник: **Середа М.В.**, вчитель історії

Метою даного проекту є знайомство зі справжнім героєм. Радянський військовий, учасник Другої світової війни — Микола Матвійович Андрійко.

Народився Микола Матвійович 6 травня 1922 року в селі Вільшани, нині селище міського типу Дергачівського району Харківської області, у родині робітників. До лав РСЧА призваний у липні 1941 року. У цьому ж році разом з тисячами своїх товаришів став на захист Батьківщини від фашистських загарбників. Брав участь у боях під Севастополем, Воронежем, Курськом, Льговом, Севськом, форсував Десну, Сож, Дніпро. Був декілька разів поранений та контужений, але після лікування незмінно повертався на фронт.

Будучи старшим телефоністом 685-го стрілецького полку 193-ї стрілецької дивізії 65-ї армії Центрального фронту червоноармієць Микола Матвійович особливо відзначився під час форсування Дніпра. 15 жовтня 1943 року під час битви на Дніпровських берегах, біля селища міського типу Лоев Гомельської області, Білорусі, він показав неймовірну відвагу і завзяття. У спогадах про його героїзм сказано: «Виконуючи обов'язки командира відділення, брав участь у виготовленні з колод плоту, а потім став переправлятися разом із двома бійцями через Дніпро. Коли до берега залишалось останні десятки метрів, від розриву снаряда пліт Андрійко перекинувся. Захопивши з собою катушки з дротом та кілька телефонних апаратів він продовжив просування вплав. Микола Андрійко одним з перших увірвався в німецьку траншею. Зав'язалася рукопашна сутичка. Двох гітлерівців він застрелив, одного заколов багнетом. Незабаром Андрійко і його товариші встановили зв'язок зі штабом полку та отримали наказ: «Утримати плацдарм до підходу основних сил». Цей бойовий наказ воїни виконали. Фашисти кидалися в запеклі контратаки, обстрілювали траншею з мінометів та кулеметів, але одинадцять сміливців не здригнулися і втримали плацдарм. Через добу на правий берег переправилися всі підрозділи полку.»

На жаль, у жовтні 1943 року Андрійко був важко поранений. Близько року лікарі боролися за його життя, тричі оперували. Рани гоїлися, а потім знову відкривались. У тілі так і залишилися кілька металевих частинок, але героя було врятовано.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 30 жовтня 1943 року був «за успішне форсування річки Дніпро, міцне закріплення плацдарму на західному березі річки Дніпро та виявлені при цьому відвагу і героїзм» червоноармійцеві Андрійку Миколі Матвійовичу присвоєно звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена Леніна та медалі «Золота Зірка». Також нагороджений українськими орденами Богдана Хмельницького 2-го та 3-го ступенів, радянськими орденами Трудового Червоного Прапора, Вітчизняної війни 2-го ступеня й медалями. Був визнаний почесним громадянином міста Харкова. Також для вшанування його пам'яті була встановлена меморіальна дошка на будинку за адресою Московський проспект 2, де він мешкав. А у Вільшанах був встановлений пам'ятник у знак пошани великому Герою.

**РОДИНА ГУЛАКІВ –
ВЗІРЕЦЬ ЛЮБОВІ ТА ЗГУРТОВАНОСТІ**
Щегурець Дар'я, учениця 7 класу Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів
Зачепилівської селищної ради Харківської області; вихованка гуртка
«Фольклористика» Комунального закладу «Зачепилівський будинок
дитячої та юнацької творчості» Зачепилівської селищної ради
Керівник: **Чуб Тамара Миколаївна**, учитель української мови та літератури,
керівник гуртка «Фольклористика»

Кожен із нас мріє в майбутньому мати дружну і міцну родину, стосунки в якій будуть побудовані на повазі, любові, взаємопідтримці. Зразком такої родини в нашому селі є сім'я Гулаків - Анатолія Миколайовича та Марії Василівни. Ще б пак: майже 60 років разом, мають 5 дітей, 9 онуків та правнучку. У їхньому просторому та затишному домі завжди весело і шумно, бо молодь любить приїжджати сюди. В чому ж секрет міцності цієї сім'ї? Як вдалося подружжю за шість десятирок років не розгубити іскри щирості та людяності, кохання та добра?

А починалося все з далекого 1942 року, коли в сім'ї Гулаків – вчителя Зачепилівської середньої школи, директора вечірньої школи Миколи Костянтиновича та медика Мілі Прокопівни народився син Анатолій. Батько, як і будь-хто з чоловіків, рвався на фронт зі зброєю в руках захищати свою родину та рідну землю. Пішов і не повернувся – загинув. Мілі Прокопівні нелегко було піднімати двох дітей. Так у дітей з'явився вітчим – Крутько І.Я., більше 30 років заміняв він дітям батька, був справедливим і щирим.

Отож після закінчення Миколаївської школи Анатолій навчався у Дніпропетровській школі будівельників, майже 2 роки працював у Кривому Розі на будівництві мосту через річку Інгулець. Повернувшись до рідного села, брався за будь-яку роботу в колгоспі «Червоний клич». Возив кіньми людей на ланку, підвозив зерно до тракторів. Відправили навчатися в Рокитнянське ПТУ на механізатора. Восени був призваний до лав армії. Служив у залізничних військах на Закарпатті разом з односельцем Стрільчуком Володимиром. Миколаївські дівчата Стрільчук Світлана та Чуб Тамара в цей час навчалися на курсах перукарів при кооперативному училищі в місті Виноградівське. І коли про це написала мама Анатолія, він вирішив з ними зустрітися: хто не хоче побачити своїх землячок?! Під час патрулювання по місту зайшов до училища. Ті були раді, привітно зустріли хлопців. Запала в серце йому чарівна Марійка. Дізнався адресу, став провідувати. Виявилося, що мають багато спільного навіть у життєвій долі.

Марічка народилася 1946 року в с. Сімер Перечинського району закарпатської області. Мама, Юлія Миронівна – санітарка в лікарні, тато Василь Васильович – військовий. Складна військова служба завадила парі бути разом, а невдовзі отримали повідомлення про загибель Василя. Брати і сестри допомагали, навіть ішли в найми до людей, щоб заробити. Так Марійка закінчила 7 класів. Хотіла стати кухарем, але група була вже набрана.

Повертатися додому? Не було сенсу, бо в селі ні роботи, ні перспективи. Так опинилася дівчина на курсах перукарів, разом з миколаївськими дівчатами.

В 1962 році Марічка закінчила навчання, поїхала до рідного села. Анатолій продовжував службу. Йшли дні, тижні, а він все не міг забути чорнооку Марічку. На той час його частина знаходилася в м. Дубно Рівненської області. З радістю сприйняв солдат доручення відвезти документи у Виноградів. Та і командир жартома сказав(чи натякнув?): «Може, і милу побачиш?» Тож Анатолій поїхав у Сімер. Знайшов. Запропонував одружитися. Але довелося за дозволом іти до голови райвиконкому(бо дівчині 16 тільки було). Отримали і до вечора вже й узаконили свої стосунки.

Сім'я створилася, а служба продовжувалася ще 1,5 роки. Якраз перед демобілізацією в кінці 1964 року народився первісток – Мишко. Спочатку Анатолій працював бульдозеристом, а тоді поїхали до Каховки. Працював у радгоспі на комбайні, тракторі, Марія доглядала дитину. В 1965 році приїхали до Миколаївки. Молодій родині в колгоспі зраділи, бо тракторист Гулак був старанним і добросовісним, та й його дружина відзначалася працьовитістю. Піддалися на запрошення сина голови колгоспу Крамаря Ф., який жив в той час у Пензі, мовляв, тут і висока заробітна плата, та й житлом забезпечують.

І почався новий етап життя. 4 роки чоловік працював бульдозеристом в Управлінні механізованих робіт, його дружина – перукарем. Пенза була режимним містом. Саме в цей час почалося вербування бажаючих поїхати в Середню Азію на освоєння цілинних земель. Були сумніви, був страх, але Анатолій все ж зважився на поїздку. Спочатку сам, а потім і дружина з дітьми(сином та донькою Оксаною) приїхали туди, в селище Талімарджан Кашкадар'їнської області в Узбекистані. Чоловік був зайнятий на будівництві каналу Карші-Амудар'я. Марія Василівна працювала директором побутокмбінату. 13 років прожили в Узбекистані. Але все частіше згадувалася батьківська хата, вулиці рідного села. Все сильніше кликала до себе Батьківщина.

Тож у 1980 році сім'я повернулася до Миколаївки. Найбільшим багатством були діти: вирішили будуватися, діти навчалися у школі, Анатолій працював у міжколгоспбуді. Марія Василівна працювала перукарем у Зачепилівці, Миколаївці до самої пенсії.

Та, кажуть, крім роботи, якої Марія Василівна ніколи не цуралася, має бути щось і для душі. Тож вона була активною учасницею сільської художньої самодіяльності, чудово співала, танцювала. Її вишивками була прикрашена вся домівка. А які квіти бувають до цього часу на її подвір'ї! А які цікаві та гарні сувеніри вона робила своїми руками. Найстарший син Михайло закінчив Казанське вище командно-танкове училище, служив у Дрездені (Німеччина), а після переведення військ до Росії так там і залишився. Оксана після закінчення Полтавського музичного училища працювала в районному Будинку культури, зараз живе у Дніпрі. Юлія та Микола отримали спеціальність кухаря, Костя поїхав до бабусі в Закарпатську область, закінчив там будівельний технікум.

Радіють Анатолій Миколайович та Марія Василівна і успіхам онуків: Жені, Віталіка, Тані, Сніжани, Альони, Толі, Владика, Назарчика. А найбільше тішить їх правнучка першокласниця Карінка. Як не складалося життя Гулаків, куди не кидала їх доля, з якими труднощами не доводилося боротися, все життя їх було присвячене родині. Найбільше, чого прагнуть старенькі – щоб всіх їх об'єднувало це відчуття родинного зв'язку, щоб були рідними і в радості, і в горі, щоб не розривалося святе родинне коло. Цього учать і дітей, і онуків. Хай так буде!

Ось які чудові, щирі люди живуть по сусідству зі мною. Ми дивимося на їхню родину і по-доброму заздriamo їхній згуртованості і дружбі. А основою цієї прекрасної сім'ї є любов. І якщо в майбутньому у мене буде сім'я, я б хотіла, щоб вона була схожа на родину дідуся Анатолія і бабусі Марії.

СТЕЖКИ, ОПАЛЕНІ ВІЙНОЮ

ЗЛАМАНІ ВІЙНОЮ ДОЛІ

Астахов Михайло, учень 9А класу Комунального закладу «Мереф'янська
Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №6»
Мереф'янської міської ради Харківської області
Керівник: **Безноско О.В.** вчитель історії

Друга світова війна скалічила долі мільонів людей. Не минула вона і моїх дідів і прадідів. З нашої рідні троє чоловіків мужньо перенесли те лихоліття.

Астахов Олексій Петрович, батько моєї бабусі Галини Олексіївни Астахової, 1925 року народження. Народився в селі Водіно Первомайського району. В переддень війни йому виповнилось 16 років і він опановував професію залізничника. З початком війни, вся його група пішла на фронт добровольцями. Зброї не вистачало, на взвод Олексія Петровича припадало всього 7 гвинтівок. Та йому гвинтівка дісталась. В 1942 році в бою був поранений: куля травмувала хребет, перебивши артерію. З поля битви він виходив, ременем прив'язавши себе до підводи, на якій лежали тяжко поранені, а він ще міг ходити. Коли вийшли із зони обстрілу, він вже невзможі був йти і підвода тягла його по землі. Кров линула з рани, текла по одягу вниз, тому чоботи були повні крові.

У шпиталі його оперували першим. Вдруге оперували в потязі, поки їхали до Іркутська. Рана кілька разів відкривалась. В іркутському шпиталі він лікувався майже рік. Лише у 1944 році повернувся в Україну на двох милицях, бо не можна було ставати на ноги. Останню операцію Олексію Петровичу зробили у Харкові в 1949 році. Лікар порадив не одружуватися і не мати дітей, аби ті не залишились сиротами, адже прогнозував не більше 5 років життя. Проте Олексій женився, підняв і поставив на ноги чотирьох дітей, серед яких і моя бабуся. Від пенсії по інвалідності відмовився. Вивчився на ветфельдшера, працював ветеринаром уселі. У 62 роки пішов на пенсію. Помер в 2011 році.

Його батько, Астахов Пётро Василійович, народився у Верхньому Бішкіні, також пішов на фронт, але перед уходом закопав свій трактор. В перші місяці війни потрапив в оточення і опинився у полоні, а згодом був відправлений до концтабору. Всього він пройшов 4 концтабори. В лютому 1945 радянські війська звільнили бранців Полонених не перевозили. Пётру Василійовичу і ще групі звільнених з полону показали напрям, і вони пішки йшли вздовж дороги на схід, до найближчого населеного пункту. Всі були фізично виснажені і голодні, на шляху їм траплялись яблуні, на яких залишились висіти мерзлі гнилі яблука. Ці яблука стали єдиною рятівною їжею... Згодом Пётро Васильович любив гнилі яблука і в мирному житті...

Повернувшись у село, розкопав свій трактор і працював на ньому до самої пенсії. Помер у 1986 році.

Костін Кузьма Володимирович, також родом з Верхнього Бишкіна, батько мами моєї бабусі Галини Олексіївни, тоб то, її дід. Він не пішов на фронт, бо не взяли через похилий вік. Коли Україну окупували нацисти, приєднався до партизанського загону, що діяв у бишкінських лісах. Виконувати свої функції загін міг до осені. Після того, як з дерев спало листя, партизан у лісі було легко вирахувати. Тож загін Кузьми Володимировича отримав наказ йти по домівках. Але виявився зрадник, який видав партизан, і, коли Кузьма Володимирович повернувся додому, його вже очікували німці, що забрали його до гестапо. Там його били, і, коли він вже не виказував ознак життя, нацисти викинули його до рову і сказали дружині, аби та забрала труп. Жінка тягла чоловіка на тачці додому, доки везла, розтрясла тіло, і він став дихати. Дружина виходила чоловіка, він отямився, та всі органи, включно і легені, були відбиті і, майже до своєї смерті у 1961 році, кашляв кров'ю.

Та повернемось у 1942 рік. Кузьма Володимирович був освіченою людиною на селі, тому нацисти, дізнавшись, що він живий, прийшли до нього і запропонували стати старостою села. Їм було байдуже, що вони скалічили людину і той з їх провини прикований

до ліжка. Погрожуючи розстрілом, змусили підписати згоду про співпрацю. Так він став формальним старостою села.

В 1943 радянські війська звільнили село де мешкав Кузьма Володимирович. З'ясувавши, що він підписав згоду бути старостою, послали бійців арештувати і доправити «зрадника» до військомату. Солдати взяли лежачого Кузьму Володимировича, заволокли його до машини і рушили. Але в дорозі він почав кашляти кров'ю, тож конвойні вирішили: «Та ну його, сам помре», - і кинули його по дорозі у рівчак. Вже вдруге дружині прийшлося рятувати чоловіка.

Безумовно, «колабораціоніста» було виключено з членства у компартії. Однак, після смерті Сталіна в 1953 році, справу переглянули і відновили його добре ім'я та знову запропонували вступити до лав партії. Та Кузьма Володимирович відмовився, аргументувавши тим, що він там уже був.

ВЕТЕРАНИ ІНДУСТРІАЛЬНОГО РАЙОНУ

Бабенко Данііл, Хасанов Денис, учні 7-Б класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 157 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Возна Л. В.**, вчитель історії

Давно відлунала війна. Вже 75 років минуло від дня Перемоги 1945 року. Все менше і менше залишається очевидців тих страшних подій.

18 лютого 2021 року 100 - річний ювілей від дня народження відзначила Савчук Валентина Григорівна. Крім численних родичів, привітати ювілярку завітали представники адміністрації Індустріального району та депутат Харківської міської ради Хачатурян Ілона Ашотівна.

Народилася Валентина Григорівна в м. Білопільці Сумської області в багатодітній родині.

У 1942 році служила в Головному управлінні залізничних шляхів по відбудові залізничних колій після звільнення населених пунктів від німецьких загарбників. Нагороджена орденом Вітчизняної війни II ступеня. Після війни народила та виховала 3 дітей.

Штомпель Борис Васильович - людина з великої літери, ветеран Другої світової війни, в минулому - учень, а потім - учитель і директор школи №113.

Як і всі сімнадцятирічні хлопчак й дівчатка, мріяв після закінчення школи про прекрасне, світле майбутнє. Але Друга світова війна, на жаль, внесла свої корективи.

Борису Васильовичу не вистачило якихось трьох - чотирьох місяців до повноліття, щоб піти на фронт добровольцем, саме тому юнак подав документи і був прийнятий в Київське льотне училище на пілота - винищувача. Після училища Борис Васильович був направлений спочатку на Карельський фронт, а потім під місто Єльня, де обслуговував бомбардувальники.

8 квітня 2021 року вітання з 95-річним ювілеєм з дня народження приймає мешканець Індустріального району м. Харкова, учасник бойових дій у Другій світовій війні генерал-майор у відставці, визволитель міста Харкова, Гаврило Дмитрович Сависько.

Гаврило Дмитрович народився у с. Семенівка Олексіївського району Харківської області. У 1942 році неповнолітнім хлопцем потрапив на фронт, участь у бойових діях почав у липні 1943 року і до 1945 року воював у складі 183 стрілецької дивізії Південно-Західного фронту. Бойовий шлях пройшов у розвідці.

Нагороджений двома орденами Слави III ступеню, Орденами Вітчизняної війни I та II ступеню, медалями «За відвагу», «За бойові заслуги» та багатьма іншими відзнаками.

Час іде. Ветеранів Другої світової війни стає все менше і менше...

Пам'ятаймо наших героїв! Коли ми забудемо про ту, стару війну, прийде нова, з новою силою викосить.....

Слід пам'ятати, щоб жити....

ЗОЛОТА ЗІРКА КУП'ЯНЩИНИ

Басов Ілля, учень 10 класу Куп'янської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 12 Куп'янської міської ради Харківської області
Керівник: **Дубовецька З.І.**, вчитель історії, керівник гуртка «Історичне краєзнавство»

Тисячі медичних працівників в роки Другої світової війни виявили безприкладний героїзм, самопожертву, вірність своєму обов'язку. Їх самовіддана праця була високо оцінена урядом: 116 тисяч медичних прагороджені орденами та медалями, 52 медики отримали звання Героя Радянського Союзу, з них 17 медичних сестер і санітарних дружинниць.

Гордістю Харківщини та Куп'янщини ми по праву називаємо Героя Радянського Союзу Марію Савеліївну Шкарлетову, яка пройшла страшний шлях війни від Куп'янська до Берліна.

Народилася М.С. Шкарлет (прізвище за метрикою) 3 лютого 1925 в селі Кислівка Куп'янського району Харківської області, в простій робітничій сім'ї.

В березні 1943 року, після звільнення Куп'янського району від німецьких загарбників, Марія Шкарлет разом з подругами за направленням військомату пройшла тримісячні курси санінструкторів у місто Міллерово Ростовської області

Її зарахували в 1-й батальйон 170-го гвардійського стрілецького полку 57-ї стрілецької дивізії 8-ї гвардійської армії I Білоруського фронту.

Бойове хрещення Марії Шкарлетової (так стали писати її прізвище в армії) відбулося в 20-тиденній десантній операції 1 жовтня 1943 року при форсуванні Дніпра. Вона надала медичну допомогу сотням солдат і під вогнем противника винесла з поля бою 35 ранених з їх зброєю. Під час наступу на плацдармі Шолохово – Апостолове – Широке замінила убитого кулеметника і тримала оборону до приходу підкріплення. За цей вчинок отримала подяку від командира полку та першу бойову медаль «За відвагу».

Під час форсування річки Інгулець Шкарлетова врятувала життя командиром роти, який був під прицілом німецького автомата, але вона встигла опередити німця. За один день бою на підступах до Нового Бугу Марія врятувала життя сорока п'яти воїнам. Її представили до нагороди орденом Червоної Зірки та присвоїли звання старший сержант.

В квітні-червні 1944 року батальйон форсував Куяльницький лиман, річку Дністер, звільняв Одесу. Марія винесла з бою ще 75 бійців.

В Одесі вона познайомилася з начальником штабу О.Манько, який став її першим чоловіком.

Але найбільше відзначилася санінструктор в серпні 1944 року у десантній операції на річці Вісла біля польського міста Магнушева. Марія була єдиним санітаром, який разом з бійцями утримував важливу ділянку до приходу підкріплення. Весь тягар порятунку ранених ліг на плечі 19-ти річної дівчини. Легкопоранені після перев'язки поверталися в бій.

У цих важких боях Марія здійснила подвиг: винесла з поля бою понад 100 поранених, а потім евакуювала їх в тил. За це їй було представлено до нагороди – ордена Золотої Зірки та звання Героя Радянського Союзу.

Вперше на фронті Марія стала донором для важко раненого розвідника з відірваними руками, якого ж сама і витягла з нейтральної зони.

З січня 1945 полк вів тяжкі бої йшли уже на території Німеччини.

У битві за Зееловські висоти в квітні 1945 року загинув її чоловік, батько її доньки – без зворотна втрата.

9 травня 1945 року на стіні Рейхстагу вона нашкрябала ножем фразу «Марія з Кислівки» та зрозуміла, що закінчилась війна.

В червні 1945 року вона отримувала в Москві свою найвищу нагороду, Золоту Зірку Героя Радянського Союзу і була однією жінкою серед 25 запрошених для вручення нагороди.

Ми підраховали, що Марія Шкарлетова за період служби в армії, а це 700 днів, приймала участь у 14 значних битвах і боях, винесла із поля бою понад 400 бійців, не рахуючи перев'язаних, які залишалися в бою чи виходили самі в укриття. Разом з однополчанами форсувала такі водні артерії: Дніпро, Інгулець, Південний Буг,

Куюльницький лиман, Дністер, Віслу, Одер, Шпрее; звільняла Правобережну Україну, Молдову, Польщу, Австрію, Німеччину. Крім орденів була нагороджена медалями «За звільнення Варшави», «За взяття Берліна», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні»

Після війни в 1949 році героїня закінчила Куп'янську фельшерсько-акушерську школу і 30 років пропрацювала медсестрою гінекологічного відділення. Вона започаткувала донорський рух у нашому місті, підготувала 77 донорів.

12 травня 1965 року Шкарлетова була відзначена найвищою нагородою Міжнародної Ліги Червоного Хреста – медаллю ім. Флоренс Найтінгейл «за ратний подвиг, за сумлінну працю в ім'я здоров'я людей у мирний час»

До самої кончини Марія Савеліївна отримувала вдячні листи від врятованих нею людей та однополчан, які присвячували їй вірші. Вона часто зустрічалася з учнями, студентами, була депутатом міської ради.

Померла Героїня 2 листопада 2003 року у віці 78 років Похована на міському кладовищі. У 2004 році її ім'ям названо медичний коледж у Куп'янську, на центральній будівлі встановлено меморіальну дошку. У Куп'янському медичному коледжі імені Марії Шкарлетової відкрито музей історії коледжу з експозицією присвяченою її життю та подвигу.

1 вересня 2004 року на території коледжу відкрито перший в Україні пам'ятник медичній сестрі. На постаменті піднято дві руки, які тримають серце, під яким надпис: «В ім'я подвигу медичних сестер».

Досліджуючи життя М.С.Шкарлетової, вразило те, що червоною ниткою через її спогади, зустрічі з учнями і молоддю проходить заклик зберегти мир на землі, не допустити нової війни, бо вона знала справжню її суть, називаючи «страшною потворою».

СПОГАДИ ПРО ВІЙНУ

Бовт Євгенія, Кашуба Артем, Курусь Анатолій, Муравко Юлія, Олефіренко

Богдан, Редько Богдан, Ткач Микола, Шкляр Анна, учні 4 класу

Сомівської філії Зачепилівської загальноосвітньої школи I-III ступенів

Зачепилівської селищної ради Харківської області.

Керівник: Задорожня Лілія Яківна, вчитель початкових класів

Ми живемо під мирним небом, але чим далі йде відлік часу, тим гостріше ми відчуваємо біль за тих, хто не повернувся з полів битви, хто відстояв для нас Велику Перемогу ціною власного життя. І як добре, що є такі поняття, як пам'ять, історія, які зберігають все те, що відбувалося в минулому. Бо без минулого нема сьогодні і майбутнього. Немає такої української сім'ї з якої б хтось та не був учасником Другої Світової війни. Деякі з них із цієї війни повернулися героями-захисниками. Деякі важко пораненими, контуженими, інвалідами, деякі пропали безвісти, а деякі назавжди залишилися невідомими героями, які загинули як на рідній, так і на чужій землі. Але було ще й мирне населення яке залишилося на окупованій території - це жінки, діти, старі люди. Вони кожного дня протягом довгих чотирьох років війни наражалися на небезпеку під час сутичок з ворогом.

Учні нашого класу перед собою поставили завдання зібрати, дослідити, вивчити і розповсюдити матеріали з історії рідного краю періоду Другої світової війни. А саме, спогади учасників війни села Сомівка.

Ільїна Євдокія

Ще до приходу німців під час евакуації виїхало багато трактористів з тракторами до міста Воронежа. Разом з ними поїхало і багато людей із села. А корів, овець та свиней вивели в Макорти (це невеликий яр з деревами та кущами недалеко від села). Коли почали бомбардувати то скот злякався та розбігся в різні боки. Потім люди ловили його і забирали по домівках. У вересні 1941 року прийшли німецькі війська, які ненадовго затримались у селі. Вони залишили тут поліцаїв з місцевого населення, а самі пішли далі. До нас вони приїздили набігами за харчами: брали яйця, молоко, сало, хліб, курей. У с. Зачепилівка у німців була

комендатура. Німецька влада колгосп не розпускала, і ми ходили на роботу. Під час окупації молодь вилловлювали і відправляли в Германію, мені на той час було 19 років. Одного разу дивлюсь у вікно іде німець, так я покинула в хаті племінницю 6 років та сина 2місяці, а сама побігла на город, в кукурудзу ховатися, щоб не забрали. Німець зайшов в хату, мій син заплакав, а той сказав:

-Кіндер, кіндер,- та й пішов.

Так я залишилася вдома.

Гвоздік Марія

До нашого односельця діда Окунця, який жив біля річки, прибився солдат Червоної армії. Коли гітлерівці про це довідались, то обшукали все село і знайшли його на горищі сараю, в сні. Тоді вони зігнали всіх жителів і на березі річки розстріляли діда разом з воїном. Там вони пролежали цілий день, а вночі люди забрали тіла і поховали на кладовищі.

Одного разу я прала на річці, почалося бомбардування, і неподалік від мене зірвався снаряд, то мене так і кинуло у воду. Я злякалася, миттю збрала лахміття та тікати додому.

Дудник Євдокія

У травні 1941 року я приїхала з м. Ліда, це Державний кордон з Польщею, де служив мій чоловік Дудник Григорій- командир Червоної армії, до його батьків в с. Сомівка, де і застала мене війна.

22 серпня, коли я лежала в Зачепилівському пологовому будинку, почали бомбардувати залізницю та лікарню. Весь медичний персонал розбігся, всі хворі також. Залишилась я після важких пологів, моя дитина та одна санітарка. З її допомогою ми вибралися з лікарні та пересиділи бомбардування в одній з хат. Потім повернулася додому.

У вересні 1941року, коли відходили наші війська, у мене в хаті залишили пораненого бійця. Незабаром в село прийшли німці, і за те, що я переховувала червоноармійця мене хотіли розстріляти. Коли вони поставили мене до груби, я взяла свою крихітну дитину на руки, вона заплакала. Німці подивились на неї, на мене, щось сказали, мабуть, вилаялись, махнули рукою і пішли, а я залишилась стояти, нерозуміючи чому і досі жива.

Пізніше, після доносу поліцаїв, коли німецькі солдати довідались що я дружина командира Червоної армії, мене вирішили втопити в колодязі, але місцевий староста Покуса Григорій Васильович, заступився, і мене відпустили. Взагалі, цей чоловік допоміг багатьом односельцям. Він допомагав полоненим жителям села, які потрапили до табору військовополонених, що був розташований під м. Лозова, повернутися додому. Григорій Васильович возив в табір яйця, сало, горілку, а звідти привозив односельців.

Ми низько схиляємо голови перед подвигами людей, що пройшли ці жорстокі дні війни та окупації. Світла вам пам'ять та низький уклін!

КРОКУЄМО СТЕЖКАМИ ПАМ'ЯТІ

Бондаренко Арина, учениця 10-А класу, **Гречихіна Марія**, **Соколова Уляна**,
учениці 7-А класу Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 103

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Гречихіна Н.В.**, педагог-організатор, учитель інформатики та математики

Актуальність роботи. Одним з основних завдань сучасної школи є формування у дітей не лише навчальних знань та умінь, а й загальнолюдських духовних цінностей та орієнтирів. Серед них – доброта, любов до ближніх, повага до навколишніх, етичні норми, прийняті суспільством, патріотизм.

Працюючи над проєктом, учні намагалися довести, що лише прагнення до сяйва, високих ідеалів, бажання допомогти людям, бути їм потрібним, бути справедливим, робить людину значною. У центр уваги учасники проєкту поставили її величність – Людину, яка повинна виховуватися на загальнолюдських цінностях добра, справедливості, любові, толерантності, порядності, поваги до сім'ї, Батьківщини, патріотизму та бажання до отримання знань й самоаналізу.

Мета роботи. Пізнання й усвідомлення кожним школярем себе як індивідуальності і як частки своєї нації через глибинне та всебічне пізнання історії на прикладі героїчної звитяги воїнів різних часів.

Завдання роботи. Зберегти та залишити для прийдешніх поколінь матеріали, які знаходяться у Військово-історичному музеї при ХЗОШ № 103.

Завдання, яке поставили перед собою учасники акції. Оновити та доповнити інформацію про участь у військових операціях учнів, співробітників ХЗОШ № 103, жителів мікрорайону; доповнити інформацію про ветеранів 7 механізованого корпусу, адже бойовий шлях 7 механізованого корпусу – одна із важливих стежок Другої світової війни.

Справжнім центром виховної роботи і особливо національно-патріотичного виховання є Військово-історичний музей, матеріали для створення якого розпочали збирати 40 років тому учні школи. У ході пошуків зібрано багато документів, оригінальних фотографій, листів-трикутників, особисті речі, інші реліквії. Саме ця робота і стала першою цеглинкою у створенні музею. Матеріали до музею надавали: Набока І.Є., Г.Комоєвська, М..А.Золотковський (ветеран 7-го механізованого корпусу), П. Ковров, О.М.Кедик, І.Кожевников, Т.Ф.Пономарьова, роботи учнів ХЗОШ № 103, матеріали, надані учнівською пошуковою групою.

Урочисте відкриття музею відбулося 7 травня 1983 року напередодні 38 річниці з Дня Перемоги.

Довгі роки керівником музею була Добрунова Тамара Павлівна, вчитель російської мови та літератури. За часів її керівництва музей плідно працював над збором інформації про бойовий шлях 7 Механізованого корпусу, було створено галерею Героїв Радянського Союзу – бійців цього військового з'єднання, зібрано матеріали про військові операції, в яких брали участь його воїни. Корпус розпочав свій бойовий шлях з Кіровоградської операції, в грудні 1943 – січні 1944 року шлях, у складі 5 Гвардійської армії генерал-лейтенанта Жадова. За відмінні бойові дії корпус був нагороджений орденом Червоного прапора. Наступна велика операція - Умансько-Ботошанська, в якій корпус брав участь у складі 2-го Українського фронту у березні-квітні 1944 року. За героїзм, проявлений у період Ясько-Кишинівської операції (серпень 1944 року), корпус нагороджений Орденом Суворова II ступеня. Бійці брали участь у визволенні від фашистів Румунії та Болгарії у вересні 1944 року, а в жовтні того ж року корпус був перекинутий до Угорщини. Потім – участь у Будапештській операції (грудень 1944-січень 1945 року), визволення Праги (квітень-травень 1945 року). За останні бої 28 травня 1945 року корпус нагороджений орденом Леніна. Завершується бойовий шлях корпусу участю у Хінгано-Мукденській операції Забайкальського фронту проти Японії 9 серпня-2 вересня 1945 року.

04.06.2015 року у приміщенні музею відбулася зустріч учнів школи, ветеранів Другої світової війни, Новікова С.С., заступника голови адміністрації Московського району міста Харкова, адміністрації ХЗОШ № 103 з нагоди 90-річчя М.А.Золотковського, ветерана 7 механізованого корпусу. Урочистості були висвітлені обласним телебаченням.

Протягом 2015-2020 років експозиції музею поповнилися стендами та матеріалами, що розповідають про нових героїв нашої держави, які беруть участь у АТО на сході країни. Створено інформаційний стенд, присвяченого 75-річчю визволення м.Харкова від німецьких загарбників.

СТОРІНКИ СІМЕЙНОГО АЛЬБОМУ

Борох Вероніка, вихованка гуртка “Юні археологи”

КЗ “Золочівський будинок дитячої та юнацької творчості” Золочівської селищної ради, учениця 6 класу КЗ “Золочівський ліцей № 2” Золочівської селищної ради

Керівник: **Світлична Олена Володимирівна**, керівник гуртка

22 жовтня 1941 року селище Золочів та Золочівський район були окуповані німцями.

Тяжкими і нестерпними були ті роки. Гітлерівці безжалісно знущалися з поневолених, вішали та вбивали всіх, хто не корився. На загарбаних територіях німці вводили примусову

трудова повинність: 12, 14 і навіть 16 годинний робочий день, незважаючи на вік чи стать з дуже низькою платнею. До тих, хто ухилився – застосовували найжорстокіші покарання. Та народ не корився. Не дивлячись на смертельну загрозу з перших днів окупації почали діяти підпільні осередки. Із Золочівського району було примусово вивезено 3350 чоловік, з Золочева – 819.

9 лютого 1943 року почалося визволення нашого краю. Гітлерівські загарбники добре розуміли значення Харківського промислового регіону, і тому чинили шалений опір, чіплялись за кожний населений пункт. Та не зважаючи на це війська Воронезького фронту, оточивши з трьох боків угруповання ворога, потіснили його сили і звільнили вперше 15 лютого 1943 року наше селище. Та успіх був тимчасовий. Вороги, одержавши підкріплення і перегрупувавши сили, змусили радянські війська відійти на початку березня за Сіверський Дінець.

Тисячі золочівців брали участь у цих кровопролитних боях. Багато з них віддали своє життя за свободу та незалежність нашої рідної Золочівської землі.

Радість визволення була, на жаль, недовгою. Повернувшись, німці знову розгорнули кривавий терор, гинули мирні жителі.

Удруге наше селище було визволене від ворога 42-ю гвардійською стрілецькою дивізією 6 серпня 1943 року. Як згадують ветерани, бої за наше селище були жорстокими: “За визволення Золочева звання героя Радянського Союзу отримали лейтенант Є. В. Шкурдалов та танкіст Я. П. Вергун. Понад 4 години вони вели запеклий бій на вулицях селища, знищили більше 100 автомашин, підбили 9 ворожих танків та 18 гармат. Односельчани розповідали, що відразу після бою стало зрозуміло, що радянські війська також понесли тяжкі втрати (зі спогадів Бугай Варвари Іванівни, Ковтун Галини Григорівни, Голик Катерини Федорівни).

У центрі Золочева, в зелені парку, височить курган Безсмертя. Його увінчує фігура воїна, а підніжжя оперізують мармурові плити, на них викарбувані прізвиська воїнів – мешканців району, які загинули на фронтах Другої світової війни. З 22 червня по 20 жовтня 1941 року було мобілізовано у діючу армію 9170 жителів району, 4765 чоловік полягли в боях за перемогу. Героїзм і відвагу на фронтах війни виявили тисячі жителів району. Сімом із них було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Події Другої Світової війни не оминули нашу сім'ю. Наш рід із давніх давен відзначався трудовими звитягами, героїзмом і відвагою, коли необхідно було захищати свою Батьківщину. Наш рід великий з якого вийшло багато сімей. Моя розповідь про далеке минуле і сьогодення, яке овіяне порохом і просочене кров'ю моїх предків.

Дудій Іван Якович - учасник Першої світової війни. В 80-х роках 19 ст. Катериною II були переселені сибіряки, в яких було багато хлопчиків на південь Російської імперії для захисту кордонів. Дудії також були переселенцями, які осіли під Золочевом. Коли Івану Яковичу було 18, пішов на війну. Під час одного з боїв став інвалідом. До 1941 року був деревообробником. У Чорнецькому мав свій будинок, і саме в цьому будинку влітку 1943 року розташувався штаб 5-ої гвардійської армії 1-го Українського фронту генерала-полковника Жадова, в складі якої 181-ша танкова бригада визволяла селище Золочів. Про цю подію багаторазово розповідали доньки Івана Яковича: Лідія і Антоніна.

Борох Іван Пилипович – учасник Другої світової війни. Разом з братом Марком були вправними понтонниками. Найважча його переправа була через Дніпро, за яку йому дали медаль “За відвагу”. Ось цитати з нагородних документів: «Тов. Борох Іван Филипович участвовал при паромной переправке войск, техники и грузов на правый берег р. Днепр в р-не хут. Вороново с 30.09.43 года, где проявил мужество самоотверженность и отвагу. Тов. Борох, будучи рулевым парома отлично вел свой паром под огнем противника, не зная страха, обладая высоким мужеством т. Борох в самых страшных местах умело и без потерь проводил свой паром. Осколком вражеской мины было перебито весло рулевого, т. Борох не растерялся, используя саперную лопату в качестве весла продолжая управление паромом пока не достиг противоположного берега. Достоин Правительственной награды медаль «За отвагу». 11 октября 1943 года. Понтонера 123 отдельного Моторизованного Понтонно-

Мостового батальона». Війну закінчив у Будапешті. Воював у Фінляндії, де був нагороджений бойовою іменною зброєю. Мав 4 доньки і одного сина. Пізніше працював у колхозі, був дуже грамотним. Був вправним майстром, мав пасіку, садок і майстерню. Але більш за все пишався привезеними трофейними інструментами. Деякими з них і зараз користується мій батько, онук Івана Пилиповича.

Опарій Яків Степанович – учасник Другої світової війни. Солдат-прикордонник. Воював в м. Брест, захищав Брестську фортецю, і навіть коли Мінськ був взятий, то фортецю не віддавали ворогу ще 40 днів. Похований в м. Брест.

Опарій Степан Михайлович – учасник Другої світової війни. Батько Якова Степановича. Також воював за м. Брест, похований там же.

Поманисочка Андрій Омелянович – учасник Другої світової війни. Пропає безвісти. Його жінка – Поманисочка Софія Михайлівна, залишилася з 4-ма дітьми. У воєнні часи пекла хліб партизанам, але хтось із поліцаїв дізнався про це, і її забрали у відділок поліції, де сильно побили. Але згодом відпустили, бо вона мала дітей.

Продовжив героїчну естафету їхньої потомок Олександр – наш сучасник. Захищав незалежність України в АТО. Має нагороди.

СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ ПРО ГЕРОЯ

Брагаренко Кирило, вихованець гуртка “Юні археологи”

КЗ “Золочівський будинок дитячої та юнацької творчості” Золочівської селищної ради
Керівник: **Світлична Олена Володимирівна**, керівник гуртка

Мій прадід Брагаренко Іван Трохимович народився 7 липня 1927 року в селі Волинтирь, район Штефан-Воде на території колишньої Румунії, теперішня Молдова.

Його дитинство пройшло в дружній і трудолюбивій родині. З дитинства хлопчика оточувало тепло домівки і чудові краєвиди села. Коли почалася Друга Світова війна Іван був ще підлітком. Під час звільнення радянськими військами рідного села, в результаті Кишинєво-Ясенської операції в 1944 році, в ході якої були звільнені південні райони України та Молдови, будучи 17-ти річним юнаком, Іван втік з дому на фронт.

Після проходження навчання в учбовій частині, він був направлений в діючу армію. В п'ятій ударній армії під командуванням М.Е.Берзарина в кулеметному взводі проходила служба молодого бійця.

П'ята ударна армія була сформована 9 грудня 1942 року, на виконання директиви Ставки ВГК із десятої резервної армії, на базі вісімдесят сьомої, трьохсотої та триста п'ятнадцятої стрілкових дивізій, четвертого механізованого й сьомого танкового корпусів та ряду інших артилерійських частин. П'ята армія приймала участь в Ростовській наступальній операції, в спробі прориву оборонних рубежів на річці Міус, Міуській та в Донбаській стратегічній і Мілітопольській- наступальних операціях.

В 1944 році в складі третього Українського фронту п'ята ударна армія звільняла Правобережну Україну. Разом з Сталінградським, Південно-Західним, Південним, четвертим Українським, третім Українським, першим Білоруським фронтами брали участь в Сталінградській битві і звільненні Лівобережної України. Вела наступальні дії під час Берлінської стратегічної операції. 248 стрілковий полк штурмував Берлін, а після перемоги приймав участь, разом з військами США, Великобританії, та Франції в параді Перемоги біля Бранденбургських воріт.

Починаючи з 1944 року, увесь шлях п'ятої ударної армії пройшов і мій прадід. За звільнення Берліну він був нагороджений медаллю “За взяття Берліну”. Цією медаллю нагороджувалися безпосередні учасники героїчного штурму і взяття Берліну. Нагороду мій прадід отримав від командуючого. Мій прадід приймав участь в боях за центральні райони Берліну, захопленні імперської канцелярії, де знаходилась ставка Гітлера. Коли Берзарин М.Е. був призначений першим комендантом і начальником гарнізону м. Берлін, мій прадід служив в комендантській роті.

Після війни працював на будівництві Харківського тракторного заводу. Де і познайомився з своєю майбутньою дружиною – Полтарацькою Марією Михайлівною. Згодом вони переїхали до села Петропавлівка, Куп'янського району, Харківської області. Працював колишній солдат токарем у колгоспі. Де і прожив решту свого життя, виховавши з дружиною трьох дітей.

ЗЛОДІЯННЯ ГІТЛЕРІВСЬКИХ ОКУПАНТІВ У ХАРКОВІ

Василенко Гліб, учень 8-А класу Комунального закладу «Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №63 Харківської міської ради Харківської області»

Керівник: **Доценко Людмила Леонтіївна**, учитель історії,
«спеціаліст вищої категорії», учитель-методист

Дана робота присвячена Харкову та харків'янам. З початком війни на місто неодноразово накочувалися хвилі евакуйованих та біженців із західних областей республіки, населення міста перевершило 1 млн. чол., а під окупантами опинилося майже 460 тис. Якщо прийняти до уваги ці міркування, індустріальний та людський потенціал міста, то можна зробити висновок, що Харків був найбільшим містом Радянського Союзу, яке було окуповане вермахтом. Отже, перед нами складна і трагічна доля радянського мегаполіса, який займав помітне місце у військовій та економічній стратегії воюючих держав. Дослідження історії Харкова періоду німецької окупації викликає особливий інтерес з точки зору проблеми “місто і війна”. В історії людства було чимало різних подій, які спричинилися до руйнівних війн та геополітичних потрясінь. Вони були результатом великої політики конкуруючих держав, зіткнення інтересів пануючих кланів тощо. Простих людей часто не питали, чи бажають вони воювати, захищати не свій дім, бо це природне, а посягати на чуже, багато з них навіть мало розуміли, чим може обернутися війна. А між тим, від століття до століття війни ставали все більш кровопролитними. З ХХ століття втрати цивільного населення під час воєн перевищили військові. Війна стала величезною трагедією для простої людини. Її доля, біль та сльози мають неабиякий антивоєнний потенціал. І у наш час напруженість та конфлікти викликають у багатьох тривогу. Все ще існує ядерна зброя, відбуваються локальні війни і військові конфлікти, які забрали в повоєнний період мільйони людей. Все це вимагає продовжувати осмислення історії Другої світової війни, яка активно впливає на почуття та розум людей, допомагає правильно визначити своє ставлення до сучасних подій.

22 червня 1941 року розпочалась радянсько-німецька війна. Війна Німеччини проти СРСР від початку планувалася нацистським керівництвом як винищувальна війна. Виходячи із расових, ідеологічних, економічних цілей, з метою забезпечення ”життєвого простору” планувалося знищення значної частини населення України, колонізація території, експлуатація її сировинних та сільськогосподарських ресурсів.

Особливе значення гітлерівське командування надавало харківському напрямку. Через Харків відкривався шлях до Донбасу, а потім і на Кавказ. Гітлерівці рвались до Харкова. Вони називали його замком, зламавши який вони зможуть видобути вугілля і хліб України, нафту Закавказзя. В самому Харкові ворог сподівався заволодіти промисловістю міста.

27 липня 1941 років Харків зазнав першого бомбардування.

У ніч на 24 жовтня радянські війська під ударами переважаючих сил противника відійшли на лівий берег Лопані, підірвавши за собою всі мости через річку. Однак, незважаючи на значні втрати, противник продовжував нарощувати свої сили. До першої години ночі 25 жовтня наші війська змушені були залишити Харків.

Невід'ємним складником нацистського нового порядку на окупованій території Харківщини в роки Другої світової війни була політика грабування і насильства, яку запроваджували нацисти. У Харкові окупанти вішали, розстрілювали людей під виглядом боротьби з опором та саботажем, гвалтували жінок, грабували. У ході боротьби з “ворогами рейху”, а часто і під її приводом, були піддані репресіям широкі маси цивільного населення,

які набули характеру відвертої розправи. Про це свідчить і величезна невідповідність між кількістю знищених “партизанів” та власними втратами карателів. Боротьба з партизанами часто велася за відсутності партизанів, а маховик репресій був спрямований проти мирного місцевого населення.

Окупаційна політика негативно вплинула на повсякденне життя цивільного населення міста й області: голод, холод, інші поневіряння були їхніми постійними супутниками в період фашистської окупації Харківщини (1941 –1943 років). У цей важкий час харків’яни виявили найкращі притаманні їм риси – витривалість, мужність, здатність не складати руки в найгірших умовах, боротися за життя своє та близьких людей. Всупереч нацистським планам, тяжко потерпаючи від голоду та холоду, пошесних захворювань, туберкульозу та серцевих розладів, харків’яни не лише перебороли смерть, зберегли місто, проте й спромоглися на опір агресору. Запроваджена нацистами політика грабунку й насильства на окупованій території міста та області була найкоротшим шляхом примусу населення Харківщини до роботи на різноманітні потреби Німеччини.

У період німецької окупації, боїв навколо міста, евакуації виробничих сил на Схід величезних руйнувань зазнала харківська індустрія та соціальна інфраструктура міста. Спочатку радянська влада евакуювала в тил країни та знищувала не тільки виробничий потенціал, але й продовольство, руйнувала комунальне господарство міста, а в серпні 1943 року відступаючи німецькі частини здійснювали тотальну практику «спаленої землі». Були зруйновані та спалені велетні вітчизняного машинобудування, перетворилися на згарища найкрасивіші палаци та будинки міста. На Нюрнберзькому процесі серед 14-ти радянських міст, що були піддані найбільшому руйнуванню, було названо і Харків.

В 1943 році у Харкові у приміщенні старого оперного театру відбувся перший в історії суд над військовими злочинцями.

Опір харків’ян фашизму в 1941 - 1943 роках був складовою частиною антифашистської визвольної боротьби народів. Наші співгромадяни виявили самопожертву і героїзм у досягненні загальної Перемоги над фашизмом. Проте зазнали величезних незворотних втрат. Війна не лише зруйнувала місто, серце кожного харків’янина було зранене нестерпними муками, які вони пережили. Війна наклала свій глибокий незагоєний шрам на всю подальшу історію Харкова.

Ніхто не забутий, ніщо не забуте, - це не просто слова. Харків пам’ятає все. Місто Харків могутнє, що не скорилося ворогові, живе! Залікувавши страшні рани, воно стало ще кращим. І тепер, саме нам, підростаючому поколінню, належить висока завдання - перебудувати прикрасити і прославити наш рідний Харків.

ТРАГЕДІЯ ЄВРЕЙСЬКОГО НАРОДУ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ГОЛОКОСТ НА ХАРКІВЩИНІ

Герасименко Карина, Педько Валентин, Печериця Ярослав, учні 9 класу
Чернечинського навчально-виховного комплексу «загальноосвітній навчальний
заклад І-ІІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад», вихованці гуртка
«Історичне краєзнавство» КЗ «Зачепилівський будинок дитячої та юнацької
творчості» Зачепилівської селищної ради
Керівник: **Четвертак С.М.**, вчитель історії, керівник гуртка

Проживаючи в Європі тривалий час, євреї зробили свій внесок до усіх аспектів європейської культури. Проте існує й тривала історія ненависті до них. Інше слово на позначення цієї ненависті – антисемітизм.

У ранньому середньовіччі єврейські общини Західної та Центральної Європи процвітали. Розвивалася торгівля, лікарська, аптечна та ювелірна справи. Хрестові походи та чума покладали цьому край. У 1492 євреїв вигнали з Іспанії. Дехто втік до Португалії, звідки громада була вигнана у 1497. Навіть християни єврейського походження не почувалися в безпеці. Багато хто поїхав шукати новий дім в північній Європі.

Свобода та рівність були ідеалами 19 століття. Євреї також отримали рівні права. Гільдії перестали бути виключно християнськими. Гетто було скасовано. Євреям дозволялося вчитися в університетах, що породило плеяду визначних єврейських науковців та митців. Як і єврейські торговці та промисловці, вони зробили свій внесок у розвиток Європи.

У 1939 р. розпочалася Друга світова війна. Нацистська Німеччина почала своє завоювання Європи. І повсюди впроваджувалися антиєврейські закони, схожі до тих, що вже були впроваджені в Німеччині. Менш ніж за 6 місяців 700000 євреїв були вбиті так званими «айнзатцгрупами» та їх місцевими «помічниками». Євреїв вивозили з міст та сіл у ліси і розстрілювали. Нацисти планували вбити усіх європейських євреїв.

У Харкові у Дробицькому яру було знищено 16 тисяч євреїв. Серед них були також і люди інших національностей. 14 грудня комендант видав наказ про переселення усіх «жидів» і, навіть дітей грудного віку на східну окраїну Харкова. По 200-300 чоловік гнали до Травницької долини і зразу ж розстрілювали. Дітей кидали в котловани живими, бо берегли кулі. На початку 1942 року єврейське гетто Харкова було знищене.

Близько шести мільйонів з них загинуло, більшість у таборах. Чверть жертв становили діти.

Деяких нацистів заарештували і судили одразу після війни. Країни співпрацювали, об'єднані надією, що у майбутньому виконавці геноциду будуть покарані, що більше не буде ніякого геноциду. Було також створено Хартію прав людини.

З кінця 19 століття все більше євреїв вирушали до території сьогоденішнього Ізраїлю, де тисячоліттями жили їхні предки. Після Голокосту ще більше євреїв покинули Європу.

У 1948 році було проголошено державу Ізраїль. Багато років євреїв мріяли про власну державу, яка б захистила їх від антисемітизму. Трагедія багатостраждального єврейського народу не може залишити байдужими українців, які пережили геноцид у 1933 році.

РОДИННІ СПОГАДИ

Гойденко Анна, учениця 6-А класу Зачепилівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Зачепилівської селищної ради Харківської області
Керівник: **Буланов Юрій Іванович**, вчитель історії

У світовій історії є події, які не меркнуть з часом, а залишаються на вічні часи у пам'яті людській, передаються від батька до сина, внука, правнука. До таких подій належить перемога над нацизмом у Другій світовій війні.

Напередодні 9 Травня багато людей згадують своїх рідних, які брали участь у тих подіях. Саме напередодні цих днів я познайомилася з Марією Малишевською, яка хоча й старша від мене, але нас об'єднує те, що ми живемо в одному селищі, проживаємо неподалік одна від одної, а також Марія закінчила Зачепилівську школу, в якій я зараз навчаюся. Завівши розмову святкування Дня Перемоги в своїй родині, Марія розповіла, що в її сім'ї теж були солдати, а саме цікаве було те, що по лінії її бабусі на фронті було троє рідних дядьків і один з них став Героєм Радянського Союзу - Коваленко Петро Данилович .

Коваленко Петро Данилович народився 15 грудня 1918 року в селі Перша Педашка Зачепилівського району Харківської області. Член КНРС з 1943 року.

У 1933 році закінчив 6 класів, працював в колгоспі. З 1940 року був у рядах Радянської Армії. В 1940 році навчався в Коломийській зоошколі. В вересні знову був призваний в армію.

За мужність і відвагу виявлену при форсуванні Дніпра та установи безперервного зв'язку, на наказом президіума Верховної Ради СРСР від 22 лютого 1944 року командир відділку окремої гвардійської роти 62-ї гвардійської стрілкової дивізії 37-ї армії 2-го українського фронту гвардії сержанту Петру Даниловичу Коваленко присвоєно звання Герой Радянського Союзу. Був нагороджений багатьма медалями та орденом Леніна.

З жовтня 1945 року жив у Києві, працював в одній з будівельних організацій. Прожив до 1991 року, залишивши про себе спогад та пошану в родині.

ПИШАЮСЯ СВОЇМИ ПРЕДКАМИ

Губа Єгор, учень 6 класу Миколаївської загальноосвітньої школи I-III ступенів Зачепилівської селищної ради Харківської області, вихованець гуртка «Фольклористика» Комунального закладу «Зачепилівський будинок дитячої та юнацької творчості»

Зачепилівської селищної ради

Керівник: **Чуб Тамара Миколаївна**, учитель української мови та літератури, керівник гуртка «Фольклористика»

У нашій родині вшановується пам'ять славних предків – Чуба Григорія Антоновича та Катерини Маркіянівни. Про них я дізнався від свого дідуся та мами і зрозумів, що ми маємо пишатися ними, бо вони прожили гідне, чесне життя і завжди мали авторитет серед односельців та колег.

Мій прадідусь, Чуб Григорій Антонович народився в 1921 році в с. Миколаївка Зачепилівського району Харківської області в селянській родині. Його батьки до революції займалися сільським господарством, в роки колективізації стали колгоспниками. Закінчивши Миколаївську неповну середню школу мій прадід продовжив навчання в Зачепилівській десятирічці. В 1937 році почав працювати учнем бухгалтера в заготконторі. У серпні 1939 року став старшим секретарем Зачепилівського народного суду. Восени 1940 року був призваний до лав Червоної Армії. Починав службу радистом-зв'язківцем 106 авіабази, потім йому доручили посаду секретаря Військової прокуратури 9 авіадивізії.

Коли розпочалася Друга світова війна, Григорій Антонович брав участь у бойових діях. Белосток, Ломжа, Зельва, Березино... Змінювалися місця дислокації військової частини. А потім було поранення, лікування у шпиталі. В кінці вересня 1941 року молодий солдат був направлений після лікування у 12-у армію Західного фронту. Бої відбувалися в районі Вязьми, Смоленська. У квітні 1942 року Григорій Антонович був переведений у технічну команду допомоги аварійним літакам в зоні Москви. Робота була важка і відповідальна, але він успішно справлявся з обов'язками автомеханіка. У 1943 році нагороджений медаллю «За оборону Москви».

Війна наближалася до свого переломного моменту. Знаючи високу компетентність Григорія Антоновича, його направили у 856 батальйон аеродромного обслуговування в районі м. Тула. доводилося виконувати різні обов'язки, був там, де цього вимагала служба. Був і писарем штабу, і завідуючим відділом боєприпасів. Службу продовжував і після закінчення війни. І тільки у червні 1946 року був демобілізований, але, як людина військовозобов'язана, працював бухгалтером до липня 1948 у військовій частині 75377.

Повернувшись в рідне село, став працювати у сільпо бухгалтером. 1950 – 1952 – інструктором-ревізором у Зачепилівській Райспоживспілці. Всі наступні роки аж до пенсії працював у рідному селі бухгалтером. Навіть коли пішов на заслужений відпочинок, не сидів без діла. Керівництво сільського господарства доручило Григорію Антоновичу ремонт обладнання на току, в новоствореній олійниці. Та і вдома йому знаходилася робота: знаючи про його золоті руки, односельці несли годинники, праски, швейні та пральні машинки, що потребували втручання спеціаліста. Знали: обов'язково відремонтує. Крім того, що Григорій Антонович був на всі руки майстер, з ним було цікаво поспілкуватися, бо відзначався щирістю, добротою, розумом. Прадід користувався заслуженим авторитетом і був поважаною людиною в селі.

Не менш цікаве життя і моєї прабабусі – Чуб(Кириченко) Катерини Маркіянівни, також уродженки нашого села. Після закінчення школи вона вступила до Красноградської педагогічної школи, яку закінчила в 1939 році. Направлення отримала в Борчанську неповну середню школу Нововодолазького району вчителем початкових класів. З великим інтересом молода вчителька починала свій трудовий шлях. Оскільки спеціалістів не вистачало, довелося читати уроки математики в 5-7 класах. Керівництво, помітивши математичні здібності дівчини, уже тоді хотіло перевести її на посаду математика.

В 1940-41 рр. Катерина Маркіянівна працювала вчителем математики в Лихівській неповній середній школі. Та почалася війна, і дівчина поспішила до рідного села. В роки окупації доводилося працювати і в колгоспі на різних роботах, і у школі. З перших днів визволення Зачепилівського району від німецько-фашистських загарбників була призначена директором Миколаївської неповної середньої школи. Пройшла курси директорів. Доводилося розпочинати все заново: добір кадрів, вирішення матеріальних проблем, організація навчального процесу.

Все життя Катерина Маркіянівна присвятила дітям, школі, викладанню математики і вихованню підростаючого покоління. До речі, дві її сестри Олена та Віра також були вчительками, а брат Андрій працював у органах НКВС. Діти Кириченків – селян-бідняків, колгоспників – стали активними учасниками суспільного життя України, сумлінними працівниками, які віддали свій розум, талант, здібності справі процвітання рідної країни.

І хоч родина Чубів, як і всі односельці, збудувала дім, посадила сад, виростила двох синів (один із них – мій дідусь), та повагу сільчан вони здобули не тільки цим, а своєю добросовісною працею, життєвими принципами. І досі в селі пам'ятають Григорія Антоновича та Катерину Маркіянівну, бо живі ще покоління учнів моєї прабабусі, і ті, хто працював з прадідусем і згадують його золоті руки.

Я народився вже після того, як пішли з життя мої славні предки. Та з розповідей моїх рідних я зробив висновок: щоб тебе поважали і пам'ятали, треба бути схожим на них. Бути попереду, не боятися труднощів, не зупинятися на досягнутому. Пишаюся своїми предками!

ДОКУМЕНТИ СВДЧАТЬ...

Демідова Валерія, Тищенко Каріна, учениці 8 класу
Комунального закладу «Куньєвський ліцей Куньєвської сільської ради
Ізюмського району Харківської області»
Керівник: **Мовчан Н.І.**, вчителька історії

З кожним днем все далі в небуття відходять події страшної війни 1941-1945 років. Уже не залишилось в нашому селі жодного ветерана, та й очевидців війни – хіба-що дві-три старих бабусі... Але забувати минуле не можна. Одним із завдань напряму «Стежки, опалені війною» епошук джерел з історії війни. Сьогодні ми можемо знайти їх уже хіба що в музеї. Тож матеріали нашого шкільного музею допомагають нам відчутти подих війни. Перед вами фото, на якому разом з нами, учнями, голова ветеранської організації села ярцев М.М. переглядає цікаві архіви та ділиться своїми враженнями від них. Вашій увазі пропонуємо не тільки фото старих матеріалів, а й наші сучасні розвідки. Зокрема, щоб отримати інформацію про льотчика Богданова, треба було вивчити все архівне листування. Про земляка Бабаївського І.П. розповів його син Микола Іванович. А трудову книжку Пономаренка І.М. принесла до музею його невістка, наша вчителька Пономаренко Н.М.

ВІЙНА – З ЖІНОЧИМИ ОЧИМА

Дубіль Дарина, волонтерка, учениця 11-А класу
Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 31
Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Бондар С. В.**, вчитель предметів «Фізична культура» та «Захист України»

Шевченко Валентина Іванівна – учасниця бойових дій, медична сестра у роки війни, незвичайна, добра, чуйна та енергійна жінка. Незважаючи на свій поважний вік, вона активно брала участь у діяльності ветеранського руху, як на Дергачівщині, так й у Московському районі м. Харкова, переймалася за всіх ветеранів, постійно цікавилася тим, що відбувається в країні останнім часом, життям пенсіонерів, завжди була в курсі всіх подій.

Як багато інших жінок, вона пройшла крізь всі випробування страшної війни, а також, брала участь у боротьбі з ворогом, пройшовши нелегкий шлях фронтовими дорогами до Великої Перемоги.

На жаль, з кожним роком все меншає таких людей, бо на їх здоров'ї відбиваються важкі воєнні роки. Тому ми повинні пам'ятати тих, хто загинув в той час, поважати та цінувати тих, хто залишився у живих та продовжує дарувати радість нам своєю присутністю на цій Землі.

Шевченко В. І. згадує: «Народилася 11 серпня 1925 року у пензенській області. На початку 1943-го року, як й багато молодих дівчат, я добровільно пішла на фронт захищати рідну землю від німецько-фашистських загарбників. Вже 23-го лютого 1943-го року я прийняла військову присягу та була зарахована на службу в артилерійську дивізію Другого Білоруського фронту. До кінця війни була медичною сестрою. Під свист куль та вибух ворожих снарядів рятувала поранених бійців. Спочатку була старшою медичною сестрою, а потім – начальником санітарної служби. Під час бойових дій думала лише про те, щоби доставити пораненого до санітарної частини. Бували такі випадки, коли поранені казали: «Не треба, доню, тобі мене не дотягнути!». Сльози котилися від знесили. Але добре, що мені допомагали бійці».

Тяжко поранені бійці плакали від болю та жалоби до дівчини-санітарки, якій доводилося підіймати поранених бійців, що були вдвічі важчі за неї. В одному з тяжких кривавих боїв молода Валентина Іванівна отримала важке поранення. Після одужання у липні 1944-го року, командування направило її до Польської армії начальником санітарної служби. Велику Перемогу Валентина Іванівна зустріла в одному з визволених від фашистів міст Польщі. Але вона продовжувала служити до кінця 1945-го року. Фронтний шлях Шевченко Валентини Іванівни відзначено орденом Другої світової війни II ступеня, орденом Богдана Хмельницького та іншими нагородами. Після закінчення війни, В. І. Шевченко з сім'єю жила на Курильських островах протягом 15-ти років. Після переїзду у 1985-му році в Дергачівський район Харківської області, вона працювала медичною сестрою в Дергачівській районній лікарні. Останні 6 років Валентина Іванівна жила в Московському районі міста Харкова. Вона постійно була дієвою жінкою, брала активну участь у роботі ветеранських організацій Дергачівщини та Московського району м. Харкова. Волонтери ХЗОШ № 31 неодноразово відвідували у Валентину Іванівну Шевченко, цікавилися її життям, вітали її з різними святами.

ДИТИНСТВО ОПАЛЕНЕ ВІЙНОЮ

Жмурко Данило, учень 8-б класу, **Кобиляцький Микита**, учень 9-а класу

Чкаловського ліцею Чкаловської селищної ради Чугуївського району

Керівник: **Михайлова Л.М.**, керівник гуртка «Історичне краєзнавство»

Центра позашкільної освіти Чкаловської селищної ради

Чугуївського району Харківської області.

Друга світова війна 1939 – 1945 років – це біль і страждання нашого народу. З кожним роком віддаляються від нас події найжорстокішої і найкривавішої війни. Чотири роки війна крокувала по нашій землі. Скільки тяжких випробувань випало на долю мільйонів людей. Ціна перемоги дуже висока. Радянський Союз втратив майже 27 мільйонів чоловік. З них близько 18 мільйонів – мирні громадяни, знищені фашистами на окупованих територіях, замучених в концентраційних таборах. Окупанти зруйнували тисячі міст і сіл, знищили десятки тисяч промислових об'єктів. На захист своєї країни піднявся весь народ. Знаменитий лозунг «Все для фронту, все для перемоги» став основним законом життя радянських людей.

В життя мирних людей селища Чкаловське війна увірвалась восени. 07 листопада 1941 року німці окупували селище і перетворили його в руїни: палили будинки, грабували та розстрілювали мирне населення. Вони почували себе на нашій землі господарями.

На території селища фашисти організували два концентраційні табори: один на території школи, а другий у дворі деревообробної майстерні. Ще один табір знаходився в селі Орловка (Нова Гнилиця). В них утримували радянських військовополонених. Мешканці селища допомагали полоненим вижити в страшних умовах: передавали їжу, не зважаючи на те, що самі голодували. Дігтяр Параска Семенівна допомогла полоненим організувати втечу

з табору. Вона запекла в хлібині електричний дріт і передала полоненим. Саме по ньому полонені вночі спустились з горища за огорожу. Тоді втекли майже 50 чоловік.

Спогади Марії Федорівни Альошиної

«Мені було 10 років, коли прийшли німці. В той час я перебувала в селі Гаврилівка. Німці вривалися в будинки. Грабували, стріляли в людей: дітей, жінок, стариків. Забирали худобу: корів, свиней, птицю. А потім людей заставили везти награване в м. Чугуїв.

Люди ховалися в погребях більше місяця. В грудні німці повиганяли людей з погребів і погнали всіх на центральну садибу. По дорозі побачили розстріляних радянських воїнів. Як потім ми дізнались, це загін червоноармійців заблукав і вийшов до контори, де було багато німців, які і розстріляли весь загін.

А в селищі ми побачили повішену Рогову А.І., син якої був партизаном. Зрадник, який співпрацював з німцями, доніс на неї в комендатуру. Рогова працювала в школі прибиральницею. Її затримали на роботі. І як була вона в халаті, так і повісили.

А потім нас погнали через село Коробочкіне в Чугуїв. Наші літаки літали над нами, а конвоїри ховалися за нами. В Чугуєві в приміщенні вокзалу ми простояли всю ніч. При собі ми не мали нічого: ні їсти, ні пити. Вранці нас відпустили.

До визволення було ще далеко. В людей не було ні одягу, ні продуктів харчування. Ми збирали в полі колоски, товкли в гільзах. Було дуже страшно ходити по полю: всюди міни, снаряди, трупи. Але голод перемагав страх. Взимку 1942 -43 р. німці почали відступати на захід. І ось 04 лютого 1943 року наша кавалерія за підтримки авіації звільнила Чкаловське від фашистів».

Величезні жертви радянського народу, тяжкі страждання, бойові подвиги в тилу і на полях битв, масовий героїзм не пропали даремно – війна закінчилась довгожданою перемогою. Неможливо підкорити народ, прадіди якого вміли боронити свою землю від ворога і заповідали нащадкам військову доблесть і любов до Батьківщини. Люди зберігали рідну землю для майбутніх поколінь. Велич народного подвигу в роки війни і після перемоги в тому, що люди захищали свій дім, свою родину, свою землю. Другу світову війну можна вважати Великою тому, що великим був подвиг народу.

Все менше залишається учасників Другої світової війни. Честь їм! Слава живим! Вічна пам'ять загиблим!

КЛЮЧ ДО ХАРКОВА-КОРОТИЧ!

Захаров Олександр, учень 11 класу Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №26 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Олійник Я.М.**, вчитель історії

Харків був найбільш населеним містом Радянського Союзу, котрий побував у фашистській окупації під час Другої Світової війни. Місто було окуповане 24-25 жовтня 1941 року силами 6-ї армії вермахту під командуванням Вальтера фон Рейхенау, 55-м армійським корпусом Ервіна Фірова (який став комендантом міста). 641 днів тривала окупація Харкова. Тільки з четвертої спроби, 23 серпня 1943 року, місто було остаточно звільнено.

Звільнення Харкова в серпні 1943 року уявляв собі як переможний похід військ Червоної Армії на захід. І вже тим більше не припускав, що середньодобові втрати з'єднань Червоної Армії в особовому складі і бойовій техніці під час цього звільнення можна було порівняти лише з Берлінською операцією 1945 року.

Звичайно, багато неодмінно будуть знизувати плечима, розмірковуючи над тим, з якого дива селище Коротич став ключовим пунктом у визволенні Харкова?

Про стратегічну важливість для командування Червоної Армії скромного населеного пункту - селища Коротич - каже ще одна цікава деталь: дві стрілецькі дивізії зі складу 53-й армії - 28-ї гвардійської і 84-й - 23 серпня 1943 року одержали почесне звання «Харківські» (за наказом Й. В. Сталіна). При цьому, безпосередньо в Харкові в боях вони не брали участь. Ці дивізії визволяли саме селище Коротич.

У жовтні 1941 року селище Коротич не став серйозною перешкодою для наступаючих з'єднань вермахту через хаотичне перегрупування частин Червоної Армії на захід від Харкова. У ці дні радянська 76-та гірськострілецька дивізія, а точніше - її 589-ий стрілецький полк, піддався фланговому удару і відійшов в сторону селища Буди.

Під час окупації в селищі Коротич знаходилися: сільська управа, комендатура, начальник поліції, медичне відділення, молочна ферма. Загальна кількість громадян селища Коротича, які добровільно виїхали до Німеччини, становить 71 особа. Насильно були викрадені 68 чоловіків, 93 жінки, шестеро дітей молодше 16 років. За час бойових дій в селищі було знищено 297 будинків. Загальна кількість розстріляних громадян селища складає 71 особа.

Під час першого невдалого звільнення Коротича в лютому-березні 1943 року селище обороняли 303-тя стрілецька дивізія і 86-та танкова бригада. 8 березня вони зупинили просування дивізії СС «Лейбштандарт» і стримували противника до вечора 9 березня, не витримавши наступу гітлерівського полку «Дер Фюрер». З північного боку від Коротича 10 березня 1943 року почала свій наступ на Харків моторизована дивізія «Велика Німеччина».

Повернемося до питання, що хвилює всіх нас питання, про Коротич, якключ до Харкова.

Справа в тому, що звільнення Харкова не було основним завданням військ Степового фронту в Белгородско-Харківській наступальній операції 3-23 серпня 1943 року. Основне завдання, поставлене Ставкоювійськам Степового фронту, полягала в знищенні всієї харківського угруповання гітлерівців. Для цього їй необхідно було оточити, завдавши удари силами 5-ої гвардійської танкової і 53-ої армій на Коротич і далі на Покотилівку, Бабаї і Буди. Але в районі Коротича наші армії зіткнулися з надзвичайно наполегливим опором німецьких танково-гренадерських дивізій. Це в значній мірі запобігло вуличним боям в Харкові і загибель ще більшої кількості солдатів і офіцерів Червоної Армії.

Бої за селище Коротич тривали майже 10 днів, протягом яких війська і з'єднання Степового фронту не могли просунути вперед і вирішити поставлену задачу. Незважаючи на те, що 23 серпня велика частина Харкова була німцями залишена, вони закріпилися на правому березі річки Уди, а також в районі залізничної станції Основа і далі до зони аеропорту. У зв'язку з цим, майже третина міста була лінією фронту, а інша частина міста обстрілювалася противником. Тільки 29 серпня противник відійшов на заздалегідь підготовлені рубежі по річці Мжа. У цей день були звільнені Коротич і повністю - Харків.

Саме 29 серпня слід вважати днем повного визволення Харкова і селища Коротич. Цікаво, що саме запеклий опір німецьких військ на рубежі Рай-Оленівка - Коротич - Люботин протягом 10 днів, що не дозволило частинам Червоної Армії оточити німецьке угруповання в Харкові, позбавило місто від затяжних вуличних боїв, а значить і руйнувань.

Якщо озирнутися назад, в березень 1943 року, коли Харків був звільнений перший раз, і хоча б побіжно оцінити, як постраждало місто в результаті вуличних боїв, артилерійських обстрілів і авіанальотів, стає зрозуміло, що ще один подібний бій перетворив б Харків в руїни, назавжди позбавивши наступні покоління старовинної архітектурної спадщини. Німці відступили на нові рубежі оборони і більше ніколи до самого кінця війни не володіли ініціативою в ході бойових дій, відкатувавшись все далі і далі на захід.

МЕРЕФ'ЯНИ -ОСТАРБАЙТЕРИ

Кас'яненко Ігнат, учень 9-класу Комунального закладу
«Мереф'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №6»
Мереф'янської міської ради Харківської області
Керівники: **Кукленко О.С., Терещенко О.Л.**, вчителі-методисти

Всього з Харківської області до Німеччини було вивезено 167 тисяч чоловік. Одним з них був Щаблій Георгій Пилипович, 1924 року народження, який проживає в місті Мерефа Харківської області. Він розповідав нас, що «12 квітня 1942 йому було 17 років, коли його забрали німці з дому і відправили до Харкова (місця збору) для відправлення до Німеччини.

Нас завантажили в товарні вагони з забитими вікнами і дверима і повезли в Німеччину без їжі і води. Потім етапом погнали до табору «робочої сили». Через два дні роздали кави, зняли відбитки пальців і погнали на завод, який виготовляв літаки і машини амфібії. Працювали ми з 7 години ранку до 19 години вечора. Годували погано: вранці чашка кави без цукру, в обід 100 грам хліба з тирси. Увечері черпак супу з буряка. У святкові дні Т хліб з борошна і суп з моркви. Під час боїв на Орловсько-Курської дузі завод спалили і нас робочих розподілили по різних місцях. Я потрапив до господаря, який мав майстерню по ремонту взуття. І, я став у нього працювати. Звільнили нас 12 квітня 1945 року американські війська й передали радянським військам. Потім я служив в радянській армії до 1947 року».

На роботи до Німеччини вивозилися як дорослі, так і діти, причому особливої різниці між їхніми обов'язками не робилося, умови ж проживання були однаковими. Розповіді тих, хто був звільнений нашими військами і повернувся на батьківщину, жахають. Ось один з них – Микола Якович Колесник, тоді 16-річний хлопець, працював на шахті Дікшагайде – в загоні Нідербергу у Нойкірхен – Влінь. Він згадував: "Між брудними бараками - сірими неприємними - ледь помітні стежки. Скрізь болото: табір нагадує стайню. Навколо табірної кухні стояв сморід, яку неможливо описати. Так званий туалет – яма для відходів і зверху дошка – була настільки ... – бракує слів. У всіх кінцях табору до дерев були прикріплені гучномовці. Пол четвертої потрібно було вставати. Я працював різноробочим на початку зміна. О пів на п'ятої ми вже поснідали і відправлялися в дорогу, тому що в підлогу шостий ми вже повинні були бути в шахті. За зміну кожен повинен був виконати свою норму – 2-3 метра вперед. Позначку про виконання норми майстер робив на касці. Коли все виконали норму, нас ставили в вагонетку і піднімали на гору. У шахті працювали лише робочі з примусу. Німців було дуже мало, лише п'ять – серед них майстер і штейгер. Нам відразу сказали, хто і де повинен працювати. Молодші на горі, старші – під землею. Я повинен був накладати лопатою вугілля в вагонетку. Якщо я не виконував норму, то повинен був залишатися після роботи. Ми присіли, щоб трохи відпочити. Прийшов майстер, ми встали. Потім він схопив мене і почав бити. При цьому він зламав свій метрометр. На наступний день я повинен був працювати на підкосі. Німець бурував, а я мав, стоячи на колінах, вигрібати вугілля. Майстер стежив за нами. Взяв свій метрометр і вдарив чеха, мене він не міг дістати. Молодий німець був дуже старанний, він дійсно не хотів на фронт. Від будинку Ахтеррат було 4 км до шахти. Ми мали двоярусні ліжка. Кімната була великою, в ній - 26 людей. І на горі 2 кімнати, в кожній - по 4 людей. Я жив на горищі»

ПАРТИЗАНСЬКИМИ СТЕЖКАМИ

Коваль Назар, Єселєв Нікіта, Єселєв Валера, Щербань Дмитро,
вихованці гуртка «Українське народознавство» Краснокутського
центру дитячої та юнацької творчості Краснокутської селищної ради
Богодухівського району Харківської області
Керівник: **Карелова А.С.**, вчитель математики

Летять і летять роки, мов журавлі в далекий вирій. Та в пам'яті людей назавжди залишила свій слід Друга світова війна. Немає родини, якої б вона не торкнулася.

Наш дідусь (прадідусь, прапрадідусь) Марушенко Івко Григорович народився в 1912 році в Могилівській області Славгородському районі селі Лебедівка. Тут він виріс, був ковалем, одружився. На початок війни мав двох діток.

І ось воно - лихо. Молодий, здоровий, енергійний чоловік залишає сім'ю і йде на фронт. Воював як у військових частинах, так і в партизанах. У Білорусії кругом ліси та болота. Знаючи місцевість, дідусь разом з партизанами заманювали ворогів до болота, самі виходили знайомими доріжками, а німці з боліт не поверталися. Хитрістю, сміливістю, мужністю відзначалися дії партизанів. Дідусь розповідав, як у лісі лікували поранених, які операції проводили, як брали в полон ворогів, як боліла душа, коли гинули побратими. Кожний боєць чекав листа з дому, тлів всією душею за родиною, за батьками, за дружиною та дітьми. Отой трикутник зігривав серце, притуплював біль ран, вселяв надію на перемогу.

А ще дідусю снилися сні про домівку і дружину. Його красуня Катерина стояла в полі серед голубих квітів льону, накинувши на плечі величезну хустку. Посміхалася, не кажучи ні слова. Він біг до неї, хотів обійняти. І в цей момент просинався...

Та найбільше спогадів у дідуся було про блокадний Ленінград, де він стояв на передовій. Зі сльозами на очах Іван Григорович говорив, що за всю війну він не бачив стільки смертей серед населення, як у Ленінграді. Смерть «косила» жителів, худі й знесилені люди благали про краплю води та крихітку хліба. Солдати носили воду із Неві тим, хто вже не міг ходити від голоду. А ще військові набирали юшку зі своїх казанків і по 1-2 ложки роздавали населенню. Дідусь бачив, як люди їли мишей та котів, щоб якось вижити.

Наш дідусь пройшов своїми ногами тисячі кілометрів війни. Дивився не один раз смерті в очі. Був поранений, але не дивлячись на це, продовжував воювати. 4 травня 1945 року був поранений в Австрії.

За час війни Іван Григорович мав 4 нагороди. Серед них медаль Жукова та медаль за перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років.

Після війни дідусь жив і працював у рідному селі. Скільки разів він чув слова від своїх друзів та близьких: «Не живи минулим». Якби вони знали, що не можливо стерти минуле з пам'яті жити сьогоднішнім. Спогади щоразу поверталися, огортаючи його душу болем, який став постійним супутником. Роки минали, поряд були рідні. Народилося ще трійко дівчат. Дожив дідусь до старості у Білорусії, а помер у нас на Україні і похований в селі Костянтинівка. Нині на Україні в селі Костянтинівка Богодухівського району Харківської області проживає дочка дідуся Марія Іванівна, онуки - Світлана, Інна, Роман, Геннадій. Має п'ять правнуків та одну праправнучку.

Дорогою ціною заплатив український народ за участь у найстрашнішій за всю світову історію війни 1941-1945 років. Ми схилиємо голови перед усіма тими, хто переміг у смертельному поєдинку з ворогом, чий братський могили розкидані на українській землі і по всьому світу. Не щезне з пам'яті людської, не піде з забуття великий подвиг нашого народу – його битва, його Перемога на ворогом. Ніхто з них не думав про славу, коли йшов на смертний бій з ворогом – і слава їх знайшла. Ніхто з них не думав про безсмертя, – і вони залишилися навечно живими. Вічна їм пам'ять!

ПІДПІЛЬНИЙ РУХ НА БОРІВЩИНІ В РОКИ ОКУПАЦІЇ

Колісник Анжеліка, Дзимінський Євгеній, Топоркова Анжела,

учні 11 класу, **Проценко Діна, Вікторія Харченко,** учениці 10 класу,

Проценко Карина, учениця 8 класу вихованці гуртка «Історичне краєзнавство»

Борівського БДЮТ Борівської районної ради Харківської області на базі Першотравневої загальноосвітньої школи I-III ступенів Борівської районної ради Харківської області

Керівники: **Ляпка Юрій Миколайович,** керівник гуртка, вчитель історії,

Печений Анатолій Вікторович, керівник гуртка, вчитель географії

Значну роль у Другій світовій війні відігравав антифашистський рух опору. Боротьба проти окупантів велася в усіх країнах, що опинилися під владою нацистів.

Саме підпільні форми боротьби стали основними на більшій частині України. Особливе значення радянське підпілля мало у південних і південно-східних областях, оскільки саме тут зосереджувалися стратегічні промислові об'єкти. Густу мережу автомобільних доріг та залізниць ворог використовував для вивезення з України матеріальних цінностей та перекидання на фронт військових вантажів і людських ресурсів. Не виключенням була і територія Борівського району.

Основними формами боротьби борівського підпілля стали антифашистська агітація, економічний саботаж, диверсії на комунікаціях, індивідуальний терор. В цілому інструментарій підпільної боротьби був вельми різноманітний.

Організаційна розбудова. Залучення до підпільної діяльності нових членів, розширення підпільної мережі, встановлення зв'язку з «Великою землею».

Агітація і пропаганда. Інформаційна війна, поширення правдивих і неправдивих відомостей в усній або друкованій формі, з метою схилити місцеве населення на свій бік.

Психологічна війна. Відновлення і збереження елементів радянської влади на окупованих територіях, підтримка патріотичних настроїв серед населення, поширення думок і чуток про швидке повернення Червоної Армії, створення у свідомості людей ефекту непорушності радянської влади.

Саботаж. Свідоме невиконання або недбале виконання певних обов'язків, перешкоди окупантам, невихід на роботу, пошкодження обладнання.

Диверсії. Дії спрямовані на виведення з ладу воєнних, промислових об'єктів, вузлів зв'язку, знищення живої сили.

Розвідка. Збір і передача розвіданих матеріалів для воєнного і політичного керівництва СРСР.

Терор. Знищення живої сили ворога. Ліквідація зрадників, колабораціоністів

Події, описані в книзі О.Т. Довбні «Заграва над Боровою» (1968 р.), зі спогадами тодішніх підпільників, яким вдалося вижити. Тут можна знайти розповіді дітей та рідних загиблих партизанів.

22 червня 1941 року, почувши звістку про напад фашистської Німеччини, у місцевому воєнкоматі почали формувати військовозобов'язаних для стрілецьких частин. Багато місцевих мешканців добровільно йшли на фронт.

Окупаційний режим який встановили німці на Борівщині впроваджувався згідно з принципів і методів так званого «нового порядку» . Життя населення було суворо регламентовано, будь який непослух чи невиконання розпоряджень могли закінчитися смертною карою. Окупація Борівського району тривала з липня 1942 року по лютий 1943 року.

У важкій справедливій боротьбі загинуло більшість борівського підпілля. На це були різні причини – брак досвіду боротьби, сильний ворог, котрий використовуючи власну пропаганду і обіцянки вербував зрадників, невдалий збіг обставин.

Проте своєю діяльністю борівські підпільники прискорили визволення краю від гітлерівців, не рахуючись з найголовнішим – власним життям.

Після визволення Борової жителі села відкопали трупи підпільників. На площі відбувся багатолюдний мітинг. Героїв підпілля поховали з військовими почестями. Під час військового салюту в могилу опустили 29 трун.

Тепер навколо могили і встановленого біля неї пам'ятника розрісся парк. Сюди часто приходять дорослі й діти, кладуть до підніжжя пам'ятника вінки, живі квіти, доглядають могилу. Це найдорожче для борівчан місце нерозривно пов'язане з їх життям, з історією рідного краю, з героїчною боротьбою народу за свободу та незалежність своєї Батьківщини, за щастя наших дітей.

ВОЇН-ВИЗВОЛИТЕЛЬ ХАРКОВА

Коптєв Руслан, учень 9-Б класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №60 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Гасан Валентина Павлівна**, вчитель історії та правознавства

Дана робота — спроба дізнатися подробиці із життя одного ветерана Другої світової війни, аби уявно пройти тими шляхами, які пододала 96-та Шуменська танкова бригада імені Челябінського комсомолу (за матеріалами шкільного музею). Актуальність роботи полягає у збереженні пам'яті про події 1942—1943 рр. на Харківщині.

Мета моєї роботи — поширення інформації про воєнні події на Харківщині, дослідження матеріалів, залишених ветераном Другої світової війни, формування в українських школярів поваги до героїв народу через розповідь про долю одного ветерана Другої світової війни, передання його почуттів і переживань.

Об'єкт дослідження - карта-щоденник ветерана радянсько-німецької війни Каланова Олександра Ілліча, матеріали шкільного музею.

Джерельна база дослідження - опубліковані документи, мемуарна література, фонд музею Бойової слави ХЗОШ №60.

У ході проведення досліджень мені вдалося дійти таких висновків: сформована в далекому Челябінську 96-та танкова бригада пройшла бойове хрещення і в 1942 р. взяла участь у найбільшій танковій битві II Світової війни — двобої під Прохорівкою.

Тема Другої світової війни ніколи не втратить своєї актуальності, адже переможного результату вдалося досягти завдяки невичерпному героїзму і надприродному патріотизму радянського солдата. На мою думку, це — найтрагічніша сторінка нашої історії.

Каланов Олександр Ілліч протягом 20-ти років викладав у нашій школі предмет «Допризовна підготовка юнаків».

Справжнє ім'я Олександра — Каплан Соломон Ельович. Очевидним є його єврейське походження. Як виявилось, він змушений був приховатися за псевдонімом. Справа в тому, що в першій половині двадцятого століття радянська влада здійснювала політику, що мала ознаки антисемітизму. Проводилася депортація євреїв до Єврейської автономної області (нині — суб'єкт у складі Російської Федерації).

Народився Соломон Ельович у вересні 1922 р. в місті Любань (Білорусь). Закінчив 10 класів. Наприкінці 1933 року вступив до Челябінського танкового училища.

У перший рік війни за кликом Челябінського комсомолу було створено танкову колону, яка в лютому 1942 р. одержала найменування «96-та танкова бригада ім. Челябінського комсомолу» і відправилася на фронт.

Пройшовши Лівобережну Україну завдяки переможним боям, 96-та бригада взяла участь у зіткненнях у Корсунь-Шевченківському районі, які стали одними з найвагоміших у радянсько-німецькій війні. Знищивши велике вороже угруповання чисельністю в 10 дивізій, радянські війська звільнили шлях до кордону з Молдовою, а в березні 1944 р. — з Румунією.

За надзвичайний героїзм, проявлений під час звільнення міста Шумена, 96-ій Челябінській танковій бригаді було присвоєно ім'я Шуменської.

За бойові заслуги і проявлення патріотичних чеснот Каланов Олександр Ілліч був удостоєний таких нагород: 2 ордени Червоної Зірки, Орден Вітчизняної війни I ступеня, медалі за відвагу в боях за Харків, Полтаву, Будапешт, Прагу, Кенігсберг (Калінінград).

У післявоєнний період Каланов О.І. служив в органах МВС, закінчив автодорожній інститут.

У 60-ту школу Олександр Ілліч прийшов, маючи звання підполковника.

Каланов брав активну участь у патріотичному вихованні дітей, обіймаючи посаду воєнного керівника.

Під час педагогічної діяльності Олександра Ілліча наша школа була однією з найкращих у СРСР за критерієм патріотичного виховання.

96-ту танкову бригаду ім. Челябінського комсомолу було створено за ініціативою працівників Челябінського абразивного заводу за всесоюзної підтримки на добровільні відрахунки із заробітної плати.

Важкі вогнеметні танки КВ-8, які склали основу всього озброєння бригади, було створено в лютому 1943 р. на Кіровському заводі у результаті стахановських вахт.

96-та танкова бригада взяла участь в Острогозько-Розсошанській, Воронежсько-Касторненській, Белгородсько-Харківській операціях, тримала оборону на Курській дузі, воювала під Прохорівкою, пройшла шлях до столиці Болгарії, форсувала Дніпро, Буг, Дністер, Дунай.

НА ЗАХИСТІ БАТЬКІВЩИНИ

Костів Ганна, волонтерка, учениця 11-А класу

Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 31

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Бондар С. В.**, вчитель предметів «Фізична культура» та «Захист України»

Чубак Василь Константинович – учасник бойових дій, народився 26 березня 1920-го року у с. Конашевка Борзенського району Чернігівської області у сім'ї бідного селянина. У 1929-му році вступив до неповної середньої школи. Завершив 7 класів у 1936-му році та вступив до середньої школи імені Т. Шевченка у м. Борзна Чернігівської обл. Але не зміг продовжувати навчання у зв'язку зі смертю батька. Жити було важко.

Василь вступив на роботу до колгоспу, де працював до 19.10.1940 р. Цього дня його призвали до армії. Чубак В. К. згадує: «Моя служба почалася на 109-ій авіабазі у м. Ковель. 22 квітня 1941-го року мене було направлено на навчання до піхотного училища в м. Києві. У травні 1941-го року училище виїхало до літніх таборів, а 22 червня у 4-ій годині ранку училище було підняте через бойову тривогу. Нам оголосили: «Війна». Надійшов наказ: «Училищу зайняти оборону, окопатися». В обороні перебували не довго. Училище було переведено згідно з наказом Міністра оборони до м. Ачинська Красноярського краю для проходження навчань, а оборону зайняли регулярні війська. 4-го листопада 1941 ми завершили прискорений курс навчання. Тоді мені було присвоєно звання молодшого лейтенанта. За розпорядженням мене було направлено до особливого 59-го лижного полку до м. Черногірськ Красноярського краю на посаду командира стрілецького взводу. У складі цього лижного полку 25 січня 1942-го року поїхав на Волхівський фронт. 03 лютого 1942-го року лижний полк вступив у бій за населені пункти Малукса, Віня-Голово, а потім – за станцію Погостя. Також, полк брав участь у боях у районі Сінявських болот, Ладажського та Онежського озер. Біля станції Погостя Волховський та Ленінградський фронти з'єдналися та почали вести бої разом. 9 квітня 1942-го року в боях у районі Синявинсько-Шлюссембургського угруповання противника за вихід до Ладожського озера, щоб відкрити сухопутний зв'язок Ленінграду з країною, мене сильно контузило.

Лікуватися прийшлося довго, до 26 жовтня 1942-го року. Після одужання був направлений працювати до Петропавлівського військкомату, начальником II частини, а потім – до резервного полку у м. Термез».

На цьому служба Чубака В. К. у армії не закінчилася. У 1945-му році його було направлено до м. Самарканду у 24-ту піхотну дивізію, до 368-го стрілецького полку командиром роти. За наказом Міністра оборони, дивізію передали військам МВС, де Чубук В. К. прослужив наступні 20 років до виходу на пенсію. Під час знаходження у запасі офіцерського складу, отримав звання майора, а потім – підполковника. У подальшому Чубук В. К. 34 роки працював на різних заводах та підприємствах. За бойові заслуги та сумлінну службу Василя Константиновича було нагороджено:

- Орден Вітчизняної війни II ступеня;
- Орден Богдана Хмельницького;
- Медаллю за бойові заслуги;
- Медаллю за оборону Києва;
- Медаллю за оборону Ленінграда;
- та ювілейними медалями (21 медаль).

Василь Константинович є ветераном Первинної ветеранської організації № 111, що підтримує добрі стосунки з волонтерами та учнями ХЗОШ № 31.

Чубак В. К. неодноразово відвідував нашу школу. Учні та викладачі зацікавлено слухали його розповіді про будні війни. Його бойові спогади увійшли до збірника «Грані пам'ятника перемоги», присвяченого 70 річчю перемоги у Другій світовій війні.

В БОЯХ ЗА БАТЬКІВЩИНУ

Костікова Ірина, волонтерка, учениця 11-А класу
Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 31
Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Бондар С. В.**, вчитель предметів «Фізична культура» та «Захист України»

Є люди, від спілкування з якими стає тепліше та світліше. Саме такою людиною є Красюк Микола Микитович, учасник бойових дій, поет, художник. Навіть в немолоді роки

він не втрачав доброти та уваги до людей. Народився Красюк М. М. 11 січня 1926-го року в селі Софіївка Карловського району на Полтавщині у родині службовців. Не легким було дитинство сільського хлопчика. Ходити до школи потрібно було в інше село, а після школи – допомагати батькам по господарству. Мальовнича природа рідного краю, духовна краса односельців, заклали у його душі прекрасні людські якості: уважність та доброту до оточуючих, працездатність, скромність та велику жагу до знань. В юності Красюк М. М. мріяв стати сільським вчителем, щоб сіяти у дитячих душах розумне, добре, вічне. Але не так сталося, як гадалося: почалася війна. Микола Микитович згадує: «У 1943-му році мене було призвано до армії на Основ'янську станцію. Закінчив школу сержантів та був направлений до м. Горький до полкової школи. Після її закінчення, потрапив на Другий Український фронт командиром зенітного орудейного розрахунку № 15-75 зенітного артилерійського полку. Звільняв Україну, Білорусь. Війну я завершив у м. Будапешті. У боях за Будапешт збив 2 «Хенкеля» та був нагороджений медаллю «За відвагу». Також Миколу Микитовича нагороджено орденом Другої світової війни II ступеня, медалями «За перемогу над Німеччиною», «За звільнення Будапешту» та багатьма ювілейними медалями. Після війни Красюк М. М. вимушений був поєднувати військову службу з навчанням. З 1940 по 1951 рік він навчався в Академії імені Можайського, яку закінчив «на відмінно». У подальшому Красюк М. М. проходив службу у Прибалтійському та Західному військових округах інженером винищувального полку. Після закінчення служби, у 1958-му році переїхав до м. Харкова у званні майора у відставці. Красюк М. М. пише вірші та картини, займається виховною роботою серед молоді, бере активну участь у роботі Первинної ветеранської організації № 111, є 8 почесним членом ради організації. У складі ветеранів Первинної організації № 111 Красюк М. М. неодноразово бував на зустрічах з учнями ХЗОШ № 31. Школярі із захопленням слухали розповіді про його бойовий шлях, епізоди найбільш запеклих битв. Кожна зустріч ветерана з учнями ХЗОШ № 31 не проходила без його віршів, які він із захопленням читав учням: «На березі Дунаю», «В боях за Кременчуг», «Зустріч однополчан» та інші. Спогади Красюка М. М. та його вірші увійшли до збірника «Грані пам'ятника перемоги», присвяченого 70 річчю перемоги у Другій світовій війні.

Встреча однополчан

*Как нам милы воспоминания,
От юности до наших дней,
Как греют душу пожеланья,
Знакомых боевых друзей.
Встречаюсь множество волнений
У нас на боевом пути.
А сколько разных потрясений
Нам суждено было пройти.
Любовь к Отчизне осеняла,
К победе нас всегда звала
И каждый раз нам помогала,
В боях помощницей была.
В кругу друзей мы оживаем,
Заветы чтя наших бойцов,
Их добрым словом вспоминаем,
Как будто чуя ихний зов.
Мы слышим в звуках песен чудных,
Тех, что нам на душу легли,
Путь до победы очень трудный,
Наказ, чтоб память берегли!*

СТЕЖКИ ВІДОМОГО ДИВЕРСАНТА І. СТАРІНОВА
Кутковий Михайло, учень 11 класу Комунального закладу
«Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №61 Харківської міської ради
Харківської області імені Героя Радянського Союзу І.О. Танкопія»
Керівники: **Савлюк С.В.**, спеціаліст вищої категорії, директор
Мисюкевич А.В., методист І категорії

Дана робота спроба побачити Другу світову війну очима тактичних та вмілих дій. Полковник Ілля Григорович Старінов - учасник бойових дій, керівник інженерно-оперативною групою на Західному і Південному фронтах, а також партизанської школи, пройшов бойовий шлях від Кобрини до Ельби.

І. Старінов став відомим завдяки операції в Харкові. Після ліквідації київського котла німецьке командування застосувавши вся сили щоб оволодіти Харковом. Тому першого жовтня 1941 року німецькі військові перерізали залізничне та шосейне сполучення захисників міста. Останнім кому вдалося прорватися до міста були автомобілі полковника І. Старінова, який отримав наказ замінювати всі важливі будівлі міста. В Харкові була закладено 315 мін уповільненої дії, а на найважливіших об'єктах міні нових технологій з радіо керуванням.

Завдяки технологіям набутих під час громадянської війни в СРСР і Іспанії та під час Зимової війни І. Стаінов вважається асом (професіоналом) диверсантом. Під час громадянської війни в Іспанії він відпрацював навички партизанської війни та розробив систему підривної діяльності.

Підчас харківської операції саперні роти використовували хитрощі розробленні самим І. Старіновим. Наприклад використання фальшивих мін. Після розмінування яких німці втрачали свою пильність та вважали об'єкти розмінованими. Справжні бомби ховалися набагато ретельніше. Відомо, що в практиці сапери використовували незнімні міни, які підірвалися під час спроби розмінування.

Після окупації Харкова німецьке керівництво, на чолі з генералом ГеоргомФон Брауном, наказало своїм саперам обстежити місто на наявність мін. Також для резиденції німецького штабу було вибрано будинок на вулиці Дзержинського. Капітан Гайден, який керував операцією самостійно обстежив будинок та знайшов сховану (фальшиву) бомбу. Починаючи з жовтня місяця міни які не були знайдені саперами німецької армії почали діяти. Спочатку підірвався генерал артилерії Верніке, після підірвався військовий ешелон. На станції Прохорівкапідірвався потяг також мінами було підірвано міст біля станції Томарівка в той час коли мостом рухався потяг. В результаті міст, 42 вагони та два потяги були знищені. Під вибухами потужних мін було зруйновано смуги харківського аеродрому. 10 листопада радянська розвідка доставила в штаб Південно-Західного фронту копію наказу № 98/41, виданого командуванням однієї з німецьких частин. У наказі повідомлялося, що при наступі "доблесних військ фюрера" на Харків у місті виявлено у великій кількості інженерні міни радянського виробництва. Росіяни, говорилося в документі, намагалися ховати міни, зариваючи їх на глибину до двох з половиною метрів. Вони також використовували для корпусів мін дерев'яні ящики, що не дозволяло застосовувати міношукачі. Втім, міношукачі непотрібні були, оскільки "не вміла постановка мін і не вміле їх маскування дозволили досвідченим саперам Рейху обійтися без міношукачів".

Копію цього наказу Старинову доставили із супровідною запискою: "Ці легко виявлені та знешкоджені міни встановлювалися під керівництвом полковника І.Г. Старинова".

- Ну, що ви скажете на своє виправдання? - пішов суворий питання.

- Тільки одне: фашисти витягли НЕ радіоміни, а блешню.

В ночі 14 листопада радянські диверсанти о 3 годині 15 хвилин послали перший радіосигнал радіохвилею з Воронежу підірвали всі радіо міни в Харкові. В місті прозвучали останні вибухи, а будинок на вулиці Дзержинського залишилася тільки лунка. Весь штаб 68 піхотної дивізії разом зі своїм командиром було знищено. Посланий на розвідку літак

сфотографував райони Харкова. Знімки підтвердили, що, щонайменше, частина радіоміни вибухнула з великим ефектом. За цю операцію німецьке керівництво призначило нагороду 200000 рейх марок або 1200000 доларів за голову І. Старінова.

Цікавим фактом, харківської операції, є те що до скалу саперної роти входили іспанці, яких І. Старінов навчав ще до Другої світової війни, які після поразки комуністів в Іспанії переїхали до СРСР та працювали на підприємствах міста Харкова.

МОЄ МІСТО МЕРЕФА В РОКИ ОКУПАЦІЇ

Мартиненко Данііл, учень 9-класу

Комунального закладу «Мереф'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №6»

Мереф'янської міської ради Харківської області

Керівники: **Кукленко О.С., Терещенко О.Л.**, вчителі-методисти

21 жовтня 1941 року Мерефа була окупована. Німці намагалися відновити підірвані мости, відновити роботу залізниці, заводів і електропідстанції, але скрізь вони зустрічали опір місцевого населення. Гітлерівці викликали місцевого інженера-електрика Г.А. Солдатенко і зажадали, щоб він провів їх на підстанцію. Інженер, знаючи, що підстанція замінована, погодився бути їхнім провідником. Вибух стався, коли Георгій Олександрович, оточений німцями, відкрив двері високовольтного осередку. Відлуння рознесло слух про те, що на підстанції в пісочному кар'єрі Солдатенко підірвав 12 німецьких солдатів.

Німці вивозили з окупованих територій все, що могли: починаючи від худоби і закінчуючи чорноземом. Для того щоб зберегти хоч щось, люди ховали все своє майно і ховалися самі. Доказом цього служить розповідь Бондаревої Анастасії Пилипівни: «Батька забрали на фронт взимку, нам з матір'ю було дуже важко. Через деякий час в місто прийшли німці, почали відбирати корів, свиней, всю домашню птицю, всі припаси, вішали комуністів. Один нагоди запам'ятався мені на все життя: коли я одна залишилася вдома, прийшов німець і почав щось вимагати на німецькій мові. Мені тоді було 13 років, і я не розуміла, що він хоче. Німець почав кричати і вдарив мене, потім він показав на хліб, який лежав на столі. Тоді я все зрозуміла і віддала йому все, що він просив, бо в мене не було вибору».

Важкий режим панував на окупованих німцями територіях. Прикладом цьому служать спогади Кищенка Єгора Пилиповича: «У ніч з 20 на 21 жовтня 1941 року на село Озеряна Харківської області німці окупували село. Я проживав на окупованій території. Режим був суворим. Крім того, нікому не дозволялося залишати окуповану територію. Але, не дивлячись на заборони, молодь тікала і ховалася в лісах. Якщо кого-небудь з них знаходили, – розстрілювали. Але люди продовжували тікати, тому що тих, хто залишався в селі, відправляли на примусові роботи до Німеччини. Мене теж повинні були відправити туди, але в останній день я втік, і повернувся додому 14 листопада 1942 року, а до цього ховався. На початку вересня 1943 року село звільнили, а вже 10 вересня 1943 року мене призвали на службу до армії». Дудник Лідія Тимофіївна: «У 1941 році, коли батька забрали на фронт, мати з нами пішла пішки до Мерефі. Під час війни жили в селі Озеряна. Село семи раз переходило у руки то німців то наших. Тривали бої, села не одноразово бомбили. У 1943 році в село прийшов підрозділ СС. Чоловіки які були на сілі були розстріляні на очах рідних, було спалено підлогу села. Наш батько був членом партії, і матір забрали в штаб німців, де допитували. Її тримали в погребі. Ми зі своєю сестрою. Будь пішли до матері, яку охороняв німець. Ми просили його відпустити матір, і він ударив в живіт Любу. Тоді ми обміняли маму на корову і якесь старовинне дзеркало. Було холодно і голодно. Потім прийшли наші і німці відступали. Були бої, стріляли з ракетної установки "КАТЮША". Всі сиділи в погребі сім діб. Коли Червона армія звільнила село, ми вийшли звідти».

СОЛДАТСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ РАЦІОНИ ХАРЧУВАННЯ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Мельников Олександр, учень 8 класу Люботинської гімназії №5

Люботинської міської ради Харківської області Гурток «Археологічне краєзнавство»

Керівник: **Чурілов Є.В.**, вчитель історії, керівник гуртка «Археологічне краєзнавство»

Сказати, що солдатський «сухий пайок», який був у кожного солдата з собою під час бойових походів – це новий винахід, не можна. В умовах бойових дій вояки завжди возили з собою продукти харчування, що довго не псується.

Вже в Запорізькій Січі у козаків під час військових походів режим харчування був зовсім іншим, ніж у курені, змінювався також і набір продуктів.

Централізоване постачання харчових продуктів військовим уперше було введено Указом царя Петра I в 1700 р. У 1711 році в полках уведено посаду генерал-провіантмейстера.

Консервовану їжу застосовували в російській армії приблизно з 1877 року, але це все-таки мало епізодичний характер і не вийшло за межі експерименту. І тільки в 1899 р. в армії була передбачена заміна м'яса свіжого 1 ф. (409,5 г) на 72 золотника (307 г) м'ясних консервів. Однак з 1901 р. по 1907 р. постачання російської армії консервами взагалі було скасовано через погану якість продукції.

У робітничо-селянській червоній армії (РККА) до 1940 р. мало що змінилося в кращий бік, більше того, наприклад, скоротилася м'ясна порція. Тепер, якщо видавалася банка консервів, то її слід було ділити на 2 людини (якщо солдат був один, то банка на два дні), м'ясо могла замінювати риба.

У цей час набуває особливого розвитку виробництво харчових концентратів. Незважаючи на це, в принципі до 1940 р. у РСЧА сухий пайок як такий був відсутній. У похідних умовах прагнули дотримуватися повсякденних норм харчування. Все змінилося в 1940 р. за підсумками «зимової війни».

Необхідність уведення в армії індивідуальних сухих пайків продиктувала Фінська війна. Через перебої з тиловим забезпеченням польові кухні не завжди вдавалося розвертати в безпосередній близькості до бойових порядків, що негативно позначалося на боєздатності і політико-моральному стані особового складу.

Проблема харчування під час «зимової війни» виявилася настільки значною, що це питання поряд з іншими було підняте на великій нараді ЦК ВКП(б), що проходила 14-17 квітня 1940 р.

Великого значення концентрати у харчуванні армії набули під час Другої світової війни. За роки війни виробництво концентратів зросло 4,5 рази порівняно з 1940 р. Армія отримала понад 5 млрд страв у брикетованому вигляді, у тому числі 800 млн брикетів овочевих концентратів. Щоправда, практичне вживання отримав в основному суп-пюре гороховий. Концентрат цього й інших супів випускався в брикетах вагою 75, або в брикетах вагою по 150 і 300., а каша пшоняна в брикетах по 100 г. З брикетів 75 г готувалася одна порція супу. Відповідно з брикетів по 150 і 300 г дві і чотири порції.

Нові норми добового забезпечення на одну людину розробляв Інститут Академії тилу і постачання. Ці норми були затверджені Постановою РНК СРСР і ЦК ВКП (б) № 1357-551 сс від 15 травня 1941 р. і Наказом Наркома оборони Союзу № 208 від 24 травня 1941 р.

Говорячи про харчування РККА в роки війни, не можна не зупинитися на постачання продуктів в СРСР по Ленд-Лізу, адже практично всі вони йшли на фронт, по крайній мере, по документам. У зв'язку з реальною загрозою голоду в країні в 1941 році, який міг перекинутися і на армію, радянський уряд був змушений звернутися за допомогою до Союзників.

Американці поставляли борщ в пакетах, який виробляли спеціально для Росії за російськими рецептами. США погодилися поставляти тваринне масло, що призвело до різкого подорожчання його на американському ринку. Це масло призначалося для видужуючих в госпіталях російських солдатів. У госпіталі прямували і фруктові соки, консервовані, сухі і свіжі фрукти, овочі, горіхи і багато іншого.

Отже, Тільки з 1940 року виникає таке поняття як ІРХ. Такі сухі пайки широко використовували під час Другої світової війни. Основою їх були консерви та напів-

фабрикати. Важливу роль мали поставки з США, завдяки яким до 1942 року радянські війська змогли втримати нацистські війська.

З осені 1943 року в ході загального контрнаступу становище із забезпеченням харчами на фронті помітно погіршився. Деякі командири вирішували продовольче питання, за допомогою заготовки овочів, створюючи в частинах підсобні господарства. Ще влітку 1942 року Наркомат оборони видав указ, за яким «для додаткового харчування військ» відповідальні особи зобов'язані були займатися збором дикорослих ягід, грибів, горіхів, трав і коренеплодів, а також організовувати рибальський і мисливський промисел, як в зоні бойових дій, так і на території військових гарнізонів. Армія навчилася сама себе годувати. У запасні частини почали заготовляти хліб і овочі для тих, хто на передовій, обробляючи великі площі. Так, Брянський фронт в кінці 1942 року покритив 100% власних потреб в зерні і овочевих культурах.

Чим ближче була Перемога, тим менше нарікань викликала організація харчування на фронті. Причин тому кілька. По-перше, радянська економіка встигла перебудуватися: були розширені посівні площі в Поволжі, Казахстані і на Південному Уралі, відкриті нові харчові підприємства. Зокрема, на них скопіювали німецьке ноу-хау - концентрати, або «харчові таблетки». По-друге, радянські війська відвоювали Україну, що відразу поліпшило забезпечення за плодоовочевої частини. По-третє, ленд-лізовські поставки з США годували майже третину армії. Крім того, Червона Армія вже перетинала кордон СРСР, де не дивлячись на війну, було все-таки значно ситний. Тут уже солдати могли хоч і нечасто, але поласувати німецьким м'ясом, чеським пивом, австрійськими десертами.

В наш час у 2014-2015 рр. постала нагальна задача поліпшити застарілий, радянського типу сухий пайок, створивши більш поживний і смачний, а також більш зручний для застосування в бойових умовах зразок, оскільки склад радянського пайка не відповідав вимогам щодо зростаючої мобільності сучасної війни.

У 2017 році почалася «Революція їжі», створено нові умови для кухні, та організоване виробництво нових ІРХ Натівського стандарту.

ВНЕСОК АКТОРІВ ХАРКІВЩИНИ В ЛІТОПИС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ...

**Музика Ольга, Селецька Поліна, вихованки гуртка «Історичне краєзнавство»,
Комунального закладу «Центр позашкільної освіти «Старт» Харківської міської ради»
Керівник: Коптелова Л. І., керівник гуртка**

Минають роки, але не згасає народна пам'ять про страшні події початку 40-х років минулого століття... Нема такої родини на Харківщині, яка б не пізнала скорботи Другої світової війни, а особливо страхіть періоду окупації, яка продовжувалась у Харкові 641 день... Завжди, юні історики-краєзнавці, з цікавістю слухаємо розповіді очевидців тих подій. Все частіше, на будинках Харкова, навіть на терміналах, ми бачимо портрети людей, які своїм талантом, прикладом свого життя, вписали в історію Харківщини незабутні сторінки, в тому числі і в період Другої світової війни. Серед них нашу увагу привертають портрети людей не тільки у військовому одязі... Так, багато поетів, художників, співаків, акторів мали почесне звання ветеранів та учасників війни і навіть - бойові нагороди. Багато з них – і чоловіки, і жінки, поруч з бійцями були на передових позиціях на фронті і на імпровізованих сценах своїми виступами закликали бійців до бою. Так було з перших днів війни... Були серед них і випускники Харківського Національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського, якому у 2022 році виповниться 105 років. Дехто з героїв нашої розповіді також був випускником цього «джерела мистецтв»... Відома співачка, народна артистка СРСР, Клавдія Іванівна Шульженко не навчалась в цьому учбовому закладі, бо на той час його ще не було. Її портрет написано на Московському проспекті нашого міста у цивільному одязі, але вона має високі нагороди за героїчний подвиг в роки Другої світової війни. Народилась Клавдія Шульженко в 1906 року у Харкові. З дитинства вона мріяла про театр і вже в 17 років стала акторкою театру драми Миколи Синельникова, ниніце - Харківський

драматичний театр ім. Т.Г. Шевченко. Але всесоюзне визнання Шульженко отримала саме завдяки виконанню фронтових пісень «Синий платочек», «Давай закурим» та інших. Оголошення про початок війни застало Клавдію Іванівну на гастролях у Єревані. Добровільно вступивши до лав діючої армії, отримавши звання рядового, Шульженко стала солісткою фронтового джаз-ансамблю і разом з чоловіком Володимиром Кораллі давала концерти під кулями і бомбардуваннями. Спочатку вона виступала перед бійцями, як і інші учасники фронтових бригад, у військовій формі. Табійці стали просити її одягнути концертне плаття, як «подих мирного життя». Розуміючи наскільки це важливо для бійців, вона настільки берегла свої наряди, що під час фашистських нальотів падала на землю і прикривала їх собою. З 1941 по 1945 рр. співачка виступила на передових позиціях і в госпіталях більш ніж 500 разів і була нагороджена орденом Червоної Зірки. Її голос став одним із символів Перемоги в Другій світовій війні. У Харкові є «Музей видатних харків'ян імені Клавдії Іванівни Шульженко, який ми, запрошуючи ветеранів, неодноразово відвідували. Про наступного нашого героя, актора і співака, Марка Бернеса Народна артистка СРСР Людмила Гурченко згадувала: «Кто еще так чувствовал свой репертуар? Кто еще так мог найти свою песню? Он носился с темой песни, мучился ею, мучил композитора, поэта, себя... И песня обязательно становилась популярной.» Народився Марк Наумович 8 жовтня 1911 року в місті Ніжин, а коли йому було п'ять років, родина переїхала до Харкова. По закінченні школи (нині харківська гімназія №13 в Холодногірському районі) почав відвідувати заняття в театральному технікумі, водночас вступив статистом до харківського театру «Муссурі» (нині театр ім. Т.Г.Шевченко), там же зіграв свою першу роль. У 1929 році 17-річний Марк приїхав до Москви, де почав працювати статистом у кількох театрах, а в 24 роки вже почав зніматись у кіно. Роль одесита Аркадія Дзюбина у фільмі «Два бойца» принесла йому справжню славу і бойові нагороди. В нашому місті йому встановлено пам'ятник. Відомий актор театру і кіно, Народний артист України Леонід Федорович Биков, портрет якого, уодязі військового льотчика, прикрашає один з будинків на вулиці Сумській - один з найулюбленіших акторів ветеранів війни та праці. Знає і шанує його і сучасне покоління. Леонід Федорович з дитинства мріяв стати військовим льотчиком, але доля склалася інакше. Народився він в 1928 року на Донбасі. Під час Другої світової війни разом із сім'єю був евакуйований до міста Барнаул. Його батько - Федір Іванович, власним прикладом вчив сина жити чесно, приносити себе в жертву заради справи, говорити тільки правду. Так Леонід Биков і прожив усе своє життя! Він був дитиною війни, тому воювати йому не довелося. У 1951 році після закінчення акторського факультету Харківського державного театального інституту (нині - Харківський Національний університет мистецтв ім. І.П. Котляревського), Биков потрапив у труп Харківського театру ім. Т.Г. Шевченко. Його вважали талановитим актором комедійного плану, але насправді він був дуже серйозною, драматичною людиною і мріяв про героїчні ролі і режисерські роботи, дуже мріяв зняти свій, правдивий фільм про війну. Нарешті, в 1974 році вийшов на екрани фільм «В бій ідуть лише «старі», в якому Биков був сценаристом, режисером і зіграв головну роль командира «співучої» ескадрильї капітана Титаренко. Фільм визнано одним із кращих у світі серед створених в 70-х роках минулого століття. Після виходу у світ фільму «В бій ідуть лише «старі», Леоніду Бикову присвоїли звання народний артист УРСР, а після фільму «Антибати, йшли солдати», в якому дуже правдиво було зображено героїчні бої під Харковом, Биков став Лауреатом - державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченко. Серед його нагород є нагрудний значок «Відмінник культурного шефства над збройними силами СРСР». Попереду його чекали зйомки нових фільмів, та сталася трагедія. 11 квітня 1979 року Леонід Федорович Биков, у віці - 50 років, загинув під час автокатастрофи. У Києві і у Харкові йому встановлено пам'ятник. Почесного громадянина міста Харкова, Дитину війни, Народну артистку СРСР - Людмилу Марківну Гурченко, знають майже всі харків'яни! Людмила Гурченко народилася 12 листопада 1935 р. у Харкові і була єдиною дитиною в сім'ї «культмасовиків». Мати, Олена Олександрівна, працювала організатором дозвілля, а батько, Марко Гаврилович, допомагав їй грою на баяні. Тож нічого немає дивного у тому, що

Люся надто рано захопилася ідеєю піти в акторки. Люся згадувала: «Для мене життя до війни - это музыка! Но... всего пять с половиной лет я прожила до войны!».

В 1941 р. батько, якого Люся дуже любила, не зважаючи на інвалідність, добровольцем пішов на фронт і пройшов усю війну з концертною бригадою. Маленька Людмила залишалася з 24-річною мамою...в окупованому Харкові. Набудинку, в якому в період окупації 1941-1943рр. жила Людмила Марківна Гурченко, зарозображено її портрет.«24 октября 1941 года в Харьков вошли немцы. В городе все как будто вымерло...». Життя ставало все важчим: не було електрики, не працював водопровід. Не було мила, солі, сірників. Не було хліба, борошна, крупи. Люди помирали від голоду в холодних квартирах... згодом почались облави, знищення людей в «душогубках». Та Люся з мамою вижили!. Коли місто звільнили, Люся відвідувала поранених у шпиталі, співала їм пісні.... Після Перемоги повернувся з фронту батько, який був для неї прикладом. Закінчивши 10 класів, Люся поїхала в Москву, закінчила ВДК і згодом стала «кінозіркою». Вона мала багато нагород, але найдорожчою для неї було звання «Почесний громадянин міста Харкова». Гурченко завжди пам'ятала своє воєнне дитинство і дуже любила рідне місто. В її репертуарі було багато пісень воєнних років. У Харкові їй встановлено пам'ятник. А 3 квітня цього року у Харківському академічному російському драматичному театрі імені О.С. Пушкіна відбулась прем'єра спектаклю «Люся», присвяченого Людмилі Марківні Гурченко. Тобто, від покоління до покоління передається в серцях харків'ян вдячна пам'ять, любов і пошана до ветеранів, учасників та Дітей Другої світової війни!

ГЕРОЙ УКРАЇНИ, СОЛДАТ, ЄВРЕЙ, ВИЗВОЛИТЕЛЬ ЄВРЕЇВ

Петренко Дмитро, учень 10 класу Зачепилівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Зачепилівської селищної ради Харківської області

Керівник: **Буланов Юрій Іванович**, вчитель історії

У повітовому місті Костянтинограді Полтавської губернії, яке відзначалося великою кількістю єврейського населення серед мешканців, народився Аншель Фейтелевич Шапіро (18 січня 1913 року). Правда, за радянської влади йому довелося стати Анатолієм Павловичем.

Анатолій Шапіро отримав освіту в середній школі та Запорізькому інженерно-педагогічному інституті. У 1934 році був призваний до лав Червоної Армії, звільнений в запас у званні молодшого лейтенанта. Як інженер-технолог працював у технікумі при заводі «Дніпроспецсталь». Обирався депутатом міської ради Запоріжжя та головою міської планової комісії виконавчого комітету міської ради.

Коли в жовтні 1941-го німецькі війська захопили Запоріжжя, Анатолій Шапіро, незважаючи на «бронь», добровольцем пішов до війська. Спочатку воював у 76-й морській стрілецькій бригаді. У липні 1943-го під час запеклих боїв на Курській дузі під Прохорівкою дістав поранення, але після шпиталю повернувся до бойової частини. Брав участь у форсуванні Дніпра восени того ж року.

На початок 1945 року майор Анатолій Шапіро командував окремим стрілецьким батальйоном 100-ї стрілецької дивізії 106-го стрілецького корпусу 60-ї армії 1-го Українського фронту. При наближенні червоноармійців до польського містечка Освенцим, де знаходився концентраційний табір більше відомий за німецькою назвою міста – Аушвіц, нацисти почали укріплювати та заміновувати підступи до концтабору – вони хотіли виграти час для того, щоб приховати сліди своїх злочинів. Щонайменше мільйон в'язнів було знищено тут за роки війни, значну частину з них становили євреї. Запеклі бої на підступах до Аушвіца тривали три дні. За цей час батальйон Шапіро втратив половину особового складу вбитими й пораненими. Але 27 січня бійці увірвалися на територію табору. Анатолій Шапіро був серед тих, хто відкривав ворота та приніс довгоочікувану свободу в'язням.

За рішенням Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 1 листопада 2005 року запроваджено Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту, який щорічно відзначається 27 січня (Резолюція № 60/7).

СТЕЖКИ ОПАЛЕНІ ВІЙНОЮ: ВІД ПОКОЛІННЯ ДО ПОКОЛІННЯ

Присіченко Кароліна, учениця 5-Б класу

Зачепилівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів

Харківської області, вихованка гуртка «Психологія»

Комунального закладу «Зачепилівський будинок дитячої та юнацької творчості» Зачепилівської селищної ради

Керівник: Гриценко Оксана Олександрівна, керівник гуртка «Психологія»

Я, Кароліна Сергіївна Присіченко, 2009 року народження, учениця 5-Б класу Зачепилівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів. Моя мати, Гриценко Оксана Олександрівна, мала дівоче прізвище Абакумова. В травні 2020 року ми долучились до Марафону пам'яті «Ми знаємо, ми пам'ятаємо!», присвяченого 75-й річниці Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні з метою вшанування подвигу українського народу в Другій світовій війні, засвідчення поваги до всіх борців з нацизмом, увічнення пам'яті загиблих воїнів, виховання почуття патріотизму в підростаючого покоління, формування усвідомлення важливості сімейних традицій та цінностей.

З кожним роком невблаганно та неспинно віддаляє нас історія від часів війни. Нехай ті страшні дні вже так далеко від нас, але вони були, це наша історія. Нам важко уявити, через що довелося пройти мільйонам людей, що брали участь у тій страшній, кривавій війні 1939-1945 років.

Ось і моя зацікавленість розпочалася біля могили мого прадіда Абакумова Дмитра Ізотовича, який народився в сім'ї робітників 6 листопада 1919 року в селі Берестовеньки Красноградського району. В 13 років, мій прадід, дитиною пережив Голодомор. З розповіді бабусі я дізналася, що його дитячі спогади 1932-1933 років закарбувалися йому на все життя.

В 1934 році чотирнадцятирічний Дмитро закінчив 7 класів місцевої школи. Здобув спеціальність водія автомобіля. 6 вересня 1939 року був достроково призваний на дійсну військову службу до 54-го стрілкового полку на посаду водія, де і перебував до лютого 1940 року.

В квітні 1941 року був зарахований до 145-го окремого розвідувального батальйону. Цілий рік проходив авто-бронетанкові курси на посаду механіка-водія танку Т-34, продовжував службу в 19 навчальному полку.

Липень 1942 рік. Прадід пішов дорогою війни. Спогади війни не веселі. Тут люди гинуть. Він пішов на війну 22-річним чоловіком і приніс звідти лише сумні спогади. І ось, механік-водій танка Т-34 у 174 танковій бригаді (Воронезький фронт), Дмитро Абакумов, вміло керує важкою технікою під постійним вогневим впливом противника. Він не мав права на помилку.

Спогади тих часів: битва на Воронезькому фронті розпочалась рано-вранці. Танкова бригада була готова до наступу німців. «Німці були готові, і ми були готові, але бої не починались. Як нам стало відомо, наше командування не хотіло починати першим, адже при наступі втрати значно більші, ніж при обороні». Танки вийшли на вихідні позиції і почався сильний артилерійський обстріл. Хоч він був і коротким, але дуже потужним. А авіація діяла таким чином: одна група летіла геть, а інша прилітала. Тобто обстріл йшов безперервно.

Про ті страшні події надруковано в Журналі Бойових дій 174 танкової бригади 17 танкового корпусу: «За підсумками боїв за м. Воронеж танкова бригада нанесла ворогові наступних збитків: знищено танків - 17, гармат - 57, мінометних батарей та окремих мінометів - 54, станкових та ручних кулеметів - 111, автомашин з боєприпасами - 5. Власні втрати: танки Т-34 (згорівші) - 9, пропавші безвісті - 2. Кількість особового складу: вбито - 6, поранено - 6. Командир 174 танкової бригади, полковник Немме».

Серед поранених був і мій прадід. Госпіталь. Спогади з розповіді бабусі: «Засипали снарядами. Осколком поранило груди. Удень і вночі з фронту привозили поранених. Приміщення госпіталю було переповнене, тому поранених доводилося розміщувати в коридорах і на підвір'ї. Медичного персоналу не вистачало. Але я вижив, одужав, перемога

життя над смертю». (довідка про поранення евакуаційного госпіталю № 1846 від 15.07.1942 року).

Та і страшна жорстока війна не скінчилась. Пекуча рана не стала завадою проходження подальшої служби у 298-му окремому лінійному батальйоні зв'язку на посаді водія 3-го Українського фронту. Прадід приймав участь у звільненні Західної України, Сталінграду (12.07.1942-18.11.1942), Белграду (28.09-20.10.1944).

Капітуляція. Завершення. Вони пройшли і видержали. День Перемоги!

Ціна Великої Перемоги - це мільйони загиблих, навіки зламані людські долі, невимовний біль, та горе учасників подій.

За мужність, проявлену в боях на фронтах мій прадід, Абакумов Дмитро Ізотович, був нагороджений «За оборону Сталінграда», «За відвагу» (29.09.1944), «За звільнення Белграду» (01.11.1945), «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» (31.03.1946), орденом «Друга світова війна» II ступеня (06.04.1985) та ювілейними медалями: «30 лет Победы в Великой Отечественной войне» (23.02.1976), «60 лет вооруженных сил СССР» (9.04.1989), «Двадцать лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» (30.12.1965), «50 лет вооруженных сил СССР» (25.12.1969), «Сорок лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» (6.05.1985).

Після Другої світової війни проходив службу в 298-му окремому лінійному батальйоні зв'язку. 6 червня 1946 рік – демобілізація на основі Наказу Президіума Верховної Ради СРСР від 20 березня 1946 року.

У повоєнні роки працював в Красноградському автомобільному підприємстві № 20339 водієм. Одружився на фанійній дівчинці Леніні. Мав двох синів - Віктора та Олександра, яким все життя прививав любов до рідного краю, виховував високе почуття патріотизму до своєї Батьківщини. Прадідусь щиро сподівався, що таке горе не спіткає їх, що війна назавжди залишиться спогадом, тяжким уроком долі.

Вихід на заслужений відпочинок 1979 році. Помер влітку 1989 року.

Друга Світова війна – одна з найдраматичніших сторінок нашої історії ХХ століття. Ось чому вона продовжує жити незагоєною раною у свідомості мільйонів співвітчизників, усіх людей доброї волі. І чим далі у минуле відходять грізні її обриси, тим повніше осягається велич народного ПОДВИГУ, який передається від покоління до покоління, як символ невмирущої слави наших батьків, дідів, прадідів, незборимого прагнення жити за ідеалами миру, свободи і справедливості.

Тож, пам'ятаймо полеглих на полі битви і низько вклоняймося ветеранам, які на своїх плечах винесли тягар війни і підняли країну з руїн у повоєнні роки.

РЯДКИ, ОБПАЛЕНІ ВІЙНОЮ

Приходько Ярослав, учень 9 А класу

Ізюмської загальноосвітньої школи I – III ступенів №6

Ізюмської міської ради Харківської області

Керівник: **Жерновий Володимир Вікторович**, учитель історії.

1. Ім'я поета – фронтовика Джека Алтаузена, який загинув весною 1942 року в бою під Ізюмом, сьогодні мало кому відоме. Але коротке життя цієї людини було насичене подіями і творчістю, нехай у чомусь суперечливою, та все ж яскравою.

2. Народився Яків Михайлович Алтаузен 14 грудня 1905 року в Іркутській губернії, у сім'ї хрещених бурятів. Залишившись рано без батьків, 10-річний хлопчик розносив товар у китайському магазині в старому Іркутську. Але лавка купця Вея невдовзі розорилася, тому невдаха-комерсант утік до Маньчжурії, прихопивши хлопця Яківа, який не збирався бути покірним слугою у вередливого китайця. Вже у Шанхаї, він утік від купця і потайки прошмигнув у порт, та пробрався на американський пароплав. Капітан цього корита відправив втікача на допомогу судовим кочегарам. А тим сподобався спритний хлопчина, який не боявся важкої праці. Ось Шанхай залишився за кормою пароплава і Яків Алтаузен вперше побачив океанський простір.

3. Обігнув земну кулю, старий пароплав « Ансон», на борту якого Яків Алтаузен був помічником кочегара, приплентався у рідній Сан-Франциско.

Яків Алтаузен взяв у капітана розрахунок за рейс і зійшов на берег. Йому дуже бажалося побачити, як живуть у Сполучених Штатах – самої демократичної країни світу.

4. У Сан-Франциско хлопцю прийшлося стати помічником друкарського набірника і вуличним продавцем газет. Знайомі дали йому ім'я Джек, яке залишилося при ньому на завжди. У Сполучених Штатах він написав перші вірші, які надрукував в російськомовній емігрантській газеті « Новий час».

5. На Батьківщину Джек Алтаузен повернувся у 1924 році. В Іркутську він поступив робітником на шкіряний завод. Одночасно він навчався на робітничому факультеті.

6. За комсомольською путівкою на початку 1928 року Джек Алтаузен приїздить на навчання до Москви, у відомий інститут «Червоної професури». Тоді ж він почав працювати у літературному відділі газети «Комсомольська Правда». Поезія молодого автора одразу привернула до себе увагу тонкою лірикою.

7. У середині 30-х років одна за одною виходять книги Алтаузена, але в світі вже запахло порохом – наблизилася Друга Світова війна.

8. Першого вересня 1939 року Німеччина напала на Польщу. Ще через деякий час – сімнадцятого вересня – СРСР зламав радянсько-польський кордон, кинув власні армії у наступ на Західну Україну та Білорусь.

9. Двадцятого вересня 1939 року Алтаузена призвали до лав Червоної Армії. Він отримав звання старшого політрука і призначення на посаду кореспондента у армійську газету. Він встиг повоювати і отримав важке поранення. Після шпиталю, поет залишився як тоді казали, «у військових кадрах». За примхами долі, він був переведений до 12-ї армії Київського Військового округу. Домівкою поета стала редакція газети «Бойова Червоноармійська». Ранок 22-го червня 1941 року застав його у розташуванні 44-ї стрілецької дивізії.

Джека Алтаузена закружляли вогняні шляхи. Поет постійно був на передовій, заглядав до редакції щоб здати до друку матеріали, та знову мчався на передову.

10. У перших числах серпня 1941 року, німецькі війська оточили рештки 12-ї армії під Уманью. Почалася трагедія так званої «Зеленої Брами». В ті фатальні дні журналіст Алтаузен змінив перо на ручний кулемет. Йому повезло: з групою бійців і командирів 141-ї стрілецької дивізії старший політрук Алтаузен вирвався з вогняного кільця, пробився до своїх. А більша частина його 12-ї армії або загинула, або потрапила в полон. За мужність і героїзм, виявлених у серпневих боях, Джек Алтаузен був нагороджений орденом Червоного Прапора. Це був перший орден отриманий письменником у роки Другої світової війни.

Незабаром політрука Алтаузена призначили у редакцію газеті «Зірка Рад » 6-ї армії. Його знову чекав Південно-Західний фронт. А весна 1942 року обіцяла радісні перспективи: 12-го травня почався успішний наступ радянських військ Південно-Західного фронту на Харків. Та все ж невдвозі стало лихо. Німці раптово нанесли потужні флангові удари і зламали оборону радянських частин Південного фронту. Там відбувся суцільний розгром. Таким чином, тил Південно-Західного фронту був оголеним. Німецькі танки вийшли на оперативний простір. У тих самих місцях – Ізюм, Барвінкове, Лозова, - де ще недавно дивізії Червоної Армії впевнено йшли вперед, замкнулось кільце німецького оточення навколо військ 6-ї і 57-ї армій. Джек Алтаузен у ті важкі дні знаходився серед бійців, що відчайдушно билися з ворогом на Ізюмському напрямку. Він змінив командира кінного дивізіону, довгий час з бійцями тримав оборону в районі селеша Довгеньке. Ось тут німецька куля настигла відчайдушного поета. Джек Алтаузен загинув. Його поховали у вирві від снаряда, а потім могила Джека Алтаузена загубилася взагалі. Але Джек Алтаузен не пішов зовсім у небуття. Завдяки письменнику Костянтину Сімонову він став політруком Іваном Сінцовим у романі «Живі та мертві». Мабуть, цей твір став кращим пам'ятником поету.

ШЛЯХ ДОДОМУ

Селіванова Анна, учениця 7-А класу Харківської загальноосвітньої школи №160
Харківської міської ради Харківської області
Керівники: **Вороненко Тетяна Журівна**, вчитель української мови та літератури,
Суховерхова Олена Петрівна, куратор евроклубу

Дана робота - це спроба передати теперішньому та майбутньому поколінню українців спогади фронтовика- безпосереднього учасника подій Другої світової війни-старшого сержанта Черкашина Івана Савелійовича. Він народився 30 січня 1927 року в селі Колупаївка (нині Слобожанське) Харківського району Харківської області в родині селянина. Він жив щасливо, відмінно вчився у школі, але у 1941 році почалася війна. Сім'ю евакуювали на Волгу, тому що його батько був головою колгоспу. З 14 Іван працював на тракторі- орав, сів, вирощував хліб,допомагаючи фронту. Коли виповнилося 18 років, юнака забрали до лав Радянської Армії. У травні 1945 році був відправлений на Далекий Схід, де Родянська Армія розгорнула наступальну операцію на Курильських островах.

8 серпня 1945 року почалася війна з імпералістичною Японією.Старший лейтенант Черкашин Іван Савелійович воював у артилерійських військах, був командиром батареї семиміліметрової зенітної гармати. Запеклі бої розгорнулися на підступах до міста Мудальцзи, бо японці використовували солдатів- смертників. За участь у цій операції був нагороджений медаллю «За відвагу».

Уряд Японії 14 серпня приймає рішення про капітуляцію. Але бойові дії продовжувались, так як наказу про їхнє припинення не було. Ще сім років, до червня 1953 року служив на острові Уруп (Курильські острови), а згодом повернувся в рідне село.Працював механіком у колгоспному гаражі,одружився.

За свою самовіддану працю Черкашин Іван Савелійович мав багато грамот і подяк від керівництва колгоспу та району. Виховав трьох дітей, мав шестеро внуків і шестеро правнуків. Був почесним громадянином свого села. Не стало колишнього фронтовика в 2019 році на 92 році життя. Пам'ять про Черкашина Івана Савелійовича назавжди залишиться в серцях його рідних та близьких,односельчан.Вони пам'ятатимуть його щирю посмішку та безмежну любов до рідної землі- України.

НАШІ ЗЕМЛЯКИ - ВИЗВОЛИТЕЛІ ЄВРОПИ

Слива Вікторія, учениця 10 класу, **Слива Єсенія**, учениця 8 класу
Куп'янської гімназії №2 Куп'янської міської ради Харківської області.
Керівник: **Тарасенко Вадим Степанович**, вчитель історії Куп'янської гімназії №2
Куп'янської міської ради Харківської області

Яскравим прикладом мужності і героїзму радянських воїнів є Друга світова війна. Але практично ніхто з дослідників не спромігся розглянути заключний етап війни, що тривав з березня 1944 по травень 1945 року, як інтернаціональну місію СРСР. Завдячуючи радянським воїнам-визволителям, Європа була врятована від нацистського ярма, а на планеті настав довгоочікуваний мир.

Головним підсумком завершальних операцій Червоної Армії на території країн Центральної, Південно-Східної та Північної Європи стало відновлення їх незалежності і державного суверенітету. Військові успіхи Червоної Армії забезпечили умови для того, щоб була створена Ялтинско-Потсдамська система міжнародно-правових відносин, яка гарантувала непорушність кордонів у Європі.

Багато з наших земляків гідно виконали свій військовий та інтернаціональний обов'язок зі звільнення Європи. Жертвуючи своїм життям, вони несли мир і спокій у міста і села. Вдивіться в мужні обличчя солдат Перемоги. Вони жили серед нас, відроджували Батьківщину з руїн і попелу, ростили дітей і онуків. Перемігши коричневу чуму, вони заповідали берегти цей світ нам, своїм нащадкам. Ось їх імена:

Уродженець села Токарівка Ковальов Олексій Федорович – звільняв Польщу, Німеччину. За подвиги на польській землі був удостоєний звання Героя Радянського Союзу. Почесний житель Лисичанська.

Уродженець хутора Коречне Колодязненської волості, Герой Радянського Союзу Титов Микола Петрович – учасник боїв за визволення Німеччини. Полковник.

Уродженець села Вільшана Ткачов Григорій Гнатович – звільняв Румунію. Після Перемоги повернувся в рідне село і більше 40 років працював механізатором. Герой Соціалістичної Праці. Почесний громадянин Дворічанського району.

Уродженець села Верхня Ужвинівка Колодязненської с/р Плахотін Володимир Сергійович – звільняв Румунію, Угорщину, Югославію, Австрію, Чехословаччину. Повернувся з війни інвалідом. Став будівельником, потім бригадиром монтажників у Харкові. Герой Соціалістичної Праці. Заслужений будівельник УРСР.

Уродженець села Тавільжанка Альбошій Яким Прокопович – звільняв Німеччину, Маньчжурію. Після війни працював ковалем у колгоспі «Маяк».

Уродженець села Мануїлівка Гнилицький Василь Федорович – визволяв Польщу, Німеччину, був учасником штурму Берліна. Своє життя пов'язав з армією.

Уродженець Хмельницької області Закружецький Дмитро Павлович – звільняв Румунію, Угорщину, Австрію, Чехословаччину. У 1961-1963 рр. – перший секретар Дворічанського райкому партії, потім – перший секретар Куп'янського міськкому КПРС. Організатор будівництва Куп'янського ливарного заводу і селища Ківшарівка.

Уродженець села Кутьківка Киричок Василь Іванович – звільняв Угорщину, учасник штурму Берліна. Після війни пов'язав своє життя з армією.

Уродженець хутора Сага Дворічанської волості Киричок Михайло Микитович – визволяв Польщу, Німеччину, Чехословаччину. Учасник параду Перемоги в Москві 24 червня 1945 року. Жив і працював у с. Токарівка.

Уродженець селища Дворічна Костенко Віталій Іванович – учасник боїв за визволення Польщі і Німеччини. Почесний громадянин Куп'янська.

Уродженець села Кам'янка Кулаков Олексій Петрович – звільняв Німеччину, учасник штурму Берліна. Після демобілізації працював у радгоспі «Дворічанський».

Уродженець села Вільшана Медяник Василь Андрійович – визволяв Польщу, Німеччину, був учасником штурму Берліна. Працював у радгоспі «Дружба».

Уродженець села Перший Лиман Чапрак Микита Васильович – звільняв Польщу, Австрію, Чехословаччину. Після настання Перемоги працював залізничником, начальником станції Куп'янськ-Сортувальний.

Уродженець Чугуївського району Косиченко Василь Юхимович – звільняв Польщу. З 1959 по 1966 рр. – заступник голови виконкому Дворічанської райради. 54 роки свого життя віддав лісовому господарству Харківщини. Заслужений лісівник УРСР. Почесний громадянин Дворічанського району.

Уродженець села Токарівка Блоха Павло Іванович – визволяв Австрію. Усе життя пропрацював агрономом у рідному селі. Нагороджений орденом Леніна.

Уродженець села Тавільжанка Білоус Іван Андрійович – звільняв Австрію і Чехословаччину. Усе життя пропрацював механізатором і бригадиром тракторної бригади в рідному колгоспі. За досягнуті успіхи був нагороджений орденом Леніна.

Уродженка села Васильцівка Василець Віра Леонтіївна – визволяла Румунію. Працювала в колгоспі імені Чкалова: 20 років дояркою, потім ланковий з вирощування цукрових буряків. Нагороджена орденом Леніна.

Уродженець села Будьонівка Курбатов Микола Трохимович – учасник штурму Берліна. Працював трактористом, бригадиром тракторної бригади в колгоспі «Родина». За досягнуті успіхи нагороджений орденом Леніна.

Уродженець села Вільшана Кутько Сергій Ілліч – звільняв Німеччину і Маньчжурію. Після війни працював в сільському господарстві. У 1938-1941 і 1946-1948 роках був головою колгоспу у Вільшані.

Уродженець села Вільшана Федяй Іван Васильович - визволяв Німеччину, був учасником штурму Берліна. Нагороджений орденом Леніна.

Уродженець села Свяченівка Косаріна Михайло Васильович – звільняв Польщу, Німеччину, Чехословаччину. Почесний громадянин Дворічанського району.

Уродженець села Гороб'ївка Петровський Іван Єгорович – звільняв Польщу. Після війни 53 роки працював механізатором у колгоспі. Був кращим трактористом Дворічанського району.

Уродженець села Кутьківка Пристенський Федір Іванович – визволяв від нацистів Німеччину. Був учасником штурму Берліна і рейхстагу. Залишив автограф на рейхстазі. Після демобілізації працював ковалем в міжколгоспбуді.

Уродженець села Вільшана Власенко Василь Олексійович – звільняв Польщу і Чехословаччину. Працював на різних посадах в колгоспі «3-й Вирішальний».

Після Перемоги минуло 76 років. Нині вже не прийнято згадувати про сотні тисяч українців, полеглих за визволення Європи від нацизму. Така «забудькуватість» може дорого обійтися в майбутньому. Тому повага до пам'яті радянських солдатів, чесно виконали свій військовий обов'язок і принесли мир народам, має бути непорушною. Це частина нашої історії. Ми маємо повне право пишатися своїми земляками, які брали активну участь у Визвольній місії Радянської армії 1944-1945 років.

ПОДІЇ 1943 РОКУ НА ДВОРІЧАНЩИНІ

Ткачов Вадим, учень 6-А класу Дворічанського ліцею

Дворічанської селищної ради Куп'янського району Харківської області

Керівник: **Бабай Людмила Василівна**, методист КЗ «Дворічанський Центр дитячої та юнацької творчості», спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

10 січня 1943 року розпочалася ліквідація фашистських військ під Сталінградом. Ця Перемога поклала початок корінного перелому в ході не тільки Другої світової війни, а й Другої світової війни.

Війська Воронезького фронту підійшли до східних районів України і почали атаки на харківському напрямі. Після вдало проведеної наступальної операції, 19 січня 1943 року гвардійський кавалерійський корпус танкістів 201 танкової бригади звільнив місто Валуйки, залізничний вузол та Уразово.

Для подальшого розвитку наступу 21 січня 1943 року в оперативне підпорядкування 6-го гвардійського кавкорпусу була надана 184-а стрілецька дивізія, її частини і визволяли Дворічанщину. В нелегких боях вони зайняли населені пункти Піски, залізничну станцію Тополі і пристанційне селище, Другий Лиман, Орлівку, Миколаївку, Буденівку, Тавільжанку.

Продовжуючи вести бої 1 лютого 1943 року наші війська підійшли до річки Оскіл в районі станція Дворічна. В зв'язку з тим, що мости через річку Оскіл були підірвані, а річка місцями не замерзла, 226-й гвардійський полк, який повинен був визволяти Дворічну, простояв більше доби перед річкою. Тоді командир танкової бригади полковник І.А. Таранов прийняв рішення форсувати Оскіл танками. Поблизу хутора Червона Долина по кризі зробили з беріз два дерев'яних настили, один для колісних машин, другий для танків вагою до 35 тонн.

Взвод 295-го танкового батальйону лейтенанта Сапарова атакував Дворічну з тилу, від села Западне і до 18 години вийшли до західної частини Дворічної. В цей же час передовий загін, до якого входили гвардійці 226-го кавполку мотострілецького кулеметного батальйону, повели атаку на противника від головної переправи. Скориставшись панікою фашистів, у Дворічну прибули наші війська із станції Дворічна та з боку Підварок.

До 19-ї години 1943 року центральна частина Дворічної була звільнена. В цей же день, 2 лютого вибили фашистів з околиці Дворічної (Підварки) воїни 4-го ескадрону 31-го гвардійського кавполку 8-ї гвардійської кавдивізії гвардії старшого лейтенанта Козлова і загін розвідників гвардії лейтенанта Самаріна. Втративши понад 200 фашистських солдатів та офіцерів, противник покинув Дворічну, але вів запеклі бої за села Кутьківку та Западне.

Наші втрати були значно меншими, ніж при обороні населених пунктів району в 1942 році. На підступах і в боях за Дворічну загинуло близько 300 наших воїнів. Захисники Дворічанщини поховані в 18 братських могилах.

Взагалі в боях на території району наші війська втратили більше чотирьох тисяч чоловік вбитими, пораненими, зниклими безвісти.

В період окупації в районі розпочався терор. За ці сім місяців фашисти розстріляли і закатували більше, ніж 200 мирних жителів. Що можна було вивезти – вивезли, що залишилось – знищувало. Зруйнували 187 колгоспних будівель, 14 шкіл, 21 клуб, було розграбовано сільськогосподарський інвентар Дворічанської та Топільської МТС. Із 193 тракторів залишилося 52, із 55 зернових комбайнів – 36.

Під час окупації в районі залізничних станцій Дворічна та Тополі були розміщені концтабори для радянських військовополонених. Місця поховання загиблих від голоду та закатованих воїнів залишились невідомими.

Після семи місяців окупації настав час відбудови. З перших днів після визволення закипіла робота. В архівах зберігся протокол за №1 засідання виконкому Дворічанської районної ради від 17 лютого 1943 року, на якому головою був Мартовецький, а секретарем – Мужичий. До речі, останній потім обіймав посаду першого секретаря Полтавського обкому партії. Вже на цьому засіданні була розроблена конкретна програма дій. Планувалося, зокрема, заготовити 5275 центнерів зерна врожаю 1943 року, надіти 50000 літрів молока, зібрати 150000 штук яєць, 100 тонн кольорового та 51 тонну чорного металобрухту. На засіданні були також затвердженні закупівельні ціни. І це все через півмісяця після визволення!

А вже трохи згодом розглядалось питання про стан готовності до весняних польових робіт, про хід навчання на курсах трактористів при Топільській і Дворічанській МТС, про формування шкільної мережі.

Зразу після визволення району знову стали діяти районні, радянські партійні і комсомольські органи, сільради. Відбудовувались колгоспи, МТС. Населення відбудовувало свої господарства. Поступово повертались до мирного життя.

До 1 березня 1943 року електростанція в райцентрі дала струм для промислових потреб і в житлові будинки. Працювало два млини. Відбудовувались районний радіовузол і пекарня. Типографія друкувала районну газету. Знову почала працювати районна лікарня, розширювалась мережа сільських медпунктів.

В обласному архіві зберігся протокол №3 від 18.03.1943 року «Про організацію дитячих ясел та дитячих майданчиків». Щоб забезпечити широку участь жінок в весняних роботах, держава організувала догляд за дітьми.

Школи готовились розпочати новий навчальний рік, збереглась постанова, за якою голови сільських рад зобов'язувались зібрати шкільне майно (меблі), які знаходились у населення та організаціях і передати школам до 1 липня 1943 року.

Восени 1943 року було прийняте рішення про необхідність будівництва силами колгоспів району нового мосту через річку Оскіл, біля селища Дворічна, замість зруйнованого під час відступу в 1942 році. Це потрібно було зробити до настання весняного паводку 1944 року, щоб забезпечити вчасне проведення весняних польових робіт.

Подвиг мужніх, які не шкодуючи ні сил, ні здоров'я, ні свого життя, в жорстоких боях на фронтах і в тилу ворога відстоювали свою землю, незабутній.

МОЇ ПРАДДИ - ФРОНТОВИКИ

Тугай Аліса, учениця 7-Б класу Комунального закладу "Валківський ліцей ім.О.Масельського", вихованка гуртка «Юні музеєзнавці» ЦТКЕУМ Валківської міської ради Харківської області.

Керівник: Губська Наталія Віталіївна, вчитель трудового та естетичного виховання, спеціаліст I категорії, керівник Зразкового музею бойової слави КЗ "Валківський ліцей ім.О.Масельського", керівник гуртка «Юні музеєзнавці» Валківського районного ЦТКЕУМ Валківської районної ради Харківської області.

Доля дуже цікава річ. Вона інколи робить такі вибрики, що й думати не гадав би. В різних поколіннях зводить в одну родину зовсім не схожих зовні, але таких однакових по серцю людей.

По лінії моєї мами батько бабусі Венери — Курбанов Мутигулла Сафаргалійович народився у 1915 р. До війни він працював вчителем у сільській школі. Був одружений і мав трьох доньок: Флюру, Тамару, Клару.

На фронт пішов у березні 1942 року. Закінчив прискорені артилеристські курси в званні молодшого лейтенанта. Був командиром роти птр 221 окремого винищувального протитанкового дивізіону 359 стрілецької Ярцевської дивізії. Воював на Калінінському, Західному та 1-му Українському фронтах. Був двічі поранений: в березні 1942р. та в березні 1943р.

Мав нагороди: орден “Червоної зірки”, орден “Вітчизняної війни” II ступня, медаль “За бойові заслуги”. На фронті він був до кінця війни і мобілізувався у 1945 році у званні старшого лейтенанта.

У війну дружина Гульніса з дітьми переїхали до Середньої Азії, де на той час жили батьки дружини. Дідусь вступив до педагогічного інституту, хотів продовжити працювати вчителем. У 1946 році народилася моя бабуся Венера. Але на Уралі у дідуся Мутигулли залишились старенькі батьки, які потребували допомоги і у 1947 році сім'я повернулася на Урал. Там у них народились ще четверо дітей – Расиля, Зайтуна, Анвар і Рустам. Дідусь почав працювати в торгівлі. Помер він у 2001 році у віці 86 років.

Батько мого дідуся Івана — Зубченко Микола Семенович 1920 р.н. Був одружений до війни. У 1940 році дружина Катерина подарувала йому доньку Олександру, яку забрала війна: під час окупації застудилася і померла у 1942 році. Дід Микола також з перших днів пішов на фронт воювати за Батьківщину. Він був рядовим. На жаль, у 1943 році був тяжко поранений, втратив ногу і повернувся додому в с.Михайлівка Валківського району, де на нього чекала дружина. Навчився ходити на протезі і став допомагати відбудовувати рідне село з руїн після навали фашистів. Село було одним з тих, яке гітлерівці впалили повністю. У 1944 році народився мій дідусь. Дід Микола працював спочатку в селі у сільській раді, а потім у торгівлі - заготівником.

В стрій фронтовиків - визволителів у 1943 році був назавжди зарахований і мій прадід по татовій лінії. Батько мого дідуся Петра — Тугай Микола Тимофійович народився у 1926 р. у селі Водяна Балка Валківського району. В 1943 році у віці 17 років Микола Тугай пішов на війну. За мужність і відвагу його було нагороджено орденом “Червоного трудового прапора”, орденом “Вітчизняної війни” та орденом “За мужність”.

Визволяючи рідну країну та звільняючи від фашистської чуми країни Європи він дійшов до Берліну. Після війни одружився з дівчиною Мотрею і продовжив свій рід трьома діточками: народилися син Петро та донечки Олена і Ліда.

Близько сорока років він пропрацював у колгоспі у селі Минківка механізатором, був передовиком виробництва, мав подяки як кращий працівник. Помер у 2010 році у віці 83 років, переживши дружину та трагічно загибших двох дітей.

Пам'ятаючи про минуле, ми зберігаємо пам'ять для своїх майбутніх поколінь.

БОЙОВИЙ ШЛЯХ ГВАРДІЇ МАЙОРА СТРОЄВА ВАСИЛЯ АНДРІЙОВИЧА

Учні 11 класу Зачепилівської загальноосвітньої школи I-III ступенів

Зачепилівської селищної ради Харківської області

Керівник: Падалка Віталій Леонідович, вчитель предмету «Захист України»

Строєв Василь Андрійович народився 26 січня 1906 року в м. Тамбов Тамбовської губернії в родині селянина – середняка. Батьки досить рано померли тато -1911 році, а мама - 1912. Після виховувався в прийомній родині та навчався з жовтня 1914 року по травень 1918 у земській школі с. Мучкап Тамбовської губернії. У 1926 році переїхав до родича в с. Тополя Двурічанського району Харківської області. У різні роки працював: розсильним контори

маслозаводу «Головросмасло», секретарем сільревкому (сільради), діловодом, завідуючим сільською хатою читальнею, червоноармійцем, завідуючим будинком колгоспника, начальником райконтори зв'язку.

У вересні 1941 року разом з райконторою зв'язку був евакуйований в м. Сталінград, а з 17 жовтня 1941 року був призваний в Червону армію. Проходив службу в різних частинах по травень 1942 року червоноармійцем. Отримав легке поранення та контузію 13 червня 1942 року в бою під Харковом.

Із нагородного листа: «Товариш Строев працює на посаді секретаря Політвідділу дивізії з квітня 1942 року. За цей період показав себе з позитивного боку. Діловодство знає досконало, веде його у зразковому порядку. Працює з великим навантаженням, виконуючи додаткову роботу з обліку кадрів політпрацівників і з діловодства ДНК. Працелюб, працює не рахуючи з часом, досить часто цілодобово виконуючи завдання начальника Політвідділу.

Неодноразово в напруженій обстановці зберігав таємні документи Політвідділу дивізії. За період наступу біля станції Глибока, під обстрілом ворога товариш Строев вивіз таємні документи в безпечне місце. Гідний Державної нагороди – медаль «За Бойові Заслуги». Замісник Начальника Політвідділу 60 Гвардійської стрілецької дивізії гвардії капітан Єрьомін». (Архів ЦАМО фонд 33, опис 682526, справа 1265).

Із нагородного листа: «З моменту формування 60 стрілецької дивізії пройшов шлях від рядового бійця до гвардії старшого лейтенанта – інструктора Політвідділу з інформації. З травня 1943 року по червень 1943 року працював секретарем політвідділу, з роботою справляється бездоганно та всю документацію утримує у відмінному стані.

У липні 1942 року при відході дивізії за наказом командування на новий рубіж – р. Оскол при жорстокому бомбардуванні ворожої авіації вивіз та зберіг всю секретну документацію та партійні документи, не дивлячись на те. Що бомбардуванням в дорозі було розбито три автомобілі з цими документами.

У лютому 1943 року нагороджений медаллю «За бойові заслуги».

З 1 липня 1943 року видвинутий та працює інструктором з інформації. Роботу любить та справляється з нею добре. Добре знає партійну та політичну роботу з інформації вміло висвітлює її, реагує на інформацію з частин, відмічує недоліки партійної роботи допомагає партпрацівникам частин усунення їх.

За період наступальних боїв за Павлоград та Запоріжжя за любих обставин надавав обґрунтовану інформацію точно в указані терміни.

У бойовій обстановці сміливий, рішучий та холонокровний. За бойові справи товариш Строев гідний Державної нагороди ордена «Червоної Зірки». Начальник політвідділу 60 Гвардійської Павлоградської Червонопрапорної стрілецької дивізії гвардії підполковник Артамонов 27 серпня 1944 року». (Архів ЦАМО фонд 33, опис 690155, справа 356).

Із нагородного листа: «Товариш Строев за період наступальних боїв від р. Одер до м. Берлін та в боях за оволодіння м. Берлін добре поставив інформацію як з низів догори, так і зверху до низу, вміло висвітлює найкращі зразки партійно-політичної роботи в бою та переносить досвід їх в інші частин та підрозділи. Своєчасно підмічає недоліки. Чим допомагав в їх усуненні. Велику роботу проводить з популяризації що відрізнялися в боях бійців, сержантів та офіцерів. Незважаючи на напружені бої досяг безперервної та чіткої нормативності, часто особисто відвідував частини, збираючи інформацію безпосередньо в парторганізаціях рот та у бійців.

За самоствержену роботу з організації чіткої інформації в ході наступальних боїв, чим багато допоміг у виконанні бойового завдання товариш Строев гідний державної нагороди орден «Вітчизняна війна» I ступеня. Начальник політвідділу дивізії підполковник Логінов. 13 травня 1945 року» (Архів ЦАМО фонд 33, опис 686196, справа 3814)

За роки Другої світової війни Строев Василь Андрійович приймав участь у бойових діях з визволення Сталінграда, Павлограда, Запоріжжя, Варшави, Берліна та військових операціях Ясько-Кишинівській, Вісло-Одерській.

Останній бойовий рубіж 60 гвардійської стрілецької Павлоградської Червонопрапорної ордена Суворова дивізії призупинився за декілька сотень метрів від Рейхстагу, де проходив службу гвардії майор Строев В.А.

Василь Андрійович був нагороджений: медалями – «За бойові заслуги» (22.02.1943), «За відвагу» (03.11.1943), «За оборону Сталінграда», «За звільнення Варшави», «За взяття Берліна», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.»; орденами – «Червоної Зірки» (01.09.1944), «Вітчизняної війни II ступеня» (05.06.1945).

У червні 1946 року був демобілізований так як був обмежено придатний проходити військову службу за станом здоров'я.

В післявоєнний час працював секретарем, завідуючим відділом сільського та колгоспного будівництва Зачепилівського райвиконкому, начальником Зачепилівської райконтори зв'язку.

Помер Строев В.А. 6 січня 1986 року залишивши після себе світлу пам'ять.

ВИХІДЦІ З УКРАЇНИ - МАРШАЛИ ПЕРЕМОГИ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Холодняк Андрій, Темирбек Анастасія, Петраш Денис, вихованці гуртка «Історичне краєзнавство» Комунальної установи «Вовчанський будинок дитячої та юнацької творчості» Вовчанської міської ради Чугуївського району Харківської області, учні 8 класу ліцею №7 м. Вовчанськ
Керівник: **Ковальова Галина Олексіївна**, керівник гуртка

Мета роботи: показати роль українців у командному складі Червоної Армії під час Другої світової війни.

Вивчаючи історію Другої світової війни, ми часто описуємо подвиги солдат, які самовіддано воювали на фронтах цієї війни. Ми ознайомились із катастрофічними результатами першого етапу радянсько-німецької війни, дізнались про оточення, про танкові прориви вермахта, про велику кількість полонених солдат. Але загарбників з перших днів шокувала небачена мужність і героїзм, з яким їх зустріли наші воїни. Такого опору не дала їм жодна європейська армія, а захопили вони всі країни Західної Європи.

Керівництво Червоної Армії почало повільно сприймати і оцінювати уроки війни, пристосовуватись до її вимог, вчитися на помилках, оснащувати армію новою технікою, системою підготовки; збагачуватись досвідом керівництва армією, веденням бою. Саме досвід керівництва і ведення бою здійснювали маршали.

Ми познайомилися з біографіями маршалів, які брали участь у Другій світовій війні. Їх назвали Маршалами Перемоги. Із двадцяти шести Маршалів Перемоги - вісім - вихідці з України. Це такі воєначальники:

1. Тимошенко Семен Костянтинович, народився в с. Фурманка Одеської області. Маршал Радянського Союзу. Був головнокомандувачем військами Західного, пізніше – Південно-Західного стратегічних напрямів, керував військами Західного, Південно-Західного, Північно-Західного фронтів.

2. Малиновський Родіон Якович, народився в Вінницькій області. Маршал Радянського Союзу. Керував Південним, Південно-Західним, Другим і Третім Українськими фронтами.

3. Ворошилов Климентій Юхимович, народився в Луганській області. Маршал Радянського Союзу. Головнокомандувач військами Північно-Західного напрямку та Ленінградським фронтом. Брав участь в прориві блокади Ленінграду. Відповідав за дії Приморської Армії, Четвертого Українського флоту і Чорноморського флоту при звільненні Криму.

4. Єрьоменко Андрій Іванович, народився в Луганській області. Маршал Радянського Союзу. Брав участь в боях під Смоленськом, звільняв Сталінград, Крим, Латвію, Польщу, Чехословакію.

5. Москаленко Кирило Семенович, народився в м. Бахмут Луганської області. Маршал Радянського Союзу. Був командувачем стрілкового корпусу, командиром кавалерійського корпусу, командувачем 1-ї Танкової армії, керував 1-ю Гвардійською, 38-ю і 40-ю арміями, військами Московського військового округу і ракетними військами.

6. Горшков Сергій Георгійович, народився в Хмельницькій області. Адмірал Флоту Радянського Союзу. Головнокомандувач Військово-Морським флотом. Служив на всіх флотах СРСР. Керував Азовською, а потім Дунайською флотиліями, командувач Чорноморським флотом.

7. Черняхівський Іван Данилович, народився в м. Умань Черкаської області. Генерал армії. Командував танковим корпусом, арміями Воронежського, 1-го Українського, 3-го Білоруського фронтів. Звільняв Східну Прусію.

8. Федоренко Яків Миколайович, народився в м. Ізюм Харківської області. Маршал Радянського Союзу. Він був ініціатором розширення мережі навчальних закладів для підготовки танкістів. Під час війни Яків Миколайович продовжував удосконалювати бронетанкові та механізовані війська Червоної армії. Під його керівництвом було сформовано перші танкові корпуси і армії. Зі своїм штабом він розробив принципи застосування в бойових діях великих танкових з'єднань, це сприяло результативності у боях на Курській дузі. У 1942 році Я.М. Федоренко, залишаючись командувачем бронетанкових і механізованих військ Радянського Союзу, стає також заступником наркома оборони. Він був представником Ставки Верховного Головнокомандування під час Московської, Сталінградської, Курської битв та багатьох інших крупних операцій по знищенню ворожих угруповань.

Висновок. Третя частина командного складу Червоної армії – вихідці з України. Ми пишаємось своїми героями. Українці не тільки воювали на фронтах Другої світової війни, а й талановито розробляли стратегічні і тактичні військові плани та втілювали їх у життя. Прикладом тому є Маршали Перемоги – вихідці з України, - які зробили значний внесок в одержання перемоги над гітлерівською Німеччиною.

ДИТИНСТВО, ОБПАЛЕНЕ ВІЙНОЮ

Цвіркун Анна, учениця 4 класу Станичненського ліцею
Старовірівської сільської ради Харківської області
Керівник: **Цвіркун О.Р.**, учитель початкових класів

Дана робота – це спроба нагадати людству про страшні наслідки війни, про біль, який вона завдала кожному. Війна... Вже саме слово «війна» викликає страх, біль, сльози.

Друга світова війна не оминула жодного українця. Чимало наших земляків полягло у битві за нашу Батьківщину. Молоді хлопці та дорослі чоловіки, жінки та дівчата йшли на війну, залишаючи вдома сім'ї, матерів, маленьких дочок та синів. Та війна страшним жахіттям пройшлася кожним містом, селом та навіть кожною оселею.

Я вирішила написати цю роботу, бо спогади моєї прабабусі жахають мене. Коли вона починає розповідати про ті страшні роки, вона плаче, а з нею плачу і я.

Моя прабабуся, Брижань Поліна Юхимівна (дівоче прізвище Гузенко), народилася у невеличкому селі Ляшівка Нововодолазького району Харківської області. Тут вона прожила все своє життя та мешкає й дотепер.

Війна в це село прийшла у 1942 році. Найзапекліші бої були у 1943-ому. Моїй прабабусі та її сестричці тоді було по 5 років. Крім двійняток, у сім'ї було ще троє дівчаток. Насправді моя прабабуся мало, що пам'ятає з тих страшних років. Та в пам'яті у неї назавжди залишився один епізод. Одного березневого ранку 1943 року мама взяла двох дівчаток-двійняток на руки та сховалася десь за хатою. Всюди було чути вибухи, стрілянину... Дівчаткам було дуже страшно. Все, що пам'ятає моя прабабуся, це слова матері, яка колихала їх та примовляла: «Господи, якщо мене уб'є, - нехай і діточок моїх повбиває...». Це було останнє, що чула моя прабабуся від своєї мами. Того ранку осколок снаряда попав її мамі прямо в серце, не зачепивши маленьких дівчат.

Де були старші сестри, бабуся не пам'ятає. Поховали її маму в одній могилі ще з чотирма односельчанами та односельчанками, простими мирними жителями.

У вересні того ж 1943-го наші війська вигнали з села Ляшівка нацистів.

Люди потроху почали оговтуватися. Та чи можна після такого оговтатися?! Зруйновані сім'ї, будинки, долі...

Хто поверне рідних, яких забрала війна? Хто пояснить дитині де її мама? Хто поверне дітям дитинство?

Кому була потрібна та війна, наслідки якої ми відчуваємо і зараз? Минув вже не один десяток літ з того часу. Ветеранів, які захищали нашу Батьківщину, залишається все менше і менше.

Діти-війни...навіть звучить страшно це словосполучення. Їх дитинство, обпалене війною, назавжди залишило рану, яка болить і досі.

Спогади очевидців тих страшних подій з нами. Ми не дамо їм згаснути. Адже ми живі, поки жива наша пам'ять. Не забуваймо свою історію, не даймо ж їй повторитися.

ЗГАДАЙТЕ, ВКЛОНІТЬСЯ ВИ ПРАДІДАМ ВАШИМ

Чередниченко Юлія, учениця 6 класу Зіньківщинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Зачепилівської селищної ради Харківської області
Керівник: **Мирошніченко О.М.**, класний керівник 6 класу

Дана робота – розповідь про діяльність партизанської групи, яка діяла на межі Дніпропетровської та Харківської області в 1941-1943 роках. Ознайомившись з архівними документами, спогадами та публікаціями місцевої преси, досліджено роль Перещепинської групи партизанів під командуванням Харитона Івановича Чауса в розгромі нацистів під час Другої світової війни; з'ясовано внесок земляків Харківської області в боротьбі за визволення рідного краю.

Пам'ять не вмирає, доки є люди, здатні передавати нам, молодим, свої спогади, свій біль від втрати близьких їм людей. Грізний 1941 рік перевернув все в житті сім'ї Чаус. Батько, Чаус Х. І., був назначений командиром Перещепинської партизанської групи, яка нараховувала близько 16 чоловік. Коли нацисти окупували Новомосковський район, група переbazувалась до Чорного лісу в декількох кілометрах від села Василівка. В загоні була старша сестра Катерина та Василь, які стали зв'язними між партизанськими групами. Перед ними поставлено завдання: уточнити, де є німці, їх техніка та обставини перебування в окупованих селах.

Для зв'язку з і передачею даних командир партизанського загону Миненко Никифор Андрійович відправляє до Перещепино Катерину, яка веде активну підпільну діяльність.

Вона часто бувала на Харківщині та виявила, що в селі Бердянка є молодіжна патріотична група, яку долучила до підпільної роботи. За спогадами Василя Чауса з'явилися нові підпільники Харківського району: Литовченко О., Рижило П., Хоменко В. В другій половині листопада 1941 року було знищено інженерно-будівельний батальйон, що відновлював мости і залізничні колії сполученнями Дніпропетровськ – Харків». Наприкінці року на терміновому зібранні військової ради об'єднаних партизанських загонів було прийнято рішення: чинити опір і вивести особистий склад з лісу і тимчасово перейти до підпільної роботи.

Катерина і Василь Чауси розміщували по знайомим і родичам усіх прибулих партизанів. Поранених і хворих Катерина переправляла в село Семенівку Зачепилівського району до лікаря Жернокльова. Він допоміг багатьом червоноармійцям стати на ноги.

В січні-лютому 1942 року брат і сестра Чауси декілька разів були в Харківській області в селах Бердянка, Червоноармійське (зараз Вишневе) та в місті Краснограді. Вони розповсюджували антифашистські листівки, допомагали звільнити з полону наших бійців разом з членами підпільної групи. У селі Червоноармійському в Катерини була подруга по навчанню – Чернишова Марія (Шарага). В кінці січня – на початку лютого 1943 року К. Чаус знову на Харківщині. Дійшли відомості, що наші війська десь поблизу. 16 лютого в

Перещепине ввійшли червоноармійці. Вони клином врізались від Харкова і Лозової до Дніпра. Зразу ж почав працювати райком з тих, хто залишився живим, але зі сторони Зачепилівщини знов увірвались нацисти. Катерину забрали і декілька днів катували. В. Чаус переховується в селі Червоноармійському. Коли нацистів було вигнано з рідної землі, загиблих перепоховали в братській могилі у парку м. Перещепине.

Спогади про грізні роки з уст очевидців Марії та Ніни Чаус та з мемуарних записів їхнього брата – зв'язок поколінь між минулим і теперішнім, в ім'я майбутнього.

**БОЙОВИЙ ШЛЯХ 96 ШУМЕНСЬКОЇ ТАНКОВОЇ БРИГАДИ ІМЕНІ
ЧЕЛЯБІНСЬКОГО КОМСОМОЛУ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ КАРТИ-ЩОДЕННИКА)**

Шевченко Олександра, учениця 9Б класу Харківської
загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №60
Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Гасан Валентина Павлівна**, вчитель історії та правознавства.

Дана робота – спроба дослідити бойовий шлях 96-ї Шуменської танкової бригади імені Челябінського комсомолу (за матеріалами карти-щоденника).

Актуальність роботи полягає у встановлення подій Другої світової війни на Харківщині.

Мета роботи – співставлення наукових і мемуарних даних, пов'язаних із бойовими діями на Харківщині, з матеріалами музею ХЗОШ №60, а також дослідження історії створення і бойового шляху 96-ї Шуменської танкової бригади імені Челябінського комсомолу, котра в серпні 1943 року в складі 69 армії брала участь у визволенні Харкова.

Об'єкт дослідження - матеріали, які зберігаються у фонді музею школи ХЗОШ №60.

Предмет дослідження - речові джерела, отримані від ветеранського осередку Слобідського району.

Джерельна база дослідження - опубліковані документи, мемуарна література, інтернет-ресурси, фонд Музею бойової слави ХЗОШ №60.

У процесі виконання роботи нам вдалося зробити такі висновки: головну роль у перемозі зіграла необхідність швидкої передислокації короткочасних операцій, в результаті ударів по опорних пунктах противника була досягнута висока концентрація артилерії та танків на полі бою. 10 піхотних дивізій отримали назву «Харківські», 2 піхотних дивізій та авіапункт - «Білгородські».

Харків – єдине місто України, на території якого в роки війни проходили три оперативно-стратегічні операції за участю військ трьох фронтів й десяти армій.

У боях брали активну участь понад 400тис. українців. Близько 200тис. були нагороджені орденами та медалями.

У Харкові було створено кращий танк Другої світової війни – Т-34.

У результаті війни Харків був одним з найбільш зруйнованих міст Європи.

МИ ВІЧНО БУДЕМО ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО

МИ ВІЧНО БУДЕМО ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО

Андріянова Аліна, Курочка Анна, учениці 9 класу
Комунального закладу «Ветеринарний ліцей»
Дергачівської міської ради Харківської області
Керівники: **Смельяненко А. М., Задорожна Ю. М.**

Багатовікова історія нашої Батьківщини залишила нашому поколінню велику кількість безцінних пам'ятників історії.

Пам'ятники служать розвитку науки, освіти і культури, формують почуття патріотизму, національної самосвідомості, сприяють вихованню учнів та людини вцілому.

Багата пам'ятниками історії наша Харківщина. В них втілені знаменні події Другої Світової війни.

Під час Другої Світової війни територія нашої громади була ареною запеклих боїв. Майже два роки Дергачівщина була окупована німецькими військами – з жовтня 1941 року по серпень 1943 року. Життям мільйонів людей заплачено за перемогу.

Народ зазнав багато поневірянь, горя, сліз і зла, який не в силах виправити ані час, ані пам'ять. Та завдяки своєму непереможному героїзму і мужності – вистояв.

Все далі відходять грізні і важкі роки Другої Світової війни, але не згасає пам'ять про тих, хто не шкодував своєї крові, хто на терези смерті поклав свої життя, за для того, щоб сьогоднішнє покоління могло жити під мирним небом. Кожен з нас поділяє думку, втілену в слова: «Ніхто не забутий, ніщо не забуде...». І тому постали по всій Україні пам'ятники загиблим воїнам у Другій Світовій війні 1939-1945 років.

На початку серпня 1943 року на території Белгородської області та Харківської області проходили жорстокі бої. У двох кілометрах від нашого селища пройшли з'єднання 5-ї гвардійської танкової армії, які входили до Воронежського фронту. Ці з'єднання наполегливо пробивалися між річками Уди і Лопань. І під вечір 7 серпня 1943 року заволоділи сильними опорними пунктами фашистів – Козачою Лопань і Золочевом. В цей же день наше селище звільняли від загарбників воїни 95-ї гвардійської Белгородсько-Харківської стрілкової дивізії. В цьому бою було поранено багато воїнів, які померли від ран і були поховані у братській могилі на території селища Ветеринарне.

Жителі селища, низько скланяючи голови перед пам'яттю загиблих, на братській могилі поставили пам'ятник з меморіальною дошкою: Пам'ятник «Солдат і партизанка з автоматом», на якій написані 25 прізвищ загиблих воїнів (сусальним золотом) за званнями в алфавітному порядку. Це воїни 95 гв. СД, які загинули 7-8 серпня 1943 року на території с-ща Ветеринарне. В цих боях відзначився герой Радянського Союзу гв. с-т А.Б. Данілов (підбив два танки), загинув у районі м.Богодухова, гв. м. с-т Басов (похований в смт Козача Лопань, гв. с-т Логінов (похований в с-щі Ветеринарне). В основному, в братській могилі похоронені воїни, які були важко поранені в цих боях і втратили життя від ран.

Ці відомості нам надали у Козачолопанській селищній раді. Рішення про спорудження пам'ятника було прийнято 17.11.1960 року Козачолопанською селищною радою. Автори пам'ятника «Солдат і партизанка з автоматом», який був відкритий 1 травня 1961 року – скульптори В.Ткаченко, В.Гольдрін. Пам'ятник стоїть у центрі селища Ветеринарне в сквері. На невеликому постаменті стоять, схиливши голови у скорботі, солдат і жінка-партизанка.

На задньому плані – схилений прапор на знак скорботи за загиблими воїнами. За першим задумом солдат і жінка тримали у руках автомат. Пізніше з технічних причин автомат було знято.

На постаменті встановлена меморіальна дошка (0,6 м х 0,8 м) з надписом: «Здесь захоронены воины Солдатской Армии, погибшие в годы Великой Отечественной войны в боях за честь, свободу, независимость нашей Родины». Дошка виготовлена із сірого мармуру, де написані прізвища похованих у братській могилі:

Лейтенанти: Г. І. Лебедєв, Д.Я. Самоленко.

Сержанти: С. Е. Козлов, А.П. Логвинов, Д.С. Коробов, Г.А. Лепихов.

Молодші сержанти: Б.А. Узлов, Г. Я. Кац, Г.І. Хмельніков.

Рядові: І.А. Брисов, А.В. Дмитрієв, М.В. Усачов, Г.І. Антонов, П.М.Вохмінцев, Б.А.Дмитрієв, Н.Н. Малигін, П.І. Жуков, Д.Т.Воронін, А.Аріков, Т.І.Скотніков, Ф.Ф. Тузлаєв, С.П. Черкашин, Н.С. Горев, М.М.Барашков, А.А.Іванов, А.М. Верещагін, К.І. Твердохлебов.

В 1985 році піонервожата Хоменко Ганна Василівна разом із школярами почала вести пошукову роботу рідних та близьких загиблих воїнів. І ось, нарешті, у 1989 році було встановлено зв'язок з рідними Д.Я.Самоделко, С.Е. Козлова, П.М. Вохмінцева.

Приблизно у цей час 9 травня на святкування Дня перемоги у с-ще Ветеринарне приїздили рідні Г.І.Лебедева і у постамент було вроблено фотокартку цього воїна. Кожного

року 9 травня усі жителі с-ща Ветеринарне збираються біля пам'ятника, щоб вшанувати пам'ять загиблих воїнів.

СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ ГЕРОЯМ!

Бенделіані Георгій, Бенделівні Катерина, учні 7-А та 11-А класів
Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 108
Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Шило К.В.**, вчитель української мови та літератури

Більш ніж півстоліття тому відгрімів останні залпи Другої світової війни. Повернулися додому мільйони чоловіків і жінок, але багато мільйонів військових і цивільних не повернулися. Вони залишилися на незліченних полях битв, в попелі концтабірних печей, на суші і на дні декількох морів.

Мій прадід Лазуренко Олександр Петрович народився 5 травня 1917 року в родині шахтарів.

Коли йому виповнився 1 рік, його батьки загинули на шахті. Незабаром після цього його всиновила сім'я вірянинів. Він ріс у любові і турботі, здобув середню освіту.

У 1941 році, мого прадіда закликали в армію захищати батьківщину від фашистських загарбників. Дослужився до звання лейтенанта. У бою був поранений, його документи встигли заховати в залізничний насип, оскільки німці офіцерів відразу розстрілювали.

Пізніше був узятий у полон, через пів року з одним втекли, зарившись у вантажний вагон. Повернувся в свій полк. У той час було прийнято колишніх полонених перевіряти, тим же самим його відправили в перший десант на Малу Землю. Знову був поранений, цього разу осколок потрапив в легеню 1 сантиметр від серця. Операцію з видалення осколку було робити занадто ризиковано. Так і прожив усе життя, що залишилося, з цим осколком.

Після війни склав екстерном іспит на інженера-будівельника. Був на керівній посаді при будівництві Кременчуцької ТЕС.

Всю решту життя працював на будівництві багатьох об'єктів. Лазуренко Олександр Петрович помер 11 жовтня 1991 року, після третього інсульту, у віці 74 року.

Я, як і всі мої ровесники, не знаю війни. Не знаю і не хочу війни. Але ж її не хотіли й ті хлопчики й дівчатка, які йшли на бій, знаючи, що наступна куля запросто може обірвати їхнє життя.

Світла пам'ять Героям!

БАГАТСТВО ЛЮДИНИ У ПАМ'ЯТІ ПРО ПОДВИГИ СВОЇХ ПРЕДКІВ

Блудов Ілля, учень 9-А класу Харківської спеціалізованої
школи І-ІІІ ступенів № 108 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Шило К.В.**, вчитель української мови та літератури

Багато хто зі мною погодиться, що найважливіше в житті - це сім'я, адже саме наші батьки подарували нам можливість бачити, чути, відчувати, переживати, жити. Здавна існувала традиція: кожен повинен знати свій рід до сьомого коліна поіменно. Чим більше людина знала про свій рід, чим довше жила пам'ять про померлих родичів, тим більше берегли і підтримували живих. Родовід, рід, рідня □ слова одного кореня, які здавна в Україні вважалися святими. Народні традиції, народна мораль виховували з дитинства в людині глибоку повагу до цих святинь. Тих, хто відмовлявся свого роду або зневажав його, називали «людина без роду-племіні». На щастя, моя сім'я зберегла нехай не всю, але більшу частину історії свого роду.

Досить кожному з нас заглибитися в історичну пам'ять своєї родини, щоб зрозуміти: дерево роду розлоге і велике, у ньому поєднуються представники різних сімей, переплітаються живими гілками, щоб продовжити свій рід.

Моя бабуся, Гилева Світлана Дмитрівна, народилася в місті Могильов 24 грудня 1930 року в родині військовослужбовця. Її батька, мого прадіда, звали Алдошин Дмитро

Йосипович. Він народився 29 грудня 1899 року, був військовослужбовцем-зв'язківцем. Мати, Алдошина Парасковія Яківна, моя прабабуся, народилася 9 грудня 1889 року. Вона була домогосподаркою. Бабусиноного брата звали Алдошин Анатолій Дмитрович. Він народився 6 березня 1928 року.

Коли діти почали підростати, мій прадід вирішив піти в тривалу відпустку, щоб допомогти дружині з вихованням дітей. Вони купили будинок в селі Клеменівка Зміївського району Харківської області. Йшов 1941-й рік.

Почалася війна. Село було окуповано загарбниками. Першими ввійшли румуни, а за ними □ німецький каральний загін. Загарбники вбивали і вішали місцевих мешканців без усяких на те причин. Тому батько моєї бабусі не зміг повернутися у свою військову частину. Йому довелося залишити дітей і маму на окупованій німцями території і піти в партизанський загін. Коли німці були в селі, моя бабуся вішала мотузку на телеграфний стовп в городі. Так стовп став розпізнавальним знаком. Якщо німці йшли з села, бабуся знімала мотузку, і її батько міг навідатися додому. Дмитро Йосипович потайки приходив додому, щоб послухати Москву з радіоприймача.

Через деякий час разом з німцями село зайняли власовці. Зв'язок сім'ї з батьком був втрачений. У партизанському загоні був зрадник з сусіднього села Таранівка, який привів німців до батьківської родини. Там була знайдена фотографія мого прадіда, Дмитра Йосиповича. Зрадник сказав німцям, що людина на фото □ партизан. Всю бабусину родину викликали на допит у будівлю школи. У колишньому шкільному класі до них підійшов перекладач і сказав: «Говоріть правду: батько вдома був? Скажете неправду □ комендант повісить всіх вас». Бабуся з братом в один голос сказали: «Так, був». «А батькові раді були?» «Раді!» Перекладач запитав: «А куди він пішов?» Сім'я відповіла: «Куди всі йшли, туди і він». Після цього староста з поліцейськими прийшли вночі до них в будинок і повели маму замість батька на розстріл, але один солдат пожалів мати і відпустив її непомітно в ліс. Інших селян поставили на коліна і розстріляли в яру. На другий день брат поїхав на лижах шукати матір, привів її додому: Зрадник з Таранівки бачив, що мами в яру не було, і в ліс вона теж не приходила. За це бабусю з братом кинули в сарай та сказали, що відправлять на трудову повинність.

Коли товарний поїзд вночі доїхав до Білої церкви, почалося бомбардування. Бомби вибухали, обстрілювали з літаків. Відступаючи на захід, німці загнали всіх у вагони і відправили ешелон далі, на станцію Ягодин. Вранці комендант Ягодинської станції, німецький перекладач, староста села Нечіпорівка сказав бабусі з братом, що вони поїдуть в село на роботи. Бабуся з братом пасли корів у старости і виконували всю важку роботу по дому.

Після визволення України в 1944 році родина повернулася до Харкова. Повернувшись додому, почали шукати свої документи. Оскільки під час окупації вони зникли, довелося їх відновлювати. Після працювали в рідному колгоспі, допомагали відновлювати мирне життя. Моя бабуся пасла корів, її брат працював на тракторі. Продовжували навчання, допомагали фронту.

Після війни почався голод 1946-1947 рр. У людей не було ніяких запасів. У кого була корова, тим було легше. Родині бабусі відразу після повернення колгосп подарував корову, оскільки вони були родиною партизана. Голод штовхав деяких людей на крайнощі: крали худобу і припаси. Щоб не вкрали їхню корову, бабуся з братом по черзі ночували в хліві. На вихідних брат їздив у місто продавати наколоті в лісі пеньки і на виручені гроші купував стакан вівсянки. Бабуся готувала вівсянку на молоці і це було їх найсмачнішим ласощами. Але в основному кожен день їли макуху і насіння.

Після війни мою прабабусю, Просковію Яківну, вибрали головою сільської ради села Клеменівка. Незабаром повернувся її чоловік, мій прадід, який мав три поранення і бойові нагороди. Моя бабуся до 1961 року працювала в лікарні № 27. Вступила в комсомол. Потім стала працювати на авіазаводі. Освоїла професію маляр-штукатур. На заводі вона зустріла мого дідуся, Гилева Станіслава Артемовича, який працював в локомотивному депо «Жовтень» машиністом. Згодом у них народилася дочка, моя мама, Оксана. Мій дідусь з

часом став інструктором, а пізніше майстром депо, де і заробив звання почесного залізничника. За безперервний стаж 47 років заслужив звання ветерана праці і війни.

Завдяки відновленню свого родоводу я відчув себе дуже багатою і щасливою людиною. Я зрозумів, що своїм життям зобов'язаний багатьом поколінням своїх предків, що я не самотній і повинен дуже дорожити усіма своїми родичами.

Є мудрий вислів: «Де одному не впоратися, там рід підтримає». У найважчі хвилини життя саме близькі, рідні люди стають надійною опорою і захистом. Дійсно, людина □ лише ланка в ланцюжку поколінь. Зберегти своє ім'я в історії роду можна лише віддаючи данину поваги предкам, до яких кожен зобов'язаний життям.

Я буду намагатися, щоб вогник в нашому домі не згас, щоб ми, молоде покоління, пишалися своєю родиною, берегли її честь, записували свій родовід. І тоді родове дерево нашої сім'ї буде вічно зеленим.

ТРАГІЧНІ ПОДІЇ ОКУПАЦІЇ ЗОЛОЧЕВА

Бондаренко Тетяна, учениця 10 класу Комунального закладу

«Золочівський ліцей №2» Золочівської селищної ради

Керівник: **Барбін С.С.**, заступник директора з навчальної роботи

Коли почалася радянсько-німецька війна, золочівці піднялися на захист Вітчизни. Вже в перші місяці війни до лав Червоної Армії влилося близько 5 тисяч золочівців. Не шкодуючи сил, працювали жителі селища на спорудженні оборонних об'єктів. Навколо Золочева було викопано понад три кілометри протитанкових ровів, у районі залізничної станції споруджено бліндажі та окопи. З наближенням ворога до Харкова почалася евакуація населення, колгоспної та радгоспної худоби, техніки Золочівської, Лютівської та Одноробівської МТС. Восени 1941 року золочівська земля стала ареною жорстоких боїв. Стримуючи ворога, тут уперто билися бійці 3-ї кавалерійської, 266-ї і 295-ї стрілецьких дивізій та 1-ї танкової бригади. Під тиском переважаючих сил ворога радянські війська залишили Золочів. Селище Золочів і Золочівський район був окупований 22 жовтня 1941 року.

З першого дня окупації жителі Харківської області повинні були виконувати закони і розпорядження німецьких чиновників. Вони смертю карали всіх, хто не виконував їхні накази. Введена комендантська година з 20-ї до 5 години ранку. Проводилися облави, масові страти населення.

У жовтні 1941 року у Золочеві почав діяти підпільний райком партії, який очолював І.Т.Зінченко. Згодом у помешканні Крикунів сформувався комсомольський загін з 8 чоловік. Хлопці та дівчата розповсюджували листівки, знищували фашистів і поліцаїв.

За неповними даними під час окупації району гітлерівці розстріляли 430 чоловік, повісили 18 і 2 чоловік спалили. В січні 1942 року фашисти розстріляли 20 сімей євреїв, серед яких були старики і немовлята. За довгі місяці свого панування німецька влада вивезла з нашого району в Німеччину 3354 чоловіки. Гітлерівці знищили економіку району. Майже повністю були зруйновані всі колгоспні господарства, знищене тваринництво. Нацисти вивезли до Німеччини 15000 тонн хліба, 3800 голів ВРХ, до 5000 голів свиней. Були зруйновані районний центр і окремі села, повністю або частково зруйновані клуби, лікарні, школи. Нанесені збитки оцінюються у сотнях мільйонів карбованців.

Для жителів Золочева Друга світова війна стала справжнім випробуванням, бо двічі прокотилася по території селища. Багато воїнів не повернулося додому, вони полягли на фронтах війни. Жителі селища пишаються своїми предками, які прославили Золочів, і до сьогодні вони залишилися в їхніх серцях та пам'яті. Завдяки мужності і героїзму народ вистояв у роки Другої світової війни. Не zostались осторонь цих подій і жителі селища Золочів, які ціною свого життя відстоювали свою землю, захищали її.

ДОЛІ ЛЮДСЬКІ...

Борщ Катерина, учениця 7-А класу Шевченківського ліцею

Шевченківської селищної ради Куп'янського району Харківської області

Дана робота – спроба показати трагедію та біль, яку принесла війна, на прикладі моєї родини. Мабуть немає такої сім'ї, яка б не втратила когось з близьких під час війни 1941-1945 років. Дід моєї бабусі разом з сином також загинув. На початку вересня до моєї бабусі зателефонував учасник пошукової експедиції «Барвінківський котел 1942». Він розповів, що пошукова організація знайшла одиночне поховання чоловіка. Таке буває дуже рідко. Зазвичай знаходять декілька бійців. Біля решток бійця були особисті речі та особистий медальйон. Після ідентифікації з'ясувалось, що тим солдатом був Вініченко Петро Ігнатович, уродженець села Новомиколаївка, мій прапрадід.

Його портрет завжди висів в одній з кімнат будинку нашої прабабусі. Ще малими ми запитували хто на ньому. Вона відповідала «Дід Петро. Батько мого чоловіка. Він десь загинув на далекій війні». Мабуть це фото так би і залишилось лише безмовним зображенням, якби не унікальний випадок. А за фотографією прихована доля людини та родини...

Вініченко Петро Ігнатович, 1901 р.н. народився та жив в селі Новомиколаївка. Разом з дружиною Дар'єю вони виховували сина Миколу, 1925 р.н., доньку Таню, 1928 р.н., сина Олексія, 1937 р.н. та доньку Галю 1938 р.н.. Була ще дівчинка Маруся, 1930 р.н., але у 1933 році вона померла від тифу. До війни Петро працював в Булацелівці пекарем. Коли почалась війна в червні 1941 року його не призвали, у нього була «броня» в зв'язку з роботою. Призвали Петра в листопаді 1941 року. На той час його дружина була на п'ятому місяці вагітності, вони чекали ще одну дитину. 12 березня 1942 року на світ з'явилась наймолодша донька Ліда, але чоловік так і не дізнався хто в нього народився.

Служив Петро Ігнатович санітаром в санітарній частині. Поранених солдат він вивозив на конях, запряжених в бричку. В травні 1942 року він потрапив під обстріл в «Барвінківському котлі». Снаряд влучив прямо в віз. В результаті Петро загинув. Товариші поховали його прямо в воронці, а поряд вірних коней. Ось чому він був похований один, а поряд з його похованням були знайдені рештки коней. Після війни до прапрабабусі Даші приїздив солдат, який розповів за яких обставин загинув прапрадід.

В 1943 році на війну забрали 18-річного Миколу. До цього хлопець працював в сільській раді писарем. Донька Галя, якій тоді було 4 роки розповідає: «Пам'ятаю як ми йшли та проводжали Колю. Мама несла на руках Ліду, поряд ішов Олексій. Попереду була калюжа, Коля взяв мене по під руки та переніс». Більше Микола не повернувся. Він загинув від поранень в госпіталі в тому ж таки 1943 році неподалік Харкова.

Після війни Дар'я Семенівна працювала в колгоспі та сама виховувала дітей. Жили бідно, доводилось тяжко працювати. Діти вирости та почали самостійне життя. Доживала віку з родиною сина Олексія в Новомиколаївці, неподалік жила Таня зі своєю родиною. Олексій – це батько моєї бабусі, дід моєї мами, а мені вже прадід.

Незадовго до смерті прапрабабуся Даша розповіла моїй бабусі, що вперше в житті їй тоді наснився молодий та вродливий чоловік Петро, яким вона його пам'ятала. Він запитав коли вона до нього вже прийде, бо дуже скучив. Вона відповіла, що скоро, а через пів року її не стало. На жаль немає вже й сина Олексія та доньки Тані.

Донька Галя нині живе в Кіровоградській області, а Ліда – в Луганській. На сьогодні пам'ять про Вініченка Петра Ігнатовича жива у дев'яти внуках, тринадцяти правнуках та чотирнадцяти праправнуках.

Цієї весни планується перепоховання мого прапрадіда. Його решти мають привезти до рідної Новомиколаївки та поховати поряд дружиною.

Вже майже не залишилось свідків тієї страшної війни. Ми дізнаємось про неї з фільмів, книг, історичних телепередач. Для нас це просто цікаві факти, інколи вражаючі, жахливі, а для свідків та учасників тієї війни то – їх життя... Життя, зі зламаними долями, загиблими рідними, втраченими надіями...

ВІН ПРОЙШОВ ДОРОГАМИ ВІЙНИ

Бочарова Марія, Кацай Кіра, Лагоржевська Анастасія, учениці 10-Б класу
Комунального закладу «Кегичівський ліцей», Кегичівської селищної ради
Керівник: **Воронова Альона Іванівна**, класний керівник

Друга світова війна 1941-1945 рр. – дуже важкий період в історії нашої країни. Як не прикро, але сучасна молодь майже нічого не знає про Другу світову війну. Небагато з дітей назвуть битви, в яких брали участь відважні воїни. Саме слово "ветеран" для дітей ХХІ століття пов'язане передусім з ветеранами праці, а не з ветеранами війни, оскільки останніх вже майже нікого немає в живих. Але ж забуття – перший крок на шляху до повторення подій. Тому необхідно нагадати дітям про очевидне і зберегти в їх серцях пам'ять про ветеранів війни і події, в яких ті брали участь. В своїй роботі ми хочемо розповісти про нашого земляка, учасника другої світової війни, Героя війни Бендеберю Федора Кузьмича. Чому ми вибрали саме його? А тому, що на будівлі нашого ліцею встановлено меморіальну дошку, присвячену Федору Кузьмичу, і нас зацікавила інформація про його життєвий шлях і про подвиг, за який він був удостоєний звання Героя.

Актуальність цієї теми викликана тим, що усе менше стає ветеранів війни і їх родичів, які про них могли щось нам розповісти про той військовий час. Тому нам треба збирати матеріал про тих, хто був учасником Другої світової, із слів їх родичів. І одним із них став Бендеберя Федір Кузьмич, але усі його рідні звали його просто Кузьмич.

Мета дослідження: увічнення пам'яті наших земляків – учасників Другої світової війни, зміцнення зв'язку між поколіннями. Простежити життя ветерана і випускника нашого ліцею Бендебері Ф.К. і довести тезу – "ніхто не забутий, ніщо не забуте... "

Методи і форми дослідження:

- методи історичної біографістики, які полягають у реконструкції
- біографії ветерана Другої світової війни на тлі історії;
- бесіда з родичами ветерана;
- вивчення музейних документів;
- робота з Інтернет- ресурсами.

Практична значущість дослідження. Як ми з'ясували в процесі дослідження у рамках шкільного курсу історії Другої світової війни відводиться зовсім небагато часу, і учні мають уривчасті уявлення про героїв війни. Тому ця робота має велику значущість і припускає здійснення патріотичного виховання молодого покоління шляхом залучення школярів, батьків, громадськості до спільних заходів по патріотичному і духовно-моральному вихованню, пошуку нової інформації. Результати досліджень можуть бути використані при проведенні уроків історії, тематичного класного годинника і Уроків Мужності.

МИ ВІЧНО БУДЕМ ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО

Бутенко Оксана, Бутенко Анна, учениці 9-А класу Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №77 Харківської міської ради Харківської області.
Керівник: **Помінчук Ксенія Миколаївна**, вчитель історії

Пам'ятник невідомому солдату. Скільки таких пам'ятників знаходиться по всій території Харківської області, у віддалених куточках, у забутих селах. До сьогоднішнього дня тривають дослідження братських могил часів Другої світової війни, встановлення імен загиблих, знаходження їхніх родичів.

Цей процес був загальмований в радянські часи, адже така сильна, така наддержавна як Радянський Союз не могла відкрито повідомити реальну кількість загиблих. Це замовчувалося, приховувалося.

Це починається ще за часів Сталіна. Перша цифра, яку він дозволив опублікувати відносно втрат, це 7 млн., це цивільні і військові втрати. Хрущов давав цифру – понад 20 млн., Брежнев – до 27 млн., те саме Горбачов.

Проблема полягає в тому, що від початку війни було не до обліку загиблих, хоч це святий обов'язок кожної воюючої країни. В квітні 1942 р., були відмінені солдатські медальйони, потім відмовились від поіменного обліку втрат і натомість ввели графу «пропав без вiсти» і в ту графу почали списувати людей мільйонами, а звідси з'явилися у величезній кількості братські могили, а увінчував їх пам'ятник Невідомому солдату, як єдина «дань поваги» від радянського керівництва.

Виходячи з радянських міркувань, перемогу треба було здобути за будь яку ціну, а на втрати ніхто не зважав. Якщо брати до уваги офіційні радянські видання, наприклад перший однотомник «История Великой Отечественной войны Советского Союза» (1965 р.) – туди ще потрапили більш-менш об'єктивні цифри, там вперше говориться і про втрати під Києвом у вересні 1941 р., що в полон потрапило близько 175 тисяч і близько 200 тисяч загинуло на полі бою. Це була перша спроба подати якісь цифри. Потім вийшло ще два однотомника, а потім все знов замовчувалось. Це ускладнювало процес вивчення цієї теми втрат. А як щодо тих селищ, де зносили па'ятники невідомим солдатам і ці землі віддавали під будівництво шкіл, інших державних установ. А чи всі солдати були перенесені до Меморіалів Слави, чи всі були ідентифіковані? Чи досі лежать під каменем з надписом «Невідомі солдати»?

Метою даної роботи є дослідження історії створення Меморіалу Слави на центральному кладовищі селища Великий Бурлук Харківської області.

Досліджуючи дану тему, ми спробуємо встановити обставини, за яких було створено цей Меморіал, яким чином встановлювались імена загиблих солдатів, чи вдалося знайти рідних. Також нам відомо про існування дореволюційного кладовища, яка його доля? Чи дійсно ми пам'ятаємо імена всіх своїх героїв?

ПЕРЕМОГА – У ВІДЕО, ФОТО І МАЛЮНКАХ

Вихованці гуртка «Юні музеєзнавці» ЦТКЕУМ

Валківської міської ради Харківської області.

Керівник: **Губська Наталія Віталіївна**,

вчитель трудового та естетичного виховання, спеціаліст I категорії,

керівник Зразкового музею бойової слави КЗ "Валківський ліцей
ім.О.Масельського",

керівник гуртка «Юні музеєзнавці» Валківського районного ЦТКЕУМ

Валківської районної ради Харківської області.

Не маючи з об'єктивних причин можливості взяти участь в урочистій ході до Меморіалу Слави та інших святкових заходах в минулому ювілейному році 9 Травня, учні ліцею імені О. Масельського, серед яких і вихованці гуртків "Народознавчий" та "Юні музеєзнавці" ЦТКЕУМ та "Сувенір" БДЮТ, провели їх у онлайн-режимі, віддаючи данину своєї вдячності і шани всім воїнам-визволителям. Вихованці гуртка "Юні музеєзнавці", рада Зразкового музею бойової слави разом зі своїм керівником Н.В. Губською підготували пам'ятні відеопроєкти, продовживши започаткований чотири роки тому цикл відеоматеріалів "Пам'яті вічний вогонь" і присвятивши їх ювілейній річниці Перемоги.

Перший проєкт став своєрідною поетичною естафетою пам'яті, яку ліцеїсти – учасники щорічної урочистої ходи у День Перемоги передавали один одному. Діти, хто в саду на фоні квітучих яблунь, хто - в домашній обстановці, але неодмінно з портретами своїх прадідів-фронтовиків, читали рядки з вірша вчителя української мови та літератури ліцею Т.В. Губської, присвяченого Дню Перемоги. На завершення всі портрети складають спільну фотогалерею, доповнену знімками ветеранів, розповіді про яких учні ліцею готували для щорічного обласного конкурсу "Слобожанські дзвони Перемоги".

У другому, мистецькому, відеопроєкті "Квіти Перемоги та весни" представлено близько сотні малюнків, де юні художники – учні 5-11 класів на власний вибір зобразили весняні квіти, які символізують для них свято Перемоги. Є тут також аплікації і витинанки на воєнну тематику та саморобні фігурки військової техніки. Всі ці роботи – домашнє завдання з мистецтва в рамках дистанційного навчання учнів ліцею.

Третій проект – своєрідна фоторетроспектива святкування Дня Перемоги у Валках в різні роки. На сторінках імпровізованого фотоальбому постають знімки колони ветеранів 1970-1980-х років, коли вона своєю чисельністю дійсно сягла розміру не одного полку, і сучасної, де більшість тих фронтовиків перейшла на портрети в руках їх онуків і правнуків.

У фоторетроспективі представлені, також фото учителів-фронтовиків, земляків – Героїв Радянського Союзу, воїнів-визволителів Валківщини (зокрема, подружжя Супрунів, які мешкали в Шарівці, генерала Д. Погодіна), відомих земляків-фронтовиків (льотчицю Л. Ольховську, партизанського командира Н. Коляду – легендарного "Батью"), а також рідних учнів і педагогів ліцею.

Завершує відео фото символічної меморіальної стели з представленими в проекті знімками фронтовиків, яка зберігатиметься в музеї ліцею.

Переглянути всі ці відеопроєкти і поділитися своїми враженнями від них можна на офіційному сайті ліцею імені О. Масельського.

Приємно, що акція ліцеїстів не залишилася єдиною. В ці святкові дні свої привітання ветеранів з Днем Перемоги у вигляді фото- та відеопроєктів у соцмережах підготували вихованці та вихователі ДНЗ "Берізка" (завідуюча О.В. Гамоліна).

ЗВІТ ПРО ВОЛОНТЕРСЬКУ РОБОТУ ПРОТЯГОМ 2014-2021 РОКІВ

Вихованці гуртка географічного краєзнавства

“Барви Слобожанщини” Харківського ліцею №161 “Імпульс”

Керівник: Бутенко Олена Сергіївна

В Святому письмі сказано: "Стережіться, не творіть милостині вашої перед людьми для того, щоб вони бачили вас: інакше не буде вам нагороди від Отця вашого Небесного. Отже, коли твориш милостиню, не сурми перед собою, як роблять лицеміри в синагогах і на вулицях, щоб прославляли їх люди. Істинно кажу вам: вони вже мають нагороду свою. У тебе ж, як твориш милостиню, нехай ліва рука твоя не знає, що робить правиця твоя, щоб милостиня твоя була потаємною; і Отець твій, Який бачить таємне, воздасть тобі явно." (Мф 6:1-4)

Однак, волонтерство це благодійність іншого гатунку. То ж ми ставимо за мету поділитися алгоритмом дій, ідеями щодо організації діяльності. Оскільки маємо досвід такої роботи з 2014 року. Події тієї зими запам'яталися перш за все тим, що ми готували традиційне свято. В школі воно має кодову назву “Вечорниці”. Це був той самий момент, коли в місті ледь не утворилася ХНР. І визнавати себе українцем було вкрай небезпечно. Страшно було везти українські костюми з костюмерної. Але свято таки відбулося. А по його завершенні учні заспівали Гімн України. То ж традиція проведення щорічного фольклорного свята збереглася, також вона дозволила виявити тих, кому не байдужа доля України.

Наступна подія, яка передувала нашій благодійності- знімання кліпу “Війна і мир”.

В ньому діти виявили своє ставлення до подій на Донбасі. В фільмі створюється пластилінова картина. Це заклик до миру. Це прагнення європейського майбутнього.

Восени 2014 року, коли в армії не вистачало найнеобхіднішого ми зробили в школі акцію. На день Святого Миколая провели виставку різдвяних смаколиків. Роздрукували рецепти пряників “Миколайчиків”, повідомили про те, що приймаються також листівки, ялинкові прикраси, тощо. Перша партія пряників і листів була доставлена розвідникам

92 ОМБр. Нам допомогли волонтери. А саме Дмитро Салтовець. На згадку ми отримали прапор із підписами роти розвідки. Цей прапор займає почесне місце в нашому краєзнавчому куточку.

Виставки смаколиків стали для школи традиційними і відбувалися, щонайменше, двічі на рік. На Миколая і на Паску. Раз на рік ми проводили “Вечорниці”. Зазвичай на Різдво, або Масницю. Виставу показували для всієї школи з 1 по 11 клас. За вхідні квитки слугували смаколики і листи на фронт. Ми стали запрошувати на виставу не тільки волонтерів, але і воїнів. Тих, хто демобілізувався, хто відновлювався після поранення. У наших виставах почали з'являтися елементи української воєнної культури. Від козацьких пісень до двобою на

шаблях, мечях, тощо. Арсенал зброї розширювався. Від обушка (дерев'яної палиці за халявою чобіт, до гармати, яка є точною копією козацької. Гармату ми випробували в 2020 році після вистави. Разим із воїнами, один з яких, доречі артилерист, винесли гармату на подвір'я школи і вистрелили тричі на північний схід. Таким чином, наші вистави перестали біти просто розвагою старшокласників, они згуртували нас навколо славних українських традицій, зміцнили дух.

Ще один напрям нашого волонтерства з'явився після участі у фестивалі “Козацький шлях UA” у місті Черкаси. Як переможців фестивалю Крокове коло, нас запросили туди із номером Парубоцькі забави. Бій на шабляз, побулова живої вежі, тощо. То ж з фестивалю, окрім грамоти за 1 місце ми привезли 2 ідеї. Перша народилася в фоє фестивалю. Там стояв верстат для плетення маскувальних сіток. Дерев'яна рама, на яку натягнуто сітку, матеріал для плетення, майстрині, які заохочували і показували. Публіка і учасники фестивалю радо долучалися до цієї роботи.

Друга фдея народилася під час ночівлі в таборі “Дахнівська Січ”. Там був куліш, пісні до ранку, коні, гармати, схід сонця над Дніпром. І там були діти з Красногоровки, яким це все було байдуже. Вони рано пішли спати. Всі здивувалися. Думали їм не цікаво. Та вихователі пояснили, що вночі зазвичай обстріл. Для них ніч, в яку не стріляють- нагода виспатися.

Вони так різко відрізнялися від решти колективів, що лишилися надовго в наших споминах. Після повернення в Харків ми виготовили верстат для плетення. (дерев'яна рама 2 на 3 метри. Натягнули сітку. Запросили волонтерів (Людмилу та Сергія Данилович), які навчили старшокласників. Закипіла робота. За рік ми виготовляли від 3 до 5 сіток.

Старші навчали менших. Можливість поплести була у кожного, хто зайшов до кабінету Захисту України. А ще ми любили вже на плетену сітку чипляти стрічки із побажаннями воїнам від школярів.

А для Красногорівської музичної школи ми зібрали необхідне приладдя, яке дало їм можливість відкрити клас малювання. В той самий час, коли в Красногоровку доставили наш груз відбувся обстріл, було зруйновано приміщення дитячого садочка. Від адміністрації школи мистецтв ми отримали подяку.

Вивчивши багато народних патріотичних пісень, учні спробували надати їм сучасного звучання. Виникла група “Морська хвороба”, яка виступала на фестивалі “Тарас єднає нас”, біля пам'ятника Т.Г. Шавченку в Харкові, та у м. Черкаси, на фестивалі Козацький шлях UA”.

Доречі, девіз, з яким ми вперше виступили на фестивалі, став нині його девізом. “Серце коханій, життя Україні, честь нікому”. Фестиваль увінчався поїздкою в Холодний Яр. Де нам вдалося в компанії ветеранів ООС, де у тому числі були матроси з “Чни Капу” відсвяткувати день козацтва. Мудрість нашого народу, воля до перемоги, гостинність. Ми були там свої серед своїх.

Сподіваємося, що наш досвід надихне інших. Що Україна вистоїть. А українці відкриють Україну в своєму серці.

Слава Україні! Героям Слава!

ВУЛИЦЯ ГЕНЕРАЛА БОБКІНА

Волобуєв Артем, Добра Єлизавета, Кошара Владислав, Палієнко Владислав, Сінний Дмитро, учні 11 класу Гусарівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» Балаклійської районної ради Харківської області
Керівник: **Саблукова О.Г.**, вчитель географії

Дана робота висвітлює тему Другої Світової війни на території нашого села.

Ми живемо в мальовничому селі Гусарівка на Балаклійщині. Звикли до його краси, будинків, дороги, вулиць і ніколи не замислювалися: кому присвячені назви наших вулиць.

Вулиця Генерала Бобкіна. Хто цей генерал і чому його ім'ям названа наша вулиця. Звернулися до мережі інтернету і знайшли відомості про Леоніда Васильовича Бобкіна у

Вікіпедії. Але цього нам замало. Нас зацікавили події, в яких згадується ім'я генерала Бобкіна. «Харківський котел», «Харківська операція», «Барвінківсько-Лозівська наступальна операція» - це назви військових операцій Червоної Армії першої половини 1942 року у ході Другої Світової війни. У кожній із цих операцій брав участь Леонід Васильович Бобкін.

Леонід Васильович Бобкін народився в 1894 році. Був учасником Першої Світової війни. В 1917 році вступив до Червоної Гвардії. В Червоній Армії з 1918 року, воював у Громадянську війну. В 1919 році став командиром Окремого загону. З січня 1920 року служив в 57-му кавалерійському полку 14-го окремого Майкопського кавалерійського корпусу і в липні 1920 року став командиром полку. У по закінченню війни продовжував командувати цим полком. Закінчив Московську піхотну школу та курси командирів кавалерії в Ленінграді в 1925 році, де навчався разом з Г.К.Жуковим, К.К.Рокосовським, І.Х. Баграмяном, О.І. Єременком, П.Л. Романенком та іншими. По закінченню курсів був командиром армійської кавалерійської групи Київського Особого військового округу, потім потім був командиром корпусу.

Під час Другої Світової війни був командуючий військами 38-ї Армії Південно-Західного фронту, помічником командуючого військами Південно-Західного фронту по кавалерії, командуючим армійської групи військ цього фронту. Учасник Львівсько-Чернівецької, Київської оборонних операцій та трьох Харківських наступальних операцій.

Леонід Васильович був убитий німецьким солдатом в той момент, коли схилився над тілом загиблого дев'ятнадцятирічного сина Ігоря. Це було 25 травня 1942 року під час Харківської наступальної операції поблизу села Лозовенька Балаклійського району. До кінця війни вважався зниклим безвісти.

Похований разом з сином у братській могилі в с.Лозовенька Балаклійського району харківської області.

У 1942 році Харківських операцій було три: січнева, березнева і особлива – травнева.

Перша наступальна Харківська операція – Барвінково-Лозівська – проходила в січні 1942 року і потерпіла фіаско. Хоча фронт фашистських військ було прорвано, але звільнити Харків не вдалося. Внаслідок цієї операції радянськими військами був створений небезпечний (і для німців, і для них) Барвінківський плацдарм. Гирлом цього плацдарму були: на півночі – Балаклія, на півдні – Слов'янськ. Відстань між цими населеними пунктами, які були у руках німців, складала близько 75 км. Дуже небезпечна для радянських військ відстань з точки зору німецького танково-авіаційного потенціалу.

Друга наступальна Харківська операція – «маловідома» - проводилася в березні 1942 року. 6-та та 38-ма армії Південно-Західного фронту повинні були ліквідувати Чугуєво-Балаклійське угруповання ворога і взяти Харків. Завдання виконане не було. Вибити фашистів з Балаклії не вдалося. «Зашморг» Балаклія – Слов'янськ продовжував давити на горло радянських військ.

Третя Харківська наступальна операція почалася 12 травня 1942 року наступом двох ударних груп.

Згідно із задумом радянського командування, дії Південно-Західного фронту, що наступав у двох напрямках на Вовчанськ і Барвінків, з півночі повинні були підтримані військами Брянського фронту, які мали б оточити супротивника в районі Харкова, після чого на півдні разом із силами Південного фронту мав початися проривний наступ. Але попри півторамісячну підготовку до операції, оборонні та інженерні укріплення були створені лише на довжині 11 кілометрів зі 180-кілометрового фронту, бойові порядки дивізій не мали ешелонного і резервного підкріплення. Крім того, дії Південного фронту ніяк не узгоджувався з реальною ситуацією в центрі наступу, де Червоній армії вдалось просунутись на 20-35 кілометрів біля Барвінківського і на 18-25 км біля Вовчанська. 15 травня командування Південно-Західного напрямку повідомило Ставку, що операція розгортається успішно і створені необхідні умови для включення військ Брянського фронту. Однак ці прогнози виявилися передчасними — наступного дня темп наступу був втрачений, другі ешелони армій були введені із запізненням, а 17 травня, діючи згідно плану «Фрідерікус-І», Вермахт силами бронетанкових військ завдав удар з північного, від Балаклії, і південного, з району

Слов'янська, напрямків в тил наступаючим частинам Червоної Армії. Війська 6-ї і 9-ї армії виявилися не готовими до відбиття удару і почали відступати за Сіверський Донець.

В усіх наступальних операціях район Балаклії захищала 44-та піхотна дивізія 51-го армійського корпусу 6-ї німецької армії генерал-лейтенанта Ф.-В. Паулюса.

БЕЗСМЕРТНИЙ ПОДВИГ СОЛДАТА

Гайдаш Антон, учень 10 класу Комунального закладу
«Коротичанський ліцей» Пісочинської селищної ради
Керівник: **Погожих Г.О.**, вчитель історії

Стрімкий плин часу. Летять роки. Змінюються покоління. Гримлять над планетою грози, оживає, оновлюється вмита теплим дощем земля, наповнюється шелестом першого листя, радується птахам у небі...

Все це було, є і буде. А тією весною сорок п'ятого, люди, затамувавши подих, вперше, за нескінченно довгі роки, слухали тишу. Вона була незвичайна, дзвінка, оглушлива. Вона увібрала в себе німий крик мільйонів жертв, які залишив після себе фашизм. У ту весну прийшов на землю мир. Прийшов не сам по собі. У почорнілих від землі і пороху долонях, як трепетний, але незгасимий вогонь людського духу, приніс його людям простий солдат.

Майорить на веснянім травневім вітрі полум'я вічного вогню. Тривожить серця сивих ветеранів, синівською гордістю відлунює в юних душах. У пам'ять про подвиг народний зметнулися в небо монументи, застигли в граніті та бронзі ті, хто встав на захист миру.

У всі часи, у всіх народів війна асоціювалася з горем, сльозами, стражданнями. Друга світова війна постукала у двері майже кожного будинку, принесла горе матерям, що втратили синів, дружинам загиблих, дітям, яких залишила сиротами. Сотні людей пройшли випробування війною, витримали жахливі муки, але вистояли і перемогли.

Війна не оминула і наше селище Коротич. Майже кожен другий пішов воювати за свободу і незалежність своєї країни. Одним із солдатів Перемоги був Чалий Свиридон Прокопович. Він народився в 1905 році в селищі Коротич, хоча точна дата народження і невідома, проте, як вважають рідні, назвали його в честь Свиридона, який відзначається 25 грудня. Закінчив 7 класів церковноприходської школи. Працював в місті Харкові.

В 1925 році одружився з Міщенко Ольгою Дмитрівною. В цьому шлюбі мав двох дітей, дочку Олену та сина Владислава. Згодом Свиридон Прокопович зустрічає друге кохання й в 1936 році його дружиною стає Кисла Марія Трифонівна, яка народила чотирьох дівчаток: Зінаїда-1937 р., Валентина 1939 р., Лідія 1940 р.н та Марія 1941 р.н. Нажаль, найменші дівчатка померли під час війни.

Свиридон Прокопович пішов захищати Батьківщину 24 червня 1941 року. Спочатку їх частина базувалася в Харкові, потім під містом Старобельськ Донецької області. За мужність та відвагу Свиридону Прокоповичу було присвоєно звання лейтенанта.

В травні 1942 року в одному з боїв був тяжко поранений і (помилково) додому було відправлено похоронку.

Через деякий час Свиридон Прокопович написав додому листа, в якому йшлося, що незважаючи на тяжке поранення, він знову в строю і буде захищати рідну землю до останнього.

Останнього листа рідні отримали у вересні 1943 року. Свиридон писав: « Ми форсуємо Дніпро. Уся велика ріка червона від крові». Саме під час цієї операції командира взводу 60 армії, де саме служив Чалий С.П., було вбито, і командування на себе взяв Свиридон. Він перший форсував Дніпро, і саме під його командуванням було знищено 8 кулеметних дзотів, спалено склад із боєприпасами, убито 100 німецьких окупантів. У цьому нелегкому бою Свиридон був тяжко поранений у спину. Нагороджений орденом Червоного Прапора. Але нагорода не була вручена герою. 13 жовтня 1943 року Чалий Свиридон Прокопович помер у шпиталі від ран. Похований у селищі Жукині Вишгородського району Київської області в братській могилі. Ім'я Чалого Свиридона Прокоповича викарбуване на стелі загиблим коротичанам у рідному селищі.

Проте, що Свиридон Прокопович був нагороджений орденом Червоного Прапора та похований в селищі Жукин, родина дізналась лише в 2003 році завдяки інтернет сайту «Подвиг»

Війна в нашій пам'яті спливає найстрашнішим сумним спогадом. Але забути ті дні, як і подвиги солдат ніколи не вдасться. Чим далі в історію відходять роки Другої світової війни, тим краще осягається подвиг народу, його мужність і сила.

МИ ВІЧНО БУДЕМО ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО

Геронок Юрій, учень 8-А класу

Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 42

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Сидоренко Ж.М.**, вчитель української мови та літератури

Дана робота – бажання учня розповісти про своїх діда й прадіда по татовій лінії, якими дуже пишається і вважає їх справжніми героями.

Геронок Петро Григорович (1921 - 1976), пройшов усю Другу світову війну. Коли війна почалася, йому було всього 20 років.

Свою службу в Червоній армії він почав Фінською кампанією 01 лютого 1939 року. Другу світову зустрів у Червоній армії 1 квітня 1943 року в складі військово-повітряних сил у якості льотчика-винищувача. Але перший раз відзначився в бою не в повітрі, а на суші. Перебуваючи на передовій Лінії фронту виконував обов'язки помічника командира взводу. Проявив виняткову мужність і відвагу. 9 вересня 1943 року в складі 67-ї окремої штрафної роти 8-ї гвардійської армії йому було поставлено завдання увірватися в траншею противника, закидати гранатами і захопити полоненого. Відчуваючи особисту відповідальність і важливість завдання, Петро Григорович сам підняв бійців в атаку, і вони закидали противника гранатами в траншеї. А мій прадід увірвався в бліндаж, захопив двох полонених солдатів, станковий кулемет, 5 гвинтівок.

Крім того, під час цієї операції взвод, яким він керував, знищив до двадцяти німецьких солдатів і офіцерів. Завдання виконав повністю, за що був представлений до урядової нагороди - медаль «За відвагу».

Упродовж військової служби прадід учня брав участь у звільненні Варшави і взятті Берліна, за що також був представлений до нагороди орденом «Червоного прапора». За роки війни він також здійснював вильоти на багатьох гвинтових винищувачах, а також вперше на реактивному літаку МіГ-15. За час війни збив у повітрі чималу кількість ворожих літаків.

Геронок Валерій Петрович (1947 - 2010), який став героєм уже в мирний начебто час – він був ліквідатором наслідків на ЧАЕС.

Ця аварія стала техногенної та гуманітарною катастрофою 20-го століття. У результаті вибуху на ЧАЕС радіоактивні викиди досягли висоти півтора кілометра. Для ліквідації наслідків були мобілізовані значні людські ресурси, більше 600 тис. Чоловіки брали участь в ліквідації наслідків аварії. Серед них був і дідусь - Геронок Валерій Петрович - підполковник, військовий будівельник, ліквідатор аварії на ЧАЕС з 28.06.1986 - 07.12.1986.

Перебуваючи в Іванківському районі - 30-ти кілометровій зоні, він писав, що ніхто навіть уявити собі не може, яка страшна катастрофа сталася в Україні.

Вертолітники сфотографували дах реактора, а на землі зробили її макет в натуральну величину.

Військові будівельники відпрацьовували на землі свої дії, щоб потім, перебуваючи на даху реактора, вони могли зробити те, що від них вимагається, за 55 секунд: повернутися назад, не впасти чи не зачепитися за що-небудь, тому що тільки такий відрізок часу був допустимим для кожного з них. А дідусь Юрка простояв на даху реактора аж 11 хвилин, поки весь особовий склад ввіреного йому загону виконував доручене завдання. І ніхто не вважав цей вчинок героїчним, бо так було ТРЕБА.

За період військової служби з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС Геронок Валерій Петрович був представлений до урядової нагороди - медалі «За бойові заслуги».

Скажімо «Спасибі!» кожному, хто рятував наші життя. Спасибі, що не здавалися, не опускали рук, вірили в перемогу. Ми повинні цінувати наше життя, мирне небо над головою, чисте повітря, яким ми дихаємо, адже за це боролися наші діди і прадіди.

У минулому році ми відзначали 75-річчя Великої Перемоги у Другій світовій війні, у квітні 2021 року – 35-річчя з моменту аварії на ЧАЕС.

Давно це було...

Вічна пам'ять загиним у війні і під час ліквідації наслідків на ЧАЕС та низький уклін тим, хто вижив! Скільки б не минуло років, ми завжди будемо пам'ятати імена наших дідів і прадідів.

ВАРТОВІ ІСТОРІЇ БАРВІНКІВЩИНИ

Гурток «Історичне краєзнавство» Барвінківського ліцею №1

Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області

Керівник: **Троян Юрій Васильович**, учитель історії

Тема даного дослідження: «Вартові історії Барвінківщини».

Метою роботи є комплексне дослідження подій, пов'язаних з Другою світовою війною на території Барвінківщини, та створення туристичного маршруту.

Обрана тема є актуальною. По-перше, Барвінківщина стала ареною жорстоких боїв у період Другої світової війни. По-друге, на території Барвінківщини сталася Харківська трагедія 1942 року – одна з найбільших битв Другої світової війни, яка довгий час замовчувалася. По-третє, необхідність об'єктивного вивчення подій Другої світової війни.

Автори ставлять перед собою такі завдання:

– вивчення героїчних і трагічних подій Другої світової війни на території Барвінківщини з позиції об'єктивності та історичної правди;

– поглиблення знань учнівської молоді з історії свого краю;

– удосконалення пошукової, фондової, експозиційної, просвітницької роботи музею Барвінківського ліцею № 1 та його філій.

Матеріал може бути використаний:

– на уроках історії України, Всесвітньої історії, Харківщинознавства, у викладанні факультативного курсу з історії рідного краю;

– під час оформлення в музеї ліцею №1 виставки «Барвінківщина в роки Другої світової війни»

– популяризації знань серед населення.

Барвінківщина була ареною жорстоких боїв у період Другої світової війни. Фронт шість разів прокочувався по місту. Барвінкове 23 жовтня 1941 року було здане радянськими військами без бою. 24 жовтня до Барвінкового увійшов ворог. Почалася перша тримісячна фашистська окупація.

Стабілізація фронту породила в радянського керівництва ідею переходу у великомасштабний наступ на всьому фронті від Балтики до Чорного моря, що привело до трагічних наслідків. У переліку проведених операцій фігурує Лозівсько-Барвінківська наступальна операція. 23 січня частини Червоної армії визволили Барвінкове від окупантів.

Травень 1942 року приніс одну з найбільших військових катастроф Другої світової війни. Ці події довгий час замовчувалися. 16 травня Барвінкове було глибокою тиловою базою 9 армії. 17 травня місто атаковане сильним вогнем противника. Трагедія травня 1942 року, обійдена увагою тогочасних журналістів, міцно осіла в людській пам'яті. Вислів «Не було б Барвінківського виступу – не було б Сталінградської битви» став крилатим.

...1943 рік був багатим на події. Здобувши доленосну перемогу під Сталінградом, Червона армія погнала ворога на захід. У цей час відбулися найзапекліші бої за Барвінкове.

Бої за Донбас почалися 29 січня наступом 6-ї армії під командуванням Ф. Харитонова. 5 лютого були взяті Ізюм та Балаклія. Того ж дня війська 35-ї гвардійської стрілецької дивізії, перерізавши дорогу Ізюм – Слов'янськ, підійшли до Барвінкового з півночі. Вранці 6 лютого після короткого, але запеклого бою вони оволоділи містом. Фашисти швидко

відступали на схід, південь і захід. Місто вдруге було визволене від окупантів. Але не в останнє.

19 лютого почався контрнаступ фашистів. Зранку 26 числа противник перейшов у вирішальну атаку по всьому фронту, а наступного дня радянське командування віддало наказ військам відійти за Донець, щоб уникнути розгрому. 28 лютого до Барвінкового знову вступив ворог...

У серпні у зв'язку з успішним наступом військ Воронежського та Степового фронтів на Харків було відновлено атакуючі дії і на Донбаському напрямку.

2 вересня фашисти, зазнавши великих втрат і не в силі більше утримувати фронт в районі Барвінкового, почали спішний вивід своїх військ з Донбасу. 8 вересня до переслідування підключилися і підрозділи 8-ї гвардійської армії. Надвечір 9 вересня частини 39-ї і 82-ї гвардійських стрілецьких дивізій спільно з 31-ю танковою бригадою, 1890-м окремим самохідним танковим полком і 517-м окремим танковим батальйоном підійшли до міста зі сходу і півночі. В першій половині дня 10 вересня місто було звільнене від фашистських окупантів – назавжди.

Бої за Барвінкове і Барвінківщину, німецька окупація принесли незчисленні лиха.

У чотирьох братських похованнях Барвінкового знаходиться прах 3060 радянських воїнів. З усіх похованих відомі імена 375 бійців і командирів, тобто сім з восьми нам невідомі.

Автобусний екскурсійний маршрут
по Барвінківщині для здобувачів освіти «Вартові історії Барвінківщини»
Довжина маршруту – приблизно 120 км.

Виїзд із Барвінкового (центральна площа, Пам'яник загиблим барвінківцям у роки Другої світової війни). Вступне слово екскурсовода.

Зупинка 1. Пам'ятний знак «Танк».

Розповідь екскурсовода про події війни 1941-1945 років на Барвінківщині і про пам'ятний знак визволителям.

Рух по автошляху Барвінкове – Велика Комишуваха. Розповідь екскурсовода.

Зупинка 2. Пам'ятний знак на перехресті доріг Лозова – Ізюм та Барвінкове – В. Комишуваха. Розповідь екскурсовода.

Рух до с. Грушуваха. Зупинка 3 в Грушувасі біля перехрестя доріг Лозова – Балаклія. Розповідь екскурсовода.

Рух маршрутом Грушуваха – Петрівське. Зупинка 4 на місці Петрівської фортеці. Українська лінія.

Рух маршрутом Петрівське – Бузова балка. Розповідь про події 23 – 26 травня 1942 р. на території Петрівського і Барвінківського районів.

Зупинка 5: Бузова балка. Розповідь про події в Бузовій балці.

Рух до Тамбовської фортеці. Зупинка 6. Розповідь про Тамбовську фортецю.

Рух через с. Дмитрівку до с. Мечебилового. Розповідь екскурсовода про село і церкву.

Рух маршрутом Мечебилове – Велика Андріївка – Данилівка – Барвінкове. Розповідь екскурсовода.

В ІМ'Я ПЕРЕМОГИ ...

Даценко Ілля, учень 10-А класу комунального закладу «Первомайський ліцей №6
Первомайської міської ради Харківської області»

Керівник: **Іваненко К. В.**, вчитель історії

Друга світова війна – це найбільша за своїми проявами і наслідками трагедія в історії людства, що завдала страждань і горя кожній родині, нації, країні, крізь які вона пройшла, забравши людські життя, роз'єднавши сім'ї, зруйнувавши їх домівки і усталений побут. Актуальність даної проблематики полягає в тому, що велика кількість сучасних дослідників в своїх роботах намагаються висвітлити питання участі українського народу в ході Другої

світової війни у першу чергу, як спільний героїзм воїнів та переможні битви. Але це лише один бік війни.

Інший значно страшніший – це особистий внесок кожного українця у велику перемогу та їх відчайдушні вчинки. Протягом 40 років після закінчення війни мешканці Первомайського району Харківської області не знали про вчинений подвиг та смерть воїна-снайпера Миколи Єгоровича Лаптева. Лише в 1989 році в ході Всесоюзної пошукової експедиції в документах Міністерства оборони СРСР було відновлено історію подвигу бійця 899-го Берлінського полку 248-ї Одеської стрілецької дивізії, який ціною власного життя боровся за свою Батьківщину.

Незважаючи на успіхи у дослідженні проблеми, проте все ж її вивчення далеко не завершено. Переважна більшість сучасних робіт присвячена лише окремим питанням, низка аспектів зазначеної проблематики взагалі залишаються нерозкритими.

Отже, у науковому дослідженні ми дійшли до таких висновків, що Україна перебувала в епіцентрі гігантської битви між Німеччиною та Радянським Союзом, від першого дня війни і до останнього, які були ознаменовані подвигами відомих, а ще частіше, невідомих героїв на фронті, у тилу, на окупованій ворогом території. Саме героїзм та самопожертва кожного учасника війни є прикладом дієвого патріотизму.

Відповідно до науково-дослідницьких завдань нами було проаналізовано історіографію та джерельну базу дослідження, визначено теоретичні та методологічні засади роботи, обґрунтовано актуальність, вивчено та розкрито питання внеску українського народу у перемогу над нацизмом в Другій світовій війні.

Також досліджено життєвий та бойовий шлях Лаптева Миколи Єгоровича, а саме встановлено життєві обставини в яких Микола Єгорович опинився на початку Другої світової війни та в період окупації рідного краю нацистськими військами. Охарактеризовано особисті причини та привід вступу героя до лав Червоної армії в вересні 1943 року. Досліджено його бойовий шлях від призову 22 вересня 1943 року в 5 роту 2 батальйону 248 стрілецької дивізії 899 стрілецького полку і до загибелі 14 квітня 1945 року. Визначено на основі архівних документів умови отримання медалі «За відвагу!» під час бою 26 лютого 1945 року.

З'ясовано в чому полягає безсмертний подвиг даної людини. Лаптев Микола Єгорович, мешканець села Крюкове Первомайського району Харківської області 14 квітня 1945 року під час ведення Червоною армією військової операції в районі річки Одер здійснив вчинок гідний звання Героя Радянського Союзу. А саме, перед 5 ротою 248 стрілецької дивізії було поставлено завдання провести розвідку боєм з метою виявлення вогневих засобів противника. На даному плацдармі в ніч на 14 квітня 1945 року гітлерівськими військовими були встановлені кулемети, про які радянським військовим не було відомо. В ході розвідки бійці опинилися під кулеметним вогнем, тоді оцінивши ситуацію та вже кількість загиблих, комсорг Лаптев Микола Єгорович ринувся через дротові загорождення і своїм тілом закрив амбразуру. В результаті даного героїчного вчинку розвідка переросла у вдалий бій Червоної армії.

Результати наукового дослідження дають право стверджувати, що швидкий плин подій на фронті у квітні 1945 року, об'єднання дивізії з полком та початок Берлінської операції стали головними причинами чому подвиг Лаптева Миколи Єгоровича не був відмічений відповідною нагородою.

Кажуть, що війну ми виграли за допомогою репресій і загороджувальних загонів, які стояли з кулеметами позаду лінії фронту. Так, з пісні слова не викинеш ... Були й штрафбати, і розстріли, і заградзагони, і багато іншого. Але не будь масового героїзму, патріотизму, самопожертви, непохитного мужності і готовності всі зазнати заради перемоги мільйонів бійців і робітників - ніякі суворі заходи не допомогли б. Відлунали залпи Другої світової війни. Але ніколи не згасне пам'ять про подвиг нашого народу, про його мужність і благородство, патріотизм і жертвність. 14 квітня 1945 року, Лаптев Микола Єгорович, наш земляк, ціною власного життя здійснив героїчний подвиг, адже він своєю смертю уособлює перемоги українського народу над нацизмом в ході Другої світової війни.

Отже, вивчення й аналіз життєвого і бойового шляху Лаптева Миколи Єгоровича дають підстави для висновку про те, що його особистий внесок у перемогу є безцінним і формуючим фактором у боротьбі українського народу над нацистськими загарбниками.

Даний зібраний матеріал може бути використаний для вивчення історії рідного краю. Напрацьовані матеріали представлені в експозиції шкільного музею Первомайського ліцею №6 «Друга світова війна на території рідного краю», де постійно проводяться екскурсії та урочисті заходи присвячені вшанування подвигів ветеранів.

ПАМ'ЯТЬ ВІЙНИ

Завада Вероніка, учениця 10 класу Новомажарівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Зачепилівської селищної ради

Керівник: **Овчаренко Тетяна Семенівна**, ст. учитель, учитель історії.

Робота присвячена огляду експозицій шкільного історико-краєзнавчого музею Новомажарівської ЗОШ I-III ступенів Зачепилівської селищної ради.

Зал «Пам'ять»

Друга світова війна. Болем і плачем ввірвалася вона в оселі мажарян.

22 червня 1941 року дізналися мажаряни про початок війни. Необстріляні, відірвані від родин, домашнього затишку, курними дорогами йшли наші прадіди захищати свою землю.

Про героїчний опір ворогові свідчать нагороди - Зірка Героя Радянського Союзу захисникам неба Зачепилівщини. В числі тих, кого ми сьогодні згадуємо: комісар 44 авіаескадрілі комісар Васільєв, льотчики: Коцеба, Локтіонов, Лебедев. Саме завдяки їхній мужності і героїзму були порятовані життя тих, хто переправлявся понтонною переправою через р. Оріль. Мужні соколи не давали ворогові знищити переправу.

7 жовтня нацисти окупували Зачепилівку, встановивши режим кривавого терору. За час окупації вони знищили все, що піддавалося руйнуванню: знищили всі колгоспні будівлі, спалили школу, лікарню; пограбували і спалили

села Бердянку, Лиманівку, Пекельне, забрали весь хліб і худобу. У шкільному історико-краєзнавчому музеї Новомажарівської ЗОШ I-III ступенів зберігаються спогади про ці події жительки с. Бердянка, дитини війни Верещак Г.П. та уродженки с. Лиманівка Кривень Л.П.

Знуцання окупантів над людьми не піддається опису. Тільки в Зачепилівці гітлерівці кинули до в'язниці 86 жителів села, 149 чол. було розстріляно. За допомогу партизанам фашисти закатували і розстріляли 79 чол. с. Рунівщина. На примусові роботи до Німеччини відправили 1570 чол, в їх числі 151 житель Новомажарівської сільської ради. Їхні світлини розміщені в музейній експозиції присвяченій «остарбайтерам».

Одна з експозицій музею містить розповідь про партизанський загін «Квітка», який був сформований в районі з перших днів війни. Командиром загону було призначено голову сільської ради Коркіша, а комісаром вчителя Амеліна. Після прийняття клятви загін перебазувався в Ізюмські ліси. За завданням Кегичівського партизанського загону № 6 під командуванням Баклагіна партизани нищили фашистів, збирали інформацію про дислокацію і переміщення ворожих сил. Відвідувачі музею мають змогу побачити копію клятви партизанів загону, яку ті давали в клубі с. Старе Мажарове у вересні 1941 р.

Під час виконання завдання на території Зачепилівського району поблизу с. Залініне і Миколаївка загін потрапив у засідку. Жменьці партизанів із 12 чол. протистояло 320 фашистів. Більшість партизанів загинула. Доля тих, хто потрапив у застінки красноградського гестапо залишилася невідомою. Фашисти жорстоко розправлялися із зачепилівцями, кого запідозрили у допомозі партизанам.

Показово, на площі, було страчено Михайла Ковтуненка, на грудях якого прикріпили напис «Партизан». На страту зігнали всіх жителів Зачепилівки. Перед самою шибеницею поставили матір і його маленького брата Григорія.

Важко говорити про таке, але ми мусимо знати про ціну, яку платили українці за перемогу над ворогом.

Не дивлячись на такі звірства, жителі Зачепилівщини знаходили в собі сили для людяності і порядності.

Яскравим прикладом таких дій є вчинок Івана Андрійовича Жернокльова і його дружини Пелагеї Іванівни. Фельдшер і вчителька із сусіднього с. Семенівка. Дізнавшись, що в рівчаку за селом, після кровопролитних боїв залишилося 18 тяжкопоранених червоноармійців, вони вночі перенесли їх до сільської лікарні і ризикуючи життям доглядали. Згодом до цих 18 додалося ще 9 воїнів. Гітлерівцям лікар сказав, що то хворі на тиф. Із 27 чоловік в живих залишилися 26.

Поряд із дорослими, взяли зброю до рук і діти. Світлина Шури Колодочки, який перед початком війни закінчив 6-й кл.. В музейній експозиції розміщено текст листа комісара полку Ніколаєва від 19 грудня 1943 р. в якому він розповідає про юного героя.

19 вересня 1943 р. було звільнено територію Зачепилівського району. Війська гнали ворога із своєї землі. До лав Червоної армії мобілізували юнаків, яким у 1943 р. виповнилося по 17-18 р. Їх називали «сірожакетниками».

Назвавши зрадниками, через те, що були під окупацією, їх без підготовки, навіть не переодягнених у військову форму, вже через три дні кинули в бій за Дніпро. Більше тисячі наших земляків знайшли свій спочинок в с. Пушкарівка, серед них і наші односельчани.

Тисячі жителів району зі зброєю в руках відстоювали свободу і незалежність своєї Вітчизни. Близько 4 тис. полягли смертю хоробрих, 937 нагороджені орденами і медалями. А п'ятьом відважним присвоєно високе звання Героя. Серед них: Нечипоренко, Коваленко, Сипало, Кизима, і випускник нашої школи – льотчик Бурмака.

18 братських могил знаходяться у селах Зачепилівського району, нагадуючи про події Другої світової війни і тих, хто в далекому 1945 р. приніс на нашу землю довгоочікувану Перемогу.

Кожне наступне покоління з вдячністю зберігатиме пам'ять про події війни в історії нашого краю.

ДИТИНСТВО ЗА КОЛЮЧИМ ДРОТОМ

Іванченко Дарина, учениця 9 – Б класу Люботинської загальноосвітньої школи

I – III ступенів № 4 Люботинської міської ради Харківської області.

Керівник: **Іванченко Олена Анатоліївна**, вчитель історії та правознавства вищої кваліфікаційної категорії.

11 квітня, у Міжнародний день звільнення в'язнів фашистських концтаборів, увесь світ з боєм згадує надлюдську жорстокість, якої зазнали полонені у роки Другої світової війни. Цього дня Україна разом із усім світом низько вклоняється людям, що пройшли через фашистське пекло. Усього на території Німеччини та окупованих нею країн діяло понад 14 тисяч концтаборів. За зізнаннями самих есесівців, в'язень, тривалість життя якого в таборі складала менше року, приносив нацистам майже півтори тисячі рейхсмарок чистого прибутку. За роки війни через табори смерті пройшли 18 мільйонів чоловік, з них 5 мільйонів – громадяни колишнього Радянського Союзу.

Уродженка Білорусі Анна Данилова потрапила до концтабору «Аушвіц», коли їй було три роки. Відтоді вона ніколи не бачила своїх рідних, а коли її взяла на виховання українська родина, і взагалі загубила слід власної біографії. Упродовж десятиліть жінка жила з відчуттям, що питань у її житті більше, ніж відповідей. Адже витатуйований номер на руці, страшні спогади і підірване здоров'я зовсім не в'язалися з розповідями батьків. Лише у 1990-х роках Анна Данилова дізналася, де і коли народилася, хто її біологічні батьки і як опинилася на «фабриці смерті» у нацистському таборі смерті «Аушвіц» поблизу польського Освенцима. Свою історію вона розповіла Радіо Свобода.

«А сама я – уродженка Білорусі, села Новка Городоцького району Вітебської області. З самого дитинства перед очима у мене стояв величезний сосновий бір. Я пам'ятаю, як лежала на ліжку і раптом у вікні побачила двох німців у сіро-зеленій формі з автоматами, а

біля стінки стояла маленька жінка у хустинці і плакала. Як я потім дізналася, це була моя біологічна мама», - розповіла Анна.

Вітебський край – край партизанів, вони дуже дошкуляли німцям. І тому вони проводили каральні операції – гнали населення в «Освенцим» (нацистський табір смерті «Аушвіц» поблизу польського міста Освенцима – ред.), а села спалювали.

«І ще один спогад того періоду – туманний ранок, кінь із возом, на який скидають речі, а мене садять зверху. Потім знову – велетенські сосни і величезне червоне сонце, яке сідає. Потім будівля, люди покотом – вітебський вокзал. Ми чекали на відправлення потягу «в Освенцим» (в «Аушвіц» – ред.)...»

«Везли нас довго, було дуже жарко, це був, як я потім дізналася, серпень, приблизно десяти числа. І що дивовижно: коли наш потяг прибув, того ж дня на тому ж вокзалі була ще одна бранка «Аушвіцу» Анастасія Василівна Гулей. У нас навіть близькі номери, які наколювали на руках. Я потрапила в найстрашніший концтабір на той час – «Освенцим» (нацистський табір смерті «Аушвіц» поблизу польського міста Освенцима – ред.), який називали «фабрикою смерті». За умовами тримання це був найжорстокіший концтабір. Мені було трохи більше від трьох років. Я мало що пам'ятаю, але мій організм запам'ятав його на все життя.

Жінкам і дівчатам таврували п'ятизначні номери, а чоловікам і хлопчикам – шестизначні. Я пам'ятаю, як ховалася за квітчасті спідниці жінок. Як потім вичитала, це був одяг білоруських селянок. Пам'ятаю, як мені кололи номер – було так боляче, я закричала і в мене все зникло перед очима. Мені присвоїли номер 61529. Цей номер потім я вивела, але він у мене у мозку затаврувався.

Пам'ятаю триповерхові бараки. Я жила на третьому поверсі, разом зі мною були маленькі хлопчик і дівчинка. Спали ми чи то на сні, чи то на соломі. Діти хворіли і помирали, бо ніякої меддопомоги не отримували. Я дуже кашляла, тому що ми були роздягнені, і не пам'ятаю, щоб було взуття на всіх, щоб були панчохи, шкарпетки чи якась нижня білизна. Ходили в лахміттях, теплих речей не було. Нічим нас не годували, окрім як бурдою. Хліб був невідомо з чого.

Над нами у концтаборі проводили медичні дослідження – спеціально заражали, а потім вчилися лікувати. Мені прищепили трахому (хронічне інфекційне захворювання очей – ред.) – постійно гноїлися очі, подушка була вся в патьоках гною.

Пам'ятаю колючий дріт, вівчарок, фашистів з автоматами, вежі, крематорій...

Ми виїжджали з «Освенциму» («Аушвіцу» – ред.) хворі, виснажені, голодні. Втішала лише розмова серед старших дітей про те, що це вже перемога, що наші війська дійшли до Берліна і що наші муки закінчилися.

Хоча дорослі знали, що, за документами, я з Білорусі, але, як мені пояснили, найслабших дітей везли в Україну. У потязі я захворіла скарлатиною. У Київ нас привезли 10 травня. Пам'ятаю, як з потяга мене виносили на руках.

Я потрапила спочатку в лікарню, а потім в 13-й дитячий будинок. Ми всі запитували: коли за нами прийдуть? Одного разу, я побачила вже немолодих людей, обом за 50 років – чоловік в сірому костюмі і жінка в темній сукні, гордовита така. Аристократка! Я маму потім так і називала. Я дивлюся на чоловіка, а у нього губи починають смикатися і він ніби схлипує. Вони мене і забрали..

У дитбудинку писали, що я народилася 1940 року, але помилилися на рік, з'ясувалося, що - 1939-го. І у жовтні 1947-го вони мене взяли.

Я колись подумала: як же мені пощастило в житті, що мене забрали такі люди, та ще й в такі умови потрапила: коли і любили, і піклувалися, і лікували. Дали можливості мені: я і школу закінчила добре, і в інститут вступила.

Але щасливою я себе не вважаю. Щастя було лише тоді, коли мене забрали з голодного післявоєнного дитбудинку в родину. Це було щастя. Тато рано помер, в 1964 році. Мені довелося закінчувати інститут заочно, бо працювала. «Щастя» взагалі поняття відносне. Звісно, все життя я просякнута цією темою «Освенциму». І моментами – чи то приснитися, чи то просто думаю, що моє життя могло б скластися зовсім інакше, якби не

концтабір, якби я мала здоров'я. Я все життя була ніби з підрубаним коренем. Це трагедія, яку не забудеш ніколи. Розбуди мене вночі, і я назву - 61529.

Ми віддаємо данину скорботної пам'яті мільйонам мучеників, для яких нацистські концтабори стали дорогою в небуття. Ми вшановуємо тих, хто, витримавши найстрашніші випробування, зумів вижити і перемогти.

ГЕРОЇ - ЗЕМЛЯКИ

Катречко Анар, учень 7 класу

Василенківської загальноосвітньої школи I-II ступенів

Шевченківської селищної ради Харківської області

Керівник: **Кирилко М.Ф.**, вчителька математики

Друга світова війна, страшна війна минулого століття. Все більше років віддаляє нас від тих жахливих подій війни, яка зненацька увірвалася у мирне буття людей, принесла неймовірні страждання та чисельні випробування. Час спливає досить швидко: йдуть у вічність ті, хто бачив цю страшну війну, визволяв міста і села від нацистської чуми, відбудовував країну та підіймав її з руїн. Воїни-переможці проявили велич духу і чудеса героїзму, стійкості і мужності. Вони вистояли і перемогли!

У кожного фронтовика була своя дорога до великої Перемоги. Я хочу розповісти про односельчанина Штиха Григорія Пилиповича, одного з 575 чоловік з села Василенкове, що пішли на війну.

Григорій Пилипович Штих народився у 1924 році в селі Василенкове Печенізького (нині Шевченківського) району в селянській сім'ї. Хлопець у 1942 році закінчив чотири класи місцевої школи, а далі освоювати знання не дозволила війна.

Василенкове майже вісім місяців перебувало на лінії радянсько-німецького фронту. Наприкінці червня 1942 року його захопили гітлерівці. Отож Григорій Пилипович став свідком великої кількості трагічних подій воєнного лихоліття. Тому і не дивно, що відразу ж після звільнення нашого краю від окупантів він пішов захищати рідну землю. Рядовий Григорій Штих перебував у 849-у стрілецькому полку 303-ї стрілецької дивізії, яка займала оборону вздовж берегів Сіверського Дінця від Чугуєва до Вовчанська.

Наступ радянських військ на Харків розпочався 3 серпня. А вже 11 серпня кілька радянських армій підійшли до околиць Харкова з півночі і сходу. Серед тих бойових частин, які наступали зі сходу була і 303-я стрілецька дивізія. Німці відчайдушно оборонялися, кожен пройдений кілометр радянським підрозділам діставався ціною великих людських втрат. Тут, під Харковом, у важкому бою за звільнення міста кулеметник Григорій Штих отримав поранення, втратив багато крові. Опритомнів уже в пересувному госпіталі, який розміщався в Кам'яній Ярузі. Там лікарі та медсестри надали першу медичну допомогу і завантажили в потяг, який вирушив у глибокий тил. Від'їхати далеко не вдалося: на станції Прокопівка Куп'янського району німецькі літаки піддали потяг потужному бомбардуванню. Григорія Пилиповича врятував земляк з Юрченкового. Він зумів віднести василенчанина подалі від залізниці. Далі госпіталь та довгі вісім місяців лікування.

На фронт Григорій Пилипович повернувся лише на початку весни 1944 року. При цьому він знову потрапив до 303-ї стрілецької дивізії 2-го Українського фронту, але був призначений санітаром евакогоспіталю № 2710, який підпорядковувався командуванню 845-го стрілецького полку. Мешканець Василенкового доглядав за пораненими, допомагав їх переносити та транспортувати, носив воду для лікарів та пацієнтів, тощо. Госпіталь, як правило, розміщався у тилу передових підрозділів, але нерідко і його бійці вступали у безпосередні бої з ворогом. Зокрема, на околиці молдавського села Грасень на початку травня 1944 року рядовий Григорій Штих став учасником атаки на ворожі позиції. При цьому наш земляк першим увірвався в траншею противника, де з особистою зброєю знищив двох німецьких кулеметників. Тим самим було створено сприятливі умови для визволення населеного пункту від окупантів. За мужність та ініціативу Григорія Пилиповича представили до медалі «За відвагу».

На завершальному етапі протистояння з ворогом рядовий Григорій Штих та його однополчани пройшли переможною ходою через Румунію, Угорщину та Австрію. Після війни наш земляк ще два роки служив у одному з армійських підрозділів у місті Балта Одеської області. Уже там його відзначили медаллю «За перемогу над Німеччиною».

У 1947 році Григорій Пилипович повернувся до рідного села, став працювати трактористом. Незважаючи на інвалідність, він багато років трудився на різних роботах, у тому числі теслярем та фуражиром на Василенківському птахокомплексі.

Життєвий шлях ветерана війни і праці скінчився у 2005 році.

Кожного року 9 травня біля Братської могили в нашому селі людно і багато квітів. Всі жителі села приходять, щоб вшанувати пам'ять загиблим воїнам та покласти квіти біля підніжжя монумента. Ще донедавна це було місце зустрічі ветеранів-односельчан. На жаль вже жодного ветерана не залишилось в нашому селі. Наш обов'язок – зберегти пам'ять про героїв-земляків.

ПАМ'ЯТАЮ! ПИШАЮСЬ!

Качанов Ілля, учень 3-А класу Комунального закладу
«Великобурлуцький ліцей Великобурлуцької селищної ради»
Керівник: **Качанова Ю.Ю.**, учитель хімії та біології

Дана робота про гордість нашої родини, мою прабабусю, Скидан (Василенко) Ганну Кирилівну, 1923 року народження – учасника бойових дій Другої світової війни.

У 1943 році вона була призвана в армію. Зарахована до складу 153 гвардійського полку. Як засвідчує довідка № 57398, червоноармієць Г.К.Василенко на військовій службі знаходилась з 10 червня 1943 року. Їй довелося бути помічником радиста.

Після мобілізації вона пройшла навчання у школі радистів, що розташовувалася біля населеного пункту Великі Луки у Псковській області (біля самого фронту). Тривалий час наступу на цій ділянці фронту не було, аж до кінця зими 1944 року.

10 березня 1944 року фронт рушив. В першому ж бою, біжучи з гвинтівкою за радистом, що ніс рацію на плечах, Ганна Кирилівна почула вибух і відразу ж відчула біль у коліні. Потім 6 місяців госпіталю і надважке лікування та одужання.

Прабабуся говорила: «Ось така моя війна - один той бій, та біль на все життя».

Відголосок війни - осколок в тілі, лишився до кінця її життя і нагадував про страшні роки війни. Від бабусі дізнались багато фронтових історій і споминів про її бойових подруг, про важкі випробування, де жінки були на рівні з чоловіками.

Один той бій, але не меншає його значення.

Моя прабабуся Ганна Кирилівна сильна, вона зважилась на важку дорогу, зробила свій крок до Перемоги. І не марним був той крок!

У сімейному архіві зберігаються всі воєнні документи, фото та нагороди моєї прабабусі: орден Вітчизняної війни, медаль «За перемогу над Німеччиною», ювілейні медалі.

Щорічно в травневі дні всією сім'єю несемо квіти на могилу нашої прабабусі. Ми завжди будемо пам'ятати про подвиги фронтовиків і дякувати їм за мир!

ІВАН ДМИТРОВИЧ МЕРЗЛЯК – ГЕРОЙ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ
Китаєв Микита, учень 9 класу Осинівської гімназії Куп'янської міської ради
Керівники: **Бойко В. М., Лебединська В.Л.**

Мета моєї роботи – дослідити життєвий та бойовий шлях Героя Радянського Союзу старшого лейтенанта Івана Дмитровича Мерзляка в роки Другої світової війни, який похований в селі Петрівка(нині с. Осиново) Куп'янського району Харківської області.

Мерзляк Іван Дмитрович – командир 322-го танкового батальйону 115-ї танкової бригади 6-ї армії Південно-Західного фронту, лейтенант. Він народився 17 січня 1915 року в селі Новомихайлівка Чернігівського району Запорізької області в родині робітника.

Коли почалася Друга світова війна, Іван Дмитрович вступає в ряди Армії в 1941 році. Він був направлений на навчання до Харківського танкового училища, яке було евакуйоване

в місто Ташкент. У 1942 році успішно закінчує його та отримує призначення в танкову бригаду.

Бойовий шлях молодший лейтенант Мерзляк розпочав у червні 1942 року на посаді командира танкового взводу 115-ї окремої танкової бригади Брянського фронту.

На початку лютого 322-й батальйон лейтенанта Мерзляка в складі 6-ї армії Південно-Західного фронту підійшов до Куп'янська, щоб допомогти звільнити його. Тут знаходився великий залізничний вузол, через який ішли значні потоки військ і техніки. Чимало споруд гітлерівці перетворили на довгодіючі вогневі точки. Уранці 2 лютого 1943 року батальйон Івана Дмитровича, йдучи попереду колони й подаючи приклад іншим екіпажам, по льоду вивів підрозділ на правий берег Оскола, забезпечив прорив оборони ворога і вдалий початок звільнення Куп'янська. Потім – участь у тяжких боях на території Кегичівського та Барвінківського районів. Батальйон лейтенанта Мерзляка отримав наказ прикрити відхід військ 6-ї армії за Сіверський Донець. Із цим завдання танкісти успішно впоралися. Біля села Вітровка Балаклійського району батальйон цілий день відбивався від переважаючих сил противника. Уміло маневруючи, лейтенант Іван Мерзляк особисто знищив 3 самохідних гармати і понад 100 гітлерівців, але сам потрапив під вогонь фашистських танків. Виводячи батальйон із оточення, він, щоб краще вказувати напрям атаки своїм танкам, відкрив люк і був поранений. Звітки його доставили в село Петрівка Куп'янського району Харківської області, передали до польового госпіталю. Доглядала за пораненим громадянка Сулима З. Г. Поранення було тяжке, не сумісне з життям. Серце лейтенанта Мерзляка перестало битися. Він віддав своє життя за Батьківщину. Поховано його в селі Петрівка, на могилі встановлено пам'ятник.

Усього за час боїв з противником за визволення України лейтенант Мерзляк особисто знищив понад 40 танків, понад 50 гармат, 30 дзотів, близько 200 кулеметних точок і понад 1000 солдатів і офіцерів противника, захопивши в полон понад 400 осіб.

За проявлений героїзм під час визволення України в лютому-березні 1943 рокукомандир танкового батальйону лейтенант Іван Дмитрович Мерзляк нагороджений другим орденом Червоної Зірки. Указом Президії Верховної Ради удостоєний звання Героя Радянського Союзу посмертно.

На честь визволителя Івана Мерзляка названа вулиця в селі Осиново.

25 жовтня 1967 року в місті Маріуполь Донецької області був встановлений пам'ятник загиблим робітникам заводу «Азовсталь» (скульптор В.Д. Ботяй, архітектор Ю.І. Ленков), на якому викарбовано надпис: «Герои Советского Союза майор Жердев Н.П., старший лейтенант Мерзляк И.Д.».

Не забули про свого земляка і робітники першого механічного цеху заводу «Азовсталь», на якому свого часу працював токарем Іван Мерзляк. Тут трудилася бригада імені І.Д. Мерзляка, яка свято береже пам'ять героя. Неодноразово 9 травня приїздили представники заводу «Азовсталь» м. Маріуполь до пам'ятника в с. Петрівка, щоб вшанувати хвилиною мовчання Івана Дмитровича.

Сподіваюся, що моє дослідження допоможе активізувати інтерес молоді до історії рідного краю.

Я висвітлив реальний подвиг воїна, який віддав своє життя заради щасливого майбутнього нашої України.

ХТО ВИ, ІВАН ПИЛИПОВИЧ ВЛАСОВ?

Кишковарова Софія, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство»

Лозівського БДЮТ Лозівської міської ради Харківської області на базі Комунального закладу «Панютинський ліцей» Лозівської міської ради Харківської області

Керівники: **Кривко Ю.Б.**, вчитель історії, **Риженко О.С.**,

вчитель історії, керівник гуртка

В селищі Панютине міста Лозова на будинку, де раніше була школа, висить меморіальна табличка, яка сповіщає, що в цій школі навчався Іван Пилипович Власов,

повперед СРСР в Данії, який був закатований в німецькому концтаборі. Одна з центральних вулиць селища носить ім'я цієї людини.

Є один цікавий момент: ця людина перебувала на дипломатичній службі, начебто ніякого «видатного подвигу» не здійснила, але ще за радянських часів її вшановували на рівні з Героями Радянського Союзу. Чому?

На вході до будинку колишнього міністерства закордонних справ СРСР є меморіальна дошка з іменами загиблих під час Другої світової війни дипломатів, і серед них є І. П. Власов. Так хто ж ви, Іван Пилипович Власов? Який подвиг здійснили?

Народився Іван Пилипович 24 вересня 1904 року в селі Шолухово Лівенського району Орловської області (Росія). Очевидно, родина Власова жила небагато, і батько вирішив змінити селянську працю на професію залізничника. Так родина Власових стала жити в Панютиному. Саме тут і пройшло дитинство майбутнього дипломата. З 1913 по 1919 рік він навчався в місцевій школі. Потім працював столяром на Панютинському ВРЗ, був передовиком виробництва, активистом, очолював заводську комсомольську організацію.

Іван Власов виявляв велику жагу до знань, багато читав, встигав працювати і в закладах лікнепу, брати участь у заводській самодіяльності. У 1925 році його приймають до ВКП(б), і він починає навчання у Харківському інституті народної освіти (ХНУ імені В.Н. Каразіна) на юридичному факультеті. У 1930 році Іван Пилипович отримав диплом економіста та юриста-міжнародника, а далі його доля тісно пов'язана з Народним Комісаріатом закордонних справ СРСР.

У 1931 році починається активна та неспокійна служба дипломата Власова. Цього року кілька місяців він був консулом в Литві. З 1931 по 1933 рік служив аташе в посольстві СРСР у Чехословаччині. Саме в цей час на противагу ворожим відносинам між Радянським Союзом та Польщею починається зближення СРСР з Чехословаччиною та Литвою, який через ці країни намагався вести розвідувальну та підривну діяльність проти Польщі. У дипломатичних колах навіть були ідеї створення проти Польщі союзу прибалтійських країн (Литва, Латвія, Естонія) під назвою Балтійська Антанта. Ймовірно, у цьому напрямку працював і аташе Власов.

Повернувшись у 1933 році до Москви, Іван Пилипович у видавництві політичної літератури видає книжку-огляд про Чехословаччину під псевдонімом Янош Мораван, що також може свідчити, що Власов міг бути професійним розвідником, який має не афішувати своє ім'я та результати роботи.

З 1933 по 1936 рік Іван Власов працював у центральному апараті НКЗС СРСР. У цей час в Німеччині до влади приходить Адольф Гітлер, в Європі знову запахло порохом нової світової війни. Першою мішенню Гітлера стає Австрія, і в цей час, з 1936 по 1938 роки в радянському посольстві у Відні служить аташе Власов. У 1938 році кілька місяців він займає посаду генерального консула у вільному місті Данциг (теперішній Гданськ у Польщі). Начебто, що тут дивного? Але саме в цей час Данциг стає новим приводом для розв'язання Гітлером нової агресії, тепер проти Польщі. За спогадами нацистського розвідника абверу О. Райле, який в 30-і роки був керівником кримінальної поліції Данцигу, це місто було гніздом шпигунства в Східній Європі завдяки своєму міжнародному статусу. Звідти відкривалася дорога і до Польщі, і до Німеччини. За даними Райле, особливі успіхи тут мали розвідники-дипломати СРСР, Франції, Польщі та Німеччини.. І саме в гарячий на дипломатичному фронті рік радянський розвідувальний центр очолював Іван Власов.

З 1938 по 22 червня 1941 року Іван Пилипович був спочатку радником повпреда, а потім повноважним представником СРСР в Данії. Супроводжуючи радянських туристів, він об'їхав усю країну, очевидно вів фотозйомку потрібних СРСР об'єктів.

Зберігся у відкритому доступі документ, лист повпреда СРСР в Данії Власова наркому закордонних справ СРСР В. Молотову від 21 червня 1939 року.

Якщо проаналізувати цей документ, можна зробити ряд висновків. По-перше, Власов через свої джерела інформації орієнтується в політичному і суспільному житті Данії, знає про всі події у вищому ешелоні датської політики, у нього є там свої інформатори (фраза у документі «мне передавали»). По-друге, Власов отримує інформацію і з відкритих джерел,

вивчаючи місцеву пресу, зокрема газету «Політикен». По- третє, він у курсі всіх контактів нацистського керівництва Німеччини з керівництвом Данії. Окрім цього, Власов не тільки передає інформацію в Москву, а й аналізує її, робить висновки і прогнози, дає поради Молотову. Зокрема, Власов був прихильником зближення СРСР, Англії і Франції у 1939 році.

З початком війни Іван Пилипович проситься на фронт. Де і в якості кого він був на Фронті невідомо. То він згадується як командир Червоної армії, то як комісар. В некролозі Власова значиться тільки фраза, що в полон він потрапив «за незалежних від нього обставин». Далі він опинився в таборі для військовополонених в Східній Пруссії Протскен. За спогадами майора Говора, який був у таборі з Власовим, німці дізналися, хто він такий, і намагалися його завербувати. Коли, не зважаючи на тиск, Власов відмовився, його жорстоко допитували. За даними майора Говора, який утік з табору у 1943 році, він був насмерть забитий палицями німецькими карними злочинцями. Похований він, очевидно, у братській могилі в'язнів табору. Про це дізналися завдяки роботі шкільного пошукового загону, МЗС СРСР і владі польського міста Протскуп, на території якого знаходився табір.

Посмертно у 1943 році за свою роботу Іван Пилипович Власов, дипломат і розвідник, був посмертно нагороджений орденом Бойового Червоного Прапора.

Часто роботу розвідника не видно, вона залишається засекреченою десятиліттями, але добута ними інформація за своїм значенням часто дорівнює діям дивізій і армій на фронті. Ось таким бійцем «невидимого фронту» з нацизмом, скоріше за все, і був Іван Пилипович Власов.

А ПАМ'ЯТЬ ЖИВА...

Куйко Ангеліна, учениця 10 класу Новомажарівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Зачепилівської селищної ради

Керівник: Овчаренко Тетяна Семенівна, старший учитель, учитель історії.

Пам'ять...

Вона нетлінна і вічна. Вона дивиться на нас із старих фронтових фотографій, з тих речей, які зберігаються в краєзнавчому музеї нашої Новомажарівської загальноосвітньої школи I-III ст.. і не дає змарніти жодній героїчній сторінці історії, які пов'язані з долями людей с. Нове Мажарове.

Шкільний музей – це книга пам'яті мажарян: бо зібрані в ньому документи і предмети зберігають пам'ять минулого, передають її як естафету нашим нащадкам, підтримують та розвивають зв'язок – нитку часу й поколінь, яка єднає нас з минулим.

Беззаперечний факт, що воїни-українці, громадяни України, з честю виконали свій військовий обов'язок перед рідними й близькими у роки Другої світової війни, зробили вагомий внесок у звільнення європейських народів, які потрапили до нацистського рабства. З 9 284 199 нагород, одержаних до 1 листопада 1947 р. представниками 133 народів та національностей СРСР, українці отримали 1 710 766 орденів та медалей. Звання Героя Радянського Союзу отримали 2 069 уродженців України.

Серед 113 двічі Героїв Радянського Союзу є імена 32 синів України, а в числі тричі Героїв – наш славний земляк - Іван Микитович Кожедуб.

Звання Героя Радянського Союзу удостоєні і наші земляки - уродженці Зачепилівської громади: Бурмака, Нечипоренко, Кизима, Коваленко, Сипало.

Вже не одне десятиліття минуло відтоді, як завершилася найкровопролитніша в історії людства війна, вогонь якої зачепив своїм смертоносним крилом майже всю земну кулю. Десятки мільйонів кращих представників багатьох народів і народностей ціною неймовірних зусиль захистили цивілізацію і прийдешні покоління від геноциду, не дали повернути колесо історії до часів рабства та інквізиторських жахів середньовіччя.

5166 добровольців відправила на мобілізаційні пункти Зачепилівщина, із них 520 чоловік - жителі Новомажарівської сільської Ради. Для 3872 жителів району війна не

закінчилась і досі, бо не повернулися вони додому, а стали обелісками і прокляттям на шляху ворога, в їх числі і 137 жителів с. Нове Мажарове і Старе Мажарове.

Самотньо стоїть на околиці с. Старе Мажарове братська могила, в якій знайшли свій спочинок 89 воїнів, полеглих в боях за визволення сіл Нове і Старе Мажарове, Пекельне Зачепилівського району. На постаменті відлито постаті двох солдат, що покладають вінок на могилу полеглих.

На пам'ятній плиті викарбувано імена відомих солдат: Петров М.О. Страшнов М.М. Гречанюк П.Ф. Бугайов П.Г. Воронов А, Лебедев М, Бобров М.К, Тяпкін І.Ф. Коканов В.О. Замоледінов Н, Гончаров В.К, Сетраков М, Воробйов і 76 невідомих солдат. Щороку, у вересні і травні, до неї приходять сільські трударі, щоб вклонитися пам'яті полеглих, згадати імена своїх рідних, що не повернулися з війни. Школярі старанно доглядають братську могилу.

Житель с. Старе Мажарове Фуга Семен Андрійович розповідає: „Сучасна братська могила в с. Старе Мажарове була створена в 1944 році. В 1941 році, коли наші війська відступали, було вбито 33 солдата. Німці не заперечували проти того, щоб їх поховати. Тож зібралися мажаряни і звезли тіла полеглих в одну могилу. Поховали їх на горі за лісосмугою. Та не судилося їм там спочивати. Восени 1943 р, коли прийшли наші війська, могилу довелося розкопати, щоб дістати зброю (кулемет, 10 гвинтівок). Її віддали тим, хто поповнював ряди Червоної армії, бо видавали їм по 1 гвинтівці на 3-5 чоловік.

В 1944 р., після визволення села, вирішили перенести могилу, щоб була на центральній садибі села, а не в степу. Для цього зібрали хлопців 1927-1928 р. н. та відправили розкопувати могилу і діставати останки солдатів. У ящики складали останки й возили коровами до місця сучасного поховання. Могили копати не довелося, нею став окопчик, котрий під час боїв за визволення, слугував нашим за спостережний пункт. В нім і перепоховали полеглих, збудувавши цегляний надгробок із зірочкою. Коли закінчилася війна, то дізнавшись про Перемогу люди поспішали до братської могили, щоб провести мітинг. Всі дуже раділи, плакали і сміялися.

Через кілька років, голова сільради Кибкало Андрій „вибив” пам'ятник, поставили його перед братською могилою. Але люди почали говорити, що негоже класти квіти на пусте місце, адже заховання було за пам'ятником. Прийняли рішення звести братські могили, що знаходилися на території однієї сільської ради й перепоховати перед пам'ятником. Таким чином в братській могилі с. Старе Мажарове поховані солдати з навколишніх сіл(89 чол).”

У музейних архівах школи зберігаються листи рідних полеглих в боях за визволення наших сіл. Із них ми дізналися, що Микола Петров дописавши собі рік, закінчив командирську школу. Сам родом із Іванівської області, на нашій землі він прийняв перший і останній бій з ворогом. У Гречанюка Павла Филімоновича в Таганрозі залишилися сиротами троє дітей. Не дочекалася з війни кохана дівчина і Миколи Страшнова із Сочі. Віднайдуть батьківську могилу діти Федора Сетракова і разом з дітьми приїдуть із Краснодарського краю вклонитися подвигу батька і діда. А в 2008 році пролунає телефонний дзвінок від сестри Коканова Василя Олексійовича, щоб дізнатися про місце поховання брата. Прийде до могили свого діда і онук Гончарова Володимира Кіндратовича, якого доля занесе в наші краї.

Мовчки дивляться з портретів учасники бойових дій найстрашнішої із воєн, яку пережило людство. Мовчки? Ні! Вони говорять. Говорять із сторінок альбомів і експозицій, які зберігають розповіді захисників Батьківщини, записані пошуковцями під час зустрічей з ними.

ДРОБИЦЬКИЙ ЯР: МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ

Ландик Мирослава, учениця 7 класу Комунального закладу

«Улянівський ліцей», вихованка Комунального закладу

«Богодухівський центр дитячої та юнацької творчості»

Богодухівської міської ради Харківської області.

Керівники: **Астапова Я.В.**, керівник гуртків та **Соловійова О.О.**,

Методист КЗ «Богодухівський ЦДЮТ»

Теорію поняття «місця пам'яті» розробив відомий сучасний французький історик П'єр Нора. Він вважає, що ці місця допомагають подолати розриви між історією і справжньою пам'яттю, повертають відчуття зв'язку з минулим і, тим самим, допомагають подолати віддаленість минулого і сьогодення.

Найбільш значущими місцями пам'яті єврейської громади Харківщини є Хоральна синагога, Дробицький яр і Музей Голокосту.

Харківське єврейство завжди мало великий вплив на різні сфери життя міста, й було помітною складовою його генофонду, активним чинником формування суттєвих рис міста.

Сьогодні сприйняття Голокосту в Україні та у світі в цілому пов'язане з цивілізаційною орієнтацією та ідентифікацією суспільства.

Темі вивчення трагічної історії Голокосту присвячені роботи багатьох науковців. Серед них харківські вчені – професор Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор філософських наук Вікторія Суковата, кандидат історичних наук, доцент Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут») Артем Харченко, кандидат історичних наук, директор Центру дослідження міжетнічних відносин Східної Європи Юрій Радченко.

В Україні сьогодні відомі 248 місць масового убивства євреїв: Бабин яр у Києві, Яновський табір у Львові, Дробицький яр поблизу Харкова, Жандармська балка у Дніпропетровську, табори Бердичева, Житомира, Хорола, Радомишля, Умані...

У Дробицькому яру в січні 1942 було вбито за різними підрахунками до 15 тис. євреїв. Точної кількості загиблих дотепер невідомо.

Унікальність Комунального підприємства «Меморіальний парк «Дробицький Яр» полягає в тому, що він є не тільки пам'ятним знаком на місці трагедії, а є ще й потужним просвітницьким та інформаційним проектом.

Виховання учнівської молоді в дусі толерантності, неприйняття ксенофобії, дискримінації й расизму відбувається на Меморіалі через екскурсії, вивчення живих історій трагедії.

Історія створення Меморіалу налічує кілька десятиліть. Через 13 років після визволення Харкова, у Дробицькому яру було встановлено перший пам'ятний знак. Потім була кропітка робота громадських організацій, які збирали листи від родичів загиблих і створювали картотеку Голокосту.

30 вересня 1992 на місці бараків станкозаводу Харківським обласним комітетом «Дробицький Яр» була споруджена Стіна Скорботи.

У 1994 році відбулося освячення будівництва Меморіалу, що через нестачу коштів, з перервами, тривало майже 10 років

Отже, простеживши особливості місця пам'яті «Дробицький яр» у Харкові, можна стверджувати, що це трагічне місце ніколи не зникне з пам'яті.

Меморіал «Дробицький яр» є місцем виховання у молоді почуття поваги до історії своєї країни, місцем правдивого вивчення подій Другої світової війни, наслідком чого має стати неможливе повторення трагедій такого масштабу.

ІСТОРІЯ ПРО СОЛДАТА

Лісовий Нікіта, Марченко Петро, члени ДО «Дружба», учні 10-Б класу

Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 156

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Савельєва О.В.**, педагог-організатор

Дана робота – встановлення імені загиблих воїнів, що поховані в братських могилах українських міст і сіл та налагодження зв'язків з їх родинами. Робота представлена у форматі відеофільму.

Ця історія розпочалась декілька років тому, а точніше в 1943 році, коли радянські війська визволяли місто Харків.

За офіційними даними при визволенні нашого міста загинуло близько 300 тисяч військових. Про місця бойових дій, місця поховання солдат нам говорять обеліски, які злітають у небо. Ми вшановуємо пам'ять героїв, ми приносимо до підніжжя пам'ятників квіти, ми бачимо довгезелісні списки загиблих солдат і всі ці прізвища поєднуються у єдиний образ – образ воїна-визволителя.

І раптом, житель нашого мікрорайону, Іванов Борис Олександрович, майор у відставці, отримав неочікуваний лист від доньки рядового Дороніна Олексія Степановича із міста Качканар Свердловської області. В листі було прохання знайти місце захоронення її батька, який загинув у 1943 році в районі Північного посту під час визволення міста Харкова.

І ми розпочали пошук. Розпитували старожилів про Північний пост, але ніхто нічого не знав. Ми шукали його ім'я на стелах пам'ятників всього Харківського району, але не знаходили. У військкоматі Ленінського району нам підказали, що Північний пост - це район Холодної Гори, район Залютіно.

Пройшовши складний шлях пошуку, ми знайшли захоронення Дороніна Олексія Степановича - це Братська могила на території 8 міського кладовища.

Протягом декількох років ви ведемо дружнє листування з Тамарою Олексіївною, донькою рядового Дороніна О.С.

З листів ми знаємо, що Доронін Олексій Степанович народився в Вологодській області в 1907 році. В сім'ї було семеро дітей, які рано залишилися без батька та матері. З раннього віку Олексій Степанович ходив на невеличких річних пароплавах. Спочатку матросам, згодом лоцманом. Під час весняного розливу проводив пароплави по всім Північним річкам: Північна Двіна, Печора, Вологда.

З перших днів війни Олексій Степанович пішов на фронт. Він з боями пройшов важкий шлях рядового від Москви до Харкова. Героїчно бився на висоті маршала І.С.Конєва і був смертельно поранений у районі Холодної гори.

У Вологодській області в Олексія Степановича залишилася сім'я: дружина та двоє маленьких донечок.

«Ми, доньки батька, вирости, вивчилися. Піднімала нас мама одна», - пише Тамара Олексіївна.

Діти вирости, закінчили медичне училище, працювали, мають власні родини, дітей, онуків.

Діти та онуки Олексія Степановича живуть у Качканарі, Менчегорську Мурманської області, Скатеринбурзі.

Учні нашої школи щороку відвідують Братську могилу, доглядають за нею, а рідним Дороніна Олексія Степановича передали освячену землю з місця захоронення їх батька.

Про те, що учні нашої школи знайшли місце захоронення батька-фронтовика сім'ї Дороніних, була розповідь в районній газеті м.Качканар.

Це історія одного із сотень тисяч героїв, які визволяли наше місто, та похованих в братських могилах. Одна скалічена доля...А скільки таких історій?

Пам'ятати – значить жити!

Ніхто не забутий, ніщо не забуте!

АКТ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ, ЙОГО МІСЦЕ ТА ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Ляшенко Ярослав, учень 11 класу Куп'янського навчально-виховного комплексу № 2 Куп'янської міської ради Харківської області.

Керівник: **Закопайло О. В.**, вчитель історії

«Актом 30 червня 1941 р. український нарід заманіфестував перед цілим світом і перед історією, що він бажає сам керувати своїм життям і що він готов боронити своє право на вільне життя у своїй власній, самостійній державі перед імперіялістичними зазіханнями кожного ворога і за кожних умов» П. Мірчук

Актуальність. Боротьба ОУН/УПА у 1940-50-х роках проти Червоної армії та радянської окупаційної влади, внаслідок радянської пропаганди, сприяла формуванню негативного для росіян та частини українців іміджу «оунівців», «упівців», «бандерівців» як агресивних націоналістів або поплічників німецького нацизму.

Ні для кого не є секретом, що з появою німецьких військ на території України після початку війни Німеччини з СРСР українські визвольні організації, що плекали надію на здобуття державної Незалежності України, у той чи інший спосіб співпрацювали певний час з німецькими громадськими чи військовими органами. Та скоро з'ясувалося, що німецька влада виявилась не кращою за радянську.

В газеті «Українське слово» у статті «Ганебний злочин проти України» було зазначено: «Заява Гітлера, що націонал-соціалісти — це «солдати німецького народу, а не захисники бідних пригноблених народів», а також заява Розенберга, в якій стверджується, що Німеччина хоче перш за все скористатися цими народами, свідчать про те, що німці і не думали про створення незалежної Української держави чи про такі абстрактні рішення, як самовизначення народів. Таким чином, Німеччина думала про українську територію, про українське вугілля й залізо, про український хліб, вона думала про Україну як про німецьку колонію, населену підданими, народом прислужників, який має працювати на народ «панів» (за висловом Гітлера), а не як про незалежну національну державу, що має свій керуючий клас, свої власні культурні кола і свій уряд.

Однак хоча цей мерзенний злочин коштуватиме Україні море крові і сліз, надії Німеччини ніколи не будуть виправдані. Українська нація житиме супереч диявольським планам Гітлера і Сталіна».

30 червня 1941 року, з балкону будинку товариства «Просвіта» у Львові, було проголошено Акт відновлення Української Держави та піднято національний прапор, засвідчивши усьому світові і, зокрема, Німеччині, що український народ є законним господарем на своїй землі і буде її боронити власними грудьми перед кожним, хто намагатиметься потоптати волю України.

На ультиматум Гітлера — відкликати Акт проголошення Української Держави — провідники ОУН відповіли відмовою за що потрапили до концтабору Заксенгаузен.

Проголошення відновлення української державності Актом 30 червня 1941 р. мало історичне значення. По-перше, це змусило нацистів ще на початку окупації частково виявити свої справжні колонізаційні плани щодо окупованих земель на Сході, що розвіяло у значній частини українських політиків ілюзії про визвольну місію гітлерівських армій. По-друге, проголошення, а потім відважне відстоювання незалежницької декларації дало ОУН морально-політичну перевагу для того, аби очолити національний рух опору. Наукова новизна. Актом 30 червня ще на початку війни було задекларовано бажання активної частини українського народу перетворити свою Батьківщину на суб'єкт міжнародної політики, а не лише на «мовчазне» поле бою чужих армій, створивши незалежну, від СРСР та Німеччини, Українську державу.

МОБІЛІЗАЦІЯ 1943 РОКУ В БАРВІНКОВОМУ В ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Малаканова Анастасія, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство»

Барвінківського будинку творчості дітей та юнацтва Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області

Керівник: **Малаканова Тетяна Вікторівна**, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» Барвінківського будинку творчості дітей та юнацтва Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області

Робота «Мобілізація 1943 року в Барвінковому в загальноукраїнському контексті» є дослідженням короткого, але насиченого драматичними подіями періоду в історії нашого краю. Тому що вони стали лакмусовим папірцем, проявивши тенденції ходу воєнних подій не лише на Барвінківщині.

Робота складається зі вступу, трьох розділів головної частини її висновків. У вступі розкриваються мета роботи, її актуальність, зачіпається тема подібних досліджень.

Головна частина відкривається розділом « Гойдалки війни і нюанси мобілізації» , в якому стисло аналізується хід воєнних дій 1941-1943 років на Барвінківщині; робиться наголос на тому, що війна прокотилася краєм три рази (шість проходів військ), що позначилося на усіх сферах життя, в тому числі і мобілізації. Це виводить події в широкому плані на Слобожанщині в особливий ряд. В розділі аналізуються мобілізації 1941 і 1942 років, втрати радянської армії і доля мільйонів полонених та чоловіків призовного віку, що опинилися на окупованій ворогом території.

Ключовий розділ «Мобілізація вересня-жовтня 1943 року» повністю присвячений аналізу документів Барвінківського РВК цього періоду, а також морально-політичній обстановці щодо тих мобілізованих, яких назвали «чорною піхотою». Ці здебільшого невинні люди були поголівно записані у «зрадників вітчизни» і відряджені у бій здебільшого беззбройними і неекіпованими. Як результат, майже ніхто з них не повернувся додому. Мобілізація того часу перевершила показники 1941 року. Так, за період з 14.09. по 3.10. (всього півмісяця) було призвано 1324 чоловіки.

Третій розділ «Про втрати» аналізує кількість і структуру втрат. Найбільші втрати понесла Барвінківська земля саме в осінні і зимові місяці 1943 року, і вони є прямим наслідком зневажливого, нехлюйського ставлення керівництва країни до власного народу, що проявилися чи не в найбільшій мірі мобілізаціями осені 1943-го. У розділі наголошується, що цифри втрат не є точними і встановити істину неможливо.

Висновки підводять до думки, що війна є злочином, в результаті якого не лише гинуть воїни і мирні люди, а й формуються стійкі ганебні кліше, одним з яких є міф про «хохла зрадника», виплеканий російською проагандлю.

Базовим документом, на який спирається робота є мобілізаційні списки Барвінківського РВК 1943 року. Крім того, використані матеріали Книги Пам'яті України (том 3 Харківська область).

СТОРІНКИ МУЖНОСТІ Й ВІДВАГИ

Мірошніченко Олександр, учень 8А класу Дворічанського ліцею

Дворічанської селищної ради Куп'янського району Харківської області

Керівник: **Бабай Людмила Василівна**, методист КЗ «Дворічанський Центр дитячої та юнацької творчості», спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

Самовіддано боролися на фронтах Другої світової війни дворічани. Своїми подвигами вони вносили вагомий внесок до наближення перемоги. На жаль, не повернулося з поля бою 3790 жителів району. Серед багатьох відзначених орденами та медалями три герої Радянського Союзу: відважний артилерист з села Токарівка О.Ф. Ковальов (1913-1988 р.р.), льотчик-розвідник з селища Дворічна В.К. Лялін (1920-1989 р.р.) і полковник М.П. Тітов (1908-1989 р.р.).

Славну сторінку в літопис героїчного захисту Батьківщини вписали наші земляки. Тільки за період з 23 червня по 31 грудня 1941 року було призвано в Червону Армію 5742 місцевих жителі. У перші тижні війни на фронт пішло більше 100 молодих хліборобів, випускників середніх шкіл. Більш 3000 жителів, в основному жінки і підлітки, зводили оборонні укріплення.

До цього часу відкриваються все нові сторінки подій тих років.

Відважно боровся на фронтах Другої світової війни земляк, житель села Обухівка, Василь Григорович Плахотін. До недавнього часу доля цієї людини була невідома. Тільки восени 1983 року з газет стало відомо про підводний човен Щ-204, членом екіпажу якого був Василь Григорович.

В червні 1983 року болгарські рибалки виявили біля своїх берегів у Чорному морі підводний човен, що затонув. Водолази Червонопрапорного Чорноморського флоту визначили, що човен, який лежав на глибині 32 метри, є Щ-204.

В перший свій бойовий похід підводний човен вийшов 25 червня 1941 року. Діяв він біля берегів Болгарії. Кожний такий рейс – складна, смертельно-небезпечна операція, а «Щука» здійснила їх багато. Останній раз вона вийшла з Туапсе 22 листопада 1941 року й не повернулась в назначений час. До недавнього часу залишались невідомими обставини героїчної загибелі екіпажу човна. В останньому поході взяли участь 42 члени екіпажу. Одним із них був старшина другого батальйону, командир відділу, В.Г. Плахотін.

В архівах Дворічанського військкомату тривалий час зберігався пожевклий від часу лист під номером 173, який в народі називали просто «похоронка». Він повідомляв: «Ваш син, старшина другого батальйону Плахотін В.Г. в боях за соціалістичну Вітчизну, вірний присязі, проявив героїзм і мужність, загинув під час виконання бойового завдання командування в грудні 1942 року. Похований в морі. Командир частини контр-адмірал Чурсін».

Братською могилою героям став бойовий корабель...

Прошло більш ніж 40 років до того часу, коли над цією могилою на мирних хвилях Чорного моря, біля берегів Болгарії, загойдався пам'ятник-буй. Пропливаючи повз нього, кораблі салютують сигналами, вшановуючи пам'ять тих, хто віддав життя за свободу народів у боротьбі з фашизмом. Розкрита ще одна невідома сторінка війни, сторінка трагічна і героїчна, сторінка мужності та відваги. Таких прикладів багато.

Більше 30 років тому наша районна газета «Колгоспний ранок» за 9 травня 1990 року надрукувала статтю П. Фролова, заслуженого вчителя Литовської РСР, керівника музею, вчителя історії. Стаття називалася «Танкіст з Крамарського». В ній розповідалось про нашого земляка, сержанта-танкіста Павла Терентійовича Орлова, який народився в 1915 році в с. Крамарське (тепер Ново-Єгорівка) Дворічанського району. Воював він у складі 32-ї танкової бригади. Наш земляк був механіком-шофером. Пройшов славний бойовий шлях, був нагороджений орденом Червоної Зірки.

Надвечір 7 червня 1944 року його машина була під Вільнюсом. Воїн готувався до бою за визволення столиці Литви, який повинен був розпочатися наступного ранку. П'ять днів йшли бої за місто. Спочатку танк Орлова воював на вулицях, потім бійці вивели з бою свою машину і продовжував бити ворога на внутрішній кільцевій дорозі. Весь екіпаж отримав вдячність від Головного Командування.

А потім Павло Терентійович брав участь в тяжких боях за визволення від фашистів таких литовських населених пунктів, як Вевіс, Каунас. Незабаром лінія фронту завмерла, здійснювалась підготовка до наступу наших військ. І він почався 5 жовтня 1944 року. Саме тоді танки були введені в бій для розвитку успіху...

Якось група слідопитів середньої школи №37 міста Вільнюс була в поході біля села Дервоненой Шауменського району. Вийшли до зупинки під назвою «Танк». Багато чого школярі дізналися від місцевих жителів. А ще більше – з архівних документів.

Поряд з зупинкою стояв пам'ятник воїнам-танкістам. На п'єдесталі – башта танка. Воїни, що загинули, також поховані тут. Серед них і наш земляк П.Т. Орлов. В поданні про його нагородження розповідається, що того дня екіпаж танка знищив одну самохідну артилерійську установку і багато гітлерівців. Але, то був останній бій, весь екіпаж загинув. Наказом командуючого колишньої 5-ї Гвардійської танкової армії старшого сержанта П.Т. Орлова нагороджено орденом Слави третього ступеня (посмертно).

Цікаво, чи стоїть пам'ятник героям-танкістам на тому місці сьогодні?

А не призвані до армії, жителі Дворічанського району всім, чим могли, допомагали фронту: сумлінно працювали на полях та фермах, брали участь у будівництві оборонних споруд, виготовляли теплий одяг для воїнів діючої армії. В 1943 році колгоспні пасічники з села Вільшана О.Д. Власенко, Т.З. Безсмертний, Г.М. Козирев внесли в фонд оборони 300 тисяч карбованців. На ці кошти був збудований бойовий літак. Комсомольцями району було зібрано 67 тисяч карбованців на будівництво бойового літака «Комсомолец Дворічної». Колгоспниця-вдова з села Мальцівка Мальцева Ф.Н. внесла в фонд оборони облигації 3% займу на суму 50 тисяч карбованців.

Газета «Соціалістична перемога» за 17 січня 1942 року в статті від імені лейтенанта Ващенко, політпрацівника Рибалко та бійців Тамасанова і Аганяна писала, що вони передають червоноармійське «Дякую» працівникам Дворічанського району за теплий новорічний привіт та щедрі святкові подарунки. «Приймаючи подарунки, - писали фронтовики, - ми бачимо в них вашу відданість і любов до Радянської Вітчизни і реальну допомогу Червоній Армії. Запевняємо вас, що виконаємо з честю ваші вимоги, які ви ставите перед нами в своїх листах, що прийшли разом з подарунками, жоден гад не втече з нашої землі живим, німецькі фашисти будуть знищені. Закликаємо вас, дорогі друзі, невтомно, з дня в день все більше зміцнювати тил, старанно виконувати всі завдання, що стоять перед вами. Це прискорить нашу перемогу над ворогом».

В статті М.Ляліна «Підтримаємо патріотичний почин» («Соціалістична перемога» від 21 лютого 1942 року) розповідається, як на заклик шипуватських комсомольців про допомогу радянським громадянам, які втратили все під час фашистської окупації, комсомольці Дворічанського району відповіли активним збором серед населення продуктів харчування, одягу. «Комсомолки-активістки В.А. Діденко та Л.О. Довгопола, Н.В. Погуляй, Л.О. Ніколенко на території райцентру зібрали 2761 карбованців і збір коштів активно продовжується. Патріоти Дворічної велике значення надали збору різних теплих речей. Вже найшли ковдри, подушки, палатки, чоловічі сорочки, дитячий одяг і взуття, фуфайки та інші речі. Надходить посуд та продукти: зерно, борошно, крупи».

Трудовий подвиг в період війни в місті Челябінськ разом з іншими дворічанами здійснив нині покійний О.В. Дворніченко (1905-1991 р.р). Як видатний інженер-конструктор він брав участь у розробці дизеля В-2, встановленого на танк Т-34, ніким не перевершеного в роки війни. За це О.В. Дворніченко нагороджений орденом Червоної Зірки.

Таких прикладів багато. Згадаємо про воєнне лихоліття, коли вдома, в тилу, залишились лише жінки, діти та старі люди. На їх плечах лежав весь тягар та всі негаразди сільського життя. Вони впрягались в борони, носили мішками посівне зерно зі станції за 20 км, сіяли, копали окопи, будували мости і дороги... Тоді вони ніколи навіть не задумувалися, що все, що вони робили, можна назвати подвигом...

КИРИЛЕНКО ПЕТРО СЕМЕНОВИЧ – СОЛДАТ ПЕРЕМОГИ

Місько Кира, учениця 9-А класу Куп'янської гімназії №2

Куп'янської міської ради Харківської області.

Керівник: **Тарасенко Вадим Степанович**, вчитель історії Куп'янської гімназії №2

Куп'янської міської ради Харківської області.

Як ми перемогли ворога, чим його взяли? Танками, літаками, гарматами? Напевно, і цим. Але перш за все, тим, що не піддається ніякому кількісному виміру - силою духу народного, терпінням, самовідданістю і загальним покликом до однієї цілі. Однієї - для всіх.

Війна залишила нам в пам'ять тисячі героїчних сторінок. Гортаючи їх, серце не один раз завмирає... На пожовтілих від часу сторінках архівних документів розповідається про героїчні подвиги рядових солдатів і про мужність працівників тилу, які своєю працею наближали Перемогу. Дуже боляче читати матеріали про звірства нацистів на нашій землі, які без жалю нищили не тільки сім'ї, села, міста, а й цілі народи. Але, несучи в собі цей святий біль, цю світлу пам'ять, ми не маємо права забувати про героїв у наших родинях, які також зробили вагомий внесок у велику Перемогу.

Одним із рядових захисників Батьківщини, які здобули Перемогу у далекому 1945 році і принесли мир народам, був і мій прадідусь, Кириленко Петро Семенович. Народився він 30 липня 1925 року в селі Ришавка Коростенецького району Житомирської області. Коли йому виповнилося 8 років, сім'я переїхала в село Колісниківка Куп'янського району Харківської області.

2 травня 1943 року разом із односельцями відправився до військкомату у Дворічну, де збирали майбутніх солдатів. Пішки вони дійшли до Харкова, де їх посадили у вагони і

відправили в російське місто Орел. Там, в орловських лісах, молоді солдати навчалися військовій справі.

У серпні 1943 року мого прадідуся, Петра Семеновича, відправили на Дон. Тут він потрапив до 47 запасного стрілкового мінометного полку. Спочатку він був звичайним кулеметником. Але в ході бойових дій він проявив мужність і героїзм. На його рахунок були сотні вбитих фашистських солдатів. За зразкове виконання завдань командування Петра Семеновича призначили командиром кулеметного відділення. Під його керівництвом знаходилося 6 солдатів-кулеметників.

Через деякий час його перевели в 10-й окремих зенітний батальйон. Цей підрозділ, маючи у своєму складі трохи більше 200 бійців, не дав змогу нацистам окупувати місто Міллерово. А потім, коли Червона Армія перейшла в наступ, у складі свого підрозділу звільняв міста Білорусії. Після того, як від окупантів була повністю звільнена Білорусія, його батальйон охороняв від німців нафтові вежі в Румунії. А в 1945 році дідусь потрапив у Польщу, де отримав тяжке поранення. Довго лікувався в госпіталі, який знаходився у Мінську. Після одужання залишився служити в армії. А коли закінчилася війна, він продовжував служити в армії. Разом з іншими спеціалістами розбирали кулемети, реактивні мінометні установки «Катюші» і відправляли їх на зберігання.

Повернувшись із війни, мій прадідусь пішов працювати в колгосп «Мрія». За своє життя заробив добре ім'я в народі, адже навіть після виходу на пенсію люди зверталися по допомогу до дідуся. Він допомагав усім, кому доброю порадою, а кому – ділом. Не відмовляв нікому, хоча мав великі проблеми зі здоров'ям. Підтвердженням великої поваги і шанобливого ставлення до прадідуся є численні записи подяк в його трудовій книжці і безліч почесних грамот. Він є кавалером медалі Жукова, ордена «За мужність» III ступеня, медалі «Ветеран праці», багатьох ювілейних нагород.

На мою думку, якщо людину пам'ятають не тільки рідні, а й інші люди, наприклад односельці, то можна зробити висновок, що життя прожито не дарма. І що в майбутньому діти й онуки можуть пишатися таким корінням. Я вважаю, що мій прадідусь прожив життя гідно. На його долю випала найстрашніша війна в історії людства маю на увазі захист Вітчизни і добросовісна праця в повоєнні роки. Хоч і ідуть роки, але війна не забувається.

Життя мого прадідуся пов'язане з мальовничим селом Колісниківкою. Я часто була в нього в гостях, слухала його розповіді про війну. На жаль, минулого року він пішов у вічність. Але його спогади про молодість, про війну і повоєнну відбудову я пам'ятатиму завжди.

Своєму прадідуся я присвятила вірш:

*Спасибі тобі, прадідуся,
Що землю зберіг від вогню.
Низенько тобі вклонюся,
Сивину поцілую твою...
Я пишатися завжди буду
Героїчним твоїм життям,
І у День Перемоги врочисто
Квіти тобі передам.
Спасибі тобі за сонце,
За чистого неба блакить.
Слава твоя переможна
У мене в серці бринить.*

МИ ВІЧНО БУДЕМ ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО

Набу Халіл, учень 9-А класу Харківської спеціалізованої школи I-II ступенів №155

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: Шаталова Надія Василівна, вчитель історії

Дана робота – спроба освітити бойовий шлях жінки, яка багато років жила поруч, в нашому мікрорайоні.

Завершинська (Смирнова) Людмила Петрівна народилася 02.02.1924 року у м. Кострома в Росії. Коли їй виповнилося 17 років, вона разом із подругою пішла на фронт добровольцем. Дівчата поїхали до Москви, де формувався військовий санітарний поїзд. Працюючи на цьому поїзді санітаркою, Людмила Смирнова доглядала за важкопораненими воїнами, промивала і перев'язувала їм рани, годувала і одягала. На своїх тендітних дівочих плечах дівчина винесла із поля бою багато червоноармійців, врятувала їм життя.

Перемоги Людмила Смирнова зустріла у м. Коломия Львівської області. Після демобілізації Людмила поїхала жити у село у Сумській області Талаєвського району до своєї тітки. І бойовий подвиг Людмили Петрівни продовжився у трудовому.

За бойові і трудові заслуги перед Вітчизною Завершинська Людмила Петрівна нагороджена багатьма медалями та орденом. Медалі: «Двадцять років Перемоги у Великій Вітчизняній війні», «Тридцять років Перемоги у Великій Вітчизняній війні», «Шістдесят років Перемоги у Великій Вітчизняній війні», «Сімдесят років Збройних Сил СРСР», «За участь в героїчній обороні Кавказу», медаль Жукова.

ГЕРОЇ ЖИВУТЬ У НАШИХ СЕРЦЯХ

Нагієвич Владислав, здобувач освіти 4-А класу

Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 114

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Соколова Ю.О.**, вчитель - методист початкових класів,
вищої кваліфікаційної категорії

Мета роботи - розповісти про нелегку долю нашого діда, його героїчний внесок у визволенні України від фашистської окупації в роки Другої світової війни, висвітити історію нашої родини. Олександр Олександрович Нагієвич народився 16 серпня 1924 року в селі Єрківці Хорольського району Полтавської області у сім'ї колгоспників. Його мати Нагієвич Надія Ігнатіївна, батько – Нагієвич Олександр Юхимович. Олександр після закінчення 7 класу почав працювати в колгоспі, підвозив на конях воду на поля для трактористів та для робітниць.

Восени 1941 року був насильно вивезений в німецький рейх на примусові роботи. По дорозі хлопці зробили дірку у підлозі вагону і допомогли втекти декільком дівчатам – землячкам. Серед них була і Пиріг Галина Митрофанівна, з якою Олександр Олександрович одружився після повернення з фронту. Самому ж втекти не вдалось і тому працював у таборі для остарбайтерів «Кайдергафен» у місці Данциг портовим робітником – вантажником. Зробив невдалу спробу втекти, тому був пійманий, покараний. Хлопця відправили до концентраційного табору – в'язниці для військовополонених і цивільних у военний час.

На початку весни 1945 року Олександр був визволений радянськими військами, пройшов усі перевірки і 8 квітня 1945 року прийняв військову присягу у м. Хорол Полтавської області, отримав військовий квиток № 3680872.

Нагієвич Олександр Олександрович у складі воїнів – піхотинців III Українського фронту, брав участь у наступі на м. Берлін та в його штурмі, воював із союзником мілітаристської Німеччини Японією. Мав звання сержант.

Завершилися бойові дії Другої світової війни 02.09.1945 р.

Україна зробила винятково важливий внесок у перемогу держав антигітлерівської коаліції. Із 7 млн. орденів і медалей, вручених солдатам і офіцерам Радянської армії, 2,5 млн. одержали громадяни України, серед них і мій дідусь. Він був нагороджений шістьма медалями.

Дідусь після війни одружився і весь час працював у колгоспі в с. Єрківці Хорольського району Полтавської області.

Помер Олександр Олександрович Нагієвич 20.06.2013 року. Був похоронений з усіма військовими почестями. Усі архівні документи, що засвідчують участь дідуся у Другій світовій війні зберігаються у військовому архіві м. Подольськ Московської області.

БОНДАР ВІТАЛІЙ ІВАНОВИЧ – ГЕРОЙ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Овчаренко Владислав, учень 11-А класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 108 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Шило К.В.**, вчитель української мови та літератури

Звичайно у мене є історія моїх предків, які пережили страшні муки війни. Мій прадід пішов на фронт і не повернувся. Бабуся, 1906 року народження, пережила революцію, війну, була в полоні, поховала маленького сина та втратила чоловіка на фронті. Але ж моя історія буде про людину з великої літери, розповів мені цю історію Бондар Євгеній Віталійович, син цього героя.

Бондар Віталій Іванович народився 1920 року. Після школи навчався у Харківському технологічному інституті, нинішньому політехнічному. Коли почалась війна, він був на 3 курсі, закінчив його і відразу добровольцем пішов на фронт і був зарахований в танкові війська, проявив себе в перших боях, був призначений командиром танкового взводу. Танковий взвод під командуванням Бондаря Віталія був розташований у великому березовому гаю.

Настає наступ німецький військ, посилених танковими засобами. Танки, під командуванням Віталія, як командира взводу, були замасковані, очікували нападу. Було передбачено переміщення танків в цьому гаю в разі бойових дій, щоб піти відкритим вогнем на противника. І ось зранку з'явилися перші німецькі танки. Наші бійці виявилися психологічно готові до наступу переважаючих сил супротивника, ніхто не здригнувся, не покинув позицій і був готовий до відбиття атаки противника. За наказом Віталія вогонь не відкривався доки не наблизився противник на відстань прицільного пострілу. Першим же залпом гармат наших танків були знищені 3 німецьких танки. Але вслід за ними рухалися ще кілька німецьких танків. Маскування наших військових машин було виявлено. Було ухвалено рішення про їх передислокацію і вже з нових позицій був знищений ще ряд ворожих танків, що стало причиною їх відходу. Атака німців на цій ділянці фронту була ліквідована.

За цю операцію Бондар Віталій був нагороджений орденом Червоної зірки. Повернувшись з війни 1945 року, Віталій продовжив навчатись на машинобудівельному факультеті ХПІ. Після закінчення вступив в аспірантуру, там працював викладачем. Захистив кандидатську дисертацію, продовжив викладацьку та наукову діяльність на посаді доцента і став заступником голови кафедри «Різки металів».

Помер Віталій Іванович у 40 років на операційному столі, з діагнозом порок серця.
Мене дуже вразила ця розповідь і мені захотілось, щоб про неї знали.

ГОРДІСТЬ НАШОЇ РОДИНИ

Пересада Дар'я, учениця 8-В класу Комунального закладу
"Валківський ліцей ім.О.Масельського",

Валківської міської ради Харківської області

Керівник: **Губська Наталія Віталіївна**, вчитель трудового та естетичного виховання, спеціаліст I категорії, керівник Зразкового музею бойової слави

КЗ "Валківський ліцей ім.О.Масельського",

керівник гуртка «Юні музезнавці» Валківського районного ЦТКЕУМ
Валківської районної ради Харківської області.

Я хочу розповісти про мою прабабусю Любовь Івановну, сестру моєї рідної прабабусі Тамари Івановни. В родині Ольховских було п'ятеро дітей: чотири сестри і старший брат Кузьма, для якого війна розпочалася на прикордонній заставі. Люба була старшою із сестер

і з дитинства мріяла літати. За словами моєї прабабусі, Люба після закінчення школи, поступила в Херсонську льотну школу в 1938 році. Після її закінчення працювала льотчиком - інструктором в цій же школі. До речі, була єдиною жінкою - інструктором.

До початку Другої світової війни, вона регулярно писала листи. С початком війни листи стали приходити рідше, а потім і взагалі припинилися. З жовтня 1941 року моя прабабушка знаходилася в окупації. Родина нічого не знала про долю Кузьми та Люби до самого кінця війни. А потім відгукнувся Кузьма. Він продовжував службу офіцером в Прибалтиці, а про Любу ніяких новин не було. Сім'я жила в селі Катричівка, що під Валками. Після війни з 1965 року моя прабабушка про долю Люби мала інформацію з книг, газет та особистих зустрічей з колишніми товаришами Люби по службі. Розповідь продовжу користуючись джерелами, які дбайливо зберігала моя рідна прабабуся і дещо з Інтернету із книги Н. Кравцова "В ночном небе":

"Після Херсонської школи льотчиків була направлена в місто Єнгельс в льотне училище інструктором. Почалася війна. Люба, як і всі, рвалася на фронт. Після наполегливих прохань, її відпускають. По розподілу попала в 588 - й авіапункт нічних бомбардувальників. Як досвідчений пілот, Люба відразу назначена командиром ескадрильї. Вона відразу ввійшла в жорсткий ритм армійського життя. Подруги згадували її як вимогливого та життєрадісного командира. Висока темноволоса дівчина с швидким поглядом з під довгих, прямих вій. В ту зиму ми добре дізналися Любу - життєлюбну, невгамовну. Дізналися та полюбили.... Одного разу під ранок піднявся сильний вітер. Вітер загрожував зірвати літаки зі стопорів. Нас підняли по тривозі. Ми відправилися на аеродром. Літаки стояли на дальньому кінці поля і добиратися до них треба було з компасом. В кількох кроків ми вже не бачили один одного : кругом була сніжна стіна. З палицею просовуючись вперед, ми відчайдушно боролися за кожен метр дороги. Сніг боляче бив по лицю. Зустрічний вітер штовхав назад, забивав рот повітрям, видуваючи з очей сльози, які склеювали повіки. Йшли падаючи. Одна із дівчат впада та провалилася в сугроб, інша загубила валянок. Хтось плакав не від болю, а від почуття безпорадності. І тоді з під сніжної пелени виростала Люба. А ну, веселіше, дівчата! - кричала вона на зустрічі вітру. Ще трішки залишилося! Не відставати! Її ніпочому не був той ураган. Вона сміялася, радіючи тому, що може помірятися силами із стихією. Вперед! - звала вона, начебто в атаку. Вона привела нас точно до стоянок. Затерпими від морозу руками ми прийнялися закріплювати літаки. Завір'юха бушувала до вечера. Ми чергували біля літаків. І Люба без втоми підбадьорювала нас. Ось це командир! - говорили потім дівчата. Коли в лютому 1942 німці спалили рідне село Ольховської, вона стала проситися у винищувальний полк. Дівчина була згодна з рядовим льотчиком. Але рапорти кожен раз відклоняли. Втіхою було те, що її полк повинен був вилетіти на фронт раніше інших. 27 травня 1942 року полк прибув на фронт. Місцем його дислокації став совхоз "Труд Горняка". Тут знову проявився характер Люби. В лазареті вона вимагала від медсестер увагу до Катерини Рябової, яка захворіла малярією. Влаштувала розноси всьому льотньому складу, коли бачила безлад в кімнаті. В перші неділі полк не допускали літати. Приїжджали інспектори та комісії, влаштовуючи різні перевірки. Це було десь неділі три. Час тягнувся вічністю, а Люба рвалася у бій.

Нарешті, льотчицям було поставлене перше бойове завдання. Першими повинні були летіти командири. Вилетіли екіпажі Бершанської, Амосової і Ольховської. З одного з перших завдань не повернувся екіпаж Ольховської - Тарасової. Джерела не збігаються на тому, на якому із вилетів героїчно загинула Любовь Ольховська зі своїм штурманом Вірою Тарасовою. Наталія Меклін в спогадах говорить, що перший виліт пройшов успішно. Аронова та Чечнева кажуть, що дівчата не повернулися із першого ж завдання. Як би там не було та дівчата з бойового вильоту не повернулися. Екіпаж Ольховської - Тарасової вилетів на бомбардування цілі в ніч 18 червня 1942 року. На базу він не повернувся. Виліти по маршруту на наступний день не виявили ніяких слідів літака. Льотчики сусіднього полка потім розповіли дівчатам, що бачили ПО-2, на північ від зазначеної цілі. Літак йшов до землі. Це була Люба. Але ж чому літак був обстріляний над залізничним вузлом? Це могла бути випадковість? Ні, це не могло так бути. Тому... Люба звісно знала що північніше

залізничні колії. Ешалони на путях. І сама обрала собі ціль! Справжню! Що сталося з дівчатами так і не дізналися. Замість Ольховської та Тарасової назначили командиром Діну Нікуліну, а штурманом Євгенію Рудневу. Доля Віри і Люби стала відома лише через двадцять три роки. В 1965 році в редакцію газети "Правда" прийшов лист від жителів селища Софіїно-Бродське, що поряд з залізничною станцією над якою тоді і бачили літак. Вони писали, що всередині червня 1942 року, на ранок після бомбардування знайшли збитий ПО-2, з двома льотчицями в кабіні. Німці забрали документи та пішли. Це були Люба та Віра.

8 травня 1965 року були похорони, на яких було багато народу. Прах загиблих перенесли на безіменну могилу на міську площу міста Сніжне. Пізніше там було встановлено пам'ятник. На перепохованні були присутні моя прабабушка Тамара Івановна та її дочка, моя бабуся, Людмила Григорівна.

В краєзнавчому музеї нашого міста є стенд, посвячений Любі Ольховській. Також багато матеріалу про неї зібрано і в Зразковому музеї бойової слави в нашому ліцеї.

Героїзм та відвагу дівчат - льотчиць було визнано й на державному рівні: 23 однополчанина Люби були удостоєні звання Героя Радянського Союзу.

СТИХІЙНИЙ РУХ ОПОРУ НА ВЕЛИКОБУРЛУЧЧИНІ
Посохова Поліна, учениця 6-А класу КЗ «Великобурлуцький ліцей
Великобурлуцької селищної ради»
Керівник: **Морозова Л. В.**, вчитель історії

Дана робота - спроба вшанувати пам'ять тих, хто приймав участь у стихійному русі Опору на території Великобурлуччини у роки Другої світової війни.

У червні 1942 року німецькі загарбники захопили населені пункти Великобурлуцького району. Місцеве населення, як могло, протидіяло загарбникам. Люди ухилялися від сплати податків, приховували продукти харчування, не виходили на роботу, допомагали радянським бійцям і офіцерам, що потрапили у скрутне становище. Хочу розповісти про великобурлучан, які ризикуючи своїм життям, намагалися в міру своїх сил протидіяти ворогу.

Фронт відсувався все далі на схід. А короткими ночами вслід йому шли оточенці. Не спала тієї ночі Олександра Петрівна Злобіна, жителька села Мілове. І раптом хтось постукав у шибку. Олександра Петрівна вибігла на ганок. Троє радянських солдат стояло перед нею. Хлопці попросили напитися води і переодягнутися.

Двом знайшла одяг. Одному не вистачало. Жінка побігла до свояка Власа Яковича. Знайшла одяг і третьому. Переодягнувшись, хлопці щезли у верболозі. В серці Олександри Петрівни жевріла надія за тих незнайомих, що цивільний одяг збереже їх від загибелі, допоможе пробратися до своїх.

Пройшов день, другий... І раптом в селі з'явилися німці. Заарештували Олександру Петрівну. Захопили з собою і жінку свояка. Недалека дорога до сусідньої Петрівки. Допит був коротким. Жінка зрозуміла, що її заарештували за переодягнення солдат. В клубі, що стояв перед тюрмою, було багато народу: селяни, оточенці. Сюди привели і Олександру Петрівну. А через годину на порозі з'явилися два німці і позвали жінку з собою.

І знову вели її вулицями села. Підвели до неглибокої, поспіхом викопаної ями. Не злякалася жінка, коли клацнули затвори, лише схопилася за закривавлені груди і впала на свіжий горбик землі...

В селі Чугунівка, ризикуючи своїм життям, Марія Іванівна Єфімова, Семен Гнатович Чайка та його доньки Оксана і Тетяна, а також Олександра Іванівна Хворостова врятували партизана печенізького загону Івана Васильовича Гришкіна, який з літа 1942 року перебував на нелегальному становищі у Чугунівці.

Одного разу при виконанні завдання його схопили. Під час обшуку у нього знайшли листівки. Цього було достатньо для короткої команди німецького офіцера: «Розстріляти!». Постріл в обличчя - і забуття. Поліцаї стягли чоботи, верхній одяг і залишили розстріляного на снігу. Та згодом Іван Васильович прийшов до тям і зрозумів, що живий, але замерзає, що

треба повзти. Підбрала його непритомного, припорошеного снігом, на своєму подвір'ї Марія Іванівна Єфімова. Втягла до хати, поклала до надійного місця. Знала Марія Іванівна, що за саме співчуття партизанам кара, а за переховування...

Розуміли і Семен Чайка та його доньки Оксана і Тетяна, що їм загрожує. Але почуття людяності і співчуття переважили страх. І вони перевезли Гришкіна до Олександри Іванівни Хворостової. Не раз завмирало серце у жінки, коли повз хату проходили поліцаї. Виходила Олександра Іванівна тяжко пораненого Гришкіна і переховувала аж до приходу радянських військ.

У червні 1942 року німці зайняли село Канівцове. Одного дня Галя Куценко зі своєю подругою Ньюрою Пристенською пішли в поле нарвати трави для корови. На узбіччі соняшникового поля раптом почули стогін. Дівчата пішли на стогін і побачили солдата. Він марив. Відкривши очі, попросив пити. Галя і Ньюра швидко побігли в село, взяли воду і їжу. Нагодували, напоїли, перев'язали рани. Те ж саме зробили й наступного дня. Третього дня, коли дівчата знову зібралися в поле рвати траву, дід Євдоким сказав, щоб дівчата нарвали побільше трави, бо він ввечері приїде і забере її. Галя зрозуміла, що він знає таємницю. Також вона знала, що Євдоким Власович «своя» людина і йому можна довіритися. Солдата звали Василем, був він з Уралу. Дівчата разом із Власовичем перевезли його ввечері до села та сховали на горищі. По кілька разів на день навідувалася до нього 16-річна Галя, гоїла рани, напувала і годувала. Рятуючи життя солдатові, не задумувалась, що може втратити власне. Майже три місяці були на грані життя і смерті українська дівчина та уральський юнак Василь Чигряєв.

Було це в Середньому Бурлуку. Одного червневого дня в хутір Горобівку в'їхали дві вантажні автомашини з німецькими автоматниками. Розсипалися німці по селу. Вигнали людей з хат, зібрали всіх біля сараю. Окремо поставили двох радянських солдатів, які переховувалися на хуторі після невдалих спроб прорватися до своїх. Оглядаючи мовчазних хуторян, важкий погляд фашиста впав на Андрія Солов'я та Івана Кравченка, який прийшов до тітки з іншого села. І цих двох хлопців поставили разом з солдатами і погнали на луки, за село. Смерть чатувала над луками. І ось гнітючу тишу порушив кремезний, з бородою майже до пояса, дід. То був Іван Юхимович Соловей. Підійшовши до офіцера, почав говорити, щось доводити ворогові. Офіцер дозволив йому забрати свого «онука». Ним був Іван Кравченко. А інших трьох німці розстріляли.

А ось сім'я Жегусь під час німецької окупації переховувала голову колгоспу з Куп'янська Олексія Петровича Богуславського. Німцям донесли про це. Всього за кілька годин до приходу поліцаїв Богуславський зник, маючи на руках документи, які дістала для нього старша донька Жегусів.

А от Віру Галицьку та Ліду Громову з Великого Бурлука, за переховування радянського солдата, після жорстоких катувань німці розстріляли.

Бурлучанин Василь Васильович Корнійчук також переховував радянського танкіста Василя Лопату, пораненого під час бою в Старохутірському яру. Він перевіз танкіста в окуповане село. В його хаті були німці, то він залишив його у своїй сусідки Ганни Антонівни Борошевич. Для німців хлопець був її сином, але односельці знали, хто він насправді. Проте не видав ніхто. Як біля сина, ходила біля нього Ганна Антонівна. Одужав Василь Лопата. Повернувся на фронт. Закінчив війну на Ельбі.

В кінці січні – на початку лютого 1943 року фронт все швидше наближався до села Мілове. В урочищі від хутора залишилось кілька неспалених хат. У них ховалися міловчани. Серед них був і Олексій Петрович Волосатов. Завірюха розігралася не на жарт. І раптом в двері різкий стукіт, почулася німецька мова. Один із них у офіцерській формі наказав зібрати їжу, запрягти коней і відвести їх до Хатнього. «Повезеш ти!» - вказав німець на Олексія Петровича. На Хатне треба було повернути ліворуч, а Олексій Петрович повернув праворуч - на Мілове. І привіз німців до своїх. Одержав за це велику подяку від командира.

З вище сказаного видно, що жителі нашого району в період німецької окупації не схилили голову перед ворогом, а активно приймали участь у русі Опору.

М.В. КУЛЬЧИЦЬКИЙ – ІСТОРІЯ КРАЇНИ, ІСТОРІЯ МІСТА, ІСТОРІЯ ШКОЛИ

Пращук Софія, учениця 10-А Комунальний заклад
«Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №30
Харківської міської ради Харківської області
імені Героя Радянського Союзу С.О. Борзенка»
Керівник: **Погребняк Вадим Борисович**, учитель історії

*/ Он многотомие сменял на пятистрочье похоронной
/ Н. Шатилов*

Робота «М.В. Кульчицький – історія країни, історія міста, історія школи» присвячена дослідженню життя та творчості молодого талановитого поета Михайла Кульчицького.

Обрана тема особливо актуальна в наш час, коли виховання патріотизму є пріоритетною задачею родини, школи, держави.

Мета проекту: дослідити маловідомі сторінки життя поета, зібрати спогади про нього друзів та сучасників і на підставі зібраного матеріалу дати свою оцінку особистості Михайла Кульчицького.

Засоби реалізації проекту: аналіз зібраної учнями школи інформації про родину Кульчицьких, вивчення літературних джерел та спогадів про нього близьких, друзів, сучасників.

В ході реалізації проекту була узагальнена зібрана учнями школи інформація про родину Кульчицьких, вивчені літературні джерела та спогади про нього. Проведені бесіди з родичами поета, вивчено сімейний фотоальбом.

В результаті нам вдалося дослідити маловідомі сторінки життя Михайла Кульчицького, дізнатися цікаві факти його біографії, побачити його очима друзів і сучасників. Ми побачили, що Михайло Кульчицький був великим оптимістом, він сам називав себе щасливою людиною.

Я взял себе большое счастье

Работать до дрожанья рук, - читаємо ми в поемі «Бессмертье».

Він був щасливий, тому що був внутрішньо вільний. Він був щасливий, тому що відчував свою нерозривність з Батьківщиною, був поетом - громадянином, він був інтернаціоналістом і мріяв, щоб «в небеса французька дівчина дивилася спокійно».

Він був щасливий, тому що любив життя, охоплюючи своєю любов'ю весь світ. І коли почалася війна, пішов цей світ захищати.

Война – совсем не фейерверк,

А просто – трудная работа,

Когда, черна от пота, вверх

скользит по пахоте пехота.

Марш!

И глина в чавкающем топоте

До мозга костей промерзших ног

наворачивается на чеботы

весом хлеба в месячный паек.

Він загинув під Сталінградом і друзі довго не могли в це повірити.

В 1943 Микола Глазков, друг Михайла, писав:

В мир иной отворились двери те,

Где кончается слово «вперед»...

Умер Кульчицкий, а мне не верится:

По-моему, пляшет он и поет.

Ми повинні пам'ятати Михайла Кульчицького - поета, який загинув в ім'я нашого щастя, для якого він зробив все, що міг.

БІЛЬШЕ НІЖ ПІВ СТОЛІТТЯ ЗАМОВЧУВАННЯ...

Сало Анна, учениця 4 класу Комунального закладу «Улянівський ліцей»
Богодухівської міської ради Харківської області.

Керівник: **Астапова Т.М.**, учитель КЗ «Улянівський ліцей», керівник гуртків-методист КЗ «Харківська облСЮТур» Харківської обласної ради

Олексій Прокопович Берест – двоюрідний дядько мого дідуся. Він відомий тим, що підняв червоний прапор над Рейхстагом. Але це лише один, хоча, мабуть, найяскравіший епізод його непростого життя. Замовчування радянською владою його подвигу у часи Другої світової війни, репресії і заслання, його протистояння радянській імперії у повоєнні роки, були гідно відзначені Зіркою Героя України Указом Президента України Віктора Ющенка від 6 травня 2005 року № 753/2005 (посмертно).

Олексій народився у народився 9 березня 1921 року в сім'ї Прокопа і Христини Берестів у селі Горяйствіці Харківської губернії (зараз – Сумська область). Як і мільйони українців його покоління, він пережив пекло Голодомору 1932-1933 років. З п'ятнадцяти дітей родини вижило лише семеро. Батьки також померли. Так одинадцятирічний Олексій залишився круглим сиротою... Не маючи ніякої підтримки, він, тим не менш, зміг розпочати кар'єру військового. У роки Другої світової, отримавши екстерном офіцерську освіту, Олексій Берест стає молодшим лейтенантом.

Ім'я Береста було подане на присвоєння звання Героя Радянського Союзу, як і іншим учасникам встановлення прапору над Рейхстагом. Документи Центрального архіву Міністерства оборони Росії підтверджують, що подання підписали багато командирів. Однак за однією із версій проти присвоєння звання був маршал Жуков. За іншою версією, Сталін хотів, щоб головними героями встановлення прапору виявились саме грузин та росіянин.

Всі, хто знав Олексія Прокоповича особисто, відмічали важливу рису його характеру: він не боявся сперечатись з керівництвом, особливу стійкість демонструючи тоді, коли це стосувалося захисту простих людей. Не варто забувати, що йдеться про сталінську добу, коли порядність (наприклад, небажання брати участь у цькуванні когось із колег, записаних у «вороги народу») могла коштувати життя. Репресії тоді його оминули, але кар'єри офіцера Берест так і не зробив, закінчивши війну молодшим лейтенантом. Це при тому, що всі, хто його згадують, відзначають його мужність та командирські якості...

У 1953 році Олексія Прокоповича позбавили волі на 10 років і відправили на лісоповал у пермські табори. Його випустили через декілька років після смерті Й. Сталіна. Олексій Берест після заслання написав Микиті Хрущову листа, у якому детально виклав увесь свій фронтний шлях, розповів, як разом зі своїми бойовими побратимами проривався на дах Райхстагу, як встановлювали прапор, як довелося побувати у ролі парламентаря. У листопаді 1961 року в Інституті марксизму-ленінізму зібрали закриту нараду, на яку запросили ряд партійних чиновників. Головний ідеолог Комуністичної партії Михайло Суслов, який головував на цьому засіданні, запропонував «залишити все як є»... У листопаді 1970 року О. Берест врятував п'ятирічну дівчинку з-під коліс потяга, проте сам загинув. Це був його останній подвиг...

Доля Олексія Береста є надзвичайно символічною в багатьох моментах. Вона може символізувати собою життєвий шлях того покоління українців, героїзмом та вміннями яких було отримано перемогу, плодами якої скористались інші.

НАВІКИ В НАШИХ СЕРЦЯХ

Сергієнко Софія, учениця 3-А класу Харківської спеціалізованої
школи І-ІІІ ступенів № 170 Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Соколова І.І.**, вчитель початкових класів

Моя родина часто збирається разом. Старші люблять розповідати про своє життя, а ми – малеча- слухаємо і задаємо багато питань про все,все, все...

Торік на початку травня я з братом, татом і матусею збиралися на прогулянку. Мама попередила нас, що ця прогулянка незвична, не для розваги. Вона дістала зі шафи невеличку коробку. Я з цікавістю почала роздивлятися речі, які в ній були. Мені здалося, що це – прикраси. Але матуся сказала, що це наші реліквії. То були нагороди моїх родичів- орденів і медалі, які вони отримали за участь у Другій світовій війні.

Матуся підготувала для нас одяг, який носили в ті часи, і дозволила прикріпити ці нагороди на нього. Так ми відправилися вітати ветеранів тої війни зі святом Перемоги.

І в мене знов з'явилися питання:

-Хто ті чоловіки, портрети яких дала нам матуся?

-Чому я раніше їх не зустрічала?

Ввечорі, коли наша родина повернулася зі свята, бабуся нам розповіла про них:

Булкин Михайло Давидович, 1925 – 10.11.1943

Рядовий 202 стрілкової дивізії 645 стрілкового полку.

Загинув у селі Вільшанка Брусилівського району Житомирській області.

Сологуб Федір Федорович, 10.02.1909 – 15.06.1984

На війні був танкістом. Воював в Германії, Кореї, Японії. Нагороджений орденами: «Красная звезда», «Красное знамя»; медалями «За боевые заслуги», «За победу над Японией».

Ситницький Анісім Мойсейович, 26.03.1925 – 14.08.2006

В роки війни був штурманом авіації. Бомбардував фашистські війська вже в Європі. Звільняв Берлін. Після Перемоги залишився в армії та ще 15 років віддав авіації. Був випробувачем на багатьох моделях літаків. Нагороджений «Орденом Леніна», орденами «Красного Знамени», «Красной звезды».

Мене дуже вразили розповіді бабусі. Я вдячна цим героїчним чоловікам.

Хочу, щоб вони знали – про них пам'ятають!

ІСТОРІЯ ПОЖОВКЛОЇ ФОТОГРАФІЇ

Сидоренко Катерина, учениця 10-А класу Комунального закладу

«Пісочинський ліцей «Мобіль» Пісочинської селищної ради

Харківського району Харківської області

Керівник: **Нейман В.В.**, вчитель історії

Друга світова війна... Минуло багато часу, але пам'ять про ті страшні роки живе в серцях тих, кого вразили жахи цієї війни. Кожен рік 9 травня ми зі сльозами на очах згадуємо їх – бійців, які захищали рідну землю та всіх безневинних жертв найстрашнішої війни ХХ століття.

Влітку я побувала у тому селі, де народилася моя бабуся. Переглядаючи альбом, я побачила пожовтілу фотокартку. З неї на мене дивилися два усміхнених юнаки у військовій формі. Бабуся пояснила, що це мій прадідусь Олексій та його бойовий товариш Сергій. Цю фотокартку зробив військовий кореспондент, яку прадідусь проносив із собою протягом усієї війни. Я попрохала бабусю більше розповісти мені про бойовий шлях прадідуся. Ось що вона мені повідала.

До війни мій прадідусь працював бригадиром тракторної бригади в рідному селі на Харківщині. Коли почалася війна, він одержав наказ супроводжувати всю техніку в глибокий тил. Техніка була евакуйована в Узбекистан. Там вони її передали в руки місцевої влади, а самі попросилися на фронт.

З листопада 1941 року мій прадідусь був на фронті. Він і його товариш Сергій стали артилеристами. Захищали Москву, стояли насмерть в боях на Курській дузі. Коли наша армія перейшла в наступ, полк, в якому служив прадідусь, підійшов до Дніпра. Уже було видно золоті куполи Києва. Німці укріпили правий берег Дніпра, зробили його неприступним. Наші бійці на човнах, на плотах переправлялися на той берег, але з ворожих укріплень їх легко обстрілювали. Скільки тоді полягло наших бійців – навіть важко сказати. Вода у Дніпрі була червоною від крові. Наша артилерія прикривала піхоту, яка переправлялася на правий берег

Дніпра, вела вогонь по ворожих укріпленнях. Бабуся казала, що коли прадідусь розповідав їй про цей бій, у нього були сльози на очах.

І ось бабуся показує мені іншу фотокартку. На ній високий сивий чоловік стоїть, схилившись перед обеліском, де поховані наші воїни. Це мій прадідусь. У складі делегації він побував у Чехословаччині, знайшов могилу, де поховано його бойового товариша, поклонився їй, поклав квіти.

З кожним роком рідіють ряди ветеранів. Немає вже серед них і мого прадідуся Олексія, але пам'ять про нього, як і про всіх воїнів-визволителів, живе в наших серцях.

ГЕРОЙ-ПАРТИЗАН ВАСИЛЬ ЯРЕМЧУК

Скрипник Богдана, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство»

Лозівського будинку дитячої та юнацької творчості

Керівник: Шеремет Л.П., керівник гуртка «Історичне краєзнавство»

Лозівського будинку дитячої та юнацької творчості

Лозівської міської ради Харківської області

Учасник руху Опору нацизму в період Другої світової війни, Герой Радянського Союзу Василь Яремчук (1910-1991 рр.) народився на Поділлі, але лозівчани вважають його своїм земляком.

Адже у нашому краї відбулося становлення особистості В.М. Яремчука. Звідси він пішов захищати Вітчизну і став легендарним партизанським командиром.

Василь Яремчук народився 13 лютого 1910 року в селі Гулівці Вінницької області. Змалку працював у сільському господарстві. У серпні 1930р. за комсомольською путівкою поїхав на Донбас, працював кріпильником у шахті і одночасно навчався на робітничому факультеті. У 1930 році високий та широкоплечий юнак, загартований шахтарською працею, поступив до Харківського педагогічного інституту. У 1937 році Харківський обласний відділ освіти направив В.М. Яремчука працювати викладачем історії Новоіванівської школи Лозівського району.

З початком радянсько-німецької війни Василь Максимович пройшов підготовку в спеціальній школі мінерів-підричників і був зарахований у Харківський партизанський загін імені Котовського, сформований з жителів Лозівського і Близнюківського районів. Командиром загону було призначено учасника громадянської війни, голову Товариства сприяння армії, авіації та флоту, Михайла Йосиповича Воронцова, а Василю Яремчуку було доручено очолити в загоні диверсійну групу підричників.

У вересні 1941 року загін перейшов лінію фронту і розпочав бойову діяльність у лісах Сумської області. Партизани підривали мости, пускали під укіс ешелони з бойовою технікою та живою силою противника, знищували автоколони гітлерівців.

Розлючені втратами окупанти спорядили проти партизан каральну експедицію. Сотні есесівців, супроводжувані танками, рушили у Спадщанський ліс, сподіваючись на легку перемогу. Але несподівано для загарбників їхні танки та автомашини почали підриватися на мінах, встановлених групою В.Яремчука. З-за дерев по гітлерівцях вдарили партизанські гвинтівки, автомати, кулемети. Довелося есесівцям ганебно тікати, залишивши два підбиті танки. Один з них партизани відремонтували і використали у наступній бойовій операції – знищення понтонного мосту через річку Сейм. Тим мостом на схід прямували фашистські танки і самохідки, автомашини з військовим спорядженням і підрозділами ворога. Осінньої ночі підричники Василя Яремчука, тісно набившись у танк, проїхали через окуповані населені пункти до річки. Тихо знявши вартових, партизани заклали вибухівку і висадили міст у повітря. Доки ошелешені гітлерівці з'ясовували, звідки взялися і куди поділися диверсанти, Яремчук з товаришами на німецькому танку повернувся до лісу.

Про цю та інші бойові операції партизани-котовці регулярно доповідали по рації в Український штаб партизанського руху. В архівних документах УШПР про діяльність Василя Яремчука говориться: «Діючи на залізничних лініях Льгов - Брянськ та Гомель – Брянськ, з жовтня 1941 по грудень 1942 року пустив під укіс 12 ешелонів з бойовою

технікою та живою силою противника, підірвав 12 залізничних мостів. 5 грудня 1942 року група партизан під його керівництвом підірвала Шалигінський цукровий завод (на Сумщині)».

Указом Президії Верховної ради СРСР від 7 березня 1943 року за відвагу і героїзм, виявлені у партизанській боротьбі в тилу німецько-фашистських загарбників, В.М. Яремчуку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена Леніна і медалі «Золота Зірка». Василю Максимовичу була також виявлена висока честь виступити від імені партизан України на Всеслов'янському конгресі у Москві 9 травня 1943 року.

По завершенню конгресу Олександр Довженко мав особисту зустріч з Василем Яремчуком, довго розпитував його про становище на Україні та бойову діяльність народних месників. Підсумовуючи бесіду, Олександр Петрович сказав: «Партизани – наша слава, наша гордість. Партизани – це ті сини України, перед якими скинуть шапки цілі століття, якими пишатимуться цілі покоління і складатимуть про них думи й пісні. Це невмирущий символ безсмертя нашого доброго і чесного народу».

У травні 1944 року загін під командуванням В.М. Яремчука з Полісся був десантований у тил ворога на територію Польщі в Люблінське воєводство. Там на дільниці Львів – Перемишль – Жешув – Развадов бійці Яремчука пустили під укис більше двадцяти ешелонів ворога.

Фашистські генерали проводили спеціальні каральні експедиції проти диверсійного загону Яремчука, обіцяли високу грошову премію за видачу партизан. Однак місцеве польське населення не лише проігнорувало заману гітлерівців, але й всіляко допомагало народним месникам. У серпні загін імені Кармалюка вийшов з оточення до частин Червоної Армії. За даними УШПР у 1943-1944 роках бійці Василя Яремчука знищили більше трьох тисяч солдат і офіцерів ворога. Бойові заслуги Василя Максимовича за цей період були відзначені орденами Леніна, Червоного Прапора, «Знак Пошани», польським Золотим Хрестом ордена «Віртуті Мілітарі».

Після Перемоги В.М. Яремчук повернувся до мирної праці – у 1945 році був призначений директором середньої школи №39 у м. Києві. На цій посаді він пропрацював до 1958 року, коли за станом здоров'я був змушений залишити педагогічну роботу. До речі, найвідомішим випускником Василя Максимовича став знаменитий футболіст і тренер Валерій Лобановський.

Василь Максимович неодноразово відвідував Лозівщину, зустрічався з ветеранами і молоддю, учнями та вчителями Новоіванівської школи.

Він помер 27 квітня 1991 року. Похований на Байковому кладовищі міста Києва.

Його пам'ять увічнена меморіальною дошкою на будівлі школи, якою він керував. Ім'я вибито на Пам'ятному знаку партизанам і підпільникам Вінничини (м. Вінниця). На честь В.М. Яремчука в нашому місті і с. Нова Іванівка названо вулиці, його портрет розміщено на алеї Героїв Лозівщини.

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ ГЕРОЮ – ПУРТОВУ ФЕДОРУ ПЕТРОВИЧУ
Соболь Анастасія, Шило Ярослав, учні 8-А класу Харківської
школи І-ІІІ ступенів № 108 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Соболь О.О.**, вчитель початкових класів

Друга світова війна... 1939 - 1945... Найжорстокіші випробування і нелюдські страждання, колосальні жертви і скалічені долі, загублене дитинство і втрачена юність – таке не стирається з історичної пам'яті. Війна торкнулася кожної української родини і назавжди залишала слід в генетичній пам'яті нашого народу.

Поруч із нами в Холодногірському районі міста Харків довгі роки жив Герой Радянського Союзу, Людина з великої літери – Пуртов Федор Петрович.

Федор Петрович народився 12 березня 1920 року в селі Бочкун Ярківського району Омської губернії (тепер Тюменської області). Він із Сибіру, який Тарас Шевченко називав місцем, яке неможливо обійти.

В родині Пуртових дітям намагалися дати гідну освіту, хоча в селі Бочкун можна було закінчити всього три класи. Нічого! Це не зупинило юного Федора, і він почав ходити в сусідні села для отримання знань.

В 1938 році Федор Петрович отримав середню освіту в школі № 1 – найкращій у Ханті-Мансійську.

1 вересня 1939 року напали на Польщу – почалася Друга світова війна. Юнак миттю пішов у військкомат складати іспити до артилерійського училища. Напружена міжнародна ситуація зобов'язувала керівництво училища форсувати підготовку курсантів. Щосили проводилася фізична підготовка. Федор Пуртов займався лижним та гирьовим спортом. Після закінчення артилерійського училища в 1940 році молодий лейтенант прибув на службу з великим багажем знань та фізично гарно загартований. Розподілили його в армію, яка дислокувалася на Дальньому Сході, на високому березі Амура. Тут почався його важкий шлях крізь жахи війни.

Пуртов Федор Петрович брав участь у боях під Москвою, Сталінградом, Харковом, на Курській дузі, був учасником Вісло-Одерської операції та штурмував Берлін.

Гідно захищаючи рідну землю, виявляючи хоробрість та мужність у воєнні часи, Федор Петрович отримав чимало нагород: медаль «Золота Зірка» Героя Радянського Союзу (№6489), орден Леніна, орден Червоного Прапора, два ордени Вітчизняної війни 2-го ступеня, два ордени Червоної Зірки, медалі.

Бюст Героя встановлений в місті Ханті-Мансійськ на «Алеї слави», а меморіальна дошка – у місті Харків по вулиці Холодногірській, 11, де багато років до кінця свого життя мешкав Федор Петрович.

Ми дуже часто відвідували Героя вдома, він розповідав захоплюючі історії про своє життя та ніколи не скупився на емоції, адже розповідаючи, він знов і знов переживав ті страшні події, які викарбувалися на серці.

БОЙОВА БІОГРАФІЯ МОГО ПРАДЦА

Товкунов Максим, учень 3-го класу Дворічанського ліцею
Дворічанської селищної ради Куп'янського району Харківської області,
вихованець КЗ «Дворічанський Центр дитячої та юнацької творчості»
Керівник: **Бабай Людмила Василівна**, методист КЗ «Дворічанський ЦДЮТ»,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

В середині січня 1945 року на 3-му Білоруському фронті в ході розвідки боєм було встановлено, що противник залишив в першій траншеї лише бойову охорону, а головні сили відвів у глибину.

Знаходячись під великою кількістю контратак німецьких військ, ударне угруповання фронту, подолавши від 6 до 10 км, прорвало з великими труднощами головну смугу оборони. В цей час перша повітряна армія зробила 3468 літако-вильотів. Підтримка з повітря дозволила наростити силу ударів і змусити фашистів відступити. Тим самим були створені умови для розвитку наступу на кенігсбергському напрямку.

Військові з'єднання перейшли в наступ. За два дні ударні угруповання, просунулися лише на 7-8 км. Перелому вдалося досягти 16 січня. У той день було здійснено понад 2,5 тис. вильотів літаків, скинуто до 1800 т бомб.

Прорив до Кенігсберга і успішне просування до Балтійського моря створили загрозу оточення німецької армії, в зв'язку з чим вона почала відхід на укріплений рубіж уздовж Мазурських озер.

26 січня узбережжя Балтійського моря зайняли війська 2-го Білоруського фронту, перерізавши шляхи відходу східнопруського угруповання противника на захід. Німецька армія на наступний день завдала сильного контрудару силами чотирьох піхотних, двох моторизованих і однієї танкової дивізій.

На той час радянські війська в ході важких боїв зазнали великих втрат. Чисельність більшості стрілецьких дивізій не перевищувала 2500-2700 чоловік. Тому знищення оточеного ворога було пов'язано з великими труднощами і затягнулося в часі.

Завдяки сучасним Інтернет ресурсам ми змогли дізнатися про долю мого прадіда Шутька Трохима Митрофановича, якому довелося там воювати. Призваний до армії в липні 1941 року Дворічанським районним військовим комісаріатом, він пройшов великий бойовий шлях. Службу проходив у Молдавії, продовжував у Одесі, Ростові-на-Дону. Довелося захищати Грозний і Краснодар, воювати на Дніпрі. В кінці 1944 року його військову частину відправили до Петрозаводська, пізніше – до Костомукші, а в січні 1945 року – перевели до Калінінграда.

На жаль, не збереглися листи від прадіда в нашій сім'ї. Про нього розповідають лише медалі та скупі архівні рядки: «Санітар санітарного взводу 3 стрілецького батальйону 55 стрілецького полку, червоноармієць Шутько Трохим Митрофанович нагороджений медаллю «За боевые заслуги» за те, що під час бою 26 січня 1945 року при прориві оборони фашистів в районі Мазурських озер, під сильним кулеметно-мінометним вогнем противника, ризикуючи життям, надав першу медичну допомогу 18 пораненим бійцям і офіцерам і виніс з поля битви 12 чоловік з їх зброєю».

Після цих боїв отримав ще одну бойову нагороду – медаль «За отвагу».

Закінчився бойовий шлях прадіда в Східній Пруссії. Похоронний лист з військової частини надійшов до Дворічної в березні 1945 року. В ньому повідомлялося, що червоноармієць Шутько Т.М. загинув під Кенігсбергом біля селища Плессен, де і похований на дивізійному кладовищі на південному узліссі.

Цю історію мені розповів дідусь. Ніхто в сім'ї до цього часу не знав про останні дні прадіда і про його бойові нагороди.

Пройдуть роки... Пройдуть століття... Але ми завжди маємо пам'ятати імена тих, хто для Перемоги не жалів свого життя.

ВІЙНА І МОЯ РОДИНА

Трифонов Дар'я, учениця 5-А класу Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №108 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Іванов В.Л.**, педагог-організатор, учитель історії

Передусім я б хотіла б розповісти про свого прапрадіда - Рибченка Кирила Васильовича, тому що пишаюся таким пращуром. Він народився в 1903 році у селищі Бабаї Харківського району Харківської області у простій робочій сім'ї. Навчався у Бабаївській середній школі. Його трудова діяльність пройшла на Харківському бронетанковому заводі № 115. Одружився у 1925 році. Дружина - Рибченко Ганна Іванівна. У сім'ї народилося троє дітей: Катерина (1926 р. н.), Олександр (1928 р. н.) та Марія (1930 р. н.).

У 1930–31-х роках у Бабах почали видавати молодим родинам ділянки під будівництво. В цей період Кирило та Ганна, отримавши і свій клаптик землі, почали будувати будинок.

Під час війни на заводі № 115, де працював мій прадід, ремонтували військову техніку.

У 1943 році місто Харків було окуповано. У цьому ж році Кирило Васильович був призваний Харківським райвійськкоматом до лав Радянської армії у званні рядового. Воював Кирило Васильович у Харкові, Водолазі і у селі Просяному де був поранений і загинув 18.09.1943 року.

Похований у Братській могилі в селі Просяне.

На річницю тридцятиріччя Перемоги учні Просянської школи розшукали родину рядового Рибченка і тепер кожного року на День Перемоги онуки з гордістю приїжджають на могилу свого дідуся, щоб вшанувати його світлу пам'ять. Ще багато поколінь Рибченка Кирила Васильовича будуть пам'ятати про його подвиг і вшановувати його пам'ять, так як родина наша велика та дружня.

Онуки: Рибченко Микола, Рибченко Ольга, Лузанов Павло

Правнуки: Коновалова Вікторія, Коновалов Віталій, Рибченко Юрій, Лузанов Олег
Рибченко Сергій

Праправнуки: Рибченко Олександр, Трифонова Дар'я, Трифонова Мар'я.

ПОДВИГ МОГО ПРАДІДУСЯ

Трифопова Мар'я, учениця 2-А класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 108 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Шило С.О.**, вчитель початкових класів

Багато горя принесла Друга світова війна. Це лихо торкнулося майже кожної української родини, зокрема і моєї.

Мій прадідусь, Соловійов Петро Іванович, народився в селищі Бабаї Харківського району Харківської області 29.12.1913 р. Навчався в Бабаївській школі. Одружився 1938 року, перед війною народилася дочка. Призваний до лав Радянської армії 13 березня 1943 року Харківським райвійськкоматом. Воював на обороні Дінця, командиром протитанкової гармати, був поранений □ відірвало ногу по коліно.

Нагороджений двома орденами «Вітчизняної війни I і II ступеня», медалями «За перемогу над Німеччиною» та іншими ювілейними медалями.

Незважаючи на те, що прийшов з війни без ноги, почав відбудовувати свій будинок. У післявоєнний час народився син. 30 років Петро Іванович працював експедитором по супроводу вантажів і 10 років на заводі залізобетонних конструкцій.

Щороку на 9 травня на Меморіалі Слави проводили мітинг, в якому Петро Іванович завжди брав активну участь і ділився своїми спогадами про війну. Для ветеранів проводили концерт і переможний салют.

Помер 5 квітня 2002 року, похований в рідному селищі Бабаї.

Онуки: Джулай Євген, Джулай Олексій, Соловійова Олена, Соловійов Андрій.

ПЛЕКАЄМО ПАТРІОТІВ

Учні 3-Б, 3-В, 4-А та 4-В класів Комунального закладу
«Харківський ліцей №8 Харківської міської ради Харківської області»
Керівники: **Берлізева Тетяна Василівна, Жоржоліані Ольга Юрїївна,**
Карікова Вікторія Анатолїївна, Ковальова Тетяна Володимирівна,
вчителі початкових класів

Проект «Плекаємо патріотів України» - це можливість донести до всіх учасників освітнього процесу, що патріотизм – основа духовного життя кожної людини, її прагнення до волі та процвітання своєї країни. Збереження історико-культурних традицій народу, знання про його героїчне минуле та сучасне, дбання про майбутнє – це основа патріотичного виховання. Актуальність проекту доведена самим життям.

Наше минуле – це історія, яку ми повинні знати і пам'ятати, адже, як писав О. Довженко: «Сучасне завжди на дорозі з минулого в майбутнє». Минулого не зміниш і не повернеш. Але чи можна сказати, що воно зникає безслідно й що людям немає до нього дороги? Безпе-речно, ні. Минуле живе поряд із нами. І воно безцінне. Історія - це найцінніша книга життя, з неї можна постійно черпати мудрість, необхідну для побудови гідного прийдешнього.

Учні 3-Б, 3-В, 4-А, 4-В класів Харківського ліцею №8 стали учасниками проекту «Плекаємо патріотів України» не випадково. Протягом 2,5 років школярі цих класів брали активну участь у пошуково-інформаційній діяльності, напрямки якої можна уявити собі у вигляді «трикутника» трьох поколінь: прапрадіди, котрі захищали нашу країну під час боротьби з нацизмом; прадіди та діди -учасники бойових дій на території інших держав; батьки – учасники ООС – захисники на сході України.

Саме з дитинства людина повинна розуміти, що «справжній патріот - не той, який метушиться і чваниться в урочисті хвилини, а той, який щодня й невтомно піклується про загальне благо і не хвалиться цим», що «тільки той народ, який вшановує своїх героїв, може стати великим», що молоде покоління не повинно забувати тих, хто ціною свого життя здобув для нас перемогу над нацизмом, хто, не роздумуючи, пішов на допомогу іншим державам, хто зараз захищає всіх нас на сході нашої країни. Саме тому ми і стали учасниками проєкту «Плекаємо патріотів України», де, на нашу думку, головне – це діяльність у пізнавально-пошуковому напрямку під девізом «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього!».

Одна із сторінок нашої пошукової роботи присвячена воїнам-афганцям. Щороку 15 лютого (день виведення військ з Афганістану) схилитимуть знамена над полеглими, подаватимуть на службу Божу за тих, хто загинув, лунатимуть скупі тости тих, хто вижив. Батьки 4-А, 4-В класів разом зі своїми дітьми - учнями нашого ліцею зібрали інформацію про Кудашева Вадима Олександровича, Міська Юрія Григоровича, Гончара Олександра Івановича, Сергана Миколи Михайловича. Весь матеріал було оформлено у вигляді фотопрезентації воїнів-афганців Московського району м. Харкова «Болить і досі нам Афганістан». Брус Віктор Борисович – випускник нашої школи з болем в серці повідомив свою історію про Афганістан як «вічний біль, як пекучу пам'ять!». Учасники проєкту брали участь у відкритті Меморіальної дошки Валерію Козеросу – учаснику бойових дій на території інших держав, випускнику нашого закладу, приуроченої до річниці виведення військ з Афганістану.

Проєкт, наче провідна зірка, вказує на те, що наше покоління зобов'язане пам'ятати історію своїх пращурів: у минулому році ми відзначили 75-річницю Великої Перемоги. Хоча школярі вчилися дистанційно, але всі вони разом з учителями були активними учасниками святкування такої знаменної дати. Учасниками проєкту було підготовлено відеоролики: «Вернісаж учнівських робіт», «Літературний марафон учнів 3-А класу», «Ніхто не забутий, ніщо не забуте» (3-Б, 3-В класи), «Поетичний флешмоб учнів 2-Б класу» (нині 3-Б кл.), проєкт «Пишу тобі з далекого 41-го».

Активну участь діти брали у створенні віртуальної книги пам'яті щодо вшанування пам'яті прадідів учнів Другої Світової війни, у вернісажі віршів та творів учасників освітнього процесу ХЛ №8, у віртуальній галереї малюнків та листівок «Низький уклін Вам, ветерани».

Проведено уроки мужності та уроки пам'яті: «Україна – мати. Вмій її захищати», «Я – українець, і я цим пишаюсь!», «Уклін – живим, полеглим - слава»; спортивно-розважальну програму "Ми - нащадки козацького роду", години спілкування: «Соборна мати Україна – одна на всіх, як оберіг», «Від Заходу до Сходу, від Півночі до Півдня – Україна неподільна, соборна і єдина!». Створено міні-проєкт до Дня збройних сил України, проєкт «Пишу тобі із 41-го».

Хіба діди наші думали, що та війна – не остання. Вони не знали, що їх онуків та правнуків також називатимуть ветеранами.

В ході реалізації проєкту було організовано зустріч з Ледневим Ростиславом - учнем нашого закладу (1997-2007 р.н.) та Ільченком Андрієм – мешканцем м. Хмельницького, які вже 5 років ризикують своїм життям заради нашого мирного щастя, а надання інтерв'ю Каріковою В.А. для телеканалу – це щось неймовірне для підтримки свого сина Ростислава. Можна сказати, що це - один подвиг для двох рідних сердець. Класні керівники та учні 3-Б, 3-В, 4-А, 4-В класів разом з батьками стали активними учасниками благодійних акцій: «Від щирого серця», «Серцевий ланцюжок».

І ця червона доріжка від нашого закладу до гірсько-штурмової бригади не закінчиться ніколи, тому вже у вересні-жовтні 2020/2021 н.р. відбулося відеопривітання воїнів ООС з Днем захисника України та отримання відеовідповіді від воїнів гірсько-штурмової бригади нашими учнями.

О, Україно! Ніжно пригорни
Усіх живих синів своїх, як мати,

Щоб ми уже не бачили війни,
Не чули щоб ніколи звук гармати.

Наші учні пройшли справжню школу виховання патріотичних почуттів. І робота на цьому не закінчується. Попереду на нас чекає багато добрих справ, бо найвища наука життя - мудрість, а найвища мудрість – бути добрим!

МАРШАЛИ ПЕРЕМОГИ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ-ВИХІДЦІ З УКРАЇНИ.

Холодняк Андрій, Темирбек Анастасія, Петраш Денис, вихованці гуртка «Історичне красзнавство» КУ «Вовчанський будинок дитячої та юнацької творчості» Вовчанської міської ради Чугуївського району Харківської області, учні 8 класу Комунального закладу «Вовчанський ліцей № 7 Вовчанської міської ради Чугуївського району Харківської області»
Керівник: **Ковальова Галина Олексіївна**, керівник гуртка

Мета роботи: показати роль українців в командному складі Червоної Армії під час Другої світової війни.

Вивчаючи історію Другої Світової війни, ми часто описуємо подвиги солдат, які самовіддано воювали. Ми ознайомились з катастрофічними результатами першого етапу радянсько-німецької війни, про оточення, про танкові прориви вермахта, про велику кількість полонених солдат. Але загарбників з перших днів шокувала небачена мужність і героїзм, з яким їх зустріли наші воїни. Такого опору не дала їм жодна європейська армія, а захопили вони всі країни Західної Європи.

Керівництво Червоної Армії почало повільно сприймати і оцінювати уроки війни, пристосовуватись до її вимог, вчитися на помилках, оснащуватись новою технікою, системою підготовки і досвідом керівництва армією, веденням бою. Саме досвід керівництва і ведення бою здійснювали маршали.

Ми познайомилися з біографіями маршалів, які брали участь у Другій світовій війні. Їх назвали Маршали Перемоги. Із двадцяти шести Маршалів Перемоги- вісім – вихідці з України. Це такі воєначальники:

1 – Тимошенко Семен Костянтинович, народився в с. Фурманка Одеської області. Маршал Радянського Союзу. Був головнокомандувачем військами Західного, пізніше – Південно-Західного стратегічних напрямів, керував військами Західного, Південно-Західного, Північно-Західного фронтів.

2- Маліновський Родіон Якович, народився в Вінницькій області. Маршал Радянського Союзу. Керував Південним, Південно-Західним, Другим і Третім Українськими фронтами.

3- Ворошилов Климентій Юхимович, народився в Луганській області. Маршал Радянського Союзу. Головнокомандувач військами Північно-Західного напрямку та Ленінградським фронтом. Брав участь в прориві блокади Ленінграду. Відповідав за дії Приморської Армії, Четвертого Українського флоту і Чорноморського флоту при звільненні Криму.

4- Єрьоменко Андрій Іванович, народився в Луганській області. Маршал Радянського Союзу. Брав участь в боях під Смоленськом, звільняв Сталінград, Крим, Латвію, Польщу, Чехословачію.

5 – Москаленко Кирило Семенович, народився в м. Бахмут Луганської області. Маршал Радянського Союзу. Був командувачем стрілкового корпусу, командиром кавалерійського корпусу, командувачем 1-ї Танкової Армії, керував 1-ю Гвардійською, 38-ю і 40-ю Арміями, військами Московського військового округу і ракетними військами.

6- Горшков Сергій Георгійович, народився в Хмельницькій області. Адмірал Флоту Радянського Союзу. Головнокомандувач Військово-Морським Флотом. Служив на всіх флотах СРСР. Керував Азовською, а потім Дунайською флотиліями, командувач Чорноморським флотом.

7- Черняхівський Іван Данилович, народився в м. Умань Черкаської області. Генерал армії. Командував танковим корпусом, арміями Воронежського, 1-го Українського, 3-го Білоруського фронтів. Звільняв Східну Прусію.

8- Федоренко Яків Миколайович, народився в м. Ізюм Харківської області. Маршал Радянського Союзу. Він був ініціатором розширення мережі навчальних закладів для підготовки танкістів. Під час війни Яків Миколайович продовжував удосконалювати бронетанкові та механізовані війська Червоної Армії. Під його керівництвом було сформовано перші танкові корпуси і армії. Зі своїм штабом він розробив принципи застосування в бойових діях великих танкових з'єднань, що підтвердилось на Курській дузі. У 1942 році Я.М. Федоренко залишаючись командувачем бронетанкових і механізованих військ Радянського Союзу, стає також заступником наркома оборони. Він був представником Ставки Верховного Головнокомандування під час Московської, Сталінградської, Курської битв та багатьох інших крупних операцій по знищенню ворожих угруповань.

Висновок: Третя частина командного складу Червоної Армії – вихідці з України. Ми пишаємось своїм народом. Українці не тільки воювали на фронтах Другої світової війни, а талановито розробляли стратегічні і тактичні військові плани та втілювали їх в життя. Прикладом тому є Маршали Перемоги – вихідці з України,- які внесли значний вклад в одержання перемоги на гітлерівською Німеччиною.

ТРАГЕДІЯ ДИТЯЧОГО ПРИТУЛКУ «СОКОЛЬНИКИ»

Чан Тхі Хієн Ань, Комар Карина, Романова Дар'я, Герасименко Ірина,

Галуненко Ганна, Галуненко Ольга, учениці 8-Б класу

Харківської загальноосвітньої школи № 97

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: Ковтун Маргарита Юрїївна, педагог-організатор

Про Другу світову війну 1939 -1945 років є багато історичних фактів і спогадів очевидців. Але все ж існує безліч таємничих та незвіданих сторінок в історії. Ця робота є спробою дослідити менш відомі події, що відбувались під час окупації нашого рідного міста в одному з дитячих притулків. Спілкуючись із ветераном сиротинця Анатолієм Івановичем Ревою, нам вдалось дізнатись деякі подробиці тих часів.

Не багатьом відомо, що в Харкові був дитячий концтабір «Сокольники». За три роки окупації міста з 1941 по 1943 роки тут побувало від чотирьох до п'яти тисяч дітей. Достовірні дані відсутні. Відомо, що в кінці 1942 року там було 1602 дитини, а у серпні 1943 року залишилось 68 дітей. Концтабір, який при фашистських загарбниках ховався за назвою «Дитячий будинок № 2», був потрібен нацистам для того, щоб брати у дітей кров для поранених німецьких військових. Лікарі Третього рейху були впевнені, що кров голодних дітей особливо цілюща, оскільки не містить шкідливих домішок і пришвидшує одужання поранених. Такі ж самі табори були створені і в Лубнах (Полтавська область) і у Фастові (Київська область).

Сьогодні вся територія харківських Сокольників – це дитяче кладовище. Тоді кожен день помирало мінімум 10 дітей. Ще живих малюків, які втрачали свідомість під час збору донорської крові і спинномозкової рідини ховали разом із мертвими.

Дитячий притулок розміщався в старому будинку з колонами – у минулому там був заміський будинок поміщика Уткіна. Першими вихованцями притулку в Сокольниках стали діти-інваліди з інтернату, що знаходився на вулиці Свердлова. Їх просто забули евакуювати. Найменших дітей привезли на Південний вокзал, де вони повинні були чекати евакуації. У вагони завантажували різні речі, ящики, продукти, і навіть пальму, але, на жаль, для сиріт місця не знайшлося. Молоденька вихователька сварилась із працівниками залізничної станції і тими, хто супроводжував ешелон. Дарма... Так, малюки-сироти залишились у Харкові. Притулок постійно поповнювався все новими і новими «вихованцями». Батьки багатьох дітей загинули в окупованому Харкові. Деяких привели родичі або навіть чужі люди. На вулицях були розвішані оголошення нової влади, щоб безпритульних дітей віддавали до

притулку. Шестирічного Толіка Реву, на очах у якого розстріляли батька, підбрала на Благовіщенському базарі незнайома жінка. «Мати захворіла, а я в березні 1942 року лишився один. Харчувався недоїдками. Так і відвела мене жінка в Сокольники» - пригадує Анатолій Рева.

«Страшний сморід, воші, бруд, голод та холод зустріли мене. Столової не було взагалі. Один-два рази на тиждень давали помий з кухні, які розводили водою. Годували мало не тому, що нічим було годувати. Просто наказали не годувати... Ні столової, ні бані, ні чистої білизни. Хоча це нікого не цікавило. Потрібна була їжа. Тільки їжа. Багато дітей їли вошей, яких було достатньо...».

Невипадково, окрім директора, у притулку існувала посада військового коменданта. У його обов'язки входило забезпечення оптимальної кількості дітей-донорів, щоб військовий шпиталь не мав потреби у донорській крові. Перевага надавалась донорам у віці від чотирьох до семи років. Ось чому саме із 130 дітей, що дожили до 25 серпня 1943 року, всього 17 були шкільного віку. За даними очевидців, до червня 1942 року у притулку помирало по 17-50 дітей на день.

Кожен день у ліс вивозили дитячі трупи. Іноді у спільній могилі спали вічним сном по двадцять-тридцять і більше малюків. Траплялось і таке, що у ямах разом з померлими ховали ще й живих дітей. Анатолій Рева, витираючи сльозу, згадує свою маленьку подружку, п'ятирічну Зою, яка в притулку прожила всього два тижні. Вони разом шукали жолуді, їли траву і розділили навпіл гнилий помідор. Зоя була з тих дітей, в кого викачували кров, поки вона йшла. – «З неї викачали все-все. І вона там померла».

Самому Анатолію Івановичу вдалось вижити тільки чудом. «Ходив до лісу збирати дикі грушки і кислиці, а весною – проліски, що тільки почали пробиватись з-під снігу. Їв те, що міг знайти. Це і врятувало». Коли приїздила машина, що забирала дітей-донорів, намагався втекти подалі в ліс. До притулку приходив тільки вночі. Але все таки, одного разу, Толіка спіймали, побили і кинули до кузова смертоносної машини. «Нас забрали і повезли. А коли привезли, багато дітей було без свідомості, деякі вже не дихали. Комендант передивлявся дітей, і тих, які померли, вивозили до лісу. У цьому пеклі я прожив усі роки окупації»...

Страшна таємниця дитячого притулку в «Сокольниках» так і могла б залишитись нерозкритою, адже нацисти знищили всі документи, що підтверджували факт медичних дослідів над дітьми.

Сьогодні на місці поховань дітей, що загинули, стоїть пам'ятний знак. На ньому надпис: «Вони пішли від нас дітьми, щоб зійти паростками квітів і назавжди залишитись із нами». Щороку, влітку «діти, що вижили» збираються біля пам'ятника Жертвам нацизму, щоб покласти квіти до Меморіальної дошки та відновити у пам'яті ті страшні часи. Анатолій Іванович Рева один з тих дітей. Нам дуже пощастило познайомитися з цим унікальним чоловіком. Ми захоплюємось силою духу людини, яка пройшла через пекло, але не втратила жаги до життя.

Ще кілька років тому Анатолій Іванович відвідував нашу школу, розповідаючи про своє дитинство. Зараз ветеранові вже 85 років і вік дається взнаки. Анатолій Іванович майже не виходить на вулицю і не спілкується. Але записи його спогадів, які так глибоко вразили наші душі, назавжди залишаться в одній з локацій нашого шкільного музейного комплексу «Перемога».

ВОНИ ЗВІЛЬНЯЛИ МОЮ МАЛУ БАТЬКІВЩИНУ
Шабратко Діана, учениця 9 класу Комунального закладу
«Першогнилицький ліцей Великобурлуцької селищної ради»
Керівник: **Коломієць Олена Анатоліївна**, вчитель історії

Дана робота – спроба встановити біографічні дані воїнів, полеглих в боях за визволення села Гнилиця Перша, Великобурлуцького району та Харківської області вцілому.

Друга світова стала найбільшою війною в історії людства. У ній брали участь десятки країн. Ніколи до цього історія не знала війни з такою кількістю жертв. Наша країна теж була залучена в ці події. Немає родини, яка б не втратила близьких у цьому кошмарі. Друга світова війна тривала шість років. Ніякі інтереси та амбіції не виправдовують масового вбивства. Я сподіваюся, що Друга світова залишиться останньою світовою війною в історії. Багато людей тоді стали героями, захищаючи те, що було для них святим. Друга світова - це зламані долі, розбите щастя, втрачене дитинство, розлучені закохані, розірвані сім'ї. Це військові злочини: тортури та знущання, досліди над живими людьми. Це спалені міста та села, заміновані поля, концтабори. Страшно читати, що готували для людей військові фанатики. Загинуло багато мирних людей. Пройшло вже багато років, а нікими згадками про ті часи є братські могили таobelіски з іменами загиблих та померлих від ран.

Метою мого дослідження є встановлення біографічних даних про бійців, які загинули під час боїв за Великобурлуччину та Харківщину.

На початку червня 1942 року війна докотилася до нашого села. Зі спогадів старожилів в першій половині дня по селу проїхав автомобіль з великим білим хрестом на боці. А вже на вечір в село ввійшли гітлерівці, які одразу встановили окупаційний режим: пройшлися по дворах, виловили всіх курей, гусей та качок, повиводили корів та телят з хлівів. 10 червня 1942 року почалася операція під назвою «Вільгельм». Німецько-фашистське командування поставило завдання оволодіти рубежем по лівому березі річки Великий Бурлук. Так почалися довгі дні окупації. І тільки 3 лютого 1943 року були звільнені від фашистів перші населені пункти нашого району, в тому числі і наше село. Напередодні визволення вночі до села ввійшли бійці-розвідники, обігрілися, обсушилися, перепочили, а зранку пішли далі. А наступного дня через село пройшли війська. Боїв в самому селі не було. А сутичка сталася за 3,5 км на північ від села, коли війська Південно-Західного фронту наздогнали відступаючу німецьку колону, яка рухалася до Старого Салтова. Загиблих в цьому бою, а це 35 воїнів, поховали в братській могилі на окраїні села. Потім до кінця 1943 року поруч було поховано ще 5 бійців, які загинули у боях за Харківщину.

Спочатку це була звичайна могила з дерев'яним хрестом та невеликим парканом. Потім на початку 50-х років ХХ століття останки солдат перенесли в спільну могилу на місцевий цвинтар. Також було перепоховано ще двох воїнів, які загинули в 1942 році на початку окупації села. Всього знайшли вічний спокій в першогонилицькій землі 42 бійця. На сьогодні відомі дані про одинадцятьох бійців. В моїй роботі представлена інформація про сімох бійців, які віддали своє життя за нашу свободу і мирне небо. Вічна їм пам'ять!

Хронологія виникнення братської могили в нашому селі відновлена завдяки свідченням односельчан. Зведені відомості та документи, пов'язані з загиблими бійцями, було взято з порталу «Пам'ять народу».

1. Єрофєєв Олександр Васильович, 1924 р.н., народився в місті Чистополь Татарської АРСР. Лейтенант, помічник командира відділення, служив при штабі 6-ї стрілецької дивізії. Загинув 16 червня 1943 року під час визволення Харківщини.

2. Лапшин Василь Дмитрович, 1923 р.н., народився в селі Сумароково Мокшанського району Пензенської області. Лейтенант, командир взводу протитанкових рушниць 532 стрілецького полку 111-ї стрілецької дивізії. Загинув 8 лютого 1943 року під час визволення Великобурлучцького району.

3. Нішанов Тимофій, 1920 р.н., народився в місті Коканд Ферганської області Узбекистану. Гвардії червоноармієць 13-ї ордена Леніна стрілецької дивізії 34 гвардійського стрілецького полку. Загинув 12 червня 1942 року. Перезахоронений в братській могилі в 1943 році.

4. Москаленко Степан Андрійович, 1896 р.н., народився в селі Рудиків Комишнянського району Полтавської області України. Рядовий 62-ї гвардійської стрілецької дивізії. Загинув 10 лютого 1943 року під час визволення Великобурлуччини.

5. Попов Михайло Іванович, 1911 р.н., народився в селі Великі Березники Судосєвської сільської ради Великоберезниківського району Республіки Мордовія. Рядовий 8-ї гвардійської кінної дивізії. Загинув 6 березня 1943 року під час визволення Харківщини.

6. Скородумов Михайло Іларіонович, 1908 р.н., народився в селищі Ново-Сергіївка Чкалівської області. Гвардії старший сержант 11-ї гвардійської кавалерійської дивізії 250 гвардійського Кубанського козачого полку. Був командиром кулеметного розрахунку. Загинув 6 лютого 1943 року під час визволення Великобурлуцького району.

7. Сергієнко Петро Єгорович, 1923 р.н., народився в місті Харків. Призваний до армії на початку 1943 року. Рядовий 99-ї танкової бригади 2 танкового корпусу. В липні 1943 року за сміливі дії в бою за село Василівка отримав медаль «За відвагу». Загинув 11 серпня 1943 року під час визволення Харківщини.

Кожен знає або здогадується, яке горе і нещастя приносить війна. Цифри, якими оперують, щоб визначити число жертв справді вражають. Ми бачимо людські сльози, плач за рідними. Війна є людською реальністю, присутністю на кожен день. Великою була ціна перемоги. Ми повинні пам'ятати, що за кожною цифрою стоїть чиєсь життя. Ми повинні докласти всіх зусиль, щоб такі страшні часи більше ніколи не повторилися. Ціна перемоги виявилася висока, але жертви, принесені на вівтар Вітчизни, не були марні.

У своїй роботі ми з Оленою Анатоліївною намагалися відтворити ще одну з чисельних сторінок історії нашого села. Адже осмислення та усвідомлення того, що пам'ять про важкий шлях до Перемоги не повинна мати термінів давності, що героїчний дух не тільки переможців-ветеранів, а й учасників та мешканців тилу, не можна втрачати нинішнім поколінням.

Наступним кроком нашої дослідницької роботи буде налагодження зв'язків з родинними воїнів, які поховані в братській могилі.

ПРОЙШЛА ВІЙНА СТЕЖКАМИ ДОЛІ

**Шевченко Дар'я, Шестаков Кіріл, Ібрямова Надія, Сосюра Андрій,
Холошенко Марія, Жученко Гліб, вихованці гуртка
«Театральне мистецтво» Красноградського ЦДЮТ
Керівник: Жученко Г.Я., керівник гуртка**

ВІЙНА, яке страшне слово... Вона залишила біль, розпач, сльози горя і радості. Немає жодного міста, жодної родини в Україні кого вона не торкнула. Не обійшла війна і нашу родину. Мій дядько Лагота Володимир Устимович потрапив на фронт у 1943 році, коли йому щойно виповнилось 20 років. Був наводчиком міномету гвардії сержантом 214 гвардійського стрілкового полку 73 гвардійської стрілкової Сталінградської дивізії третього Українського фронту. Його бойовий шлях, як слова з пісні «Він пів Європи прошагав» пролягав через Україну, Молдову, Румунію, Сербію, Угорщину, Австрію. Під час запеклих боїв по знищенню оточуючої оборони ворога, що тривала протягом чотирьох діб в районі південно-західної частини міста Кішеньова із свого міномету знищив 9 солдат ворога і подавив його дві вогневі точки, за що був нагороджений медаллю «За відвагу». Кожен день здавався адом, йшли бої за боями, покороково визволяючи кожен будинок, вулицю, місто, країну. Брав участь у визволенні Белграда, за що мав відповідну нагороду. Нагороджений орденом «Вітчизняної війни II ступеня», медалями «За бойові заслуги», «За перемогу над Германією у Великій Вітчизняній війні».

Повернувшись з війни закінчив педагогічний інститут. Працював учителем історії, був директором школи, сільським головою. За трудові досягнення нагороджений орденом «Трудового червоного прапора». Схиляю голову перед подвигом свого дядька, кожного солдата-визволителя, який відважно ціною власного життя боронив земля, наближав велике свято День Перемоги.

Холошенко Марія, вихованка гуртка «Театральне мистецтво»

Мій прадідусь Веклич Максим Федорович, закінчивши офіцерську піхотну школу під час Другої світової війни був командиром мінометного взводу, воював. Ось запис із нагородного листка: «Будучи командиром мінометного взводу 59-ї гвардійської Червонознаменної стрілкової дивізії 3-ї гвардійської армії південно-західного фронту зі своєю частиною вів наступ за міста Калитва, Ворошиловград. Протягом доби знаходився в

обороні, затримуючи вогонь противника двома мінометами без піхоти наступаючих німців. В цьому нерівному бою Веклич М.Ф. був тяжко поранений. Достойний винагороди».

Довго лікувався в госпіталі. Коли одужав – знову на фронт. Дійшов до Сталінграда, де був знову тяжко поранений. Був нагороджений бойовими нагородами. Я вдячна своєму прадіду і всім фронтовикам за їх подвиг.

Шестаков Кіріл, вихованець гуртка «Театральне мистецтво»

Мій прадід, Шестаков Микола Григорович, 1924 року народження, 22 вересня 1943 року вступив до лав Червоної армії. Служив телефоністом 101 відділення гвардійського батальйону зв'язку.

Був нагороджений медаллю «За відвагу», орденом «Червоної зірки», яку він отримав за те, що в період бою дивізії під сильним артилерійським вогнем ворога, усунув 20 пошкоджень бойової лінії зв'язку, чим забезпечив командира дивізії безперервно керувати боєм 222 гвардійського стрілкового полку.

Прадід розповідав, що одного разу під час обстрілу йому довелося усунути пошкодження на лінії, а в цей час солдати пішли в наступ і він зажавши дріт у зубах тримав зв'язок. Солдати йшли в атаку, відступали, знову йшли, інколи прямо по голові, а він продовжував тримати зв'язок до кінця бою.

Ібрямова Надія, вихованка гуртка «Театральне мистецтво»

Шіснадцятирічним хлопцем мій прадід Жученко Олексій Давидович пішов на фронт у званні старшого сержанта 92-ї гвардійської дивізії. Його бойовий шлях проходив через лівобережну Україну, форсуванні Дніпра, брав участь у Курській битві, визволенні міста Белграда. Воював в Молдавії і Румунії. Війну закінчив в Болгарії. У важкій кривавій битві під час визволення міста Белград незважаючи на артилерійський обстріл усунув 17 поривів зв'язку дванадцятикілометрового кабельного дроту. Чим забезпечив неперервний зв'язок під час бою. Був нагороджений орденом «Червоної зірки», двома орденами «Вітчизняної війни II ступеня».

Повернувшись з війни працював столяром у селі Ленінка Красноградського району. Про війну не любив згадувати. Я пишаюсь своїм прадідом і щиро дякую йому за перемогу щоб жити під мирним небом.

Сосюра Андрій, вихованець гуртка «Театральне мистецтво»

Мій пра-прадід Корабець Федір Васильович, якого в 1943 році забрали на фронт дійшов до Калінінграда. Був тяжко поранений, довго лікувався в госпіталі. Повернувся додому в 1947 році. Мав багато нагород, серед яких: орден «Другої світової війни II ступеня», медаль «За відвагу», медаль за «Участь у Великій Вітчизняній війні». Помер в 1993 році.

Мій прадід Сосюра Петро Васильович, який пішов на фронт в 39 років. Потрапив 14.02.1942 в полон в районі Донецької області, де його і розстріляли.

Коли я разом з батьками був на екскурсії в Спасько-Михайлівці, де було перепоховання червоноармійців, то серед прізвищ загиблих знайшли прізвище свого прадідуся.

Я пишаюсь своїми прадідами. Завдяки їм ми сьогодні живемо, пємо, їмо, працюємо, вчимося. Дякую їм за все.

Шевченко Даря, вихованка гуртка «Театральне мистецтво»

Мій прадід Тараненко Леонід Омелянович народився в 1922 році в місті Краснограді. Пішов на фронт вісімнадцятирічним юнаком. Мав військове звання молодшого лейтенанта, потім дійшов до Берліна. Служив в самохідно-артилерійському полку противотанкових військ. Він почав свій фронтовий шлях з Київщини, дійшов до Берліну, де отримав поранення в 1945 році. Через що його було комісовано. Мав такі бойові нагороди, як: медаль «За перемогу над Германією у Великій Вітчизняній війні», медаль «За відвагу».

А його брат Тараненко Володимир Омелянович народився 1922 року. В 19 років він пішов на фронт. Був старшим лейтенантом та начальником 22 розвідки мінометної Запорізької бригади РПК. Був нагороджений орденом «Другої світової війни I ступеня»

(посмертно) за те, що правильно організував розвідку вогняних точок. Перебуваючи на ПМП був смертельно поранений кулею (додаток 11). Від чого і помер в 1944 році у віці 22 років.

Вони герої і ми всі повинні завдячувати їм своїм життям. Вони не шкодуючи себе йшли на фронт для того щоб врятувати свою Батьківщину. Я пишаюсь, що маю таких предків.

Жученко Глєб, вихованець гуртка «Театральне мистецтво»

Мій прадід Лагота Аркадій Устимович у 1943 році сімнадцятирічним юнаком пішов на фронт гвардії-єфрейтором 33-ї мотострілкової бригади 9-го гвардійського танкового корпусу. Свій бойовий шлях розпочав в I Білоруському фронті. Визволяв міста: Гомель, Брест, Варшава, Познань, Берлін. Брав участь у операції «Багратіон», Вісло-Одерській операції. Першу нагороду отримав у лютому 1945 року за бої під Польшею. Побачивши в одному з будинків вісьмох німців не розгубився, викрив їх і самотужки вступив в нерівний бій. Знешкодив противника захопивши їх зброю, яку потім віддав до управління штабом. За цей подвиг був представлений до нагороди орденом «Червоної зірки». Проте керівництво вирішило, що він ще молодий і ще встигне отримати відповідні нагороди. Тому нагородили його медаллю «За бойові заслуги».

У 1945 році під час боїв за Берлін вивів свою автомашину з під обстрілу ворожих танків та автоматчиків тим самим спас бойову техніку та груз. За цей вчинок був нагороджений орденом «Вітчизняної війни II ступеня».

Після закінчення війни ще 5 років проходив службу у групі Радянських військ в Германії капітаном-механіком танку Т-34. Додому повернувся у 1950 році. Закінчив Красноградський технікум механізації сільського господарства, займався розбудовою рідного міста працюючи на посаді головного інженера будівельно-монтажного управління. Про війну не любив згадувати, та коли і траплялось говорив коротко: «Краще б вам того не знати». І сьогодні, коли я тримаю в руках бойові нагороди мого прадідуся я пишаюсь його подвигами. Силою і мужністю простих солдат, які вибороли для всіх нас велику ПЕРЕМОГУ.

МІЙ РОДИННИЙ ЛІТОПИС

Шетілов Ярослав, учень 8 класу Куп'янської гімназії №2

Куп'янської міської ради Харківської області.

Керівник: **Тарасенко Вадим Степанович**, вчитель історії Куп'янської гімназії №2

Куп'янської міської ради Харківської області.

Прагнення дізнатися більше про минуле свого народу, своєї родини лежить в кожному з нас. І якщо інтерес до генеалогії в Європі вже давно знаходиться на високому рівні, то в Україні популярність цього напрямку стала актуальною не так давно, хоча неухильно зростає з кожним роком. Бажання пізнати корені свого роду і скласти генеалогічне дерево може прокинутися в будь-який момент.

Подібний інтерес дозволить людині створити міцний фундамент власного майбутнього, адже знання минулого своєї родини вселяє впевненість і бажання відповідати своїм славним предкам.

Створення генеалогічного дерева вимагає терпіння, уваги до деталей, навичок архівної роботи, проте повністю виправдовує витрачений час. Навіщо потрібно знати свій родовід? «Народ, який не знає минулого, не має і майбутнього» - ця фраза, мабуть, найбільш повно передає всю значимість історії в цілому і історію кожного роду, зокрема.

Структурувати інформацію, знайдену в ході генеалогічних досліджень, допоможе складання родоводу або родового дерева. Такий документ дозволяє людині інакше поглянути на минуле і сьогодення, відчутти зв'язок з далекими предками, зрозуміти істинне значення і походження власного імені і прізвища.

Мені пощастило, що один із моїх родичів провів велику дослідницьку роботу щодо вивчення історії нашої великої родини. Згодом вивченням сімейної історії займалася моя

мама. Тепер естафета перейшла до мене. Результати наших сімейних пошуків представлені в цій роботі.

Історія мого роду починається з Фомінова Савелія, який народився близько 1837 року. Відомостей про нього практично не збереглося, окрім того, що жив засновник роду у Вологодській губернії Російської імперії і був селянином. У нього було троє синів: Іван (старший), Федір (середульший) і Василь (найменший).

Федір Савелійович Фомінов і є моїм прямим предком. Відомо, що він народився близько 1870 року в селі Нижнє Вологодської губернії, де і прожив усе життя. Він рано одружився на Марії Миколаївні, дівчині із селянської родини (народилася в селі Верхній Двір). Федір Савелійович брав участь у російсько-японській війні. Після повернення з військової служби він змінив своє прізвище на Базанов. Причину цього вчинку нам з'ясувати не вдалося, але всі його нащадки мали саме це прізвище. Мій прапрапрадід був дуже роботящою людиною, але йому судилося недовго прожити. Він помер, залишивши вагітну дружину Марію з шістьма дітьми: Олексієм, Оксинією, Андрієм, Маврою, Іринією, Миколою і сьомим Омеляном (він народився вже після смерті батька). Вона самотужки виростила всіх дітей, але тяжка селянська праця вкоротила і їй віку. Померла моя прапрапрабабуся в 1925 році.

Один з її синів, Олексій Федорович, народився в 1893 році. Після смерті батька в 1909 році він пішов працювати, щоб поліпшити матеріальне становище родини. Невдовзі почалася громадянська війна, і Олексій Федорович Базанов став її учасником. Він записався добровольцем у Червону армію, служив у Петрограді. Після демобілізації повернувся у рідні краї, одружився вдруге. Помер у 1945 році.

Його донька Тетяна народилася в 1923 році. Це моя прабабуся. Вона працювала на лісозаготівлі, пошкодила спину, довго лікувалася. За пропозицією чоловіка вона з родиною переїхала в місто Краснадон Луганської області, де придбали будинок. Але життя налагодити не вдалося: чоловіка Івана вбило електричним розрядом на робочому місці. Щоб швидше оговтатися від тяжкої втрати, Тетяна вирішила переїхати в селище Ківшарівку, де якраз відкрився ливарний завод. Там вона і працювала до виходу на заслужений відпочинок.

Завдяки прабабусі моя родина опинилася в Ківшарівці, де живе і понині. Її син Анатолій (мій дідусь) знайшов собі пару, одружився. У нього народилося дві доньки: Олена (1971 р. н.) і Тетяна (1976 р. н.). Тетяна Анатоліївна – це моя мама.

Син Олексія Федоровича Василь народився в 1925 році, жив у Карелії. Рано почав працювати. Після закінчення ФЗУ (фабрично-заводського училища) працював на відновлювальному потязі в Біломорську, потім – на заготівлі і сплаві лісу.

В січні 1943 року, у віці 17 років пішов добровольцем у Червону армію. З документах, які збереглися у родичів, вдалося з'ясувати, що Василь Олексійович Базанов був призваний на військову службу 05.01.1943 року Кадуйським районним військовим комісаріатом.

З січня 1943 року по вересень 1943 року він був бійцем 365-го стрілецький полку. У липні 1943 року був важко поранений, був відправлений в госпіталь м Дербент. Після лікування повернувся в стрій. З вересня 1943 по грудень 1944 року служив у 126-му стрілецькому полку, теж стрільцем.

Мій прадідусь Василь брав участь у Курській битві, звільняв Курськ, Харків, форсував Дніпро і Південний Буг. Саме там, на Побужжі, його вдруге тяжко поранило. Після тривалого лікування він став курсантом-танкістом.

З грудня 1944 по липень 1945 року В. О. Базанов проходив навчання у 27-му окремому учбовому танковому полку. Після цього був направлений до 30-го гвардійського механізованого полку, де воював у складі танкового екіпажу старшим радистом. Брав участь у війні з Японією. Був утретє поранений в обидві ноги. Під час одного з боїв його танк наїхав на міну і підірвався. Екіпажу вдалося вижити. Прадідусь закінчив війну в Халхін-Голі. Нагороджений медаллю «За відвагу» і орденом Вітчизняної війни 1 ступеня.

З війни мій прадідусь повернувся інвалідом III групи. Жив у м. Кіровськ Мурманської області, працював помічником машиніста електровоза, возив залізну руду до металургійного комбінату в м. Апатити. Це тяжка праця, яка вимагала величезної енергії і самовіддачі. Та

Василь Олексійович не шукав легких шляхів. Коли за станом здоров'я вже не міг працювати на електровозі, він перейшов на службу у пожежну охорону. Помер ветеран війни і праці 04.02.1991 року. Його дружина пережила страшні роки блокади в Ленінграді, дивом залишилася живою. Нашадки родини Базанових і дотепер мешкають у Вологодській області. Це вдалося з'ясувати в ході дослідження.

На власному досвіді я переконався, що люди, які володіють знаннями з історії свого роду, відчувають себе набагато впевненіше, ніж ті, хто не цікавиться історією своєї родини. Осі і виходить, що спираючись на силу роду, ми стаємо тільки сильнішими.

КРИЗЬ ПЕКЛО ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН

ДОЛІ ОБПАЛЕНІ АФГАНІСТАНОМ. ПАМ'ЯТІ ВОЇНА-АФГАНЦЯ АНАТОЛІЯ ФЕДОРОВИЧА КОЛЕСНІКОВА

Аветисян Карина, Мірошнікова Вікторія, учениці 9-Б класу Комунального закладу «Кегичівський ліцей» Кегичівської селищної ради,
керівник: **Пухова І.М.**, вчитель хімії

Війна. Чужа. Неждана. Непотрібна.
Геройство. Біль. Дочасна сивина.
Жорстока тиша. Вибухоподібна.
Війна. Війна. Війна.

Афганська війна... Брудна, неоголошена. Та хіба війни бувають чистими?!

Будь-яка несе смерть, каліцтво, вдягає в жалобу тисячі сердець, материнських сердець. За кожним воїном-афганцем – свій життєвий подвиг, своя доля. Хтось повернувся цілий і неушкоджений, хтось – скалічений, а хтось – не повернувся живим.

Наша розповідь про людину, яка загинула на цій війні (зі спогадів вдови загиблого Колеснікової Зінаїди Іванівни).

Анатолій Колесніков народився 21 лютого 1946 року в родині військових і виріс в селищі Кегичівка. Після закінчення десяти класів Кегичівської середньої школи слюсарив у тиловій службі місцевого гарнізону. Звідки був призваний на дійсну службу до лав Радянської Армії. Зі своєю майбутньою дружиною Анатолій був знайомий ще зі школи. Відслуживши строкову службу, у 1968 році одружився. Влітку 1969 року народився син Володимир.

У березні 1970-го Анатолій стає «надстроковиком» в одній з частин Київського військового округу. Згодом виконує обов'язки начальника Кегичівського райвійськкомату. На цій посаді він зарекомендував себе дисциплінованим і акуратним працівником, користувався заслуженою повагою в колективі офіцерів, співробітників райвійськкомату. Саме на цій посаді його прийняли в члени КПРС (це було престижно та почесно), неодноразово обирали секретарем первинної парторганізації.

Комуніст, зразковий сім'янин Анатолій Колесніков користувався авторитетом у товаришів по службі і командування.

Коли постало питання про «замінника» до Афганістану, прізвище Анатолія Федоровича було названо одним з перших. Короткий збір, прощання з рідними і друзями – і відліт до Ташкента. А там на Іл-76 – і в Кабул.

Афганістан... Він став синонімом людського лиха, справжнього пекла: палюче сонце зранку, спекотний вітер – афганець, пісок, що не дає дихати, і ... завжди хочеться пити. І в цій суворості народжувалися вірші, які згодом ставали піснями.

Мигтять секунди дзигною гвинтів,
Та довгими щось видались хвилини...
Літак злетів. Спинила висота –
Що, над хребтом гірським зависли?
І в голові роїлись в нього мислі,
Чого ж бо доля склалась непроста?!

Прапорщик Колесніков прийняв посаду начальника обмінного пункту при штабі частини. На перший погляд, місце спокійне, тилове, а насправді – чим тільки не доводилось займатися прапорщику Колеснікову!

І тут він зарекомендував себе умілим воїном, до кінця відданим ідеалам комуністичної партії і Радянської держави, вірним присязі, яку він давав, вступаючи на службу до Збройних Сил СРСР.

Літав Анатолій до Союзу з секретною і поштовою кореспонденцією, в різні гарнізони обмеженого контингенту радянських військ (де бачив, спеку, смерть та страждання), і до Ташкента. Прилітавши до Ташкента, він телефонував дружині, яка стрімголов купувала квиток на літак, щоб зустрітися з коханим.

Телеграми, листи...Їх не злічити. Скільки тепла, любові та сподівань. Родина, як могла, підтримувала Анатолія. Наприклад, в місцевій газеті «Зоря комунізму» була надрукована подяка Зінаїді Іванівні за гарну роботу і мати прапорщика відправила вирізку з газети синові. Не зважаючи на заборону мати особисту переписку у військовослужбовців, Анатолій тримав при собі це нагадування про кохану людину. А повернулася ця вирізка до рідної домівки вже з речами прапорщика після загибелі.

Понад 200 вильотів здійснив кур'єр штабу прапорщик Колесніков.

За вірну і добросовісну службу в лавах Радянської Армії А.Ф. Колесніков нагороджений медалями «За бойові заслуги» (указ президії Верховної ради СРСР від 18 лютого 1985 року), «За бездоганну службу», грамотами та іншими нагородами.

До «дембеля» залишалось 7 днів. Лише один тиждень і Анатолій повернеться до Союзу, у рідне селище, до своєї родини, яка чекала на нього з нетерпінням. Жінка навіть придбала путівки до військового санаторію. Але не так сталося, як гадалося...

11 липня 1985-го прапорщик Анатолій Колесніков летів із секретним пакетом до Ташкента. Літак, злетівши з кабульського аеропорту, мав зробити посадку у Кандагарі, а після того – на Ташкент. Над кандагарським летовищем літак був підбитий заколотниками і розбився: Анатолій Колесніков загинув. За мить до падіння літака, коли було вже зрозуміло, що смерть неминуча, прапорщик викинув із літака документи. Таким чином було встановлено прізвища загиблих у цій авіатроці.

Командування військової частини представило його до нагороди орденом Червоної Зірки посмертно (указ президії Верховної ради СРСР від 25 жовтня 1985 року). Але нічого не зменшить біль рідних від втрати.

Через кілька днів синові виповнилося 16 років. Володимир вирішив продовжити шлях батька та вступив до Рязанського повітряно-десантного училища, служив в Рязані, в обмеженому контингенті військ в НДР.

Могила Анатолія Федоровича Колеснікова в Кегичівці. Його ім'я пам'ятають у Комунальному закладі «Кегичівський ліцей» Кегичівської селищної ради, де встановлено відповідну меморіальну дошку. Прізвище прапорщика на меморіальному комплексі, який розташований в селищі. На розгляді питання про перейменування однієї з вулиць селища на вул. ім. Колеснікова.

Закінчилася десятилітня ніким і нікому не оголошена трагічна війна.

Летять, відлітають у вічність роки і скільки б їх не минуло, не зітруть у нашій пам'яті імена воїнів-афганців.

БІЛЬ ПАМ'ЯТІ

Бардакова Софія, учениця 8 класу, Клименко Анастасія, учениця 7-А класу

Андріївської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2

Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області

Керівник: **Устиченко Наталія Анатоліївна**, педагог- організатор

Повідайте, повідайте синам,

Повідайте всім дітям, ветерани,

Які шляхи пройти судилось вам

Крізь полум'я Гардеса й Кандагара.

Вересень 1979 року...В результаті державного перевороту до влади прийшов жорстокий тиран Хафізулла Амін. Його репресивна політика призвела до жахливої війни, що мала затяжний характер і забрала 15031 людських життів, серед яких 620 тисяч громадян колишнього Радянського Союзу. І одним із загиблих в афганській війні був житель нашого селища Андріївка Сергій Петрович Коробка. Юнак, що лишень в 1983 році закінчив Андріївську середню школу №2, а в 1984 році вже був призваний до лав армії і проходив службу в Афганістані. До призиву в армію він працював водієм у радгоспі «Горьківський», і це в майбутньому визначило його долю: служба рядового Коробки проходила в автороті. У Кабулі Сергій сів за кермо БТРа. І усвідомив, що від надійності та справності цієї бойової машини залежить не лише його життя, а й життя бойових товаришів, з якими ділив все, що було в Афганістані: біль, смуток, сум за рідними та надію на щасливе повернення додому. У своїх листах до рідних писав: «Мамо, не хвилюйтесь за мене, справи в мене йдуть гарно. Дякую Вам за турботу. Я прийняв присягу, а служба – це обов'язок кожного чоловіка. Дуже сумую за рідною домівкою, але думаю про те, що скоро повернусь, і все буде добре...».

За бойовою машиною солдат доглядав належним чином. Тож на спекотних і тяжких маршрутах гористої та піщаної дороги бійці, виконуючи бойове завдання, були впевнені, що вона їх не підведе.

Рядовому Коробці доводилось на своєму БТРі супроводжувати колони, а також побувати на десяти бойових операціях під Кабулом. Незабаром Сергій виконував бойове завдання по охороні колони з матеріальними цінностями. В районі населеного пункту Гургурам почався ворожий обстріл: передню вантажівку було підбито з гранатомета, її водій дістав поранення. Оцінивши всю складність ситуації Сергій Коробка загородив БТРом палаючий автомобіль та виніс у безпечне місце водія вантажівки. В подальшому під час атаки моджахедів Сергій був поранений. Одна із бойових гранат розірвалася неподалік нього... Через два дні він помер від страшних больових мук, залишивши все, а саме головне – родину, яка з нетерпінням чекала на його повернення.

Ми всі прекрасно розуміємо, що багато юнаків не повернулися до рідної домівки, не побачили більше своє сім'ї. Вони полягли навіки. І невимовний біль видніється в очах 1980 батьків, 2729 матерів, 505 молодих дружин, які стали вдовами і 711 дітей, що осиротіли, і вже ніколи не відчують батьківської ласки. Цей біль і жах назавжди залишиться в душі кожного з них.

Варто пам'ятати, що живі завжди в боргу перед мертвими.

Героя нашого селища Андріївка Сергія Петровича Коробку ми будемо вічно пам'ятати. Про це свідчить куточок ім. Сергія Коробки, який створений у кімнаті Слави Андріївської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2, в якій навчався герой.

Указом президента Верховної Ради СРСР Сергій Коробка посмертно нагороджений Орденом Червоної Зірки. Вулицю в селищі Андріївка, на якій проживав герой, названо вулицею ім. С.Коробки.

Сергій Петрович Коробка похований на кладовищі, над його могилою встановлено обеліск. Постійно старенька мати йде до свого сина, біль крає її серце. Не було і не буде такого дня, коли мати не згадає свого сина.

*Стоїть старенька мати на могилі,
І навіть квіти плачуть мовчазні.
Від сина погляд відвести не в силі,
А син довічно житиме у сні.*

ТИ – ВІЧНИЙ БІЛЬ, АФГАНІСТАН

Біндус Віталій, учень 7 класу Старовірівського ліцею

Старовірівської сільської ради Харківської області

Керівник: **Кочубей В.М.**, учитель історії та правознавства

Війна. Чужа. Неждана. Непотрібна.

Геройство. Біль. Дочасна сивина.

Прокляття чаши випита до дна.

*Жорстока тиша. Вибухоподібна
Війна. Війна. Війна...*

Афганістан... Для більшості людей у світі – це країна на півдні Центральної Азії, а для українського народу - це країна, де 3340 днів (з 25 грудня 1979 року до 15 лютого 1989 року) перебував «обмежений контингент радянських військ на підтримку дружнього афганського народу».

Сьогодні я розповім історію воїна-інтернаціоналіста Любченка Івана Петровича, 07.07.1967 року народження, який зараз зі своєю родиною мешкає в Красноградському районі.

Івана Петровича призвали до прикордонних військ 8 травня 1986 року. Цього ж місяця в складі харківської команди він прибув до міста Пяндж.

«В моїй уяві Центральна Азія – це пустеля, верблюди, змії, верблюжа колочка. Пяндж виявився досить сучасним містечком з асфальтовими дорогами, вздовж яких по ариках текла вода. Саме місто, насправді, було досить зеленим. Тут росли виноград, туї, і навіть сосни, так схожі на наші. Коли виїхали за місто я вперше побачив бавовняні поля. Єдине, що справдилось – це жара, від якої не було порятунку ніде. Але найбільше мене вразили гори - величні, з вкритими снігом вершинами, серед яких і проходила моя служба у прикордонних військах.

Спочатку служба проходила лише на території СРСР. Посилені прикордонні наряди, в які призначали і мене, десантували в горах поблизу річки Пяндж, де афганці найчастіше переходили наш кордон. Вони переправляли на нашу сторону наркотики та зброю. Нашим завданням було виявлення та ліквідація таких схронів. Таким чином ми успішно наводили лад на кордоні. Але за це душмани («духи») відплатили нам. Ранньою весною 1987 року вони обстріляли ракетами класу «земля-земля» Пяндж з території Демократичної Республіки Афганістан (ДРА). В результаті обстрілу постраждали мирні жителі, серед яких були й загиблі. Командування прийняло рішення про ліквідацію банди, яка укріпилася недалеко від кордону на території Афганістану високо в горах. З їх розташування було зручно обстрілювати місто Пяндж. Але щоб забезпечити успішне проведення операції треба забезпечити мото-маневрені групи (ММГ) та десантно-штурмові батальйони (ДШБ) боєприпасами, продуктами, паливом. Для цього споряджали колону до Афганістану. З цією колоною відправлявся, мабуть, і найцінніший вантаж – листи з дому. В прикордонному загоні спорядили чергову колону до Тулукана, що знаходився на території Афганістану. Для охорони колони направили підрозділ супроводу, в якому служив і я. Колони в ДРА були звичайним явищем і відправлялись регулярно. Але ця колона була моїм першим відрядженням до Афганістану. До цього служба проходила виключно на території Союзу. Маршрут колони проходив від прикордонного загону до кордону на річці Пяндж, а далі - горами до міста Тулукан на території ДРА. В основному дорога проходила поряд з кишлаком, але інколи через кишлак. Це було дуже небезпечно. В кишлаках завжди переховувалися невеликі групи бандитів, які мінували дороги, здійснювали обстріли колон з гранатометів, кулеметів, автоматів. Колона вузькою гірською дорогою рухалася не дуже швидко, тому представляла собою дуже зручну ціль для душманів. У зв'язку з цим, весь супровід розміщався на «броні» і був готовий кожної миті дати відсіч ворогу. Але найнебезпечніше було саперам і розвідникам ДШБ, які рухались попереду. Сапери розмінювали дорогу від ворожих мін і фугасів, а розвідники відтісняли «духів» далі в гори, щоб ті не напали на колону. В підсумку колона дійшла до Тулукана, вантаж доставлено, операція по ліквідації банди відбулася успішно, містечку Пяндж більше нічого не загрожувало.

У майбутньому у мене будуть висадки в Кундуз, Шархан, Імам - Сахіб. Але караван на Тулукан запам'ятався більше всього. Мабуть тому, що був першим».

Через війну в Афганістані пройшло більше 160 тисяч українців. Загинуло понад 15 тисяч наших воїнів, 35 тисяч було поранено, тисячі потрапили в полон.

Я пишаюся подвигами наших воїнів-інтернаціоналістів, які брали участь у цій війні. Все, що я знаю про війну, все, про що від них дізнався - буду пам'ятати сам та розповідати своїм дітям та онукам.

Кажуть, що час – найкращі ліки, хоча роки минають, а пам'ять уперто вертає всіх назад. Без минулого немає майбутнього.

САКУН ВОЛОДИМИР – КЕРІВНИК КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ФЛІЇ СПІЛКИ ВЕТЕРАНІВ АТО. ОДНЕ ЖИТТЯ – ДВІ ВІЙНИ

Болдовський Тимофій, учень 5-А класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 108 Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Іванов В.Л.**, вчитель історії

Афганістан. Війна. Це біль та горе

Це спогади на все життя...

В Афганістані Володимир опинився так само як і всі. Володимиру виповнилося 18 років, в армію призвали як солдата строкової служби.

Спочатку забрали на навчання в Фергані, а вже звідти струнками рядами вирушили на територію Афганістану. Потім розійшлись хто куди – по різних підрозділах.

Володимир воював з 1987 по 1988 рік – в цілому півтора року. Був командиром розрахунку зенітної установки в 345-му окремому парашутно-десантному полку.

Це той самий полк, про який свого часу зняли «Дев'яту роту». Так вийшло, що Володимир саме в той період відбував службу, описаний у фільмі, брав участь в тій самій бойовій операції під назвою «Магістраль» – правда, не в тому конкретному бою.

Для місцевого населення хлопці за великим рахунком були окупантами.

Звичайно, в очі хлопцям про це не завжди говорили, але і без того було очевидно, що хлопцям були раді далеко не всі: оскільки вони прийшли на їхню землю та вели там бойові дії – яке може бути до них ставлення...

Таке ставлення можна зрозуміти: в Афганістані загинуло чимало мирних жителів. Але по-іншому і бути не могло – відрізнити мирних від немирних на війні непросто. Тим більше, народ афганський своєрідний: сьогодні вони копаються в землі, а завтра міни розставляють.

«Як я тоді сприймав все, що відбувається? – згадує Володимир, – ми, молоді хлопці з різних куточків світу, що не були якимись злочинцями або бандформувань – нас закликали в армію як солдатів».

Хто такі солдати? Це люди, які виконують накази. Ідеологія тоді працювала так, що хлопці просто повинні були робити, що говорять. І вони це робили.

Це вже потім було зрозуміло: «А що вони взагалі забули на чужій землі». Але на той момент кожен з них виконував свій солдатський обов'язок.

З годом всі все розуміли – тим більше, що навколо гинули мирні люди. Хлопцям їх було шкода. Це дуже неприємні спогади на все життя.

Коли закінчилась війна, Володимир повернувся додому. За фахом він вчитель фізкультури, реабілітолог. Має сім'ю є троє дітей, тепер ще стільки ж онуків.

Звичайно, після Афганістану він навіть подумати не міг, що в цьому житті його чекає ще одна війна. Але потім трапився Майдан, з якого все і закрутилося.

Коли почалися події на Сході, поступово втягнулися в процес і пішли добровольцями в батальйон «Айдар», де створили свою штурмову «Афганську роту», яка існує до цих пір.

У неї входять не тільки «афганці», але саме вони були її кістяком. Вже потім почали набирати туди нових людей – в тому числі і молодь.

Володимир на Донбасі був фактично з самого початку серпня 2014 року, якраз коли велись основні бойові дії.

Брав участь в боях за Червоний Яр, обороняв Луганську ТЕС і блокпости.

Скільки всього «афганців» воювали в АТО – сказати важко, але «афганці» були майже в кожному підрозділі. Хоча і не в масовій кількості.

Після Афганістану важко було уявити, що доведеться знову братися за зброю. Володимир там так настрілявся, що коли друзі потім звали на полювання, він їм відмовляв.

Але в 2014-му сталося те, що сталося. Крим, Донбас... У «афганців», просто не було іншого виходу. Коли бачиш, що відбувається на Сході, які великі втрати, що гинуть наші хлопці. І було зрозуміло, немає бойового досвіду.

Володимир поїхав. Спочатку – щоб навчати їх, а потім – воювати пліч-о-пліч з нашими хлопцями.

Україна – не Афганістан, це країна Володимира. Земля на якій він народився. захищав та буде захищати її, це його повне право, хто б що не говорив. Це цінності, які не змінюються.

МІЙ ДІДУСЬ – ВОЇН АФГАНЕЦЬ

Вислогуб Олена, учениця 6 класу Мечниківського ліцею

Дворічанської селищної ради Куп'янського району

Керівник: **Строєва А.В.**, вчитель української мови та літератури

Мій дідусь Гаврилюк Микола Олексійович народився 22 травня 1967 року в селі Гракове Дворічанського району Харківської області. В 1974 році пішов до першого класу Мечниківської середньої школи. У 1984 році закінчив десятирічку та вступив на навчання до Куп'янського автотранспортного технікуму, який закінчив у 1987 році.

Зразу після закінчення пішов служити до лав радянської армії. Службу проходив в прикордонних військах на території Казахстанської СРСР, що на кордоні з Китаєм. Коли почалася друга хвиля виводу радянських військ з Афганістану, з прикордонного загону, де служив мій дідусь, була сформована шоста мотоманеврена група для прикриття виводу радянських військ з місця дислокації. Мотоманеврена група прикривала радянські війська в провінції Герат (напрямок на Барамургаб). Дідусь Микола служив водієм на ГАЗ-66, на якому був розміщений міномет 120 міліметрів, в комплекті до нього 24 ящики з мінами. В його обов'язки входило супроводжувати бойові колони та колони з матеріальною допомогою для місцевого населення. Він здійснював охорону радянських лікарів, які лікували не тільки поранених, а й місцеве населення.

Мотоманеврен група кілька разів змінювала дислокацію, бо була обстріляна душманами. Одного разу група супроводжувала велику колону і попала в засідку. На превеликий жаль підірвався на міні товариш дідуся, який їхав слідом. Моєму дідуся пощастило, бо його машина була розвантажена і не підірвалася на міні. Того ж дня було знешкоджено італійську транспортну міну, а на одному із перевалів знешкоджено фугас. Звільнився дідусь у запас у травні 1989 року.

За бойові заслуги нагороджений медалями «За відзнаку в охороні державного кордону СРСР», «Воїну-інтернаціоналісту від вдячного афганського народу», грамотою Президії Верховної Ради СРСР, нагрудним знаком «Воїн-інтернаціоналіст».

ДОЛІ ЗЕМЛЯКІВ – УЧАСНИКІВ ВІЙНИ В АФГАНІСТАНІ

Вовк Дар'я, Китнюх Ірина, Остапенко Вероніка, Шморгун Поліна,

учениці 9-А класу; **Згонник Єва, Григорова Анастасія**, учениці 10 класу

Куп'янської гімназії №2 Куп'янської міської ради Харківської області.

Керівник: **Тарасенко Вадим Степанович**, вчитель історії Куп'янської гімназії №2

Куп'янської міської ради Харківської області.

У списку країн, де радянським військовослужбовцям довелося виконувати інтернаціональний обов'язок, Афганістан займає особливе місце. Цій військовій місії немає аналогів ні за чисельністю військового контингенту, ні по складності виконуваних завдань, ні за тривалістю (майже 10 років), ні за масштабами впливу на світову політику, ні за значенням у новітній історії. Війна в Афганістані, учасниками якої стали сотні тисяч радянських громадян, справила величезний вплив не тільки на їхні долі, а й на подальшу долю нашої Батьківщини.

З моменту виведення обмеженого контингенту радянських військ з Афганістану пройшло вже три десятиліття. За цей час виросло ціле покоління людей, які не застали радянську епоху. У них вже зовсім інші життєві цінності, інший світогляд і погляд на радянське минуле. Здавалося б, тепер уже немає ніяких перешкод, щоб дати об'єктивну оцінку Афганській війні і розставити всі крапки над «і». Але навіть через 30 років після виведення радянських військ з Афганістану, згадувати про ті події дуже тяжко. Занадто багато болю і горя принесла ця війна ...

Зараз вже особливо і не приховується, що США готувалися в Афганістані до рішучих дій, і СРСР просто їх випередив. Ніким не заперечується, що на момент ведення радянських військ в ДРА громадянська війна там ішла повним ходом. Немає сумнівів і в тому, що з точки зору міжнародного права введення радянських військ було проведено бездоганно – законний уряд країни попросив про допомогу, і ця допомога була надана. Правовими підставами для цього рішення були Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво між СРСР і ДРА, який передбачав можливість надання військової допомоги в цілях забезпечення безпеки, незалежності та територіальної цілісності обох країн, а також неодноразові прохання уряду Афганістану про введення радянських військ.

До недавнього часу рідко згадували, що радянські воїни виконували в Афганістані не так військові, як поліцейські і господарські функції – в країні було досить швидко наведено лад, за час перебування обмеженого контингенту було побудовано величезну кількість мирних і військових об'єктів - доріг, лікарень, житлових будинків, країна перетворилася на цілком цивілізовану державу. І немає вини радянських воїнів у тому, що США і їх союзники стали надавати допомогу афганській «демократичній опозиції». Саме тоді було створене і вирощене те страшне явище, яке тепер називають ісламським тероризмом. Поки радянські солдати перебували в Афганістані, тероризм був локалізований в межах цієї держави. Але варто було воїнам-інтернаціоналістам піти з ДРА, як ракова пухлина тероризму розрослася по всьому світу.

За перші три роки радянського «вторгнення» темпи зростання промисловості в Афганістані досягли 20 відсотків. Було побудовано 214 промислових підприємств. У 1982 році в Афганістані була скасована норма, яка діяла ще з часів баїв-феодалів. Мова йде про скасування плати за воду для потреб сільського господарства. Цей крок разом з наданням безкоштовних земельних наділів до 6 га більш ніж 300 тисячам афганських сімей дозволив протягом п'яти років сільському господарству країни зробити великий ривок. За оцінками економістів, зростання сільськогосподарського виробництва в ДРА становило близько 9% в рік.

Ще більшими темпами зростала будівельна галузь. В результаті прийняття програми будівництва житла фактично з нуля були відбудовані десятки кварталів у найбільших містах країни. Одноповерхове «кишлячне» будівництво поступилося місцем будівництву багатоповерховому, з урахуванням сейсмічних коливань. Збільшення житлового фонду велося і через житлові кооперативи, під безпроцентну розстрочку виплат.

За 10 років в Афганістані було побудовано близько 1,2 тис. км автомобільних доріг, десятки мостів, вісім з яких довжиною понад 100 м. У 1980-і роки була створена сучасна для того часу система охорони здоров'я з відкриттям перших в Афганістані станцій переливання крові, клінік екстреної допомоги та ін.

Практично з «нуля» була розпочата робота по ліквідації неписьменності населення. Були побудовані сотні шкіл, в яких змогли здобути освіту афганські діти. Досягнення в цій сфері були такими, що вже в 1986 році Афганістан отримав престижну міжнародну премію ЮНЕСКО, як держава, де найактивніше розвивається система освіти. За «радянських окупантів» в Афганістані були відкриті п'ять вузів, понад 800 шкіл, півтисячі бібліотек. Вперше в історії Афганістану в 1982 році відбулася дитяча театральна постановка.

Сьогодні це може здатися фантастикою, але в 1980-і роки Афганістан ішов по шляху реалізації космічної програми. СРСР надав країні всі необхідні ресурси, в тому числі – можливості для першого польоту афганського громадянина Абдули Ахад Моманд в космос.

А тепер подивимося, як розвивається Афганістан сьогодні, після приходу туди США. Замість вирощування ячменю, кукурудзи, пшениці, фруктів і овочів населення країни практично повністю перекваліфікувалося на вирощування опійного маку. У 2016 році в Афганістані була закрита остання станція обслуговування сільськогосподарської техніки. Зруйновано і закрито десятки шкіл, лікарень, госпіталів. Самі школи зі світських перетворилися в радикально релігійні. Переважна більшість збудованих за часів СРСР промислових підприємств сьогодні або не діють, або перетворені в офісні центри, в яких часто йде відмивання коштів від реалізації наркотиків. Рівень безробіття досяг рекорду - 42%. При цьому будівництво в великих містах ведеться на кошти зарубешних кредитів. Мільярдні борги, які вже накопичив Афганістан, демократичні друзі йому точно не пробачать. Це вам не шураві ...

В ході дослідження було складено список учасників бойових дій в Афганістані, які народилися на території Дворічанського району, проведено їх анкетування, записані спогади про військову службу. В ході пошукової роботи були встановлені імена і прізвища багатьох колишніх воїнів-інтернаціоналістів, які вже не проживають на території Дворічанського району. Біографічні довідки представлені на 122-х ветеранів війни в Демократичній республіці Афганістан.

БІЛЬ АФГАНІСТАНУ

Воробйов Роман, вихованець гуртка « Історичне краєзнавство»

КЗ «Зміївський ЦДЮТ» Чугуївського району Харківської області, учень 9 класу

КЗ «Соколівська ЗОШ I – III ст. ім. О.Яроша;

Керівник: **Хименко Любов Павлівна**, учитель історії

Минають роки, але в душі не замовкає біль Афганістану, особливо у ці дні, коли на сході ідуть тяжкі бої, де гинуть такі ж молоді хлопці і дівчата, як в ті далекі роки Афганської війни.

Кожного дня, заходячи до школи, на мене дивиться молодий хлопець з меморіальної дошки – це Тимченко Віктор Григорович. І майже кожного дня я здаю собі запитання: « Чому він загинув? Навіщо? Кому було це потрібно? Скільки ж було йому років?» На останнє запитання я знайшов відповідь в шкільному музеї

« Історії Соколівської школи».

Народився Віктор Григорович 8 травня 1964 року в селі Тимченки Зміївського району Харківської області. Навчався в Соколівській школі і після 8 класів поступив в Петрівське ПТУ . В 1982 році став кваліфікованим трактористом, про що мріяв з дитинства. В цьому ж році його призвали до лав Радянської Армії. Це були тривожні та нелегкі часи Афганської війни. І кожна мати , в якої був син, боялися за життя свого дитяти. Не обійшло це стороною і його матір Катерину Анатоліївну.

В республіці Афганістан неодноразова брав участь у бойових операціях, проводжаючи колони солдат і техніки. Із спогадів однополчан: «Вітя був снайпером десантно-штурмової групи. День його загибелі був останнім завданням перед демобілізацією. На це завдання він полетів замість друга, який захворів. І під час обстрілу Віктор прикрив собою молодого недосвідченого лейтенанта. Рани виявилися смертельними...Це сталося 12 жовтня 1984 року. Посмертно нагороджений орденом Червоної Зірки.»

Ось так, у свої 20 років, він здійснив подвиг якому не має ціни. Друзі привезли його особисті речі, а його шинель зберігається в Зміївському краєзнавчому музеї, у його рідному селі Тимченки одна із вулиць носить його ім'я, а в Соколівській школі встановлена меморіальна дошка.

Минають дні, ідуть роки,

Життя листки перегортає.

А біль Афгану – навіки,

В душі чомусь не замовкає.

КРИЗЬ ПЕКЛО ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН

Воротінцев Назарій, історико-краєзнавчий гурток Балаклійського навчально-виховного комплексу "загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів - дошкільний навчальний заклад" Балаклійської районної ради Харківської області
Вчитель: **Архипов Геннадій Вікторович**, учитель історії Балаклійського НВК

Афганська війна, яка відбулася в мирний час, була наймасштабнішою після Другої Світової. Вона тривала 3340 діб або 9 років, 1 місяць і 20 днів. Через неї пройшло понад 600 тисяч військовослужбовців Збройних сил колишнього СРСР, кожний п'ятий із них – українець .

Головною причиною війни стало іноземне втручання в афганську внутрішньополітичну кризу, яка була наслідком боротьби за владу між урядом Афганістану і численними збройними формуваннями афганських моджахедів («душманів»), що користуються політичною і фінансовою підтримкою провідних держав НАТО та ісламського світу, з іншого боку, внутрішньополітичною кризою в Афганістані була «Квітнева революція»- події 27 квітня 1978р., результатами яких стало встановлення в країні марксистського прорадянського уряду.

Розпочалась у грудні 1979 року нападом спецпідрозділів КДБ СРСР на президентський палац у Кабулі і вбивством президента країни Хафізулли Аміна і його оточення та введенням у країну «обмеженого контингенту» Радянських військ. Війна, за офіційними даними, тривала до виводу основної маси радянських військ 15 лютого 1989 року.

У грудні 1979р. почалося введення радянських військ в Афганістан за трьома напрямками: Кушка – Шинданд - Кандагар, Термез – Кундуз – Кабул, Хорог-Файзабад. Прикордонні війська офіційно не брали участь у війні на території Афганістану. А офіцери, прапорщики і солдати, загиблі в Афганістані, вважалися загиблими при охороні кордону СРСР з Афганістаном. Під час підготовки введення радянських військ в Афганістан перед прикордонниками були поставлені наступні основні завдання:

- забезпечити пропуск військ в Афганістан через державний кордон СРСР;
- при необхідності прикрити межу з боку Афганістану введенням на його територію підрозділів прикордонних військ;
- виключити проникнення афганських бандформувань на нашу територію;
- запобігти обстрілу прикордонних населених пунктів з території Афганістану; надати необхідну допомогу афганським властям у прикордонній зоні.

Прикордонники з честю виконали свій інтернаціональний обов'язок. Протягом довгих 10 років вони мужньо протистояли руху сил міжнародного тероризму та наркоторгівлі. Під час бойових дій, незважаючи на те, що відбувалося довкола, «зелені кашкети» залишалися вірними солдатами своєї Батьківщини, проявляли мужність, хоробрість, відвагу та героїзм. За різними даними, за 10 років війни через Афганістан пройшло від 62 до 90 тисяч прикордонників (загальна чисельність військ складала тоді трохи більше 220 тис. чол.), чисельність прикордонного угруповання постійно зростала.

Прикордонні загони Термез, Керки, П'яндж, Тахта-Базар, Московський, Хорог були переведені у категорію воюючих, на їх базі були сформовані маневрені групи та ДШГ. За роки війни прикордонниками було проведено 1113 операцій. У ході бойових дій знищено бойовиків –412126, в т.ч. польових командирів – 545; захоплено: моджахедів – 19334 (командирів бойових груп і загонів – 279), пособників – 3372. Знищено і захоплено зброї – 20334 од., боєприпасів – 3023 тис. шт., автотранспорту –742 од. При цьому власні втрати прикордонників склали: вбитими–419 чол.; санітарні втрати (ранені, контужені та хворі)- 2540 чол. За 10 років боїв жоден воїн-прикордонник не потрапив у полон, жоден із загиблих прикордонників не залишився лежати в чужій землі, жодна одиниця зброї або техніки, яка належала прикордонникам, не потрапила до рук моджахедів. 22 тисячі воїнів кордону були

нагороджені орденами та медалями, а 7 прикордонників удостоєні високого звання Герой Радянського Союзу.

Досвід прикордонників – інтернаціоналістів був та залишається й сьогодні безцінним та унікальним, оскільки у свій час він писався кров'ю...

ЮНІСТЬ, ОПАЛЕНА ВІЙНОЮ

Воскобойник Юлія, учениця 10-А класу Харківського ліцею №141

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Борисенко О.А.**, вчитель історії

Мета даної роботи – вивчити та дослідити життя і бойовий шлях випускника нашого ліцею Літкевича Олега Анатолійовича.

15 лютого – День пам'яті та вшанування воїнів-інтернаціоналістів в Україні. 32 роки тому назад колишні радянські війська були виведені з республіки Афганістан. Війна закінчилася, але забрала життя багатьох молодих хлопців, серед яких 2378 українців. Не зважаючи ні на що, вони чесно виконували свій громадянський обов'язок, залишалися вірними присязі. Серед них були і випускники нашого ліцею:

- старший лейтенант Ситало Володимир Миколайович,
- сержант Літкевич Олег Анатолійович,
- рядовий Орлов Сергій Іванович.

Що можемо знати ми, молодь 21-го століття, про тих, хто з 25 грудня 1979 року по 15 лютого 1989 року знаходилися у далекому, дикому і чужому Афганістані? Ми вивчаємо минуле нашої Батьківщини за підручниками з історії, проте, на жаль, в них мізерно мало інформації про Афганську війну. Тому вивчення бойового шляху і вшанування пам'яті випускника нашого ліцею Літкевича Олега – головне завдання нашої роботи.

12 грудня 1979 року на засіданні Політбюро було схвалено рішення про введення радянських військ задля надання інтернаціональної допомоги афганському народу, і вже 25 грудня 1979 року до аеродромів у Кабулі та Баграмі почали приземлятися військово-транспортні літаки, які доставляли в Афганістан радянських воїнів. 5 травня 1987 року серед воїнів, які прибули, був і Літкевич Олег Анатолійович. Цей хлопець мав велику родину, люблячих батьків, молодшого брата, надію на щасливе майбутнє і мрію бути корисним Батьківщині..

Першокласник Олег Літкевич вперше переступив поріг 141 загальноосвітньої школи у 1974 році. Військова служба з дитинства цікавила Олега. Прикладом для нього був рідний дядько Санжаровський Пантелей Іванович – полковник залізничних військ. Мрією Олега були повітрянодесантні війська. Хлопець старанно готував себе до військової служби: займався лижним спортом, а з 8-го класу почав відвідувати заняття Добровільного товариства сприяння армії авіації і флоту(ДТСАФ), через рік вже зробив свої перші стрибки з парашутом на аеродромі в селищі Коротич.

Шкільні роки хлопця промайнули дуже швидко. У 1982 році Олег стає студентом станкоінструментального технікуму. І знову він там, де можна перевірити себе на міцність, мужність та силу духу. У складі студентського будівельного загону він був на БАМі, де ремонтував залізничні насипи під мостами. У 1986 році Олега Літкевича призвали в радянську армію, а після здобуття відповідної підготовки у місті Фергана в навчальному центрі ВПВ мрія хлопця здійснилась – він отримав військову спеціалізацію десантника-зв'язиста.

5 травня 1987 року у складі воїнів-інтернаціоналістів Олег був направлений в Афганістан. Почалася війна – важка чоловіча робота. Головною задачею відділення, в якому перебував Олег, було підтримка постійного зв'язку в районах бойових дій, активна допомога військовим підрозділам у найважчі хвилини бою. Олег завжди був там, де найважче, там, де була потрібна його міцне плече. За добросовісне ставлення до виконання бойових завдань Літкевич Олег був нагороджений медаллю «За відвагу». Про нього була надрукована стаття у газеті «Гвардейская доблесть» 16 серпня 1988 року.

Постійну тривогу за долю сина і старшого брата відчувала родина Олега. Дуже зворушливим стало те, що хлопець задля спокою своїх рідних майже кожен день писав листи додому. Вони були сповнені бадьорістю, оптимізмом, любов'ю до життя і сумом за батьками та рідною домівкою. Олег постійно писав листи «наперед», щоб під час запеклих боїв, коли не було можливості надіслати листа, за нього це змогли зробили його товариші. Всього Олег відправив додому 361 лист. До речі, поміж армійців хлопець мав заслужену повагу і авторитет, а досягнув він такого своїм чуйним ставленням до молодих воїнів.

2 листопада 1988 року від ворожої снайперської кулі обірвалося молоде життя Олега.. Поранення було надзвичайно важким, медики і бійці намагалися врятувати життя свого командира, але їх зусилля були марними. Життя героя обірвалося.

Олег Літкевич пройшов бойовий шлях від рядового-єфрейтора до старшого сержанта. У жовтні 1987 року він став командиром відділення. За бойові заслуги Літкевича Олега у грудні 1988 року нагороджено орденом Червоної Зірки (посмертно).

Пам'ять про лицейців-героїв Афганістану свято зберігається в нашому лицейі. Ми підтримуємо тісні зв'язки з родинами загиблих воїнів-інтернаціоналістів. Традиційно, 15 лютого лицей проводить пам'ятний реквієм, присвячений загиблим в Афганістані випускникам нашого освітнього закладу.

Це потрібно не мертвим, це потрібно нам, живим, бо ми в невідплатному боргу перед ними.

СПОГАДИ ЗИМОНІНА МИКОЛИ АНАТОЛІЙОВИЧА

Гавриш Марія, Мацкова Тетяна, Танцюра Валерія, вихованки гуртка «Юні екскурсоводи» Дергачівського будинку дитячої та юнацької творчості
Дергачівської міської ради Харківської області, учениці 9 класу
КЗ «Русько-Лозівський лицей» Дергачівської міської ради Харківської області
Керівник: **Гавриш О.І.**

Народився 10 червня 1961 року в Брянській області. Після закінчення школи в 1978 році вступив на філологічний факультет ХГПІ ім. Г.С.Сковороди, який закінчив в 1982 році. За розподілом був направлений на роботу вчителем російської мови та літератури в Русько-Лозівську середню школу.

1 квітня 1983 був призваний до лав Радянської Армії.

Службу почав в 906-му навчальному комбінаті міста Ташкента. Після закінчення навчального підрозділу знаходився на пересильному пункті селища Сергелі. Пізніше літаком був відправлений до міста Кабул. Чужа земля, гори, пил-пісок до колін, похмурі засмагли напружені обличчя, тривога і невідомість – Афганістан.

Підрозділ виконував завдання з перевезення та охорони вантажів (боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, будівельні матеріали).

Пригадує Микола Анатолійович: „У роті служили бійці 17 національностей.

Товариші по службі зустрічали по-різному: хтось з посмішкою, хтось напружено, хтось поблажливо, хтось одразу став ставитися зверхньо до «молодих». Але попереду була спільна служба, і необхідно було налагоджувати стосунки з усіма.

Перші два-три місяці охороняли склади і бойові об'єкти бригади. Потім – бойову охорону або «секрет» (так ми називали охорону найбільш небезпечних напрямків на підступах до нашої бригади). І тільки через півроку служби в Афгані – охорона колон. Кабул - Хайратон, Кабул-Кулі Хумрі, Кабу -Джелалабад, Кабул Баграм – це основні маршрути колон, в охороні яких я брав участь. Їх за час моєї служби було 39. І велика частина їх проходила під обстрілами моджахедів або «духів», як ми їх називали.

Чи було страшно? Звичайно. Тільки дурень не відчуває почуття страху, коли йде бій, коли все навколо горить і вибухає, коли гинуть твої товариші. Але страх можна перебороти, коли відчуваєш поруч плече друга, впевнені накази і дії командирів, коли впевнений у тих, хто поруч.

Пам'ятаю, і завжди буду пам'ятати моїх загиблих товаришів: комбат, підполковник Правдивцев, хлопці з мого взводу – Валера Холодов, Володя Зуєв і ще багато, хто залишився

на тій війні. А десятки тисяч поранених, які перехворіли на тиф, «жовтуху», малярію і стали інвалідами?!

Чи було усвідомлення того, що ми надаємо допомогу мирному населенню? У мене було. Я сам неодноразово брав участь у доставці продовольства, одягу, будматеріалів до кишлаків і міст для мирних жителів. Я до сих пір пам'ятаю і бачу голодні, благаючі очі афганських дітей, їх брудний, рваний одяг, босі подряпані ноги, і знаю, що багато хто з них вдячний за той хліб, цукор, борошно, макарони, тушонку, які допомогли вижити в тій страшній війні.

А вдома на мене чекали мої дорогі дружина і донечка, мати і батько, родичі та друзі і мої учні. А я знав, що все буде добре, і я повернуся до тих, кого так сильно люблю. І навіть в той страшний для мене день листопада 1984 року, коли при черговому обстрілі нашої колони, я отримав поранення і контузію, мене не покидала впевненість в тому, що я повернуся.

І ось, нарешті, настав той день, якого чекає кожен солдат: день «дембеля», звільнення. 5 січня 1985 року транспортними рейсом «Кабул-Ташкент» я і п'ятеро моїх товаришів залишали цю сувору, незрозумілу, непокірну і дуже значущу для нас країну – Афганістан. Ми піднімалися над Кабулом, дивилися в ілюмінатори, слухали, як тривожно б'ються наші серця, і ... мовчали. І тільки тоді, коли командир екіпажу літака сказав, що ми перетнули кордон Радянського Союзу, загальний подих полегшення вирвався з грудей кожного.

А о 10 годині вечора 6 січня я вже обіймав моїх дорогих дружину і донечку. Я повернувся в Руську Лозову, віддавши Афганістану 1 рік 6 місяців і 15 днів свого життя. Я зрозумів, як на мене всі чекали, побачивши свою змарнілу і заплакану улюблену дружину, донечку, яка запитала у мами: «Мамо, це мій тато?». І кинулась до мене на шию. Все, що я тоді відчував, словами передати неможливо. І коли трохи пізніше я поїхав на свою малу Батьківщину до батьків, і, вийшовши з автобусу, почув пронизливий крик мами: «Синочку! Я на тебе вже три доби тут чекаю!» (Вона не знала, коли я повернуся, вона відчула). Хіба це можна забути? І тоді я зрозумів ще й те, що я не мав права не повернутися ,,

За час проходження служби Зимоніна М.А. неодноразово нагороджували грамотами (у тому числі і Почесною грамотою Центрального Комітету комсомолу, Почесною грамотою Президії Верховної Ради СРСР). Але найдорожчі для мене нагороди - почесний знак «Воину-інтернаціоналісту» і медалі «За боевые заслуги» та «Защитнику Отечества».

Зараз Зимонін М.А.-сержант запасу. Працює вчителем з предмету „Захист Вітчизни,, в КЗ „ Русько-Лозівський ліцей,,

А попередні його вихованці Шалар Віталій, Абеленцев Віктор, Бочарников Сергій (на жаль, його вже немає в живих) теж гідно пройшли важкими дорогами Афгану.

Життя продовжується. Щорічно 15 лютого в День виводу військ з Афганістану зустрічається зі своїми бойовими товаришами Микола Анатолійович, згадують і вшановують тих, хто залишився там, «за річкою», як між собою вони говорять, і тих кого вже не стало після тієї далекої вже «нашої» війни. Чим можуть допомагають один одному.

И ми, молоде покоління, пишаємося ,що в нашому ліцеї працює така людина!

НАШ ГЕРОЙ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ

Гацман Кіріл, учень 7 класу Комунального закладу «Слатинський ліцей»

Дергачівської міської ради Харківської області.

Керівник: **Гацман Н. В.**, учитель української мови та літератури,
спеціаліст II категорії.

Минають дні, ідуть роки.

Життя листки перегортає.

А біль Афгану – навіки,

В душі чомусь не замовкає ...

Афганська війна – ще одна сумна сторінка нашої історії, брудна, неоголошена... Та хіба війни бувають чистими? Вона як усі попередні, несла смерть, каліцтво, одягнула в

жалобу тисячі сердець, материнських сердець. У війни безжальні очі, у війни свій рахунок, своя безжальна арифметика.

Ми маємо знати про страшні події афганської війни і пам'ятати кожного із тих, хто в 20, 30 років став свідком і учасником воєнних подій.

Назавжди залишиться болем у серцях нашого народу сумна статистика:

Через цю безглузду війну пройшли 700 тисяч чоловік. І серед них 30 відсотків були українці. Звання Героя Радянського Союзу було присвоєно 72 військовослужбовцям, з них – 12 українцям. 15 тисяч воїнів загинуло у радянсько-афганській війні. Вона лишила страшні наслідки для України. Не повернулися додому з війни 3360 воїнів; з них 3280 загинуло, а 80 пропало безвісти чи потрапило в полон.

Війна – це не тільки бої, героїзм і подвиг. Це важкі людські страждання, нелюдські випробування, це смерть багатьох людей. Війна – це горе не однієї людини, а цілого народу.

Серце стискається від болю, коли думаєш про тих, хто, виконуючи наказ Батьківщини, пройшов важкими дорогами чужої країни. За кожним воїном-афганцем – доля, життєвий подвиг, крок у безсмертя. У страхітливому полум'ї війни народжувалась нова плеяда героїв. Хто ж вони, герої Афганістану?

У складі колишньої 40-ї армії, що складала кістяк радянських військ в Афганістані, нараховувалося понад 25 відсотків українців. Це були молоді солдати і командири – майже їх ровесники, які з перших днів служби в Афганістані пізнали ціну життя, склали екзамен на зрілість. Багато молодих воїнів-інтернаціоналістів були нагороджені орденами та медалями, але найвищою нагородою для тих, хто уцілів – є життя, а для загиблих пам'ять.

Афганістан... Він став синонімом людського лиха, справжнього пекла: палюче сонце зранку, спекотний вітер – афганець, пісок, що не дає дихати...

Вкрилися пилом забуття місця смертельних баталій, а рани гояться ще й досі: у декого тілесні, а в інших – душевні. Війни не закінчуються безслідно. Ті, хто вижив, - то живий голос війни.

Їм випало жити – так кажуть про тих, хто повернувся до рідного дому, порядкує рідну землю, віддаючи їй свої сили і вміння. Вони пройшли пекло війни Афганістану, вони не поповнили списки загиблих, вони і є тією пам'яттю, що пише історію.

Одним із таких героїв є наш земляк Кононенко Андрій Борисович. Андрій Борисович народився 26 серпня 1967 року в селищі Слатине за адресою: вулиця Ключківська, 45. Навчався в нашій школі з 1974 р по 1982 роки. Після закінчення школи вступив до Дергачівського СПТУ 52, де навчався до 1985 року.

У листопаді 1985 року був призваний до лав Радянської армії, у прикордонні війська. Навесні 1986 року Андрій Борисович був відправлений до Афганістану для виконання інтернаціонального обов'язку.

За час служби брав участь у більше, ніж 20 бойових операціях по знищенню бандитських формувань і запобігань обстрілів і нападу на територію СРСР.

На одній з бойових операцій була поставлена ціль – захопити бандитську ракетну установку, з якої душмани планували обстріляти радянську територію міста Кушка.

Андрій Борисович не любить згадувати ті жахливі моменти свого життя, але все ж таки розповів: «Нас підняли о 4 годині ранку по тривозі і на гвинтокрилах «десантували» в гірську місцевість в район кишлаку Бала-Бакон. Де на нас уже чекала банда більше 300 чоловік, при тому, що нас було лише 50 чоловік.

У бою наших солдат було багато поранено і багато загинуло. Доводилося їх всіх витягувати з бойових позицій. І по можливості відправляти поранених на гвинтокрилах в госпіталь. Зі мною трапилася така ситуація: одного з товаришів було важко поранено, душмани вже намагалися взяти його в полон, але я відбив товариша і по горах потягнув «на структуру». Потім відправив його в госпіталь. Так він, завдяки мені, залишився живим. Я ж повернувся на свою позицію. Мене теж поранили...В результаті був контужений вогнем з душманських гранатометів – це було в неділю 27 травня 1987 року.

Коли мене везли в госпіталь з злітної смуги по місту Душанбе – я прийшов до тям після втрати свідомості, піднявся і побачив у вікні молодих людей, що гуляють, дітей – і не

міг зрозуміти, де я перебуваю, що зі мною сталося. Але потім в госпіталі наші радянські медики, які робили все можливе і неможливе, щоб врятувати мені життя, все розповіли. І я зрозумів, що знаходжуся у безпеці.. За три тижні я вилікувався. І поїхав назад на війну ... Був важкий і жорстокий бій... Та нам прийшла на допомогу авіація і банда була знищена, ракетна установка була нами захоплена і обстрілу СРСР вдалося запобігти. Після війни я довго шукав солдата, якого я врятував, ризикуючи власним життям. Але про нього ніхто нічого не чув і не знав. Я думав, що він помер... Лише через багато років після закінчення війни, він мене знайшов, щоб подякувати».

Андрій Борисович має такі нагороди: орден Червоної Зірки, медаль «За мужність в охороні державного кордону», медаль «Від в'язного афганського народу, грамоту Президії Верховної Ради УРСР».

Зараз Кононенко Андрій Борисович, не дивлячись на складні життєві ситуації, живе спокійним та щасливим життям. Має велику дружню родину: дружину Олену, двох доньок – Марію та Владиславу, внука Нікіту. І не втрачає зв'язок з врятованим товаришем. Їхня дружба триває уже багато років.

Бої закінчились, а історія – вічна. Афганська війна в пам'яті людства ще буде жити довго, тому що її історія написана кров'ю солдатів і слізьми матерів. Покоління, обпалене її вогнем, як ніхто засвоїло військові і моральні уроки тієї героїчної і трагічної афганської війни.

Ернст Хемінгуей писав: «Ті, хто бореться на війні,- найбільш прекрасні люди, і чим ближче до передової, тим більше прекрасних людей ти зустрічаєш.» Думаю, що ці слова стосуються кожного з нас. Хотілось би, щоб більше ні одне покоління не пережило того, через що довелось пройти воїнам-інтернаціоналістам.

ЧАС І ДОСІ НЕ ЗАГОЇВ РАНИ

Дерев'янка Тетяна, вихованка гуртка « Історичне краєзнавство»

КЗ «Зміївський ЦДЮТ» Чугуївського району Харківської області, учениця 8 класу

КЗ «Соколівська ЗОШ І – ІІІ ст. ім. О.Яроша;

Керівник: **Хименко Любов Павлівна, учитель історії**

Коли на сході нашої держави ідуть запеклі бої за збереження незалежності держави, то поневолі переді мною стають образи тих ветеранів, які в далеку Другу світову війну віддавали своє життя за Батьківщину. Для мене Батьківщина – це та земля, де я народилася і виросла, де живуть мої батька, де жили діди та прадіди. Так було з покоління до покоління. Та були ще війни, на яких радянські хлопці виконували так званий «інтернаціональний долг» - до таких належить війна в Афганістані.

А мій дідусь, Дерев'янка Олексій Володимирович – ветеран Афганської війни – війни чужої, якої боялися всі матері України, в яких були сини. Моя прабабуся Валентина теж хвилювалася за свого Альошку, з нетерпінням чекала від нього листа, а коли повернувся радості не було меж.

Народився дідусь 26 лютого 1960 року. Після закінчення 8 класів в 1974 році поступив до Харківського ДПТУ №5 по спеціальності столяр – червоно деревщик. В армію призваний 3 травня 1979році. Служив в м. Остер військової частини 62170, потім у Кривому Розі телефоністом штабу. Дідусь з болем в серці згадує ті тяжкі хвилини свого життя: «Коли з Остра прийшла засекречена апаратура нас четверо відправили на перепідготовку в Білу Церкву. Сюди, до Білої Церкви, зганяли всіх із Радянського Союзу, а потім в Афганістан. Служив в артилерійській бригаді механіком УС зв'язку. Стояли в 70 кілометрах від Кабула в ущелинах в горах, жили в палатках. Жара неймовірна. Така спека, що можна було жарити яєчню на каменях. Вода привозна, в каністрах начебто зараз закипить. Там відчув, що таке справжня спрага. Афганський стаж рахується з 24.02.1980 по 24.08. 1980р. Потім вивели в військову частину 02855 Самаркандської області. Стояли в пустині не було ні форми, ні погонів. Тому що ніде не числилися. Таке було враження, що про нас нібито забули. До самої

мобілізації 25.05.1980р. був механіком радіотелефоністом. Після армії одружився на Наталії Михайлівні. Щасливий тим, що маю доньку Ольгу і сина Володимира, внучку і онука».

Дідусь не часто згадує ті часи свого життя, та і я не тереблю його душу. Адже на стані його здоров'я вічним болем відчувається афганська війна.

ВІДЛУННЯ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ

Івашенко Олександра, Куценко Дар'я, Сипко Юлія, учениці 8 класу ліцею №7
м. Вовчанськ Вовчанської міської ради Чугуївського району Харківської області
Керівник: **Волянська Юлія Ігорівна**, педагог-організатор

15 лютого 1989 року останній радянський солдат залишив територію Афганістану. Припинились бойові дії за участю Радянської армії, які тривали в цій країні 10 років.

До нас у лицей на зустріч завітав учасник бойових дій в Афганістані, старший лейтенант, Багаліка Олексій Миколайович. Він був учасником афганської війни 18 місяців (1983-1984 рр.). В афганському місті Кандагар спочатку був бортовим техніком, потім керівником вертольоту Мі-24, а потім обслуговував вертольоти, які забезпечували бойову підтримку наземних військ.

Олексій Миколайович розповів, що через Афган пройшло 700 тисяч військових, серед яких третина – українці. Звання Героя Радянського Союзу було присвоєно 12 українцям серед загалом 72 військових. На цій війні загинуло 15 тисяч солдат та офіцерів. Вовчанський район не дорахувався 4 своїх хлопців. Це Василь Галич із Бугаївки, Олександр Лобанов зі Старого Салтова, Микола Соловійов з Молодової, Леонід Тройченков із Пільної. Кожного року 15 лютого, в день виведення обмеженого військового контингенту з Афганістану, делегація воїнів-інтернаціоналістів покладає квіти на могили своїх побратимів.

Минають роки. Вони віддаляють нас від тих подій, дають можливість їх переосмислити, дати іншу оцінку. Хоча часто стається так, що переосмислення відбувається в угоду тимчасових політичних амбіцій. Про афганські події можна говорити як позитивно, так і негативно. Але ніхто не має права ставити під сумнів все те, що зробили наші хлопці у ті роки і в тій війні. Вони були СОЛДАТАМИ, юнаками в погонах, які, прийнявши військову присягу, виконували наказ. І вони його виконали, і свято бережуть армійську дружбу, скріплену вогнем і кров'ю, та пам'ять про тих свої друзів, які не повернулися живими. Олексій Миколайович наголосив, що наше молоде покоління повинне готувати себе до того, щоб гідно захищати свою Україну.

КРІЗЬ ПЕКЛО ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН

Ідалов Кирило, учень 5 класу Старовірівської гімназії
Старовірівської сільської ради Харківської області
Керівник: **Селіхова О.М.**, учитель історії

Війна – неймовірно страшне слово. Для мене, а мені лише десять років, це дійсно тільки слово, бо я не бачив війни, навіть не люблю гратися у війну, бо це викликає погані відчуття. З фільмів та книг ми уявляємо, що війна та смерть – це слова, які несуть у собі страх та жахіття. Знаємо, що війна була дуже давно, багато років пройшло з того часу, коли на нашій землі гуркотіли гармати. В тій далекій війні загинули мої два прадіди.

Але виявляється, що і в сучасному світі є війна, що і зараз є люди, які відчують на собі кожну літеру цього слова. Для них це болюча тема для розмови, і багато хто з небажанням розповідає про часи своєї військової служби. Мій дідусь -один із них. І зараз я хочу розповісти про нього, бо я дуже ним пишаюся, і вважаю справжнім сміливим героєм.

Знайомтесь: це Волобуєв Володимир Семенович, який народився у 1964 році у звичайній працьовитій сім'ї в селі Старовірівка Нововодолазького району Харківської області. Як і всі, мій дідусь навчався в школі, потім в училищі. До того, як піти в армію, навіть встиг попрацювати в рідному колгоспі. І ось весняного теплого дня 1983 року він отримав повістку до призиву у ряди армії. Як пояснював мені дідусь, в ті часи ніхто не знав,

куди можуть відправити нести військову службу. Важко уявити, як це: відправлятися в невідомість та не мати можливості заспокоїти рідних, які чекають звістки. Мій дідусь тільки через пів року служби зміг написати такого важливого листа, який для рідних став громом серед ясного неба, адже там зазначалося – «Афганістан».

Він розповідав, що сам довго не знав, що його відправлять в так звані «гарячі точки». Спочатку була навчальна служба, яка проходила в Туркменістані, сонячному місті Ашхабаді, білому місті, яке підкорювало своєю незвичною для нього красою.

Минуло пів року, і ось вже солдати їдуть потягом в невідомому напрямку, навіть тоді ніхто не сказав, куди вони прямують. На одній з багатьох зупинок до спекотного Афганістану зустріли ще один потяг з такими ж солдатами. Але була надзвичайно велика різниця між ними: вони поверталися додому. Один з військових запитав номер частини. Хлопці назвали, і від краю до краю понеслось: «Тримайтесь! Там Афган!». Хто почав плакати, хто просто сидів мовчки, а декому було все одно.

Мій дідусь ніколи не розповідав, що відчув, коли дізнався про це, бо він сміливий. Але мені здається, що йому, як і всім, було трохи страшно. Він побував у багатьох містах Афганістану: Кабул, Джелалабад, Кандагар, Баграм та інші. Я запитав, яке враження у нього було від чужої країни, бо мені вона уявлялася пустелею. Але, виявляється, я помиляюся. Дідусь відповів, що коли вперше прибув до Афганістану, був здивований надзвичайною архітектурою. В той час квітли гранати, і все місто неначе заповонило море квітів і солодкого запаху. Йому навіть не вірилося, що в цій країні може йти війна, настільки миролюбним здавалося оточення. Як в подальшому виявилось – тільки здавалося.

На основній військовій службі, місцем проходження якої було місто Баграм, солдат розподіляли на частини, кожна частина виконувала певні обов'язки. Мій дідусь був так званим «наливником». Його обов'язком було доставляти паливо. Тільки уявіть – величезна колона з дев'яноста великих машин з цистернами, в яких знаходиться паливо для літаків, немов змія, суне гірською дорогою. З одного боку нависає каміння, з іншого – глибоке провалля. Зупинитися не можна ні на хвилину, неможливо порушити ритм пересування, бо колону обов'язково супроводжувала бронетехніка через кожні дві машини, і якщо ти будеш неухважним, то твоя машина полетить у провалля разом з тобою. Якщо тебе, не дай боже, підстрелять, – то теж кінець... Поряд з водієм обов'язково сидів супроводжуючий з автоматом, пильно вдивляючись по сторонах, слідкуючи за тим, що робиться навколо, бо водій дивився тільки на дорогу. Зверху колону охороняли гвинтокрили з снайперами. По сторонах на гірських перевалах стояли військові, бо паливо – це життя. Цей величезний караван йшов під палаючим сонцем надзвичайно складною дорогою: навколо нескінченні гори, круті серпантини і невидима небезпека. Колона мала доставляти вантаж не більше двох днів, тому не могла зупинитися для повноцінного відпочинку, спали в машинах і обов'язково хтось повинен був пильнувати. Душмани (бойовики) підстерігали колону, їх не було одразу видно із-за гірської місцевості. Вони вміли дуже гарно сховатися, і, залишаючись невидимими, розстрілювали машини, які спалахували неначе сірник. Кожен рейс – ризик для життя. Але дідусь з гідністю пройшов всі випробування. Він вижив, повернувся додому.

Закінчилася служба влітку 1985 року. Дідуся та його побратимів на вантажному літаку спочатку довели до Ташкента. Там вони вже пересіли на літак до Києва. А потім, нарешті, така очікувана дорога додому, до рідних, які його чекали ці довгі два роки.

З розповіді дідуся, а він не дуже полюбляє про це говорити, я зрозумів, що війна – це дуже страшно. Насправді, там зовсім не так, як в комп'ютерних іграх. Там немає запасного життя, там не можна натиснути кнопку перезавантаження і почати все спочатку. Там все насправді. Дідусь ніколи не розповідав, чи втрачав він на тій війні своїх друзів, а я й не питаю, бо розумію, що це дуже болюче питання. Навіть тридцять шість років потому деякі рани не загоюються і краще їх не чіпати.

ХАРКІВЩИНА ПАМ'ЯТАЄ. ПОГЛЯД НА ЖЕРТВИ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ізотова Софія, Курявський Владислав, Караван Віктор,

учні 6 класу Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2
Харківської міської ради, вихованці гуртка «Історичне краєзнавство»

КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Керівник: **Кривоустова Алла Борисівна**, керівник гуртка, методист КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

У 2021 році минає 32 роки з дня виведення радянських військ з Афганістану. А це значить, що 32 роки тому міст над річкою Амудар'я в районі містечка Термез перетнув останній БТР 40-ї армії Радянського Союзу. Тим самим завершилося дев'ятирічне перебування обмеженого контингенту радянських військ на території Афганістану.

За даними офіційних джерел, під час афганської війни загинули понад п'ятнадцять тисяч солдатів, з них - більше трьох тисяч українців.

Як засвідчують цифри, зараз в Україні - понад 150 тисяч ветеранів афганської війни, з них близько 8 тисяч мають поранення, понад 6 тисяч є інвалідами, близько 4,6 тисячі членів сімей загиблих в Афганістані потребують допомоги.

Ці страшні події залишили по собі біль, сльози та гіркі спогади про тих, кого направили на цю чужу війну, а вона в свою чергу без жалю забрала життя...

Знова Віктор Олександрович.

Народився в селі Лісна Стінка, там пройшли його дитячі роки. В 1971 році пішов до першого класу сільської школи. А в 1973 році разом з батьками переїхав до Куп'янська. Тут закінчив середню школу №1, а також музичну школу.

Трудовий шлях починав слюсарем холодильного устаткування на ливарному заводі. 29 вересня 1982 року – початок військової служби Віктора Знови. Через вісім місяців він уже в Афганістані. Його призначають навідником гармати в танковий екіпаж. Важко довелося в бою біля кишлаку Сурхакан у провінції Лагман. Танк наскочив на фугас. Віктор, хоч сам був поранений, допоміг іншим пораненим товаришам перебратись в укриття.

Після цього — госпіталь, тривале лікування. Та рана виявилася невилгою. 29 квітня 1984 року Віктор помер.

Похований на кладовищі в Куп'янську. Посмертно нагороджений орденом Червоної Зірки — Указ Президії Верховної Ради СРСР від 13 червня 1984 року.

Ківшар Микола Миколайович.

Місце його народження — село Кучерівка. Все, як у багатьох: школа, потім навчання в СПТУ-27, робота газозварником на ливарно-му заводі. Як і інші випускники 27-го профтехучилища, для яких ливарний завод був місцем трудового гарту, - залишив про себе добру згадку.

Куп'янським військкомісаріатом Микола Ківшар був призваний до армії восени 1984-го року.

За кілька місяців підготовки перед Афганістаном написав додому з десятків листів, в яких не скаржився на солдатську долю, а чесно розповідав про складнощі, що вимагають витривалості, повної самовіддачі. Миколі хотілося бути справжнім солдатом, на котрого можна покластися в тяжку хвилину. І тому він настійно готував себе до «афганської» служби.

В Афганістані рядовий Микола Ківшар був номером гарматної обслуги. А гарматний розрахунок завжди привертає увагу душманів: хоч на марші, хоч у місці дислокування, хоч в укритті, хоч у бою. Так сталося і 27 червня 1985 року. Автоколону вирушила на виконання завдання щодо доставки пального й матеріально-технічних засобів. Для охорони виділили вогневе прикриття, до складу якого ввійшла й гарматна обслуга, де служив Ківшар. Колона разом з артилеристами потрапили в засідку. В тому бою Микола загинув.

Похований Микола Ківшар на цвинтарі в Кучерівці. Посмертно відзначений орденом Червоної Зірки — Указ Президії Верховної Ради СРСР від 25 жовтня 1985 року.

Кривич Володимир Володимирович.

Місце народження Володимира – місто Тимошевськ, що на Кубані. Доля хлопчину не милувала: рано залишився без батьків. Потрапивши на Куп'янщину, вчився в СПТУ-27. Потім працював токарем на ливарному заводі. Швидко набув поваги за працелюбність, наполегливість.

У жовтні 1984 року призваний в армію. Невдовзі опинився в Афганістані. Тут його зарахували лаборантом інженерно-саперної роти.

За рік бойової служби Володимир Кривич чотири рази виходив на бойові операції, брав участь у двох засідках, тричі супроводжував колони на маршруті Кабул – Гардез.

17 липня 1985 року під час супроводу колони особисто виявив і знешкодив сім протитанкових мін. За це був представлений до бойової нагороди – «За відвагу». Нагороду Володимир отримав із рук командира полку на урочистостях з приводу вручення бойових нагород.

18 квітня 1986 року на Кабул рухалась колона воїнів-інтернаціоналістів. Супроводити її доручили і молодшому сержанту Кривичу. Він знаходився в пошуковій групі в голові колони. Біля кишлаку Сафедсанг натрапив на керований фугас. Попросив усіх відійти, а сам став знешкоджувати. На жаль, фугас мав тонко замаскований «секрет» і вибухнув у руках...

Похований Володимир Кривич на цвинтарі села Новоосинове Куп'янського району.

Нагороджений медаллю «За відвагу» — Указ Президії Верховної Ради СРСР від 20 грудня 1985 року, орденом Червоної Зірки (посмертно) — Указ Президії Верховної Ради СРСР від 10 листопада 1986 року.

Минуле назавжди лишається з нами. Тому жодна війна не може бути забутою, навіть та, яку було засуджено суспільством. Рядові солдати воєн не починають – вони гинуть на цих війнах, виконуючи свій обов'язок до кінця.

АФГАНІСТАН: ПОДВИГ, БІЛЬ, ПАМ'ЯТЬ

Кануннікова Ольга, учениця 9 класу Старовірівського ліцею

Старовірівської сільської ради Харківської області

Керівник: **Бейдіна Ю.О.**, керівник Зразкового музею історії села Старовірівка

Дев'ять років та п'ятдесят один день тривали жорстокі бої у чужій країні. Багато горя та страждань принесла та війна. Щорічно 15 лютого відзначається День пам'яті воїнів інтернаціоналістів, які виконували свій інтернаціональний обов'язок за межами своєї батьківщини. В далекому Афгані наші хлопці виявили кращі людські якості: мужність, стійкість, благородність. Моя розповідь присвячена саме такому хлопцю з нашого села.

Дураков Андрій Михайлович народився 13 листопада 1968 року в селі Старовірівка. Тут він зростав і навчався. До служби в армії працював механізатором в колгоспі «Маяк». 16 листопада 1986 року був призваний на військову службу Нововодолазьким районним військовим комісаріатом Харківської області.

«В той час ми йшли виконувати інтернаціональний обов'язок, допомагати, народу Афганістану» - згадує Андрій Михайлович. «Після закінчення школи сержантів у місті Ашхабад за наказом був направлений для подальшої служби в місто Джабаль-ус-Сарадж. Прибувши до Демократично Республіки Афганістан був спеціалістом зв'язку у званні сержанта. Потім мене призначили заступником командира взводу. Служба припала на 1986 – 1988 роки, як раз перед виводом радянського контингенту.

За роки служби неодноразово я брав участь у бойових операціях у складі Обмеженого контингенту радянських військ в Афганістані. Бойові завдання по охороні і запобіганню мінування ділянки дороги від міста Джанабаль-ус-Сарадж до міста Баграм.

22.12. 1988 року за наказом МО СРСР від 1988 р. №311 був демобілізований у запас.

Після повернення працював у районному вузлі зв'язку села Старовірівка. Зараз працює у товаристві «Власівський Мірошник».

Битви закінчуються, а історія залишається навіки. Афганська війна стала історією, але ще довго будуть тривожити ветеранів голоси загиблих і живих учасників бойових дій на

території Афганістану. Війни не проходять просто так, вони залишають по собі слід нестерпного болю.

Я вважаю, що треба знати і поважати тих людей, які ризикуючи своїм життям та здоров'ям з гідністю виконували свій обов'язок. Ми просто зобов'язані пишатися тим, що в нашому селі є такі відважні люди.

ДОЛЯ ОБРАЛА ЙОГО...

Ковальова Анастасія, учениця 7 класу Комунального закладу

"Шебелинська загальноосвітня школа I-III ступенів"

Слобожанської селищної ради Чугуївського району Харківської області"

Керівник: **Сіняговська Каміла Сергіївна**, вчитель історії

«Ненависть разрушает, созидает только любовь», наполегливо і разом з тим повчально повторював курсант Александров, «вічний» черговий по аеродрому, він же Кузнечик з незабутньої кінострічки «У бій ідуть тільки старики». Слова, вкладені в уста цього милого наївного кіногероя, ще довго не втратять своєї актуальності. В світі мало не щодня спалахують воєнні конфлікти, розпочинаються війни. Вже в своєму зачатку вони несуть такий заряд ненависті, щ його вистачить, щоб загубити не одну людську душу.

Не судилося повернутися додому і сержанту Василю Івановичу Лук'янову. Він народився 6 жовтня 1960 року в селі Новотроїцьке, Шебелинської сільської ради. В селищі Донець проживав з 1963 року. З 1967 року по 1975 року вчився у Донецькій загальноосвітній школі № 2.

В 1975 році Василь Іванович вчився у Харківському залізно-дорожньому технікумі. Після закінчення проходив навчання у школі ДТСААФ у місті Балаклія. Службу гвардії сержант проходив у мотострілецькому полку, який дислокувався у населеному пункті Кундуз республіки Афганістан. Він був командиром відділення і одночасно БМП. Василь Іванович був учасником 68 операцій. За мужність і героїзм, виявлений в боях з душманами, він був нагороджений медаллю «За відвагу».

9 січня 1982 року полк вирушив у напрямку населеного пункту Баглан з метою «зачистки» його від душманів. Відчувши, що цілими їм з цього бою не вибратись, душмани, намагаючись ввести наших бійців в оману, почали відходити. Але їм не судилося зникнути безслідно: бойове відділення вже приступило до виконання наказу. Заторохотіли кулемет і гармата БМП. Лук'янов вправно керував машиною, але в перископ він не бачив усієї картини бою. Це не давало йому спокою, адже як командир він був відповідальним за те, як веде бій все відділення. Наказавши навіднику вести прицільний вогонь, він кинувся до бійців у траншею і вміло скорегував вогонь. Душмани падали, як підкошені. Оцінивши обстановку, Лук'янов вирішив, що час змінити бойову позицію. Він дуже ризикував, просуваючись відкритою місцевістю. Якоїсь миті його груди пронизав гострий біль. Командир бойової машини був серйозно поранений. Бійці перев'язали рану, зробили знеболювальний укол, зв'язались по радіостанції з командиром роти і евакуювали Василя Лук'янова в тил.

Відчайдушний сержант метався між життям і смертю в шпиталі. Лікарі упродовж чотирьох годин боролися за його життя, але на превеликий жаль, поранення виявилось несумісним з життям. Так і не отямившись, він помер на руках у лікарів.

Жителі села Шебелинка і до сьогодні не забули того трагічного дня, коли в супроводі почесного караулу на свою маленьку Батьківщину до вбитих горем батьків була доставлена домовина з тілом Васі Лук'янова, звичайного хлопця з сільської глибинки з незвичайним характером.

З листа зам. полит. батальона Гарника Віктора Николаевича від 26.02.82 р. до матері Василя Івановича «Дорогая Екатерина Ильинична...

Большой силы воли, бесстрашия был Василий, верный друг и боевой товариш, который не подведет в безвыходную и трудную минуту... Служил он хорошо, пользовался авторитетом у солдат, офицеров грамотно думающий солдат.

За мужество и отвагу Василий представлен к медали за «отвагу», за его последний бой к ордену «Красная звезда»...

Уважаемая Екатерина Ильинична приносим Вам огромное соболезнование по поводу гибели сына и нашего боевого друга, память о нем будет долгая в сердцах нашего подразделения...»

Хіба безхарактерна, безхребетна особа могла так вчинити – кинутись під кулі, коли того потребували обставини? А він, відкинувши всі страхи, відчуваючи відповідальність за своїх товаришів, учинив саме так. Але ж Василь так бажав повернутися додому, на свою рідну Батьківщину. Ось, як писав молодий хлопець у своєму листі родині: «Часто в последнее время вспоминаю нашу природу: лес, речку, но уже не могу представить лица друзей. Ты извини, мама, но я сейчас и тебя не могу четко вообразить.... Но природа мне крепко врезалась в память, я даже вижу как ряска плывет по воде и стоит утренний молочный туман. Только армия в силах заставит человека перебрать каждый прожитый день юности...»

Нехай же наша пам'ять стане йому найвищою нагородою, а матері, яка сьогодні оплакує свого сина, низький уклін.

ПРИХОВАНА ВІЙНА

(спогади односельців)

Козаков Євген, учень 11 класу Роганської гімназії

Роганської селищної ради Харківської області

Керівник: **Гливчак Н.І.**, учитель історії

Що ми знаємо про розбиту країну, яка лишилася на роздоріжжі між двох найсильніших держав світу? Про знищений конфліктами й кривавими переворотами народ? Що ми знаємо про військове вторгнення Радянського Союзу на територію незалежної суверенної держави? Що знаємо про Афганську війну 1979—1989 років?

Щоб мати уявлення про цю страшну подію, котра призвела до багатьох незворотних наслідків, ми маємо читати історію. Але задля розуміння трагедії на емоційному рівні важливо чути не тільки хронікерів і вчителів, але й свідків і жертв.

Спогади Нечитайло Олексія Івановича.

«На той час, у грудні 1979 року, знаходився у навчальному центрі в Севастополі. У серпні, у двадцятих числах ми уже здавали екзамени, залишався тільки один, і нас визвали в штаб; можна сказати молодих і красивих парубків, уже свідомих, пристойно освідчених. Запропонували відрядження до Афганістану. Двадцять шостого здали останній екзамен, отримали зірочки на погони, на розподіл. Я потрапив на далекий Схід. Нас туди в автомобільній бригаді поїхало сорок три особи. Справа в тому, що бригада була великою, десь вісім тисяч військових, і вони розбиті на дванадцять батальйонів які розкинулися від Байкалу до Примор'я. Ми приїхали до штабу бригади. Напочатку березня нас підіймають, «Тривога», вантажать ешелон. П'ятнадцятого березня ми приїхали в тамтешній аеропорт, а звідти вже нас кидають на Кабул.

Спочатку в нас все було тихо, я не кажу, що ми тільки прийшли і одразу за автомати. Місцеві ставилися до нас непогано, не було стрілянини, хоча вже деінде починали шуміти, але в нас цього не було помітно. Може через те, що наш штаб захищався доволі непогано: танки, артилерія, ми, зв'язківці — багато народу. Але ми там не довго були, бо спочатку, з гарячої руки, нас розкидали по всьотму Кабулу. Улітку було, спека під п'ятдесят, і протягом трьох днів ми переїхали в теплий стан, щоб ви розуміли, це район Кабула, пустельна місцевість у бік воєнного летовища. Літаки, що летіли кудись, пролітали прямо над нами. Там вже облаштувалися капітально.

З плином часу, ближче до осені, почалися перші бої, напади на колони, тоді і почали посилювати збройну підготовку. Дали повітряну охорону, бронетехніку, потім на базах ставили потужні зенітні гармати.

Я не їздив із колонами — тільки один раз —, а так, моя служба полягала в тому, щоб супроводжувати вантаж, супроводжувати високопоставлених начальників, перевозити

документацію в секретну частину. Моя справа: доставив, отримав розписку, приїхав назад. Іноді патруль містом — це доволі таки неприємна робота, особливо вночі. Їздиш на машині, з тобою, умовно, три людини. Уже на той час, до початку 81-го, у місті почалися напади на наші патрулі. А танки забирали туди, де вони, начебто, були потрібні.

Як би вам пояснити, йшли на війну вибірні — комуністи, комсомольці; де у кого родичі жили за кордоном, або із законом були пов'язані, тих відкидали, набирали тільки найактивніших. З ними легко було служити.

Тяжко на війні. Хто брав участь у боях, тих ніхто не зрозуміє, у цих людей психіка зруйнована вщент. Хто пройшов через це, хто хоча би бачив тих хлопців у шпиталях, поранених, без рук, без ніг, без очей, згорівших, у тих психіка не може бути нормальною. Багато несправедливості було, у тому сенсі, що старші офіцери не хочуть воювати, посилають молодших, а молодшому офіцеру залишається на рядовому відігратися. А іноді таке буває, що прийде начальник і скаже: «Не дай Бог ви втратите цього хлопця», і от мені навколо нього бігати, прикривати власним тілом.

Так воно завше було. В моєму розумінні треба не стріляти, а сідати за стіл і вирішувати питання. Не правильно те, що ми вбиваємо один одного, що там помирали і помираємо. Постійна напруга, яку відчуваєш навіть вдома. До мене після війни брат завітав, а я, як почув, замість того, щоб привітатися потягнувся за зброєю. Довго ще снилися падаючі вертольоти, небіжчики. Більше року не міг стабілізуватися».

Спогади Терентьєва Володимира Михайловича.

— для Вас почалася ця війна?

— Я на неї потрапив, можна сказати, абсолютно випадково. Я кадровий офіцер, служити повинен 25 років до пенсії. У мене залишалось півтора року, коли я служив у Харкові. Уже квартиру отримав, вважав, що все. Але, очевидно, Великі Друзі, які сиділи в кадрах, кидали кого-куди, бо хтось же більше хабар дасть. Визиває мене командир: «Поїдеш у країни с південним кліматом». Так воно завжди йшло, ніколи правди не скажуть. Протягом тижня усі проблеми повирішували. Літак на Київ, а там уже і на Ташкент рейс знайшли через Астрахань. Прилетіли на Ташкент, на збірний пункт, звідти на військовий аеродром і в Кабул. Мені потім розповіли історію, що за три дні до мого прильоту за рейсом йшло три військових літака. Серед двох пасажирських літаків з військовослужбовцями летів і один з книгами, його і збили, прямо над аеропортом, очевидно, сплутавши з більш стратегічно важливою технікою. Так що і наш пілот летів не без побоювання. Втік одного разу прапорщик, перейшов на їх сторону, багато таких зустрічається.

— І часто такі випадки були?

— При мені один за два роки.

— Як проводилося введення перших радянських військ до Афганістану?

— Заходили всі на техніці. Ніхто, насправді, не стріляв. На вулицях всі махали прапорами. Без будь-яких конфузів. Це вже потім... Варто сказати, політика така була, що Афганістан це плацдарм, з якого відкриваються найвразливіші точки Радянського Союзу, а це означає, що ворог з тих позицій рано чи пізно міг дістати Зауралля СРСР. Якщо б ми тоді не зайняли позиції, там би вже стояли американці.

— Ви спочатку приїхали туди з миротворчою місією, чи не так?

— Так, це вже потім почали організовуватися ці душманівські банди. Готували їх, між іншим, дуже добре, у Пакистані, потім відсилали в Афганістан.

Спогади Усачова Костянтина Івановича.

«Забрали в армію, на два місяці карантин, потім вночі на літак, прилетіли в Кабул, а далі — служба. В вісімдесят п'ятому. Перший бій — це була розвідка, караван. Це коли душмани зброєю на конях везуть на базу. От ми виходимо на цей караван. Ніч ідеш горами, а вдень лежиш уже на місці, в засаді, але тільки лежиш, бо коли який-небудь пастух побачить, що радянський військовий в горах, то караван вже не піде. Навіть до туалету — лежачі. Залягли ми уздовж шляху, чекаємо. Караван пішов, ми його збили (або вони нас, бо каравани різні бувають), зібрали зброю і провізію, пішли додому. Зброю здавали в штаб, в радянську армію.

Ми йшли туди з ідеєю міжнародної допомоги, на поміч тамтешній армії, а в результаті ми все самі робили: каравани, операції.

Біля нашої бригади знаходилася база моджахедів. Страшна, велика база; там і госпіталь у них був, і взагалі військових було багато. Йшли ми туди на операцію, йшли сто осіб, а повернулася половина. Вони великих втрат майже не несли, ми несли, хоча в підсумку перемогли ми, я так вважаю. Але, в чому різниця, розумієш, ми надавали міжнародну допомогу, ми не повинні були воювати. Армія ДРА повинна була іти туди, а не ми, ми повинні були лише, можна сказати, контролювати, але такого ніколи не було».

Післямова.

Ми маємо пам'ятати трагедію афганського народу особливо сьогодні, коли і наша держава страждає від зовнішнього впливу, коли громадяни України гинуть на фронтах російсько-української війни. Кожен громадянин країни має знати і про перемоги, і про поразки; про героїв і про злочинців.

Вивчення епохи радянсько-афганського конфлікту має навчити українців аналізувати політичне становище минулого, і сьогодення, адже ворог, найчастіше, кожного разу застосовує одні й ті самі методи інформаційної і збройної війни.

КРІЗЬ ПЕКЛО ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН

Кондрашова Альона, учениця 9-В класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 167
Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Фонова А.Д.**, вчитель історії

Що ми знаємо про афганську війну? Що можна розповісти про ту страшну сторінку історії, що розтяглася на довгих 10 років мовою цифр. Будь - яка війна у цифрах - це моторошно й страшно. Для кожного з більш ніж 600 тис. тих, хто служив в Афганістані, вона була і залишається своєю. У рідні домівки не повернулися 13 тисяч 833 юнаки, 312 - пропали безвісти, доля 330 - невідома. Ми повинні розуміти трагізм участів афганській війні, бо через Афганістан пройшло з України більше 160 тисяч солдатів.

Пік бойових дій припав на 1984 - 1985 роки. Для тисяч наших воїнів, їхніх батьків та матерів, дружин, дітей розпочалася жорстока, кривава війна в Афганістані. Тривожні дні чекання, безсонні ночі та тривоги. Де б не служив солдат, він у будь-який момент міг потрапити до Афганістану.

Один із таких воїнів став Момот Олександр Олександрович. Наш земляк. Народився 29 травня 1964 року у м. Харкові. По закінченню десятого класу середньої школи працював водієм. З 11 лютого 1984 року по 17 січня 1986 року Олександр Олександрович перебував на військовій службі на території Республіки Афганістан. Починав службу у званні «рядовий», закінчив - у званні «молодший сержант». Під час виконання службових обов'язків військовослужбовець військової частини №2066 Момот О.О. отримав контузію. Знаходився на стаціонарному лікуванні в військовій частині №2528 м. Душанбе. 5 жовтня 1985 року був нагороджений медаллю «За бойові заслуги». По закінченню військової служби, у 1986 році, повернувся до Харкова. 29 квітня 2014 Момот Олександра Олександровича не стало.

Афганістан став синонімом людського лиха, справжнього пекла. Виконували свій інтернаціональний обов'язок і наші земляки.

ОПЕРАЦІЯ «ВИХОР» ОЧИМА ЇЇ УЧАСНИКІВ

Кріуліна Аліна, Кріуліна Альона, Кріуліна Алєся, учениці 8 класу
Куп'янської гімназії №2 Куп'янської міської ради Харківської області.
Керівник: **Тарасенко Вадим Степанович**, вчитель історії Куп'янської гімназії №2
Куп'янської міської ради Харківської області.

Події, що відбулися в 1956 році в Угорщині, тоді однозначно оцінювалися як фашистський заколот. Зараз – навпаки, вони розглядаються як спроба повстання

демократичних сил проти тоталітарного режиму, в результаті чого цей режим жорстоко придушив прагнення угорського народу до демократії. Така точка зору в даний час переважає не тільки в угорському суспільстві, але і в європейському політикумі. Проблема в тому, що у вказаних подіях вирішальна роль належала СРСР, який для наведення порядку вперше після 1945 року застосував війська у Східній Європі.

Спробуємо об'єктивно розглянути події 1956 року в Угорщині і роль в них радянських інтернаціоналістів. Незважаючи на те, що Угорщина в годі Другої світової війни воювала на боці нацистської Німеччини, до 1956 року переважна більшість угорців уже не вважала свою країну винною у розв'язанні Другої світової війни. Більше того, вони звинувачували СРСР у нав'язуванні Угорщині соціалістичної моделі розвитку. Природно, найбільше були незадоволені поміщики і буржуазія, що втратили власність. Таким чином, у країні вже була закладена міна уповільненої дії, оскільки значна частина населення була вороже налаштована до діючої влади.

Цим не могли не скористатися спецслужби США і країн-учасниць блоку НАТО. Відомо, що підготовкою перевороту в Угорщині займалася не тільки американська розвідка, але і безпосередньо апарат президента і Конгрес США. У січні 1956 року американською військовою розвідкою була підготовлена доповідь «Угорщина: активність і потенціал опору», в якому відзначалися особливості поточних настроїв у цій країні. На думку американських розвідників, це полегшувало «перхід невдоволення в фазу активного опору». Таким чином, антиурядовий заколот в Угорщині не був випадковим або стихійним явищем. Він заздалегідь і дуже ретельно готувався.

Каталізатором масових заворушень в Угорщині стали події в Польщі, де 19 жовтня 1956 року лідером правлячої Польської об'єднаної робітничої партії (ПОРП) всупереч бажанню Москви був обраний Владислав Гомулка, щойно звільнений з ув'язнення. Радянське керівництво прийняло рішення не втручатися у внутрішні справи Польщі, хоча там були розквартировані радянські війська. Інтелігенція, яка гуртувалася навколо угорського лідера Імре Надя, розраховувала, що в Будапешті можна повторити польський сценарій. Дипломатична місія США повідомляла, що 16 жовтня 1956 на мітингу в Дьєре, де були присутні близько тисячі чоловік, уперше публічно прозвучала вимога про виведення радянських військ з Угорщини. Зусиллями американських провокаторів акції протесту переросли в справжнісінькі заворушення. Натовп направив зброю проти своїх комуністичних супротивників і розквартированих в країні частин радянської армії, які дотримуватися нейтралітету. З'явилися численні жертви. Спійманих комуністів і співробітників угорської держбезпеки АВН вішали за ноги на стовпах і деревах. Особливе задоволення неонацисти отримували від середньовічної страти «трійками»: по троє людей прив'язували за ноги до вантажівки і тягали по брукованих вулицях, поки їх тіла не перетворювалися на криваве м'ясо.

О 23 годині 23 жовтня на підставі рішення Президії ЦК КПРС начальник Генштабу Збройних сил СРСР маршал В. Д. Соколовський наказав командирів Особливого корпусу (Особливий корпус становили розквартировані на території Угорщини радянські військові частини) почати висування в Будапешт для надання допомоги угорським військам «у відновленні порядку і створення умов для мирної творчої праці». Частини Особливого корпусу прибули в Будапешт до 6 години ранку і вступили в бої з повстанцями. У ніч на 24 жовтня в Будапешт були введені близько 6000 військовослужбовців Радянської армії, 290 танків, 120 БТР. Увечері до них приєдналися частини Угорської Народної Армії (ВНА).

За спогадами радянських солдатів і офіцерів, опір заколотників носив спланований і організований характер. Очевидці і учасники констатували факти задіяння в провокаціях угорських жінок, дітей і підлітків, які закидали техніку пляшками з горючою сумішшю. Дійсно, угорки кляли своїх дітей на дорогу перед радянськими танками, але коли солдати виходили з машин і відносили дітей або відвозили їх в колясках у безпечні місця, то угорські снайпери холоднокривно їх розстрілювали. В результаті цих акцій угорські діти не постраждали, а ось радянських солдатів убивали й калічили.

Зі спогадів учасника операції «Вихор» жителя села Кам'янка І. В. Рильцева: «Військова частина п.п. 49701, в якій я служив на посаді старшого авіамеханіка, з 24 жовтня по 10 листопада 1956 р входила до складу Діючої армії. Я був закріплений за літаком заступника командира ескадрильї, потім за винищувачем заступника командира полку. Літали тоді дуже багато, і жодного разу обслуговуваний мною і механіком бойовий літак не підвів. За зразкову службу був нагороджений Почесною Грамотою ЦК ВЛКСМ. Що стосується воєнного стану, то рано вранці (24 жовтня) весь особовий склад полку був піднятий по тривозі і став на захист своєї частини. Техніки та механіки були доставлені до своїх літаків для підготовки до вильотів на завдання. Минув час, поки знайшли компроміс. Почалася нормальне життя, поступово налагодилися відносини. Так, 9 травня 1957 року краших солдатів частини запросили на свято в місто Веспрем. Мені запам'яталися гуляння в міському парку і святковий обід з угорцями».

За підсумками операції «Вихор» радянський уряд прийняв рішення про створення в Угорщині Південної групи військ. Воно було оголошене 24 листопада 1956 року. Надалі свій правовий статус ПГВ доповнила в результаті угоди, укладеної між СРСР і Угорщиною 28 травня 1957 року.

Події в Угорщині 1956 року стали справжньою трагедією для угорського і радянського народів. Але навряд чи хто буде заперечувати, що радянські солдати в ті важкі жовтневі і листопадові дні зробили все можливе, щоб зупинити хвилю фанатичної жорстокості і садизму, яка вихлюпнулася на вулиці угорських міст під шляхетними гаслами свободи. І як би зараз не трактувалися угорські події, важливо виступати проти брехні і безпам'ятства, але – за правду. А вона полягає в тому, що радянські солдати і офіцери, незважаючи на небезпеку, до кінця виконали свій військовий та інтернаціональний обов'язок».

ПАМ'ЯТІ ЮРІЯ БАЦІЯ

Кузнєцова Тетяна, учениця 9 класу Барвінківської філії

Барвінківського ліцею №1 Барвінківської міської територіальної громади

Ізюмського району Харківської області

Керівник: **Зелений М.В.**, вчитель історії, методист, відмінник освіти України, член Всеукраїнської спілки краєзнавців, керівник шкільного музею «Місто Барвінкове»

Мотивацією до створення даної роботи послужило кілька причин. Двадцятилітній юнак вчинив справжній подвиг всією службою в Афганістані: він був звичайним санітаром. Перев'язував поранених, намагався сховати їх за уламками скель, а коли виникала потреба, брав до рук автомат і вів вогонь по ворогу.

Для ворога головною мішенню був солдат, який мав сумку з червоним хрестом, якщо він гине, то нікому було надати допомогу пораненим.

Коли виявилось, що єдиний загиблий в Афганістані барвінківчанин це колишній учень нашої школи Юрій Бацій, сім'я якого мешкала неподалік школи, вчителі та учні розпочали збирати матеріали про його життя.

Спочатку цю роботу очолила вчитель Поставнича Наталія Володимирівна, а продовжив вчитель історії, організатор і керівник шкільного музею «Місто Барвінкове» Зелений Микола Володимирович. Підтримувалися постійні зв'язки з батьками Юрія. На жаль вони вже пішли з життя.

І досі при новому перегляді зібраних матеріалів трапляються несподіванки. У класі, де навчався Юрій, було десять дівчат і п'ять хлопців. Чи був ще десь такий випадок, що в Афганістані служили одночасно четверо колишніх учнів нашої школи та ще вони були однокласниками. Всі удостоєні бойових нагород.

Бацій Юрій Іванович – орден Червоної Зірки

Домбровський Володимир Іванович – медаль «За відвагу»

Мухін Володимир Володимирович – орден Червоного Прапора

Плис Володимир Іванович – медаль «За бойові заслуги»

А ще вони були нагороджені медалями республіки Афганістан. Коли досліджували листи, які надсилав батькам Юрій, виявили спогади Володимира Плиса, присвячені Юрію. Там подробиці загибелі нашого героя.

Всього з випускників нашої школи воювали в Афганістані вісім юнаків. Зібрані матеріали знаходяться в шкільному музеї. Є задум поділитися зібраним з районним музеєм.

Кожного року 2 лютого в школі проводиться День пам'яті Юрія Бація, а 15 лютого Річниця виведення Радянських військ з Афганістану. Зібраний матеріал заслуговує бути оприлюдненим за межами школи.

АФГАНІСТАН – МІЙ БІЛЬ

Лебідь Олексій, Носаненко Денис, Фоменко Тетяна, учні 7 класу

Слобідської гімназії Краснокутської селищної ради

Богодухівського району Харківської області, вихованці гуртка «Українське народознавство» Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області, керівник: **Карелова А.С.**, вчитель математики

Висока честь – охороняти безпеку нашої країни і народу, але це і відповідальний обов'язок. Багато воїнів проходили військову службу в республіці Афганістан. Тепер, мабуть, важко назвати точну дату введення наших військ у Афганістан, останній день перебування там відомий - 15 лютого 1989 року. Це пам'ятна дата для тих, хто побував і повернувся, для тих, хто чекав їх і дочекався. А ще це день пам'яті для тих, хто загинув на далекій землі, залишивши вічно молодими.

Потрапивши на палаючу афганську землю, мужні воїни – інтернаціоналісти всім серцем прийняли її біль, як свій, і до останнього подиху захищали інтереси її народу. Серед таких воїнів-інтернаціоналістів був наш земляк - підполковник запасу Маслій Віктор Олексійович, який поділився своїми спогадами про ті буремні події.

Маслій Віктор Олексійович народився в селі Слобідка Краснокутського району Харківської області. В 1972 році закінчив Слобідську 8-річну школу, а в 1974 - Костянтинівську середню школу. Після закінчення школи вступив до Харківського Червонопрапорного військового училища, яке закінчив у 1977 році. Після військового училища навчався у Київській військовій академії.

З 16 квітня 1986 року по 18 травня 1987 року проходив службу в Демократичній Республіці Афганістан. За період служби був нештатним командиром парашутно - десантної групи. За весь цей час здійснив 547 бойових вильотів з ПДГ, нальотом 563 години, здійснив 183 висадки в районах бойових дій, евакуював 185 поранених та 28 убитих, здійснив 191 виліт на коригування вогню артилерії.

Для Віктора Олексійовича, який побував в Афганістані, і зараз перед очима постають жахливі картини боїв, обличчя товаришів, які загинули, а ночами сняться кошмарні сни. «Хіба можна забути тих, хто поліг у боях, хто віддав своє життя для щастя інших? Згадувати про загиблих важко, думати гірко, не пам'ятати неможливо», - ділиться з нами наш скромний земляк. В своїх розповідях колишній військовий згадував про випробування, через які пройшов сам та його товариші під час служби в сурових горах. «Афганістан... Це справжнє пекло: сонце, що випікає тебе зсередини, спекотний вітер, пісок, що не дає дихати. Та найбільше болячи бачити, коли гинуть молоді хлопці, у яких тільки починається життя. На собі відчував біль поранених, коли евакуюював з місця бою». Віктор Олексійович не любить розповідати про війну, не гордиться своїми медалями. Зі спогадів нашого односельця, ми зрозуміли, якою пекучою є солдатська пам'ять, про це свідчили сльози, які блищали на очах афганця.

Час невпинно біжить вперед. Збігають хвилини, години, пливають роки. Та ще довго згадуватимуть жахіття ті, хто пройшов через війну і для кого вона триває й досі. У спогадах, снах, думках.

Віктор Олексійович служив в Одеському військовому окрузі, в Монголії, Туркменському В.О., Забайкальському В.О., біля Китайської границі, в Краснодарському краї, в Охтирській авіаційній базі.

Маслій Віктор Олексійович - підполковник запасу, інвалід війни, має сім державних нагород. Але найвищою нагородою для нього – життя. Має четверо дітей і п'ятеро внуків. Його гордістю є молодший син, який прославляє свою школу, своє село, свій край.

Давайте ж і ми з вами будемо виявляти розуміння до тих, хто пройшов через війну і пам'ятати про героїв, які живуть разом з нами. Вони на це заслуговують.

*О, Україно! Ніжно пригорни
Усіх живих синів своїх, як мати,
Щоб ми уже не бачили війни,
Не чули щоб ніколи звук гармати.*

ЛИСТ З АФГАНІСТАНУ

Левенець Римма, учениця 8 класу Миколо- Комишуватського ліцею
Красноградської міської ради Харківської області
Керівник: **Шкаляр І. В.**, педагог-організатор

Ми живемо в період, коли локальні війни та конфлікти майже набули статусу повсякденності. Війна – найсерйозніше, найтяжче випробування в житті людини. Вона виявляє все позитивне і негативне у людини. І те, як людина виходить з цього іспиту, що виносить, і що залишає в минулому, має надзвичайне значення і для самої особистості, і для суспільства. Що ж то за країна, що завдала нам стільки болю, горя, смутку? Афганістан.

З кожним роком даленіють у часі ті трагічні події. Закінчилася й пішла в історію Афганська війна. Ніким і нікому не оголошена, героїчна і трагічна, вона виявилася вдвічі тривалішою ніж Велика Вітчизняна. Війна тривала дев'ять років, один місяць і п'ятнадцять днів.

Тридцять два роки. Рівно стільки минуло з того пам'ятного 15 лютого 1989 року, коли останній солдат залишив землю Афганістану. Чи потрібні були наші хлопці там? Так. Понад сто п'ятдесят тисяч вихідців були з України. Гідно виконували свій інтернаціональний обов'язок і допомагали братському афганському народу десять тисяч харків'ян. У цій війні загинуло понад п'ятнадцять тисяч наших солдат, тридцять п'ять тисяч було поранено, тисячі потрапили в полон.

Дорогою ціною розплачувалися наші юнаки за все. А ціною було життя. Ця ганебна сторінка в історії не обминула і наше село Миколо-Комишувату. Пішли виконувати інтернаціональний обов'язок і наші юнаки. Кожному з них на той час виповнилося 18-19 років:

- Ванюшкін Євген Єгорович;
- Кулак Павло Іванович;
- Легкий Сергій Володимирович (нагороджений «Медаллю за бойові заслуги»);
- Отич Олександр Григорович;
- Рижило Віктор Григорович (покійний);
- Сосюра Віктор Миколайович;
- Старчиков Василь Іванович;
- Ткаченко Едуард Григорович;
- Фролов Василь Борисович (кадровий офіцер, на той час було 42 роки).

У даній роботі мені хотілося б розповісти про нашого земляка, який був учасником бойових дій на території Республіки Афганістан.

Рижило Віктор Григорович народився 1 листопада 1967 року. Вітя в сім'ї був середнім сином. Хлопчик ріс щирим, енергійним, любив і поважав батьків. Разом з братиком та сестричкою в усьому допомагав батькам по господарству. Батьки змалку привчали дітей до праці, навчали поважати людей. Коли юнакові виповнилося вісімнадцять настав час йти до лав Збройних сил СРСР. І майже відразу потрапив служити в

Афганістан. Служба проходила в Туркменській РСР Чарджоуській області міста Керки, в/ч 2042 прикордонних військ.

Спочатку написати листа батькам про місце знаходження не наважувався. Точної адреси не вказував, щоб не завдавати батькам зайвої клопоти. Та коли батьки отримали лист – подяку від керівництва прикордонної частини, нарешті дізналися, де служить їх син.

Із листа командира військової частини 2042 П.Л.Дубова: « ... Віктор з гордістю несе звання воїна-інтернаціоналіста, пильно охороняє кордони Батьківщини. Виконавча дисципліна забезпечила йому авторитет у товаришів по службі, повагу командного складу. При виконанні бойових та службових завдань проявляє стійкість, самовпевнений, упевнено володіє зброєю. Не так давно у підрозділі проводилися підсумки службово-бойової діяльності. За високу пильність і службову майстерність в охороні і захисту державного кордону, бездоганну військову дисципліну наказом по військовій частині Рижилу Віктору Григоровичу оголошена подяка. Це у Віктора не перше заохочення. Шановні Лідіє Андріївно і Григорію Миколаївичу! Виносимо Вам велику подяку за виховання сина – гідного захисника Вітчизни».

Цей лист – подяку читали майже усім селом і раділи за Віктора. Зі сльозами на очах батьки пишалися своїм сином і водночас переживали за його юне життя. А ще наш герой був нагороджений грамотою ДРА за виконання інтернаціонального обов'язку в провінції Фарьяб.

Про службу в Афганістані Віктор Григорович неохоче розповідав, бо війни без утрат не буває, а поряд гинули друзі. Відлуння тих подій назавжди запало у нього в серці. "У спокійний час, - пригадує Віктор Григорович, - коли душмани мовчали, ми разом з побратимами мріяли про майбутнє життя, коханих дівчат, жартували, пригадуючи кумедні ситуації».

У січні 1987 році наш земляк повернувся до рідної домівки. У свої 20 років був схожий на сорокарічного чоловіка. Його сиве чоло і змужнілий погляд – це згадка про загиблих друзів, втрачена назавжди юність, запеклі бої, в яких був Віктор. Незабаром одружився, згодом народився син. Переїхав жити і працювати до міста Красноград.

Відлуння афганських подій відбилися на здоров'я нашого героя. У 2004 році на тридцять шостому році Рижилу Віктору Григорович помер. Пам'ять про нього навіки залишиться в серцях наших односельчан. А ми, молоде покоління, маємо знати і пам'ятати про страшні дні тієї війни. Вчитися жити чесно і достойно, щоб бути гідними їх подвигу.

*Хай квітнуть тюльпани на землях Афгану,
Хай мох покриває каміння гірське,
Щоб діти й онуки не знали це лихо,
Щоб щастя повсюди буяло людське.*

ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ ГЛОТОВ - УЧАСНИК ОПЕРАЦІЇ «АНАДИР»

Мітіна Оксана, учениця 9-Б класу, **Мітіна Альона**, учениця 6-А класу

Куп'янської гімназії №2 Куп'янської міської ради Харківської області.

Керівник: **Тарасенко Вадим Степанович**, вчитель історії Куп'янської гімназії №2
Куп'янської міської ради Харківської області.

Період 1946-1991 років прийнято називати Холодною війною. Вона складалася з низки локальних військових конфліктів, революцій і переворотів, а також нормалізації відносин і навіть їх «потеплінь». Одним з найбільш «гарячих» етапів Холодної війни була Карибська криза 1962 року. Тоді весь світ застиг в очікуванні, готуючись до найгіршого.

Головна причина Карибської кризи полягала не в революції на Кубі і не в її зовнішній політиці. Причина була в тому, що в 1961 році на території Туреччини почалося розміщення американських балістичних ракет середньої дальності з ядерними боєголовками. В умовах Холодної війни це дозволяло американцям тримати під прицілом всі міста європейської частини СРСР, в першу чергу Москву. Перед цим США розмістили свої крилаті ракети в Європі. Там же базувалися їх стратегічні бомбардувальники, які мали ракети з ядерними

боєголовками і ядерні бомби. Загальна кількість ядерних зарядів у США до того моменту перевищувала 30 тисяч, тобто в 10 разів більше, ніж у СРСР.

Слід зазначити, що в той час засобів захисту від цих ракет у СРСР не було. Ця обставина ставила радянське керівництво в дуже складне становище. Але вихід був знайдений. Що ж у відповідь зробив СРСР? Оголосив морську блокаду Туреччини з метою перешкодити підвозу зброї? Ні. Привів війська на кордоні з Туреччиною в бойову готовність? Знову ні. І навіть свою ядерну зброю в країнах Варшавського договору розміщувати не став. Замість цього СРСР знайшов спосіб відновити статус-кво.

Радянське керівництво звернулося до Фіделя Кастро з пропозицією розмістити на Кубі 40 балістичних ракет з ядерними боєголовками і незабаром отримало позитивну відповідь. У Генеральному штабі СРСР почалася розробка операції «Анадир». Її метою було розміщення на Кубі радянських ядерних ракет, а також військового контингенту чисельністю 10 тисяч осіб і авіаційного угруповання (підрозділів вертолітної, штурмової і винищувальної авіації).

Улітку 1962 року операція «Анадир» почалася. В першу чергу була сформована група радянських військ на Кубі для розгортання на острові балістичних ракет. Також планувалося сформувати 5-й флот ВМФ СРСР у складі надводної та підводної ескадр.

Операція «Анадир» проводилася в обстановці суворої секретності. Так, нерідко капітани транспортних кораблів не знали, що за вантаж вони перевозять, не кажучи вже про особовий склад, який навіть не здогадувався, куди його везуть. Для маскуванню в багатьох портах Радянського Союзу на кораблі вантажили другорядні вантажі. Перевезення особового складу і техніки морем проводилася на пасажирських і суховантажних судах торгового флоту з портів Балтійського, Чорного і Баренцового морів (Кронштадт, Лієпая, Балтійськ, Севастополь, Феодосія, Миколаїв, Поті, Мурманськ). Уже в серпні перші радянські транспорти прибутку в кубинські порти, а восени почалася установка балістичних ракет. Радянський Союз перекинув на Кубу балістичні ракети Р-12 (радіус дії перевищує 2 тисячі км) і Р-14 (радіус більше 4 тисяч км), а також ядерні боєголовки потужністю в 1 мегатонну.

За спогадами нашого земляка, молодшого сержанта Олександра Михайловича Глотова, його частина, що знаходилася в місті Горькому (нині Нижній Новгород), в серпні занурилася в вагони, і ешелон рушив на захід. Минули Білорусію, Литву, Калінінград. І ось порт Балтійськ - кінцева станція. Всьому особовому складу видали цивільний одяг. Офіцерам - плащі і сорочки, капелюхи, краватки, костюми. Солдатам - кепки, сорочки, штани, шкарпетки і черевики, плащі. Пливли на кораблі близько місяця. Весь цей час особовий склад жив в трюмі корабля. Вдень виходити на палубу категорично заборонялося. Свіжим повітрям дихали тільки вночі.

Пізніше дізналися, що капітани суден з секретної технікою на борту отримали наказ відкрити кінгстони і топити судно при захопленні його противником. Давалася ознака напруженість, але найбільше турбувала невідомість. На Кубу Олександр Михайлович прибув у вересні 1962 року і перебував там рівно рік. Протягом всього терміну перебування обстановка на острові залишалася тривожною. Диверсії, підпали, теракти проти Нової Гавани не припинялися. Іноді з'являлися винищувачі США. Пролітаючи уздовж і поперек, «гості» фотографували розташування радянських частин. Але зенітникам наказу на відкриття вогню так і не надійшло. Крихкий світ був збережений. У вересні 1963 року в частину прибула заміна, і солдати, у яких закінчувався термін служби, відбули в Союз.

Глотов Олександр Михайлович - народився 31 жовтня 1941 року в селі Піски Дворічанського району. Закінчив Пісківську середню школу. У жовтні 1960 був призваний на строкову службу до Збройних Сил СРСР. До вересня 1962 р служив у місті Горькому (нині Нижній Новгород). З вересня 1962 по вересень 1963 рр. перебував на Кубі, виконуючи поставлені завдання в рамках операції «Анадир». За місяць до звільнення в запас повернувся у свою військову частину. За виконання інтернаціонального обов'язку був нагороджений Почесною Грамотою революційних збройних сил Республіки Куба. Демобілізувався в жовтні 1963 р. До виходу на заслужений відпочинок жив і працював у селі Піски. Помер 14 квітня 2018 р.

Головним підсумком Карибської кризи 1962 року стала міжнародна розрядка і деяке поліпшення відносин між США і СРСР. Також одним з наслідків кризи було зародження антивоєнних рухів по всьому світу.

АФГАНІСТАН – НЕОГОЛОШЕНА ВІЙНА

Нижник Вадим, учень 7-го класу Пристанційної гімназії,
Дворічанської селищної ради, Куп'янського району, Харківської області.
Керівник: **Суховєєва О.В.**, вчитель російської мови та зарубіжної літератури,
керівник гуртка «Музезнаводство»

«Говорити правду про Афганістан, про наших воїнів, про їх масовий героїзм, мужність і вірність бойовій дружбі – цю мету я ставлю перед собою завжди, ведучи мову про ті страшні афганські події», - це слова Героя Радянського Союзу генерал-полковника Б. Громова, колишнього командуючого 40-ї армії в республіці Афганістан з передмови до книги Івана Шкварка «Біль пам'яті».

Альбоций Петро Михайлович, мешканець с.Тавільжанка Дворічанської селищної ради, Куп'янського району, Харківської області знає про події афганської війни не з чуток. У 1980 році Петро закінчив 8 класів Пристанційної школи і продовжив навчання у лісовому технікумі в Тульській області. По завершенні навчання, у квітні 1984 року, призвали на службу до лав Радянської Армії. З 14 квітня по 09 серпня 1984 року Петро Михайлович знаходився у місті Іолотань в Туркменії, де розміщався навчальний полк.

Перші місяці військового навчання: спека, піски, після рідної квітучої Тавільжанки, видалися важкими. З 10 серпня 1984 року після навчального полку – служба у складі обмеженого контингенту радянських військ у Афганістані. Петро потрапив до окремої мотострілецької бригади, що базувалася в провінції Лагман, у містечку Міхтарлам під Джелалабадом.

Перші враження Петра – дуже бідна країна, але у дуканах (магазинах) можна купити все. І що здавалося диким, неприродним – це те, що вулицями ходили підлітки 12-13 років з автоматами у руках.

Петра Михайловича назначили командиром міномета і заступником командира взводу. Його взвод не раз брав участь у супроводі військових колон, які в будь-який час могли обстріляти моджахеди. Не кожного разу колона прибувала на місце у тому складі, у якому вирушила...

Мінометник Альбоций П. М. був учасником трьох військових операцій. Він неодноразово брав участь у заходах, що іменуються «реалізація даних розвідки», значна роль у яких відводилася мотострілецьким частинам. За роки служби Петро Михайлович мав декілька подяк від командування частини.

Через горнило афганської війни пройшло 160 000 українців. З них 2 378 загинули, в тому числі 60 вважаються зниклими безвісті, або тими, що потрапили в полон. Петру Михайловичу пощастило повернутися живим, виконавши свій інтернаціональний обов'язок.

Службу він закінчив 1 серпня 1986 року. Повернувся до свого району (тоді Дворічанського), у рідне село Тавільжанку. На роботу влаштувався за спеціальністю – майстром у Дворічанському лісництві. До сьогодні тут і працює. Одружений, має двох доньок, онуків. Веде активну діяльність як член правління районної спілки ветеранів Афганістану. Зустрічаючись, ветерани згадують службу, товаришів, з якими пліч-о-пліч довелося пройти дорогами тієї «неоголошеної» війни. Про своїх бойових друзів Петро Михайлович пам'ятатиме все життя.

Сьогодні ми знаємо, що війна в Афганістані була жорстокою. Давалися різні оцінки діям тодішнього керівництва країни щодо введення радянських військ до Афганістану. Та як би не оцінювали ті події, наші хлопці, такі як Петро Михайлович Альбоций, гідно виконали свій військовий обов'язок.

СОЛДАТИ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ – МЕШКАНЦІ СЕЛИЩА НАФТОВИКІВ

Оріщенко Анна, Ситник Богдан, учні 10 класу

Балаклійської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №6

Балаклійської районної ради Харківської області

Керівник: **Оріщенко Л.В.**, вчитель історії

Дана робота – спроба систематизувати дані про воїнів-інтернаціоналістів, які брали участь в Афганській війні.

Радянсько-афганська війна безпосередньо стосується і випускників Балаклійської ЗОШ І-ІІІ ступенів №6. В школі встановлена Дошка пам'яті загиблим в цій війні Гилярову Петру(1984 р.) та Бичкову Анатолію(1988 р.)

На території селища Нафтовиків сьогодні проживають колишні воїни-інтернаціоналісти.

Чміль Сергій Іванович проходив дійсну військову службу на території ДРА з 1985 по 1987 рік. Служив в Фарибській провінції. кишлаці Кайсар. До складу посиленого батальйону здійснював рейди з метою знищення загонів душманів. Підрозділ, маючи конкретну мету, переслідували та знищували ворога, та, виконав поставлену задачу, повертався на базу. Для знищення ворога в горах застосовували висадку тактичного десанту разом з блокуванням населених пунктів. Чміль С.І. стояв в засідках, які виставлялись на шляху підвозу повстанцям різноманітних ресурсів. Такі бойові дії потребували від солдат відмінного знання місцевості та тактики дій повстанців.

В нашій школі вчилися діти, батьки яких пройшли Афганістан. Це Кравченко Костянтин, Сухомлинов Ігор Олексійович, Янченко Олександр Іванович, Шумкова Вікторія.

Кравченко Костянтин Володимирович проходив службу в Афганістані з 1987 по 1989 р. Був в Кабулі, Кандагарі. За заслуги перед Вітчизною нагороджений медаллю «За відвагу», медаллю «Захисник Вітчизни» та орденом Червоної Зірки, який йому вручили в 1990 році в місті Балаклії.

Він розповідав цікаву історію, яка стала вже легендою, про повстання військовополонених радянських солдат та афганських військовослужбовців в квітні 1985 року під Пешаваром в фортеці Бадабера. Доведені до відчаю голодом та знущаннями, радянські солдати захопили деякі приміщення в'язниці та вимагали зустрічі з представниками ООН. Війська регулярної армії, що підійшли на допомогу, обстріляли територію. Один снаряд потрапив в склад з боєприпасами і розпочалася пожежа, яка не дала жодного шансу повсталим на життя... Це був яскравий приклад мужності та героїзму.

Найяскравішим спогадом солдата є спогад про зустріч у Ташкенті, коли їх зустрічали діти з квітами в 1989 році. Сьогодні, після розпаду СРСР та зникнення «червоної загрози», значення цієї війни пояснюється інакше, але вона завжди буде з тими, хто називає себе «афганцями».

Янченко Олександр Іванович проходив службу в Афганістані з 1987 по 1988 рік. Він згадує одну з найбільших операцій «Магістраль» по розблокуванню Хоста, яка була проведена в листопаді- грудні 1987 року. В цій операції брали участь як сухопутні так і повітряні сили за підтримки афганської армії, десяти батальйонів царандоя та держбезпеки. В результаті передові частини оволоділи перевалом Сети-Кандав та 30 грудня по магістралі на Хост пішли перші машини з їжею.

Не всі учасники бойових дій в Афганістані охоче згадують ті часи. Здебільшого ці спомини є болючими навіть через 20-25 років. Тому в цій роботі ми наводимо спогади, які були записані з слів батьків їх синами.

Мого батька, Сухомлинова Ігора Олексійовича, призвали до армії в 1987 році. Потрапив до військової частини в Казахстані. Проходив навчання в школі КДБ. Через півроку був направлений в Афганістан. В його обов'язки входила доставка боєприпасів та продовольства з території СРСР до ДРА. 15 лютого 1989 року війська були виведені з Афганістану і батько дослужив 4 місяці в прикордонному загоні на кордоні з Китаєм в місті Дружба. На прикордонній заставі нагороджений медаллю «Від вдячного афганського народу».

А на Батьківщині його чекала дівчина- моя мама. Тато писав їй лагідні листи. Ось одне з них. «Любимая моя, солнишко, здравствуй! Я здоров, настроение неплохое, днем есть чем заняться,немного развеюсь,а вечером уснуть не мого, все о тебе думаю, мечтаю, как мы встретимся. Часто приходится проверять посты и охранения, а только уснешь, тут стрельба, и так всю ночь. Мечтаю лечь в тишине поспать и в тишине проснуться, понежиться в постели».

У війнах не може бути переможців, бо всі в них переможені тим, що війна – це смерть, яка забирає найдорожче у людини – її життя; бо війна – це каліцтво, як духовне, так і фізичне; бо війна – справжній ад.

Можна побудувати дороги, нові міста, зорати поле і посіяти зерно, підняти господарство. Але примусити битися серце у мертвої людини – неможливо; залікувати зранену душу, не залишивши величезного рубцю –неможливо; не бачити страхітливих снів, коли йдеш у бій і втрачаєш друга – неможливо.

Закінчилась війна. Багато молодих воїнів-інтернаціоналістів були нагороджені орденами і медалями. Але найвищою нагородою для тих, хто уцілів , є життя, а для загиблих – пам'ять.

НЕ ВЩУХАЄ БІЛЬ АФГАНСЬКОЇ ВІЙНИ

Повал'яєв Дмитро, вихованець гуртка «Лікарські рослини»
Комунальної установи «Будинок дитячої та юнацької творчості»
Вовчанської міської ради Чугуївського району Харківської області,
учень 6-Б класу ліцею №7 м. Вовчанськ
Керівник: **Ковальова Галина Олексіївна**, керівник гуртка

Про афганську війну ми чули багато, а нещодавно в класі зустрілись із учасником бойових дій в Афганістані, який працює в нашому ліцеї №7. Це Тимченко Юрій Юрійович. Він розповів нам про себе і про свою службу в Афганістані в 1982 -1983 рр. Народився Юрій Юрійович в 1961 році, закінчив в місті Вовчанськ 8 класів школи ім. Горького, нині ліцей №1, потім навчався в Вовчанському технікумі механізації і електрифікації сільського господарства. По закінченню технікуму був призваний до лав Радянської Армії в прикордонні війська. Звідти і був направлений до Афганістану виконувати, як говорили в той час, інтернаціональний обов'язок.

Воїни афганської війни – це нове покоління, яке народилось, коли вже закінчилась Друга світова війна, але їм довелось пережити всі тяготи війни: жити в землянках і наметах, харчуватись інколи «чим прийдеться», одяг та взуття не були пристосовані до жаркого афганського клімату і пересування по кам'яних схилах. Але ці випробування навчали шанувати дружбу, взаємовиручку, мужність. А ще під час цієї війни народилось багато пісень афганської тематики, і кожна пісня – це маленький епізод або невелика історія про службу в Афганістані. Ці пісні виконували і виконують зараз.

З нашого мікрорайону Кисляківка 10 хлопців служило в Афганістані, і майже всі вони мали поранення, контузії, а зараз майже всі вони мають статус інвалідів війни.

У Юрія Юрійовича залишилися незабутні спогади про ту страшну війну, про смерть друзів – однополчан, про «вантаж-200». Це коли на Батьківщину вертольотами доставляли тіла загиблих воїнів.

Подвиги мужніх воїнів високо цінувались в усі часи, і ми повинні бути готовими захищати рідну українську землю. Сильна та країна, в якій між різними поколіннями існує тісний зв'язок, який неможливо розірвати.

АФГАНСЬКА ВІЙНА: У БОЮ ЗАХИЩАЛИ ДРУЗІ...

Подольська Марія, учениця 7-А класу Балаклійської загальноосвітньої
ї школи І-ІІІ ступенів № 2 Балаклійської районної ради Харківської області,
вихованка гуртка «Основи науково-дослідницької діяльності»
Балаклійського центру дитячої та юнацької творчості;
Керівник: **Подольська Алла Федорівна**, вчитель географії,
керівник гуртка БЦДТЮТ

*«За то, чтоб кто-то нес в руках цветы,
В своих руках они держали автоматы.
Не для войны рождаются солдаты
А для того, чтоб не было войны...»*

15 лютого у календарі позначений як день виведення обмеженого контингенту радянських військ з Афганістану. Безперечно, це помітна подія не тільки в житті нашої держави, а й країн ближнього зарубіжжя, які не так давно становили неподільну територіальну й політичну цілісність.

Воїни-інтернаціоналісти неохоче розповідають про свою військову службу. Але нам вдалося поспілкуватися з головою Балаклійського районного Союзу ветеранів Афганістану з Ю. Мойсеєнком і ось, що він нам розповів.

Натрапили на мінне поле

Наш земляк Юрій Мойсеєнко потрапив на фронт у 33 роки. За його плечима вже були 15 років служби в армії, а на погонах красувалися зірочки старшого прапорщика. Його, кадрового офіцера, у грудні 1986 року направили до міста Шинданд старшиною батареї управління артилерійського полку 5-ї гвардійської дивізії. А вже за рік Юрій Мойсеєнко перейшов у 371-й мотострілецький полк, де прослужив до лютого 1989 року командиром кулеметного взводу.

-Я брав участь у військових діях у трьох провінціях: Герат, Гільменд і Кандагар, - розповідає Ю. Мойсеєнко. А в 1988 році мене навіть нагородили медаллю «За відвагу». Тоді наш батальйон випадково наштовхнувся на розвідувальну групу ворога. Мені довелося застосувати зброю. Вогнем із автомата і гранатами було знищено шість бойовиків-розвідників.

Пережив Ю. Мойсеєнко і поранення. У 1987 році його взвод разом з іншими підрозділами брав участь в операції з доставки гуманітарної допомоги у бідні райони Афганістану й потрапив у засідку. - Нас тоді йшла ціла колона, і сапери виявили попереду мінне поле: дорогу було заміновано на 500 метрів. Якби б тоді вчасно це не помітили і колонна пішла б далі, то втрати були б величезними. Мінні поля, зазвичай, охороняються, але нам тоді пощастило, бо душмани (бойовики-афганці) не встигли почати обстріл. Очевидно, вони не чекали, що ми так миттєво з'явимося. Організацію бою було проведено так, що ми змусили духів оборонятися, а не вони нас. Хоча під час тієї операції ворог усе ж зробив спробу штурму нашої машини, що втратила гусеницю. Вона не могла маневрувати й зупинилася, а духи намагалися захопити екіпаж. Проте машину прикрили, й особистий склад разом з командиром зміг «одягти» гусеницю. Наші бійці відкрили такий вогонь, що духи навіть не могли висунутися з укриття, щоб обстріляти машину, згадує Ю. Мойсеєнко. – Коли ж почався обстріл, то лише мене одного було поранено. Інші не постраждали. У мене було осколкове поранення в ліву скроневу область голови. Я тоді миттєво знепритомнів, а коли опритомнів, то лежав на землі, а вся голова була у крові. Мені осколком перебило артерію. І що робити? Джгут накласти не можна. Накрутили мені два бинти. Коли не рухаюся, кров не тече, а тільки-но ворухнусь, то знову кровотеча. Яюсь ланцетами хлопці затиснули рану, а після бою – у шпиталь.

Як тільки Юрія привезли до лікарні, медики одразу ж направили його в операційну. Оскільки втрата крові була величезною, йому потрібно було вливання. Для того ж щоб виявити групу крові, у всіх поранених брали зразок. Коли медсестра хотіла взяти такий зразок у Юрія Миколайовича, то крові не було зовсім. – Вона тоді так злякалася, що побігла до лікаря. Хірург же порадив спробувати взяти кров з іншої руки. Тоді вже все вдалося, - розповідає Юрій Мойсеєнко.

- Мене прооперували, відмили від крові, і далі я вже став одужувати...

Афганська дружба є найбільш чесною, безкорисливою, щирою. Адже на війні товаришів обирають не через те, ким вони працюють чи скільки заробляють. Військові друзі – це люди, які завжди прийдуть на допомогу, не кинуть у біді.

ЖИТТЄВИЙ ТА БОЙОВИЙ ШЛЯХ КОМАНДИРА ВЗВОДА

Пошукова група шкільного музею «Історії села Кислівка»

Кислівської загальноосвітньої школи I-III ступенів

Куп'янської районної ради Харківської області.

Керівник: **Бурлуцький Леонід Федорович**, керівник гуртка «Патріот» Кислівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Куп'янської районної ради Харківської області.

Дана робота стала підґрунтям для створення стенду «Крізь пекло Афганської війни», який знаходиться в експозиції шкільного музею «Історії села Кислівка».

Через горнило Афганської війни пройшло 326 воїнів – уродженців Куп'янщини. З них дев'ятеро не повернулося до батьківських осель, згоріли в полум'ї тієї несправедливої і незрозумілої для них війни. Серед тих, хто виконував інтернаціональний обов'язок в Афганістані, був і мешканець нашого села Кислівка Куп'янського району Харківської області Шкарлет Сергій Юрійович, який народився 18 листопада 1957 року.

У 1973 році після закінчення Кислівської школи вступив до Вищого професійного училища № 27 селища Ківшарівка, який закінчив 1976 року і одразу був покликаний на службу до лав Радянської армії. Після навчання у школі прапорщиків 1978 року був направлений на службу в республіку Угорщина, а з 1981 року був переведений до Курилівського військового полку та був призначений командиром взводу.

У 1986 році був покликаний до республіки Афганістан виконувати свій інтернаціональний обов'язок.

«Перше що запам'яталось, коли я опинився там, - пригадує Сергій, - це спека, дуже сильна спека, вологість повітря та комахи. Від цієї спеки не можеш ніде сховатись. Довелось не лише звикати до нового клімату, а й до тутешньої води, споживання якої часто призводило до різноманітних захворювань. Вологість була така, що тіло покривалось пухирями, а потім дуже свербіло. Молоді хлопці розчухували ці пухирі і починалось гниття ран.»

Після декількох місяців перебування в Афганістані старший прапорщик Шкарлет Сергій уже знав майже всі хитрощі виживання в цій страшній війні, якими поділився у своїх спогадах: «Коли сідали в гелікоптер на виліт під час чергового завдання, я завжди сідав біля дверей гелікоптера, тому що при попаданні ракети в гелікоптер вибуховою хвилею викидало назовні, і був шанс залишитися живим. Бувало, що під час таких попадання, де сиділо 10 хлопців, на землі збирали рештки тіла і 10 кілограмів м'яса. Потім все складали в мішки і запаювали в цинкові гроби та відправляли в «Союз», тобто на Батьківщину».

Після першого року служби, у Сергія Шкарлета з'явилась там подруга, яка його завжди зустрічала і була дуже віддана. Її звали Жулька. Як згадував Сергій: «Такої відданої тваринки я не бачив ніколи. Вона дуже зігрівала душу своєю любов'ю, але після чергового обстрілу мінометний снаряд потрапив в схованку, де Жулька ховалась зі своїми маленькими цуценятами. Так я втратив свою бойову подругу».

На групу бійців з 20 чоловік, яку очолював Шкарлет Сергій Юрійович, напало до ста духів. Старший прапорщик Шкарлет зі своєю групою бився до останнього патрону, і у цьому поєдинку його група здобула перемогу. Це було на кордоні з Пакистаном, у провінції Кунар, де розташовувався окремий батальйон спецназу під командуванням Григорія Бикова. Всі бійці залишилися живими, завдяки бойовим товаришам, які вчасно надійшли на бойових вертольотах Мі-8 і Мі-24 і в упор із ракет Нурсов розстріляли недобитих душманів, що прорвалися із Пакистану. Бійці були нагороджені орденами і медалями. Сергій Шкарлет був нагороджений медаллю «За бойові заслуги».

Це один із епізодів участі Сергія Шкарлета в бойових діях в Афганістані. За період, який він провів там, брав участь в бойових операціях у провінціях Баграм, Шиндонт, Желалабад, супроводжував колони автомашин з вантажем. У взводі, яким він командував, за всі роки не загинув ні один солдат.

В Афганістані Сергій Шкарлет перебував з квітня 1986 по 15 травня 1988 року. До початку виведення Радянських військ з Афганістану, особисто виводив колони, починаючи з

Кунарської провінції від Пакистану до Термезкого мосту через Амудар'ю, без втрат особового складу і техніки.

Після Афганістану продовжив службу в Курилівському військовому полку на Куп'янщині.

З червня 1991 року по 2014 рік очолював Куп'янську організацію ветеранів Афганістану і Куп'янське об'єднання воїнів-інтернаціоналістів, воїнів запасу "Лазурит".

Був нагороджений багатьма медалями та почесними грамотами. Неодноразово приймав участь у заходах Кислівської школи на базі шкільного музею «Історії села Кислівка».

Був тричі одружений, має доньку Наталію та сина Вадима. Останнім часом проживав в селищі Ківшарівка Куп'янського району.

Серце бойового командира та нашого односельця зупинилось 31 грудня 2019 року.

Жителі села Кислівка та друзі, які мешкають в різних містах України, завжди будуть його пам'ятати. Вічна йому пам'ять!

БЕРЕЖІМО ПАМ'ЯТЬ

Прихідько Анна, учениця 9 класу Новомажарівської

Загальноосвітньої школи I-III ступенів Зачепилівської селищної ради

Керівник: **Овчаренко Тетяна Семенівна**, старший учитель, учитель історії

Покоління 80-х. На його долю випала війна в Афганістані.

Офіційно афганська війна тривала з 25 грудня 1979 року до 15 лютого 1989 року. Гідно пронесли звання українського воїна ті, хто волею долі став учасником цієї війни. Через горнило радянсько-афганської війни пройшло більше 160 000 українців. З них 3 360 загинули, в тому числі 60 вважаються зниклими безвісти або тими, що потрапили в полон. Поранення отримали більше 8 000 українців, з них 4 687 повернулися додому інвалідами. Із 72 осіб, удостоєних за роки «афганської» війни звання Герой Радянського Союзу, є 11 українців.

11 юнаків з нашого села – сьогодні це наші батьки, стали учасниками бойових дій в далекій і чужій нам країні. На щастя, всі вони повернулися додому живими. Там, в обпаленому кам'янистому краю, 11 ще вчорашніх школярів окропили своєю кров'ю непрохідні гірські стежки: Пушкаревський Олександр Іванович, Заворотній Володимир Васильович, Лукашов Віктор Петрович, Висоцький Микола Володимирович, Песиголовець Микола Миколайович, Дяченко Микола Леонтійович, Сизько Юрій Васильович, Берлим Анатолій Іванович, Чепита Василь Іванович, Столяренко Михайло Петрович, Перерва Володимир Іванович.

Колись всі ці юнаки були учнями нашої школи, їхніми стараннями створювався шкільний музей. Жоден з них не думав про те, що героями нових експозицій стануть вони самі, що на їхню долю випаде прийняти естафету мужності від героїв їхніх досліджень.

Розповіді, що вміщує папка «Ти вічний біль, Афганістан» записані нашими пошуковцями під час безпосереднього спілкування з учасниками війни в Афганістані.

Песиголовець Микола Миколайович

Одинадцять місяців служив у столиці Афганістану. Потім м. Кундуз, Хайратон, пізніше Джелалабад. В боях під Кабулом отримав поранення у ногу. Нагороджений медаллю "За бойові заслуги».

Висоцький Микола Володимирович

Служив він в артилерії водієм. Багато кілометрів афганських гірських доріг пролетіло під колесами автомобіля. Скільки бачив Микола механізмів, що лежали в кюветах, летіли в прірву, горіли від обстрілів, підривались на мінах - за кермом кожного прості хлопці. Розпечений метал, спека і безмірне бажання напитися холодної води з батьківської криниці.

15 лютого 1989 року, в День виводу військ з Афганістану, в першій колоні був і автомобіль Миколи Висоцького.

Лукашов Віктор Петрович

Перетнувши восени 1987 р. кордон Афганістану, Віктору довелося пройти всі кола його пекла. Брав участь у бойових операціях по знищенню бандитських формувань, рив окопи, осягав складні премудрості тяжких солдатських буднів у протистоянні з підступним і жорстоким ворогом, якими були душмани. Він опанував непросту науку: вміти поцілити не по скелях, а бачити і влучати точно в ціль, вміти економити боєприпаси, блискавично споряджати магазини.

Саме за це Віктор отримав і свою цілком заслужену нагороду "За бойові заслуги". Про те, що воїн не ховався за спину інших, свідчать тяжкі контузії, невсипуща пам'ять.

Заворотній Володимир Васильович

Сповна спізнав всю нележку солдатську долю. Випало бути сапером. Розмінював дороги, по яких рухалися колони з хлібом, медикаментами для афганців, іншими вантажами.

Не раз переживав відчуття радості перемог і гіркоту втрат. Але головне — це відчуття Батьківщини. Бо не даремно ж він і його друзі, як ступали з трапа літака на рідну землю, цілували її. Нагороджений двома орденами Червоної Зірки.

Летіли в Україну «чорні тюльпани» з цинковими домовинами.

За майже 10 років бойових дій, на цвинтарях України з'явилося понад чотири тисячі свіжих могил з юними обличчями на фотографіях, 6 тисяч стали інвалідами, ще 72 залишились у полоні або пропали безвісти.

Закінчилась війна. Багато молодих воїнів-інтернаціоналістів були нагороджені орденами і медалями. Але найвищою нагородою для тих, хто уцілів, є життя, а для загиблих — пам'ять.

Бережімо її!

НАШ БІЛЬ – АФГАНІСТАН

Рибалко Дар'я, учениця 11-А класу

Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 40

Харківської міської ради Харківської області

Керівники: **Крець І.О.**, вчитель української мови та літератури,

Логвіненко Н.О., вчитель української мови та літератури,

Полуян Т.М., вчитель російської мови та зарубіжної літератури

Проблема Афганської війни й досі залишається актуальним питанням та пересторогою для майбутніх поколінь.

Війна... Афганістан... Кров... Сльози... Біль...

25 грудня 1979 року Радянські війська були введені в Афганістан для виконання інтернаціонального обов'язку. Багатьом із них ніколи вже не повернутись до рідної хати, не побачити ні рідних, ні неба, ні гарної землі.

Це дослідження - вшанування пам'яті героїв – тих, кого, на жаль, вже немає поруч із нами, і тих, для кого ця війна назавжди залишиться болем у серці...

Кілька років тому, на урочистій лінійці, присвяченій Дню вшанування учасників бойових дій на території інших держав, я вперше дізналася, що наш учитель, Крець Ігор Юрійович, був учасником Афганської війни.

Зі спогадів мого вчителя:

«Наприкінці першого курсу, коли мені виповнилося 18 років, був призваний до лав Радянської армії. Спочатку служив в учбовій частині міста Ашгабада, а потім був направлений до Демократичної Республіки Афганістан для проходження подальшої служби. В Афганістані служив у складі окремого гранатометного взводу 6-ї окремої мотострілецької бригади в Асадабаді, а потім у Джалалабаді на посаді оператора – навідника БМП-1.

Про ті страшні часи згадувати я не люблю, майже ніколи не розповідаю про війну. Дуже страшно потрапляти туди, де кров, смерть та вбивства є нормою.»

Стільки крові й смертей бачив він на тій страшній війні, а було йому в цей час не набагато більше, ніж мені зараз.

Під час спілкування з Ігорем Юрійовичем я побачила іншу людину, ніж завжди: трохи схвильований, він увесь час щось пригадував, був то сумний, то очі раптом світилися... Розповідь про пережите вражала, не давала спокою, а я все питала й питала.... Чи є у війнах переможці? Ні. У війнах не може бути переможців, бо всі в них переможені тим, що війна – це смерть, яка забирає найдорожче у людини – її життя; бо війна – це каліцтво, як духовне, так і фізичне; бо війна – справжнє пекло. Можна побудувати дороги, нові міста, зорати поле і посіяти зерно, підняти господарство. Але примусити битися серце у мертвої людини – неможливо; залікувати зранену душу, не залишивши величезного рубцю, – неможливо; не бачити страхітливих снів, коли йдеш у бій і втрачаєш друга, – неможливо.

РОЗПОВІДЬ ПРО ДЯДЬКА

Ситник Олексій, учень 11 класу Мечниківського ліцею
Дворічанської селищної ради Куп'янського району
Керівник: **Ситник Н.П.**, вчитель початкових класів

Я живу в українському мальовничому селі Гракове, маю друзів і велику, прекрасну, шановану односельчанами рідню, якою пишаюся. Найбільше я поважаю і горджуся своїм дядечком Ситником Юрієм Михайловичем – учасником війни в Афганістані. Війни, яка стала незагоєною раною сотень тисяч людей.

Народився Ситник Юрій Михайлович 22 червня 1965 року в селі Гракове. Нашу рідню Мечниківську середню школу закінчив в 1982 році. Ще змалку він, разом з братом (моїм батьком), під час літніх канікул пасли телят, заробляючи собі на шкільні приладдя, на одягу, на магнітофон, на велосипеди, а пізніше купили собі мотоцикл. Після закінчення школи вступив на заочну форму навчання в інститут імені В.В. Докучаєва. В цей час працював трактористом на «К - 700», доки не отримав повістки на службу до прикордонних військ радянської армії. 10 листопада 1983 року розпочав службу в Комітеті державної безпеки СРСР прикордонних військ і направлений до учбового центру міста Керки Чарджоуської області Туркменської РСР, де його зразу після прибуття зустріли товариші по службі – односельці: Уїздовський Олександр та Ярошик Валерій. Разом із земляком Анатолієм Криворучком із села Токарівки був зарахований в роту БТРщиків. Проїшов посилену підготовку з важким фізичним навантаженням. Як пізніше з'ясувалося, хлопців готували до служби в Афганістані. Через три місяці відбулося засідання мандатної комісії, яка здійснювала відбір добровольців для виконання інтернаціонального обов'язку. Через три дні прибув до військової частини номер 2042, яка дислокувалася в Афганістані. Спочатку служив кулеметником на 3-й заставі, яка охороняла газопровід через річку Амудар'я. Потім став водієм і навідником на БТР-60, а пізніше командиром відділення інженерно - саперного взводу. Майже відразу після прибуття до Демократичної Республіки Афганістан брав участь у бойових операціях. Разом з Юрієм Михайловичем в одному відділенні служив його земляк - Лебединський Валерій Ягорович.

Юрій Ситник, тоді вже командир відділення інженерно-саперного взводу, пригадує: «Розпочався мінометний обстріл. Не видно було навколо нічого із-за пилуки, рація пошкоджена... БТР летів на всій швидкості, і несподівано вибухнув снаряд. Бойова машина різко зупинився, а коли вийшли з машини, то побачили, що попереду було провалля». Завдяки вибуху водій зупинив БТР і солдати не загинули. Це Валерій Лебединський, що спостерігав за ходом бою з укриття, вистрілив з гармати перед машиною, щоб БТР зупинився. Так земляк спас життя своєму земляку та його товаришам по службі.

Під час однієї з операцій відбувся напад на колону прикордонників. БТР розвідників зразу було підбито. Юрій разом із фельдшером врятували важко пораненого механіка-водія, надавши першу медичну допомогу на полі бою.

За активну участь в бойових діях на території Демократичної Республіки Афганістан Ситника Юрія Михайловича нагороджено медалями «За бойові заслуги», «70 років збройних сил СРСР», «Воїну - інтернаціоналісту від вдячного афганського народу», нагрудним знаком

«Відмінник прикордонних військ» першого і другого ступенів. У 1985 році був звільнений у запас у званні сержанта.

Після служби в армії Юрій працював водієм автомобіля, обчислювачем тракторної бригади в селі Гракове, з успіхом закінчив інститут імені В.В. Докучаєва за спеціальністю «Агрономія» з присвоєнням кваліфікації ученого агронома. Працював агрономом - хіміком у радгоспі «Мечниково». Неодноразово обирався депутатом сільської ради. А зараз працює в своєму рідному селі Гракове головним агрономом приватного підприємства «Ельдар плюс», і головним помічником керівника цього господарства Таміли Джумалієвої.

Дядько працює з душею та задоволенням. У нас найчистіші поля в районі, гарні врожаї. Робочі отримують добру зарплату. Юрій Михайлович займається благоустроєм села: упорядкував парк, виклали нові доріжки до пам'ятника воїнам Другої світової війни, проклали дороги та зробили освітлення по всіх вулицях, організували чудовий дитячий майданчик. Загатили добрий екологічно чистий ставок за селом і запустили багато мальків риби, відбудували сучасну, красиву їдальню, де святкують весілля, ювілеї тощо. Щоб село Гракове ніколи не потопало в бур'янах, підтримується порядок. Турбується і за добробут людей: збіжжя на паї дають чистим, сухим. Пайцики можуть отримати сіно, яке привезуть прямо додому.

Я дуже пишаюся своїм дядьком. А ще люблю його слухати: він розповідає цікаві історії, гарно співає, грає на гітарі, часто виступає на нашій та районній сцені.

ДОСЛІДЖЕННЯ БОЙОВОГО ШЛЯХУ МОГО ДІДУСЯ В РОКИ ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ РЕСПУБЛІКИ АФГАНІСТАН

Сосєдкіна Ангеліна, учениця 8-А класу Люботинської гімназії №1

Люботинської міської ради Харківської області

Керівник: **Зінченко Н.М.**, учитель історії та правознавства

У рамках проекту "Пам'ять стукає в наші серця" хочу розповісти вам про свого дідуся, інваліда війни, учасника бойових дій на території демократичної республіки Афганістан, Цехмістро Віталія Вікторовича, який мешкає в с. Яблучне Сумської області.

У дитинстві мій дідусь проживав у Луганській області. Розпочав своє навчання в середній школі №2 міста Первомайська. Після закінчення 8 класу перевівся до ПТУ, де отримав середню освіту й професію монтажника.

У 1984 році його, вісімнадцятирічного юнака, призвали до лав радянської армії. Потрапив у прибалтійське місто Каунас до навчального центру «Гаджунай» (десантні війська). Там велику увагу приділяли спорту. Молодих солдатів учили влучно стріляти, стрибати з парашутом, працювати на радіостанції, долати складні дистанції. Мій дідусь під час навчання отримав звання молодшого сержанта та спеціальність начальника радіостанції малої потужності. Завдяки заняттям спортом до армії йому значно легше було адаптуватися на службі. У навчальному центрі юнаки пробули п'ять місяців.

Наприкінці вересня 1984 року молодшого сержанта Цехмістро Віталія було відправлено літаком до Фергани (міста на сході Узбекистану), де близько одного тижня солдати проходили акліматизацію. Отримавши щеплення, продовжував службу в столиці Афганістану - Кабулі.

Дідусь згадує, що п'ятьма літаками по 120 чоловік у кожному перелітали із Кабулу до Баграму. По дорозі до Баграму є "зеленка" [зелена зона] з великими виноградниками. Звідти часто обстрілювали колони. На своє перше бойове завдання мій дід пішов 23 жовтня 1984 року. У провінції Логар підрозділ солдат, у складі якого перебував і мій дідусь, переслідував банду душманів. За два тижні мій дідусь зі своїми товаришами по службі звільнили 6 кишлаків від душманів. 7-8 листопада 1984 року вступили в бій, де дідусь отримав множинне осколкове поранення та контузію. 9 листопада 1984 року їм допоміг артдивізіон, і банда була розбита. 12 душманів (духів) потрапили в полон. Того ж дня мій дід був доставлений до шпиталю.

Після одужання продовжував службу, був на точках у Русі та Анаві, колоною ходив через гору Саланг на Термез. 12 разів був на знаменитому мосту Дружби в Термезі. 26 квітня 1986 року (в день Чорнобильської катастрофи) був звільнений у запас і 1 травня прибув додому.

Дідусь неохоче розповідає про військові події. Однак йому яскраво запам'яталося, як солдати стали свідками дорожньої аварії: "Коли ми рухалися по дорозі від Черикара до повороту на Баграм, на наших очах у сухе русло річки впав автобус із людьми. Ми зупинилися й почали рятувати пасажирів автобусу. Ніхто не загинув, хоч усі вони отримали важкі травми."

На довгі роки Віталій Вікторович запам'ятав свої перші враження після прибуття до Афганістану. Найбільше його, молодого хлопця, який ніде не подорожував, вразила природа цієї країни. «У Афганістані зовсім інше життя. Мене дуже здивував клімат. Вдень могло бути +23 градуси, а вночі -11. Коли наша рота піднімалася з південного боку гори Гіндукуш, стояла неймовірна спека. Але коли ми спускалися з північного боку, гора виявилася вкритою снігом».

За службу дідусь був нагороджений грамотою Президії Верховної Ради Радянського Союзу, медалями «За Відвагу», «За Бойові заслуги», «Подякою від афганського народу».

Щороку, 15 лютого, у день пам'яті воїнів-інтернаціоналістів, мій дідусь із своїми друзями ходить до пам'ятника, щоб пригадати минулі часи. Йому п'ятдесят чотири роки, і він завжди пам'ятає про ті часи.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

НАШ ЗЕМЛЯК

Андрущенко Вікторія, Воронцов Антон, Зайцева Анастасія, Мурашко Антон, Стешенко Владислав, Шевченко Максим, учні 10 класу Олексіївського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області
Керівник: **Драна Тетяна Григорівна**, вчитель математики і фізики

Анексія Криму, окупація Донбасу, бойові дії на Сході України, АТО, ООС, заручники, порушення режиму тиші, стрілецька зброя, гранатомети, ГРАДи, спалені будинки, вбиті і поранені воїни і мирні жителі. Це війна України з Росією. Це жах, який прийшов на нашу землю. З 2014 року ми щодня чуємо в новинах ці терміни, які болем відгукуються в серці кожного українця. Збройні Сили України стали на захист цілісності кордонів своєї країни, на захист рідної землі від російської агресії. До лав збройних сил йшли тисячі добровольців. Не залишились осторонь і наші односельці.

Серед них і наш земляк Піх Олег Іванович, який народився 14.03.1974 року в селі Олексіївка Краснокутського району Харківської області в сім'ї колгоспника.

Олег Іванович – випускник Олексіївської восьмирічної школи 1989 року. По закінченні школи навчався в Краснокутському СПТУ- 62 та в місті Богодухів на курсах водіїв. Має посвідчення водія і тракториста.

Строкову службу в лавах збройних сил проходив в 1992-1993 р. Одружений, має двох дітей.

У 2014 році був мобілізований в зону АТО. Протягом 2014-2015 років проходив службу в Луганській області в м. Щастя в окремії механізованій роті, де зарекомендував себе сміливим і рішучим бійцем, мужнім і відважним воїном, досвідченим спеціалістом, а ще добрим і щирим товаришем, який може підтримати в скрутну хвилину.

Після повернення до цивільного життя працює в фермерському господарстві «Оазис» трактористом. Але кожної миті він готовий, за першим покликом Батьківщини, змінити кермо трактора на приклад гвинтівки, а рідне, дороге серцю пшеничне поле на поле бою, щоб захистити свою Україну.

Олег Іванович – гідний приклад для наслідування для нас, молодого покоління. Його патріотизм вселяє надію, що наші бійці зуміють захистити рідну землю. Що війна на Сході

України закінчиться і окупована територія повернеться до складу України. А ми, підростаючи, станемо надійною зміною нинішнім захисникам.

ЯК НАРОДЖУЮТЬСЯ СПРАВЖНІ ГЕРОЇ

Білоус Діана, учениця 11 класу Олексіївського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: **Однороб Ірина Іванівна**, класний керівник

Як народжуються справжні Герої? Під якою зіркою, планетою? Як розпізнати майбутнього героя в маленькій людині? Що в період становлення впливає на силу духу, патріотизм, стійкість, наполегливість, завзяття майбутнього захисника своєї країни?

Для сільського хлопчика таким чинником впливу стала старенька бабуся... Так-так, не дивуйтеся. Бабуся, яка росила і навчала онука шанувати людей, працю, вона читала йому різні оповідки про козаків. І виростала у душі малого велика сила – любов до своєї України та гордість за її героїв. А потім школа... І знову хлопець, для якого найяскравішим спогадом стало свято-змагання до Дня народження козацтва та Дня героїв УПА, ще не знає, що він буде героєм, що так, як колись він малям, хтось слухатиме розповідь про нього.

А він справді Герой, Кулик Володимир Сергійович, син села Олексіївки, Краснокутського району, Харківської області. Народився четвертого червня 1992 року. Турбувалася про нього бабуся, навчався та виховувався у місцевій школі з 2000 по 2011 рік. А потім самотужки вступив до інституту, закінчив навчання у 2016 році, отримавши спеціальність учителя фізики. Та не зміг спокійно жити, бо ж ворог прийшов на рідну землю, топче і плюндрує, як Змій в отих бабусиних казках про козаків. То ж як справжній нащадок козацького роду, пішов Володимир Сергійович не в школу працювати, а прямо у військкомат. А оскільки в інституті закінчив військову кафедру, то зразу й потрапив на «нуль», «Фізиком» не за вчительським столом, а в окопі.

Почалася служба 30.10.2016 року у 54 омбр в с. Троїцьке помічником кулеметника. Як згадує Володимир, ось тут і зрозумів по-справжньому, що таке війна. А це і контузія, і обстріли з боку Дебальцевого, і гарячі бої, уламкове поранення руки. Ворожі Гради, Рапіра, танки, БМП-2. Було й так, що врятувався тільки через те, що засипало землю. Ось тут і згодився суворий вишкіл ротного з позивним «Калина». Його методи загартовування були жорсткі, але саме вони врятували життя. Вдячний Володимир йому на все життя.

У 2017 році на Світлодарській дузі не було дня, щоб не було втрат. Це найтяжче – втрачати. А особливо, коли немає можливості забрати тіло, ворог не дає. Бувало, що за 3-4 години до 200 снарядів з боку противника прилітало. Тоді вже... «хто молиться, хто підбадьорює, хто якоюсь роботою відволікається». На Світлодарській дузі Володимир вже кулеметник ДШК. Вразило особливо, говорить, що позаду наших позицій на відстані 6 км стояла школа, навчалися діти. А ворог все намагався поцілити не тільки по наших позиціях, а й по школі. Так пройшов рік.

І ось вдома, і ось розпирє гордість за своїх побратимів-героїв, за себе...

І тільки тепер бабуся дізналася, де був її синок-онучок, аж вже коли викликали до військкомату на вручення нагороди. Але не знайшлося місця на мирній землі... Спати не міг, а засинав, то знову «йшов в атаку, знову воював». А ще відчуття безпорадності, незнання, а що ж там... в окопах... а як там побратими... Кожну новину через серце, через душу. Не витримує серце. Відчув, що наче летить у прірву. Як могла підтримувала дружина, розраджував маленький синочок... Відчуття незавершеності, невиконаного обов'язку перед Ненькою покликали назад...

2019 рік, 93 омбр, Луганський напрямок, на «нулі», кулеметник ПКМ. І таке враження, наче знову 2016 рік, такі тяжкі жорстокі бої. Поранення в ногу. Далі – старший посту, командир відділення і бойової машини. Відвоювали 3 км рідненької землі. Відвоювали..., а насправді, вигризали зубами, потом, кров'ю, життям. Вісім місяців як вісім років, багато подій, багато говорити, але мало сказати... однаково більше залишається в серці і в думках.

Володимир пройшов навчання, лідерські курси, бойове злагодження й знову повернувся «додому», на позиції, у своїй частині... Бо, як каже, кипить кров, поки ворог топче рідну землю, знущається з українців.

Має нагороди: учасник АТО; ветеран АТО; нагрудний знак «Учасник російсько-української війни і захисник Вітчизни» від Президента України.

То ж захищати країну – це для Володимира не тільки виконання обов'язку, це його професія, його життя, до звільнення української землі до самих кордонів, до Перемоги.

Ось такий козак, захисник. Герой сьогодення! На таких тримається світ. Таким не тільки захищати країну, а й будувати майбутнє! Бо такі не зрадять, не кинуть, не накивають п'ятами, не обдурять! Тримайся, Володимире! А ми тримаємо за тебе кулачки! За тебе і за майбутнє твого маленького сина, і всіх українських синів і дочок!

Гордимось тобою, беремо з тебе приклад, хочемо бути таким, як ти, як інші захисники-патріоти.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

Бондаренко Нікіта, учень 11-Б класу Харківської гімназії № 82

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Порошай С.М.** вчитель Захисту України

Дана робота спроба показати бачення нинішніх подій на сході України через дослідження громадського подвигу Олега Баркатова – випускника Харківського інституту танкових військ. Наше дослідження є даниною тим, хто відстоює нашу свободу і незалежність на сході. Ці герої віддають своє життя за нас. Ми бажаємо, аби війна завершилась якнайшвидше. Ми вважаємо, що зібрані матеріали повинні побачити максимальна кількість людей.

Олег зараз знаходиться в місці дислокації 92-ої окремої механізованої бригади в селі Клугино-Башкирівка Чугуївського району Харківської області, де проходить службу. Він та його товариші зазначили, що величезною моральною підтримкою є те, що діти цікавляться подіями на сході України. Це змушує бійців мужньо боротися з ворогом, адже вони розуміють, що захищають майбутнє маленьких українців, їх мир та спокій.

Оприлюднення цих фактів – це наш внесок у перемогу нашої країни.

Під час нашого дослідження ми вивчили матеріали, які розташовані в інтернеті, особисто розмовляли з батьком Ігорем Валентиновичем, переписувалися з Олегом.

Коли почалася військова агресія на сході нашої країни, Олег займав посаду командира танкової роти в складі 92-ої окремої механізованої бригади. Початок його бойових дій можна вважати 2 березня 2014 року, коли він прибув за тривогою до військової частини, а невдовзі отримав завдання контролювати відрізок російсько-українського кордону.

23 серпня 2014 року підрозділ батальйону «Херсон» заходить до Іловайська й займає позиції у залізничному депо міста. Перший взвод Олега Баркатова був у складі батальйонної тактичної групи. Зі спогадів Олега: «Коли прийшла війна, мені було 28 років, я був кадровим офіцером, капітаном, командиром 1-ї танкової роти 92-ї механізованої бригади. Я з сім'ї потомствених військових, мій батько був командиром танкового полку, потім начальником штабу дивізії. Зі складу моєї роти в серпні 14-го один взвод - чотири танки, направили в складі ротної-тактичної групи бригади під Іловайськ, група була повністю розбита. Але мені до січня 2015 го не вдалося повоювати ». Разом з Олегом ми дослідили шлях його бійців за допомогою карти.

25 і 27 серпня відбувалися спроби штурму депо бойовиками. Танкісти опинилися в котлі. Вони йшли на допомогу, а самі опинились в оточенні, від обстрілів уся бойова техніка була знищена. Точна кількість загиблих в «Іловайському котлі» досі не встановлена.

Дуже прикро читати зі слів колишнього генерала Генштабу Віктора Муженко, що необхідності брати Іловайськ не було. Що у наших військових був шанс вийти до того, як його замкнули. 29 серпня після того, як колона українських бійців почала рухатись через так званий «зелений коридор», бойовики відкрили вогонь. Розслідування цієї трагедії досі ведеться. Так, 18 серпня 2019 року британська дослідницька група Forensic Architecture під

керівництвом новозеландського фахівця Лаклана Кермоуда оприлюднила дослідження, в якому довела присутність Росії на Донбасі. Вони зібрали знімки із супутників, на яких видно колони російської військової техніки на території України. Їм вдалось зафіксувати й танки Т-72Б3, а такі у 2014 році були тільки на балансі російської армії. Ці дані були використані у позові до Європейського суду з прав людини.

У січні 2015 року танкова рота капітана Баркатова, яка складалась із двох взводів, була направлена під Щастя, проте на півдорозі колону розвернули та направили на Артемівськ (нині Бахмут). Згодом все стало зрозуміло – почався прорив із Дебальцевого.

21 січня 2015 р. українські вояки 128-ї гірсько-піхотної і 17-ї танкової бригад під командуванням старшого лейтенанта Романа Жованика на опорному пункті «Олексій» («Льоха») під селом Санжарівка

25 січня у бою за висоту 307,5 м «Валера» поблизу села Санжарівка проросійські терористи тричі штурмували українські позиції. Колона терористів встигла прорватися до підходу танкістів. У третій атаці рушило 5 танків і БМП. Два танки Баркатова й третій, в екіпажі якого були добровольці 17-ї танкової бригади сходу атакували та вразили 3 танки та легко броньовану техніку. Ворог був вимушений відійти.

Наступного дня найгарячіше було на висоті «Валера», напроти Санжарівки. Бійці Баркатова знищили ще 3 танки противника. Ворог намагався прорватися й захопити селище Миронівське.

28 січня два танки роти Баркатова стояли на опорному пункті 128-ї бригади висоти «Серьога». Їх намагалися виснажити артобстрілами. Близько третьої години почалася нова атака противника, танки вирушили вперед. Машина лейтенанта Василя Божка загорілася, але бійці продовжували бій. Під шквальним огнем танк Баркатова підбив три танки. У тому бою Олег ледве не загинув, він бачив як два снаряди летіли в нього. У тому бою ворог зазнав суттєвих втрат, а рота Баркатова залишилась у повному складі. Після того бою на погони ротного лягла майорська зірка.

21 серпні 2015 року Указом Президента України за особистий внесок у зміцнення обороноздатності Української держави, мужність, самовідданість і високий професіоналізм, виявлені під час бойових дій та при виконанні службових обов'язків, Олега Баркатова нагородили орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

28 січня 2015 року була розгромлена частина бойовиків приватної військової кампанії Вагнера, які прорвалися на територію України одними з перших під час окупації Донбасу агресором. Перемога, здобута бійцями роти Баркатова значно послабила російські позиції.

Коли спалахнув збройний конфлікт, мені було 10 років. Я не надавав значення подій, які СМІ називали «антитерористичною операцією». Ми жили в іншій реальності, гралися у «танчики». Згодом, я почав розуміти, що процеси які відбуваються мають велике значення для мого майбутнього, моїх друзів, родичів, нашої держави, всього світу. Для того щоб розібратися в тому, що відбувається, потрібно спілкуватися з людьми, які ризикуючи власним життям виборюють незалежність та свободу України.

Герої живуть доти, доки ми про них пам'ятаємо. Пишаємось нашими земляками!

ГЕРОЇ, СУПЕРМЕНИ...

Бондура Артем, учень 4 класу Олексіївського ліцею

Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: **Білик Любов Іванівна**, вчитель початкових класів

Хто в дитинстві не мріє бути лицарем нашого часу. Я, як і всі хлопчики мого класу, мрію стати супергероєм, який рятуватиме людей, захищатиме слабших. Щоб мною пишалася мама, щоб поважали всі мої знайомі, пишалися вчителі. І, до недавнього часу, я вважав, що такою людиною не може бути простий сільський хлопець. Напередодні Дня захисника України, вчителька повела наш клас до шкільного музею. Вона розповідала нам про героїв АТО, які живуть поруч з нами, в нашому селі. Мене дуже зацікавило фото юного хлопця. Ним виявився мій односелець, навіть сусід – Доценко Владислав.

Він, випускник нашої школи, був звичайним учнем, товариським юнаком. Але так склалася доля, що він одним із перших серед жителів села потрапив до АТО. Мені захотілося познайомитися з ним ближче і поспілкуватися. Владислав із задоволенням зустрівся зі мною. Це добра, порядна людина. І навіть у розмові не вважав себе героєм та говорив, що він «такий, як і всі».

Владислав працює головним інженером «Коломацького ХПП», одружений. Він розповів, що той весняний день запам'ятав надовго.

Був березень 2014 року. У п'ятницю ввечері він отримав повістку. Це було, як грім серед ясного неба, адже вдома лежав тяжкохворий тато. І всі домашні турботи лягали на плечі матері. Але Владислав розумів, що це його обов'язок перед державою, і він, як справжній чоловік, повинен його виконати. Тож у понеділок вранці він був уже у військкоматі. Відразу потрапив до прикордонної служби. Його відправили в Сорокине (колишній Краснодар) Луганської області. Пам'ятає, що та весна була дуже холодна, спали в спальних мішках: «Холоднеча, спочатку дуже важко було...». За кілька років до війни Влад служив у строковій армії, тож йому було трохи легше. Але серед його товаришів по службі було багато хлопців, які вперше побачили зброю й зовсім не розуміли, що таке казарма, військове керівництво. І Влад, як старший побратим, підтримував та допомагав їм.

Коли бойові дії наблизилися, хлопці з автоматами не розлучалися, навіть спали з ними. У травні – відпустка, і в той період його відділ вибили з Краснодону (тепер це окупована територія). Їх переводили з місця на місце, й останні півроку служби пройшли на блокпосту в Станиці Луганській. У цьому регіоні тривали бої, але хлопці-прикордонники, жодного разу участь у них не брали. Їх просто «крили мінами та градами», а солдатам доводилося тільки ховатися.

Одного разу через їхній пост з окупованої території виїжджало подружжя років 55-60. Владислав побачив, що вони – з Краснодону. Запитав, як там їхнє місто. Вони зі сльозами на очах сказали: «Повертайтеся, там навіть учителів змушують розвантажувати ящики зі снарядами»...

Повертаючись додому, солдат дякував Богові за збережене життя, адже були моменти, коли прощався з ним.

Тепер Владислав щороку зустрічається зі своїми побратимами. На щастя, всі, з ким він був призваний, повернулися додому живими та здоровими.

Слухаючи Владислава, я зрозумів, що герой – це, в першу чергу, людина! Саме він для мене став прикладом людини-героя.

Владислав допоміг мені зрозуміти, що героями не народжуються, героями не стають заради слави. Навіть не замислюючись про власне життя, захищають країну, рятуючи інших людей. Оце справжні патріоти. Влад допоміг мені зрозуміти, що героєм може бути звичайний простий сільський хлопець.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

Буркун Валерія, учениця 10-А класу Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №128 Харківської міської ради Харківської області.

Керівник: **Пустова К.В.**, вчитель історії

Дана робота - спроба описати життєвий шлях та подвиг одного з бійців антитерористичної операції та операції об'єднаних сил на Сході України, який загинув за незалежність і територіальну цілісність України. Метою роботи є патріотичне виховання підростаючого покоління, формування у них національної свідомості, любові до українського народу, Української Держави, рідної землі, родини, гордості за героїчні подвиги своїх співвітчизників. Учні повинні знати про справжніх героїв та патріотів України, які стоять на лінії вогню, захищаючи та відстоюючи незалежність нашої Батьківщини. Бо це люди, які вже багато років оберігають наш спокій та мирне небо над головою ціною власного життя.

Гордістю школи № 128 є Руслан Володимирович Плоходько - український військовий льотчик, підполковник (посмертно) Збройних сил України, командир вертолітної ланки 16-ї окремої бригади армійської авіації. Він загинув в ході окупації РФ на сході України. Руслан Плоходько народився у місті Харкові. У 1982—1988 роках навчався у Харківській загальноосвітній школі № 128. Рішення Руслана Плоходька носити погони не здивувало батьків. Ще в дитинстві, коли тато - кадровий військовий - брав сина на роботу, його приводили в захват літаки. Руслан Плоходько у 1993 року вступив до Харківського інституту військово-повітряних сил ім. І. Кожедуба. Служив у 16-й окремій бригаді армійської авіації 8-го армійського корпусу Сухопутних військ ЗС України (в/ч А2595, Броди, Львівська область). Крім того, проходив службу у миротворчому контингенті України в Ліберії та ДР Конго. У січні 2007 року отримав чергове військове звання «майор».

Коли в Україну прийшла війна, перед Русланом Плоходьком не стояло вибору, їхати на Донбас чи ні. На початку березня 2014 року вони разом з побратимами вже вилітали в Донецьку область - патрулювати Краматорськ і Слов'янськ.

2 травня 2014 року поблизу села Карпівка Слов'янського району російськими бойовиками за допомогою переносних зенітних ракетних комплексів було збито два вертольоти Мі-24 Збройних сил України, які здійснювали повітряне патрулювання в районі міста Слов'янська. В результаті обстрілу п'ятеро офіцерів з двох екіпажів бродівської авіабригади загинули, один отримав поранення. Спочатку, близько 3-ої години ранку, підбили вертоліт "09 жовтий", командир екіпажу Сергій Руденко дав можливість одному з членів екіпажу вискочити з вертольота і намагався врятувати ще одного. Вертоліт впав, і в ньому почали вибухати боєприпаси. Майор Сергій Руденко і старший лейтенант Ігор Гришин загинули, поранений капітан Євген Краснокутський був захоплений терористами (його звільнили 5 травня). Вертоліт Руслана Плоходька "40 жовтий" полетів на допомогу, але теж був збитий. Разом з майором Русланом Плоходьком загинули члени екіпажу вертольоту Мі-24П ("40 жовтий") майор Олександр Сабада і капітан Микола Топчій. Тіла обгоріли, ідентифікація проводилась за експертизою ДНК.

20 травня в Бродях, на території військової частини відбулося прощання з п'ятьма загиблими льотчиками. Руслан Плоходько похований 21 травня на центральному кладовищі міста Броди поряд із загиблим бойовим товаришем Сергієм Руденком. У Броварах залишилася дружина та двоє дітей — син 2004 р.н. та донька 2011 р.н.

Указом Президента України № 631/2014 від 02 серпня 2014 року «За особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України» Руслан Плоходько був нагороджений орденом Богдана Хмельницького I ступеня (посмертно).

Також в честь льотчика названа одна з вулиць в Московському районі Харкова - вулиця Руслана Плоходька.

12 жовтня 2017 року на фасаді Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №128 Харківської міської ради Харківської області встановили меморіальну дошку випускнику Руслану Плоходьку, загиблому в зоні АТО.

Життя Руслана Плоходька було нетривалим, але дуже тернистим та наповненим різними подіями. Його героїзм, патріотизм, національна свідомість, любов до справи, якій він присвятив своє життя, зробили його справжнім героєм України.

ЛЮДСЬКА ВДЯЧНІСТЬ ТА ПАМ'ЯТЬ НІКОЛИ НЕ ЗГАСНУТЬ

Вихованці гуртка «Пішохідний туризм»

Чугуївського центру туризму та краєзнавства

Чугуївської міської ради, учні 3-Б класу КЗ

«Чугуївський ліцей №7» Чугуївської міської радиі.

Керівники: **Холоденко Ірина Олексіївна**, керівник гуртка Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради;

Ярова Олена Володимирівна, вчитель початкових класів

«Чугуївський ліцей №7» Чугуївської міської ради.

*Захисники мого народу, я вдячна Вам!
Й вклонившись низько до Землі,
Подякувати хочу Вам усім...
За те, що зранку у кімнаті,
Я сонце бачу у вікні,
За подих кожний на моїй Землі...*

Павло Романі

Людина живе пам'яттю, яка може бути відображена в книгах і картинах, піснях і пам'ятниках. Ми з'ясували, що пам'ятник — це скульптурна споруда, призначена для увічнення пам'яті людей або подій. Але пам'ятник – не просто монумент якійсь особі. Це - історична пам'ять народу, який живе доти, поки вона жива. Метою нашої пошукової роботи є дослідження пам'ятників нашого міста, пов'язаних з подіями визволення рідної країни, рідного міста від агресорів та пам'ятників воїнам-землякам, що загинули в різні часи, виконуючи військовий обов'язок. Наші завдання: дослідити пам'ятники та створити карту з відмітками, де ці монументи знаходяться.

Ми пам'ятаємо, яким страшним лихом для українців була Друга світова війна. Не забуваємо: той, хто захищає свою землю, завжди перемагає. Ця пам'ять робить нас сильнішими. Вона – запорука того, що в майбутньому подібна трагедія не повториться. Україна вшановує пам'ять жертв нацизму та кожного, хто боровся з ним. За роки, що минули з часів закінчення Другої світової війни, нащадки встановили велику кількість пам'ятників, присвячених Перемозі. Є такі пам'ятники і у нашому місті.

На вулиці Леонова знаходиться меморіал Слави: братська могила воїнів та пам'ятний знак загиблим землякам. У 1952 році був встановлений пам'ятник із залізобетону: солдат у касці, висота - 2,5 метри на цегляній підставці. У 1984 році біля пам'ятника запалили вічний вогонь на честь 40-річчя визволення міста. Меморіал побудували біля старого пам'ятника. У 1999 році старий пам'ятник був демонтований, а на постаменті розмістили плити з іменами загиблих воїнів. На цьому місці поховано 284 солдати, які загинули у 1941- 1943 рр.

Ще одна братська могила знаходиться на площі Соборній. Пам'ятник було встановлено у 1969 р. Він нагадує про шістьох героїв Другої світової війни, захисників Чугуєва, які загинули на цьому місці.

У мікрорайоні «Клугино-Башкирівка» також розташована братська могила воїнам-визволителям. Пам'ятник було встановлено у 1967 році на місці поховання 46 воїнів, що загинули у 1943 році. Цей пам'ятник - скульптура воїна, висотою 3 метри, виконана з залізобетону, на постаменті табличка з іменами загиблих.

У авіаційній військовій частині нашого міста було відкрито Алею Героїв Другої світової війни. В 2009 році було прийнято рішення побудувати Алею Героїв, адже 9-а авіаційна школа пілотів випустила велику когорту славних захисників Вітчизни. Тільки за період Другої світової війни понад 200 випускників школи стали Героями, а маршал авіації Іван Кожедуб - тричі. Алея була урочисто відкрита до Дня авіації.

У мікрорайоні «Авіатор» знаходиться пам'ятник воїнам Другої світової війни, які померли у госпіталях Чугуєва. У лютому і березні 1943 р., на території мікрорайону дислокувався евакуаційний госпіталь, там же відбувалися поховання померлих від ран в цьому госпіталі. За пам'ятником «Солдат, піднімає прапор» є невелика плита, присвячена померлим від ран у госпіталі. Перепоховання проводилося з братського кладовища. Ветерани кажуть, що загиблі перенесені не всі, частина могил збереглася, а пам'ятний знак показує тільки приблизно місце, де було кладовище.

Афганська війна - військовий конфлікт на території Демократичної Республіки Афганістан (ДРА), на якій поранення отримали більше 8 000 українців, за іншими даними — більше 11 тисяч. 4687 осіб повернулися додому інвалідами. Із 72 осіб, відзначених за роки «афганської» війни званням Герой, є у 11 українців. Ця війна забрала життя понад трьох тисяч українців. В Афганістані воювали сотні жителів Чугуївщини, 122 людини загинуло, десять поховані на батьківщині. У 2008 році з ініціативи членів Чугуївського об'єднаного союзу інвалідів Афганістану в сквері Захисників Вітчизни встановили пам'ятник: плиту

(стелу) – десяти землякам, які загинули в Афганістані та поховані в рідному краї. Це пам'ятник воїнам-землякам, вимушеним не з власної волі боротися в далекій, чужій країні, та які загинули там, сповна виконавши свій військовий обов'язок. Самі «афганці» дбайливо доглядають за пам'ятником і квітником навколо нього.

Сьогодні Україна, як і у роки Другої світової війни, є епіцентром протистояння агресору і важливим чинником європейської безпеки. Шість років тому, 14 квітня 2014 року, виконувач обов'язків президента України О.Турчинов оголосив початок Антитерористичної операції на Донбасі. Невдовзі АТО переросло в гарячу війну, яку в Україні називають неоголошеною, гібридною. АТО у 2018 році стало ООС, війна на Донбасі триває, а Україна продовжує зазнавати найважчих втрат – життя українців. Вшановуючи пам'ять полеглих армійців, 6 травня 2020 року, у військовій частині в Башкирівці урочисто відкрито Меморіал Слави загиблим воїнам. У центрі меморіалу – висічений з граніту малий герб України – Тризуб, який встановлений на стилізованій захисній споруді – габіоні; тризуб, як символ боротьби за рідну землю. Поруч розміщені шість гранітних плит – за кількістю років, що триває війна на Донбасі. На кожній з них викарбовані імена полеглих воїнів. Всього їх 63, серед них - одна дівчина Олеся Бакланова. Їй було лише 20 років. Щодня, рівно о 9 ранку, під звуки труби та барабану, наряд, що заступає по військовій частині, вшановує пам'ять про загиблих хвилиною мовчання, а до стели покладають живі квіти. Також Чугуївською владою було встановлено пам'ятний знак загиблим воїнам АТО в центрі міста.

Пам'ять – це вдячність загиблим за пережитий біль. Пам'ятники міста – це пам'ять про тих, хто боронив і боронить нашу землю, рідну Україну, від загарбників. На мапу Чугуєва ми нанесли всі місця, де знаходяться пам'ятники героям – визволителям та захистникам. Не мертвим, а живим потрібно, щоб не згасала пам'ять про минуле та героїчне сьогодні, щоб стояли обеліски та храми, споруджені в пам'ять про воїнів-патріотів, щоб завжди були живі квіти на їхніх могилах.

Вічна слава і вічна пам'ять воїнам-визволителям, воїнам-інтернаціоналістам, воїнам-захистникам України !!!

«НЕМАЄ БІЛЬШЕ ВІД ТІЄЇ ЛЮБОВІ...»
ПОДВИГ СЕРГІЯ МИХАЛЬЧУКА, ГЕРОЯ УКРАЇНИ
Волобуєва Аліна, учениця 8 класу КЗ «Великопроходівський ліцей»
Дергачівської міської ради
Керівник: **Фурсов О.П.**, вчитель історії

*Немає більше від тієї любові, як хто
душу свою покладе за друзів своїх.
(Ін.15:13)*

Слова Святого Письма якнайточніше дають оцінку подвигу Воїна Сергія Михальчука, випускника нашого Великопроходівського ліцею. Не кожен здатен віддати своє життя задля того, щоб жив інший. Сергій не вагаючись зробив це.

За офіційним повідомленням: «25 березня Указом Президента України №111/2020 присвоєне звання Героя України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» Михальчуку Сергію Олександровичу — сержанту (посмертно) – уродженцю села Великі Проходи Дергачівського району, який загинув 14 грудня 2019 року в районі Світлодарської дуги внаслідок артилерійського обстрілу, прикривши своїм тілом бойового побратима».

Сергій Олександрович Михальчук народився 27 травня 1998 року у селі Великі Проходи Дергачівського району Харківської області. Сергій – шоста дитина, наймолодша, у багатодітній родині Олександра Володимировича та Наталії Іванівни Михальчуків. Після закінчення початкової школи у П'ятихатках, Сергія з вересня 2008 року перевели до Великопроходівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів, що в рідному селі. Тут він навчався до закінчення 11 класів, тут у червні 2016 року отримав атестат про повну загальну середню освіту.

Однокласники Сергія кажуть, що він відзначався тим, що завжди заступався за слабкіших і молодших. Їхніми словами, коли когось намагалися «щемити», ніколи не проходив мимо – завжди втручався на боці потерпілого, завжди вимагав справедливості. Ніколи не пліткував за спиною, перевагу надавав спілкуванню відвертому і чесному, дивлячись в очі, але конфліктною людиною не був. Цю рису примітили і бойові побратими сержанта Михальчука, за такими принципами він жив і у колективі військовослужбовців. У однокласників користувався заслуженим авторитетом, адже клас був найбільш спортивним у школі. Жодних змагань чи то шкільних, чи районних і навіть обласних без них не проходило. Цікаво, що шкільні світлини Сергія, здебільшого із змагань, туристичних зльотів, а також суботників з прибирання території школи, пам'ятників воїнам-визволителям. У старших класах Сергій почав захоплюватися військовою справою, був переможцем районних спартакіад допризовної молоді, обласних військово-спортивних змагань.

Після закінчення школи пішов працювати до фермерського господарства, адже не боявся ніякої роботи, і багато чого вмів робити не зважаючи на юний вік. Прийшов час служити Батьківщині. Не ховався, не «відкошував».

Першого лютого 2019 року Сергій вступив на строкову військову службу до лав Національної гвардії України. Оскільки він мав чудову фізичну форму, постійно займався спортом, важкою фізичною працею, його служба проходила в елітному підрозділі – 4-й бригаді оперативного призначення, що дислокується у селищі міського типу Гостомель на Київщині, військова частина 3018. Перейшовши на службу за контрактом, з вересня по грудень 2019 року виконував службово-бойові завдання у районі проведення операції Об'єднаних сил на сході України – на Світлодарській дузі, неподалік населеного пункту Новолуганського, що на Донеччині. Служив він на посаді старшого кулеметника 2-го взводу розвідки спеціального призначення роти спеціального призначення.

14 грудня сталося непоправне. Командир бригади полковник Миропольський повідомляє: «Той бій став для нього останнім. З першими прильотами мін на позиції Міха отримав завдання спостерігати і прострілювати небезпечні напрямки, пресуючи піхоту противника. Не вагаючись, без зайвих слів і запитань, розпочав виконувати бойове завдання, даючи можливість групі укритися у бліндажі. Слід відмітити, що «коригувальники-шахтарі» працювали чітко: перші міни лягли прямо в окоп. Але Міха не звертав уваги на розриви, він був зосереджений на піхоті противника, що приготувалася до кидка. Прицільним вогнем він вдавливав їх у землю. Помітивши контуженого від розриву міни побратима, не вагаючись кинувся на допомогу і закрити його собою. В цей момент міна розірвалася поряд з ними. Міха прийняв на себе основну частину уламків, завдяки чому його побратим-розвідник залишився живий. Влучний вогонь його кулемета дозволив нашим силам перегрупуватись і відбити чергову спробу противника витіснити нас з позицій».

Проходівська земля в часи Другої світової війни дала рідній Україні двох Героїв Радянського Союзу: льотчиків В.Шалімова та І.Белозьорова. Сьогодні поряд з ними – Герой України С.Михальчук. І на його прикладі, Людини, Воїна, Патріота, будуть виховуватись наступні покоління української молоді.

Пам'ять про Героя України сержанта Сергія Михальчука увічнено і в Національній гвардії України. Так, указом Президента України №336/2020 від 21 серпня 2020 року 4-й бригаді оперативного призначення Національної гвардії України присвоєне ім'я Героя України сержанта Сергія Михальчука.

Важливо, що 4 бригада Національної гвардії України – незвичайна військова частина. Це новоутворене з'єднання. Гостомельську бригаду називають «бригадою майбутнього». Її створення – це прояв процесу реформування українського війська. Бригада створена за стандартами НАТО, ключовою відмінністю є експертне забезпечення, високоякісний відбір бійців і технічне оснащення. Бригада є бойовою одиницею, структура та управління якої побудовані на зразок армійських підрозділів передових країн світу.

Символічно, що «бригада майбутнього» крокуватиме на шляху реформ, боронитиме рідну землю з ім'ям Сергія Михальчука. Тобто у Сергія є не тільки минуле, а й майбутнє, уособлене в долі його військової частини.

Ми впевнені, що пам'ять про подвиг Героя України Сергія Михальчука житиме довго і в серцях односельців, на його прикладі виховуватимуться нові покоління. Так 10 вересня 2020 року у Великопроходівському ліцеї, випускником якого є Сергій, встановили меморіальну дошку на його честь. За ініціативою громади, колективу ліцею розпочато роботу щодо присвоєння нашому закладу освіти імені Героя України сержанта Сергія Михальчука.

Герої не вмирають!

ВІН ЗАГИНУВ, ЗАХИЩАЮЧИ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

Гавря Вікторія, учениця 9 класу Комунального закладу
«Вовчанський ліцей № 7 міської ради Чугуївського району Харківської області»
Керівник: **Волянська Юлія Ігорівна**, педагог-організатор

Коли треба було захищати незалежність України, мій дядько Гавря Олег Миколайович, пішов воювати. Війна, якою б вона не була, затяжною чи короткочасною, завжди приносить с собою горе, страждання, біль, кровопролиття, втрати, смерть... Потім в його сім'ю прийшла телеграма «Загинув смертю хоробрих».

На стіні біля школи – меморіальна дошка, яка щодня нагадує нам про його подвиг, бо він навчався в цій школі. В інтернеті я знайшла матеріали про його подвиг.

Народився 1982 року у місті Вовчанськ, на Харківщині. Закінчив Вовчанську загальноосвітню школу № 7, був звичайним учнем, і нічим не виділявся.

Під час російської збройної агресії проти України проходив військову службу за контрактом, брав участь в антитерористичній операції.

Солдат, санітар 1-го механізованого батальйону 92-ї окремої механізованої бригади, військова частина А0501, с. Клугино-Башкирівка, Харківська область.

Загинув 20 липня 2017 року під час бойових дій на крайньому взводному опорному пункті (ВОП) № 9203 в районі міста Красногорівка, відбиваючи напад диверсійно-розвідувальної групи противника.

22 липня Олега поховали на міському кладовищі міста Вовчанська.

Залишилися батько, дружина та 2-річна донька.

Наказом Президента України від 11 жовтня 2017 року № 318/2017, за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, зразкове виконання військового обов'язку, нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

Всі учні школи, а також керівництво міста та побратими – воїни АТО, були присутні на відкритті меморіальної дошки.

Він віддав своє життя за незалежність України, показав своїм прикладом, як треба любити Батьківщину. Я пишаюсь своїм дядьком.

МІЙ ТАТО – ОФЦЕР ЗСУ

Драган Катерина, вихованка гуртка історичного краєзнавства
КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» Південної міської ради
Харківського району Харківської області, учениця 8 класу Будянського ліцею
Південної міської ради Харківського району Харківської області
Керівник: **Безрукова Тетяна Миколаївна**, керівник гуртка історичного краєзнавства
КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» Південної міської ради Харківського району
Харківської області Харківської районної ради, почесний краєзнавець України.

Мій тато Драган Сергій Володимирович народився 06.02.1967 р. у селищі Буди Харківського району. Його батьки працювали на Будянському фаянсовому заводі «Серп і Молот». Він навчався в Будянській СШ № 1. Одним з найулюбленіших предметів шкільної програми були уроки фізкультури, які вів Іван Максимович Житнік. Будучи старшокласником батько був одним з найкращих спортсменів школи, грав у футбол, хокей,

був бронзовим призером чемпіонату України по самбо у своїй віковій категорії. Маючи гарні оцінки з багатьох предметів, він довго не міг вирішити, куди поступати навчатися після школи. Та мій дідусь, Володимир, наполіг, щоб син став військовим, бо ця професія завжди була престижною.

Після закінчення школи у 1984 р. мій батько Сергій Драган вступив до Харківського гвардійського вищого танкового училища, який розташований і зараз у нашому місті на Холодній Горі. У 1988 р. він отримав звання лейтенанта й направлення до механізованої бригади 92 дивізії у село Башкирівка Чугуївського району. Тато приймав участь у миротворчій операції у Нагірному Карабаху (1988-1989). З 1989 по 1999 він служив в 93 механізованій дивізії у с. Гвардійське Дніпропетровської області на різних посадах від командира взводу до командира батальйону.

Мій батько, Сергій Драган служив начальником штабу 810 полку матеріального забезпечення у Донецьку (1999-2004). З 2001 по 2003 рр. тато навчався в Національній академії оборони України (зараз – Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського). Після закінчення академії він отримав звання підполковника. У 2003 р. мій тато був направлений до 25 окремої Дніпропетровської повітрянодесантної бригади на посаду начальника оперативного відділення частини, яка базується у селищі Гвардійське Новомосковського району Дніпропетровської області. Ця бригада є унікальним з'єднанням десантних сил України – лише вона здатна десантуватися парашутним способом майже у повному складі разом з технікою. Тато здійснив сім стрибків з парашутом.

У 2014 р. він був заступником командира 92 окремої механізованої бригади у м. Чугуїв. З початком збройної агресії Російської федерації на сході України, їх підрозділ воював у населених пунктах Щастя та Трьохізбенка, Станиця Луганська Луганської області наприкінці 2014 – початку 2015 рр. Батько згадував, що в ті дні були військові втрати. Особливо часто гинули бійці на розтяжках (замаскованих наземних мінах з розтягнутим мотуззям або дротами для детонації від дотику). Мешкали вони в дуже складних умовах у занедбаних промислових приміщеннях. Було дуже холодно. Спали у двох спальних мішках. Температура у приміщенні вище п'яти градусів не піднімалася. До них майже кожен тиждень приїжджали волонтери. Привозили харчі, теплі речі, листи від дітей.

Тато розповідав, що в ті дні на кожному КП була собака. Вони інтуїтивно відчували, коли відбудеться ворожий обстріл і починали ховатися. Така поведінка тварин рятувала життя нашим воїнам. Також тато згадував, що на фронті у них був капелан. Він проводив релігійні обряди. 19 січня 2015 р. на ставку у селищі Щастя вирубали ополонку і всі охочі занурювалися у холодну воду. Батько вперше пірнав в ополонку. До речі, його з друзями показувала в інформаційній програмі каналу 1+1 у своєму сюжеті журналістка Євгенія Цвітанська. Її репортажі з луганського напрямку на той час були обов'язковою складовою щоденних новин.

Потім він у 2017 р. служив у штабі Оперативного командування «Схід» (м. Дніпро); у 2018 р. у Печенізькому районному військовому комісаріаті на Харківщині. Потім продовжив виконання службових обов'язків в Генеральному штабі ЗСУ у м. Київ з 2018 по 2019 рр.

На протязі військової служби він був нагороджений орденами та медалями за сумлінне виконання службових обов'язків. Мій тато загалом прослужив в Збройних силах України 36 років. У 2019 р. у званні полковника він вийшов у відставку.

Я пишаюсь моїм татом, я вважаю, що він гідний громадянин нашої незалежної держави України.

ВІН ЗАСЛУЖИВ НА ПАМ'ЯТЬ І ШАНУ

Желновач Анна, учениця 8 класу Олексіївського ліцею

Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: **Білик Любов Іванівна**, вчитель початкових класів

Україна – країна героїв. Вони віддають своє життя за неї, віками борються за її волю і незалежність.

Одним із таких героїв став 40-річний Алимов Руслан Миколайович з села Олексіївки. І велике горе, яке у перший день Нового, 2016 року, прийшло в сім'ю Алимових, назавжди запам'яталось односельцям.

Народився наш Герой в с. Олексіївка, 25 листопада 1975 року. Вихованням хлопчика більше займалася бабуся.

У 1982 році Руслан пішов до першого класу місцевої школи.

Однокласники згадують, Руслан був веселим, добрим хлопцем. Дуже любив спорт, брав активну участь у спортивних змаганнях. Часто виборював перемоги. Був надійним товаришем, любив життя, мріяв про щасливе майбутнє, велику сім'ю. Завжди намагався чимось вирізнитись серед однокласників.

Спогадами про свого однокласника поділилася вчителька нашої школи Білик Любов Іванівна. Вона розповіла, що й досі не може оговтатись від страшної трагедії. «Руслан – мій однокласник. Я пам'ятаю його дуже добре. Перше, що відразу приходить на думку – його посмішка, щира, відкрита, безтурботна. І ластовиння на обличчі, він був такий смішний. З нього інколи кепкували у школі, що він маленького зросту. Так, він справді був малесеньким, але, як виявилось, мав велике серце. Він любив побешкетувати, покривлятися, посміятися. Не пам'ятаю його агресивним чи розлюченим. Завжди усміхнений і все... Я справді пишаюся тим, що мала змогу вчитися разом із цією людиною», - розповіла мені Любов Іванівна.

Після закінчення школи, у 1990 році, Руслан вступив до Краснокутського СПТУ-62, яке закінчив у 1992 році, здобувши професію тракториста.

З 1993 по 1995 рік – служба в лавах Збройних Сил України.

Після повернення додому одружився, переїхав мешкати в інше село. Та сімейне життя не склалося. У 2013 році повернувся до рідної домівки, одружився вдруге.

Влітку 2015 року Руслан був призваний Богодухівським об'єднаним міським військовим комісаріатом Харківської області на військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період. Служив у станиці Луганській механіком-радіотелефоністом 2-го відділення зв'язку взводу зв'язку 3-го механізованого батальйону військової частини ПП В 0095...

Герої не бояться ворога. Аби на рідній землі панував мир, вони готові віддати своє життя... Так і сталося. Виконуючи бойове завдання 1 січня 2016 року, Руслан Алимов отримав смертельне поранення у бою за нашу Батьківщину, виявивши стійкість і мужність.

Згідно повідомлення прес-служби Нацполіції Луганщини військовослужбовець отримав поранення неподалік від села Герасимівка Станично-Луганського району, поблизу кордону з РФ, під час патрулювання прикордонної ділянки.

Правоохоронці дізналися про поранення від медиків, які розповіли, що 1 січня о 10 годині ранку до приймального відділення Станично-Луганської ЦРЛ було госпіталізовано військовослужбовця ЗСУ 1975 року народження з діагнозом «вогнепальне поранення черевної порожнини». Згідно з інформацією, через дві години боротьби лікарів за його життя, пацієнт помер в лікарні від отриманого поранення. Удома ж у героя залишилося четверо дітей та дружина.

Ховали Руслана Миколайовича 9 січня 2016 року на Дублянському кладовищі в с. Олексіївка, відспівували у свято-покровському храмі с. Дублянка.

Розділяючи горе з рідними героя, проводити загиблого в останню путь прийшло дуже багато людей: односельці, жителі сусідніх сіл, представники Краснокутської районної організації ветеранів та Краснокутського райвійськкомату.

На кладовищі відбувся велелюдний мітинг, який відкрила сільський голова Олексіївської сільської ради. Присутні висловлювали щире вдячність земляку за рішучість, мужність та самопожертву, які він проявив у ці дуже складні для Батьківщини часи...

Учні нашої школи близько до серця прийняли загибель воїна. Щороку школярі, на знак пошани до пам'яті Героя, відвідують його могилу та приносять квіти.

А у шкільному музеї Руслану Алімову присвячено окремий стенд й експозицію... Випускник повернувся до рідної школи назавжди, щоб бути прикладом героїзму та мужності для підростаючого покоління.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

Жовнір Дар'я, учениця 7 класу

Станичненського ліцею Старовірівської сільської ради

Керівник: **Бондаренко І.М.**, учитель історії та правознавства

Дана робота присвячена подіям сучасності, які відбуваються в наш буремний час. Це є спробою побачити їх очима безпосередніх учасників. В роботі я намагалася розкрити історію моєї родини, зокрема, через участь мого тата у подіях на сході України.

XXI століття...

Здавалося, що всі конфлікти, які виникали протягом попередніх століть, уже скінчилися і людство усвідомило безглуздість війн на землі. Незважаючи на досить строкате XX століття, яке було наповнене двома найбільшими локальними світовими війнами, ці жажливі конфлікти для людства не стали уроком.

Події, які почалися в нашій державі в 2014 році, не залишили байдужими жодного українця. Їх свідками є і ми, сучасні діти.

На жаль, війна на Сході України, яка розпочалася після Революції Гідності, вплинула і на нашу сім'ю. Саме мій тато є одним з тих мужніх чоловіків, які стали на захист України.

Жовнір Микола Михайлович народився 19 грудня 1984 року у місті Харкові. Дитячі та юнацькі роки батька пов'язані з цим містом. Навчався в школі №59 міста Харкова. Служив у Державній Прикордонній Службі України, у східному регіональному управлінні м. Харкова. Під час подій, які розпочалися в 2014 році, мій тато забезпечував правопорядок на державному кордоні в місті Луганську.

Слухаючи розповіді свого тата, я з жахом уявляю, що йому вдалося побачити і пережити у наш «мирний» час. Мене переповнює і гордість за те, що маю такого тата, який не побоявся і не сховався, а став прикладом для інших. Його розповідь спонукала мене до написання цієї роботи.

Її мета - розглянути участь мого батька в антитерористичній операції на сході України, та зберегти інформацію, яка мені була надана ним.

Відповідно до поставленої мети, було виконано наступні завдання:

- 1) досліджено участь мого тата в антитерористичній операції;
- 2) проаналізувала значення цих доленосних подій в історії нашої держави.

Для досягнення поставлених завдань були використані наступні методи дослідження: проведено опитування очевидця подій для висвітлення їх перебігу, здійснено опрацювання фото, відео, документів, наданих моїм батьком.

Події, які не оминули нашу родину, завжди будуть жити у спогадах мого тата і нашої сім'ї. Для нас - це вже історія, яку ми повинні знати. Тому мій тато є одним із її творців.

Говорять, що коли народжується людина, то на небі загорається зірочка її життя, а потім зірка, тобто людина, спускається на землю і йде своїм шляхом. У кожного він свій. Хто і як його пройде, залежить від кожного з нас. Я вважаю, що мій сміливий та мужній тато разом із тисячами його побратимів свій шлях пройшов з честю та гідністю. Тож завдання нашого покоління - зберегти пам'ять про тих воїнів, які загинули у минулому та в наш час, з шаною та повагою ставитися до наших сучасних героїв, які поряд з нами.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

Зубенко Вікторія, Тортіка Серафима, учениці 7-Б класу Харківської гімназії № 14

Харківської міської ради Харківської області, шкільне самоврядування «14 паралель»

Керівник: **Золоташко Яна Володимирівна**, педагог-організатор, вчитель

образотворчого мистецтва

Ткаченко Олександр Анатольович народився 29 березня 1991 року. Сашко був у своїй сім'ї пізньою дитиною. Ще підлітком він залишився сиротою. Спочатку хлопця виховувала бабуся, а коли померла – його під опіку взяла сім'я рідного дядька. Поступив до Харківської гімназії № 14.

У 2008 році закінчив 11 клас нашої гімназії. Одразу після закінчення поступив до ХНУМГ ім. О.М. Бекетова на кафедру світлотехніки і джерел світла. Навчався добре, був кращим товаришем... З початком воєнних дій Сашка разом з іншими хлопцями призвали охороняти стратегічний об'єкт – дамбу на Печенізькому водосховищі під Харковом. Це був підрозділ 22-го батальйону територіальної оборони. Потім хлопці пройшли курс молодого бійця в місцевій військовій частині і почалось незрозуміле. Спочатку хлопців перевели в тиху зону під Дебальцеве, а потім крок за кроком, нічого не пояснюючи, почали просувати все ближче до зони активних бойових дій.

29 липня їх перевели на блокпост під Нижню Вільхову, а через день хлопці попали під обстріл. Був важко поранений 31 липня під час обстрілу з РСЗВ «Град» з території Росії. Позиції військових були в кількох кілометрах від кордону поблизу села Нижня Вільхова в Луганській області. В окоп біля Олександра влетів снаряд. Кулі буквально зрешетили Сашкові нутрощі. Його привезли в Харків і прооперували в місцевому шпиталі. Більше місяця лікарі боролися за його життя. Щоб врятувати Сашкові життя, лікарі видалили йому нирку, селезінку і частину печінки. Крихітний осколок в легенях вирішили не чіпати. Окрім того, у Сашка були ушкоджені нервові закінчення хребта і не працював кишечник. Коли ж стан різко погіршився, викликали сан. авіацію і перевели до столичного шпиталю.

Отримані поранення виявилися не сумісними з життям. Після 8 (!) операцій, 6 вересня 2014 року Сашко помер о 4-й ранку в реанімаційному відділенні Київського військового клінічного шпиталю МО України.

Місце поховання: м. Харків.

Указом Президента України № 311/2015 від 4 червня 2015 року, «за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та державної цілісності України, вірність військовій присязі», нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня (посмертно).

Дані про Ткаченка Олександра Анатолійовича внесені до Книги Пам'яті Героїв України.

ЗАГИНУВ, ЩОБ СИН ЖИВ...

Козир Поліна, вихованка гуртка «Юні туристи-краєзнавці», учениця 11-А класу
Куп'янської загальноосвітньої школи I-III ступенів №4
імені Героя Радянського Союзу М.Ф. Хімушина Куп'янської міської ради
Керівник: **Петрова С. О.**, вчитель української мови та літератури

Хто вріс корінням, той не зламається.

Хто має стержень, той не зігнеться.

Любов до матері – найкраща порадиця.

Любов до Вітчизни – ідея серця...

«На Миколаївщині та Запоріжжі сьогодні попрощалися з двома морськими піхотинцями, які загинули в зоні АТО. У бліндаж, де вони переховувались від артобстрілу, влучив снаряд. Загинули майор берегової оборони Юрій Загребельний та сержант морської піхоти Артем Корнєв пройшли героїчний шлях...» - так починався ранок одного з осінніх днів 2014 року. Багато невтішних новин повідомляли впродовж цього часу, але вже й Куп'янщина зазнала втрат.

У цьому році сина Юрія Загребельного до школи, на жаль, проводжав не батько. Замість нього вздовж шкільного паркану вишукувались солдати, таким чином виказавши шану побратиму й співчуття його рідним. Кадри цієї події заповнили соціальні мережі,

викликаючи сльози й біль у аудиторії. Поглядаючи на дитину, що вже ніколи не побачить батька, ніколи не відчує тепла його обіймів, стає прикро й важко на душі.

Юрій Загребельний був учнем школи, у котрій зараз навчаюсь і я. Наші вчителі і мої батьки пам'ятають цю світлу людину, нашого героя! Особливо теплі відбитки він залишив у пам'яті моєї матусі.

Коли вона була приблизно мого віку, її запросили на участь у змаганнях з велоспорту. Моя мати ніколи не займалась подібним, але не вистачало одного учасника, щоб зібрати повну команду та взяти участь, тож їй довелося погодитись. До складу цієї команди тоді входив і Юрій. Звичайно. Не маючи досвіду в маневрах на велосипеді, моя мама зайняла останнє місце, що, звісно, її засмутило. Проте, «новеньку» зовсім не сварили, а Юрій Загребельний, навпаки, зробив усе можливе, щоб її заспокоїти та зробити її перебування у гурті спортсменів важливим та потрібним. Мама дуже пишається, що була знайома з Юрієм, вона розповіла, що він був чесним, сміливим, веселим, добрим і завжди міг підбадьорити. Як сказала мама, він був «світлою людиною». Ці якості він проніс крізь усе своє коротке життя.

Зараз у фойє Куп'янської загальноосвітньої школи №4 стіну прикрашає меморіальна дошка на честь загиблого Воїна, учням, батькам, відвідувачам школи вона із самого порогу впадає у вічі. А в шкільному музеї є навіть експозиція з відповідними експонатами, серед яких є робота вихованців шкільного гуртка «Юні музеєзнавці» (керівник Петрова Світлана Олександрівна) про події з життя нашого співвітчизника та інші відомості про нього.

І такий Герой, Воїн Світла, на жаль, є в кожному куточку нашої рідної Батьківщини. Багато людей загинуло в зоні АТО та на Майдані, виборюючи світле майбутнє для України. І як шкода іноді зустрічати пересічних громадян, які зневажливо ставляться до військових, знецінюють їх старання та мету. Я вважаю, що це через несвідомість, обмеженість, непоширеність патріотизму серед нашого народу. Причиною цього може бути неправильне сприйняття людиною значення цього терміна, або ж звичайнісінька байдужість та нездатність до справжньої любові, вміння співчувати... Особисто для мене, патріотизм – це почуття. Почуття глибокої любові до своєї країни та народу, бажання покращити її устрій, захистити її. Можливо, були б ми більш відповідальними, згуртованими та завзятими, змогли б змінити ситуацію на краще, змогли б не мріяти про здобутки інших держав, а зробити свою рідну Україну країною мрії. Саме через це ми загубили стільки щасливих доль, втратили стільки людських життів.

Минає осінь... У всіх вона асоціюється з яскравими барвами пожовклого листя, карнавалом кольорів. Люди все частіше проводять час удома зі своїми близькими, готуючись до зими та свят. Один день змінюється іншим, у кожного свої справи, свої переживання, думки, мрії. Життя продовжується. І ми маємо таку можливість, бо такі безтурботні моменти нам дарують завзяті Воїни, справжні українці! Вони і вдень, і вночі стережуть наш спокій та безпеку, коли мерзнуть у холодних окопах та віддають свої життя за процвітання й добробут Батьківщини. Серце крається, коли замислюєшся над тим, як тяжко доводиться нашим воїнам на лінії розмежування. Саме там знаходяться Люди з великої літери, зі сталеву волею, із почуттям гідності, справжні патріоти, сини своєї Батьківщини. Ми завжди чекаємо на них. Мимоволі з'являються сльози, коли приходить розуміння, скільки таких людей наша країна втратила. Але герої не вмирають, вони живуть у наших серцях! Низький уклін їм і вічна пам'ять!

Я гадаю, що синочок Юрія Загребельного відчуває любов батька увесь час: ідучи до школи, спостерігаючи за осінніми листям, вдивляючись у небо. Адже його батько віддав своє життя задля цієї можливості. Він завжди поруч.

Пам'ять про визволителів ми пронесемо через роки. Герої живуть у струмочках, вітрах, лісах і горах, в усій Україні та серцях щирих українців! Поважаймо ж нашу Армію! Поважаймо наших Козаків сучасності! Дякуймо їм за відвагу й доблесть! Пам'ятаймо їх!

Слава Україні! ГЕРОЯМ СЛАВА!

ОСТАННІЙ ПОДИХ ВІЙНИ

Котляревська Софія, учениця 9-А класу Комунального закладу
«Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 32
Харківської міської ради Харківської області
імені двічі Героя Радянського Союзу О.О. Головачова»
Керівник: **Шевчук Б.Ю.**, вчитель історії

Війна. В її основі лежить не героїзм і не позолочені нагороди. Екзистенціальний театр абсурду - обурення переможених та відчай переможців, полишених будь якого сенсу здобувати вже здобуте...

В античному театрі за Софоклом - усі помирають в кінці. Театр бойових дій славиться імпровазіцією, а у ролі режисера постає сам Господь. Сцену заміняє розпечена сонцем, скроплена кров'ю земля, а оркестр органі партії залпів реактивних артилерійських систем та тонка мелодія мінометних обстрілів. Останній подих життя, кантузія, відчай та страх - зовсім не за Софоклом... У таких виставах актори дуже часто помирають ще до свого першого сценічного дебюту.

Дана робота - спроба побачити війну очима молодого хлопця який мріяв стати актором, але спочатку майдан, а потім добробат. В його філософії вибір навіть не стояв. В буремні часи він не зміг стояти осторонь, адже старий як світ Біблійський принцип - "воля здобується залізом та кров'ю" - є очевидним для будь якого чоловіка.

Олександр Бельорін - справжній друг та щирий патріот. Харківянин який був готовий боротись до останнього.

Лютий 2014. Знаходячись на майдані був не один раз за крок до смерті. Проїшовши цей важкий шлях він закалився як воїн і коли весною 2014 почалась війна, у нього не було навіть сумнівів. Потім був добробат....

Весна 2014. В тренувальному таборі батальйону "Айдар", Олександр дивувався фактом того, що війна об'єднала людей з різних куточків нашої країни, для нього як для корінного Харківянина, вперше в житті на наглядному прикладі був розвінчений міф про непримиримість та абсолютну відмінність сходу та заходу. Акт "Злуки" відбувся в цей момент у його серці.

Далі був Словянськ, Рубіжне та Северодонецьк - бойовий шлях справжнього воїна, що був народжений для війни.

Северодонецьк став останнім подихом війни для цього мужнього чоловіка. Мінометний залп, кантузія, госпіталь, кінець...

З першого погляду звична для нас історія, рутинне сьогоднішня, і лиш ціна життя, останній подих перед дорогою у вічність...

А ЯКА ТВОЯ СУПЕРСИЛА?

Литвиненко Денис, учень 7 класу Олексіївського ліцею
Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області
Керівник: **Гладка Валентина Михайлівна**, класний керівник

Я - Денис, мені дванадцять. З п'яти років я мрію врятувати світ від зла, як людина-павук. У снах я бачу, як задовго до сніданку ставлю галочку у своєму журналі про виконання надважливої операції: «Я роблю світ краще», знімаю свій крутий костюм, і з посмішкою на обличчі йду робити чай своїм батькам. І от, одного разу, після такого сну у мене виникло питання: «А як же врятувати світ, якщо не маєш суперсили? – Може вона буде пізніше, адже у снах мені років двадцять, і я вже дорослий?». Але чому ж тоді у моїй школі називають героями простих людей? У чому їхня суперсила? Щоб дізнатися це, я вирішив поспілкуватися з Решітником Миколою Олеговичем, випускником нашої школи, героєм АТО.

З'ясувалося, що він народився у звичайній сім'ї 1992 року. Пішов у школу, мав багато друзів, тобто був звичайним хлопчиком. Ви тільки уявіть, його суперсила прийшла до нього

у 24 роки. Саме у той момент, коли юнак зрозумів, що може допомогти врятувати свою країну. І от, доброволець Микола розпочинає службу в 92-ій механізованій бригаді (Харківська область Чугуївський район смт. Башкирівка) 1 квітня 2016 року. Рідні дуже переживали, і, звичайно, не хотіли відпускати ще такого юного хлопця, але вже такого дорослого та зрілого громадянина України. І все ж таки підтримали його рішення. Бажання Миколи допомогти державі та солдатам було дуже сильне. Він зарекомендував себе як дисциплінована, відповідальна та розумна людина, тому вже через два місяці його було назначено на посаду командира відділення артилерійської розвідки.

Із 26 вересня брав участь в антитерористичній операції у містах Мар'янка та Авдіївка. Потрапивши туди кожного разу думав про близьких людей: з одного боку хвилювався за них, а з іншого-стимул захистити їх додавав сил. Кожного ранку прокидався і не знав чого очікувати – це було найтяжче, адже невідомість завжди лякає, думки про те, що буде через хвилину, через годину, завтра, постійно тривожили, адже було багато неочікуваних неприємностей від ворога. Але справжнім потрясінням стала загибель Миколиного побратима під час артобстрілу. І все це сталося в його перший бій - 17 березня 2017 року. Ця сумна подія повністю перевернула його життя, змусила вдосконалювати свої навички і завжди допомагати людям, які знаходяться поруч. За час перебування у зоні АТО, герой моєї розповіді знайшов справжніх друзів, яким без вагань може довірити своє життя. Додому він повернувся героєм не тільки для рідних, але і для всієї України. За свої героїчні вчинки був нагороджений пам'ятним нагрудним знаком «92 ОКРЕМА МЕХАНІЗОВАНА БРИГАДА» та медаллю «ЗА УЧАСТЬ У БОЮ».

Після спілкування з Миколою Олеговичем мені здалося, що такі якості як хоробрість, альтруїзм чи просто прагнення змінити світ уже і є суперсилою.

Чому? А тому, що такі якості має не кожен, і тут крутий костюм супергероя ніяк не допоможе. Але я знаю точно, що свою суперсилу я чекатиму, а може вона в мене вже і є, а я ще просто її не відчув. Так що виховуйте у собі суперздібність змалку, бо я один світ не врятую – потрібні помічники!

УЧАСНИК БОЙОВИХ ДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Мархалюк Дмитро, учень 5-А класу Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №108 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Іванов В.Л.**, педагог-організатор, учитель історії

З початком антитерористичною операції на Сході України в державі ведеться робота по створенню ефективного механізму забезпечення права на соціальний захист її учасників. Змінюється та розширюється перелік суб'єктів соціального захисту та їх компетенція. Уточнення інституційної системи соціального захисту учасників АТО, дасть змогу запобігти можливим прогалинам та суперечностям у питанні розмежування повноважень органів держави у даній сфері.

Окремі питання статусу суб'єктів соціальної політики та соціального захисту учасників АТО розглядали М.В. Кравченко, Н.М. Коляда, А.В.Кокоша, Г.І. Ломакін, А.М. Попович, О.В. Тополь, Д.А.Чижев, С.О. Чуприна та ін. Учасником бойових дій, згідно п.19.ч.1 ст. 6 Закону України №1547-УІІ «Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» є військовослужбовці (резервісти, військовозобов'язані) і працівники Збройних сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, особи рядового, начальницького складу Міністерства внутрішніх справ України, військовослужбовці Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, брали 33 участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, а також працівники підприємств,

установ, організацій, які залучалися до участі в антитерористичній операції, в порядку, встановленому законодавством. Законом пропонується делегувати Кабінету Міністрів України повноваження щодо визначення порядку надання статусу учасника бойових дій зазначеним особам.

Таким чином, учасників антитерористичної операції віднесено до категорії учасників бойових дій, що надає їм право користуватися гарантіями соціального захисту ветеранів війни. Створено Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції (Постанова КМУ від 11.08.14р., № 326), на яку покладено завдання соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

Ветеранів війни та учасників антитерористичної операції. Державна політика у сфері соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції включає забезпечення їх адаптації та психологічної реабілітації, забезпечення санаторно-курортним лікуванням, технічними та іншими засобами реабілітації, забезпечення житлом ветеранів війни, надання їм освітніх послуг, соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються з військової служби, інших учасників антитерористичної операції та осіб, звільнених з військової служби, організації їх поховання.

Г.І. Ломакін акцентує увагу на тому що, «за статистичними даними Міністерства соціальної політики України станом на 01.01.2013 року в Україні проживає 1 млн. 689 тис. 892 ветерани війни. Серед них: 182 тис. 896 - інваліди війни (серед яких 77 тис. 857 інвалідів військових конфліктів на території інших країн); 231 тис. 444 - учасників бойових дій (серед яких 102 тис. 870 учасників бойових дій, які приймали участь в бойових діях у Демократичній Республіці Афганістан, та 65 тисяч 990 - учасників бойових дій на території інших країн. З 2014 року до цих категорій додаються десятки тисяч учасників антитерористичної операції на Сході України.

Відновлення працездатності, поліпшення матеріального становища та психологічного здоров'я ветеранів на сьогодні носить пріоритетний характер, адже 2014 рік за Указом Президента №329/2013 «Про проведення у 2014 р. в Україні року учасників бойових дій на території інших держав» вимагає посилення відповідальності державних управлінців всіх рівнів і соціальних служб у вирішенні нагальних проблем означеної категорії громадян. Зважаючи на світовий досвід, одним з перспективних напрямків соціальної політики є відмова від узагальненого принципу соціального захисту і стимулювання ініціатив по наданню різноманітних соціальних послуг вразливим верствам активною частиною населення країни, розвитку цілеспрямованої допомоги. Актуальним завданням сьогодення у державній системі соціального захисту в умовах ринкової економіки є залучення громадян, роботодавців до витрат на соціальний захист та обмеження кола державної підтримки лише тими категоріями громадян, які через відсутність роботи, похилий вік, багатодітність чи вади здоров'я не в змозі забезпечити 34 себе самостійно. Так само диференційовано треба відноситися до надання соціальних послуг учасникам бойових дій на Сході України.

За результатами таких обстежень максимально вирішуються питання щодо винайдення шляхів їх вирішення. Під соціальний супровід у 2017 році взято більше десяти сімей учасників АТО. Реадаптація учасників бойових дій на Сході України включає у себе: «1) «психологічний карантин» - перебування військовослужбовців деякий час у середовищі товаришів по службі з поступовим допуском в нього цивільних осіб; 2) створення реадаптувального соціального середовища в країні, місцях постійної дислокації, в сім'ях учасників бойових дій; 3) психосоціальна підтримка осіб з травмою війни: міжнародний досвід та українські реалії проведення психо-реабілітаційних заходів з військовослужбовцями, які зазнали психо-травматизації; 4) психологічний моніторинг станів воїнів, що повернулися з району бойових дій».

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ ГЕРОЮ!

Межерицький Максим, учень 7 класу, **Вдовиця Олексій**, учень 5А класу
Коломацького ліцею імені Героя Радянського Союзу І. Є. Єгорова
Коломацької селищної ради Харківської області.

Керівник: **Гарькавець Світлана Олександрівна**, педагог – організатор

Минає шостий рік найдраматичнішої події сучасної історії України, яка сколихнула не тільки нашу країну, а й увесь світ. І боротьба за незалежну, європейську Україну триває і досі. Наші героїчні воїни продовжують захищати єдність і територіальну цілісність України на Сході держави. Про людей, які зараз на війні, згадають лише на похоронах, і з тим болем залишаються тільки рідні. Але пам'ятати наших захисників, це обов'язок кожного сумлінного і люблячого свою державу українця. Адже без підґрунтя, без знання історії неможливо виховати патріотичну молодь. Цією роботою ми хочемо підкреслити важливість пам'яті про тих людей, які не шкодували свого життя задля нашого мирного майбутнього. Коли трагедія зачіпає тебе і входить у твоє життя, ти розумієш наскільки це боляче. Сьогодні тисячі вірних синів і дочок боронять, захищають, підтримують рідну неньку - Україну. Птахом-феніксом був для нас односелець, випускник нашого навчального закладу, земляк, волонтер по духу, Панич Віталій Сергійович, який народився 14. 04. 1980 року. В Коломацькій ЗОШ навчався з 1987 по 1997 роки. Вступив на навчання до Харківського інституту Військово – повітряних Сил. В 2002 році закінчив інститут та розпочав військову службу у військовій частині м. Миргород. З початку війни доброволець і волонтер. Протягом 2014 – 2017 років, разом зі своїм товаришем ризикуючи своїми життями, забезпечував воїнів ЗСУ всім необхідним.

Зустріч з ним в рідних стінах школи, стала для нас незабутньою подією. Його сила волі, людяність, бажання робити добро вражає. Він – патріот Батьківщини. Цікавився історією країни, досліджував свої корені, дбав про чесність та справедливість, процвітання та добробут України. Події на Донеччині переконали Віталія у тому, що за волю, процвітання країни, майбутнє варто стояти до кінця.

Він був неординарною особистістю, займав активну громадянську позицію. За його плечима безліч добрих справ, за власним бажанням і за власні кошти виїжджав на передову. Віталій був активним членом волонтерського руху, учасником бойових дій 95-ої та 25-ої бригад. Перебував довгий час серед воїнів – добровольців.

Коли розпочалася антитерористична операція, Віталій активно займався доставкою гуманітарної допомоги українським бійцям в зону АТО. Віталій Панич годинами міг згадувати безстрашних бійців, з якими познайомився: « Вони всі герої! – хвалився він. – Хлопці свідомо і сміливо стали на захист країни.» Незважаючи на хворобу, Віталій був дуже енергійним, з міцною складовою характеру, не міг сидіти без діла, увесь час знаходив собі роботу, мав кудись їхати, комусь допомагати, прекрасно володів тонкощами служби та легко налагоджував взаємовідносинами між побратимами.

Волонтер не зупинявся на півдорозі до перемоги, впевнено йшов своїм шляхом: вдень чи вночі, в ясну чи дощову погоду, але продовжував постачати на передову все, що зібрав український народ для своїх захисників. Зустріч з такою чуйною, доброзичливою, скромною людиною не могла не вплинути на нашу свідомість, позицію у суспільстві. Простий, щирий, комунікабельний, Віталій говорив: «Козацька кров у його жилах дає знати про себе навіть через століття!» Панич Віталій Сергійович дуже любив свою родину, рідне село, Україну і хотів, щоб настав мир на рідній землі.

24 серпня, в День Незалежності України, на подвір'ї Коломацького ліцею ім. Героя Радянського Союзу І.Є.Єгорова, де навчався Віталій ПАНИЧ, зібралися побратими - волонтери, АТОвці, близькі друзі Віталія, його рідні – син Ігор, донька Аня, мама дружини, вчителі й учні ліцею, керівники ОТГ, настоятель Свято - Воскресенського храму о. Миколай, аби взяти участь заході, приуроченому відкриттю Меморіальної дошки пам'яті справжньому Коломачанину. (Віталій Панич народився 14 квітня 1980, помер у реанімаційному відділенні Київської міської клінічної лікарні 7 червня, похований 11 червня 2020 на рідній коломацькій землі). Її встановлення ініційоване селищним головою, адміністрацією ліцею та за підтримки друзів і односельців, для кого пам'ять про Віталія ПАНИЧА не просто слова, а його життя і подвиг - взірєць для нинішнього і наступних поколінь.

Герої не вмирають!

НАШ ГЕРОЙ

Молодан Анжела, учениця 8 класу Пристанційної гімназії
Дворічанської селищної ради, Куп'янського району, Харківської області.
Керівник: **Бондаренко І.І.**, вчитель української мови та літератури

Моя історія про звичайного солдата, кулеметника 46-го окремого штурмового батальйону «Донбас» Сергія Івановича Хрипка. Наш герой був мобілізований до лав ЗСУ 28-го лютого 2019-го року і майже одразу потрапив в зону бойових дій. Усі різні досвідчені, професійні воїни та чоловіки, які з мирного життя опинилися в пеклі війни.

Одразу С.І. Хрипка потрапив під обстріл, і зараз він розуміє, що це був короткотривалий обстріл, але тоді для нього час сповільнився, став на місці, й здавалося, що вогонь з ворожого боку ніколи не скінчиться. Панікувати не можна, територія замінована, кожний необачний крок – ціною в життя. Саме в цей момент в бронетранспортер влучив снаряд і Хрипка побачив тіла загиблих солдатів. Він згадує, що в той момент ніхто не розгубився, а навпаки почали діяти як один організм і єдиною метою для всіх стала помста за пролиту кров.

Сергій Іванович не любить згадувати про часи служби, бо довелося втратити побратимів, а службу в ЗСУ сприймає як обов'язок кожного чоловіка. Він говорить, що батальйон «Донбас» став для нього другою родиною. Всі воїни спілкуються та допомагають одне одному.

Сергій Іванович добре пам'ятає події 2-го квітня 2019-го року поблизу села Новозванівка Попаснянського району, де у бою внаслідок мінометного обстрілу загинули Яна Червона та Олександр Мілютін. Сепаратисти давно тримали зуб на цих бійців.

Сергій Іванович за свій веселий характер та гарний голос, а ще вміння грати на гітарі отримав від товаришів позивний «Музикант». В одному з покинутих будинків побратими знайшли гітару. Чудом солдати донесли її вцілілу, адже сепаратисти помітили їх і влаштували обстріл. І вже тихими вечорами в окопі лунала тиха душевна пісня Хрипка.

Місцеві жителі допомагали українським солдатам, розповідали про позиції ворога, попереджали про небезпеку. В селі в основному залишилося старше покоління і люди не хотіли жити на ворожій стороні. Місцеві як ніхто знають, що для сепаратистів немає нічого святого.

Під час триденного обстрілу українських позицій не було зв'язку, воїни намагались передати хоч якусь звісточку, що живі. Сергій Іванович шукав зв'язок за декілька кілометрів від місця дислокації, так він хотів почути рідний голос дружини, яка собі місця не знаходила.

У листопаді 2019-го року наш герой був комісований за станом здоров'я - почало давати про себе знати проопероване ще в дитинстві серце. На жаль, війна остаточно підірвала його фізичні сили, але сила його духу непереможна.

Війна навчила нашого героя бути обережним та обачним, адже ці якості допоможуть, коли над головою пролітають уламки та кулі. Наш герой завжди поспішає додому, бо знає як холодно та сиро в окопі. Ще він знає, що вдома на нього чекає дружина, коти, собачки й діти, яких подружжя Хрипків забрали у свою родину.

Я пишаюсь, що в моїй родині є справжній герой. Він - велика людина, яка завжди прагне робити добро. Сергій Іванович намагається обігріти всіх навколо теплом, захистити, допомогти. Він завжди готовий обороняти рідну землю, допомогти безпритульній тваринці чи взяти під опіку двох підлітків. Що б не робив наш герой, його вчинки йдуть від щирого, доброго серця.

УКЛІН ТОБІ, ЛЮДИНА МИРУ

Нужа Юлія Павлівна, вчитель історії Олександрівської загальноосвітньої школи
І-ІІІ ступенів імені І.С.Буряка Валківської районної ради Харківської області

Ми живемо у мальовничому краї – на Валківщині, і на велике щастя, знаємо про війну з новин по засобам масової інформації, бо перебуваємо не в зоні бойових дій. Раніше, переглядаючи військові фільми або читаючи про війну, нам здавалося, що вона – це щось жахливе і далеке, вона нас не стосується і не торкнеться. Війна – це історія дідусів. За останні роки, коли йде сумнозвісні події на сході України, війна стала ближчою до нас. Поруч з нами живуть люди, які мужньо тримали оборону проти агресора в Луганській та Донецькій областях. Ми їх знаємо, ми слухали їх розповіді про бойові дії, ми вдячні їм за все, і головне, що вони повернулися з зони АТО.

Народився Сергій Анатолійович 3 грудня 1975 року в селі Олександрівка Валківського району (нині Богодухівського) Харківської області де зараз працює і мешкає. У 1981 – 1985 роках навчався в Олександрівській початковій школі. В 1991 році закінчив Серпневу загальноосвітню школу, а через два роки у 1993 році закінчив Валківську автошколу, де отримав водійські права. Військовий обов'язок, встановлений у СРСР законом, зобов'язував населення нести військову службу у збройних силах своєї країни. З 1993 по 1995 роки Сергій Борисенко проходив військову службу в місті Котовськ Одеської області в автомобільному батальйоні. Після строкової служби довгі роки працював в колгоспі «Нове Життя», де був на гарному рахунку.

Неоголошена війна на сході країни не пройшла безслідно для всіх жителів України. Хтось взявши зброю пішов захищати свою рідну землю від ворогів, а хтось змушений був покинути свої домівки і втікати від війни на мирну територію. У боротьбі за свою волю і незалежність багато людей згуртувалися у Донецькій і Луганській областях. Борисенко С.А. З 17 жовтня 2015 року по 23 грудня 2015 року та з 8 квітня 2016 року по 18 жовтня 2016 року приймав безпосередньо участь в антитерористичній операції, забезпечував проведення і захист незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в районі проведення антитерористичної операції.

Борисенко Сергій Анатолійович – звичайна людина. Він працює слюсарем в Олександрівській загальноосвітній школі I-III ступенів імені І.С.Буряка. Сергій Анатолійович добрий, чуйний, урівноважений і миролюбивий чоловік. Невисокого зросту – нічого героїського на перший погляд немає. Але для чоловіка – захисника й оборонця – головне не фізичні дані, а сила духу, воля, розвинене почуття обов'язку та відповідальності. А ще він має хист до малювання і незвичайні карі очі – глибокі, розумні, проникливі, і щирі посмішки, що викликає довіру у тих, із ким спілкується.

Сучасні герої, як свого часу ветерани Другої світової війни, рятують не лише мирних жителів Донбасу, оберігають їх від нападників, вони часто жертвують своїм життям заради бойових побратимів. І нехай для тих, хто не зазнав жахів війни, слово «герой» звучить дещо пафосно, проте учасники АТО у переважній більшості – справжні герої. Вони сміливо йдуть у бій, під обстріл ворожих танків, під гради, по мінному полю, під снайперські кулі у дощ, у спеку, у хуртовину... Дай Бог всім довголіття та міцного здоров'я.

Сучасні герої, як свого часу ветерани Другої світової війни, рятують не лише мирних жителів Донбасу, оберігають їх від нападників, вони часто жертвують своїм життям заради бойових побратимів, заради нашого майбутнього, заради майбутнього нашої держави. І нехай для тих, хто не зазнав жахів війни, слово «герой» звучить дещо пафосно, проте учасники АТО у переважній більшості – справжні герої. Вони сміливо йдуть у бій, під обстріл ворожих танків, під гради, по мінному полю, під снайперські кулі у дощ, у спеку, у хуртовину...

Кажуть, час лікує... Але не стихає біль від втрати рідних, друзів, односельців і захисників яких ми не знаємо, але чуємо про них у ЗМІ. Зараз найбільше що ми можемо зробити для них - зберегти пам'ять і передавати її наступним поколінням.

ОДИН ІЗ НИХ

Панич Вікторія, учениця 8 класу Олександрівського ліцею
Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області
Керівник: **Тільна Ірина Володимирівна**, вчитель інформатики

Він – один із них... Один із тих, кому вдячні і ким пишаються батьки, друзі, знайомі, односельці, вчителі...

Їх троє з класу (Володимир, Микола і Сергій, про якого ця розповідь) були там – в АТО.

Працьовитим, відповідальним, веселим, з добрим почуттям гумору – таким запам'ятався хлопчина класній керівниці. Світлана Віталіївна пригадує: «Сергію було притаманне почуття власної гідності. Він міг постояти за себе й за інших (через це частенько кульгала дисципліна й перепадало на горіхи). Не терпів несправедливості, ніколи...».

Мабуть, ця риса й спонукала Єрмолова Сергія Миколайовича піти добровольцем на фронт, стати захисником. Його ніхто не кликав, він пішов за покликом душі. Тепер вже йому довелося захищати Україну. Від ворога...

А на малій батьківщині, в селі Олексіївка, що на Краснокутщині, його повернення чекали батьки, рідні, близькі. Їх віра в нього не дозволяла впасти духом там, на сході України...

16 лютого 2017 року 23-річний юнак став бійцем 22-го окремого мотопіхотного батальйону у складі легендарної 92-ї окремої механізованої бригади.

Фізично підготовлений солдат, який у 2013-2015 роках пройшов військовий вишкіл в елітному з'єднанні Збройних Сил України – 101-шій окремій бригаді охорони Генерального Штабу – був готовий до служби в зоні Антитерористичної операції.

Мар'янка, Красногорівка... Сергій обіймав військову посаду навідника, виконуючи завдання з вогневої підтримки особового складу з озброєння бронетранспортеру безпосередньо на лінії зіткнення. Тут разом зі своїми побратимами пережив перші у своєму житті обстріли.

За особисту мужність та відвагу, виявлені під час ведення бойових дій в найгарячіших точках зони АТО, 8 червня 2017 року, за представленням командира військової частини польова пошта В6250, Єрмолов Сергій Миколайович був нагороджений Всеукраїнським об'єднанням «Крайна» Знаком народної пошани - медаллю «За відвагу».

До рідної домівки, до мирного життя, солдат повернувся через рік, 16 лютого 2018 року...

Сидіти без роботи не зміг, це не в його характері. Спочатку працював за спеціальністю – зварювальником – у Харкові, Чехії. Повернувшись до України, влаштувався на роботу в компанію «Онур», де й до сих пір працює.

Сергій неохоче розповідає про бойові будні та впевнений, що війна його змінила, тому й зауважує: «Війна формує і загартує справжній чоловічий характер. Вистояти здатні тільки сильні. А щоб вижити, головне – не панікувати, адекватно реагувати на обстановку і керуватися здоровим глуздом».

Я пишаюся своїм земляком. Для мене він, як і кожен із тих, хто захищав територіальну цілісність нашої держави на Сході – справжній чоловік, герой нашого часу.

МОЯ СЕСТРА – НАША ГОРДІСТЬ

Поставка Поліна, учениця 5 класу Олексіївського ліцею

Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: **Сербіна Валентина Анатоліївна**, класний керівник

У війни не жіноче обличчя, але в житті людини бувають такі обставини, які змушують спростувати це твердження. Моя розповідь – про мою сестру, випускницю Олексіївської загальноосвітньої школи Краснокутської районної ради, в 5 класі якої зараз навчаюся і я, Свистун (Ярову) Марію Юріївну. Наша Марійка!.. Саме так звано їй вдома, людина веселої вдачі, завжди усміхнена, з гарним настроєм і вона – військовослужбовець в зоні антитерористичної операції.

Народилась у 1992 році і виросла Марія в селі Олексіївка Краснокутського району Харківської області. Закінчила школу і вступила на навчання до Харківського медичного

училища №2. Отримала диплом за спеціальністю «акушерська справа». Працювала за фахом у пологовому відділенні Краснокутської районної лікарні – першою приймала до рук новонароджені життя.

Та життя на місці не стоїть. Російська агресія в Донбасі не давала спокою. Україна стала епіцентром протистояння і важливим чинником європейської безпеки у протистоянні російській агресії. Марія виявила бажання стати в ряди захисників. Підписала контракт 31 серпня 2016 року і проходила службу у 92-й окремії механізованій бригаді імені кошового отамана Івана Сірка на посаді санітарного інструктора. Медична рота, в якій служила Марія, включала військових різних професій: водіїв, фельдшерів, лікарів, санітарів.

Перша ротація в 2016 році для виконання бойових завдань здійснювалася в районі населених пунктів Курахово і Мар'їнка. Друга ротація в 2017 році проходила біля Авдіївки в районі виконання бойових завдань 92-ю ОМБр. Надавали допомогу травмованим військовослужбовцям та лікували хворих, були хлопці із мінно-вибуховими та вогнестрільними травмами. В обов'язки санітарного інструктора Свистун Марії та її колег входило: евакуація, стабілізація стану і надання першої медичної допомоги пораненим бійцям в районі бойових дій, супроводження їх в разі потреби в Харківський або Дніпровський військові госпіталі.

На моє запитання «чи було страшно» Марійка відповіла, що ніколи було думати про власний страх, адже людина поранена і їй потрібна допомога, бо все відбувалося на лінії зіткнення.

У 2019 році сержант Свистун Марія підписала другий контракт на проходження військової служби.

В зоні бойових дій моя сестра знайшла своє жіноче щастя і свою долю. Обранцем став капітан Ярослав Яровий, заступник командира танкового батальйону. Одружилися влітку 2019 року. Зараз молода сім'я виховує сина Владислава і Марія перебуває у відпустці по догляду за дитиною.

З буремного Донбасу Марія привезла неоціненний досвід медичної роботи в бойових умовах, незабутні спогади.

Я дуже горджуся своєю сестрою. Не дивлячись на свої молоді роки вона - справжній герой! За особисту мужність та героїзм, високий професіоналізм, зразкову військову дисципліну, сумлінне виконання службових обов'язків має відзнаку Президента України, грамоти та нагороди. Моя сестра – приклад для наслідування. Я хочу бути схожою на неї!

У ЖИТТІ НЕМАЄ НІЧОГО ВИПАДКОВОГО

Путря Володимир, учень 10-А класу

Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 70

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Купершмідт І.В.**, вчитель української мови та літератури,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

По тихому плесу річки ковзають перші промені сонця, сонне латаття ще не бажає прокидатися, а легенький вітерець намагається погратися його листям, торкається самої води, потім гойдає очерети. Споглядася таку красу і відчуваєш умиротворення, спокій, задоволення. Ми з тато обожноємо відпочинок на природі, рибалку. Я люблю слухати його розповіді, навіть просто приємно посидіти поруч, переосмислюючи почуте. Про що думає в цей момент батько? Можливо, пригадує по-своєму прекрасні краєвиди Донеччини, Луганщини, де останнім часом так часто перебуває, напевно, згадує полеглих побратимів, яким уже ніколи не доведеться побачити ні цієї краси, ні рідних чи близьких людей...

Мій тато, Путря Леонід Володимирович, неперевершений співрозмовник, чудовий чоловік, турботливий батько, захисник України. Він брав участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та в період здійснення зазначених заходів з 30 квітня

2018 року по 17 жовтня 2018 року, з 02 квітня 2019 року по 20 жовтня 2019 року, з 01 червня 2020 року по 29 жовтня 2020 року.

Так багато сухих дат, за якими чимало тривоги, переживань, сліз. І весь цей час ми з мамою з нетерпінням чекали на короткі телефонні дзвінки, вірили в те, що незабаром повернеться наш захисник живим, здоровим. Пам'ятаю, коли батько 31 жовтня 2017 року відправився добровольцем на навчання, я в один момент подорослішав, відчув відповідальність. Хотілося стати справжнім помічником і підтримкою мамі, яка не знаходила місця, порадувати батьків успіхами в навчанні. Можливо, між нами існує якась невидима ниточка, що зв'язала до купи наші душі, мама на відстані відчуває, коли в житті тата відбуваються якісь зміни, на крилах хоче летіти в напружені моменти. Так було, коли батько отримав важке поранення, три ворожі осколки влучили йому в спину. І, напевно, не тільки бронежилет став тим захистом, а й мамине палке бажання бачити свого судженого живим.

Навчаюся в 10 класі школи №70, яку закінчив тато. Переді мною, як і перед іншими однолітками, виник вибір майбутньої професії. Знаючи про нелегку долю військового, без вагань хочу стати справжнім захисником, продовжити справу тата, діда. Дізнавшись про таке рішення, бабуся відреагувала приказкою: «Який дуб – такий тин, який батько – такий син». Пояснити це дуже легко, адже діти, живучи довгий час з батьками, унаслідують та копіюють їх звички, хочуть бути схожими на своїх рідних. Ця приказка стосувалася не тільки мене, а й тата. Моя бабуся мріяла, що Леонід неодмінно стане музикантом, тому й навчатися віддала сина до музичної школи. Хлопчик із задоволенням опанував гру на скрипці та фортепіано, потім узявся за саксофон. Та, не зважаючи на успіхи, так і не загорівся бажанням пов'язати свою долю з музикою. Як і кожному юнакові, у нього все більше виникало бажання займатися спортом, тягнуло на героїські вчинки, і аж ніяк не хотілося сидіти за нотами. Леонід бачив, як трудиться його тато, мій дідусь, Путря Володимир Давидович, який все життя пропрацював в органах міліції, був начальником Державної автомобільної інспекції Орджонікідзевського району міста Харкова. Закінчивши школу, тато вирішив продовжити справу батька, вступив до Харківського національного університету внутрішніх справ. Працював дільничним, слідкував за порядком, надавав допомогу батькам у вихованні підростаючого покоління.

Мій тато не міг залишитися осторонь подій, що спалахнули на Сході країни. Тому й опинився на передовій із 2018 року у складі 24-ого окремого штурмового батальйону «Айдар» третьої штурмової роти. «Сіра» зона в районі села Жолобок Луганської області зустріла бійців непривітно. Вийшовши в заданий сектор, не встигли закріпитися й обладнати позиції, як їх випадково виявив противник, так вперше опинився під обстрілом мій тато. Пізніше були інші обстріли, не тільки зі стрілкової зброї, а й з гранатометів, були втрати, але той перший бій запам'ятався назавжди. Групі противника не залишалось нічого, як ретируватися, забравши з собою двох поранених, з нашого боку, на щастя, обійшлося без втрат.

Пригадує тато й напружене протистояння у квітні 2019 року за містом Торецьк Донецької області. Передова проходила вздовж берега ріки Залізна. Позиції наших бійців були розташовані незручно, між териконами (це такі насипи з порожніх порід, витягнутих при підземній розробці покладів вугілля й інших корисних копалин). Декілька разів противник намагався перейти дамбу, та всі зусилля були припинені уже на підходах до неї.

Різні завдання ставило командування перед бійцями: патрулювання доріг Луганщини, операції з виводу цивільного населення з окупованих територій, розвідка, коректування вогню, звільнення населених пунктів від бойовиків у взаємодії з підрозділами Збройних Сил України. Яким би не був наказ, виконували його ретельно і чітко.

Мій батько – товариська людина. За період служби в нього збільшилось друзів, тепер уже географію можна вивчати, бо до складу батальйону входять добровольці з різних областей України. Коли тато повертається в рідний Харків, двері нашої квартири не зачиняються, так багато знайомих, друзів заходять поспілкуватися, почути новини зі Сходу.

У житті завжди є місце подвигу, я пишаюся своїм батьком, але так хочеться миру, щастя, злагоди в Україні. Погоджуюся з висловлюванням Марка Твена: «Мир, щастя, братство людей – ось що потрібно нам на цьому світі!»

ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТУСУ УЧАСНИКА АТО

Сергєєв Денис, учень 5-А класу Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів
№108 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Іванов В.Л.**, педагог-організатор, учитель історії

Події на сході України протягом останніх трьох років поставили на порядок денний ряд актуальних питань, на які державі слід дати конкретні відповіді. Одним із таких питань є юридичне визначення подій, які відбуваються в Україні. У цьому аспекті важливо дотримуватись норм як міжнародного права, так і національного. Саме тому є складність у визначення подій на сході України як війни і відповідно оголошення військового стану.

Вивчення документів та фактів показує, що існує багато таємної інформації, що ускладнює процес об'єктивного опрацювання питання. Не достатньо аргументовано в правовій площині є віднесення учасників антитерористичної операції до категорії учасників бойових дій, що дає їм право користуватися гарантіями соціального захисту ветеранів війни. Крім того створено спеціальну Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної організації (Постанова КМУ від 11.08.14 р.), на яку покладено завдання соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

Переконаний, що законодавство України у сфері захисту прав учасників АТО має бути системно змінена. Основою системи захисту має бути принцип справедливості та пропорційності. Саме врахування цих засад забезпечить сприйняття і підтримку громадянських суспільством надання благ і пільг для учасників АТО. Потребують доопрацювання як підстави отримання статусу АТО, так і система пільг та преференцій для такої категорії громадян України та членів їх сімей. Пропорційний підхід стосується як часу перебування в зоні АТО, місця розташування підрозділу і реальної участі у військових діях, ряд додаткових характеристик, які мають впливати на величину державної підтримки.

Особлива увага має бути приділена психологічному статусу учасників АТО, саме ця проблема замовчується і має найбільшу латентність.

Важливим питанням соціального захисту учасників АТО є відсутність прозорого і ефективного механізму вирішення житлових проблем військовослужбовців-учасників АТО. Вважаю, що всі питання надання житла військовослужбовцям мають відбуватись прозоро, за участі представників громадянського суспільства та максимально-можливої відкритості і прозорості.

Окремої уваги потребує питання пільгового забезпечення учасників АТО та членів їх сімей, особливо гостро стоїть це питання на місцевому рівні, коли компенсуватись вони повинні з місцевих бюджетів. Тому потребує доопрацювання система компенсаторів надання пільг, зокрема перевізникам та комунальникам. Непрозора система пільг не тільки загострює проблему їх соціального захисту, а й породжує соціальне невдоволення.

За останні 3 роки призвано понад 300 тис. громадян і відповідно кількість учасників АТО складає вже сотні тисяч, і цей процес триває. Тому пропонуємо на законодавчому рівні закріпити пільги для учасників АТО і максимально передбачити саме грошовий компенсатор. Для цього необхідно здійснити повний аудит наявної системи пільг і компенсацій військовослужбовцям, які беруть участь у бойових діях.

«МИ ВІЧНО БУДЕМО ПАМ'ЯТАТИ І ВАМ ЗАБУТИ НЕ ДАМО. МОЯ МАМА - ГЕРОЇНЯ»

Ситник Юлія, учениця 6- Б класу Зачепилівської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів Зачепилівської селищної ради Харківської області
Керівник: **Крупіна Ольга Василівна**, вчитель історії, спеціаліст ІІ категорії

Війна. Яке страшне слово. Війна – це горе і страх. Війна – це розруха і смерть.

Історія людства рясніє війнами. Чи був хоч один день, коли ніде на планеті не точилася війна?

На жаль, 7 років тому мешканці моєї країни дізнались, що таке війна. Вже так багато років триває цей збройний конфлікт між Україною та Росією на Донбасі. Війна та горе не минули і моєї родини.

Мама..Ти все. Я згадую тебе. І ця робота в пам'ять про тебе.

Чому все так несправедливо? Чому жінки на війні? Кожна з них мати, любляча дружина, донька, турботлива сестра чи кохана – вона нарівні з чоловіками рішуче і відважно стали на захист своєї Батьківщини. Вона патріот. Вона солдат.

Моя мама Клавдія Володимирівна Ситник (дівоче прізвище – Король) народилася 25 лютого 1986 року в селі Зачепилівка Харківської області, в сім'ї зоотехніків. Закінчила Зачепилівську загальноосвітню школу і чи не з першого класу вона мріяла стати медиком, мама вступила на спеціальність “фельдшер” до Красноградського медичного коледжу. Але далі на лікаря вступити не вдалося, тому закінчила тільки медичний коледж, проходила практику на швидкій допомозі, потім працювала медсестрою в лікарні рідного селища.

У чудовому 2008 році народилася я - маленька Юлечка. В Зачепилівці ми проживали весь час, батьки займалися господарством, всі працювали, а я підросала. Мама була дуже трудолюбива, допомагала своїм батькам – це ще починаючи зі школи. Оскільки вдома ситуація складна – із чоловіком стосунки не склалися, сама виховувала донечку, сестричка інвалід, батько часто хворів. Душа в неї була наскільки доброю. Мабуть, її домашня обстановка теж вплинула на формування характеру цієї дівчинки - Клави.

Усе змінив 2017 рік.

Життя потребувало перемін. Саме в лютому місяці 2017 року моя мама призвалася на військову службу в Зачепилівському військкоматі. Вона уклала трирічний контракт зі Збройними силами.

“Бойова була дівчина, “рубаша-парень”. Добрячка, вона досить активна та бідова була, тому й не боялася. Хотіла мамі допомогти, надсилала їй гроші” – так говорила однокласниця моєї мами - Інна Бех (Сорочинська).

Спочатку вона служила у 54-й окремій механізованій бригаді Збройних Сил України починаючи з 2017 року і по 2019 рік, а у жовтні 2019 року перейшла до “холоднорядців”, коли мамина бригада тренувалася на Яворівському полігоні.

Мама була сержантом, старшим бойовим медиком механізованої роти, осінню 2019 року вона пройшла курс розширеної домедичної допомоги в умовах бойових дій; та курс підготовки інструкторів з надання домедичної допомоги в умовах бойових дій. При житті мама за наказом начальника Генерального штабу - Головнокомандувача Збройних сил України була нагороджена почесним нагрудним знаком “За вірність у військовій службі” III ступеня.

Усі ми згадуємо маму, як усміхнену, життєрадісну, оптимістичну людину, завжди готову прийти на допомогу й підтримати.

-“Я пам'ятаю ці слова – а хто ж, як не я”. -“На бойовому чергуванні, яке ми несли в районі зосередження, на бойовій роботі вона виконувала не тільки обов'язки бойового медика, але була і за повара, і за психолога.” – каже заступник командира першого дивізіону 54 ОМБр Валерій Руденко.

Перша вчителька Валентина Михайлівна Сухорукова так згадувала про маму: “В першому класі Клава сиділа за третьою партою біля вікна...Була жвава, весела. В той же час була уважна до вчителів, з повагою до них відносилась. Вона була швидка, і всі питали, навіть в старшій школі, як хто побіг, «Це наша Клава?» Вона була дуже доброю дитиною”.

Спершу їхня бригада стояла в спокійнішому районі, а за два місяці до завершення контракту їх перевели в інше місце. Напередодні вона відчувала, що не виживе там, говорила бабусі, що це справжнє пекло... Ми з бабусею дуже сумували за мамою й просили її швидше

повернутися до нас, до мирного життя, вона обіцяла, що скоро буде вдома. Так і сталося, вона повернулася, тільки перетворившись в янгола.

В інтернеті з'явилася інформація, що на Донбасі внаслідок мінометного обстрілу російськими окупантами загинула військовий медик Клавдія Ситник. Про це повідомила журналістка Яніна Соколова у Facebook. Ми не вірили до останнього. Страх..Паніка.. Розпач... Нерозуміння ситуації... Відстань... Сльози. Було дуже тяжко. Ми чекали спростування цієї інформації. Але ні. Це була правда. Моя матуся сержант Ситник загинула близько 13:30 поблизу смт. Новотошківське Попаснянського району. Їй залишалось трохи більше трьох тижнів до 34-річчя і... лише десять днів до завершення контракту. Уже в середині лютого мама збиралася демобілізуватись – заради мене, я дуже сумувала і чекала її.

Біля села Новотошківське Луганської області якраз активізувалися російські окупанти. Маму викликали до бійця, який відчув себе погано, вона несла ліки хворому солдатові. Вона побігла до бліндажа, де її чекав боєць, але поблизу розірвався снаряд. Осколки снаряда розлетілися і потрапили їй в праву ногу і ліву руку. Вона спіткнулася, але тут же піднялася і пішла далі. Через кілька секунд снайпер бойовиків, який бачив військового медика в приціл, натиснув на курок. Куля калібру 7,62 – увійшла в район грудної клітки, трішки вище бронжилета і пробила серце. Не встигла вона добігти до входу в бліндаж лише близько метра. Її побратими кинулися надавати першу допомогу, але вона померла на ношах для евакуації.

Похована матуся була 4 лютого 2020 року. Проститися із мамою прийшли майже всі односельці, рідні та бойові побратими. Це дуже важка втрата для сім'ї.

Указом Президента України за «особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане служіння Українському народу» нагороджена орденом За мужність III ступеня посмертно.

Війна — це один з найперших та найбезглуздіших винаходів людства. Вона жорстока та неблаганна. Після себе вона залишає дітей сиротами, жінок вдовами, чийхось чоловіків, синів інвалідами, людські мрії нездійсненими, психіку ураженою.

Кажуть: солдатами не народжуються, солдатами — помирають.

Дуже боляче. Спочивай з миром, наша Героїня! Вічна Слава Тобі у віках!

ГЕРОЙ НАШОГО ЧАСУ

Сідельник Денис, учень 9 класу Олексіївського ліцею

Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: **Скрипник Світлана Миколаївна**, вчитель української мови та літератури

Іду в'юнкою стежкою. Яскраве сонце спіпить очі, воно вже не таке яскраве, як улітку. Чую, як перепурхують із гілки на гілку пташечки. Зараз добіжу до ставка. Як же красиво тут у нас, у селі Олексіївка. Не можу намілюватися красою осені. Іду і думаю: «Як же мені розпочати розмову із «героєм нашого часу» - учасником АТО Кареловим Артемом?». Я ніби уже точно знаю, про що з ним говорити, але в душу закрадається сумнів: «А що, як не вийде розмова?». У моєму серці почуття смутку і вдячності водночас. Вдячності за те, що такі юнаки, як Артем, не побоялися тоді і не бояться зараз воювати за мирне небо на своїй землі.

Ось я уже і біля двору Артема. Вийшов молодий вродливий чоловік. Усміхнені очі. І потекла струмочком розмова.

- Вас в АТО повісткою забрали?

- Так, прийшла повістка. Спершу говорили, що мене не заберуть. А потім викликали повісткою на мобілізацію.

- Страшно було? – запитую я схвильовано.

- Коли прибув 2014 року у Краснодар на кордон, то побачене вразило. Це ж не краєвидами милуватися... Це війна...- дивлячись кудись повз мене, розповідав Артем.

- А як склалися стосунки із місцевими жителями? – продовжив я.

- Конфліктів не було. Ми виконували свою роботу – охороняли кордон. Через два місяці, у травні, після проголошення «державних суверенітетів» ДНР і ЛНР – уже був у Станиці Луганській.

- А чого не вистачало на фронті? – обережно запитав я, знаючи наперед, якою буде відповідь.

- Там не вистачало дому... просто...дому, - якимось роздумуючи, чи то щось пригадуючи, відповів мій герой.

- Що ж необхідно для того, щоб залишитися живим? – не угавав я.

- Уважним потрібно бути. Ось і все, - посміхнувшись, ствердно відповів він.

- А розкажіть про випадок, який найбільше запам'ятався?

- Зненацька почався обстріл. Снаряд за п'ять метрів від нашого бліндажа впав. Врятував паркан, який захистив наші чотири бліндажі.

- А про випадки дезертирства розкажете?

- Був один випадок. Прикро... наш земляк. Та про це у нас усі знають. Не хочу про це розповідати, - і якимось враз замовк.

- Я дивився на нього з безмежною повагою. Для мене – це справжній герой. Скупий у розповіді. Видно. Як важко йому згадувати ті події. І, навіть, побоювся спитати про те, чи бачив він смерть. Бо я ж знаю про те, що ті юні герої не померли. Вони стали Янголами і з небес бережуть наш спокій і мир.

А наостанок:

- Які думки були, коли поверталися додому?

- Через рік, повертаючись додому, я думав: «Добре, що живий!»

Ось я і знайшов відповідь на іще одне запитання: «Чи є герої у наш час?»

Так, вони є. І приклад цього – випускник нашої Олексіївської школи Карелов Артем Олексійович.

МІЙ ТАТО – ГЕРОЙ

Сніжко Олександр, учень 6 класу Олексіївського ліцею

Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: **Торяник Тетяна Анатоліївна**, класний керівник

Я пишаюся своїм татом Сніжком Романом Андрійовичем. Він – справжній захисник нашої Батьківщини. Тато – випускник Олексіївської школи. Після її закінчення навчався у Краснокутському СПТУ-62. Свою трудову діяльність розпочав трактористом у КСП «Дружба». У 1998-2000 роках служив у інженерно-саперному полку у місті Бахчисарай, що в Криму.

Через деякий час тато одружився. Народилася моя сестра Валерія. Через сім років на світ з'явився я. У нашій сім'ї завжди панує взаємоповага, доброта і злагода, довіра і щирі стосунки.

Коли почалася війна на Сході у 2014 році, тато працював у Харкові. Одного разу, повернувшись з роботи, отримав повістку із військкомату. Завтра необхідно було з'явитися з речами. Треба їхати, виконувати свій громадянський обов'язок.

Проходив службу по мобілізації у складі інженерно-саперного взводу. Став розвідником, воював на території Донецької та Луганської областей. Був в АТО у 2014-2015 роках. Бачив багато смертей і горя. Ворожі снайпери працювали чітко. Часто били гради, від яких горіло все: і будинки місцевих жителів, і степ, і посадки. В окопах було мокро і брудно. Бійці не встигали сушити військову форму. Бувало, обстріли не замовкали всю добу. І тоді вони, виснажені, падали, де прийдеться. Було багато вбитих і поранених.

Війна – це завжди горе і смерть. Мій тато пройшов страшний рік війни, коли наші Збройні сили України не готові були до цього страхіття.

Ми, його сім'я, кожного дня чекали дзвінка від тата, щоб почути його голос. Як радісно стало, коли він повернувся. Але сумно, що війна не закінчилася і триває сьомий рік. І невідомо, коли території Донецької та Луганської областей забудуть про лихо війни.

Війна не зламала моральний дух мого тата. Він працює у Харкові. Вдома - прекрасний батько, хороший господар. Ми з татом – друзі. Ми часто з ним рибалимо. Я люблю свого татуса і пишаюся ним.

ГЕРОЇ ВІЧНО ЖИВУТЬ У НАШИХ СЕРЦЯХ

Снісаренко Юлія, учениця 11-А класу

Ізюмської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2

Ізюмської міської ради Харківської області

Керівник: **Стороженко А.В.**, вчитель української мови та літератури

Дана робота –ушлявлення пам'яті про випускника Ізюмської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2. Одним із таких захисників був наш земляк, старший солдат 1-го протитанкового відділення взводу вогневої підтримки спеціального призначення «Донбас» 15-го окремого полку Східного опорно-територіального об'єднання Національної гвардії України (військова частина 3035 міста Слов'янська Донецької області) Станіслав Вікторович Курбатов.

Закінчивши Ізюмську загальноосвітню школу І-ІІІ ступенів №2, Станіслав навчався в Харківському національному університеті внутрішніх справ. Після отримання вищої освіти молодий спеціаліст працював в органах внутрішніх справ та дільничним інспектором у селі Хроли Харківської області.

У травні 2017 року доля розпорядилася так, що молодий чоловік розпочав службу водієм-санітаром у батальйоні спеціального призначення Національної гвардії України «Донбас». Мав позивний «Адвокат». Він ніс службу на блокпостах, здійснював прикриття позицій, забезпечував перевезення поранених, неодноразово діяв на лінії зіткнення. Щодня, наражаючи себе на небезпеку, Станіслав виконував свій військовий обов'язок, рятуючи бойових побратимів.

1 листопада 2017 року, розвідувальна група під командуванням майора Сергія Сиротенка виконували бойове завдання у районі міста Мар'їнки Донецької області, висунувшись вглиб окупованої території. В полуденну пору внаслідок підриву на міні зазнав ушкоджень, не сумісних з життям, майор Сиротенко. Станіслав Курбатов дістав тяжку мінно-вибухову травму та численні осколкові поранення. Після операції в місті Покровську він був доставлений гелікоптером до військового мобільного госпіталю №6 в місті Маріуполі. Лікарі боролися за життя чоловіка, однак під час реанімаційних заходів життя Станіслава обірвалося.

Станіслав Курбатов віддав своє життя, захищаючи суверенність кордонів нашої держави. І держава не забула про героя. Указом Президента України №12/2018 від 22 січня 2018 року «за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, зразкового виконання військового обов'язку» Станіслав Вікторович Курбатов нагороджений орденом «За мужність» ІІІ ступеня (посмертно).

Дуже хвилюючим моментом стало відкриття 20 лютого 2019 року в Ізюмській загальноосвітній школі І-ІІІ ступенів №2 меморіальної дошки на честь Станіслава Курбатова.

У шкільному музеї обладнано куточок, присвячений пам'яті старшого солдата.

Війна забирає найкращих. Вона вимагає усе більше жертв. Забирає близьких і знайомих. Порожнеча залишається у наших душах. Пам'ятаймо імена Героїв, що будуть закарбовані у серці неньки-України на віки!

МОЇ ЗЕМЛЯКИ – МУЖНІ ЗАХИСНИКИ УКРАЇНИ

Сокол Дар'я, Юшкова Катерина, учениці 6-Б та 8-А класів

Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 108

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Петренко О.М.**, вчитель математики

Ми народилися в щасливий час. У нас все добре: ми спокійно ходимо до школи, займаємося улюбленими справами, влітку відпочиваємо на морських курортах, подорожуємо по різних містах нашої прекрасної країни!

Аж раптом все змінилося. І перед нами постала реальна небезпека для нашої землі, для нашої Батьківщини. По правді кажучи, ми навіть не очікували, що в такий мирний час може з'явитися загроза життю та безпеці нашого українського народу. Так, саме зараз ми почули страшне слово «війна».

Нам, сучасним українським дітям, важко було б зрозуміти, що значить війна, якби ми не побачили зруйновані будівлі, міста, села. Якби не почули постріли та вибухи снарядів та плач дітей, які лягали спати з думкою: «А що буде завтра». І хоча ми не чуємо в нашому рідному Харкові ні пострілів, ні вибухів, але ми усвідомлюємо, що десь там за декілька сотень кілометрів справжнє лихо там гинуть люди...

Боронити нашу землю з різних куточків України піднялися всі: військовослужбовці, волонтери, лікарі та прості українці. Пішли захищати Батьківщину і наші земляки!

33-річний Сергій Колодій з Харківщини загинув у страшному бою, але своїм вчинком врятував товаришів і здобув безсмертя.

28 вересня 2014 року був одним з найважчих днів оборони Донецького аеропорту. Аби зірвати ротацію українських воїнів, найманці великими силами за підтримки танків атакували позицію «Бокс» - термінал «С» аеропорту, який дозволяв контролювати територію між будівлями старого та нового терміналів. Наступ вівся з кількох боків одночасно й 20 наших бійців були оточені. Довго б вони не протрималися... Завдяки підходу резерву і вогневої підтримки БМП-2К командира механізованої роти капітана Сергія Колодія, наших оточених бійців у терміналі «С» вдалося врятувати у них втрат не було, вони відійшли з опорного пункту. Противник був відбитий від нового терміналу. І ось вони вже майже повернулися але перед самим новим терміналом машина отримала пряме влучання снарядом у лоб. І відразу спалахнув моторний відсік.

Дивом два бійці врятувалися і покинули палаючу машину, їх страшно порізало осколками, але вони якось добралися до медчастини. А БМП з ротним «палала перед терміналом...»

Всього за один день 2 травня під Слав'янськом загинули відразу кілька льотчиків і членів екіпажу Бродівської авіаційної бригади. Серед них і Руслан Плоходько. Як скажуть пізніше: «Руслан був одним з перших харківців, хто загинув у цій війні...»

У травні 2014 року Плоходько спробував врятувати екіпаж товаришів підбитих російським ПЗРК, але його гелікоптер теж впав та загинув під Слав'янськом...

Війна на Донбасі, яка точиться вже більше шести років, продемонструвала безліч прикладів мужності українських воїнів. Серед них багато танкістів, доля яких на війні дуже показова – в полон їх не беруть, у разі ураження танк стає братською могилою для екіпажу. Однак серед українських танкістів-героїв особливо нас схвилювала історія командира роти танкового батальйону 93-ї окремої механізованої бригади капітана Олександра Лавренка.

21 липня 2014 року зведений підрозділ був направлений для звільнення селища Піски Ясинуватського району Донецької області. Для капітана Лавренка це був перший і, на жаль, останній бій в його короткому житті. При підході до блокпосту сепаратистів танк потрапив у засідку. Зав'язався бій. Із боку бойовиків підійшли два танки та мінометна батарея, що почала обстріл механізованого взводу. Екіпаж Лавренка влучним вогнем підбив ворожий танк, знищив два автобуси і кілька кулеметних точок, після чого ввірвався на позиції блокпосту. Маневруючи під вогнем противника, танк потрапив на замаскований потужний фугас. Унаслідок вибуху навідник і механік-водій загинули, а капітан Олександр Лавренко отримав тяжкі поранення. Щоб не потрапити до полону бойовиків і не допустити захоплення ними бойової машини, капітан Олександр Лавренко підірвав себе разом із танком...

Приклад героїв-харків'ян, які віддали своє життя за суверенітет і єдність нашої держави, надихатиме нас, нащадків любити, оберігати та захищати наш край.

Про подвиги у Другій світовій написано тисячі книг і знято безліч фільмів. Війна на сході України теж породила багато героїв, імена яких розміщені на меморіальній стіні пам'яті жителям Харківської області, які загинули під час військових дій на сході України, яку відкрито на фасаді храму Іоанна Богослова. Три плити з граніту з іменами 275 жителів регіону, які загинули під час військових дій на Донбасі. Внизу подіум з написом «Слава Україні».

На майдані Захисників України офіційно відкрили скульптурну композицію □ куб із написом «Герої не вмирають» та 14 стел зі словами з вірша Володимира Сосюри «Любіть Україну». Меморіальний комплекс присвячено всім українським воїнам, які віддали своє життя, захищаючи територіальну цілісність та незалежність України. Імен загиблих на пам'ятнику немає, втім, всі герої назавжди залишаються в нашій пам'яті такими щирими, відкритими, гордими, мужніми! Низько схиляємо голову над ними...

ГЕРОЇ ЖИВУТЬ ПОРУЧ

Усенко Ксенія, учениця 8 класу Комунального закладу
«Зарожненський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: **Посохова Людмила Володимирівна**, вчитель історії

На знак глибокої вдячності відвазі, силі духу і стійкості земляків, які воювали під час АТО на Сході України, захищаючи ідеали демократії, відстоюючи права і свободи людей, європейське майбутнє нашої країни.

Сьогодні ми переживаємо трагічні та водночас великі дні. У цей час ми пізнаємо нашу державу, владу та власний народ, зараз народжується наше майбутнє.

Справді, герої живуть поруч, таким є наш земляк Волков Євген Володимирович, який сумлінно працює та ретельно виконує свою роботу. Він не вважає себе героєм, він просто виконував свій громадянський обов'язок.

1 квітня 2015 року був мобілізований Чугуївським РВК. Проходив навчання у місті Десна, після отримав направлення на Донеччину. Проходив військову службу в Донецькій області, в селищі Верхнє Торецьке під Ясиноватою.

З глибоким сумом, Євген Володимирович, ділиться спогадами: «Станиця Луганська, селище Тепле, травень 2015р. Прийшов посильний та передав наказ, забрати поранених з поля бою. Обстріли з градів та мінометів. Скрізь - стогін, біль, страждання, кров, мертві тіла побратимів...Наших поранено було троє. Тяжко згадувати... Ось таким було моє бойове хрещення.»

З болем в очах, згадує він ніч 24 червня 2015 року: «Світанок, третя година ранку...В улоговині, розвідники виявили угруповання сепаратистів, близько 60 чоловік. Вони рухалися через поле з Ясиноватої. Завдання зупинити та знешкодити ворога. Нас було семеро...Бій, обстріли. Все змішалось небо, земля. У нас кулемет Калашнікова. Бій тривав дві години. Позиції були відбиті, ніхто з наших не був поранений.»

Але були й теплі, приємні моменти, які зігрівали душі: «Супровід учителів до школи. Допомога дітям – печиво, тушковане м'ясо, продукти харчування. Одного разу, діти спеціально для нас випікали печиво, пригощали чаєм, малювали малюнки - дуже зворушливо, аж до сліз...»

«А місцеві жителі з надією вдивлялися нам в очі, сподіваючись на порятунок та мир. Бо все селище лежало в руїнах. Половина будинків розвалені, ті що залишилися стояти, виглядали наче решето, скла не залишилось у жодному вікні, дорога була вибита вщент, шматки асфальту лежали вперемішку із гільзами, склом, битою цеглою та обірваним гіллям, від дерев залишились лиш обгорілі стовбури. Ми завжди допомагали місцевим. А вони були дуже вдячні нам.

Ми, безмежно, вдячні Вам, Євгене Володимировичу, за те, що ви захищали нашу Українську землю від бандитських угруповань, підтримували місцевих жителів та дітей, оберігали їх.

А нам є що захищати, нам є що берегти ! Тільки тепер ми, усвідомили, що означають такі звичайні слова як незалежний, вільний. Усвідомили, як це бути справжнім патріотом на ділі, а не на словах. Яке велике значення мають слова нашого гімну, який рідний і дорогий нам наш синьо-жовтий прапор. Відбулося пробудження свідомості, і воно сколихнуло всю Україну від наймолодшого до найстаршого.

Нам залишається тільки вірити у кращу долю і молитися Богу за нашу Україну, за її незалежність та цілісність, її волю, золоті жита і мир.

МІЙ БРАТ – ЗАХИСНИК УКРАЇНИ

Фролова Валерія, учениця 3 класу Комунального закладу
«Улянівський ліцей» Богодухівської міської ради Харківської області.
Керівник: **Ландик О.В.**, учитель КЗ «Улянівський ліцей»

Літопис нашого народу нараховує чимало кривавих сторінок. І одна з них – війна. Скільки болю, муки, страху, відчаю у цьому слові. Скалічені долі, загублене дитинство, найжорстокіші випробування і нелюдські страждання. Друга світова війна торкнулася кожної української родини і назавжди залишила слід у пам'яті нашого народу.

Про сучасну війну, що на даний час триває на сході України, або як її називають АТО (ООС), я знаю з розповідей свого старшого брата Ільїна Станіслава Юрійовича.

Мій брат – Ільїн Станіслав Юрійович народився 22 квітня 1999 року в селі Новософіївка Богодухівського району Харківської області.

30.11.2017 року підписав контракт зі ЗСУ. 23 грудня 2017 року прийняв присягу. Перед відправкою в зону антитерористичної операції пройшов фахову підготовку.

У період з 8.05.2018 по 15.10.2018 та з 04.09.2019 по 19.03.2020 брав участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії Росії в Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та в період здійснення зазначених заходів. Був нагороджений грамотою за старанність, професіоналізм та сумлінне виконання бойових завдань. 11.03.2019 отримав посвідчення учасника бойових дій.

Я пишаюся своїм братом. Він справжній захисник України. З ним мені нічого не страшно .

Прості українські хлопці, які виростили в мирний час, були далекі від думок, що їм теж, як дідам і прадідам, прийдеться брати в руки зброю. Сотні справжніх патріотів віддали своє життя в боротьбі зі злочинною владою, зовнішньою агресією та сепаратизмом. Про це ми завжди повинні пам'ятати.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

Чаплигін Анатолій, учень 10 класу КЗ «Березівська загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів Пісочинської селищної ради»
Керівник: **Планіда -Товстоган О.С.**, вчитель історії

Добро і милосердя – це два крила, на яких тримається людство. Комунальний заклад «Березівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Пісочинської селищної ради» має не так багато можливостей, та головне – більшість із нас розуміє, що світ тримається на добрі та на гарних вчинках. Тому вчителі та учні не просто говорять про добро та чекають його від інших, а реально діють, намагаються зробити світ кращим, красивішим своїми добрими, корисними справами. У закладі діє волонтерський загін "Сила", до складу якого входять учні та випускники нашої школи, до добрих справ залучаються і вчителі нашої школи. Волонтерство для школярів є невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, можливістю вчитися та сприяти розвитку солідарності в країні, можливістю реалізувати себе у служінні суспільству. Учні, вчителі та батьківська громадськість нашої школи неодноразово підтримували учасників АТО, надсилаючи їм малюнки, смачні гостинці, одяг, предмети особистої гігієни, теплі речі, щиро сподіваючись, що це все зможе їм хоч трішки допомогти.

Перша зустріч учнів з військовослужбовцями ЗСУ, учасниками АТО, що захищають цілісність, свободу і незалежність нашої держави на окупованому Сході відбулась з нагоди державного свята Дня захисника України 16 жовтня 2015 року в нашій школі. Учні радо вітали мужніх воїнів в актовій залі прикрашеній жовто-блакитною символікою, лунали слова подяки й підтримки, а пам'ять тих, хто загинув на полі бою, вшанували хвилиною мовчання. Діти запитували про все, що їх хвилює, висловлювали теплі й щирі побажання. Гості розповіли про нелегкі будні на війні: Донецький аеропорт, місто Щастя – це місцевості, де вони тримали оборону. Герої багато говорили про патріотизм і закликали єднатися у цей загрозливий для України час, бажали учням гарно вчитися і бути готовими у будь-який час захищати свою Батьківщину. В подяку за мужність воїнів діти декламували вірші, співали пісні, які викликали у присутніх сльози співчуття і водночас радості.

На завершення теплої і хвилююче-щемливої зустрічі учні передали сувеніри-обереги, малюнки для воїнів, що знаходяться на передовій, і побажали Божої опіки у справі захисту рідної землі, а смачним подарунком стали здобні вироби, які з любов'ю виготовила Клименко Віра Харитонівна.

Також учні нашої школи неодноразово підтримували учасників АТО, надсилаючи їм малюнки, смачні гостинці, одяг, предмети особистої гігієни, теплі речі, щиро сподіваючись, що це все зможе їм хоч трішки допомогти.

Багато солдатів, які були поранені в бою, повернувшись додому, потребують як медичної допомоги, так і моральної підтримки. 18 вересня 2019 року учні нашої школи та ініціативна група Березівки «Сила» у складі Чаплигіної Анни, Блінової Ксенії, Святенко Аліни, Томази Софії, Блінової Вікторії, Пахомової Анни, вчителя історії Планіди – Товстоган Олени Сергіївни, місцевим депутатом Шепель Тетяною Олександрівною відвідали поранених бійців, що перебувають у Харківському Військово-медичному клінічному центрі Північного регіону. Діти побували у палатах хірургічного та травматологічного відділень, подарували листівки від інших дітей, у яких висловили власні побажання, обереги, фрукти, смачні подарунки, а головне - свою щирість, повагу, підтримку та подяку. Учні школи мали змогу поспілкуватися з солдатами, що брали безпосередню участь у військових діях. Слухаючи розповіді поранених, усі ще раз відчули увесь жах і безглуздя війни. Відвідувачам було морально й емоційно важко, зашкалювало співчуття, повага й, навіть, страх, однак вираз вдячності на обличчях бійців надавав мужності й надії.

У кожній палаті відчувалася віра постраждалих у перемогу. Найбільше воїни радіють, коли діти приносять їм не речі першої необхідності, а дитячі сувеніри. Наші кольорові долоньки першокласників з щирими побажаннями розчулили таких сильних і хоробрих чоловіків. Діти передали воїнам браслети-обереги для захисту життя і здоров'я наших воїнів!

Нехай Божа Матір боронить наших захисників, а нас усіх благословляє на добрі справи, самопожертву заради ближнього, зміцнює нашу віру, дарує наснагу і мир!

ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ

Є МІСЦЕ ПОДВИГУ І В МИРНИЙ ЧАС

Березовська Кароліна, учениця 5 класу Борівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Шевченківської селищної ради
Керівник: **Коптєва Валентина Василівна**, вчитель історії

Історія народу твориться особистостями – ця теза завжди існувала, а в умовах сьогодення всесвітнього карантину – має особливе значення.

Вибух реактора на Чорнобильській АЕС сколихнув Україну і планету, і став нелегким випробуванням свого часу.

Здавна ведеться: у годину великого лиха, у час смертельної небезпеки, на передній край стають найвідважніші. До першої шеренги сміливців стали і наші односельці – 12 ліквідаторів. Вони разом зі своїми побратимами з усіх куточків країни взяли висоту під назвою «Подвиг», захистивши собою і світ, і нас з вами. Це були люди різного віку, різного

характеру і різних спеціальностей: пожежники і експлуатаційники станції, транспортники і водії, медики і будівельники, військові і працівники сфери обслуговування, міліціонери і працівники спеціальних частин хімічного захисту, вертольотчики та працівники різних підрозділів Міністерства оборони та Міністерства внутрішніх справ...

Одним з ліквідаторів аварії на ЧАЕС був і мій сусід, Шакшуєв Олександр Анатолійович. Він народився у с. Волоська Балаклія Шевченківського району Харківської області. Його батько, Шакшуєв Анатолій Петрович, працював механізатором, мати – Світлана Павлівна – касиром сільської Ради. Веселий і допитливий хлопчина з нетерпінням чекав моменту, коли розпочне навчання у Волоськобалаклійській школі. В 1977 році життєрадісний юнак закінчив 10 класів. Після отримання посвідчення тракториста і водія, розпочав трудову діяльність у місцевому колгоспі «Нова Зоря». З 1978 по 1980 р. проходив військову службу в лавах Радянської Армії на території Німецької Демократичної Республіки, і у званні ефрейтора був демобілізованим. Після військової служби Олександр Анатолійович працював водієм у м. Харкові (до 1984 року). В цей час він одружився з Лівією Іллівною.

З 1985 року працював у радгоспі «Борівський» водієм вантажного автомобіля. За сумлінну працю неодноразово нагороджувався грамотами і цінними подарунками. Був переможцем у змаганні на кращого водія під час збирання врожаю.

У 1987 році за розподілом військкомату Олександр Анатолійович був направлений до Чорнобильської зони. Він знаходився в небезпечній зоні 2 місяці і виконував ліквідаційні роботи. Шакшуєв О.А. працював у роті важких машин. Про ті події Олександр Анатолійович згадує: «Спочатку ми дісталися потягом до міста Біла Церква Київської області. Там, у сьомій військовій частині, нам було наказано переодягнутися у військову форму, а свій цивільний одяг залишити у комірці камери сховища. Після цього, поїхали до села Оране поблизу 30-ти кілометрової зони, де й проживали у наметовому містечку. На роботу їздили у заражену зону, майже до самого реактора.

Розподілили мене у 25 бригаду важких автомобілів Московського військового округу. Поряд зі мною працювали люди з усіх регіонів СРСР (не лише України). У нашому наметовому містечку було більше 100 палаток. В кожній палатці проживало більше 30 чоловік, у нашій - 36. Рядами стояли двоярусні ліжка. Годувала нас польова кухня. Щоранку – шиккування. Я працював водієм-механіком на машині «Ураган» - тягач, що має потужність перевозити грузи вагою більше, ніж 60 тон. Завдання було перевозити забруднену радіацією техніку у віддалені від аварії місцевості (для поховання під землею), або доставляти її на ремонтні заводи у супроводі військової автоінспекції. Перед в'їздом та виїздом із заводу проводилася обов'язкова дезінфекція машин.

Під час робіт люди дотримувалися таких заходів безпеки: одягали військову форму, респіратори, обов'язково носили з собою дозиметри (прибори для вимірювання дози радіації). Час перебування у забрудненій зоні був обмеженим: перебувати там можна було лише за встановленими нормами. Працювали позмінно. У перший місяць у всіх працівників були проблеми із здоров'ям: кашель, тахікардія, підвищення артеріального тиску, головний біль, запаморочення, важкість дихання».

Зрозуміло, що така праця була дуже небезпечна для здоров'я і навіть життя людей, але Олександр Анатолійович, так само як і інші його товариші, кожного дня сумлінно виконував накази військових командирів.

Наразі Шакшуєв О.А. має посвідчення «Ліквідатора аварії на Чорнобильській АЕС» і перебуває на заслуженому відпочинку.

Я пишаюся своїм сусідом, який для мене є прикладом відповідальності, відваги і самопожертви. Ми повинні завжди пам'ятати про те, що нашим сьогоденням ми завдячуємо багатьом поколінням наших героїв. Клянусь, що буду з пошаною ставитися до героїв нашого часу, цінувати їх самопожертву і завжди буду пам'ятати про подвиг звичайного пересічного громадянина, що живе поруч зі мною, і який удостоєний звання ліквідатора аварії на ЧАЕС.

Пам'ять жива доти - доки про неї пам'ятають.

ЧОРНОБИЛЬ-БІЛЬ УКРАЇНИ

Біленко Крістіна, учениця 2 класу Слобідської гімназії
Краснокутської селищної ради Богодухівського району
Харківської області, вихованка гуртка «Українське народознавство»
Краснокутського центру дитячої та
юнацької творчості Краснокутської селищної ради
Богодухівського району Харківської області,
Керівник: **Карелова А.С.**, вчитель математики

26 травня 1986 року в Україні сталася жахлива трагедія: вибухнув атомний реактор на Чорнобильській АЕС, виникла пожежа. Пожежники великими зусиллями намагалися загасити полум'я. І це їм вдалося. Але загроза розповсюдження радіації по всій території залишилася. Було прийнято рішення підключити військових для ліквідації наслідків трагедії. Також були і добровольці, які не стояли осторонь.

Мій дідусь (брат бабусі) Дуга Василь Васильович – учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Дід Василь народився 1957 року у селі Костянтинівка Краснокутського району Харківської області. За професією він водій автомобіля. Як військовозобов'язаний, 10 лютого 1987 року дідусь був направлений у зону підвищеної радіоактивності. Працював на автомобілі з цистерною для води, яка призначалася для миття забрудненої території. Також підвозив чисту питну воду для їдальні, в яких харчувалися учасники ліквідації аварії. В Чорнобильській зоні дідусь знаходився три місяці, проживали у палатках. Він і досі згадує жахливі картини трагедії.

Дугу Василя Васильовича, як учасника ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС II категорії, нагородили медаллю. Я пишаюся своїм дідусем.

ЧОРНОБИЛЬ НЕ МАЄ МИНУЛОГО ЧАСУ

Біленко Олена, учениця 6 класу Слобідської гімназії
Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області,
вихованка гуртка «Українське народознавство» Краснокутського центру дитячої та
юнацької творчості Краснокутської селищної ради Богодухівського району
Харківської області, Керівник: **Карелова А.С.**, вчитель математики

26 травня 1986 року в Україні сталася жахлива трагедія. Минуло більше тридцяти років з того часу, але біль трагедії на Чорнобильській АЕС не стихає, хоча народилося і виросло нове покоління людей. І цей біль ще надовго залишиться в нашій пам'яті, в нашому серці і, нажаль, у нашому житті. Тисячі людей залишали міста й села Чорнобильської зони. Кидали з усім майном свої квартири та будинки, залишали худобу та домашніх тварин, відривалися від коріння, яке з'єднувало їх з рідною землею. Залишатися не можна було в жодному разі, бо смерть була повсюди: і в повітрі, і у воді, і у ґрунті, і в їжі.

Огороджена від усього світу тридцятикілометрова зона відчуження поступово заліковує свої рани. Але відлуння минулого надовго залишиться в пам'яті багатьох поколінь.

Про жахливі події на Чорнобильській АЕС я більше дізналася від свого дідуся Біленка Бориса Андрійовича, який на собі відчув біль людей. Народився дід Борис 22 лютого 1954 року в селі Костянтинівка Краснокутського району Харківської області. В 1961 році пішов у 1 клас, а в 1969 році після закінчення 8 класів вступив до ГПТУ №1 в Харкові за спеціальністю слюсар-сантехнік. Закінчивши навчання, в 1971 році по направленню пішов працювати на ХМЗЗ, а 9 травня 1972 року призвали на військову службу. Два місяці підготовки у Гомельській області, потім НДР. Військова частина знаходилася в Потсдамі – це та військова частина, що здійснювала охорону території під час підписання договору про капітуляцію Німеччини з 8 на 9 травня 1945 року. Під час служби в армії, мій дідусь був у багатьох містах Німеччини: Зулі, Штембергі, Дрездені, Ерфурді. Демобілізувався 24 червня 1974 року.

Через місяць поїхав на Далекий Схід, працював на рибальському флоті. Спочатку працював на березі Курильських островів, через півроку на березі Нової Зеландії, був також біля берегів Індії, Америки, на острові Кергелен, а в Сінгапурі був п'ять разів.

У жовтні 1978 року приїхав у відпустку, зустрів свою половинку, одружився, звільнявся по почті. Закінчив курси водіїв, працював на Ананьївському цукровому заводі слюсарем, потім машиністом тепловозу. У 2009 вийшов на пенсію як учасник ліквідації аварії на ЧАЕС.

В зону АЕС був направлений військоматом 22 вересня 1988 року по 06 січня 1989 рік. Військова частина була розташована біля села Ораное в тридцяти кілометровій зоні відчуження. Жили в палатках по 30 чоловік, працював на АРС-14-це автомобіль ЗІЛ 131, який використовувався для хімічної обробки ґрунту, обладнання, приміщень. Поливали дороги спеціальним розчином з тонких шлангів. Нажаль і досі дід Борис не знає склад розчину.

Коли читаю книги про війну, мене вражають героїзм, відвага, відданість людей, які не вагаючись віддавали своє життя за Батьківщину. Я вірю, що місце подвигам було, є і буде. Підтвердженням цього є участь наших людей у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

ГЕРОЇ ЧОРНОБИЛЯ ПОРУЧ

Блага Даріна, учениця 8 класу Комунального закладу
«Великохутірська загальноосвітня школа I-III ступенів
Шевченківської селищної ради

Керівник: **Безніс Ю.М.**, учителька української мови та літератури
Комунального закладу «Великохутірська загальноосвітня
школа I-III ступенів Шевченківської селищної ради»

Дана робота – відтворити спогади очевидців та ліквідаторів цієї страшної трагедії для майбутніх поколінь, сучасників (тобто мене і моїх однолітків), бо постчорнобильську молодь слід виховувати так, щоб слова "екологія" і "відповідальність" не були для неї чимось суто теоретичним. Бо все ж таки люди вважають, що Чорнобиль усе більше стає минулим...

Чорнобиль – це страшний, повчальний урок для всього людства, який змушує замислитися над мірою відповідальності влади перед народом за рішення, які вона приймає. Адже питання, які виникли ще в часи Чорнобильської катастрофи, і досі залишаються без відповіді. Якщо прихильники атомної енергетики планують і далі будувати нові АЕС в усьому світі, то варто думати не про збільшення потужностей, а, насамперед, про безпеку: як зробити так, щоб аварії не мали таких масштабних і катастрофічних наслідків, або як запобігти поширенню радіації на далекі відстані. Згідно з Указом Президента України від 10 листопада 2006 р., 14 грудня встановлений як День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, але я вважаю, що цього замало, бо справжню пам'ять залишають такі інтерв'ю учасників, яких, на превеликий жаль, залишається все менше і менше, тому що вони отримали значну дозу опромінення, яка викликала безліч хвороб, а потім смертей...

Для того, щоб Чорнобильська катастрофа не повторилася, потрібно виховувати нас, дітей, відповідальними за загрози технології та розвивати екологічну свідомість.

ТИМОШЕНКО МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ – УЧАСНИК ЛІКВІДАЦІЇ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС

Бондаренко Альона, Тимошенко Денис, учні 9 класу
Комунального закладу «Слатинський ліцей»
Дергачівської міської ради Харківської області.

Керівник: **Гацман Н. В.**, учитель української мови та
літератури, спеціаліст II категорії.

*Зірвався в небо стовп вогню
І заблищало світло всюди,
Земля здригнулась від антен,
"Що сталося?" - кричали люди..."*

Юлія Хандожинська

Не із сторінок стародавніх літописів і не з легенд та переказів увірвалося у наше життя це лячне і моторошне слово — Чорнобиль. Слово це стало символом горя і страждань, покинутих домівок, розорених гнізд, здичавілих звірів. Важким колесом «прокотилася» Україною аварія на Чорнобильській атомній електростанції. Чорнобиль — невеличке українське містечко, яких сотні в Україні.

У 1971 р. неподалік від Чорнобиля розпочали будівництво потужної атомної електростанції. На 1983 р. стали до ладу чотири енергоблоки, приступили до будівництва п'ятого. Згодом, за декілька кілометрів від станції виникло місто. Його назвали Прип'ять — за назвою тутешньої повноводної річки. Тобто, ніщо не віщувало біди.

Стояла тиха весняна ніч. Квітень завершував свою вахту в природі й мав передати її травню. Саме в таку з ночей, з 25 на 26 квітня, о 1-й год. 23 хв. 43 сек., 1986 р., на ЧАЕС сталася аварія — вибухнув один із блоків. На п'яту годину ранку пожежу було ліквідовано. Станцію врятували. Всі 28 осіб затулили її собою. Шестеро з них загинули. Але залишилась радіація...

Її неможливо побачити, почути, і вона неприступна для наших органів чуття. Тобто людина беззахисна перед нею. Нам відомо, що десятки тисяч людей брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Значна частина їх одержала серйозні дози опромінення, навіть часто смертельні.

Одним із героїв-рятівників, який брав участь у ліквідації наслідків атомної техногенної катастрофи в Чорнобильській зоні, є Тимошенко Микола Григорович. Він проживає у селищі Слатине Дергачівського району Харківської області.

Народився Тимошенко Микола Григорович 9 серпня 1951 року в селищі Слатине. Батько, Тимошенко Григорій Кузьмич, працював головою колгоспу.

Мати, Тимошенко Галина Олексіївна, працювала обліковцем городної бригади.

У вересні 1958 року Микола Григорович став учнем Слатинської середньої школи, де навчався 10 років. Закінчив школу в 1968 році. Потім працював на Дергачівському заводі турбокомпресорів слюсарем-гравірувальником.

У 1973 році був призваний на військову службу. Службу проходив в окремому батальйоні, який обслуговував урановий збагачувальний комбінат «Зірка Сходу», що знаходився в Ленінабадській області Таджикиської РСР. Спочатку Микола Григорович був командиром відділення, а потім — командиром взводу. Звільнився в запас у травні 1975 року.

З серпня 1975 року працював на Харківському заводі самохідних шасі. Спочатку слюсарем-складальником, а з 1979 року бригадиром комплексної бригади по виготовленню осьового різального інструменту інструментального цеху.

У листопаді 1992 року Микола Григорович був нагороджений знаком «Заслужений інструментальщик міністерства авто і сільськогосподарського машинобудування».

У 1993 році закінчив Харківський заочний машинобудівний технікум з червоним дипломом за спеціальністю «Обробка матеріалів різанням».

У вересні 1986 року був призваний на спеціальні військові збори по ліквідації аварії на ЧАЕС. Збори проходив в окремому спеціальному батальйоні радіаційного захисту населення, який знаходився поблизу селища Оране. Служив командиром взводу дезактивації.

За період зборів з 4 вересня по 11 жовтня 1986 року 15 разів виїжджав на станцію.

Взвод проводив дезактивації приміщень машинного залу третього – четвертого енергоблоків, приміщень третього енергоблоку. Зокрема проводив дезактивацію приміщень і коридорів для прокладки труб бетонопроводу для закачування бетону в конструкції «саркофагу», дезактивацію верхнього залу загрузки третього реактора, прибирання радіаційного сміття з покрівлі третього енергоблоку.

Під час знаходження на станції Микола Григорович отримав дозу 22,86 р/год. жорсткого рентген опромінення. У 1990 році було встановлено «зв'язок» захворювання з перебуванням в зоні жорсткого опромінення. З 1987 року Микола Григорович має статус ліквідатора аварії на ЧАЕС категорія 1. У 1991 році була надана МСЕК III група інвалідності, а в 2001 році II група і статус ІВОВ, так як захворювання було отримано при виконанні військового обов'язку.

Із 2001 року Микола Григорович не працює за станом здоров'я.

Найбільше багатство нашого героя-ліквідатора — це його родина: дружина Люба, діти Ярослав та Вікторія, онуки: Олег, Ірина, Богдан та Денис.

Микола Григорович має такі нагороди: Орден «Учасник ліквідації Чорнобиль»;

Знак «Учасник ліквідації Чорнобиль з нагоди 30-річчя аварії ЧАЕС».

Прикро, що сучасне суспільство до подвигу чорнобильців ставиться байдуже. Та попри всі труднощі, що випадають, він залишається людиною, яка випромінює позитив. Батьком, дідусем і просто героєм, хоча б тільки тому, що здійснив 15 виїздів до Чорнобиля — то великий вчинок на благо суспільства.

ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ

Вєжлівцев Володимир, учень 7-А класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 54 Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Вєжлівцева Маргарита Володимирівна**, вчитель історії

Життя одне... І кожен із нас мріє пройти довгий щасливий життєвий шлях. З такими думками, мріями та планами на наступний день засинали жителі Чорнобиля в ніч з 25 на 26 квітня 1986 року. Та саме цієї ночі сталася найбільша трагедія не тільки України, а й усього людства — вибух на Чорнобильській АЕС - катастрофа, яка стала найбільшою за всю історію атомної енергетики.

В ніч з 25 на 26 квітня 1986 року на запусненій в експлуатацію в 1977 році Чорнобильській атомній електростанції в декількох кілометрах від Прип'яті стався вибух, який зруйнував реактор четвертого енергоблоку/

Як і більшість подібних структур за часів СРСР, Чорнобильська АС зводилася дуже швидко і працювала потім "на знос". Вже через два роки після запуску одного енергоблоку (1979 р.) в КДБ почали надходити скарги, що "на окремих ділянках будівлі другого блоку Чорнобильської атомної електростанції зафіксовано факти відходу від проектів та порушення технології ведення будівельних і монтажних робіт, що можуть призвести до аварій й нещасних випадків".

Останнє подібне повідомлення було датоване 25 квітня 1986 року.

Як ми бачимо, аварію на Чорнобильській АС можна було не тільки передбачити, але і запобігти їй.

26 квітня 1986 року о 1:23 відбувся перший вибух. Сталася це під час експерименту з вивчення можливості використовувати інерцію ротора турбогенератора для вироблення будь-якої кількості електроенергії, в разі, якщо в майбутньому реактор аварійно зупиниться.

Для проведення цього експерименту потрібна була потужність в 700 МВт, проте перед його початком її рівень впав до 30 МВт. Оператор спробував відновити потужність і почав експеримент в 1:23:04 при нижче планованому показнику в 200 МВт. Через кілька секунд потужність реактора почала зростати і в 1:23:40 оператор натиснув кнопку аварійного захисту.

Після цього відбулося ще два вибухи, які практично повністю зруйнували весь енергоблок.

Пожежа тривала 10 днів і забрала життя 31-ї людини. Остаточо графіт перестав горіти лише 10 травня. Реактор продовжував випромінювати радіацію ще 3 тижні, доки його не закидали сумішшю піску, свинцю, глини і бору. Пожежники, які першими прибули на місце катастрофи, не мали ізолюючих протигазів. Їх просто не попередили про особливості ситуації. У результаті радіоактивні речовини потрапили в дихальні шляхи ліквідаторів.

Кількість людей, що брали участь в гасінні пожежі на ЧАЕС, становила 240 тис. Усі вони отримали високі дози радіації. Однак саме пожежникам вдалось врятувати нас від справді серйозної катастрофи – сильного водневого вибуху, який міг стати наступним етапом трагедії. Точне число жертв від подібної катастрофи поррахувати неможливо.

Перше офіційне повідомлення в СРСР зробили аж 28 квітня під тиском міжнародної спільноти, але і в ньому майже не повідомлялось про масштаби проблеми. Скларось враження, що загрози немає, а проблема локальна. Всі іноземні ЗМІ розповідали про небезпеку, викликану Чорнобильською аварією, а радянські майже нічого про це не говорили. Хоча саме в цей час у всіх містах СРСР готувались паради і демонстрації на честь 1 травня. Уряд СРСР, очевидно, намагався приховати цю трагедію від світу через нав'язливу ідею засекречувати проблеми. Та не вдалося... Наступного дня у Швеції відзначили аномальне підвищення рівня радіації. Так було визначено, що в Україні сталося щось жахливе. Як чиновники пояснювали пізніше, вони не хотіли підняти паніку серед населення. Хоча в Києві, наприклад, в день, коли на вулиці міста вийшли тисячі людей, рівень радіації перевищував фоновий у кілька десятків разів.

У ті квітневі дні 1986 року у відрядженні до Чорнобильської зони був і мій дідусь, Гарагатий Володимир Миколайович, який працював водієм на Харківському приладобудівному заводі імені Т.Г.Шевченка, і привіз до Чорнобиля будівельні матеріали, які потім були використані для будівництва житла евакуйованому населенню у зоні відчуження. Він, як і решта ліквідаторів, навіть уявити не міг масштабів вибуху, поведив себе, як у звичайному житті та дивувався, чому дехто (не всі) у таку спеку перебувають у респираторах, речі щільно застебнуті, все навколо вкрите густим рожевим пилом... Дідусь - ліквідатор, має II категорію, щороку проходить обстеження у Чорнобильській лікарні, має проблеми із серцево – судинною системою. На жаль, останнім часом він все частіше втрачає своїх друзів, які разом з ним героїчно допомагали людям, що постраждали від Чорнобильської катастрофи, яка перетворила ціле місто в пустелю і зробила з більшості оточуючих поселень небезпечну радіоактивну зону.

Катастрофічні наслідки у вигляді радіоактивного дощу дійшли аж до Ірландії. Після вибуху реактора, величезна радіоактивна хмара поширилося по всій Україні та за її межами. Це стало основною проблемою охорони здоров'я всієї Європи.

Трагедія стала причиною багатьох захворювань (в основному онкологічних), принесла величезний збиток для навколишнього середовища і, в кінцевому рахунку змінила хід історії. Жахливі наслідки відчуваються досі, через майже три десятиліття. Досить важливим питанням є забруднення водних джерел, особливо річок - Дніпра та Прип'яті. Існує небезпека проникнення радіонуклідів у підземні води, що може призвести до потрапляння радіоактивних речовин у системи водопостачання населених пунктів та у питну воду. Причиною цьому можуть стати так звані вирви, які утворились у рельєфі. Радіоактивні речовини в них можуть проникати на сотні метрів вглиб ґрунту.

Нещодавно Чорнобиль відкрив свої двері для туристів. Цікавість громадськості до зони відчуження прокинулася завдяки культурним надбанням суспільства - літературі, фільмам і, особливо, комп'ютерним іграм, які створили навколо Чорнобиля своєрідний міф. Але йти до саркофагу і дивитися на величезну кількість військової техніки, яка там залишилася, заборонено. І не тільки законом, а й здоровим глуздом. Адже кількість радіації там все ще на небезпечному для людини рівні.

Отже, Чорнобильська катастрофа порушила нормальну життєдіяльність і виробництво в багатьох регіонах України, Білорусі і Росії. Істотні збитки було завдано сільськогосподарським і промисловим об'єктам, постраждали лісові масиви і водне господарство, на сьогоднішній день наслідки Чорнобильської техногенної катастрофи глобальні, мають негативний екологічний вплив на всі сфери господарства. Якщо прихильники атомної енергетики планують і далі будувати АЕС по всьому світу, варто думати не про збільшення потужностей, а, насамперед, про безпеку: як зробити так, щоб аварії, в разі їх виникнення, не мали таких катастрофічних наслідків!

ПРАЦІВНИКИ МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ – БОРЦІ З НАСЛІДКАМИ РАДІАЦІЇ

Єрмак Єлизавета, вихованка гуртка «М'яка іграшка»,

Комунального закладу «Первомайський будинок дитячої та юнацької творчості
Первомайської міської ради Харківської області»

Керівники: **Бацман Олена Володимирівна**, керівник гуртка-методист,

Полянська Лариса Геннадіївна, культорганізатор

В 2021 році весь світ з біллю в серці та душі згадує події 35-ти річної давнини, шанує героїзм учасників та пам'ять загиблих під час ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській Атомній Електричній Станції.

26 квітня 1986 року сталася несправна трагедія - вибух на ЧАЕС. Багато тисяч людей - ліквідаторів, встали на порятунок людського життя, рідної землі. Аварія на Чорнобильській АЕС - найбільша ядерна техногенна катастрофа в світі, яка сталася в ніч з 25 на 26 квітня (о 1:23) 1986 року, яка призвела до радіоактивного зараження в радіусі 30 кілометрів та забруднення територія площею майже 160 тисяч квадратних кілометрів. Постраждали північна частина України, Білорусь та захід Росії. Перше офіційне повідомлення в СРСР зробили аж 28 квітня під тиском міжнародної спільноти, але і в ньому майже не повідомлялось про масштаби проблеми. Склалось враження, що загрози немає, а проблема локальна.

На боротьбу з невидимим ворогом піднялись фахівці всіх силових структур – по-перше військові.

Матеріали спогадів та рапортів військовослужбовців – ліквідаторів високих рангів мають достовірні матеріали та є свідченням тих справжніх подій та важливих дій зі сторони фахівців з медичної галузі. З перших днів після катастрофи на Чорнобильській АЕС військові медики взяли участь в наданні допомоги ураженим. Протягом місяця військові терапевти разом з фахівцями клінічної лікарні вели самовіддану боротьбу за життя героїв Чорнобиля. З травня 1986 року поставлено завдання - негайно приступити до розгортання сил та засобів військово-медичної служби в районі Чорнобиля, організувати медичне забезпечення населення та військ. Для цього була створена військово-медична служба. Надання медичної допомоги та лікування хворих проводилося в медичних пунктах частин, в гарнізонних та окружних госпіталях Київського, Білоруського та Прикарпатського військових округів. Фахівцями комісії проводився медичний огляд контингенту, що прибуває із запасу. Військово-медична служба також мала завдання в організації санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів, направлених на захист від надмірної радіаційної дії та запобігання масових інфекційних і неінфекційних захворювань.

У Чорнобилі вахтовим методом безперервно знаходилися найбільш компетентні військові фахівці медики різної спеціалізації. Медична служба Збройних сил була досить добре підготовлена до медичного забезпечення постраждалого населення та військ завдяки багатолітньому досвіду медичного забезпечення атомного підводного флоту. Самовіддана праця військових медиків по охороні здоров'я військовослужбовців завжди служитиме прикладом їх беззавітної відданості своєму лікарському та військовому обов'язку.

В спогадах лікарів та інших медичних працівників описуються медичні засоби та методи які вони використовували у практиці, про труднощі та героїзм простих людей. Із самого початку в лікарні Чорнобиля працювала бригада медиків з Харкова. Харківські лікарі розконсервували лікарню, і налагодили медичне забезпечення ліквідаторів аварії. Прилади для виміру випромінювання були відсутні. Медичні працівники - лікарі і фармацевти вчинили справжній подвиг, і ми повинні пам'ятати про це.

Я переконана та вважаю - що лікарі зробили багато роботи задля того щоб зараз спільнота людей що вижили могли розповідати історію наступним поколінням про цей жахливий день. Мужні та відповідальні лікарі йшли на допомогу людям ризикуючи своїм здоров'ям та життям.

Готуючись до Акції «Слобожанські дзвони Перемоги» я мала змогу відвідати міський краєзнавчий музей, де є експозиція матеріалів про Чорнобильську трагедію. І

відвідати сквер, розташований недалеко від будівлі Будинку творчості, в якому знаходиться міський пам'ятний знак «Землякам – ліквідаторам Чорнобильської катастрофи». Дослідницька робота та збір матеріалів підштовхнули мене на створення, під час занять в гуртку художньо - естетичного напрямку «М'яка іграшка»,- ляльки - мотанки «Медсестра».

Чорнобильська катастрофа – це трагічна сторінка історії України ХХ століття. Вона є однією з найбільших техногенних аварій світу, відлуння якої людство буде відчувати не одне століття.

ТИ БУДЕШ В ПАМ'ЯТІ МОЇЙ ВІЧНО

Знагован Марія, учениця 5 класу Пришибського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітній навчальний заклад I – III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Балаклійської районної ради Харківської області

Керівник: **Білодід Н.І.**, учитель початкових класів, заступник директора з навчально – виховної роботи

Дана робота розповідає про гіркий урок, за який заплачено дорогою ціною, життям...

Дорога в нікуди.... Точніше, вона в Чорнобиль, але вона не має вороття. Чорнобиль.... Раніше це слово асоціювалося зі спокоєм і красою, а тепер – зі смертю, скаліченими долями, з табличками біля криниці: «Пити воду – заборонено», «Радіація».

Велике лихо спіткало нашу землю. Чорнобильська аварія стала для нас уроком, за який заплачено дорогою ціною. Проходять роки після аварії на ЧАЕС, а біль не вщухає, тривога не покидає людей, пов'язаних зі скорботним часом ядерного апокаліпсису. Чорнобильська біда надовго залишиться в нашій пам'яті. Ще довго ми будемо відчувати на собі її наслідки, ще довго чутимемо її дзвони. Вони лунатимуть за тими, кого вже немає, кого не стане завтра, хто заплатив за чиюсь помилку своїм здоров'ям, життям.

У моїй сім'ї не люблять говорити про ті сумні, страшні дні, коли зірвався реактор на АС в місті Чорнобиль. Це тяжко відгукувалося в серці мого дідуся, Мороза Миколи Івановича. який був ліквідатором аварії.

Народився він 16 березня 1954 року в селі Пришиб Балаклійського району, прожив тут усе своє життя: пішов в армію 1972 року і потрапив до хімічних військ, був хіміком-розвідником. Служив у частині, якою керував його рідний брат Степан Іванович. Тому під час трагічних подій хлопці опинилися першими в зоні ризику. 30 квітня 1986 року, вночі, дідуся викликали до сільської ради з військовим квитком та рюкзаком для «походів». З навколишніх сіл (Пришиба, Явора та Жовтневого) прибуло сімнадцять чоловіків. Під'їхав невеликий автобус, їх посадили і повезли в м.Балаклію. З усього району чоловіків зібрали в районному Будинку культури. Перед ними виступив військовий комісар, пояснив ситуацію. У цю квітневу ніч не було часу з'ясовувати причини вибуху, шукати винних. Це зроблять згодом, а треба було будь-що ліквідувати наслідки аварії, зустрітися із такою грізною силою, як ядерна енергія, що вийшла з-під контролю.

Усіх вивели на площу, посадили в автобуси і відвезли на пункт збору в село Васищеве, перевдягли у військову форму і повезли до Чорнобиля. Вони були серед перших, і багато з них першими пішли із життя. Коли їм 1986 року сказали: «Треба», - вони нічого не питали, поїхали в «зону». Працювали. Кожен з них робив там свою звичну справу.

Дідусь брав участь у гасінні реактора. Він розповідав, що тієї ночі на зміні було 50 чоловік. Всі до одного з честю виконували свій громадянський і службовий обов'язок, перебуваючи в зоні високої радіації, але не покинули свої робочі місця і, ризикуючи своїм життям, зробили все можливе, щоб попередити поширення аварії. Ті, хто був на ногах, своєчасно допомагали постраждалим, яких евакуювали з аварійної зони. Пізніше дідусь розповів, як їм доводилося вискакувати з бронетранспортера в хімзахистному костюмі, щоб виміряти радіацію дозиметром, як не можна було їсти черешні, полуниці, а так хотілося.

Пробув у Чорнобилі мій дідусь сорок один день. За цей час отримав двадцять два рентгена опромінення. Шістнадцять днів стояв на посту біля штабу, а пізніше його перевели в с.Оране на відстань 30 км від місця аварії. Там він зустрів сусіда Шила Віктора Івановича.

Коли уже була в дідуса велика доза радіації, його відправили додому. Усіх посадили у військовий літак, який прилетів на Чугуївський аеродром, хлопці добралися до м.Харків, а потім роз'їхалися по домівках.

Так пройшло його життя: робота, домівка, друзі, але слід від Чорнобиля залишався з ним. Тяжкі хвороби супроводжували його до останнього дня. А 22 квітня 2020 року його не стало. Він ще був зовсім молодим дідусем. І прикро, що так рано перестало битися його серце від тих ран, що він їх переніс. Я дуже пишаюся своїм дідусем, і пам'ять про нього буде жити в серцях рідних.

А люди повинні пам'ятати, що Чорнобильська аварія для нас стала уроком, за який заплачено дорогою ціною. Тож не треба повторювати помилок. Давайте всі разом берегти навколишній світ! Нашій планеті вистачить одного Чорнобиля, бо онукам не вистачає дідусів.

ГІРКА ЧОРНОБИЛЬСЬКА ІСТОРІЯ

Іващенко Олександра, Хайло Юлія, учениці 8 класу Вовчанського ліцею №7
Вовчанської міської ради Чугуївського району Харківської області
Керівник: **Волянська Юлія Ігорівна**, педагог-організатор

В далекому 1986 році сталася аварія на Чорнобильській АЕС, яка змусила людство відчувати страх перед атомною енергетикою, але не призвела до повної відмови від її використання, бо ця енергія найдешевша. Світова атомна спільнота докладає багато зусиль в подоланні Чорнобильського синдрому, бо наслідки аварії вражають: 31 людина загинула в перші дні від аварії на ЧАЕС, більше 4 тисяч осіб, згідно з даними ВООЗ, загинули, а близько одного мільйона українців постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Ми зустрілись з Апанасенком Борисом Миколайовичем, який є засновником Громадської організації "СОЮЗ ЧОРНОБИЛЬ". Він народився 10.11.1958 року, навчався в школі імені Пушкіна, закінчив Харківський кооперативний технікум, служив в армії 1977-1979 рр. в Угорщині. Після участі в ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС навчався в Вовчанському технікумі механізації.

Під час зустрічі з нами Борис Миколайович розповів про свою участь в ліквідації аварії на ЧАЕС та що з Вовчанського району на ліквідацію аварії було відправлено 500 осіб. Всі вони зараз або померли, або мають статус інваліда. Для допомоги ліквідаторам аварії на Чорнобильській АЕС була створена організація «СОЮЗ ЧОРНОБИЛЬ», метою якої є сприяння соціальному захисту, належному лікуванню та реабілітації інвалідів і ветеранів, залучення їх до суспільно-корисної діяльності, занять фізичною культурою і спортом, захисту законних соціальних, медичних, економічних та інших спільних інтересів, вирішення проблем, пов'язаних з аварією на ЧАЕС, та для реалізації прав і свобод громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та учасників ядерних випробувань, інших ядерних аварій і осіб, що підпали під дію іонізуючих випромінювань під час трудової діяльності або служби, батьків, діти яких постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів ліквідації аварії на ЧАЕС та громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, учасників ядерних випробувань осіб, що підпали під дію іонізуючих випромінювань під час трудової діяльності або служби, членів сімей загиблих та померлих учасників ліквідації та потерпілих від наслідків аварії на ЧАЕС і членів сімей загиблих та померлих учасників ядерних випробувань і осіб, що підпали під дію іонізуючих випромінювань під час трудової діяльності або служби.

Така гірка чорнобильська історія «мирного атому».

ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ

Карпенко Юлія, учениця 7-А класу Шевченківської
загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 1 Шевченківської селищної ради
Керівник: **Зацарний О.В.**, вчитель історії та правознавства

Дана робота містить спогади учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Горбунов Лев Костянтинович. Член районної ради громадської організації «Союз Чорнобиль України». Спогади молодшого сержанта запасу про участь у роботах з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС із 3 жовтня до 15 грудня 1987 року. У 1992 році Горбунов Л.К. отримав статус особи з інвалідністю III групи. З 2012 році довелося лягати на операцію. Лікарі поставили мені кардіостимулятор. З того моменту я поповнив лави осіб з інвалідністю II групи, став постійним пацієнтом обласного диспансеру чорнобильців.

Жувак Євген Костянтинович Член районної ради громадської організації «Союз Чорнобиль України». Спогади рядового запасу про участь у роботах по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС із 20 травня до 1 червня 1986 року. Статус особи з інвалідністю я отримав у 1992 році, у 2000 році цей статус затвердили до кінця життя. Звичайно, хочеться, щоб воно тривало як можна довше.

Коваль Анатолій Олексійович. Почесний громадянин Шевченківщини, член районної ради громадської організації «Союз Чорнобиль України». Спогади водія, учасника евакуації населення із забрудненої радіацією зони на початку травня 1986 року. У 1987 році мені довелося побувати у відрядженні до Мінська. Тоді я знову проїжджав недалеко від Чорнобиля і бачив кілька покинутих мешканцями сіл. Їх осиротілі житлові будинки стояли серед величезних бур'янів. Залишилося враження, як після перегляду фільму жахів. Ось що може наробити так званий мирний атом, коли його довіряють безвідповідальним людям.

УЧАСТЬ МОЄЇ РОДИНИ У ЛІКВІДАЦІЇ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АТОМНІЙ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ

Клименко Дмитро, учень 10-А класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 60 Харківської міської ради
Керівник: **Гасан В.П.**, вчитель історії

26 квітня 1986 року – день, який ми запам'ятемо надовго. У цей день, о першій годині двадцять третій хвилині сорок сьомій секунді – пролунав вибух, який повністю знищив атомний реактор на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС. Ще не знаючи усієї трагедії, жителі міста Прип'ять, стоячи на мосту, дивилися, як відбувається пожежа, навіть не підозрюючи, що у цю ж саму мить, разом з прохолодним нічним вітром та сірим пеплом, вони отримують радіаційне опромінення 250 – 750 мЗв, яке у майбутньому загубить життя багатьох з них. У цей же час самі працівники станції отримували значно більше опромінення 2 – 20 Зв, починаючи страждати від променевої хвороби, а пожежники, котрі намагалися зупинити поширення вогню, отримували найвищу дозу опромінення 10 – 20 Зв і більше, що призвело до смерті багатьох з них вже через декілька днів. Події цього дня змінили життя тисяч родин.

Ця трагедія не оминула і моєї родини, а саме мого дідуся, Клименка Олексія Гордійовича, який був добровольцем ліквідації аварії на Чорнобильській атомній електростанції.

Клименко Олексій Гордійович – народився 20 серпня 1938 року у місті Харків, Харківської області. У 1945 році почав навчатися у Харківському навчально-виховному комплексі №112.

У 1956 році, щойно йому виповнилося 18, закінчивши підготовчі курси, він пішов служити на морський флот ескадреного міноносця «Отменный», де відслужив п'ять років матросом.

Закінчивши свою службу, дідусь пішов працювати електромонтером до Харківської ТЕЦ-3, де до нього у лабораторії контрольно-вимірювальних приладів працював мій прадід, Клименко Гордій Андрійович.

26 квітня 1986 року сталася всім відома аварія на Чорнобильській АЕС. Того ж року, у жовтні, до ТЕЦ-3 надійшло розпорядження, що потрібна одна людина від підприємства на ліквідацію катастрофи. У цю ж хвилину дідусь зрозумів, що його сили не будуть зайвими задля спасіння тисяч життів. Того ж дня він висунувся добровольцем.

8 жовтня 1986 року, разом з іншими ліквідаторами аварії, Олексій Гордійович відправився до міста Прип'ять.

Протягом 15 днів мій дід працював безпосередньо на четвертому енергоблоці. Кожен день, що він перебував там, його завданням було заходити до зруйнованої будівлі атомної електростанції на декілька годин, з метою діагностики електроприладів, і через певний проміжок часу негайно повернутися до виходу, аби не отримати зайвої дози радіації. Кожна година, яку дідусь провів там, рятувала чиєсь життя, при цьому, забирала частину його власного. Ліквідатори, які приїхали з ним, своєю героїчною працею, врятували багато життів.

Про історію його перебування разом з іншими ліквідаторами відомо небагато, дідусь не дуже любив розповідати про Чорнобиль – це була для нього болюча тема. Описуючи місцевість, він розповідав, що дивлячись навколо, бачив зелені кущі, дерева та чув тишу, яка панувала навкруги. З людей дідусь бачив тільки медиків, науковців, інших ліквідаторів, а також солдат, які розбирали завали та виконували інші накази, деякі з них хвилювалися, знаходячись там, але все одно продовжували виконувати свою роботу.

23 жовтня 1986 року відрядження дідуся дійшло завершення, і він повертався до дому.

Дідусь розповідав про те, що знаходячись поруч з атомною електростанцією, він зовсім не відчував впливу радіації, здавалося, що це звичайне місце, але через декілька днів, після повернення у Олексія Гордійовича почалися головні болі, нудота та погане самопочуття, це тривало протягом тижня, потім все минуло.

Олексія Гордійовича було нагороджено грамотою та званням учасника ліквідації аварії на Чорнобильській атомній електростанції.

Через декілька років після його повернення до рідного міста, лікарі діагностували у дідуся рак правої легені IV ступеня.

9 квітня 2006 року, після довгої боротьби з хворобою, він помер. Судово-медична експертиза підтвердила, що смерть настала через онкологічне захворювання, яке стало результатом ураження радіацією на Чорнобильській АЕС.

Своїм героїчним вчинком мій дідусь, Клименко Олексій Гордійович, віддавши частину власного життя, врятував сотні інших, і я з чистим серцем і повною впевненістю можу затвердити, що дійсно пишаюся своїм дідусем за його сміливість та хоробрість.

На жаль, через хворобу, особисто з ним мені не вдалося поспілкуватися. Він помер, побачивши мене лише на фотографіях. Всю інформацію про героїчний подвиг дідуся, а також про усі події його перебування у Чорнобилі, я дізнався від його сина, мого батька, Клименка Володимира Олексійовича.

Для того, щоб дізнатися про подробиці життя свого дідуся, я почав ознайомлюватися з його документами та нагородами, серед усіх його речей мені вдалося знайти книги про катастрофу на Чорнобильській АЕС, де, окрім власне подій аварії, описувалися наслідки дії радіації.

На деяких сторінках книжок були зроблені помітки: було виділено описи наслідків впливу радіації.

Також були зроблені закладки між сторінками у вигляді сірника та пачки від цигарок «Прима».

На завершення підсумую, що дане дослідження допомогло мені не тільки краще дізнатися про історію моєї родини та про мого дідуся, а також побачити увесь жах аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Ця трагедія змінила долі тисяч сімей, забравши життя їхніх батьків, дітей, дідусів, бабусь. Ми ніколи не забудемо жертв тієї аварії та ліквідаторів, що віддали своє життя, завжди будемо пишатися ними, як я своїм дідусем, і пам'ятати, наскільки важливе людське життя.

«МИРНИЙ АТОМ?»

Коновалова Софія, вихованка гуртка «Лікарські рослини»

КУ «Вовчанський будинок дитячої та юнацької творчості» Вовчанської міської ради
Чугуївського району Харківської області, учениця 6-А Комунального закладу «Вовчанський
ліцей № 7 міської ради Чугуївського району Харківської області»

Керівник: **Ковальова Галина Олексіївна**, керівник гуртка

Трагедія, яка сталася 26 квітня 1986 року на Чорнобильській АЕС, стала найбільшою в світі техногенною катастрофою, бо під час аварії радіоактивний викид зі зруйнованого реактора був еквівалентний більш ніж 300-м атомним бомбам.

На допомогу Чорнобильським атомникам і людям, що опинилися в зоні радіації, що розбушувалася, рушили з усіх кінців Радянського Союзу фахівці різних професій. У одному строю з пожежниками, військовими, водіями автотранспорту, будівельниками були й медики з Вовчанської санепідстанції, молоді дівчата, помічники лікарів Коцарь Валентина та Глущенко Євгенія. Їх завданням було контролювати в тридцяти кілометровій зоні харчування ліквідаторів, щоб не було отруєнь, епідемій, захворювань, пов'язаних з харчуванням, водопостачання, стан повітря, умови проживання серед ліквідаторів аварії. Вони працювали в складі вахти №12 Харківської області.

Валентина Василівна Коцарь в Чорнобильській зоні пробула 33 дні в вересні-жовтні 1986 року, а потім знову працювала в санітарно-епідеміологічній станції. З 1992 року одержала, як ліквідатор, інвалідність. Нагороджена знаком «Слобожанська почесна відзнака», знаком «За мужність», знаком «За мужність та честь». Має багато грамот від Міністерства охорони здоров'я, Харківської обласної ради та Вовчанської районної ради. Вона - частий гість в школах міста. Під час зустрічі з учнями шкіл вона розповідає про свою роботу, про наслідки аварії на ЧАЕС.

Валентина Василівна – хороший організатор, була головою Вовчанської організації Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України», працювала в Вовчанській адміністрації консультантом з чорнобильських питань, є членом громадської ради при Вовчанській райдержадміністрації, замісник голови Вовчанської районної організації інвалідів «Союз Чорнобиль»

Майже 2 млн. українців постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, а 4 тисячі осіб загинули і можуть загинути у майбутньому від її наслідків.

Ми побували в міському парку біля пам'ятного знаку, встановленого на честь учасників ліквідації аварії на ЧАЕС. Трагедія, яка сталася на Чорнобильській атомній електростанції, ехом відгукнулася в усьому світі, а мирні жителі були виселені з 30-кілометрової зони відчуження. До нас в Вовчанський район привезли жителів з села Вільча, яке було в зоні зараження. Недалеко від міста Вовчанськ виросло нове село Вільча, в якому живуть переселенці з зони відчуження. Діти, які народжуються в сім'ях після цієї аварії, в декілька разів більше хворіють, в тому числі і на захворювання щитовидної залози. Всі ліквідатори аварії на ЧАЕС є інвалідами, бо отримали опромінення, а з 28 осіб вахти №12 залишилось живими всього 10 осіб, і ті тяжко хворіють.

У Чорнобильській історії є точний час початку, але немає точного часу закінчення, 1 961 904 українців постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Уроки Чорнобиля для енергетиків всього світу – наказ усіма силами забезпечувати безпеку мирного атома.

ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ

Кунєєва Таїсія, учениця 9 класу Комунального закладу
«Новомиколаївський ліцей» Шевченківської селищної ради
Куп'янського району Харківської області

Керівник: **Гожа Тетяна Миколаївна**, учитель української мови та літератури

Життя – найпрекрасніше, що є у світі. Людство об'єднує бажання з'ясувати, що є людина, чи може вона керувати своїм життям, чи вона лише знаряддя в руках долі?

Я вважаю, кожне людське життя важливе як невід'ємна частина людства. Від кожного залежить, що передамо нащадкам, що стане нашим духовним надбанням. Розвиток, пізнання

світу, постійна робота над вдосконаленням самого себе і всього навколо – ось призначення людини на землі. І від кожного залежить, як він виконає це призначення.

Спалах над Чорнобильською атомною станцією 35 років тому сліпучим сяйвом своїм висвітлив добро і зло, розум і дурість, щирість і фальшивість, співчуття і злорадство, правду і брехню, безкорисливість і користолюбство – всі людські чесноти і пороки, що причаїлись у душах наших співвітчизників і тих, хто перебував далеко за межами нашої країни.

Всі, хто в ті страшні для всього світу дні був у Чорнобилі, були справжніми воїнами, звичайні люди в екстремальних умовах ставали героями.

Серед цих героїв був і мій сусід – Гожа Сергій Іванович. Проводив дезактиваційні роботи на третьому ядерному реакторі. Працював самовіддано, старанно, бо вірилось, що праця не марна, що вносить свою частину зусиль у розв'язання складної і небезпечної своїми наслідками проблеми. За роботу по ліквідації наслідків Чорнобильської аварії нагороджений Почесною грамотою і подякою від командування.

Відповідальність у ставленні до свого обов'язку передав Сергій Іванович і своїм дітям: Марії, якій виповнився один рік, коли батько був у Чорнобилі, та Дар'ї, яка народилася у 1990 році і теж мала статус дитини, яка постраждала від аварії на ЧАЕС. Виховання власним прикладом дало свої результати. На запитання із вірша В.Висоцького «На чому перевіряються люди, якщо війни немає?» у 1986 році можна було відповісти однозначно: люди перевіряються на своєму ставленні до Чорнобиля.

У цьому році ми, вся Україна, відзначатимемо 35-річницю тих Чорнобильських подій. Але це не свято. Це зовсім інша річниця, яка не терпить фальші, показухи, надуманості. 26 квітня – це день, коли кожна людина повинна поставити перед собою питання: хто я? Для чого живу на світі? Як живу? Чим можу допомогти іншій людині, яка потребує моєї допомоги? Адже сама природа зробила нам застереження: люди, не будьте байдужими, жорстокими, безпечними. Пам'ятайте, що доля планети, доля всього людства, наше з вами майбутнє у наших руках.

Життя – найпрекрасніше, що є у світі. Життя людське таке коротке й швидкоплинне. То що ж залишиться від нього? Невже людина нічого не варта, і її життя – немов короткий спалах зірки на небосхилі вічності? Над чим питанням замислюється кожне покоління. І кожне відповідає по-своєму.

Але є й дещо спільне, що об'єднує людство в нестримному бажанні з'ясувати суть призначення людини на землі. Це бажання з'ясувати, що є людина, чи може вона керувати своїм життям, чи вона лише знаряддя в руках долі?

Я вважаю, що людина – результат розвитку і життя тисяч поколінь, які передали їй свою частину пізнання світу. Ми не самі, ми є частиною людства, яке створило велику культуру земної цивілізації. Кожне людське життя важливе саме як невід'ємна частина людства. Від кожного залежить, що передамо нащадкам, що стане нашим духовним надбанням. Розвиток, пізнання світу, постійна робота над вдосконаленням самого себе і всього навколо – ось призначення людини на землі. І від кожного залежить, як він виконає це призначення.

Ми живемо зараз у складний і нелегкий час, який шаленіє, не дає зупинитись, щоб подумати, поміркувати. Здається, всі заклопотані, турбуються тільки про власний добробут. Але це зовсім не так. У серцях наших сучасників живуть і добро, і теплота, і вірність, і героїзм, і бажання зробити щось для людей, для Батьківщини.

Спалах над Чорнобильською атомною станцією 30 років тому сліпучим сяйвом своїм висвітлив добро і зло, розум і дурість, щирість і фальшивість, співчуття і злорадство, правду і брехню, безкорисливість і користолюбство – всі людські чесноти і пороки, що причаїлись у душах наших співвітчизників і тих, хто перебував далеко за межами нашої країни. У Чорнобилі не проходила лінія фронту, не свистіли кулі над головою. Але всі, хто в ті страшні для всього світу дні був у Чорнобилі, були справжніми воїнами, звичайні люди в екстремальних умовах ставали героями. Та вони себе такими не вважають, бо просто виконували свій обов'язок. Дорогою ціною дісталася цим людям приборкання розбурханого атома. І ніякі пільги, якими вони зараз користуються, не варті того болю, того гіркого

присмаку, що залишила в них назавжди гіркота Чорнобильського полину. Ліквідатори – так звали їх. Тих, хто прибув у Чорнобиль з різних куточків нашої країни. Прибули, аби хоч якось угомонити того страшного радіаційного «монстра», запобігти розповсюдження радіації, ліквідувати наслідки аварії. Про небезпеку якось і не думали, просто працювали. Бо – треба!

Серед цих героїв був і мій сусід – Гожа Сергій Іванович. Звичайна людина із звичайного українського села. Народився у 1963 році в селі Новомиколаївка в звичайній селянській родині: батько – механізатор, мати – доярка. Батьки дуже високо цінували робітничу честь, честь роду, високе почуття обов'язку.

І це передали своїм чотирьом дітям. Мабуть, тому, коли у грудні 1986 року тато отримав повістку з військкомату, не було навіть у думці відмовитись. А був же ще зовсім молодий і дитині саме виповнювався рік. А що чекало там ліквідаторів, ніхто точно не знав. Аж до 23 лютого 1987 року працював Сергій Іванович на ліквідації аварії на ЧАЕС. Проводив дезактиваційні роботи на третьому ядерному реакторі. Працював самовіддано, старанно, бо вірилось, що праця не марна, що вносить свою частину зусиль у розв'язання складної і небезпечної своїми наслідками проблеми. За роботу по ліквідації наслідків Чорнобильської аварії нагороджений Почесною грамотою і подякою від командування.

Я пишаюся сусідом. Він проявив громадянську мужність, не стояв осторонь, був поруч з бідою в ту трагічну годину, віддав свою молодість, здоров'я врятуванню людей і рідної землі.

Відповідальність у ставленні до свого обов'язку передав Сергій Іванович і своїм дітям: Марії, якій виповнився один рік, коли батько був у Чорнобилі, та Дар'ї, яка народилася у 1990 році і теж мала статус дитини, яка постраждала від аварії на ЧАЕС. Обидві старанно і наполегливо навчалися, були в школі відмінницями, активними учасниками шкільного життя. Марія була першим президентом органу шкільного самоуправління, активу «Альтаір», який, до речі був створений за її ініціативою. Обидві доньки закінчили школу з золотими медалями «За високі успіхи у навчанні». Марія закінчила Харківський університет банківської справи, працює на фірмі «Варіатор» відомої торгової марки «Сто пудов», разом з чоловіком виховує сина Дем'яна, вже другокласника, який теж займає активну життєву позицію: займається танцями, футболом та відвідує математичну школу «Еврика» при ФМЛ №27.

Дар'я закінчила факультет журналістики Харківського національного університету ім. Каразіна. Працює заввідділом з соціальних питань редакції районної газети «Краєвид». Має 4-річну донечку Кіру.

Як бачимо, виховання власним прикладом дало свої результати. На запитання із вірша В.Висоцького «На чому перевіряються люди, якщо війни немає?» у 1986 році можна було відповісти однозначно: люди перевіряються на своєму ставленні до Чорнобиля.

У цьому році ми, вся Україна, відзначатимемо 30-річницю тих Чорнобильських подій. Але це не свято. Це зовсім інша річниця, яка не терпить фальші, показухи, надуманості. 26 квітня – це день, коли кожна людина повинна поставити перед собою питання: хто я? Для чого живу на світі? Як живу? Чим можу допомогти іншій людині, яка потребує моєї допомоги? Адже сама природа зробила нам застереження: люди, не будьте байдужими, жорстокими, безпечними. Пам'ятайте, що доля планети, доля всього людства, наше з вами майбутнє у наших руках!

ЧОРНОБИЛЬ ЯК ВІДБИТОК ДОЛІ

Овсова Аліна, вихованка гуртка «Юні географи-дослідник»

Борівського будинку дитячої та юнацької творчості

Борівської селищної ради Харківської області

Керівник: **Печений Анатолій Вікторович**, вчитель географії, керівник гуртка

В історії України є багато сторінок, які повністю змінювали її хід. Події в новітній історії є передумовою змін в країні як нині, так і в її Радянський період. Війни, революції,

техногенні чи природні катаклізми стали ключовими факторами змін в Україні, які ламали історичний хід подій та змінювали її подальший розвиток в соціальному, політичному та економічному ракурсах.

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції у 1986 році змінила не тільки Україну чи, на той час, весь Радянський Союз, а й увесь світ загалом. Екологічна катастрофа змусила подивитися на розвиток людства іншими очима, стоячи перед реальною загрозою існування та її наслідками, з якими довелося боротися в екстремально стислі терміни і, чи не вперше, в таких глобальних масштабах.

Наслідки аварії на Чорнобильській атомній електростанції призвели до зниження виробництва електроенергії для потреб економіки та населення, великих збитків це завдало сільському господарству та промисловості загалом. Постраждало водне господарство разом з лісовими масивами. Величезні, але необхідні витрати й компенсації були спрямовані на підтримку та допомогу постраждалим районам і населенню. Все це в більшій мірі лягло важким тягарем на українську економіку. Всі ці процеси і по сьогоднішній день потребують значних ресурсів для подолання наслідків Чорнобильської аварії.

Водночас ці події дали нове розуміння щодо формування резервів для самостійного подолання аналогічних кризових ситуацій на об'єктах атомної енергетики. Досвід ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС показав, що за відсутності національних резервів виникає необхідність міжнародної допомоги.

Окрім впливу на економіку, аварія на Чорнобильській АЕС здійснила нищівний вплив на людський ресурс – примусове переселення із зони відчуження, виникнення онкологічних захворювань, генетичних проявів у наступних поколіннях ліквідаторів, смертність серед чорнобильців, соціальна нерівність у відшкодуванні завданих життю і здоров'ю людей, які постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС і нині є болючим питанням в Україні.

На ліквідацію її наслідків були задіяні жителі всього Радянського Союзу. Винятком не були і жителі тодішнього Борівського району Харківської області. Більше ста осіб протягом 1986-1987 років займалися усуненням наслідків катастрофи.

Участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС брали і місцеві мешканці – жителі села Шийківка Борівського району Харківської області. Тоді, у 1986 році, молоді хлопці та вже досвідчені військові запасу гадки не мали куди та на які завдання їх відправляє країна. Опинившись поблизу місця аварії не відразу всі розуміли що відбувається і до яких наслідків у подальшому майбутньому це призведе. Однак виконання обов'язку перед країною навіть ніхто не ставив під сумнів.

Перебуваючи в зоні аварії на Чорнобильській атомній електростанції ліквідатори виконували різну роботу – хтось брав безпосередню участь у ліквідації пожежі, хтось знаходився на інших об'єктах, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварії.

НЕДЄЛЬКІН Олександр Васильович. Народився 21 червня 1953 року, помер 5 березня 2013 року.

В 1970 році закінчив ТУ №6 (залізничників) міста Георгіу-Деж Воронежської області (РФ).

В зоні Чорнобильської АЕС перебував з 23 грудня 1988 по 6 травня 1989 року, виконуючи роботу по риттю траншей для захоронення техніки, забрудненої радіоактивними відходами. 28 днів провів на укріпленні саркофагу ЧАЕС.

Нагороди: медаль за участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (1989 р.), листи подяки, медаль з нагоди 25-річчя аварії на ЧАЕС.

ВОЛКОВ Володимир Ілліч. Народився 11 вересня 1948 року в селі Шийківка.

У 1964 році закінчив Шийківську восьмирічну школу.

В зоні Чорнобильської АЕС перебував з 27 квітня по 5 травня та з 24 вересня по 15 жовтня 1986 року, виконуючи роботу по евакуації населення та гасінню реактора.

Нагороди: медаль за участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, офіцерська мужність, Слобожанська почесна відзнака «Чорнобильська пошана».

ПАЛЯНИЧКО Володимир Анатолійович. Народився 14 листопада 1957 року в місті Жданов (Маріуполь) Донецької області.

Отримав професію механізатора, навчаючись в Глинському професійному училищі Роменського району Сумської області.

В зоні Чорнобильської АЕС перебував в жовтні 1987 та січні 1988 років.

ТОКАР Іван Дмитрович. Народився 17 січня 1964 року в селі Шийківка.

У 1979 році закінчив Шийківську восьмирічну школу. Після чого отримав професію водія при Ізюмському ДТСААФ.

В зоні Чорнобильської АЕС перебував з 4 березня по 14 серпня 1987 року, виконуючи роботу охоронця на продовольчій базі (база тилу).

САВЧЕНКО Анатолій Іванович. Народився 25 січня 1958 року, помер 07 лютого 2000 року.

Закінчив Шийківську восьмирічну школу.

В зоні Чорнобильської АЕС перебував з 26 квітня по 26 жовтня 1986 року на посаді водія.

Перебуваючи в непростих умовах, не шкодуючи себе ліквідатори на рівні з іншими виконували свій громадянський обов'язок. Ціна за цей подвиг була дуже високою – втрата здоров'я, а в багатьох випадках рання смерть внаслідок променевого радіаційного опромінення.

ЧОРНОБИЛЬ – БОЛЮЧА ПАМ'ЯТЬ ПОКОЛІНЬ

Парнюк Кирило, учень 9 класу

Куп'янської гімназії №7 Куп'янської міської ради

Керівник: Тимохіна І.Г., педагог-організатор

Після вибуху четвертого реактора Чорнобильської атомної станції, для українського народу розпочався один із найтяжчих іспитів у історії країни, який триває й сьогодні.

Поряд із посланцями з усього великого Радянського Союзу, що рятували людство від наслідків аварії, були й жителі Куп'янщини.

Із 30 квітня 1986 року перша партія (45 чоловік) поїхала за повітками Куп'янського районного військового комісаріату ліквідовувати наслідки аварії на Чорнобильській атомній станції.

Куп'янським військкоматом було направлено на ліквідацію 533 чоловіки (із них 6 чоловіків, які пройшли пекло боїв у Афганістані). Крім того були направлені 20 робітників правоохоронних органів, 20 працівників медичних закладів, 6 військовослужбовців із військового містечка в селі Курилівка.

Болісно й незручно було переселенцям, людям, що раз і назавжди покинули рідні домівки. Куп'янщина прийняла 440 мешканців із територій, що зазнали радіоактивне забруднення й доклала максимум зусиль, надаючи їм гостинність і людяність.

Повертаючись додому після виконання завдань із ліквідації наслідків чорнобильської катастрофи, спілкуючись при зустрічах, усі, хто пройшов випробування на мужність Чорнобилем, відчули велике бажання частіше бачитися, ділитися враженнями, більше дізнаватися один про одного.

Ось саме такі почуття й надихнули певну групу ліквідаторів створити громадську організацію, яка б об'єднала всіх, хто має відношення до чорного слова «Чорнобиль».

Із такими думками група чорнобильців звернулася до Куп'янського виконкому. Вони роз'яснили представникам влади свої цілі й задачі, на що отримали дозвіл заснувати громадську чорнобильську організацію в місті Куп'янську.

Узимку, 2 грудня 1989 року відбулися перші збори громадян міста Куп'янська, в яких взяли участь ліквідатори наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та евакуйовані з радіоактивних територій. Головою створеної громадської організації «Чорнобиль» обрали Чіркіна Віктора Анатолійовича. Керівництво майбутньої спілки подало заяву про реєстрацію. 9 грудня 1989 року на засіданні Куп'янського міськвиконкому було розглянуто заяву про реєстрацію громадської організації. Із того дня веде свою історію Куп'янське

міське об'єднання «Чорнобиль». Були сформовані керівні органи, встановлений порядок і час проведення зборів, визначені права й обов'язки кожного члена об'єднання.

Золотими літерами вписані імена перших організаторів, а саме Чіркін Віктор Анатолійович, Рисов Юрій Миколайович, Цапенко Володимир Іванович, Крикотін Петро Макарович, Чмир Петро Іванович, Зайцева Валентина Михайлівна, Шумаков Віталій Ігоревич.

Завдяки головуванню Шумакова Віталія Ігоревича, на 15-ту річницю Чорнобильської трагедії в місті Куп'янську, в парку ім.Людмили Макієвської був встановлений пам'ятний знак загиблим чорнобильцям, щоб на віки віддати належну шану ліквідаторам-побратимам.

На чергових загальних зборах 9 лютого 2012 року за станом здоров'я та за власним бажанням Шумакова В.І. звільнили від обов'язків голови чорнобильської організації в м. Куп'янську.

За рішенням відкритого голосування членів міського об'єднання головою об'єднання було обрано ліквідатора наслідків чорнобильської катастрофи 1986 року, котрий багато років входив до складу ради об'єднання - Москаленка Миколу Миколайовича.

Новий склад ради чорнобильців у м. Куп'янську, який і до теперішнього часу очолює Москаленко М.М., сумлінно працює за основними положеннями роботи організації.

Як і раніше представники Куп'янщини виїжджали до Харкова та Києва на різні заходи, спрямовані на захист прав і соціальних гарантій громадян, що свого часу гідно пройшли випробування Чорнобилем.

Сьогодні Куп'янське об'єднання «Чорнобиль» працює за багатьма напрямками, приймає рішення за різними соціальними питаннями стосовно ліквідаторів наслідків чорнобильської катастрофи.

Не дивлячись на зміни законів відносно ліквідаторів та евакуйованих, Куп'янське міське об'єднання вважає, що людина, яка зазнала втрат працездатності, потребує допомоги.

Сьогодні в місті проживає ліквідаторів 1-ї категорії - 86 чоловік, 2-ї категорії – 142 чоловіки, 3-ї категорії - 176 чоловік. У районі мешкає 196 осіб, які мають статус ліквідаторів наслідків техногенної катастрофи. На сьогоднішній день на обліку в місті нараховується 117 осіб, по району – 57 осіб, що мають статус евакуйованих та переселенців.

Чорнобиль...Це слово стало символом людського страждання й горя, покинутих домівок. Цього року виповнюється 35 років від того дня, коли Україну спіткала страшна трагедія - техногенно-екологічна катастрофа, спричинена вибухом реактора четвертого енергоблоку Чорнобильської атомної електростанції, яка нанесла непоправимої шкоди довкіллю та здоров'ю людей.

Якби не подвиг простих людей, які ризикуючи власним життям і здоров'ям, врятували нас від подальшого поширення радіації, то навіть важко спрогнозувати всі масштаби трагедії не лише для України, а й у сього світу.

ЧОРНОБИЛЬ – ТОЧКА ВІДЛІКУ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Проценко Діна, учениця 10 класу, вихованка гуртка

«Історичне краєзнавство» Борівського будинку дитячої та юнацької творчості Борівської районної ради Харківської області на базі Першотравневої загальноосвітньої школи I-III ступенів Борівської районної ради Харківської області

Керівники: **Ляпка Юрій Миколайович**, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» Борівського будинку дитячої та юнацької творчості Борівської районної ради Харківської області, вчитель історії, **Печений Анатолій Вікторович**, керівник гуртка «Юні географі-дослідники» Борівського будинку дитячої та юнацької творчості Борівської районної ради Харківської області, вчитель географії

Актуальність роботи полягає в розкритті не тільки історичної ролі аварії на Чорнобильській АЕС, але й у вивченні соціально важливих наслідків для населення та, особливо, для ліквідаторів катастрофи.

Мета роботи: аналіз екологічного та соціально-економічного впливу наслідків аварії на ліквідаторів катастрофи Борівського району Харківської області та їх подальшу долю і життя; ознайомлення з роботою районної організації учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Завдання роботи:

1. Аналіз, систематизація та узагальнення даних про аварію на Чорнобильській АЕС.
 2. Вивчення наслідків катастрофи, які вплинули на життя учасників ліквідації наслідків аварії.
 3. Інформування суспільства щодо важливості аспектів наслідків екологічних катастроф та збереження пам'яті і поваги до ліквідаторів катастрофи
- Об'єкт дослідження - аварія на Чорнобильській АЕС.

Предмет досліджень – причини виникнення техногенної аварії, відображення подій та їх наслідкового впливу на долі ліквідаторів, а також визначення соціального статусу в Україні осіб, які є учасниками ліквідації аварії на Чорнобильській атомній електростанції.

Хронологічні рамки. 1986-2020 роки

1986 рік – вибух на Чорнобильській АЕС.

2020 рік - останній рік дослідження результатів діяльності Борівської організації чорнобильців.

Територіальні межі Борівський район, де діє місцева громадська організація, а також, зона ліквідації аварії.

Наукова новизна одержаних результатів:

Визначено основну мету і функцію діяльності Борівської громадської організації «Чорнобильці Борівщини».

Проаналізовано рівень підтримки держави ліквідаторів Борівського району.

З'ясовані найбільші проблеми, які існують на даний момент у ліквідаторів

Джерела та історіографія. Джерельна база складається з декількох груп джерел, серед яких спогади, документація підприємств, статистичні дані, матеріали соціологічних обстежень. Тексти інтерв'ю розшифровані.

Історіографія. Представлена краєзнавчими роботами. Важливим є історико-географічний нарис Богомолової Тамари: «Колись отут буяло Дике поле» про створення і розвиток сіл Чернечанської сільської ради, Борівського району, де окремо розповідається про внесок місцевих ліквідаторів. В книзі місцевого історика та краєзнавця Леся Ісаєва «Пам'ятаю як це було» наведені спогади ліквідаторів Чорнобильської аварії з Борівського району. Тут же вміщено їхні фото, документи, списки живих і померлих чорнобильців. Через драматичні долі ліквідаторів-борів'ян відтворений ланцюг подій на ЧАЕС із 1986 до 1990 рік виключно. Переважна більшість наведених у книзі фактів про Чорнобиль невідома широкій громадськості. Завдяки книзі можна чітко усвідомити у чому полягає їхній героїзм.

В роботі використані такі методи, як

аналіз науково-теоретичної основи;

історичний метод;

діагностичні – опитування, інтерв'ю, бесіди;

теоретичні – узагальнення, систематизація досліджуваної проблеми на основі осмислення першоджерел.

Чорнобильська АЕС – перша атомна електростанція на території сучасної України, яка почала свою роботу 26 вересня 1971 року.

Аварія на енергоблоці № 4 Чорнобильської АЕС сталася 26 квітня 1986 року під час проведення проєктних випробувань однієї з систем забезпечення безпеки.

Аварія призвела до забруднення більше 145 тис. км² території України, республіки Білорусь і Російської Федерації.

У 1986 році руїни 4-го енергоблоку були закриті від навколишнього світу об'єктом «Укриття».

15 грудня 2000 року Чорнобильська АЕС офіційно припинила виробництво електроенергії.

Районна організація учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС створена в квітні 1990 року, яка має назву «Чорнобильці Борівщини».

Голова ради – Тарасюк Сергій Петрович

Поспілкувавшись з ним, ми дізналися, пророботу ліквідаторів після аварії, про ставлення держави до чорнобильців, а ще через які труднощі доводилося проходити їм, які наслідки для них мало перебування в цій небезпечній зоні. У ліквідатора збереглися фотодокументи, що дозволять детальніше відтворити події того часу.

Важливою складовою роботи є секретні матеріали, що зберігаються у голови громадської організації. Ці матеріали показують реальне відношення радянської влади до аварії та до її ліквідації, людей, котрі здійснювали ці заходи.

Основна діяльність, цілі і задачі громадської організації «Чорнобильці Борівщини» це:

1. Захист прав і інтересів членів організації, що мають статус учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

2. Накопичення і систематизація інформації про стан здоров'я і матеріальне положення своїх членів-громадян, що постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

3. Інформування державних органів і громадськості через засоби масової інформації про долі і справи своїх членів-потерпілих унаслідок Чорнобильської катастрофи.

4. Вивчення і використання досвіду зарубіжних країн в області соціальної та медичної реабілітації громадян.

Висновки.

На ліквідації наслідків аварії були жителі всього Радянського Союзу. Винятком не були і жителі Борівського району. Більше ста осіб протягом

1986-1987 років займалася усуненням наслідків катастрофи. Перебуваючи в непростих умовах, не шкодуючи себе, вони на рівні з іншими виконали свій громадянський обов'язок.

ЖАХЛИВА ПОДІЯ В ІСТОРІЇ

Пурей Юлія, учениця 8 класу Слобідської гімназії

Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: **Карелова В.В.**, вчитель історії

Небо сьогодні блакитне-блакитне, гарне, високе. Всі люди в очікуванні весни. Людські серця стукають і співають, чекаючи дива, як ота маленька синичка вранці співала на дереві біля моєї хати-широ й радісно. Мабуть, тим голосом дорогу весни протинала посеред холоду. Хтось же має це робити?

Іду в школу, милуючись ранковими пейзажами свого села. А сонце прогріває так, що, потайки від мами й тата, доводиться скидати теплу куртку. Нарешті настане весна і все оживе. Оживуть і спогади про мого дідуся Пилипенка Леоніда Васильовича.

Такий особливий погляд мав дідусь. Найбільше любила дивитися в очі дідусеві-справжньому другові-і чути від нього втішні слова. А ще я не перестаю дивуватися, який він завзятий був рибалка. Згадую, як кицько Мурзик міг годинами чекати свого хазяїна на березі річки, доки дідусь не зловить таку довгоочікувану рибку. Досі пам'ятаю, як влітку каталися по річці на човні з дідусем, охоче ловили камсу на кладці біля берега. На канікулах часто відпочивали у дідуся Льоні та бабусі Марії, вечорами грали у шахи. Було весело. У моїй пам'яті - його неймовірна усмішка, щирі-щирі, сповнені любові і довіри, очі!

Народився мій дідусь - Пилипенко Леонід Васильович - 9 березня 1951 року у селі Костянтинівка Краснокутського району Харківської області. Після закінчення школи, вступив до технікуму, отримавши спеціальність електрика. Закінчивши технікум, пішов в армію. Військову службу проходив у ракетних військах на Уралі. Отримавши спеціальність, працював на Ананьївському цукровому заводі електриком. Життя йшло своєю чергою. Одружився у 1976 році з моєю бабусею Марією. Невдовзі народився син Євген, а потім донька Тетяна. Жили щасливо, дружно, як всі.

Чорнобильська катастрофа стала найбільшою в історії ядерної енергетики, а її наслідки люди відчувають і до сьогодні. Всі усвідомлювали ступінь небезпеки і тому багато

людей взяло участь у ліквідації наслідків вибухів. Це були хоробрі та самовіддані люди - люди, які не дивлячись на ступінь радіації, були готові до всього. Серед них був і мій дідусь.

З 11 липня 1988 року по 23 грудня цього ж року приймав участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС в 30-ти кілометровій зоні на посаді коменданта при в/ч 960 ОБТ і отримав дозу опромінення 2,5 (бер). Дідусь розповідав, що дуже багато було ліквідаторів з нашого села і що наслідки цієї аварії дійсно жахливі. Його часто запрошували на заходи в школу, він з боєм розповідав про ту страшну катастрофу, згадував друзів, що кинулися у полум'я стихії.

Події, що сталися більше 30 років тому, ніколи не зітруться з пам'яті ні сучасних, ні наступних поколінь. Головне в цій трагедії - її уроки. Ми маємо їх вивчати.

Життя продовжується. Нажаль, роки з жорстокістю з'їдають усе: і молодість, і красу, і здоров'я. П'ять років минуло, як не стало мого люблячого дідуса. Та я знаю, скільки б не пройшло років, вони не можуть навіть холодом застудити серце і душу-вони вічні!

ГЕРОЇ, ПРО ЯКИХ НЕ ЗНИМАЮТЬ КІНО

Путятіна Еліна, учениця 10 класу комунального закладу «Ветеринарний ліцей»
Дергачівської міської ради Харківської області

Керівник: **Маренкова О.В.**, класний керівник 10 класу, учитель англійської мови

26 квітня 2021 року виповниться 35 років з дня аварії на Чорнобильській АЕС, найстрашнішої за наслідками катастрофи минулого тисячоліття. З плином років занепокоєння й біль від пережитої трагедії не вщухають. Інтерес світової спільноти до пошуку істинних причин й наслідків аварії не слабшає, а навпаки – зростає. Історики наголошують на політичній відповідальності комуністичного режиму, який заради ідеологічних інтересів поставив під загрозу життя і здоров'я мільйонів громадян. Підхід до інтерпретації фактів і обставин аварії змінювався з часом і повністю єдиної думки не існує досі. Та є сучасники тих жахливих подій, ліквідатори, наші батьки, які тоді ще були дітьми, і ми – молоде покоління. І є колективна пам'ять народу. Як застереження: пам'ятати, передати, зробити правильні висновки, не допустити... Наша пам'ять і пам'ять наступних поколінь знову і знову буде повертатися до тих трагічних днів.

26 квітня 1986 року на Чорнобильській АЕС сталася аварія – вибух на четвертому енергоблоці. При ліквідації аварії багато людей загинуло, отримали велику дозу радіації, втратили власне здоров'я, стали інвалідами ... та все ж їх усіх об'єднує одне – мужність та відданість своїй Батьківщині.

Одним з тих, хто не шкодуючи свого здоров'я ліквідував наслідки аварії на ЧАЕС є Хрупа Сергій Васильович, мешканець села Ветеринарне. Сергій Васильович був направлений до села Терехи, що знаходиться у 30 кілометровій зоні від Чорнобильської АЕС. Там старший лейтенант Сергій Хрупа служив оперативним черговим у секторі 2, що слідкував за розповсюдженням атомної хмари над Україною. В бесіді з нами Сергій Васильович поділився своїми спогадами. Багато нагород має наш односелець: медаль «За мужність», «Герой Чорнобиля», «Захисник Вітчизни», «Учасник ліквідації аварії на ЧАЕС». Багато має похвальних листівок та грамот, серед них подяка «За зразкове виконання обов'язків перед Батьківщиною». Зараз Сергій Васильович Хрупа – бажаний гість у нашому ліцеї. Завжди приходять до нас в День чорнобильської трагедії. Ділиться з молоддю своїми спогадами та особливостями служби у зоні відчуження.

ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ

Романов Роман, учень 5-А класу Харківської спеціалізованої
школи І-ІІІ ступенів № 108 Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Іванов В.Л.**, вчитель історії

Щороку у квітні на українській землі цвіте весна, милує око оновлення природи. Але на превеликий жаль, є на календарі цього місяця дата – сумна, тривожна і скорботна, яка нагадує та попереджує: люди, зробіть, усе залежне від вас, щоб не припустити трагедії, такої як у Чорнобилі.

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції (ЧАЕС) 26 квітня 1986 р. – найбільша в історії людства техногенна катастрофа. Вона поставила перед людським суспільством безліч проблем, які й досі повністю не вирішені, адже сумарна радіація ізотопів, викинутих в повітря унаслідок аварії в Чорнобилі, була в 30-40 разів більшою, ніж під час вибуху атомної бомби в Хіросімі. Участь у гасінні пожежі на ЧАЕС брали 240 тис. осіб. Усі вони отримали високі дози радіації. Однак саме пожежникам вдалося врятувати населення прилеглих територій України, Білорусії і Росії та запобігти ще більш масштабній катастрофі – сильного водневого вибуху, який міг стати наступним етапом трагедії. Відразу після аварії було опромінено майже 8,5 млн. людей, високе радіоактивне забруднення охопило близько 155 тис кв. км територій, з них 52 тис кв. км – сільськогосподарські землі. Унаслідок забруднення повітря, ґрунтів і вод з'явилася так звана «зона відчуження», де небезпечно, а тому заборонено проживати людям. Проте в цій зоні продовжують жити близько 400 видів тварин, птахів та риб, 1200 видів флори, 60 з них занесені до Червоної книги України, а 20 є рідкісними. У «зоні відчуження» тваринний і рослинний світ зазнає генетичних мутацій.

Активну участь в ліквідації наслідків аварії брали і співробітники санепідстанов Харківської області. Десятки лікарів, лаборантів, інженерів, дозиметристів, водіїв та інших фахівців контролювали санепідситуацію на радіаційно-забрудненій території в районі розташування АЕС.

Також мешканці Зачепилівського району Харківщини не стали осторонь біди, яка в одну мить навалилася на Україну та її сусідів – Росію і Білорусію.

В першу чергу треба було зменшити розповсюдження радіоактивних речовин з пилом та повітрям, запобігти повторення радіаційного випадку. Не менш важливою справою було рятування людей, які опинилися на уражених атомом територіях. Вирішувати всі ці питання треба було негайно. Для цього було потрібно багато науковців, фахівців у різноманітних областях господарства. На виконання простих завдань – прості робітники і, безумовно, як завжди у складні часи не обійшлося без військових.

Саме на їх долю припало виконання найбільшого обсягу робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській атомній станції. Зачепилівським райвійськкоматом було призвано 269 воїнів запасу. Майже всі вони виконували роботи, пов'язані з приборканням радіаційного лиха в Чорнобильській зоні у складі різних частин 25-ї Харківської бригади хімічного захисту.

Не залишив байдужими і трудівників Зачепилівського району вибух на енергоблоці. Найактивнішу участь у ліквідації наслідків катастрофи взяли трудові колективи агробуду, районної сільгосптехніки, райлікарні. Загалом до зони відчуження було відряджено з трудівників Зачепилівського району 21 людина.

Мешканці Слобожанщини зробили все можливе для того, щоб люди, які загубили все у своєму житті – рідну землю, де поховані батьки, свої домівки, улюбленців – домашніх тварин, увесь свій скарб, - менше відчували тугу по минулому.

Ми низько схиляємо голови перед героями Чорнобиля, доземно вклоняємося справжнім патріотам землі нашої, хто своїм життям захистив нас, не пошкодував цього для загального добра.

Отже, Чорнобиль – це страшний, повчальний урок для всього людства, який змушує замислитися над мірою відповідальності влади перед народом за рішення, які вона приймає. Адже питання, які виникли ще в часи Чорнобильської катастрофи, і досі залишаються без відповіді. Якщо прихильники атомної енергетики планують і далі будувати нові АЕС в усьому світі, то варто думати не про збільшення потужностей, а, насамперед, про безпеку: як зробити так, щоб аварії не мали таких масштабних і катастрофічних наслідків, або як запобігти поширенню радіації на далекі відстані.

Щорічно 14 грудня в Україні вшановують учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Саме в цей день у 1986 році закінчили будівництво саркофага над зруйнованим четвертим енергоблоком. Згідно з Указом Президента України від 10 листопада 2006 № 945/2006 цей день став офіційним святом всіх, хто завдяки своїй мужності, самовідданості, професіоналізму локалізував аварію, що сталася 26 квітня 1986 року, та врятував країну від радіаційного забруднення.

Чорнобиль – це незагоєна рана, не лише наша особиста, а й загальнолюдська, це страшний урок всьому людству. Аварія на ЧАЕС визнана світовим співтовариством як найбільша техногенна катастрофа в історії людства. ООН встановила 26 квітня Міжнародним днем пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф. Але хоча світ і підтримує нас у ліквідації наслідків Чорнобильської аварії, основний, найважчий тягар залишається на плечах України.

ВІДЛУННЯ МИНУЛОГО...

Саєнко Анастасія, учениця 4 класу Слобідської гімназії
Краснокутської селищної ради Богодухівського району
Харківської області, вихованка гуртка «Українське народознавство»
Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості
Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області
Керівник: **Карелова А.С.**, вчитель математики

Чорнобиль – катастрофа, трагедія, біль, невимовний жаль; дзвін, якого довго чути мемо відлуння. Відлуння, яке не залити бетоном, не сховати під плити, не затопити слізьми вдів і матерів. Відлуння, що торкається посивілих скронь ліквідаторів катастрофи на ЧАЕС, які ради нашого життя клали на жертovníк свою молодість і здоров'я.

Серед таких ліквідаторів був мій дідусь Лисокон Микола Петрович. Лисокон Микола Петрович народився 2 січня 1949 року в селі Костянтинівка Краснокутського району Харківської області. В 1964 році закінчив школу. З 1964 по 1966 рік навчався в ГПТУ №6 в місті Харків по спеціальності слюсар по ремонту промислового обладнання. З 1966 року по 1969 працював на заводі імені Малишева слюсарем, а в 1969 – 1970 роках перейшов в заводську автоколонну. У 1970 році проходив службу в рядах Радянської Армії. Після армії працював електриком на підстанції в рідному селі Костянтинівка.

В 1973 році запропонували служити надтерміново в Києві.

1 травня 1986 року терміново був направлений на ЧАЕС забезпечувати електроенергією працівників електростанції, які жили в десятикілометровій зоні.

Через кожні п'ятнадцять днів були в окремому батальйоні, який забезпечував Чорнобильську зону солдатами, працівниками до самої зими. Далі працівників зони, солдат переселяли з наметів по будинкам, а вже потім кожні п'ятнадцять днів змінювали автомобілі для працівників, і так до травня 1987 року.

До 1998 року служив в армії старшим інструктором з водіння легкових та вантажних автомобілів. На теперішній час мій дідусь на пенсії, проживає в селі Костянтинівка Краснокутського району Харківської області.

Аварія на Чорнобильській АЕС стала найбільшою трагедією за всю історію атомної енергетики.

ЧОРНОБИЛЬ НЕ МАЄ МИНУЛОГО ЧАСУ

Саонов Артем, Каркач Софія, учні 7-Б класу
Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №52
Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Конопльова С.В.**, учитель зарубіжної літератури

*Ви чули, як плаче спустошена Прип'ять,
За скоєний гріх розіп'ята живцем,
Прип'ята до неба, щоб вічності випить,
Щоб вмити від бруду змарніле лице?
Регочуть іони малиновим дзвоном,*

*Вбиваючи блиск нерозкритих очей,
Ридає вночі божевільна мадонна,
Приймаючи з лона холодних дітей
В бездонність ночей.
І тихо ступає життя у полин,
І лине Чорнобильський дзвін...
А. Багряна «Малиновий дзвін»*

Дана робота присвячена вшануванню пам'яті загиблих, хто мужньо став у двобій з вогнем, брав участь у ліквідації наслідків техногенної екологічно-гуманітарної катастрофи. 35 років тому, 26 квітня 1986 року почався відлік Чорнобильської аварії. Вона вразила весь світ, приголомшила людей страшним розмахом невідомої раніше біди, трагічні наслідки якої відчуватиме ще не одне наступне покоління.

Тривалий, але пізнавальний і виховний шлях подолали педагоги, учні Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №52 Харківської міської ради Харківської області, представники громадськості з метою передачі підростаючому поколінню скарбів пам'яті – духовної основи будь-якої особистості. Сьогодні ми є свідками відродження національних традицій, піднесення героїки українського народу.

Шкільний музей – то данина пам'яті пращурам і сучасникам, які прикладом свого життя довели, що є істини, які ніколи не старіють, є віра, яка завжди окрилює людину: віра в народ, справедливість, перемогу, любов.

Однією з експозицій музею є «Трагедія Чорнобиля». Розповідь починається із панно на стіні, яке виконано трьома фарбами – червоною, чорною, жовтою - відображає наслідки вибуху на атомній електростанції у місті Чорнобиль на правому березі ріки Прип'ять. Ця трагедія стала символом горя і страждань, покинутих домівок, розорених гнізд. Важким колесом „прокотилась” Україною аварія на Чорнобильській атомній електростанції. Вона принесла людям страшні хвороби, повільну смерть, поруділі ліси, хати-пустки, будинки – примари у центрі Європи на території 21000 квадратних кілометрів. Забрудненням охоплено 640 населених пунктів, де мешкало 230 тисяч чоловік.

Суспільство поступово звикає до думки, що Чорнобиль – це назавжди. На нашу думку, така позиція неправильна. Ми повинні пам'ятати про цю трагедію і робити все можливе для відродження власної землі. Бо ми Люди, які здатні вирішити всі проблеми – економічні, соціальні, екологічні, духовні.

26 квітня - це день національної жалоби. День пам'яті про загиблих у Чорнобилі. Саме тому в нашому шкільному музеї збираються ті, хто був активним ліквідатором наслідків трагедії XX століття, розповідають здобувачам освіти про події, застерігають бути пильними при роботі з атомом – винаходом людства. Про це свідчать фотоматеріали під назвою «Чорнобиль: події та уроки».

У музеї представлена репродукція ікони „Чорнобильський Спас”, яка була написана з благословення Блаженнішого Володимира Митрополита Київського і всієї України. На іконі зображені чорнобильці – живі й мертві - поряд з Богом, Суддею і Спасом. 28 серпня 2003 року в Києво-Печерській Лаврі в День Успіння Пресвятої Богородиці ікону посвятив Блаженніший Володимир. У мить її освячення на небі сталися чудотворні явища. Зокрема над іконою пролетів голуб, а високо в небі без усякого дощу виникла веселка у формі німбу. А потім з'явилося зображення трьох хрестів у середині німбу в сонячному сяйві. Свідками того були тисячі людей. Ікона нині передана і міститься в Успенському храмі Києво-Печерської Лаври.

У поетичній збірці «Быль и боль», яку подарував шкільному музею Ткачов Михайло Михайлович, розповідається про перші дні трагедії, про той жах, який пережили люди, коли дізналися про справжнє лихо, що спіткало не тільки населення України, а й увесь світ.

Учитель історії закладу освіти розповіла про те, як вона, молода матір двох дітей, дружина військового, вимушена була залишати радіаційну зону, без документів, одягу, бо не можна було мати із собою жодної забрудненої речі. Зі сльозами саджала на поїзд малолітніх

дітей, яких вивозили без батьків в безпечні місця. Батьки їхали окремо. Їхній психологічний стан у ті хвилини важко навіть уявити.

В експозиції представлено зібрані спогади учасників ліквідації наслідків аварії. Безцінний інформаційний матеріал подано робітниками, які працювали на ДНВП «Об'єднання Комунар». Більше тисячі добровольців підприємства вирушили в Чорнобиль для ліквідації аварії.

Тему Чорнобиля продовжує книга „Чорнобиль. Книга пам'яті”. Це книга пам'яті про померлих та загиблих внаслідок Чорнобильської катастрофи, ліквідаторів, евакуйованих і переселенців, які мешкали в Харківській області. Поіменна „Книга пам'яті” дає можливість осягнути масштаби техногенної радіоекологічної катастрофи через долі тисяч людей багатьох професій - цивільних і військових, які одночасно є її свідками, учасниками, героями та жертвами. Книга доступна кожному відвідувачу музею. Перегортаючи її сторінки, ви зможете відшукати імена своїх батьків та дідів, братів та сестер, подивитися в їх очі, дізнатися, що робили вони у небезпечній зоні, в яких подіях брали участь, яку дозу радіації отримали та як держава оцінила їх вклад у перемогу над радіацією, як склалася їх подальша доля.

Результатом створення експозиції «Трагедія Чорнобиля» шкільного військово-історичного музею є цікавий пізнавальний, інформаційний матеріал про подію, яка є сторінкою історії нашої країни, рідного краю; змістовні екскурсії, які привертають увагу не тільки учнів школи, а й численних гостей.

Люди пам'ятають час лихоліть як важкий період свого дитинства, юності, застерігають нас, молодь, від трагічних наслідків і помилок.

Пам'ятаймо: доля України залежить від усіх, кому не байдужа історія батьківщини, що є основою справжнього патріотизму, національної гідності кожної особистості.

МІЙ ДІДУСЬ – ЛІКВІДАТОР АВАРІЇ НА ЧАЕС

Селегень Олександра, учениця 10-Б класу Люботинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Люботинської міської ради Харківської області.

Керівник: **Саушева Ольга Миколаївна**, вчитель історії, І категорії

Чорнобиль для України – тяжке випробування, яке залишило глибокий слід не лише в пам'яті, а й в долях людей. Трагедія зачепила всіх.

26 квітня 1986 року на Чорнобильській АЕС відбулась техногенна катастрофа. Відбулось 2 теплових вибухи на четвертому енергоблоці, які зруйнували реактор.

Аварія вражала своїми масштабами, стався викид радіації еквівалентний 500 атомним бомбам, постраждало понад 3 мільйони людей, сотні тисяч покинули свої домівки.

На захист стали ліквідатори, сміливі та мужні люди, які ціною свого життя та здоров'я зупинили катастрофу, не дали їй стати ще масштабнішою.

Одним з таких людей був мій дідусь Ключко Павло Володимирович. Він народився 22 серпня 1954 року, у селищі Коротич. Відслужив у армії. Має категорію інструктора з водіння танку першого класу.

Мій дідусь отримав повістку з військкомату: для мобілізації ліквідації аварії на ЧАЕС.

Під час поїздки до ЧАЕС його вразили села, покинуті людьми та зарослі бур'янами. Щоразу, як їхали на станцію, вони одягали на обличчя марлеву пов'язку, а як прибували на місце – ще одну. Під час роботи одягали іншу форму, гумовану.

Під час аварії на ЧАЕС його завдання полягало в тому, щоб вимірювати рівень радіації у визначеному місці. А ще проводили дезактивацію територій та приміщень. Перед кожною поїздкою їм видавали дозиметри, з допомогою яких вимірювали та записували дозу отриманого радіаційного опромінення.

Мій дідусь знаходився за 30 км від станції, працював у селищі Славутич та Прип'ять. За весь час зробив 62 виїзди до станції. Жили вони у лісі, у наметах. Було добре видно станцію. Дідусь знаходився на ЧАЕС 68 днів.

Щоб зменшити радіацію доводилося знімати фарбу, поливати хімреагентами будинки. Знімати кору з дерев і знімати метровий шар ґрунту, а на його місце насипати щебінь.

Через два місяці після повернення додому дідусю стало погано. Йому викликали швидку та привезли до 20 Харківської лікарні.

Там було проведено обстеження за методом Сарчука. Як показало дослідження, радіація перевищувала у 7 разів, ніж було записано раніше.

На цей час моєму дідусю 67 років. Він досі зі смутком згадує той час.

Не варто забувати цю страшну дату. Поки пам'ятаємо, доти віддаємо шану тим, хто врятував наші життя. Я пишаюся своїм дідом – ліквідатором аварії на ЧАЕС!

ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ ЛЮДИНИ В ІСТОРІЇ КРАЇНИ

Семенченко Олександр, учень 9-Б класу Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 60 Харківської міської ради
Керівник: **Гасан В.П.**, вчитель історії

Олександр Семенченко: «26 квітня... цей день не свято – це день скорботи, день пам'яті, день трагедії».

Семенченко Олександр Семенович про Чорнобильську катастрофу знає із власного досвіду. Це його минуле, про яке не можна забути чи згадувати тільки 26-го квітня, воно з ним постійно: у пам'яті, в думках, у спогадах. 35 років тому він виконував обов'язки заступника командира з виховної роботи в Чорнобильській зоні, а на даний момент є начальником музею Академії Нацгвардії України.

Годинник – звичайний атрибут, але саме цей незамінний помічник часу робить свою непомітну справу, переплітаючи минуле, теперішнє та майбутнє одного життя...

Минуле, про яке не можна забути...

Замислившись, полковник у відставці переводить погляд з годинникових стрілок на свого онука Семенченка Олександра Сергійовича і починає згадувати.

«Все життя я присвятив служінню Батьківщині. Народився я у звичайній сім'ї 5 червня 1946 року в селі Головашівка Золочівського району, що на Харківщині. З дитинства звик до нелегкої праці. До 8 років я допомагав батькам, мав свої хатні обов'язки. Мій батько, спостерігаючи за старанністю виконання кожної дорученої справи, казав: "Я бачу Шурика воєнним". Досягши восьмирічного віку, став першокласником місцевої сільської школи, а з 5 класу на навчання ходив пішки в сусіднє село Феськи за 3 кілометри. Крім того, їздив до Харкова вчитися грати на баяні у музичній школі. Закінчивши 8 класів, вступив до Харківського механіко-технологічного технікуму на спеціальність механіка швейного обладнання. Після отримання середньої освіти був призваний до армії на строкову службу до в/ч №7454. Через рік служби мене було направлено до Ленінградської політичної школи. За рік отримав звання лейтенанта та повернувся до військової частини, став командиром роти. Я прагнув отримати вищу освіту, тому вступив до ХДУ ім. О.М. Горького на історичний факультет. Вища освіта, звання капітана та направлення на службу до Полтави сприяло переведенню до Харківського міліцейського батальйону №5439, де я сумлінно виконував свій обов'язок перед країною. А вже на початку травня 1986 року наша військова частина №5439, де я був заступником командира з виховної роботи, вирушила до Чорнобиля. Ми виконували обов'язки з охорони громадського порядку та самої станції. Саме в Чорнобилі мені виповнилося 40 років. Зараз думаю: як все ж таки швидко біжить час, починаєш більше цінувати життя та близьких. Тоді був наказ, а за ним стояла невідомість. За наказом, місцем нашої дислокації був населений пункт Іванків. Службу виконували в засобах захисту – це були респіратори й загальновійськовий захисний костюм. Треба також віддати належне командувачу та представникам Головного управління внутрішніх військ, які в цей складний час забезпечили особовий склад проживанням та харчуванням. Стосовно населення, то люди з розумінням ставилися до виконання нами завдань. Звісно, було нелегко, але розуміння того факту, що хто, як не ми, додавало сил іти далі, – розповідає дідусь, а потім, усміхаючись доповнює: – А коли поверталися додому, то нас зустрічали як героїв, хоча, за великим

рахунком, героєм був увесь народ України. Після повернення мене нагородили пам'ятним знаком учасника ліквідації аварії на ЧАЕС від внутрішніх військ».

Теперішнє, що потребує розуміння...

Про сьогодні, зазвичай, завжди можна говорити більше, адже це те, що ми переживаємо тут і зараз. Реальність для когось є щастям, а комусь дарує лише скорботу, але головним, безперечно, є можливість жити, а не бути прототипом пам'яті. Глуха до прояву людських почуттів, але чітка за своєю суттю статистика свідчить, що в ліквідації аварії на ЧАЕС взяли участь 18 тисяч представників різного роду військ, не враховуючи цивільних. Для багатьох військових, в тому числі й Олександра Семеновича, вже стало непорушною традицією збиратися біля пам'ятника чорнобильцям та вшановувати пам'ять тих, хто загинув у боротьбі з «мирним» атомом задля нашого з вами теперішнього.

«У цей день ми також згадуємо тих, хто разом з нами пройшов лісами, болотами, тим квітучим Поліссям, яке згодом стало зоною відчуження, – ділиться переживаннями Олександр Семенченко. – Завдяки керівництву Академії Нацгвардії ми щорічно виїжджаємо до пам'ятника, покладаємо квіти до могили загиблим чорнобильцям, зустрічаємося та спілкуємося з побратимами. Окрім цього, в культурному центрі Академії проводяться тематичні заходи, а в музеї є окремий куточок, де представлена інформація про учасників ліквідації аварії на Чорнобильській станції».

Майбутнє як загальний висновок...

Серед історичних видань у кабінеті начальника музею О.Семенченка на чільному місці – книги про Чорнобильську аварію. Гортаючи сторінки книг, Олександр Семенович розповідає про моменти, які закарбувалися у вічності всесвітньою трагедією.

«Я часто думаю про майбутнє, – говорить із ледь помітними нотами смутку в очах Олександр Семенович. – Безперечно, без атомної енергетики ми не зможемо існувати, вона використовується в багатьох країнах, але треба до цієї енергії ставитися більш відповідально, робити надійні розрахунки ремонтів, будівництва, обслуговування, щоб на кожній дільниці були відповідальні люди. Зрозумійте, що 26 квітня, цей день не свято – це день скорботи, день пам'яті, день трагедії, який повинен стати прикладом для майбутнього всього людства».

Отже, з розповідей дідуся і змісту книг із його бібліотеки можна зробити висновок: це була складна місія, і ті люди, які в ній брали участь, є героями нашої країни. Я дійсно пишаюсь своїм дідусям і іншими ліквідаторами аварії на ЧАЕС, які врятували життя багатьох людей, не побоявшись цієї складної місії.

ОБПАЛЕНИЙ ЧОРНОБИЛЕМ

Соболь Владислав, учень 7 класу Миколаївської загальноосвітньої школи I-III ступенів Зачепилівської селищної ради Харківської області;
вихованець гуртка «Фольклористика» Комунального закладу
«Зачепилівський будинок дитячої та юнацької творчості»

Зачепилівської селищної ради

Керівник: **Чуб Тамара Миколаївна**, учитель української мови та літератури,
керівник гуртка «Фольклористика»

Павла Зіновійовича Сироту добре знають не тільки в обох селах Миколаївського старостинського округу, але й у всьому Зачепилівському районі. Знають як людину, все життя якої з дня народження і до сьогодні пов'язане з рідним селом Абазівка. Тут більше 60 років тому народився, тут живе і нині. Після школи працював водієм у місцевому господарстві, в армії (служив у Астраханській області) був водієм пожежної машини. Демобілізувавшись, повернувся додому і сів знову за кермо колгоспної вантажівки. Старанний, добросовісний, надійний і справедливий, 10 років очолював профспілкову організацію колгоспу «Прапор комунізму» - одного з найбільших і найуспішніших господарств у районі. Все його трудове життя пов'язане з автомобілем. А робота сільського водія нелегка та ненормована. Та Павло Зіновійович відмінно справлявся з усіма поставленими перед ним завданнями, був у лавах найкращих трударів Зачепилівщини.

А ще через усе життя проніс Сирота П. любов до пісні, до баяна. Ще 10 років йому не було, як почав грати і співати, так до цього часу і не розлучається з піснюю. Знають його в населених пунктах району і навіть за його межами як завзятого музику й прекрасного співака. Була у житті Павла Зіновійовича багаторічна співпраця з фольклорним жіночим ансамблем «Веселка», з яким і в Харкові, і в Сорочинцях. На жаль, колективу, що налічував 14-15 учасниць, вже немає, та справу популяризації української народної пісні продовжив гурт «Черемшина», взявши собі не тільки багато пісень із репертуару «Веселки», а й їхнього баяніста. Пісні у виконанні гурту і самого П. Сироти популярні, добре знані серед жителів району.

Так, Павло Зіновійович - гарний працівник, співак і баяніст, мисливець, турботливий господар, люблячий батько і дідусь. А ще він чудова людина, щирий та веселий співрозмовник. Та є одна тема, яку він неохоче порушує у розмові – це його участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Він був серед перших ліквідаторів наслідків цієї катастрофи. Таких, як він, називають героями. А чоловік скромно, сором'язливо відмахується: Та який я герой? Хіба можна було вчинити інакше?! Який чоловік не кине на захист своєї родини?! Чужого ж лиха не буває.

А тоді, у 1986, смертельна небезпека нависла над усім світом, всією Україною, над його рідним селом і сім'єю. Тому на шляху згубного лиха дружно стали люди: робітники, які бетонували зруйнований реактор; водії, які доставляли різні вантажі; пожежники, які приборкували пожежу після вибуху на 4 енергоблоці; військові, які виконували найнебезпечніші, найскладніші завдання. Серед них були і трудівники нашого району. Перший загін сміливців відбув за місцем призначення вже на початку травня 1986 року. 10 червня наступний загін ліквідаторів, серед яких був і герой моєї розповіді, був відправлений до Чугуєва Харківської області. Звідти літаком полетіли в Білу Церкву і у складі колони автомашин попрямували до села Оране. Тяжкою і гнітючою була та дорога...Найбільше вражали покинуті й спустошені села. Жодної людини, лише недоглянута безпритульна худоба бродила та зграї птахів кружляли у пошуках поживи. На шляхах - порожні автомобілі та автобуси, у дворах - покинута білизна на мотузках...Видовище, від якого ставало тривожно й незатишно...

Служив Павло Зіновійович водієм пожежників. На станцію їздили щодня організовано, колоною. Виконували різні роботи – прибирали різний непотріб як у середині станції, так і на території. Працювали у дві зміни. Заїжджаючи на територію, мили будівлі недовго, буквально 2-3 хвилини, потім за воротами станції чекали по кілька годин, поки сформується колона для повернення назад у частину. Задіяний транспорт мили водою з порошком, щоб змити радіаційну пилюку. Запамяталось, що за весь час перебування в Чорнобилі дощів не було. Ходили розмови, що хмари розстрілювали, щоб після дощу випаровування не було.

Якщо відверто, справжню небезпеку мало хто відчував і усвідомлював. Набираючи воду з річки в резервуари пожежних машин, бувало, могли й покупатися в тій річці, щоб змити бруд і піт та врятуватися від літнього сонця...Кожному видавали дозиметри. Через кілька днів їх забирали, щоб перевірити кількість отриманих рентгенів. Чоловіки мало звертали уваги на ті показники, тим більше, радіація ні кольору, ні запаху не має... Тож усім тоді по 25 рентгенів записували. Чи відповідала та доза дійсності, не знав ніхто. А були вони ще не обізнаними з силою радіаційної небезпеки, тож рвалися «в бій», старалися якнайчастіше їздити на станцію, щоб заробити свої рентгени і швидше повернутися додому, до батьків, дружин і дітей, до звичного режиму життя і улюбленої роботи.

І так щодня майже місяць! Тяжка робота, спека, невизначеність...А ще – несмачні обіди з польових кухонь, приготовані вчорашніми трактористами чи токарями. А ще – хмари комарів над наметовим містечком біля вільхового гайку. Щоб хоч трохи розігнати їх і не чути комариного писку, вмикали двигун, який виробляв електроенергію. Дзиччання комарів дратувало більше, ніж гуркіт двигуна.

2 липня 1986 року рота в повному складі з отриманою дозою рентгенів (це вже потім з'ясується, що ця доза майже в кожного була перевищена в кілька разів, що призведе до

багатьох хвороб, інвалідності, а то й смерті) відправилася назад до Білої Церкви, а вже звідти до Києва та Харкова.

Павло Зіновійович продовжив роботу в рідному колгоспі, працював водієм до виходу на заслужений відпочинок. Перебування в зоні радіаційної небезпеки не минуло даремно. Та Павло Зіновійович не любить скаржитися. Навпаки, ще більше цінує кожен хвилину життя, гарну і веселу пісню, є душею компанії.

Я пишаюся своїм односельцем, справді, мужнім, рішучим, готовим пожертвувати собою заради майбутніх поколінь. Тож нехай і надалі звучать пісні у виконанні Павла Сироти; а ми знаємо, що він - герой, який не шукав можливості уникнути роботи в зоні підвищеної радіації, він просто виконував обов'язок справжнього чоловіка, ті завдання, які перед ним ставилися. Павло Зіновійович Сирота пройшов перевірку на міцність і стійкість. Подякуємо йому і таким, як він!

І ЗНОВУ В ПАМ'ЯТІ СПЛИВАЄ...

Ткаченко Іван, учень 9 класу Красноградського ліцею №4,
вихованець гуртка «Ерудит» Красноградського центру
позашкільної освіти Красноградської міської ради
Керівник: **Нев'якіна Наталія Володимирівна**, керівник гуртка

Дана робота – спроба показати події очима підростаючого покоління, чий особистий життєвий шлях пов'язаний з Чорнобильською трагедією.

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції, яка сталася 26 квітня 1986 року внесла свої корективи у долі мешканців багатьох держав. Білорусь не стала винятком. Тоді південно-східні області зазнали найбільшого радіоактивного забруднення, Гомельська область вважалася зоною із підвищеним радіаційним фоном. 90 відсотків трансуранових елементів у вигляді осколків ядерного палива після Чорнобильської аварії приземлились у Білорусі. Вони назавжди забрали більше двох тисяч квадратних кілометрів землі, або 5 відсотків території Гомельської області. У білоруській зоні відчуження через два роки після аварії заснували Поліський радіаційно-екологічний заповідник, але на туристів там не чекали...

Про людей, які волею обставин опинилися віч на віч з невидимим ворогом, не звикли говорити. Вони ж не ліквідатори. Але, ці люди, покинувши домівки, втративши родинні зв'язки, отримавши багато хвороб, у тому числі невиліковних – не втратили людяності, а навпаки - почали життя на нових територіях, робудовуючи свою нову Батьківщину. У цьому і полягає актуальність даної роботи.

Метою дослідження є поповнення сторінок пам'яті збірки життєвими історіями особистостей, причетних до сумнозвісних подій.

Завдання: зібрати факти (фото, відео-матеріали, розповіді) для систематизації матеріалу.

Історія моєї сім'ї своїм корінням сягає так званої «Чорнобильської зони». Родина моєї мами у 1989 році покинула свою домівку у місті Жлобин, що на Білорусі і приїхала в Україну. Професійна діяльність маминого батька, Ткаченка Сергія Афанасійовича, була пов'язана з фотозйомками, він працював завідувачем фото-лабораторії на Білоруському металургійному заводі, тож ексклюзивні фотографії та особисті нариси зі слів очевидців та ліквідаторів Чорнобильської аварії були вилучені службами КДБ. На той час у СРСР монополюючи контролювали всю інформацію про радіаційну обстановку, яка була дозованою, не повною та не об'єктивною. Із матеріального, залишилося лише посвідчення особи, постраждалої внаслідок Чорнобильської катастрофи. Документ знаходиться у Красноградському краєзнавчому музеї імені П.Д. Мартиновича. А з духовного - безцінні спогади про події, особистості, цікаві постаті.

Із завмиранням серця я слухав свого дідуся, який розповідав мені історії про зломлені долі людей, про опустошені домівки, сквери, дитячі майданчики...

Його розповіді були схожі на фільми жахів, наче дивишся фантастичний фільм, який хочеться виключити і стерти з пам'яті. Ніхто і до нині не уявляє собі реальні масштаби й

силу атомної біди. У розповідях було чимало різних емоцій та переоцінки минулих подій - «... У нас яблуні цвіли неначе сакура... Сіно пахло медом... дівчора босими ногами топтала землю від перших струмочків до першого снігу, нічого, здорові були... А потім все змінилося...». Слухаючи дідуся так кортіло побувати там, побачити на власні очі Чорнобильську та Поліську зони відчуження.

Саме мій дідусь, Сергій Афанасійович привив мені потяг до постійних пошуків істини, безмірної поваги до героїв-ліквідаторів Чорнобильської аварії.

Разом з вихованцями творчого об'єднання «Основи учнівського самоврядування» у Красноградському центрі позашкільної освіти розпочали пошуково-дослідницьку роботу учнівської молоді по відтворенню правдивої хроніки ліквідації наслідків ядерної техногенної катастрофи. Наші дослідження поповнилися спогадами про події 30-річної історії ліквідатора на Чорнобильській АЕС Володимира Федоровича Бондаренка, який очолював бригаду будівельників, що були направлені для будівництва дренажу через річку Прип'ять у зоні Чорнобильської АЕС. Володимир Федорович отримав медаль «Защитника Отечества», мав Грамоту Прип'ятьського міського комітету партії та Міністерства електрифікації СРСР. Сил та наснаги йому додавав громадський рух, де він був першим заступником голови ради Красноградської районної громадської організації «Союз Чорнобиль України». Його спогади були надруковані у збірці матеріалів обласної історико-краєзнавчої пошукової експедиції «Чорнобиль: події, долі, пам'ять» у 2016 році до 30-ти річчя вшанування. Тоді ще тільки готувався ескіз нового меморіального комплексу, а Володимир Федорович був ініціатором цього будівництва та доклав багато зусиль щоб відкриття комплексу таки відбулося.

26 квітня 2021 минає 35 років, як на Чорнобильській АЕС сталася найбільша техногенна катастрофа в історії використання мирного атома.

З острахом задаю собі питання: «Чи загрожує нині українцям радіація з Чорнобиля, чи є потенційна можливість витoku радіоактивних речовин, коли, навіть, зараз Чорнобильська АЕС повністю не зупинена, бо на утилізацію потрібно ще, принаймні, років п'ятдесят? І де поховати радіоактивні відходи?» На ці питання потрібно буде дати відповідь нам.

Приємно, що органи влади турбуються та об'єднують зусилля для розвитку відвідування Чорнобильської зони відчуження.

З цією метою 8 лютого 2021 року підписано Меморандум про співпрацю та взаємодію щодо створення сприятливих умов для подальшого розвитку відвідування території зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення.

На думку посадовців, підписання меморандуму це великий крок, який дасть змогу об'єднати профільні міністерства та агентства навколо однієї мети – розвитку туристичної привабливості Чорнобилю та збільшення кількості відвідувачів з усього світу. В межах підписаного Меморандуму плануються розробити нові маршрути, туристичні локації та удосконалити діючі. Такі дії надихають на подальші дослідження та пошуково – дослідницьку роботу.

Тож, скільки б років не минуло, Чорнобиль нікого не залишить байдужим та завжди буде викликати різні емоції.

ЖИВИ І МЕРТВІ... ВСІ ВІДВАЖНІ ВІТЧИЗНІ-МАТЕРІ СИНІ...

Федяй Анжеліка, учениця 8 класу Рідкодубської загальноосвітньої

школи I-II ступенів Дворічанської селищної ради

Куп'янського району Харківської області

Керівник: **Кисіль Ю.М.**, керівник еколого-краєзнавчого гуртка

КЗ «Дворічанський Центр дитячої та юнацької творчості»

Чорною плямою стала на нашій блакитній планеті чорнобильська трагедія. Тридцять п'ять років пройшло з того часу, як вибухнув реактор на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС.

Весною 1986 року назва невеличкого провінційного містечка Чорнобиль, що на півночі України, стала відома цілому світові. 26 квітня, коли всі спали безтурботним сном, над четвертим реактором Чорнобильської АЕС несподівано розірвало нічну темряву велетенське полум'я. Наша країна вперше зустрілася з такою грізною силою, як ядерна енергія, що вийшла з-під контролю.

А цим часом країна безтурботно готувалася до святкування 1-го травня. Засоби масової інформації повідомляли, що нічого страшного не сталося, хоча ще цього дня почалась евакуація жителів міста енергетиків – Прип'яті.

На дезактивацію території було "кинуто" військові частини. Всіх цих людей направляли в самісіньке пекло, нічого не пояснивши і не надавши достатніх засобів захисту – потрібно було терміново локалізувати джерело радіації. І нікого не турбувало, що мине небагато часу, і тисячі ліквідаторів, здорових молодих людей, почнуть хворіти та померати.

Небаченого масштабу трагедія звалилася на плече нашого народу. Хто ж винен у ній? Вина у цьому – халатність та безвідповідальність. Усе цвіло, смерть прийшла невидимо. Ніхто не вірив, бо подібного ще не траплялося. Люди проявляли героїзм, ліквідовуючи залишки аварії, але такого масштабу наслідків ніхто не чекав. Перші герої загинули всі, а скільки ще хворих, скільки народилося дітей-калік!

Поповнився список тих, хто після пожежників і робітників АЕС заступив на вахту в боротьбі з невидимою диявольською силою. Ліквідатори – люди, що за обов'язком служби взяли участь у ліквідації наслідків чорнобильської катастрофи. Це люди різних національностей, професій, різного віку. Біда їх об'єднала, і де б вони не народилися, у яких краях не мешкали – у їхньому життєвому паспорті значиться прописка «чорнобилець». Скільки було їх, непомітних героїв, усіх перерахувати неможливо. Боротьбу за ліквідацію наслідків аварії вели машинобудівники та будівельники, вчені та шахтарі, колгоспники та шофери. Колосальна робота була здійснена медиками, військовими. Рядові, генерали, офіцери працювали в зоні дні і ночі.

Події 35-річної давності ніколи не зітруться з пам'яті ні сучасних, ні наступних поколінь. Ця катастрофа є болем для всієї України. І тепер не лише у весняний день 26 квітня, а і в грудні, вже стало доброю традицією вшановувати пам'ять тих, хто пожертвував своїм життям, захищаючи нас від атомного лиха. Адже саме в цей день, 14 грудня, було завершено будівництво саркофагу.

З цієї нагоди, у 2016 році, були запрошені на зустріч з учнями Рідкодубської загальноосвітньої школи I-II ступенів наші земляки, ліквідатори наслідків вибуху на Чорнобильській АЕС. На території Рідкодубівської сільської ради на той час проживало три учасники ліквідації наслідків ядерної техногенної катастрофи на ЧАЕС: Махновський Сергій Миколайович, Ковриженко Валерій Васильович, Чоболько Юрій Іванович. Нажаль, Ковриженко В.В. та Чоболько Ю.І. не дожили до наших днів, але матеріали зустрічі з ними зберігаються у шкільному музеї, які я використала для цієї роботи.

Ковриженко Валерій Васильович (1950 р.н.) розповів, що про трагедію на ЧАЕС дізнався, як і всі на той час, із засобів масової інформації – з телевізора, газет. На початку березня 1987 року отримав звичайну повістку з військкомату. Рідні, дізнавшись про повістку, розхвилювались, а всі довкола заспокоювали, що загрози для життя немає.

«До місця призначення мене, як і інших, привезли автобусами. Перше, що вразило, це пуста і неймовірна тиша. І все довкола без змін, нібито нічого і не трапилося, і немає ніякої небезпеки. Лише сувора дисципліна нагадувала про біду. Жили у військових тимчасових казармах – спецпоселеннях, що знаходилися поблизу Чорнобиля, в 30-кілометровій зоні, харчувалися в їдальні.

У Чорнобильській зоні працював з 5 березня по 8 травня 1987 року, на 3 енергетичному блоці: виносили сміття, працювали на даху. Працювали в спецодязі, по 15 хвилин на зміну».

Ті, хто вже був у Чорнобильській зоні раніше, розповідали новоприбулим про особисту безпеку і про режим, який потрібно виконувати. Засоби захисту органів дихання використовувалися лише в зоні 4-го реактора. У зоні постійно здійснювався радіаційний

контроль дозиметром, за кількістю отриманої радіації визначалась тривалість роботи в зоні: від 2 до 8 годин. А по крові дози опромінювання визначали вже вдома, в лікарні.

«В зоні все віяло пусткою: ніде ні людини, ні собаки, стояли пусті ферми. Побачивши зруйнований енергоблок вперше, відчув тривогу і за себе, і за рідних.

З трагічними випадками стикались постійно: багато людей не витримували дози, яку отримували під час роботи, і потрапляли в лікарні. Сміялись там дуже рідко: було якось не до сміху.

Люди, які перебували там, виконували свій обов'язок перед країною, перед собою. Якби не їхня самопожертва, відвага та сміливість, то наслідки цієї трагедії були б набагато більші.

Махновський Сергій Миколайович згадував, що про вибух на ЧАЕС дізнався на роботі. Повістку отримав з військкомату восени 1987 року, вже з 11 листопада 1987 року по 11 січня 1988 року працював на Чорнобильській АЕС, робили дезактивацію (зі шланг заливали все водою), зносили сміття з даху та інші роботи. Жили в наметах на 50 чоловік, в них стояли 2 буржуйки, спали на двоповерхових ліжках. В їдальні добре харчували. Вільного часу майже не було.

Вражала навколишня тиша, спустошені села, міста. Все немовби є: і магазини, і зупинки, й автомашини, тільки людей не видно, здавалося, що знаходились на якійсь іншій планеті. Навіть приходили думки, що почалась атомна війна.

Постійно застосовували засоби захисту органів дихання, без них не мав права виїжджати з частини.

Чоболько Юрій Іванович розповідав, що повістку отримав на роботі, на той час працював шофером в колгоспі ім. Чкалова села Рідкодуб Дворічанського району Харківської області. До 30-кілометрової зони везли автобусом. На місці вже видали військову форму і розселили по частинах. Жили в наметах.

«Коли їхали, то було якось моторошно від побаченого: села пусті, лише курку можна побачити де-не-де, все позаростало бур'янами. Німа тиша. Якесь все неприродне, штучне.

Ще жахливіше стало, коли приїхали на станцію: скрізь руїни, все таке страшне, як у фільмі жахів...

У Чорнобильській зоні був рядовим солдатом, працював на машині, возив пісок у зону.

Весь час ходили в респіраторях, при в'їзді до зони та виїзді заміряли дозу опромінення, кожен день ходили до лазні і переодягались».

На жаль, багато хто з ліквідаторів вже давно покинули це земне життя. Тому велика шана і уклін до землі всім героям, всім, хто не жалкував себе, всім, хто спас нас від ще більшого лиха.

Їхній подвиг неможливо переоцінити – як не можна переоцінити значення того, що вони зробили. Їхній героїзм, патріотизм і професійна майстерність перевірені часом.

Вшановуючи учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, ми схилиємо голови перед пам'яттю загиблих героїв і віддаємо данину пошани всім ліквідаторам аварії, які, рятуючи українців, а також народи інших країн від ядерної небезпеки, жертвували найдорожчим – своїм здоров'ям і життям.

ГІРЧИТЬ ЧОРНОБИЛЬ, КРІЗЬ РОКИ ГІРЧИТЬ

Чепіга Дар'я, учениця 11 класу комунального закладу «Високопільська загальноосвітня школа Валківської міської ради Харківської області»

Керівник: Гнатченко Л.М., керівник гуртка «Юні музезнавці»

26 квітня – чорний день в історії України, адже саме в цей день вибухнув четвертий блок Чорнобильського реактора. Доля дала можливість зазирнути за край тієї ночі, яка настане, якщо почнуть вибухати атомні боєголовки.

Чорнобиль – це рана, з якою Україні доведеться жити ще багато років.

26 квітня дзвони сповістять, що 35 років тому впала на землю біблійська зірка. Полин – зірка нещастя і біди. І радіоактивне «полум'я», яке вона принесла, палає на планеті – невидиме, підступне, непереборне.

Давайте згадаємо червону заграву над уламками 4-го блоку Чорнобильської АЕС, невидимий стовп смертоносною радіації, онімлілі без людей села, отруєні поля, ріки, ліси, чорні обличчя пожежників і ліквідаторів, обпечені «мирним» атомом. Вогнедихаюча хмара під впливом повітря за лічені дні накрила радіаційним опроміненням українське Полісся, чимало областей Білорусії, Росії, а потім незримим змієм поповзла по іншим країнам.

Ті, хто першими приступили до робіт на аварійній АЕС та прилеглих до неї територіях, не мали ніяких засобів захисту, окрім звичайних марлевих пов'язок, так званих «пелюстків життя», які захищали лише від попадання радіаційного пилу до організму.

Аварія на Чорнобильській АЕС, смертоносне полум'я зловісної пожежі висвітлило кожного, хто там працював і жив, виділило перших із перших. Вони, ризикуючи своїм життям, кинулися до реактора аби своїми грудьми відвернути трагедію.

Найпершим, у кого зупинилося на мить вибуху серце, був старший оператор Валерій Іванович Ходемчук. За ним незабаром помер на посту його друг – Володимир Миколайович Шашенюк. Його, обпаленого та опроміненого, винесли на руках пожежники і поховали на першому сільському цвинтарі. Валерія так і не знайшли. Четвертий блок став для нього і могилою, і пам'яттю. Можливо, на тій бетонній стіні колись напишуть, що не реактор там похований, а він, Валерій Ходемчук.

За покликком рідної землі на захист свого народу, своєї землі, на приборкання атомної загрози відгукнулися і наші односельці, жителі села Високопілля, це:

Богмацер Микола Семенович
Богмацер Микола Іванович
Бондар Григорій Сергійович
Василенко Петро Васильович
Вусик Василь Іванович
Дорош Олександр Володимирович
Дяченко Олексій Павлович
Євсєєв Петро Андрійович
Кобзій Валерій Васильович
Коваль Петро Олександрович
Кононенко Павло Володимирович
Лобойко Олександр Миколайович
Лукавенко Микола Ілліч
Мешков Володимир Іванович
Нечитайло Микола Іванович
Шевченко Сергій Михайлович

Але, на жаль, не всі вони, ліквідатори аварії на Чорнобильській АЕС, дожили до сьогодні.

35 років пройшло з початку для людства відліку, розпочатого з вибуху на четвертому енергоблоці ЧАЕС, екологічного катаклізму світового розміру, а «Книга пам'яті Чорнобиль» продовжує поповнюватися все новими та новими іменами.

Ми схиляємо свої голови перед пам'яттю усіх, кого сьогодні вже немає серед нас, хто ціною власного життя оплатив шанс на життя мільйонів.

Світла пам'ять нашим односельцям, які захистили нас від підступного атома, це:

Богмацер Микола Семенович
Бондар Григорій Сергійович
Євсєєв Петро Андрійович
Кобзій Валерій Васильович
Кононенко Павло Володимирович
Лобойко Олександр Миколайович
Лукавенко Микола Ілліч

Мешков Володимир Іванович

Давайте пам'ятати і робити все, щоб нащадкам нашим не довелося знову зустрітися із зіркою Полин, що мовби була послана нам усім як грізне попередження опам'ятатися, задуматися над усім ходом цивілізації. Зробити, поки не пізно, серйозні висновки.

ЧОРНОБИЛЬ: ПОДІЇ, ДОЛІ, ПАМ'ЯТЬ

Шевченко Інна, учениця 10 класу Слобожанського ліцею

Старовірівської сільської ради Харківської області

Керівник: **Процун Н.О.**, вчитель історії

За вікном буває квітень. Так було і 35 років тому, поки на Землю не впала чорна зірка Чорнобиля.

Мене завжди хвилювало питання : яким би був світ, якби на захист всього живого не стали звичайні люди з усіх куточків України—ліквідатори аварії на ЧАЕС? Адже, Чорнобильська катастрофа вважається найбільшою за всю історію ядерної енергетики як за кількістю загиблих і потерпілих від її наслідків людей, так і за економічними збитками. Радіоактивна хмара від аварії пройшла над європейською частиною СРСР, більшою частиною Європи, східною частиною США. Приблизно 60 % радіоактивних речовин осіло на території Білорусі. За розрахунками експертів, сумарний вихід радіоактивних матеріалів становив 50 мільйонів кюрі, що рівнозначно наслідкам вибухів 500 атомних бомб, скинутих на Хіросиму у 1945 році. В Україні була заражена територія загальною площею 50 тисяч квадратних кілометрів. Від цієї техногенної катастрофи постраждало 3,2 мільйона мешканців нашої країни, в тому числі близько 1 мільйона дітей. Величезний суспільно-політичний резонанс сколихнув увесь світ. Хоробрі та самовіддані люди, які брали участь у ліквідації наслідків вибухів на 4 енергоблоці станції, назавжди залишаться героями для наступних поколінь.

Одним із тих, хто захистив людство від розбурханого атому є Процун Микола Іванович. У 1986 році він зовсім недавно скинув армійську форму прикордонника, як мав пройти інше випробування долі. Його 24-річного юнака Батьківщина покликala рятувати рідну землю від невидимого, але дуже страшного ворога- радіації. Микола Іванович (за архівними довідками) приймав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС в 30- кілометровій зоні відчуження з 08.06.1986 р. по 30.09.1986 р. і в 10- кілометровій зоні у період з 08.10.1986 р. по 27.11.1986 р., отримав дозу опромінення 4.300 бер.

Зрозуміло, що тоді, в далекому 1986 році, він не усвідомлював ступінь небезпеки, проте впевнено виконував свій обов'язок. Таких як Процун М. І. були тисячі, бо чорнобильська біда торкнулася кожного українця. Скільки б не минуло років, все одно слово «Чорнобиль» полум'янітиме чорним вогнищем скорботи. Мета даної роботи: дізнатися про перебіг ліквідації наслідків вибуху на Чорнобильській АЕС 26 квітня 1986 року безпосередньо від очевидця. Щоб реалізувати цю мету, я використала такі методи дослідження: інтерв'ю з учасником ліквідації аварії на ЧАЕС, аналіз документальних джерел про Чорнобильську трагедію. Час невблаганно віддаляє нас від тих страшних подій квітня 1986 року, однак рани, завдані трагедією, не загоюються: скалічені людські долі, загублені життя, сплюндрована природа. Про жахливі наслідки катастрофи ми дізнаємося від тих, кого сьогодні називають «чорнобильці». Їх полем бою була ЧАЕС. А саркофаг над зруйнованим реактором став всеукраїнською перемогою. Якби не подвиг простих людей, які ризикуючи власним життям і здоров'ям, врятували нас від подальшого поширення радіації, то важко навіть спрогнозувати повні масштаби трагедії не лише для України, а й всього світу. Низький уклін всім хто боровся зі страшною бідою. Священна пам'ять про Ваш подвиг не згасне у віках і збережеться в серцях народу. Основним завданням даної роботи вважаю: сучасне покоління має зберегти пам'ять про подвиг ліквідаторів. Ми маємо не забувати чим довелося жертвувати нашим землякам заради майбутнього.

ВІД КАТАСТРОФИ ЧОРНОБИЛЯ ДО МОГО СЕРЦЯ

Шендрик Інна, учениця 6-Б класу харківської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів №42 Харківської міської ради Харківської області
Керівник: **Сахненко О.В.**; вчитель російської мови та літератури,
зарубіжної літератури

Дана робота є спробою осмислити героїзм подвигу ліквідаторів Чорнобильської катастрофи крізь призму історії життя мого батька – Шендрика Володимира Романовича.

Мета роботи – дізнатися про висвітлення подій ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС у різних джерелах: книгах, спогадах, документах; дослідити особистий вклад мого батька щодо подолання наслідків техногенної катастрофи; узагальнити відомості про шкоду здоров'ю ліквідаторів та їх нащадків; зберегти та передати наступним поколінням пам'ять про синів Вітчизни, які захистили Україну й світ від зникнення; вписати ім'я мого батька на сторінку історії, пов'язану з Чорнобилем.

У цьому дослідженні є й документи, і свідчення очевидців, і думки фахівців, зокрема, спогади О.Криштопи, автора книги «Чорнобиль. Зона відчуження» - ця книга - про особистий Чорнобиль, який для багатьох розпочався 1 травня 1986 року.

Мій батько, Шендрик В.Р., перебував у зоні відчуження з 18 лютого до 4 травня 1987 року, тоді йому виповнилося 34 роки, він уже мав досвід роботи пожежним та навіть устиг врятувати людину, саме тому без вагань вирушив у Чорнобиль. Їх група постійно перебувала в селі Оранне Іванівського району Київської області. Звідти їх возили безпосередньо до реактора. За спогадами батька, після вибуху реактора фрагменти його активної зони, графіту, конструкційних матеріалів, створювали великі дози опромінення, тому його з товаришами призначили вибирати графіт з-під блоку, щоб потім здійснювати його дезактивацію. Фахівці стверджують, що саме завдяки таким людям вдалося уникнути гірших наслідків аварії, оскільки можливий був повторний вибух, співрозмірний з вибухом водневої бомби.

Для мене було важливим з'ясувати, яку шкоду для здоров'я несла робота з ліквідації наслідків Чорнобильської трагедії, адже батько багато хворів, часто лежав у лікарнях та має інвалідність. За свідченням учених, це властиво всім, хто перебував у зоні радіоактивного забруднення. На щастя, його не зачепила сумнозвісна «ракова триада», але є складні шлункові захворювання та хвороба очей.

Я також є особою, що постраждала від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, оскільки опромінення впливає на генетику людини, проте маю в серці вдячність за своє народження, вона вилілася в рядках мого вірша, що став додатком до роботи.

У нашому місті встановлено пам'ятники героям-чорнобильцям, вшановується їх подвиг у тематичних експозиціях та виставках, у школах проходять Дні пам'яті та різноманітні заходи, пов'язані з Чорнобильською катастрофою. Але мій батько – скромна людина й ніколи не виносить на загальну свою участь у цих подіях, тому я сама вирішила розповісти про те, що ми всі живі та здорові завдяки його самопожертві.

Низький уклін усім тим, хто мав залізну волю, нездоланну силу духу; вічна пам'ять тим, хто до кінця виконав свій громадянський та професійний обов'язок перед Батьківщиною, віддавши своє життя.

*Дякую, батьку!
Першотравень гуляє! На площах
Демонстрації, танці, пісні...
А як гаряче дуже, нудотно –
І то був радіації вплив...
Перелякана влада мовчала,
Не сказала народу про те,
Що реактора вибух з собою
Смерть на довгі роки несе!
А поки міркували там, зверху,
Клекотіла, страждала земля.
Із життя пішли перші герої –*

*В серці пам'ять про них в нас жива!
Хустка чорна накрила країну.
Прип'ять стогне. Кривава біда
Розійшлася по хатах, будинках,
По рідненьких українських містах.
Катастрофою Всесвіту стала,
Назавжди багатьох узяла,
Але віра, надія Людини
Врятувала планету Земля.
Воєнкоми. Загони пожежних.
Батько мій був тоді серед них.
Отакий відчайдушний, веселий,*

*Любий мій, отакий молодий!
Тільки-но відслужив, повернувся.
Для дівчат він – солдат, він –
кумир.*

*Батько мій, на ім'я Володимир,
Врятував в ті години весь світ!
Мав він долю таку особливу:
В пекло йти, щоб вернути нам рай,
Той, де він народився і виріс,
Наш улюблений, рідний наш край!
Ані сльози стареньких, родини,
Ані страх за своє буття,
Заспокоював неньку: «Не плачмо!
Годі! Житиму! Будьмо! Чекай!»
І виконував стійко і мужньо
Справу гідну, важливу таку.
Він, пожежний, тоді і не думав,
Про безпеку, свободу свою.*

*Найстрашніша була катастрофа.
Поринали під блоки умить,
За хвилини своєї роботи
На-гора вивозили графіт.
Променева хвороба – це вирок,
У лікарні вона повела.
Уявлялось, що це вже назавжди
Чоловіче забрала життя.
Але тато із ліжка піднявся
(Був нестерпним зі Смертю двобій),
Не скорився, і він - Переможець:
Мій татусь подолав її гнів.
Ось лежать нагороди-відзнаки
І посвідчення, навіть медаль.
А моя особиста подяка
За дароване доньці життя!
Інна Шендрик*

26 КВІТНЯ – ЧОРНА ДАТА УКРАЇНИ

Штиленко Євген, учень 5-Б класу

Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 75

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Штиленко А.В.**, учитель історії ІІ кваліфікаційної категорії

«Наближається сумна дата - 26 квітня, - день, який змінив історію і долі багатьох людей в нашій країні». Саме з цих слів починає свою розповідь мій дід, Штиленко Віталій Євгенович. Йому довелося бути в числі людей, які ліквідували наслідки аварії на Чорнобильській АЕС.

Чорнобиль... Як багато болю, сліз, страждань, страшних мук пов'язано з назвою невеликого містечка неподалік від столиці України... Як багато людських доль і життів було перекреслено тієї страшною ночі... Дата 26 квітня стала особливою для всього світу. Все цивілізоване людство в цей день згадує про події на Чорнобильській АЕС, про тих, хто, не шкодуючи життя та здоров'я, встав на боротьбу з радіаційною стихією.

Планове виключення реактора, що тривало 20 секунд, здавалося звичайною перевіркою електрообладнання. Однак, через кілька секунд в результаті різкого стрибка напруги стався хімічний вибух, в результаті якого в атмосферу було викинуто близько 520 небезпечних радіонуклідів.

Вибух був настільки потужним, що забруднення розповсюдилося на територію близько 155 тисяч квадратних кілометрів.

За офіційними повідомленнями, відразу ж після катастрофи загинула 31 людина, а 600 тисяч ліквідаторів, які брали участь у гасінні пожеж і розчищенні, отримали високі дози радіації. Радіоактивному опромінюванню піддалися майже 8 з половиною мільйонів людей.

Катастрофа, яка забрала і покалічила десятки тисяч життів, до часу не дає забути про себе тяжким тягарем наслідків. День чорнобильської трагедії є чорною сторінкою історії і не має права на забуття. Аварія на Чорнобильській АЕС, що спричинила жахливий викид радіації, наочно продемонструвала безтурботній людині, якою слабкою вона є, порівняно з потугою природи, і якою великою є ціна помилки. День Чорнобильської трагедії служить нагадуванням сучасній людині про те, як дорого обходяться необережні спроби підкорити природу.

26 квітня є днем пам'яті про цю техногенну катастрофу та вшанування героїзму пожежників, експлуатаційного персоналу ЧАЕС, військовослужбовців, будівельників,

учених, медиків, які брали участь в ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Подвиг цих людей назавжди записаний в літописі людської мужності.

Мій дід, Штиленко Віталій Євгенович, народився 25 березня 1949 року. В 1968 – 1970 рр. проходив строкову військову службу у місті Картали Челябінської області у вузлі зв'язку дивізії ракетних військ стратегічного призначення. Цей досвід став у нагоді, коли він виконував урядове завдання з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС з 17 травня по 25 вересня 1988 року. Мій дід провів 132 дні в 30-км зоні, виконуючи роботи, пов'язані з впливом іонізуючого випромінювання, і отримав дозу опромінення 4,710 рентген.

Події, збережені в пам'яті мого діда, можливо, зможуть надати уявлення про те, якими були умови життя і роботи учасників ліквідації наслідків чорнобильського лиха.

Вічна подяка героям-ліквідаторам, які не щадили свого життя і здоров'я, усуваючи наслідки вибуху.

ФІЛЬМОТЕКА ПАМ'ЯТІ

ПАМ'ЯТЬ ЖИВЕ У КОЖНІЙ РОДИНІ

Здобувачі освіти 7-А класу

Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №19

Харківської міської ради Харківської області

Керівник: **Лисицина Ольга Олегівна**, вчитель історії

Війна – це велике потрясіння для нашої країни, це значні втрати, збитки. Нам, молодому поколінню, важко відчутти всю трагедію тих днів, коли за кожен крок по фронтовій дорозі заплачено кров'ю.

В історії нашої країни було кілька руйнівних війн, але найжахливішою, яка торкнулася майже кожної родини, стала Друга світова війна. Це страшна війна ХХ століття, пекуча рана, яка болить досі чи не кожному українцю.

Воїни-переможці проявили чудеса героїзму, стійкості, мужності, билися за кожен клаптик рідної землі до останньої краплі крові, вистояли і перемогли. У тилу також люди працювали разом заради перемоги: за одним станком, у одному полі, на одному заводі, недоїдаючи, не висипаючись, помагаючи один одному. Кожен з них мужньо пройшов цей етап в історії, ніколи не опускаючи очей і ніколи не падаючи духом. Для України ціна тієї перемоги жахлива – мільйони людських життів, зруйнована економіка, холод, голод та великий страх. Кожен другий воїн поліг у боях, кожен другий з тих, хто залишився у живих, був поранений. Гоїлися рани, зростали повоєнні покоління...

У родинному архіві разом зі світлинами зберігаються нечисленні, але безцінні документи, реліквії та листи, які дозволяють доторкнутися до історії родини у роки Другої світової війни.

У кожного з нас в родинному фотоальбомі зберігаються світлини дідусів та бабусь, ветеранів війни, з медалями на грудях. Нам стало цікаво і ми скористалися пошукачем в Інтернеті. Ми шукали відомості про те, як наші прадіди захищали країну від нацистських загарбників. Яке ж було здивування, коли ми побачили документальні підтвердження розповідів наших батьків.

Ми, здобувачі освіти 7-А класу, вирішили створити до 76-ї річниці перемоги над нацизмом у Другій світовій війні проєкт «Пам'ять живе у кожній родині». Кожен учасник проєкту отримав завдання: зібрати інформацію про членів своїх родин у роки Другої світової війни. Ми повинні були пройти кілька етапів у цій роботі:

1. Пошуковий етап.

Ми дізналися, хто з членів наших родин брав участь у боях, хто кував перемогу у тилу, а хто був дитиною війни.

2. Дослідницький етап.

На цьому етапі ми ознайомилися з біографією членів наших родин, які пройшли Другу світову війну, вивчили бойовий та трудовий шлях, вивчили архівні матеріали.

3. Творчий етап.

Ми, учасники проекту, обрали форму представлення своїх робіт: виступ перед однокласниками з творами, есе, віршами, які були присвячені нашим дідусям та бабусям.

Результатом великої, але дуже повчальної та цікавої праці здобувачів освіти стала презентація до 76-ї річниці перемоги над нацизмом у Другій світовій війні «Пам'ять живе у кожній родині». Ми повинні зберегти історичну пам'ять про подвиги наших дідухів та прадідів, ветеранів війни, які врятували нашу Батьківщину від нацизму. Останнім часом ми думаємо: скільки крові треба було пролити й скільки людських страждань треба було знести, щоб ми, сьогоднішнє покоління, могли спокійно спати, навчатися і жити.

З кожним роком все менше залишається учасників, ветеранів війни. Честь їм і шана живим! Вічна Слава загиблим! Хай не згасає пам'ять про героїв! Ми пам'ятаємо, якою ціною дісталася перемога.

**БОЇ ЗА СЕЛИЩЕ КОЗАЧА ЛОПАНЬ ЖОВТЕНЬ 1941 - СЕРПЕНЬ 1943 Р.Р.
(ЕКСКУРСІЯ МУЗЕЄМ БОЙОВОЇ СЛАВИ КЗ "КОЗАЧОЛОПАНСЬКИЙ
ЛІЦЕЙ" ДЕРГАЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Котенко Катерина, Мельник Данило, Руденко Аліна, Спольник Валерія,
вихованці гуртка "Історичне красзнавство" Дергачівського будинку дитячої та юнацької творчості Дергачівської міської ради Харківської області, учні 9 класу КЗ "Козачолопанський ліцей" Дергачівської міської ради Харківської області
Керівник: **Лобойко Т.П.**

У забуття ідуть усі дні і ночі Другої Світової війни. В ім'я сьогоднішнього і мирного завтра нетлінною повинна залишатися пам'ять про тих, хто в буремні роки своїм життям захистив Вітчизну від фашистських загарбників.

Не стояли осторонь великої біди жителі нашого селища. З перших днів чоловіки, юнаки почали вступати добровольцями до лав червоної армії.

Проти ворога воювали 410 жителів селища, 334 нагороджені орденами і медалями.

А їх батьки, жінки та навіть діти взяли активну участь у будівництві оборонних рубежів, спочатку на далеких підступах до рідних осель. З Дергачівського району поїхало понад 3 тисячі чоловік на спорудження лінії оборони біля міста Чернігова. А коли ворог наблизився до рідної Харківщини, мешканці будували оборону навколо міста, потім допомагали рити окопи бійцям 226 гвардійської стрілкової дивізії, яка прикривала організований відступ бійців червоної армії.

Щоб ворогу не дісталось нічого, колгоспний інвентар, зерно з зерносховища переправляють у глиб держави, туди ж направляються і сім'ї партійних робітників.

Селище Козача Лопань було ареною жорстоких боїв і неодноразово переходило з рук в руки.

У зв'язку з прибуттям в тил поранених, в нашій залізничній школі №45 організовано шпиталь для бійців.

23-24 жовтня 1941 року селище захищала 226 стрілкова дивізія, командир дивізії комбриг А.В.Горбатов.

СПОГАДИ ГОРБАТОВА: ОБОРОНА КОЗАЧОЇ ЛОПАНИ /226 с.д. жовтень 1941 р./
«Нам дали наказ вступити у район в 40 км північніше Харкова та увійти до складу 21 армії. 21 жовтня двома полками зайняли оборону на лінії Толоконне-Наумівка- Крестовой-Нехотєєво-Апостолове-Козача Лопань. Третій полк поставили у другому ешелоні. З особливо сильних солдат створили підрозділ винищувачів танків: у роті – відділення, батальйоні – взвод, у полку – роту. Озброїли їх пляшками з запалювальною сумішшю, протитанковими гранатами, зв'язками звичайних гранат й посадили їх на танковонебезпечних ділянках. Вислали вперед розвідку й охорону. Склад дивізії очікував першої зустрічі з супротивником. Важко описати той стан та напругу. Я відчував тут у кожного солдата та офіцера почутті власної відповідальності, ту спайку, якої не вистачало під час боїв під Вітебськом. Першою нашою радістю було відбиття передових підрозділів наступаючого противника. Та ця радість була недовгою: отримали звістку про здачу Харкова

та про те, що Козачу Лопань, атаковану основними силами противника утримати не вдалося. 24 жовтня було отримано розпорядження відступити на річку Сіверський Донець». А.В.Горбатов. «Військові мемуари», «Роки й війни»

СПОГАДИ ПОВІЙЧУКА І.І. (стенд музею, або робота «Бойовий шлях 95 гвард.ст.дивізії»)

«...У другій половині жовтня 1941 року я був начальником зв'язку 226 с.д., яка на той час знаходилася західніше міста Харкова. У цей час ми отримали наказ перейти у район селища Козача Лопань в підпорядкування 21-ї армії. Та це було лише перше знайомство, так як після прибуття сюди, ми повинні були змінити напрям пересування нашої дивізії».

ВИПИСКА З ІСТОРИЧНОГО ФОРМУЛЯРУ 226 С.Д. ЗА 1941-1955 Р.Р.

«18» жовтня 1941 року наказом Південно-Західного фронту дивізія переходить в район Микоянівка – Козача Лопань, де входить до складу 21 армії. Зайняла оборону на фронті в 30 км по річці Лопань від с.Микоянівка до с.КозачаЛопань. 23 жовтня 1941 р. супротивник перейшов у наступ на фронті дивізії. Особливо сильний бій був за с.КозачаЛопань. 24 жовтня 1941 р. наказом по 21 армії дивізія відійшла на новий рубіж: Шебекіно-Волчанськ". Архів Міністерства Оборони. Опис 5010

Окупація... А вона була довга та жорстока. З жовтня 1941 року по лютий 1943 року селище окуповане фашистами. Стомлені німецькі солдати зганяють свою злість на місцевих жителях. Молодь та жінок відправляють до Німеччини. За час окупації 485 жінок та дітей вивезли на роботи до німецьких міст та селищ. Не всі вони звідти повернулися. Йдучи хати в хату забирали харчі, худобу, птицю, хліб, коней. Повсюди спостерігались прилюдні страти виснажених військовополонених, їхні трупи лежали на узбіччі доріг, у населених пунктах. Вішали та розстрілювали «неблагонадійних». Не вистачало продовольства. Жителі масово залишали міста і їхали в села, де вони ставали анти німецькими політичними пропагандистами або приєднувалися до партизанів.

З перших же днів окупації в Дергачівському районі почали діяти загони народних месників. У партизансько-диверсійних групах, залишених в тилу ворога у Дергачах, було близько 40 чоловік. Їх очолювали І.О. Мощенко та О.Н.Змілус. У червні 1942 року майже всіх їх гітлерівці повісили.

В лютому – березні 1943 року селище було звільнене і знову окуповане. Друга окупація завдала багато лиха. Гітлерівці розуміли, що не втримаються, тому спалювали будинки, підірвали склади з боєприпасами, залізничний вокзал, водокачку, школу, яка при німцях слугувала штабом, а у підвалі тримали військовополонених червоноармійців. Продовжують ловити та вивозити на роботи жінок та молодь.

Протягом 7-10 серпня 1943 року велись бої за остаточне звільнення селища. Першим увірвався в Козачу Лопань 7 серпня 1943 року батальйон капітана Шиляєва. В бою його підтримував 4 танковий полк 35 мотострілкової бригади.

Сукупні зусилля І КМК, 95 гв.с.д., 170 т.бригади, 309 окремого гвардійського мінометного полку, 11 гв. механізованої бригади, 41 механізованої бригади, 747 окремого протитанкового дивізіону привели до звільнення 10 серпня 1943 року селища Козача Лопань.

У роки Другої Світової війни 196 жителів селища Козача Лопань віддали своє життя за свободу і незалежність Батьківщини.

На території Козачолопанської селищної ради знаходяться 5 братських могил воїнів, що загинули в роки Другої Світової війни.

ЗАГІН «ВІДРОДЖЕННЯ» - ШЛЯХАМИ ПОДВИГУ І СЛАВИ ДЕРГАЧІВЩИНИ

Покусай Єлизавета, Безрук Валерія, Кулик Денис,

учнів 11-б класу Кошунського закладу «Дергачівського ліцею №3»

Дергачівської міської ради Харківської області, члени загону «Відродження»:

Керівники: **Калашник О. А.**, директор ліцею,

Андрющенко С.В., завідувач бібліотекою

*Минули бурі стоголосі.
Є і медалі, й ордени...
А рана та
Ще ниє й досі
Далеким стогоном війни.
Ні, не забути днів огнених,
Що злиті в Перемоги День.
Висот немає безіменних.
Нема солдатів без імен.*

Даний фільм розповідає про роботу пошукового загону «Відродження» КЗ «Дергачівський ліцей №3» Дергачівської міської ради Харківської області.

Пам'ять... Вона нетлінна і вічна. Вона дивиться на нас із старих фронтових фотографій, з тих речей, які зберігають колишні фронтовики, і не дає померкнути жодній героїчній сторінці історії перемоги над фашизмом. А ми, молоде покоління, про їхні бойові подвиги, їхнє воєнне життя можемо сьогодні дізнатися тільки з їхніх розповідей, кінофільмів, творів художньої літератури.

Минають роки, відлітають у вічність. Минуло стільки років, відколи замовкли останні постріли гармат, настала тиша, прийшов на нашу землю мир довгожданий, вистражданий, оплачений найвищою ціною людського життя. Все далі відходять грізні і важкі роки Великої Вітчизняної війни, але не згасає пам'ять про тих, хто не шкодував своєї крові, свого життя. Кожен із нас поділяє думку, втілену в словах:

„Ніхто не забутий, ніщо не забуто”.

Війна... Це завжди страшно. Смерть однієї людини - це трагедія. А коли мільйони... Загиблим не болить. У живих продовжують кровоточити рани: у ветеранів, які втратили своїх друзів-однополчан, рідних і близьких, душі, які простріляні похоронками, у рано посивілих дітей війни, які не побачили своїх батьків і пережили пекло війни.

У кожної держави, кожного народу є дати і події, які складають основу, опорні точки їхньої історії, підґрунтя історичної пам'яті і національної гордості. Для нас, для прийдешніх поколінь, такою знаковою віхою була і вічно буде Перемога у Другій світовій війні.

Учні Дергачівського ліцею №3 з цікавістю включилися до реалізації шкільного соціального учнівського проєкту «Цих днів не змовкне слава», у рамках якого було створено за ініціативи директора Калашник Олени Анатоліївни та завідуючої бібліотеки Андрющенко Світлани Василівни пошуковий загін «Відродження». Було відновлено братську могилу у селі Замірці, де спочиває 150 воїнів-новобранців. Відшукати її допомогли місцеві мешканці Жилін Василь Іванович та Фірсова Надія Олексіївна, які і стали провідниками для загону «Відродження». Уже поспіль 4 років старшокласники доглядають за цією братською могилою, садять живі квіти, фарбують, оздоблюють червоними маками – символом вшанування та пам'яті жертв Другої світової війни. Пошуковий загін «Відродження» кожного року передає естафету десятикласникам - наступним випускникам.

Ніколи не згасне пам'ять про тих, хто не шкодував свого життя заради нашого майбутнього.

ДИТИНСТВО МОЇХ БАБУСЬ, ОБПАЛЕНЕ ВІЙНОЮ
Сабельникова Анжеліка, учениця 11 класу Миколаївського ліцею
Старовірівської сільської ради Харківської області
Керівник: **Денисенко Н. В.**, учитель історії.

Зі спогадів Харкевич Ганни Прохорівни 1931 р. н., дитини війни.

Восени 1941 року мені було 10 років, я добре пам'ятаю ті жахливі часи.

Німці прийшли у наше село Парасковію Старовірівського району і почували себе тут вільно: ловили курей, забирали свиней, теличок і биків, палили хати односельців. Наша ж

стояла край села і згоріла одна з найперших. А німці наступали і стріляли... Жити було ніде: пішли по сусідах, погребях, родичах.

Одного разу нас зібрали усіх і погнали до Старовірівки, а потім на Хрестище. Хотіли відправити на роботу до Німеччини, але не вийшло - з'явилися радянські солдати. Почалося довгоочікуване звільнення.

Повернулися восени 1943 року додому, а жити ніде. Оселилися в погрібнику голі, босі та голодні, вижили якимось, дякуючи Богові.

У 14 років почала працювати я в колгоспі, у полі та на городній бригаді. Важко мені було...

Цінують, дітки, мир та спокій, поважайте батьків та старших, будьте щасливими, адже у спокої та мирі є частинка щастя.

Зі спогадів Рокотянської Ганни Олександрівни, 1941 р. н., дитини війни.

Коли почалася війна мені було шість місяців. Про ті часи мені багато розповідала мати, двоюрідні сестри, які були старшими.

Німці бомбили наше село Парасковію, гнали людей, стріляли. Односельці ховалися по лісах, діти плакали, просили їсти, а я тулилася до мами і мовчала.

Одного разу якась людина (не пам'ятаю) подарувала мені велику ляльку, я її забула у погрібнику. Німець думав, що то дитина і розстріляв...

Під час війни мене охрестили у місті Харкові. Одна жінка, на ім'я Марфуша, визвалася бути хрещеною. З того дня ми не бачилися.

1943 повернулися до села, а там згарище – одні пічні труби стоять. Залишились тут, оселилися...

1945 рік добре пам'ятаю: повернувся батько з війни. Спочатку я його боялася, а потім звикла. Він привіз мені платтячко у квіточках та грудочки цукру.

Шануйте батьківське піклування, бо поки живі батьки, ви - діти.

Зі спогадів Плюсніної Марії Прохорівни, 1940 р. н., дитини війни.

Почалася війна, батька забрали на фронт, а мені був лише один рік. Нас у мами було троє малих діточок. Хата наша згоріла, жили в погребях. Одного разу набилося там багато людей, про це дізналися німці і кинули гранату. Нам пощастило... Вона розірвалася раніше. Німці розлютилися ще більше. Витягли кулемет і хотіли розстрілювати, але і цього разу щось не вийшло. Потім вирішили нас гнати на Хрестище, щоб переправити до Німеччини. Але радянські літаки, які з'явилися несподівано, не дали їм довести справу до кінця. Повтікали ми в ліс і сиділи допоки наші села не звільнили. Пішли тоді до дому, а його нема - згорів. Посадила нас мати на обгорілі двері, поміркувала, і пішли ми жити до бабусі. Побули у неї до весни і повернулися знову. А далі страшна звістка – батько загинув на фронті. Потім ще одна втрата – брата розірвало на снаряді.

Горе не обійшло нашу родину...

Дітки, тоді я зрозуміла, що терпіння – це скарб, а вся людська мудрість підсумована двома словами - чекати і сподіватися на світле майбутнє.

Минають десятиліття... Народжуються і виростають нові покоління. Але в пам'яті народній назавжди залишиться сум... дитинство багатьох дітей було обпалене війною.

ХАЙ НИХТО НЕ ЗНАЄ, ЩО ТАКЕ ВІЙНА

Цапок Аліна, учениця 11 класу Комунального закладу

«Савинський ліцей Балаклійської районної ради Харківської області»

Керівник: **Салига Н.В.**, педагог – організатор

Дана робота – інтерв'ю з Янько Олександрою Степанівною, дитиною війни, яка народилася в 1936 році, і її дитинство опалене війною.

Коли прийшли німці в село Довгалівку, їй було лише 6 років.

Окупанти спалили їхню хату, забрали всю картоплю, кукурудзу і залишили сім'ю без засобів існування.

Відступаючи, німці підпалили село і люди були вимушені жити у вцілілій будівлі на краю села – шість родин в одному приміщенні.

У сім'ях було по четверо, шестеро дітей, всі спали на підлозі, постеливши соломі, тісно притулившись одне до одного. Щоб зігрітись, носили в'язочками старий товстий бур'ян, натоплювали в будівлі та й жили. Жаліти їх було нікому.

Запам'ятався ярк, де протікала річечка, груша була така здорова на горі, так хотілось поїхати подивитись, як там зараз, та все не виходить.

Яка війна не була, а горі садили - під кулями, а садили. Ходила з мамою полоти, хотілося їй допомогти.

Після війни, у 1947 році почалася голодовка. Батько прийшов з фронту інвалідом, на милицях.

Після війни працювала муляром, відбудовувала зруйноване війною народне господарство.

Зараз кажуть: що там ті діти війни? Ніхто так не переживав ні війну, ні життя після війни, як вони.

І зараз їй часто сниться війна, як вони плачуть від страху, тікають, ховаються від німців. Досі кричить вона уві сні.

Дай Боже, щоб ніхто не знав, що таке війна. Дивлячись зараз на Донбас, хочеться одного – миру.